

کۆمەلە ئېك بەسەرھاتى كارىگەر

لە ژيانى پىغەمبەردا ﷺ

ئېك ھاتووہ لە (۴۰۰) بەسەرھاتى راستە قىنە

ئامادە کردنى
عەبدولرەزاق رەزاق ئەحمەد

چاپى يەككەم

۱۴۳۵ ك - ۲۰۱۴ ز

مەندى اقرأ الثقافى
www.igra.afilamontada.com

منتدى اقرأ الثقافي

www.igra.ahlamontada.com

كۆمەلىك بەسەرھاتى كارىگەر لە زىيانى پىغەمبەردا (ﷺ)

پىك ھاتووہ لە (٤٠٠) چىرۆك و بەسەرھاتى راستەقىنە

ئامادەکردنى

عەبدولرەزاق رەزاق ئەھمەد

چاپى يەكەم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ناوی کتیب : کۆمەڵیک بەسەرھاتی کاریگەر لە ژبانی پێغه مێردا (ﷺ)
- ئاماده کردنی : عەبدولپەرھاق پەرھاق ئەحمەد
- نۆرە ی چاپ : یەگەم
- سالی چاپ : ٢٠١٤ ز
- شوێنی چاپ : سلیمانی - کوردستان
- چاپخانه : چاپەمەنی زانا - سلیمانی شەقامی مەولەوی
- دیزاین : دیزاینی ناووە (ئومید عبدالرحمن) سلیمانی شەقامی مەولەوی
- ھەلەچن : رێنوار ھەوارە بەرزەیی
- ژمارە ی سپاردن : ١٤٩٩ ی سالی ٢٠١٤ پێدراوە
- تیراژ : ٢٠٠٠ دانە

له تايبه‌تمه‌نديیه‌کانی ئەم کتێبه

یه‌که‌م پێک هاتوووه له (٤٠٠) چیرۆک و به‌سه‌رهاتی راسته‌قینه له ژبانی پێغه‌مه‌ردا (ﷺ) .

دووهم : تێکرای ئەم چیرۆک و به‌سه‌رهاتانه راسته‌قینه له فرمووده سه‌حیحه‌کان و سه‌رچاوه باوه‌ریی‌کراوه‌کانه‌وه وه‌رگیراون .

سێ یه‌م : هه‌ر چیرۆک و به‌سه‌رهاتی‌ک که‌له‌م کتێبه‌دا خراوه‌ته‌ پوو ئاماژه به‌و سه‌رچاوه‌یه‌ کراوه که‌ لیوه‌ی وه‌رگیراوه .

پىشەكى

بەناوى خاى بەخشندە و مېھرەبان

درود بۇ گيانى پاكى پىغەمبەرمان (ﷺ) وە يار و ياورمانى بەگشتى تا رۇزى دووايى ، بەراستى ماوھىك بوو بىرم لەو دەكردهو كە كىتەيك بنوسم تايەت بى بە چىرۇك و بەسەرھاتەكان لە ژيانى پىغەمبەردا (ﷺ) سوپاس بۇ خاى گەورە ناواتەكەم هاتە دى توانىم كۆمەلىكى زۇر لە چىرۇك و بەسەرھاتە كارىگەرەكان ئامادە بكەم و بىانخەمە بەر دىدەى خوئەنەرەن چونكە لە ھەموو كات و سەردەمىكدا خەلك بە گشتى ھەزى لە چىرۇك و بەسەرھاتە ، كارىگەرى زۇريان ھەيە لەسەر دل و دەروونى مرۇف ئەگەر بە ووردى سەيرى ژيانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بكەين ھەموو ھەلسوكەوتوو گوشتار و رەفتارىكى سەرنجى تىرپامانە و دەرس و پەندى تايەتتى لى وەردەگىرى چونكە ھەموو ناكار و ھەلسوكەوتىكى پەرە لە ھىكمەت و ژىرى و خاى گەورە بە وەحى پىشتىگىرى كىردوو ، جا بۇيە زۇر پىويستە كە بىرواداران شارەزاي چىرۇك و بەسەرھاتەكانى ژيانى ئەو زاتە پاىەبەرزە بىن بۇ ئەوھى ژيانىان بەپىتى ئەو رىئامايىيانەى ئەو جوان و پازاۋە بكەن و خۇشى و شادىيەكانى دنيا و دوۋلرۇز بۇخۇيان مسۆگەر بكەن بە شتىوانى خاى گەورە و مېھرەبان .

جا خوئەنەرى بەرپىز ئەم كىتەيەى بەر دەستت پىك ھاتوو لە كۆمەلىك چىرۇك و بەسەرھاتى كارىگەر كە لە ژيانى پىغەمبەرى خوادا (ﷺ) پويانداۋە ، وە تىكپراى ئەم چىرۇك و بەسەرھاتانەش راستەقىنەن و لەفەرموودە سەحىحەكان و سەرچاۋە باۋەر پىكراۋەكانەۋە وەرگىراۋن جا ھىوادارم تۇى بەرپىزىش ئەم كىتەيەى بە چاۋى دل بخوئىتەۋە و لە ناكارى رۇزانە و شەۋانە و ناخىندا رەنگ بداتەۋە . منىش داۋا لە خاى پەرۋەردگار دەكەم كە ئەم كىتەيەى بۇ بىكاتە تىشۋى رۇزى قىيامەت ، وەخاى گەورە وامان لى بىكات ھەرجى كە دەمىلەين و دەمىنوسىن تەنھا مەبەستمان رەزامەندى زاتى پاكى ئەو بىت.

عەبدولرېزاق رەزاق ئەھمەد

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له وأشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ (آل عمران: ١٠٢)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا (النساء: ١)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا، يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا. (الأحزاب: ٧٠-٧١)

أما بعد فإن أصدق الحديث كتاب الله تعالى، وخير الهدى هدى محمد - صلى الله عليه وسلم -، وشر الأمور محدثاتها وكل محدثة بدعة، وكل بدعة ضلالة وكل ضلالة في النار.

۱. ﴿ ھەر پېغەمبەرىك وەك ئەۋەدى ھېئىبىت گەلەكەى ئازارىيان داۋە ﴾

زۈھرى دەئى: لە عورۇۋە لە عائىشە دايكى بىرۋادارانەۋە (خۋاى لى پازى بېت) دەئى: يەكەم شت كە پېغەمبەر ﷺ بىنيويەتى خەۋنى راست بوۋە ئەۋجار گۆشەگىرى لەلا خۆشەۋىست بوۋە دەچۈۋە ئەشكەۋتى ھەراۋ چەندەھا شەۋ دەمايەۋە و عىبادەتى دەگرد زادو زەخىرەى بۇ خۋى دەست دەخست ئەۋجار دەگەپايەۋە لاى خەدىجەى خېزانى تا كاتىك كە بەرنامەى ھەق و راستى بۇ ھات كە ئەۋ لە ئەشكەۋتى ھەراۋ دابوۋ فريشتە ھاتە لاى وتى: بخوئىنە دەفەرموۋى: وتم خوئىندەۋارىم نىە دەفەرموۋى: توند گوشىمى بەخۋىيەۋە ئەۋجار بەرىدام ديسان وتى: بخوئىنە دەفەرموۋى: وتم من خوئىندەۋار نىم ديسان توند گوشىمى بە خۋىيەۋە ئەم جار بەرىدام ديسان وتى: بخوئىنە دەفەرموۋى: وتم خوئىندەۋار نىم ديسان بۇ سىيەم جار توند گوشىمى بە خۋىيەۋە ئەۋجار بەرىدام وتى: (۱) اَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (۱) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (۲) اَقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ (۳) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (۴) عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (العلق: ۱-۵). پېغەمبەر ﷺ گەپايەۋە لاى خەدىجە فەرموۋى: دامبېۋىش ئەۋىش دايپۇشى تا ترسەكەى لەسەر لاچوۋ ھەۋالەكەى دا بە خەدىجە و فەرموۋى: زۆر دەترسم لە خۆم خەدىجە وتى: نا ھىچ نىە بەلگو مژدەت لى بى سوئىد بەخۋا خۋا قەت تۆ سەر شور ناكات چونكە تۆ پەيۋەستى بە جىبەجى كىردنى پەيۋەندى خىزمىيەتى ۋە راستگۈيىت و ھەسەكانت ھەموۋيان راستن ئەمجار بەرپى كەۋتن پېغەمبەر ﷺ و خەدىجە بۇ لاى نامۇزاكەى خەدىجە ۋە مەرقەى كورپى نەۋفەل كە يەكەك بوۋ لە شوئىنكەۋتۋانى ئايىنى نەصرانى لە نەقامىدا ۋە بەزمانى عەرەبى شتى دەنوسى ۋە ئىنجىلىشى بە زمانى عەرەبى نوسىيۋەۋە چەندى: توانىيىتى ۋە پىرىك بوۋە كە كۆپر بوۋ بوۋ خەدىجە پىنى وت گوى لە كورپى براى خۆت رابگرە وتى:

ئەۋى كورپى بىرام جىت بىنيۋە؟ ئەۋىش ھەۋالى پىدا ۋەرقە وتى: ئەۋ فريشتەيەكە ھاتە خۋارۋە بۇ لاى موسا وتى: خۆزگە بە تۋانا بامايە لە كاتىكدا كە قەۋمەكەت دەرت دەكەن يارمەتىم بىدائىيە فەرموۋى: بۇچى گەلەكەم دەرم دەكەن؟ وتى: بەئى ھەر پېغەمبەرىك وەك ئەۋەدى تۆى ھېئىبىت گەلەكەى دەريان كىردوۋە و ئازارىيان داۋە وتى: ئەگەر بگەمە ئەۋ رۆۋە زۆر بەچاكى يارمەتەت دەدەم و سەرت دەخەم بەلام ۋەرقە فرىاي ئەۋە نەكەۋت مرد^۱.

^۱ أخرجه البخاري ۳/۱ ۴/۸۴ و ۶/۲۱۴، ۲۱۵ و ۲۱۶ و ۳۷/۹ و مسلم ۹۷/۱-۹۸ و غيرها وانظم طبقات ابن سعد ۱/۱۹۴ وابن هشام ۱/۲۳۴.

۲. ﴿ نه گهر نه هلی ناگر بوايه جلی غهیری سبی له بهردا ده بوو ﴾

تیرمزی رپوايه تي کردوو له عائیشه وه (خوای لی پازی بیت) وتویه تی: نهی پیغه مبهردی خوا ﷺ و مرهقه تۆی بهراست زانی و برپای پیکردی بهلام مرد پێش دهرکهوتنی پیغه مبهرايه تي تۆی ههرمووی: له خهردا بینیم که جلی سبی له بهردا بوو نه گهر نه هلی ناگر بوايه جلی غهیری سبی له بهردا نه بوو^۲

۳. ﴿ پیغه مبهرد ﷺ زۆر به توندی په یهوست بووه بهو وه حیهی که بۆی

دههات ﴾

له ههردوو سه حیه که دا هاتوو که پیغه مبهرد ﷺ نهو وه حیهی که بۆی دههات زۆر به توندی په یهوست بوو پیغه وه تاکو له بیری نه چیته وه ههردووک لیوی دهرزواند و له گهه جبریل دهی وتهو تا خوای گهوره نهو نایه تهی دابه زاندا (لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتُفْجِلَ بِهِ * إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ) ، ههرمووی کۆی ده که مه وه له سنگت، (إِذَا قَرَأْتَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ) واته، گوئی بۆ بگره، (ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ) واته: کاتیک جبریل هات بۆ لات گوئی بۆ بگرموه که نهو رۆی بیخوینه وه وه ههروهک خوای گهوره عزوجل به لێنی پێداوی.^۲

۴. ﴿ جبریل له سهرا ته ختیك بوو به جهواوه ﴾

جابر (خوای لی پازی بیت) یاسی نهو ماوهیهی ده گێراپه وه که سروش بران بوو، سروش نه دههات بۆ پیغه مبهرد ﷺ وتی: پیغه مبهرد ﷺ ههرمووی: نهوا به پێوه دهرژم له پێ دهنگیکم بهر گوئی کهوت له ناسمانه وه، که چاوم هه لێری روانیم وا نهو هه ریشه بهی که له نهشکهوتی جهراو هات بۆ لام له سهرا گورسپهک دانیشوووه له نیوان ناسمان و زهویدا، لێر منبش لێی تۆهیم و گهراپه وه بۆ ماوه وه وتم دام پۆشن دام پۆشن، چا له پاشان خوای گهوره نهو نایه تانهی

^۲ اخرجه ترمذی (۲۳۹۰).

^۳ صحيح البخاري: (۵) و صحيح مسلم: (۴۴۸).

ناردە خواریوه (يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنذِرْ * وَرَبِّكَ فَكْبَرُ * وَيَا بَلَّكَ فَطَهَّرْ * وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ) واتە: ئەو ئەو كەسەى كە خۆت بە نوێنى ناوماڵ بپچاوتەوه هەلسە تىبكۆشه كەى كاتى نوستن و پالکەوتنە، راپەرە ئەو خەلكە بى ناگايە بپداركەرەوه و لە سزا و تۆلەى خوا بيان ترسێنە، تەنيا خۆى خۆت بە گەرە بگرە و پێزى بگرە و هەر ئەو بە خۆى گەرەى خۆت بزانە و هەرگيز هاوبەشى بۆ پەيدا مەكە، وه جل و بەرگى خۆت پاك و تەمیز رابگرە، وهك هەميشە و تاسەر واز لە بت و بتكارى بێنە، يا دەست لە گوناح هەلگرە نێر لەوه بەدوا سەروش بەگەرمى دمهات و پەيتا پەيتا لە دواى يەك دمهاته خواریوه^۱

وه هەروەها يەحيا(خۆى لى رازى بێت) وتى: پرسیم لە ئەبو سەلهەمە: كام سوورمتهى قورئان لە پيشدا هاتۆتە خواریوه؟ وتى: (يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ) وتم: (يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ) ياخود(اقرأ)، جابیر وتى: من پيغمبهەر ﷺ چى فەرموووە ئەوتان بۆ دەگێرمەوه، فەرمووی ماوەى مانگى لە ئەشكەوتى حیرادا خەلۆم دەكیشا و خوا پەرستیم دەکرد، كە خەلۆكەم تەواو كرد لە چياكە دابەزیم تا گەيشتمە ناو شیوەكە، ئەوەندەم زانى يەكى بانگم دەكات منیش سەیری ئەم لا و لاو بەردەم و پشت و راست و چەپى خۆم كرد كەچى كەسم نەدى، ديسان يەكى بانگى لى كردمەوه، كە كە تەماشام كردمەوه ديسان كەسم نەدى، هەمديسانەوه يەكى بانگى لى كردمەوه ئەمجارە سەرم بەرزكردمەوه تەماشام كرد وا جبریل لەسەر تەختێكە وا بە حەواوە نێر لەرزى گران دایگرتەم و بەدەم لەرزەوه چوومەوه بۆ لاى خەدیجە و وتم: دام پۆشن، ئەوانیش دایان پۆشیم و هەندى ئاویان پیاواكردم، ئنجا خۆى گەرە و سەرور ئەمەى ناردە خواریوه: (يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنذِرْ * وَرَبِّكَ فَكْبَرُ * وَيَا بَلَّكَ فَطَهَّرْ)

^۱ رواه البخاري ومسلم والرمذي.

^۲ بخاري بدء الوحي: ۳، مسلم إيمان: ۴۰۴.

۵. ﴿بەبێ هیچ دوو دئی و گومانیک برۆای بە پێغەمبەر ﷺ هینا﴾

بانگ کردنی ئەبوبکر بۆ لای ئیسلام بانگی کرد و هاوڕێکە لە جێگەی متمانە و پارێزەری نەهێنەکانی بوو ئەویش ئەبوبەکر (پەستۆ) هەزای خۆی لێبێت) بێ هیچ دوو دلێک و گومانیک برۆای بە پێغەمبەر ﷺ کرد و یەکەم بانگەوازکار بوو لە ئیسلام دا وە بە هۆی بەرەگەشتی ئەووە هاتنە ناو ئیسلام یەکەم کاروانی هاوێلان کە لە ئیسلامدا گەورەترین هەول و تێکۆشانیاندا خۆی گەورە لە هەموویان پەستی بێ ئەوانەش بریتی بوون لە عوسمانی کۆری عەفغان خاوەنی دوو نۆرەکە، وە زوبەیری کۆری عەووام پێغەمبەری خوا ﷺ وە صفەیی کچی عەبدولوەلیب، وە عبدالرحمانی کۆری عەوف، وە سەعدی کۆری نەبوو و مقاص، خالی پێغەمبەر ﷺ وە تەلەعی کۆری عوبەیدوللە وە هەموو ئەوانە هاتنە ناو ئیسلام لەسەر دەستی ئەبوبەکر لە دە کەسە مۆژدە پێندراوەکان خۆی گەورە لە هەموویان پەستی بێت.^۱

۶. ﴿بەسەرھاتی یەکەم کەس قورئانی بەدەنگ خویند دۆی پێغەمبەر ﷺ﴾

ﷺ

ئێبن ئیسحاق دەلی: بۆی گێڕامەووە یەحیای کۆری عورووی کۆری زوبەیری لە باوکێوە کە دەلی یەکەم کەس کە قورئانی بە دەنگ خویند بێ دۆی پێغەمبەری خوا ﷺ لە مەککە عەبدوللای کۆری مەسعود بوو (خۆی لێ پەستی بێت) دەلی: رۆژیک هاوێلانی پێغەمبەر ﷺ کۆبونەووە وتیان بەخوا قورئەش گۆیان لە قورئان خویندن نەبوو بەدەنگی بەرز هەرگیز نەری کام پیاو دەتوانی قورئان بدا بە گۆیان دا؟ عەبدوللای کۆری مەسعود وتی: من وتیان: ئێمە دەترسین لەبارە تۆ ئێمە دەمانەوی پیاویک ئەم کارە نەجام بدات کە خاوەن هۆز بێت کە هۆزەکە بەرگری لێبکەن و بپارێزن لە بت پەرستانی قورئەش ئەگەر ویستان ئازاری بدن وتی: وازم لێبێن خۆی گەورە دەپارێزی دەلی بەیانی ئێبن مەسعود هات تا گەشتە

^۱ وفات تریبیه: ص ۶۷

مه قام له چيشته نگاودا قورميش له شويني كۆبونه وهيان كۆبوو بوونه وه هات تا گه يشته مه قام نه و جار خويناى: (بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ) دهنگى بهرز كرده وه سووره تى: (الرَّحْمٰنُ * عَلَّمَ الْقُرْآنَ) دهلى چوونه پيشه وه لى دهوريان دا دهيان وت نه وه چى دهلى كورى ئوم عهبد؟ نه مجار وتيان نه وه ده خويناى هه نديك له وهى كه بۆ موحه ممه د هاتوووه بۆى هه ستان لىيان دا له دم و چاوى نه ويش به رده وام بوو له خويناى تا نه وهى خوا ههز بگات خويناى له پاشان گه پايه وه بۆ لاي هاوريكانى شوينه وارى لىدانه كهى به دم و چاويه وه بوو وتيان ئيمه نا له وه ده ترساين لىت وتى: نه گهر ده تانه وى به يانيش ده چم به وينهى نه مرۆ ده كم و وتيان به سه چونكه به راستى نه وهى نه وان پىيان ناخوش بوو به گويت دان دان^۷

۷. به سه رها تى يه كه م كه س كه سه لامى كرد له پيغه مبهردا ﷺ به

سه لامى ئيسلامه تى

له عه بدوللاى كورى صامته وه (خواى لى رازى بيت) دهلى: نه بو زهر (خواى لى رازى بى) وتى: ده رچووين له ناو هۆزه كه مان غه فار حا لىيان وابوو له مانگى هه ررامدا كۆچ و بارىيان ده كرد، من و ئونه يسى برام و دايكم هاتين بووين به ميوانى خا لىيكم، ريزى لىگرتين و چاكه ي له گه ل كردين قه ومه كهى: هه سوديان بى بردين وتيان: هه ركات تۆ خيزانت جى ديلى ئونه يس ده چي ته لايان خاله كه مان هات نه وهى پيى وترا بوو ده رى برى بۆمان منيش پيم وت: نه و چاكه يه ت كه رابوورد به راستى لىلت كرد، نىتر ئيمه له گه لت دانانىشين بركه و وشتره كه مان هينا يه نزيكمان و بارمان كرد خا لىشمان به جله كانى خوى سه رى داپوشي و ده ستى كرد به گريان و رويشت هه تا گه يشته نزيك مه كه كه ئونه يس گره وى كرد له گه ل شاعيرى كدا له يه ر بركه وشتره كهى ئيمه نه وه ندهى نه وهى ئيمه چوونه لاي فالىجى و پرسىاريان لىكرد ئونه يس به چاك دانا گره وه كهى برده وه ئونه يس بركه كهى خو شمان و نه وه ندهى تريشى هينا يه وه دهلى: نهى برا زام من نويزم ده كرد به رله وهى بگه م به پيغه مبهردا ﷺ به سى سال

^۷ ذكره القرطبي في تفسيره ۱/۷، عن عروة بن الزبير ذكره الطبري في تاريخه ۲/۳۳۴، ۳۳۵

وتم: بۆ کێ؟ وتی: بۆ خوا وتم: روت دەکردە کوێ؟ وتی: رووم دەکرد بۆ ھەر شوینیک کە خوا
 ڕێکی بخستایە نوێژی عیشام دەکرد ھەتا شەو درەنگ دەبوو دەکەوتم وەک پەلاسی سەرگۆنە
 ھەتا خۆر بەرز دەبوو بەسەرما ئونەیس وتی: کاریکم ھەیە لە مەککە تۆ نیشەکانی من بکە
 ئونەیس ڕۆیی بۆ مەککە درەنگ ھاتەو کە ھاتەو وتم چیت کرد؟ وتی: گەیشتم بە پیاویک
 لە مەککە لەسەر دینی تۆیە دەلی: خوای گەورە ناردووەتی وتم: خەلک چی پێ دەلێن؟ وتی:
 دەلێن شاعیر، کاهینە، جادوگەرە ئونەیس کە خۆی یەکی بوو لە شاعیران وتی: من قسە
 کاهینەکانم بیستوووە ئەو گوشتارە لە قسە ئەوان ناچیت، وتەکەیم بەراورد کردوووە لەگەڵ
 ڕێبازەکانی شیعردا نە لەگەڵ شیعری من و نە لەگەڵ زمانی هیچ شاعیریکدا جگە لە من
 ناگونجی کە ئەو شیعریش بێت سویند بە خوا راست دەکات و ئەوان درۆ دەکەن ئەبوو زەر
 دەلی وتم: تۆ نیشەکانی من بکە تا دەچم بزانم چیە؟ ھاتمە مەککە پیاویکم بە ھەزار و بێ
 وە زانی پێم وت: ئەو پیاوێ ناوی دەبەن صابیئ لە کوێیە؟ ناماژە بۆ من کردو بە
 خەلکەکە و ت: ئەو صابیئە خەلکی ئەو دۆلە پەلاماریان دام بە ھەموو خشت و نیسکیک
 لەو ناو ھەبوو ھەتا کەوتم کاتی ھەڵسامەو ھەر لە بێ سورکراو بە خوین دەجووم ھاتمە سە
 زەمزمە و خوینەکەم لە خۆم شۆرد و ئاوم لی خواردەو پانزە شەو و پانزە ڕۆژ مامەو ئەو
 براکانم هیچ خۆراکیکم نەبوو جگە لە ناوی زەمزمە کەچی قەلەو بووم ھەتا لۆجی سکە شۆر
 بوو یەو و ھەستم بەلاوازی و برسێتی نەدەکرد لەکاتیکی خەلکی مەککە لە شەویکی مانگە
 شەوی سایەقە و سافدا بوون گویان ناخرا بوو بە خەویکی قورس و یەک کەس لە دەوری
 کەعبە نە دەگەران دوو ئافرەتیش لەوان لە (اساف) و (نائلە) دەپارێنەو لە کاتی گەڕانیاندا
 دایان بەلای مندا وتم یەکیکیان مارمبێر لەوێ تریان ھەر وازیان نەھێنا و ھاتنەو
 بەسەرماندا وتم: ھینیکی ڕەقی وەک دار بەلام بە [ ] نەم وت ڕۆیشتم بە دەم وەلو لەو
 و دەیانوت خۆزگە لیژەدا یەکی لە کۆمەڵی خۆمان لا بوایە لەو کاتەدا پیغەمبەر ﷺ و
 نەبوەکر کە لە ڕاکردنی نیوان صفایا و مەروا دا دەھاتنە خوار ھاتن بەرەو ڕوویان فەرمووی:
 ئەو چیتانە؟ وتیان: صابیئەک لە نیوان کەعبە و پەردەکانیدا یە فەرمووی: چی پێ وتن؟
 فەرموویان قسەیکە پێ وتین پەر بە دەم ناوتریت پیغەمبەر ﷺ ھات کە ھەتا دەستی دا

لەبەردە پەشەكە و خۆى و ھاۋەلەكەى تەۋافى بەيتيان كىرد و دواى ئەۋە نوپۇزى كىرد كاتى نوپۇزەكەى تەۋاۋ كىرد ئەبۇ زەررە دەلى: من يەكەم كەس بووم سەلامم بە سەلامى ئىسلام وتم: (السلام عليكم يا رسول الله) فەرموۋى (وعليك ورحمة الله) پاشان فەرموۋى تۆ كىيى؟ وتم: لە غەفارم دەستى دانەۋاند و پەنجەكانى خستە سەر ناۋچەۋانى لە دلى خۆمدا وتم: پىي ناخۆش بوو لە غىفارم چووم بۆ لاي دەستى بگرم ھاۋرىكەى گىرتى ئەۋىش شارەزا تىربوۋ بە ھالى من لەدوا سەرى بەرزكردەۋە و فەرموۋى: لەكەيەۋە لىرە داي؟ وتم سى شەۋ و پۇژە واتە پانزە شەۋ و پانزە پۇژە وتى: كى خۇراكى دايىتى؟ وتم خۇراكم نەبوۋ جگە لە ناۋى زەمزم قەلەۋىش بووم ھەتا لۇچى سىكەم شۇر بوۋتەۋە لەسەر جەرگىشم ھەست بە لاۋازى و برسپەتى ناكەم فەرموۋى: بەراستى زەمزم پىرۋزە ھەر كەس بىخواتەۋە تىرى دەكات ئەبۇبەكر(خۋاى لى رازى بىت) وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا ﷺ رېگام بدە ئەمشەۋ من خۇراكى بدەمى پېغەمبەر ﷺ و ئەبۇبەكر رۇيشتن منىش لەگەلىان رۇيشتەم ئەبۇبەكر دەرگايەكى كىردەۋە بەمشت مېۋى تائىفى ئەداينى ئەۋە يەكەم خۇراك بوو خواردم لە مەككە دا دواى ئەۋە مامەۋە ئەۋەندەى كە مامەۋە چوومە خزمەتى پېغەمبەر ﷺ فەرموۋى: من لە خەۋدا خاكىكى خاۋەن دار خورمام بېشان دراۋە لە يەپرىب بەۋلاۋە بە ھىچ شۇيىكى تىرى نازانم نايە تۆ دەنگم دەگەيەنيت بە ھۆزەگەت؟ بەلكو خوا بە ھۆى تۆۋە سوديان پېبگەيەنيت و تۇيش پاداشت دەست كەۋىتتەھۆى ئەۋانەۋە دەلى: ھاتمەۋە بۆ لاي ئونەيس وتى: چىت كىرد؟ وتم ئەۋەم كىرد كە مۇسلمان بووم و باۋەرم ھىنا وتى: منىش لە دىنى تۆ لا نادەم بەراستى منىش مۇسلمان بووم و باۋەرم ھىنا ھاتىن بۆ لاي دايكەم وتى: من لە دىنى ئىۋە لانادەم ئەۋە منىش مۇسلمان بووم و باۋەرم ھىنا مائەمان باركىد ھەتا گەشتىنە لاي ھۆزەكەمان غىفار نىۋەيان مۇسلمان بوون نىماى كورى روخصەى رېش سېيان بوو كە پېش نوپۇزى بۆ دەكىردن نىۋەى تىريان وتيان ھەركات پېغەمبەر ﷺ ھات بۆ مەدىنە مۇسلمان دەبىن ئەمجار پېغەمبەر ﷺ ھات بۆ مەدىنە نىۋەكەى تىرىشيان مۇسلمان بوون ھۆزى ئەسلەمىش ھاتن وتيان: ئەى پېغەمبەرى خوا ﷺ ئەۋان بىراى ئىمەن ئىمەش مۇسلمان دەبىن لەسەرنەۋەى ئەۋان لەسەرى مۇسلمان بوون

ھەموويان مۇسلمان بوون پىغەمبەر ﷺ ھەرمووى:(غەفار خوا لىيان بېورى، ئەسلەم خوا سەلامەتيان بىكات)^۸

وھ ھەروھە ھەر لەبارەى مۇسلمان بوونى ئەبو زەر لە صەحىحى بوخارىشدا ئاوا ھاتووە، لەدواى ئەوھى دەنگوباسى پىغەمبەر ﷺ گەيشتە ئەبو زەر بە براکەى وت سواربە و برۆ بۆ لاى ئەو دۆلە واتە: مەككە بزائە ئەو پياوھ كىيە كە دەللىن دەنگوباسى لەئاسمانەوھ بۆ. دى گوى بگرە لە قسەكانى دوايى بگرەپزەرەوھ ھەوالم بەدرى لەبارەپەوھ براکەى دەرچوو بەرەو مەككە ھەتا گەيشتە ئەوئ وھ گوى گرت لە ھەرمایشى پىغەمبەر ﷺ دوايى گەراپەوھ بۆ لاى ئەبو زەر وتى: بىنىم ھەرمان دەكات بە پەوشتى بەرز و پاىەدار وەقسەكانى شىعر نىن ئەبو زەر وتى: ئەوھى مەن دەمەوى بەتەواوى بۆت پروون كەردمەوھ تویشوى كۆكردەوھ و ئاوى لەكۆل خۆى ھەلدا ھات تا گەيشتە مەككە چووھ مەزگەوت پىغەمبەرى ﷺ نەناسى وھ پىشى خۆش نەبوو كە پرسىار لەوبارپەوھ بىكات تا بەشىك لەشەو رۆيى ئىمامى عەلى بىنى زانى كە غەرىبەپەو رېبوارە بەدواى خۆى داو شوینی كەوت لەگەلى چووھ مائەوھ ھىچيان لەبارەى ئەوئىريان پرسىاريان لە يەكترى نەكرد تا بەيانی داھات ئەمجار كۆلى تویشوھكەى بەكۆل خۆى دادا بەرەو مەزگەوت رۆيى ماپەوھ ئەو رۆژەش پىغەمبەرى ﷺ نەبىنى تا ئىوارە داھات گەراپەوھ شوینی پشوووانى ئىمامى عەلى بەلاى دا رۆيى دىسان ھەستا و لەگەلى رۆيى دىسان ھىچ كاميان لەبارەى ئەوئىريان پرسىاريان لەيەكترى نەكرد تارۆزى سىيەم گەراپەوھ بەرەو مەزگەوت وەك جارەكانى تر دوايى ئىمامى عەلى لىي بىرسى ئەرى بىم نالىي تۆ لەبەرچى ھاتوپتە ئىرە؟ وتى: ئەگەر بەللىن و پەيمانم پىبەدى كە رېنمونىم بىكەى رېنمونىم بىكە دەنگ و باسى ھاتنى خۆى بۆ باس كەرد ئىمامى عەلى وتى: بەلى ئەو راست دەكات بەراستى پىغەمبەرى ﷺ خواپە ﷺ ئەگەر بەيانی داھات شوینم كەوھ ئەگەر شتىكت بىنى لىي ترسایت ئەوا وەك ئا و برېژم ھەلەوستە دەكەم ئەگەر رۆیشتم شوینم بىكەوھ ھەتا مەن لەكۆى چووھ ژوورەوھ تویش بىيتە ژوورەوھ دوايى دوام كەوھ تا دەگەپنە خەزمەتى پىغەمبەر ﷺ بەرپىكەوتن تا چوونە لاى پىغەمبەر وھ گوى گرت لە وتە پىرۆزەكانى ھەر لەویدا مۇسلمان بوو پىغەمبەر ﷺ پىغەمبەر ﷺ بگرەپزەرەوھ بۆ لاى قەومەكەت ھەوالیان بەدرى تا ھەرمانى مەنت پى دەكات وتى: سۆپىد بەوھى گيانى مەن بەدەستە لەناو كۆر و كۆمەلى قورەيش دا تەوھىد بەدەنگى بەرز ئاشكرا دەكەم ھاتە دەرەوھ و خۆى گەياندە مەزگەوت تاتوانى بەدەنگى بەرز قىراندى: (أشهد

^۸ پوختەى صەحىحى مۇسلىم لاھىرە ۸۴۶ تا ۸۴۹.

أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ خەڵکەکە بۆی هەستانەووە ئەوە دەیان لێدا هەتا دایان بە زەوی دا عەبباس هات لەژێر دەستی ئەوان دەری هینا و پێی وتن هاوار بە مائتان نایە ئێوە نازانن ئەوە غەفارییە و ڕێگای بازەرگانیە کەتان بەرمو شام بەلای ئەوان دایە دەری ڕزگاری کەن و وازی لێبێنن دیسان بەیانی گەڕایەووە بۆ لایان و هەمان هەلۆیستی دووبارە کردەووە دیسان عەبباس فریای کەوت و لە دەستی ئەوان ڕزگاری کرد^١

٨. بەسەرھاتی یەكەم وتار دەر کە بانگەوازی خەڵکی کرد بۆلای خواو

پێغەمبەر ﷺ

ئەبوبەکری راستگۆ داوای لە پێغەمبەری خوا ﷺ کرد خۆیان و بانگەوازه کەیان ناشکرا بکەن ئەمەش لە کاتی کدا کە ژمارەری بڕواداران گەشتبوو سی و هەشت کەس پێغەمبەری خواش ﷺ وەلامی ئەدایەووە کە هیشتا موسڵمانەکان کە من ئەمە فەرموو: (یا أبا بکر إنا قليل) ئەبوبەکری صدیق بەردەوام ئەمەمە بۆ پێغەمبەری خوا ﷺ دووبارە دەکردهووە هەتا ماوەی دان دەرچن و بچنە مزگەوتی حەرام ئەوە بوو موسڵمانەکان هەریاویک لە گەڵ عەشرەتی خۆی دا لە کەعبە دا بلأویان لێ کرد و ئەبوبەکر لەناو خەڵکە کەدا هەستایەووە و دەستی بە وتاردان کرد و پێغەمبەری خواش ﷺ دانیشتبوو و ئەبوبەکر یەكەم وتاردەریک بوو کە بانگ بۆ لای خوا و پێغەمبەرە کەمە بکات موشریکەکانیش بە گزی ئەبوبەکر و موسڵمانەکان دا هەلچوون ئەوە بوو لە هەموو لایەووە موسڵمانەکان لێدانیکی توندیان لێ دراو کافران نیشتنە مل ئەبوبەکر و زۆریان لێدا عوتبە کۆری ڕەبیعەش بە جوتی نەعلی ئەستورەووە دەستی بە لێدانی کرد و ئەویش کێشان بە دەم و چاوی دا هەتا لە هۆش خۆی چوو چەند پیاویکی نەووەی تەیم هەلێان گرت و بڕدیانەووە مالهووە و وتیان: ئەگەر ئەبوبەکر بمریت ئێمە عوتبە کۆری ڕەبیعە ئەکوزین ئەبوو قوحافە ی باوکی و خزمەکانی خەریکی بانگ لێکردنی بوون تا ئەوە بوو لە کۆتایی ئەو ڕۆژەدا هۆشی بە خۆی داها تەووە داخۆ ئەبوبەکر هۆشی بە خۆی داها تەبێتەووە چی کردبێت؟ یەكەم وتەیه کە بە دەمیا هات ئەوە بوو کە وتی: پێغەمبەری خوا

^١ (رواه البخاري ١٧٣/٧) ٦٣ کتاب مناقب الانصار ٢٣٠٠ باب اسلام أبي الغفاري.

ﷺ چی کرد؟ چ باوکی چ خزمەکانی لەم ھەوایە پرسینە یێزار بوون کاتی کە تەنیا دایکی لەلایدا مابوێوە لێ پرسی: پێغمبەری خوا ﷺ چی کرد؟ وتی: بەخوا ناگام لە ھاوێلەکەت نیە فەرمووی: بچۆ بۆ لای ئوم جەمیل واتە: فاتیمە کچی خەتتاب و پرسیاری لێبکە ئەویش ھێشتا موسڵمان بوونی خۆی ناشارا نەکردبوو دایکی ئەبوبەکر چوو بۆ لای و وتی: ئەبوبەکر ھەوای موحەممەدی کۆری عەبدوڵلای ھاوێلیت لێ نەپرسی وتی: نە ئەبوبەکر دەناسم و نە موحەممەدی کۆری عەبدوڵلای جا ئەگەر بێت خۆشە بێم لەگەڵت دا بۆ لای کۆرەکەت ئەوا دێم وتی: بەئێ لەگەڵیا رۆیشت و ئەبیین و ئەبیبەکر لە جیگا کەوتوو و ھیلاکە ئوم جەمیل لێ نزیك کەوتەوو بە دەنگی بەرز ھاواری کرد: بەخوا ئەوانە ی ناوھا لێیان داوی کۆمەلەیکێکی فاسق و کافرن و ھیوادارێشم خوا تۆلەت لێیان بستی نێ فەرمووی: پێغمبەری خوا ﷺ چی کرد؟ وتی: ئەو دایکتە گوێی لێیە و وتی: خەمی ئەوت نەبێ وتی: ساغ و سەلامەتە وتی: لە کوێیە؟ وتی: وا لەمالی ئەرقەمە فەرمووی: مەرج بێت تا نەگەمە خزمەتی پێغمبەری خوا ﷺ نەنان و نە ئاو تام نەگەم وازیان لێ ھینا تا ھات و چۆ کەم بویەو کۆلانەکان چۆل بوون دوای ئەو ھەردوو ئافرەتەکە چوونە ژێر ھەردوو بالی ئەبوبەکر و گەیانندیانە خزمەتی پێغمبەری خواش ﷺ خۆی دا بەسەری دا و ماچی کرد و موسڵمانەکانیش ماچیان کرد، پێغمبەری خوا ﷺ زۆر بەزەیی پێدا ھاتەو و ئەبوبەکر وتی: دایکم و باوکم بە قوربانت بن جگە لەوێ کە ئەو فاسقە دای لە دەم و جاوم ھیچم نیە ئەمەش دایکم لەگەڵم چاکە تۆیش موبارەکی بۆ لای خوا بانگی بکە و دوعاشی بۆ بکە بەشکو خۆی گەورە بەھۆی تۆو لە ناگر رزگاری بکات پێغمبەری خوا ﷺ دوعا بۆ کرد و بۆ ئیمان ھینان بە خواش بانگی کرد و موسڵمان بوو.^۱

۹. عەمری کۆری عەبەسە بانگەشەیی ئەو چواریەکی ئیسلامە

سەددادی کۆری عەبدوڵلا وتویەتی: ئەبو ئومامە وتی: ئەو عەمری کۆری عەبەسە چۆن بانگەشەیی ئەو دەمکەیت کە تۆ چواریەکی ئیسلام بیت؟ وتی: لەسەردەمی نەفامیدا خەلکم بە گومرا دەزانی و بتهکانیشم بە هیچ دا دەنان پاشان دەربارەیی پیاویک دەنگ و باسم بیست کە لە مەککە دا هەندیک هەوال بۆ ئەکاتەووەو باسی هەندیک شتیش دەکات سواری ووشترەکم بووم و هاتم هەتا گەیشتمە مەککە ئەببینم پێغمبەری خوا ﷺ بەبێ دەنگ کار دەکات و قەومەکەشی دەستاین بەسەریدا دەروات، منیش خۆم دەرئەخست و چوومە خزمەتی وتم تۆ چیت؟ فەرمووی: (أنا نبي الله) وتم: پێغمبەری خوا چیە؟ فەرمووی: (رسول الله) دەلی وتم: خوا ناردوتی؟ فەرمووی: بەلی وتم: بەچی ناردوتی؟ فەرمووی: (بأن يوحى الله ولا يشرك به شيء ركس الأثران، رصلة الرحم) فەرمووی: ئەوەی کە خوا بە تاو تەنیا بپەرسێ و هیچ شتیک نەکریتە شەریک و بتهکان بشتێن و سیلەیی رەحمیش بە جێ بهێنێ وتم: لەمەدا کێت لەگەڵ؟ فەرمووی: ئازادیک و بەندەیک ئەببینم ئەبۆبەکری کۆری ئەبو قوحافە بیلالی بەندەیی ئازادگراوی ئەبۆبەکری لەگەڵ دایەو وتم: دەی من شویت دەکەوم فەرمووی: (إنك لاتستطيع ذلك يومك هذا ولكن أرجع إلى أهلک فإذا سمعت بي قد ظهرت فالحق بي) واتە: فەرمووی: ئەمڕۆ تۆ توانای ئەوەت نە بەلام بە موسڵمانیەتی بگەرێوە بۆ ناو کەس و کارت و خەریکی ئابنداری خۆت بە هەتا کاتیک بیستت من سەرکەوتووم ئەوا خۆت بگەرێوە بۆ لام دەلی: بە موسڵمانیەتی گەرامەووە بۆ ناو کەس و کارم ئەو بوو پێغمبەری خوا ﷺ کۆچی بۆ مەدینە کرد و منیش هەر هەوالم دەپرسی تا ئەو بوو لە پەریبەووە کاروانیک هات و وتم: ئەم مەککەییە چیە هاتۆتە ناوتان؟ وتیان: قەومەکەیی ویستویان بیکوژن کەچی نەیان توانیوە دەستیان پێ نەگەیشتوووە کە ئێمەش هاتین خەلک بەپەڵە دمجوون بۆ لای عەمری کۆری عەبەسە دەلیت منیش سواری ووشترەکم بووم هەتا گەیشتمە مەدینە و بە خزمەتی گەیشتم و وتم: ئەو پێغمبەری خوا ﷺ ئایا دەمناسیتەووە؟ فەرمووی: (نعم ألسنت أنت الذي أتيتني بمكة؟) فەرمووی: بەلی ئەو پیاو نیت کە لە مەککە هاتیتە لام؟ دەلی: وتم بەلی وتم: ئەو پێغمبەری خوا ﷺ ئەوەی کە خۆی گەورە فێری کردووت من نازانم فێرم بکە^{۱۱}

۱۰. ﴿ پیاوێ ئیراشیە کە قەرزە کە ی ئە ئەبو جەهل وەرگرتەو ۛ﴾

ئبن ئیسحاق رىوايه‌تى كردوو و ووتيه‌تى : پياوێكى هۆزى ئيراش به‌جه‌ند سه‌ر و شترێكه‌وه هاته مه‌كه‌ و ئەبو جەهل لێى كړى به‌لام ده‌ستى ده‌ستى به‌ كابرا نه‌كرد و پاره‌كه‌ى نه‌مه‌دايه كابراى ئيراشى هيجى بۆ نه‌مايه‌وه نه‌وه نه‌بى هاته لای كۆر و كۆمه‌لێ قوره‌يش و پېغه‌مبه‌رى خواش (ﷺ) له‌لایه‌كى مزگه‌وته‌وه دانیشتبوو ووتى ئەى كۆمه‌لێ قوره‌يش چ پياوێكتان ناماديه‌يه ئەو چه‌قه‌م له‌لای نه‌بوله‌كه‌مى كورى هيشام بۆ وەرېگرێته‌وه ؟ من غه‌ريب و رېبوارم و چه‌قه‌كه‌م ناداتى پياوانى كۆره‌كه ووتيان ئا ئەوه نه‌بينى ؟ ناماژمیان بۆ پېغه‌مبه‌رى خوا (ﷺ) كرد چونكه ئەيانزانى له‌ نێوان ئەو و ئەبوجه‌لدا چ دوژمنایه‌تیه‌ك هه‌يه و تيان : برۆ بۆ لای چه‌قه‌كه‌ت بۆ وەرئەگرێته‌وه ئەيان وېست گالته‌ى پى بکه‌ن ، كابراى ئيراشى هاته سه‌ر سه‌رى پېغه‌مبه‌ر (ﷺ) باسه‌كه‌ى دا به‌ گوێى دا ئەویش پياوانه هه‌ستايه‌وه و پېكه‌وه رۆیشتن كه پياوانى كۆره‌كه چاويان لى بو هه‌ستايه‌وه و له‌گه‌لێا رۆیشت به‌ پياوێكيان كه له‌گه‌لێاندا بوو ووت : شوێنى بكه‌وه و بزانه چى نه‌كات ؟ پېغه‌مبه‌رى خوا (ﷺ) رۆیشت هه‌تا گه‌یشته لای مالى ئەبوجه‌هل و ته‌قه‌ى له‌ده‌رگا‌دا ووتى ئەوه كى يه ؟ فه‌رمووى (محمد فخرج) واته موحه‌ممهدم وهره دهره‌وه كه هاته دهره‌وه پهنكى زمرد هه‌لگه‌رابوو فه‌رمووى (اعط هذا الرجل حقّه) واته : هه‌قى ئەم كابرايه‌ بده ووتى : مه‌رۆ هه‌تا چى له لامه بېده‌مى چوووه ژوره‌وه و هاته‌وه و پاره‌كه‌ى بۆ هینا و دايه ده‌ست دوای ئەوه پېغه‌مبه‌رى خوا (ﷺ) گه‌رايه‌وه به‌ كابراى ئيراشى فه‌رموو: (الحق لشأنك) واته برۆ به‌لای كارى خۆته‌وه كابراى ئيراشى هاته‌وه بۆ لای كۆره‌كه و ووتى خوا پادا‌شتى به‌ چاكه‌ بده‌ته‌وه هه‌قه‌كه‌م وەرگرتە‌وه كاتى ئەو پياوه‌ى كه نارديان تا بزانی ئەبو جەهل چى نه‌كات گه‌رايه‌وه و پێيان ووت : مالت كا‌ول بى چیت بينى ؟ ووتى شتێكى يه‌كجار سه‌يرم بينى به‌خوا هه‌ر نه‌ومنده بوو كه ته‌قه‌ى له‌ ده‌رگا‌كه‌ى دا هاته دهره‌وه و گیانى تيا نه‌ما‌بوو ووتى : هه‌قى ئەو كابرايه‌ بده ئەویش پێى دا نه‌ومنده‌ى پى نه‌چوو ئەبو جەهل هاتوو ئەوانیش لۆمه‌يان كردوو به‌ گالته‌وه پێيان ووت دمه‌خوا نه‌وه‌ى تۆ كرده‌وه تا ئیستا نه‌مان ديووه ووتى مالتا كا‌ول بى هه‌ر نه‌ومنده بوو كه ته‌قه‌ى له‌ ده‌رگا‌كه‌م دا ده‌نگێكم بېست و ترس و له‌رز دا‌یگرتمه‌وه و نێره و شترێكىش به‌سه‌ر سه‌ريه‌وه بوو كه هه‌رگيز نێره وو‌شترم له‌ شێوه‌ى كه‌لله‌سه‌ر و مل و كه‌لپه‌ى ئەو و شتره‌دا نه‌ديوه دمه‌خوا نه‌گه‌ر به‌ گوێم نه‌كرايه‌ ده‌یخواردم نیتى شێوه‌ى ئەو نێره و شتره هه‌رگيز له‌ مێشكى ئەبو جەهل دهر نه‌نه‌چوو^{۱۲}

۱۱. هانی کۆرەگەیی ئەدا تا کۆمەکی نایینی تازە بکات ﴿

یەکیکی تر لەمانەیی که کهوتنە شوێن پێغەمبەری نازیز ﷺ و بەرگریان لە خۆی و بانگەواژەگەیی کرد گەنجیک بوو بە ناوی گولەبەیی کۆری عومەیر کاتیک گولەبە موسلمان ئەبێت ئەگەر پێتەووە لای دایکی و پێی دەلی: موسلمان بووم شوێن موحمەد ﷺ گەوتوووم پاشان ئەگەر وێتە بانگ کردنی دایکی بۆ سەر ئیسلام و ئەلێت: بۆچی موسلمان نابیت و شوێنی ناگەوی خۆ حەمزەیی برات (خوای لی پازی بێت) موسلمان بوو؟ دەلێت: جاوەر وان دەگەم تا بزائەم خوشکەگانەم چی دەگەن؟ دواي منیش وەك ئەوان دەگەم گولەبە دەلێت: لەبەر خاتری خوا داوات لی دەگەم که بچیتە خزمەتی و سەلامی لی بکەیت و تەصدیقی بکەیت و شاھیدی بەدیت که جگە لە زاتی خوا خواپەییکی تر نیە دایکی وتی: (فانی أشهد أن لا إله إلا الله و أشهد أن محمداً رسول الله) نیتەر لەو رۆژە بەدواوە ئەروا که دایکی گولەبە بوو بەرگری لە پێغەمبەری برازای دەکرد و گولەبەیش هەل ئەنا تا کۆمەکی نایینی تازە بکات و فەرمانەکانی بە جوانی جی بەجی بکات لە رێپاوەتەگەیی تردا لە ئەبوو سەلەمەیی کۆری عەبدەررەحمانەووە ئەگەر پەنەووە که وتووەتی: گولەبەیی کۆری عومەیر (خوای گەورە لی پازی بێت) لەمالی ئەرقەم موسلمان بوو و که هاتە دەرەووە چوووە مائەووە لای دایکی که ئەروای کچی عەبدولموتەلیب بوو وتی: موسلمان بووم و چومە سەر دینی (رب العالمین) دایکیشی وتی: شایانترین کەس که تۆ یارمەتی بەدیت و کۆمەکی بکەیت خاڵۆزاکەتە بە خوا ئەووی که لە پیاوان دیت لە ئێمەش بەهاتایە شوێنی دەگەوتین بەرگریشمان لی ئەکرد دەلی: وەم: دایە بۆچی موسلمان نابیت گولەبە که موسلمان بوو بوووە ئەندامیکی لیھاتوووی شوێنکەوتەیی قورئان و بەسەر و مال بەرگری لە پێغەمبەری نازیز ﷺ دەکرد ئەو بوو جارێکیان ئەبو جەھل و کۆمەلەیک لە ھاوێلانی رێیان بە پێغەمبەر ﷺ گرتو نازاریان دا که گولەبە ئەووی بیست خۆی گەیانە لای ئەبو جەھل و دەستی بە لیدانای کرد تاسەری شکاندو گرتیان ئەبو لەهەبی خالی هەستایەووە تا بەرگری لی بکا ئەم دەنگو باسە گەشتەووە لای ئەروای دایکی و ئەویش وتی: چاکترینی رۆژانی تەمەنی تەمەنی ئەو رۆژەییە که پشتگیری لە خاڵۆزاکەیی کردووە بە ئەبو لەهەبیان وت: ئەروای خوشکت لە دین وەرگەرێوە ئەویش چوو بۆ لای و لۆمە و گلەیی لی کرد ئەرواش وەلامی دایەووە: لە پشت سەری برازەگەتەووە بوووەستە جا ئەگەر سەرکەوت ئەوا بۆ تۆش چاکە ئەگەر نا لەلایەن برازەگەتەووە گلەیت نایەتە سەر ئەبو لەهەب وتی: جا ئێمە دوژمنایەتی هەموو عەرەبمان پێ دەکری؟ ئەووە دینیکی تازە بابەتی داھیناوە^{۱۶، ۱۵، ۱۴، ۱۳}

۱۲. ﴿كە ووتەي راھىبەكەي گىراپەو پېغەمبەر ﷺ بەو دىخۇش بوو﴾

حاكم له (المستدرک) دا (۳/۳۶۹) له ئىبراھىمى كۆرى موحەممەدى كۆرى تەلھەو ھىناوېھتى كە وتووېھتى: تەلھەى كۆرى عوبەيدوللا (خوای لى رازى بىت) پېمى وت: گەيشتمە بازارى بوورا ئەبىنەم وا راھىبىك لە پەرستگاگەى داھە و ئەلئ: لە خەلگى ھاتووى ئەم وەرزە پرسىار بکەن بزائى نايا گەسىكى خەلگى حەرپەمى مەكکەيان تىاداھە؟ تەلھە وتى: بەلئ من وتى: نايا ئەحمەد دەرکەوتوو؟ ئەلئ وتەم: ئەحمەد كىيە؟ وتى كۆرى عەبدوللاى كۆرى عەبدولموتەلېبە ئەمە ئەوگاتەھە كە تىايدا دەرەكەوئ و دوا پېغەمبەریشە لە حەرپەم دا دەرەكەوئ و بۇ شوئنى دار خورما و بەردى رەش و كونوای خوئى ئاودار و خوئىوایی كۆچ ئەكات نەكەى بەئلى كەس پېشت بکەوئ بۇ لای تەلھە دەلئ ئەو قەسەھى چووہ دلمەوہ بۆيە بەپەلە كەوتەمە رى ھەتا گەيشتمەوہ مەكکە وتەم: ھىچ شتىكى تازە پرووى داوہ؟ وتیان: بەلئ موحەممەدى كۆرى عەبدوللاى ئەمىن داوای پېغەمبەرپەھتى دەكات كۆرى ئەبو قوحافەش شوئنى كەوتووہ دەلئ لەمال دەرچووم خۆم گەياندە لای ئەبوېھكر (خوای لى رازى بىت) وتەم: شوئنى ئەم پىاوہ كەوتوو؟ فەرمووى: بەلئ: تۆش بچۆ بۇ لای شوئنى بکەوہ چونكە بۇ سەر ھەق بانگت دەكات لەوئ تەلھە ھەوالئ راھىبەكەى بۇ ئەبوېھكر گىراپەوہ و ئەبوېھكر ھەستا و تەلھەى بردە خزمەتى پېغەمبەرى خوا ﷺ و تەلھە موسلمان بوو وتەي راھىبەكەشى بۇ پېغەمبەرى خوا ﷺ گىراپەوہ و پېغەمبەرى خواش ﷺ بەو دىخۇش بوو جا كە ئەبوېھكر و تەلھە موسلمان بوون نەوفەلى كۆرى خوھىلدى عەدوہى گرتنى و بەپەتئ ھەردووكيانى بەست بەپەكەوہ و نەوہى تەمىش بەرگى لىيان نەكرد نەوفەلى كۆرى خوھىلدى نازناوى شىرى قورەيشى لىئىراوو و قورەيشى ئەبوېھكر و تەلھەى ناوان (القريش) واتە جوتە بەپەكەوہ بەستراوہكە لەرپاويەتەكەى بەپەھى دا ھاتووہ كە پېغەمبەر ﷺ فەرموويەتى (اللهم اكفلنا شر بن العروية) فەرمووى: خوايە شەرى نەوفەلمان لى لايدەى.

۱۳. ﴿بەسمە ئەگەر هیچی تریش نەبیستم باکم نیه﴾

ئیمامی ئەحمەد لە موسنەدەکی دا لە صەعصە کۆری موعاویە مامە فرزدەقەووە رێواپەتی کردووە کە دێتە خزمەتی پیغمبەر (ﷺ) و ئەویش نەم نایەتە دەخویندەووە: (فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ (۷) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ) صەعصە وتی: بەسمە ئەگەر هیچی تریش نەبیستم باکم نیه واتە: ئەمەم بەسە تا لە حیکمەتی هاتنی قورئان تێبگەم چاکە و خرابە تەنها یەک زەرپەشیا نایەوتی هەروەها رێواپەت کراوە کە کاتێک ئەعرابیەک ئەم دوو نایمەتی لە دەمی پێرۆزی پیغمبەر (ﷺ) دەبیستی دەرپا و دەلێت: زەرپە، زەرپە واتە: ئەوێ کە نایەتە کە باسی دەکات هەر کەسێک بەقەد مێقالە زەرپەک چاکە و خرابە بکات دەبیینێتەو پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی: (لقد فقه الرجل) فەرمووی کابرا لە ئیسلام تێگەشت.

۱۴. ﴿فەرمانی کرد بە کچەکە کە سینگێ دابپۆشی و ترس بە دلی دا نەیت﴾

تەبەرانی لە حارثی کۆری حاریتە وە تەخریجی کردووە: بە باوکم وت: ئەم کۆمەلە خەلکە چین؟ وتی: ئەمان لە دەوری بیاویکی لەدین وەرگەراوی خۆیان کۆبوونەتەو دەلێت: ئێمەش دابەزین و ئەبینین پیغمبەری خوا (ﷺ) خەلکەکە بۆ ناسینی خۆی گەورە بە تاک و تەنیاو ئیمان هێنان بانگ دەکات و ئەوانیش بەپەرچی قسەکانی ئەدەنەووە نازاری پێ نەگەیهنن هەتا پۆز نیووە بوو و خەلکەکی دەوری بلاوێیان لێ کردو نافرمتیک کە سەرروی سنجی دەرکەوتبوو هات و دۆلکەیهک و دەسپێکی پێ بوون و پیغمبەر (ﷺ) لێی وەرگرتو ناوی خواردووەو دەست نوێژی گرت و پاشان سەری بەرزکردووە بۆ لای فەرمووی: (يا بنیة خمری علیک نحرک ولا تخافی علی ابیک) واتە: کچەکەم سینگت دابپۆشەو بۆ باوکت ترست بەدل دانەیت وتمان ئەمە کێیە؟ وتیان: ئەمە زمینەبی کچیەتی(خۆی لێ پازی بێت)^{۱۷}

۱۵. ﴿کەسیکم نەبوو بەرگرم لیبکات تا بچم بەدەمیەوه﴾

بەزار و تەبەرانی لە عەبدوللای کۆری مەسعودەوه (خوای لی رازی بیئت) هیناویانە کە وتووێتی:
 لەگاتینکدا پێغه مێری خوا ﷺ لە مزگەوت دابوو نەبوو جەهلی کۆری هیشام و شەیبە و عەتەبی
 کۆری ڕەبیعە و عوقبەبی کۆری ابی موعیط ئومەییەبی کۆری خەلەف و دوو پیاوی تر وەلیدی کۆری
 عوتبە و عومارەبی کۆری وەلید بوون کە حەوت پیاو بوون لە حێجردا و پێغه مێری خواش ﷺ نوێژی
 دەکرد کە سوچدەبی برد درێژەبی بە سەجدەکەبی دا نەبوو جەهل وتی: کێتان دەچی پاشەرۆکی
 و شترەکانی نەوهی فلان بینن و تا هەلی پێژن بەسەر شان و ملی موحەممەد؟ لە هەموویان بەدەختەر
 عوتبەبی کۆری ابی موعیگ هەستا چوو هینای و خستیه سە هەردوو شانی و پێغه مێری خواش ﷺ
 لە سەجدە دابوو عەبدوللای کۆری مەسعود ئەتیت: منیش وەستا بووم و نەم ئەتوانی قسە بکەم
 چونکە کەسیکم نەبوو بەرگرم لی بکا تا بچم بەدەمیەوه نەوێبوو فاتیمەبی کچی پێغه مێری خوا
 ﷺ بیستبووی و هات بە دەمیەوه و نەوهی خرابوێه سەرشانی دای گرت پاشان ڕووی لە قورەیش
 کردو قسەبی پێ وتن کەچی ئەوان وەلامیان نەدایەوه پێغه مێری خواش ﷺ وەک هەموو جارێک کە
 لە سەجدە ئەبووێه سەری بەرز کردەوه کە پێغه مێری خوا ﷺ لە نوێژەکەبی بۆوه فەرمووی: (
 اللهم عليك بقريش ثلاثا عليك بعقبة و ابي جهل و شيبه) فەرمووی: خواپە تۆلە لە قورەیش
 بستینی (سێ جار) وای فەرموو: خواپە تۆلە لە عوتبە و عوقبە و نەبوو جەهل و شەیبە بستینی پاشان
 لە مزگەوت دەرچوو و ئەبولبوختەری کە قامچیەکەبی بە دەستەوه بوو تووشی بوو کە پێغه مێری
 ﷺ بینی لەدەم و چاپیدا هەستی بە شتێک کرد بۆیە وتی: نەوه چیتە؟ پێغه مێر ﷺ فەرمووی وازم
 نییەنە وتی: بەخوا بەرت نادەم هەتا هەوالم بدەیت چیتە؟ شتێک توش بوو کاتی کە پێغه مێر
 ﷺ زانی بەری نادات هەوالی دایە و فەرمووی: (ان ابا جهل امر فطرح علي فرث) واتە: نەبوو جەهل
 فەرمانی دا پاشەرۆکیان خستە سەرشانم و ملەم ئەبولبوختەری وتی: بابڕۆین بۆ مزگەوت نەوێبوو
 پێغه مێر و ئەبولبوختەری پێکەوه چوون بۆ مزگەوت پاشان ئەبولبوختەری ڕووی لە نەبوو جەهل
 کرد وتی: ئەبولجەکەم تۆ فەرمانت داوه پاشەرۆک بخەرێتە سەر شان و ملی موحەممەد؟ وتی بەلی
 دەلی، قامچی پەکەبی بەرز کردەوه دای بە ئەوقە سەری دا پیاوەکان دەستیان بە هەلمەت دان بۆیەکتری
 کرد خێرا ئەبوو جەهل هێراندی: مالتان گاول بێ ئەوێش بۆ ئەو موحەممەد وستی دوژمنایەتی بخاتە
 نێوانمانەوه و خۆی و هاوەڵانیشی دەر باز بن لە ڕێوانەتەکەبی نیمام نەحمەد دا وەها هاتوو کە
 عەبدوللای وتووێتی: هەموویان بینی لە ڕۆژی بەردا کوژرابوون.^{۱۸}

۱۶. ﴿ نەوانەى پێغەمبەرى خویان ئازار دەدا خۆى گەورە تۆلەى لى ﴾

سەندنەووە سوک و پێسوای کردن ﴿

لە عوروەى کورێ زوبەیرەووە (خۆى لى پازى بێت) دەلێ: پێغەمبەرى خوا ﷺ هەستا بەو کارەى کە خۆى گەورە بێ ی سباردوووە ئەویش گەیاندى ئایەتەکانى ئاینەکەیتى بە بێ باومرانی قورەیش پێغەمبەر ﷺ بەنارام بوو چاوەڕپى پاداشتى دەکرد لە خۆى گەورەو نامۆزگاریەکانى پەرورەدگارى دەگەیاندا بە خزمانى خۆى تاكو بەرەو ڕووى ھەموویان دەبوووەو ئەوان ئازاریان دەداو گالتە جاریان بێ دەکردو بە درۆیان دەخستەووە عوروە دەلێ: نەوانەى گالتەیان بە پێغەمبەر ﷺ دەکرد پێنج پیاوی سەرکردەو ناودارو کەسانى خۆیان بوو لە کورانى بەنى ئەسەد ئەبو زەمعه کورێ ئەسوەدى کورێ مۆتەلیب، وە لەبەنى زوھەیری موعیرە وە لەبەنى سەھم عاصی کورێ وائلی سەھمی وە لە بەنى خوزاعە حارسى کورێ طلائل دەلێ: کاتى ئەوانە درێژەیان بەو کارە خراپەى خۆیاندا وە گالتەجاریان بە پێغەمبەرى خوا ﷺ دەکرد تاكو خۆى گەورە ئەو ئایەتەکانى دابەزاندا کە دەفەرمووێت: (إِنَّا كَفَيْتَاكَ

المستهنّين * الذين يجعلون مع الله إلهاً آخر فسوف يعلمون) الحجر (۹۵-۹۶) واتە: بەراستی نێمە گالتە جیانمان لەکۆل کردیتەووە ئەوانەى لەگەڵ خودا پەرستراویکی تر دادەنێن جا دواتر دەزانن چۆن سزایان دەدەین پێغەمبەرى خوا ﷺ لەلایەن خۆى گەورەو بەئێنى بێ درابوو کە تۆلەى بۆ بکاتەووە ئەوانەى گالتەجاریان بێ دەکردو لەناویان بەریت جاریکیان پێغەمبەر ﷺ لای کەعبە بوو جبریل ھات بۆ لای و وەستا لە لایەو پێغەمبەرى ﷺ گالتەجاریەکەى ئەوانى بۆ گیرایەو دەفەرمووێت: ئەو پێنج کەسە کاتیک دەسورائەو بە دەورى کەعبەدا ئەسوەدى کوورى مۆتەلیب بەلایدا تێپەرى جبریل سەلامى خۆى لیبیت پەرە سەوزیکى بۆ ھەلداو کوێر بوو ئەنجا ئەسوەدى کورێ عەبدیە غوث لەلایدا جبریل سەلامى خۆى لیبیت بە پەنجەى دەستى ئیشارەتى کردو پاش ماویک توشى سک چونیکى زۆر سەخت بوو وەسکى باى کردو تا مرد پاشان وەلیدی کورێ موعیرە بەلایدا تێپەرى وە جبریل سەلامى خۆى لیبیت ئیشارەتى کرد بۆ لای برینیک لە پاژنەى قاجیەووە چەند سالتیک بوو توشى ببوو بەشەلى دەروشتو عەباکەى دەخشاندا بە زەویدا وە ئەو برینە کولایەووە دیسان کێم و جەرەعتى لێو دەھاتە دەرەووە ھەتاكو کوشتى وە عاصی کورێ وائیلی سەھمی بەلایدا تێپەرى و جبریل سەلامى خۆى لیبیت ئیشارەتى کرد بۆ بنى پاژنەى پێى و ئەویش پاش ماویەک سواری گوى

درېژىكى خۇى بوو كه بجىت بۇ لاي باخهكانى له طائيف لهوئ لاي خهرمانىك ويستى دابهزىت قاجى چوو بهدپىكدا وه نهو دپكه بوو بههؤى كوشتنى نهو پياوه حارسى كورى طه لائل بهلايدا تىبهپرى و جبريل نىشارهتى بۇ كرد بۇ لاي سهرى و پاش ماوميهك سهرى لهناوهوه تووشى كىم و جهراعهى تىكى زور بوو له رىوايهتىكى تردا دمفهرموويت: نىشارهتى كرد بۇ لاي سكى و توشى ناوى زهرىد بوو تاواى لىهات پىساييهكهى لهدهم و لوتى يهوه دههاته دهر تا دوا جار كوشتى نابو و جوهره خواى گهوره بهلىنى خۇى هىنايه دى بۇ پىغهمبهرهكهى ﷺ كه دمفهرموويت: (إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِينَ) الحجر ۹۵.

۱۷. ههتا له ژياندا بوو توشى لهرزۆكى بووبوو ﴿

له عهبدوورپهرمانى كورى نهبو بهكرهوه (خواى لى رازى بىت) دهلى: پىغهمبهرى خوا ﷺ برؤىشتايه به رىگادا حكهemy كورى عاص لاساى رؤىشتنهكهى پىغهمبهرى دهكردهوه چؤن برؤىشتايه نهويش نهوا دمؤىشت له پىش چاوى خهلكيدا لاساى دهكردهوه بۇ نهوى لهناو خهلكدا گالتهى بى بكات كاتى پىغهمبهر ﷺ بىنى بهو شىويه لاساى دهكاتهوه فهرمووى: (فَكَذَلِكَ) واته ههتا همتاييت ههر وابيت نهوه بوو ههتا نهو كابرايه له ژيانيدا بوو توشى لهرزۆكى بووبوو.^{۱۹}

^{۱۹} أنظر سيرة ابن هشام ۲۱/۱، ۲۹۲ وقال محقق: إسناده صحيح إلى ابن زبير وابن جرير ۵۵۰/۷ (۲۱۶۱۷) والبيهقي في (السنن الكبرى) (۸/۹) و في الدلائل (۳۱۶/۲) وقال الذهبي في السيرة ص ۱۴۳ حديث صحيح وحسن إسناده الشيخ الألباني عن طريق البيهقي: كما في صحيح السيرة ص ۲۲۲
 ۲۰ أخرجه الحاكم (۶۲۱/۲) وصححه البيهقي في (دلائل النبوة) ۲۳۹۸/۶ وقال الحافظ العراقي في (تخريج الأحياء) (۳۸۸/۲): رواه البيهقي في الدلائل بإسناد جيد، وقال الحافظ في الإصابة (۱۷۸۱) في إسناده نظر.

١٨. ﴿خوای زیندوت دهکاتهوه و دهتخاته ناو ناگری دۆزهخ﴾

له فهرمووده ی ئیبن عه ببا سدا ها تووه (خوای لی رازی بیئت) که دهلی عاصی کوپی وائل ئیسیکی له (البطحاء) دهست دایه و ووردی کرد به دهستی نهوجار به پیغه مبهری خوای ﷺ وت: ئایه خوا نه مه زیندوو دهکاتهوه له دوا ی نهوه ی ناوا شه و تاوه نه ما پیغه مبهر ﷺ فهرمووی: به لی خوا دمت مرینیت نهوجار زیندوت دهکاتهوه و دهتخاته ناو ناگری دۆزهخ وه ئایه تهکانی کۆتایی سوهرتی یاسین له باره ی نهوه وه ها ته خواره وه ئایه ته گانی ش نه مانه ن: (أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ * وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُخِى الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ * قُلْ يُخِىهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ * الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقَدُونَ * أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ * إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَن يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ * فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) یس (٧٦-٨٢). واته: ئایه ئاده می نه یزانیوه که نه ومان له نو تقه یه ک درووست کردوو که چی یه کسه ر ده بیته دوزمنیکی دیار ده مه قالی که ریکی ئاشکرایه و نه و نه مان بۆ دینیته وه به دیهینانی خو ی له بیر چۆته وه نه و بۆ بر وایه ده لی کى ئیسکه گان زیندوو دهکاتهوه له کاتی کدا که پزیون نه ی موحه ممه د ﷺ بلی نه و زاته زیندویان دهکاتهوه که له یه که م جار وه به دی هیناون و نه ویه به هه موو درووست کراویک زاناو ناگایه زاتی که له درهختی سهوز ناگری بۆ درووست کردوون نیر نیوه ناگری پى ده که نه وه ئایا زاتی که ئاسمانه گان و زهوی به دی هیناوه ناتوانی وینه یان دروست بکات؟ به لی ده توانی و هه ر نه ویش دروستکاری زانایه به راستی کاری نه و (خوا) نه ویه هه ر کاتی بیهوی شتی که به دیبینی پتی ده لی: ببه دهست به چی نه و شته ده بیئت جا پاک و بیگه رده نه و خوا یه ی که مو لکایه تی هه موو شتی که به دهست نه وه بۆ لای نه ویش ده گه رینیه وه^{٢١}

٢١ (اخرجه الحاكم ٤/٢٩٦) من طريق عمر بن عون و قال صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه و قال ابن كثير في التفسير أخرجه ابن أبي حاتم.

۱۹. ئەي خزمەكانم فرىاي خۇتان بگەون ﴿﴾

لە عائىشەو (خوای لى رازى بىت) دەلئىت: كاتىك ئايەتى (وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) ھاتە خوارەو پېغەمبەرى خوا ﷺ ھەستا وى: ئەي فاتىمەى كچى موحەممەد يا صافىە كچى عەبدولموتەلىب ئەي كورانى عەبدولموتەلىب مەن ھىچم پى ناكىرئ لەلاى خوا بۇ ئىوھ كەواتە فرىاي خۇتان بگەون و پروو لە بەرنامە راستەكەى خوا بگەن وە لەمالەكەم ھەر شىكتان دەوئ داوام لى بگەن^{۲۲}

۲۰. وەلىدى كورى موغەيرە دان دەنى بەراستى بەرنامەى ئىسلام ﴿﴾

وەلىدى كورى موغەيرە دىتە لای پېغەمبەرى خوا ﷺ ئەویش قورئانى بۇ دەخوئى وەك ئەوھى دلى نەرم ببى ئەوا دەگاتەو بە ئەبو جەھل دىتە لای دەلئى ئەي مامە گەلەكەت دەیانەوئ مال و سامانت بۇ كۆ بگەنەو وەلىد وى: بۆچى؟ ئەبو جەھل وى: تا بت دەنئ چونكە تۆ چوئتە لای موحەممەد تا يارمەتیت بدات و مال و سامانت بداتئ وەلىد وى: خۇ قورمىش ئەوھچاك دەزانئ كە مەن لە ھەموويان زياتر مال و سەرەمەت و سامانم ھەيە ئەبو جەھل وى: دە قسەيەك بلئ لەبارەى موحەممەد كە بەگەلەكەت بگاتەو كە تۆ رقت لە لەوھو ئەوت ناوئ وەلىد وى: جا نازانم جى بلئىم؟ سوئند بە خوا ھىچ پياوئىك لەناو ئىوھ دا نىە كە لە مەن شارەزا تر بىت لەبارەى شىعەرەوھو تىياندا نىە لەبارەى رەجەزى شىعر لە مەن شارەزا تر بى وە لە شىعەرەكانى جىنىش سوئند بە خوا ئەوھى ئەو دەلئى لە ھىچ شتىك لە مانە ناچئ سوئند بە خوا قسەكانى شىرىنىەكەيان تىدايە وە قسەكانى بەردارو خاوەن بەروبومەن بەرزىەكەيان ھەيە ئەوھى ژىر خۇيان تىك دەشكىنن ئەبو جەھل وى: قەوگەكەت رازى نابن تا شتىك لە بارەيەوھو نەلئى وى: وازم لى بىنە تا بىرىك دەكەمەوھو لە بارەيەوھو لە دوايدا وى: ئەوھ سىجىرىكى كارىگەرە ئەوچار ئايەتى: (ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا * وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا * وَبَنِينَ شُهُودًا) لەبارەيەوھو ھاتە خوارەوھو.^{۲۳}

۲۲ رواه مسلم في الصحيح كتاب الإيمان باب قوله (وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) رقم ۲۰۵

۲۳ البداية والنهاية الجزء الثالث: ص ۵۱.

۲۱. ﴿قورەيش لاى ئەبو تاليب سكالايان كرد له بارەى پيغه مبهردا ﷺ﴾

ئىمامى بوخارى له مېژودەكەيدا رىوايەتى كردووہ باش ئەوہى كه قورەيش چەندەھا جار سەردانى ئەبو تاليبى مامى پيغه مبهريان كردو سكالايان لە لا كرد دەربارەى پيغه مبهردا ﷺ ئەویش ناردى بەدواى پيغه مبهردا ﷺ پيى وت: ئەوى كورپى بىرام گەلەكەت ھاتونە لام واو وایان وتوہ واز بېنە شتېك مەكە كە ھەم من و ھەم تۆش نەتوانىن بەرگەى بگريں واز لە گەلەكە بېنە ئەو قسانەيان بۆ مەكەو پييان مەلئ پييان ناخۆشە پيغه مبهردا ﷺ واى زانى كە مامى دەيداتە دەست بى باوەرەكان و تواناى راوەستان لەگەلى داو پشتگيرى كردنى نەماوہ پيغه مبهردى خوا ﷺ فەرمووى: (يا عم لو وضعت الشمس في يميني والقمر في يساري ما تركت هذا الأمر حتى يظهره الله تعالى أو أهلك في طلبه) واتە: ئەى مامە نەگەر خۆر بخەنە لاى راستمەوہ و مانگيش بخەنە لاى چەپمەوہ واز لەو بانگەوازە ناھينم تا خوا سەرى دەخات ياخود لە پيئاويدا تيا دەچم، لە دواى پيغه مبهردا ﷺ گريا ئەبو تاليب وتى: ئەى كورپى بىرام بپۆ بەشوين كارى خۆت داو بەردەوام بە ئەوہى خۆت پيئت خۆشە نەنجامى بدە سويند بە خوا بە ھيچ شيوەيەك تۆ نادەمە دەست ئەوان.

۲۲. ﴿نەفامى و سەرگەشى ئەبو جەھل بى ئەندازە بوو﴾

ئەبو جەھل رۆژيک وتى: وەك گالته كردن بە پيغه مبهردا ﷺ و ئەو پەيامە راستەقینەى كە بۆ ئەو پيغه مبهردە پاىە بەرزە ھاتووہ، وتى ئەى كۆمەلى قورەيش موحەممەد راي دەگەيەنئى ئەو سەربازانەى خوا ئيوہ نازار دەدەن لەناو ناگرى دۆزەخ دا نۆزدە فريشتەن وە ئيوەش خەلگيكي زۆرن لە ژمارەدا ئايە ھەر سەد پياو لە ئيمە دەرەقەتى يەكېك لە ئەوان نايمت؟ خواى گەورە لەبارەى ئەبو جەھلى نەفام ئەم ئايەتانەى ناردە خواریوہ: (وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيَقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَى لِلْبَشَرِ المذثر: ۳۰-۳۱).

واتە: ھەر فرىشتەمان كىردوۋە بە كارىبە دەستى دۆزەخ ۋە ژمارى ئەو فرىشتەمان نەگىراۋە مەگەر بۇ تاقى كىرگەن ئەوانەى بى باۋەرن تا ئەوانەى كىتەبىيان پىدراۋە دۇنيا بن ۋە بىروا دارەكان بىرواكەيان زىاد بىكات ۋە ھىچيان دوو دل نەبن ئەوانەى كىتەبىيان پىدراۋە ئىماندارانىش ۋە تا بلىن ئەوانەى كە نەخۇشى ناپاكى يان لە دلایە ۋەبى بىرواكان خوا جى مەبەستە بەم ژمارەيە كە لە غەرىبىدا ۋەك مەسەل وایە نابەو جۆرە خوا ئەو كەسەى كە بىھوئى گومراى دەكات ۋە ئەو بىھوئى رىئى ئىمۋونى دەكات ۋەكەس ژمارەى لەشكرانى پەرۋەردىگارى تۆ نازانى مەگەر ھەر خۇى ۋە نەم نایەتەنە ھەر نامۇزگارى ۋە پەنەن بۇ نادەمى^{۲۴}

۲۳. ﴿شەيتانە دۇراۋەكەى قورەيش تەنھا خەجالەتى ۋە سەرشۇرى بۇ ماپەۋە﴾

نەزرى كورى خارىس ئەگىك بوو لە شەيتانانى قورەيش چوو بوو بۇ حىرە فىرى سەرگوزشتەى مەلىكەكانى فارس ۋە چىرۆكى رۇستەم ۋە ئىسپەندىار بوو كاتىك پېغەمبەرى خوا ﷺ دادەنىشت لە كۆرىك نامۇزگاي دەكرىن بە ترسان لە خوا ۋە كىردى يادى خواۋە گەلەكەى دەترسان لەو سزاۋ نازارەى كە گەلانى پىشوو توشيان بوو بوو بە ھۆى ۋەزەينان لە رىبازى خوا دادەنىشت لە تەنىشت كۆرۈ مەجلىسى پېغەمبەر ﷺ جا دەى وت: سۆند بەخوا ئەى كۆمەلى قورەيش لە فەرمايشەكانى ئەو چاترم لەلەيە ۋەرن بۇ لام من بۇتان باس دەكەم چاكتر لەباسكرىنى ئەۋجار بۇى باسى چىرۆكى مەلىكەكانى فارس ۋە رۇستەم ۋە ئىسپەندىار دەكرىن ئەۋجار دەى وت بە چ شىۋمىەك موحەممەد لە من چاكتران بۇ باس دەكات^{۲۵}

۲۴ أخرجه ابن جرير الطبري في التفسير ۱۰۰/۹ من حديث ابن عباس رضي الله عنه.

۲۵ السيرة النبوة لابن هشام.

٢٤. ﴿بەسەرھاتی قەرزەگەتی خەبەباب کە لەلای عاصی کۆری وائیل بوو﴾

خەبەباب (خوای لی رازی بێت) دەلی: قەرزیگم لای عاصی کۆری وائیل بوو چوووم بۆلای داوام کردووە پێی وتم: نات دەمەووە تا بێ باوەر نەبیت بە موخەممەد دەلی: منیش پێم وت: ھەرگیز بێ باوەر نابم بە موخەممەد تا دەمریت پاشان زیندوو دەبیتەووە وتی: جا من زیندوو دەبەووە پاش مردن؟ کەوابوو لەوێ دمت دەمەووە کاتی گەڕامەووە لای مال و مندال و مکیع دەلی: ئەعمەشیش ھەر وای وتوو: دەلی: نیت ئەم نایەتە ھاتە خواڤووە: (أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا) واتە: نایە ئەو جوۆرە کەسانەت دیووە کە باوەری بە نایەتەکانی نێمە نیو دەلیت: سویند بە خوا من سامان و نەووم پێدەدریت نایا ئەو ئاگادار بوووە بەسەر نەینێھەکاندا یان بەئینی لە خواووە وەرگرتوووە نەخیر وانیە ئەوێ دەلیت دەینوسین و لەسەری سزای دوورو دریزی دەدەین ئەوێ کە دەلیت بە میراتی لێی دەستینێھەووە خوێ بەتەنھا دیتەووە بەردەستمان^{٢٦}

٢٥. ﴿سویند بەخوا ئەگەر بانگی ھاوڕێکانی کردبا فریشتە زەبر

بەدەستەکانی سزا دەیانگرت﴾

لە عەبدوڵلای کۆری عەبباسەووە (خوای لی رازی بێت) دەلی: ئەبو جەھل بەلای پێغەمبەر ﷺ تێپەری لە کاتیگدا نوێزی دەکرد ئەبو جەھل ووتی: نایە قەدەغەم نەکرد لیت کە نوێز ئەنجام بدە؟ تۆ خۆت دەزانی ھیچ کەسێک وەک من ھاوڕێ و ھاو دەمی نیە پێغەمبەری خوا ﷺ تێی خۆری و لێی تووڤە بوو جبریل فەرمووی: (قُلْ دَعِ نَادِيَهُ * سَدْعُ الزَّبَانِيَةِ) العلق ١٧-١٨. واتە: ئینجا با ئەو بانگی ھاوڕێکانی خوێ بکات نێمەش بانگی فریشتە زەبر بەدەست دەکەین سویند بەخوا ئەگەر بانگی ھاوڕێکانی خوێ کردبا فریشتە زەبر بەدەستەکان سزایان دەدا^{٢٧}

٢٦. ﴿ ھاوبەش پەرستان لەگەڵ پیغمبەردا ﷺ سوجدەیان برد ﴾

رۆژێک لە رۆژان پیغمبەری خوڤه‌وێست ﷺ جووه ناو مزگه‌وتی بیرۆزی حه‌رام له مه‌ککه‌دا نوێژی کردو سورمێ نه‌جمی خوێند کاتێک گه‌یشته‌ فه‌رمایشتی خوای گه‌وره که دمفه‌رمووت: (اَرَأَيْتَ الْآزِفَةَ * لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَافِيَةٌ * أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ * وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ * وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ * فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا) النجم ٥٧-٦٢

واته: رۆژی دوايي نزیک بۆته‌وه بیتجگه له خوای گه‌وره کهس نیه به‌رگری بکات ناشکرای بکات جا ئایا لهم ووته که قورئانه سه‌رتان سوڤ ده‌میتێ؟ وه پێ ده‌که‌ن و ناگرین وه ئیوه سه‌رگه‌رم و بێ ناگان ده‌ی سوژده به‌رن بۆ خواو په‌رستشی بکه‌ن پیغمبەر ﷺ سوژده‌ی برد وه ھاوئه‌له‌کانی له‌دوايه‌وه سوژده‌یان برد پیغمبەر و ھاوئه‌له‌کانی وا گومانیان برده‌که بینیان قورئه‌یش موسلمان بوون بۆیه نارديان بۆ لای کۆچ کرده‌وه‌کانی حه‌به‌شه موسلمانانی ناو مه‌ککه جوونه پێشوازيان که ده‌نگ‌وباسی گه‌رانه‌وه‌ی ئه‌وانیان پێ گه‌یشت تانزیک مه‌ککه بوونه‌وه پێیان راگه‌ياندن ئه‌وه‌ی ده‌وتری له‌باره‌ی ئیسلام بوونی ئه‌هلی مه‌ککه راست نیه که ئه‌وه‌یان زانی هه‌یج په‌کیک له‌وان نه‌جووه ناو مه‌ککه به‌ په‌نهانی نه‌بی^{٢٨}

٢٧. ﴿ دارێک سه‌لامی کرد له پیغمبەری خوا (ﷺ) ﴾

له ئه‌مه‌سه‌وه (خوای ئی رازی بیئت) ده‌لی: جبریل سه‌لامی خوای لیبیئت جارێکیان هات بۆ لای پیغمبەر ﷺ له کاتێکدا دانیشتبوو زۆر غه‌مبار بوو وه زۆر شوێنی خوێناوی بوو بوو له‌به‌رئه‌وه‌ی که هه‌ندێک خه‌لکی مه‌ککه نازاریان دا‌بوو جبریل پێ فه‌رموو: ئه‌وه چیه؟ پیغمبەریش ﷺ فه‌رموو: ئه‌وانه ناوایان ئی کردووم ، جبریل سه‌لامی خوای لیبیئت پێی فه‌رموو: پێت خوڤه‌ نیشانه‌یه‌کت نیشان بده‌م؟ پیغمبەر ﷺ فه‌رموو: به‌ئێ فه‌رموو: ته‌ماشای ئه‌و داره بکه ئه‌ویش ته‌ماشای کرد له‌وه‌په‌ری شیوه‌که‌وه بوو جبریل (سه‌لامی خوای لیبیئت) فه‌رموو بانگی ئه‌و داره بکه با بیئت بۆ لات پیغمبەریش ﷺ بانگی کردوو داره‌که

هات بۆ لای تا هاته بهردهمی پاشان وهستاو جبریل (سهلامی خوای لیبت) به پیغمبهردی
 فهرموو: پێی بلێ با بگهڕێتهوه جی خۆی نهویش پێی ووت و دارهکه گهراپهوه شوینی خۆی و
 پیغمبهرد ﷺ بۆ دانهواپی خۆی فهرمووی: ئهمم بهسه^{۲۹}، وه ههروهها له رپوايهتیکی تردا
 که له عومهری کورپی خهتتا بهوه (خوای لی رازی بیئت) دهلی: پیغمبهرد ﷺ کاتی له حجون
 بوو واته: شاخهکی پشت مهکهکه بێ باوه رهاکان بهر په رچیان دایه وه ئازاریان دا ننج دووعای
 کردوو فهرمووی خواپه گهوره نه مرۆ نیشانهیه کم نیشان بده هه رکهس به درۆم بختا به
 دواي ئهم نیشانهیه هیچ باکم نه بیئت ئینجا جبریل (سهلامی خوای لیبت) هات بۆ لای پێی
 ووت ئهو داره دوور دی نهو لا بانگ بکه؟ پیغمبهرد ﷺ دارهکی بانگ کرد به سه ر زه ویدا
 به خشکه خشکه هات تا گه یشته لای پیغمبهرد ﷺ وه دارهکه ووتی: (السلام علیکم یا رسول
 الله) پاشان پیغمبهرد ﷺ فهرمانی پیکرد که بجێته وه جیگهی خۆی داره کهش چوو وه
 جیگهی و پیغمبهرد ﷺ فهرمووی نیتر باکم نیه هه رکهس له خزمانم ئه گه ر له مه و دوا
 به درۆم بخته وه^{۳۰}

۲۸. ئیبن زه عبهری نه یوانی به په رچی پیغمبهرد ﷺ بداته وه ﴿

له ئیبن عه بباسه وه (خوای لی رازی بیئت) دهلی: کاتیک ئهم نایه ته هاته خواره وه: (إِکُمْ وَمَا
 تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصْبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَارِدُونَ) الانبیاء (۹۸)، واته: ئیوه وه ئه وهی ده پیه رستن
 جگه له خوای گهوره هه ردوولاتان سوتنه مه نی دۆزه خن و پێی ده گن ئیبن عه بباس دهلی: بێ
 باوه رانی قورمیش نه مه یان زۆر به لاره سه خت بوو ووتیان: موحه ممه د جوینی به خواکانی
 ئیمه داوه یه کێ له ناو داره کانیان که ناوی ئیبن و زعبه ر بوو هاته لای قورمیش و پێی و تن

۲۹ أخرجه: أحمد (۱۱۳/۳) (۱۲۱۱۲) و قال محققه إسناده قوي على شرط مسلم والدارمي (۲۳) و صححه الشيخ
 الأرنؤوط على شرط مسلم في تعليقه على صحيح ابن حبان (۴۳۷/۱۴). و صححه الشيخ الألباني في صحيح ابن
 ماجه (۳۲۵۴)

۳۰ أخرجه: أبو يعلى (۲۱۵) والبخاري (۲۴۱۰)، والبيهقي في (دلائل النبوة) ۱۵۴/۲ وقال الهيثمي في (مجمع
 الزوائد) (۱۰/۹): رواه البزار و أبو يعلى و إسناده أبي يعلى حسن، و حسن إسناده السيوطي في (الجامع الكبير) كما
 في منتخب كنز العمال (۲۹۸/۴).

ئەوێ جی بوو؟ ووتیان: موحەممەد جۆینی بە پەرستراوەکانی ئیمە داو، وتی: جی ووتوو؟
 ووتیان ووتویەتی ھەر شتیک بپەرستیت جگە لە خوا لەگەڵ پەرستراوەکەش ھەردووکیان
 سوتەمەنی دۆزەخ دەبن، ووتی: خەمتان نەبێت من موحەممەدتان بۆ بێ دەنگ دەکەم و خۆم
 دەمەقائە لەگەڵ دەکەم وتی: بانگی بکەن بۆم؟ ئەوێ بوو بۆیان بانگ کردو ئیبن و زەعبیری
 پێی وت: ئەو موحەممەد نایا ئەمە تۆ دەلیلیت تایبەتە بە بتەکانی ئیمە یان تایبەتە بە
 ھەموو شتیک کە پەرستراوە جگە لە خوای گەر؟ ئەویش فەرمووی: بەئێ (بل لكل ما عبد
 من دون الله عزوجل)، واتە: بۆ ھەموو شتیکە کە پەرستراویت جگە لەخوای گەر؟ ئەویش
 ووتی: سوێند بەخوا زال بووین بەسەریداو بردمانەو بەشە تۆ دەلیلیت عیسا بەندە خوایە و
 پیاو چاکە و فریشتەکان بەندە چاکن؟ پیغمبەر ﷺ فەرمووی: بەئێ ئەویش وتی: کەواتە
 گاوەکان عیسا دەپەرستن و جۆلەکان عوزەیر دەپەرستن ئەوێتا کۆرانی بەنی تەمیم
 فریشتەکان دەپەرستن کەواتە ھەر ھەموویان لە دۆزەخدان (عیسا و فریشتە و عوزەیریش)
 دانیشتوانی مەککە زۆر زۆر خوشحال بوون بەم ووتەیی ئیبن و زەعبیری و ووتە کەوتە
 دەمی ھەموو خەلکی مەککەو و یەستیان بەمە بەرپەرچی پیغمبەر ﷺ بدەنەو تا خوای
 گەر ئەو ئایەتە ناردە خواریو: (إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ) الانبیاء
 ۱۰۱، واتە: ئەوانە پێش وەخت لەلایەن ئیمەو مژدە چاکیان پێ دراو ئەوانە دوورن لە
 دۆزەخ کەواتە ئەوان بێ ئەقڵ بوون چونکە پیغمبەر عیساو عوزیر (سەلامی خاویان لیبت)
 بە هیچ جۆرێک رازی نەبوون کە بپەرستێن و ھەر وەھا فریشتە و پیغمبەران (علیہم السلام)
 بەرین لە ھاوبەش پەیدا کەرانەو ئەو کاری ئەو بێ باوەرانەمە کە ئەوانیان کردوو بە جی
 تکا کردن و کردوایان بە ھاوبەشی خوا بە نەزانین.

۳۱ أخرجه: الطحاوي في مشكل الآثار (۴۳۱/۱-۴۳۲) والطبراني في المعجم الكبير (۱۵۳/۱۲) (۱۲۷۳۹) والحاكم (۳۸۴/۲) و صححه و واقفه الذهبي، وقال ابن القيم في (شفاء العليل) (ص ۶۵) إنساده صحيح وقال الشيخ مقبل في الصحيح المسند من اسباب النزول (ص ۱۵۳) حديث صحيح لغيره.

۲۹. ﴿وتیان دەنگ بەرز بکەینەوهیان نزمی بکەینەوه هەر دەبیستیت﴾

عەبدوللای کۆری مەسعود (خۆی لێ پازی بێت) دەڵێ: چارێکیان من لە ژێر پەرەدی کەعبە دا بووم بپاویکی پەقەفی خەلکی گانێف لەگەڵ دوو زاواکە ی خۆی کە خەلکی مەککە و قورەیشی بوون لەوێدا دانیشتبووون و کەوتنەوێ هەسەکردن و نەوان زۆر قەڵەو بوون لەگەڵ ئەو هەشدا بێ عەقل بوون پەکیکیان وتی: تۆ بێتی خۆی گەوره ئەم هسانە ی ئیمە ببیستیت؟ ئەو ی تریان وتی: ئەگەر دەنگ بەرز کەینەوه دەبیستیت بەلام ئەگەر دەنگ بەرز نەکەینەوه نابیستیت ئەو ی تریان وتی: بەخوا دەنگ بەرز کەینەوه دەبیستیت نزمیشی کەینەوه هەر دەبیستیت عەبدوللای کۆری مەسعود دەڵێ: ھاتمەو بۆ لای پێغەمبەر ﷺ ئەم ھەوالەم بێ راگەیاندا خۆی گەورەش ئەم ناپەتە ی دابەزاند: (وَمَا كُنتُمْ تَسْتَرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ) فصلت: ۲۲، واتە: ئێو خۆتان نە دەشاردەوه و نە دەپاراست لە گوتاح و لە شایەتی گوێ و جاوو پێستی لەشتان لە دژتان بەلکو وا گومانتان دەبرد کە خوا نازانی بەزۆرێک لەو کارانە ی کە دەیکەن، خۆی پروونی کردەوه کە گومانی خراپیان بردوو بە خوا کە وایان زانیو خۆی گەوره لە زۆریە ی نیشەکانیدا ناگای لێیان نپێ و ووتەکانیان نابیستیت بەلام بەھەلە داچوون وە لەگەڵ ئەو ھەموو دەمە قالە کردنە کە بەرامبەر بە پێغەمبەر ﷺ ئەنجامیان دەدا لە ناخی دەروونیانەوه باش دەیانزانی کە درۆزن نییە وە چاکتر دەیانزانی ناینە، کە ی ناینی خوایە و ھەقە بەلام بەھۆی ھێزو خۆپەزڵ زانییان پێیان خۆش نەبوو کە بچنە ریزی بیلال و سوھەیب و ھاوھەلانی تری پێغەمبەر ی خوا لەگەڵ ئەو هەشدا میان زانی ئەم قورئانە لای خوواو ھاتوو و پێیان خۆش بوو گوێی بۆ بگرن.

۳۲ أخرجه: أحمد (۲۷۶/۱) (۲۴۹۵) وقال حقه الأرنؤوط: إسناده صحيح علي شرط الشيخين والبخاري في (خلفي العمال العباد) ص: ۲۴، والرمذي (۳۲۴۵) و قال حديث حسن صحيح والطبراني في (المعجم الكبير) (۱۲۳۷۷) والحاكم (۴۱۰/۲) وصححه علي شرطهما و الفقه الذهبي و صحيح إسناده الحافظ في الفتح (۵۱/۱) و حسنه الشيخ الألباني في (صحيح الرمذي) (۲۵۵۲) و صححه علي شرطهما الشيخ مقبل من طريق أحمد في (الصحيح المسند كما ليس في الصحيحين) (۶۳۹).

۳۰. ﴿خوای گەوره ڕیگری لیکرد که دەریان بکات﴾

لە روانگەی خۆبەگەوره زانین و لافرتی کردنی بەگەسانی تر موشریکەکان بە پێغەمبەریان و ت ئیمە پازی نابین لە مەجلیس و کۆری تۆدا دابنیشین کە وینە ی ئائەمانە ی تیایدا بێ وەک سوهیب و بیلال و خەبەب ئەوانە لە دەوری خۆت دەرکە پێغەمبەر ﷺ تەماعی ئەوێ کرد لە پێناو موسلمان بونی گەلەگە ی ئەوانیش ئەم کارە بکات بەلام خوای گەوره ڕیگری ئەوێ لیکرد قورئانی دابەزاند و فەرمووی: (وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَطَرَدَهُمْ فَتَكَرَّوْنَ مِنَ الظَّالِمِينَ) الأنعام: ۲۳ واتە ئەوانە دەرئەگەیت کە پەرورەدگاریان دەپەرستن و هاواری لێ دەکەن بە بەیانیان و ئیواران دا پەزامەندی خاویان دەوێ و لێپرسینەوێ هیچ شتیکیان لەسەر تۆ نیە وە لێپرسینەوێ هیچ شتیکی تۆش لەسەر ئەوان نیە جا ئەگەر دەریان کەیت دووریان خەپتەو ئەو لەستەمکاران دەبیت.

۳۱. ﴿یاخی بوو باوهری نههیناو ووشه یه کتاپه رستی نهووت﴾

ئیمامی بوخاری و ئیمامی موسلیم ڕیوایەتیان کردووە لە موسەییەبی کوری حەزەنەو دەلی : کاتیک ئەبو تالیب لە سەرەمەرگدا بوو پێغەمبەر ﷺ هات بۆ لای کە ئەبو جەهلیشی لەلا بوو لەگەڵ عەبدوڵلای کوری ئومەییەبی کوری موعەیرە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی ئەی مامە بلی: (لا إله إلا الله) بەو ووشە پیرۆزە من شایەدیت بۆ ددەم لەلای خوا، ئەبو جەهل و عەبدوڵلای کوری ئومەییە ووتیان: ئەی ئەبو تالیب ئایە تۆ واز لە دینی لە ئاینی عەبدوڵلوتەلیب بەردەوام پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو ووشە پیرۆزە یەکتاپەرستی بۆ دەخستە ڕوو داوای لێ دەکرد موسلمان بێ و بۆی دووبارە دەکردهو کەوا بلی هەتا لە دوایدا کۆتا قەسە ی ئەو بوو کە وتی من لەسەر ئاینی عەبدوڵلوتەلیبم وە یاخی بوو ئەی ووت (لا إله إلا الله) پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی سویند بەخوا داوای لێخۆش بوونت بۆ دەکەم مادام قەدەغە نەکریم ئەو بەلام خوای عزوجل ئەو نایەتە ی دابەزاند: (ما كان للنبي والذين آمنوا أن يستغفروا للمشركين ولو كانوا أولي قربى من بعد ما تبين لهم أنهم أصحاب الجحيم) التوبة: ۱۱۳، واتە: پەرەوا

شایسته نیه بۆ پێغه مبهر و بڕواداران که داوای لیبوردن بکهن بۆ هاوبهش پهیدا کهران یا خرمی نزیکیشیان بن له پاش نهوهی که بۆیان ده رکه وتوو ده که بیگومان نهو هاوبهش دانهرانه هاوئل و پیری دۆزهخن وه ههروهها خوای عزوجل لهباردی نهبو تالیب نهو نایه تهشی دابه زاند ههرمووی به پێغه مبهر ﷺ (إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَنَكِرَ اللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ) القصص: ۵۶، واته: به راستی نهی موحه مبهرد ﷺ تۆ ناتوانی نهو کهسهی خۆشت بوئ رێنموونی بکهیت به لام خوا ههر کهسی بوئ هیدایهتی دهدات و نهو خوا به زانا تره بهوانه ی رێنموونی وهرده گرن.

۳۲. ﴿خۆله که به هه رکه سیکیان کهوت به بی باوهری کوژرا﴾

له عهبدو لای کوری عه بیاسه وه (خوای لی رازی بیئت) ده ئی: تاقمی سه رکردایهتی قورمیش له نزیک حیحری په نا که عبه کۆبونه وهو په یمانیان به ست و سویندیان خوارد به لات و عوزاو مه نات و نائله و نیساف نه گهر موحه مبهردیان به رچاو کهوت ههر هه موویان به یه کجار به یه که وه لی بدن و نازاری بدن وه به جیی نه هیلن تا ده یکوژن نه م هه واله بلا و بووه تا که یشته گوئی هاتیمه ی کچه خۆشه ویسته که ی پێغه مبهر ﷺ وه برگر یانه وه گه رایه وه بۆ ماله وهو هه واله که ی به باوکی را گه یاند و پیی وت: کۆمه لانی سه رکرده ی قورمیش په یمانیان داوه دژ به تۆ وه هه ریه که یان به شی خو ی دیاری کردوه له بژاردنه وهی خوینی تۆ دوا ی کوژرانت پێغه مبهر ﷺ هه رمووی: (یا بنی اربین وضوء) واته: نهی کچی خۆشه ویستم ناویکی دمشت نوێزم نشان بدن و بۆم به یینه ده ئی: ئاوی بۆ هی ناو ده ست نوێزی شو رد و چوو بۆ که عبه کاتیک بی باو مه ر هکان پێغه مبهردیان ﷺ بی نی ههر له دوور دوه ووتیان: نه وه هات سه ریان گز کردوو ملیان شو ر کرد له جیی دانیشه کانیان دابی دهنگ بوون و ههر نه شیان ویرا ته ماشای بکهن وه هیچ پیاویکیان نه یده ویرا بۆی هه ستی پێغه مبهر ﷺ به ریکه وت تا که یشته لای سه ر یانه وه نه نجا مشتیک خۆ لی هه لگرت وو هه رمووی: (شامت لوجره) واته: چاوانتان کو ئر بیئت ده ئی: خۆله که ی گرته نهو کۆمه له قوره یشی یه ی که له و ئی ناماده بوون به ههر که سیکیان کهوت به بی باوهری کوژرا له جهنگی به دردا.^{۳۴}

^{۳۴} (اخرجه أحمد (۳۰۳/۱) رقم (۲۷۶۲) و قال محققه الأرنأؤوط: إسناده حسن وكذلك صححه الشيخ أحمد شاکر في تحقيق المسند) (۲/۴۶۹) و اخرجہ أبو نعیم في (الدلائل) ص ۱۳۹ والحاکم ۱/۱۶۳ و صححه ووافقه الذهبي والبيهقي في (الدلائل) ۶/۲۴۰ وابن حبان (۲: ۶۵) قال محققه حديث صحيح وقال الهيثمي في (مجمع

۳۳. ﴿ناره‌حه‌تترین کاری قورەیش بەرامبەر بە پیغمبەر ﷺ﴾

ئیبو ئیسحاق دەلی: یەحیای کۆری عۆروه لە باوکیه‌وه که عۆروهی کۆری زوبه‌یره بۆی گێرامه‌وه که عەبدوللای کۆری عەمەری کۆری عاصی وتوو: ئەری عەبدوللای چ دیمەنیکێ زۆر سەختت چاو پێکەوتوووە لەو دوژمنکاریانە ی که بێ باوەرانی قورەیش ئەنجامیان دەدا بەرامبەر بە پیغمبەر ﷺ؟ ئەویش وتی: رۆژێک من لەناویاندا بووم سەرگەردەکانی قورەیش کۆبوونەوه لای (حجر) باسی موخەممەدیان دەکرد دەیان وت: کەسمان نەدیوه سەیرتر لەم بیاوه که بیروبووەرمان پوچ دەکات و جۆین بە بابو باپیرانمان دەدات و رەخنە لە ئاینمان دەگرت و کۆمەلگاکە ی پارچەپارچە کردووین و جۆین بە پەرس تراودکانمان دەدات بەراستی لەسەر شتیکی گەوره خۆمان نارام گرتوووە لێ دەلی: لەم قسانە دابوون پیغمبەر ﷺ هات بەره‌وه که عەبه‌ بۆ لای (حجر) و تێپەری بەلایاندا تەوافی کرد بەدەودەری که عەبه‌دا هەراکاتی دەرگەپشتە لای ئەوان لەوێوه تێدەپەری هەندێ توانج و ووشە ی ناشیرینیان پێ وت: زانیم پێی ناخۆش بوو وەرۆی و تەوافی کردەوه‌و لەو سەرەوه‌و هاتەوه‌و بۆ جاری دووم تێپەری بەلایاندا هەمان جۆین و وتە ی ناشیرینیان پێوتەوه‌و پیغمبەر ﷺ دیاربوو بە ناوچاوانیه‌وه‌و که پێی ناخۆشە بەم شیوه‌یه‌و سێهەم جاریش ئەم پەفتارەیان نواندەوه‌و پیغمبەر ﷺ وەستا بەره‌وه‌و پرویان فەرمووی: (أسمعون یا معشر قريش أما والذي نفسي بيده لقد جئتكم بالذبح)، واتە: گوێتان لێ بێت ئە ی کۆمەلانی قورەیش سوپێندەوه‌ی گیانی منی بەدەسته‌و من هاتووم بۆ ئەوه‌ی هەر هەمووتان بەسەربرین ببەم، دەلی: ئەم ووتەیه‌و کاری لە هەر هەموویان کرد تاكو هەر هەموویان بێ دەنگ بوون لە جێی خۆیان سست بوون هەتا یەکیکیان هات و پیغمبەر ی نارام کردەوه‌و ووتە ی نەرمی لەگەڵ بەکارهێناو هەتا دەيووت: بڕۆ ئە ی ئەبو قاسم ئەوا ئێمه‌و نەفامو بێ ئەقلین خو تۆ مرووفیکی نافلی تۆ چۆن لەگەڵ ئێمه‌دا قسه‌و ددکە ی دەلی: پیغمبەر ﷺ رۆیشتەوه‌و دیسان بەیانی لای (حجر) کۆبوونەوه‌و ددلی: بنیش لەناویاندا بووم و گویم لێ بوو هەندیکیان بە هەندیکی تریان دەوت: ئەوه‌و ئێوه‌و ناگاتان لێ نیه‌و دینی چیتان دەووت: و

چیتان دەکرد بە موحمەد ئەویش چی وت: بەرامبەرتان هەتا هەر شەوی لێکردن و وەستا بەرامبەرتان ئێوە لە ترسان وازتان لێ هێنا دەتێ: لەم قسانە داووین پێغمبەر ﷺ هات بۆ کەعبە بینیان هەموویان لێی راست بونەووە چوار دەوریان گرتو پێیان وت: تۆ دەتێ ناواو ناوا پێغمبەریش ﷺ بێ ترسو ناشکرا فەرمووی: بەتێ منم وا دەتێم دەتێ: بیاوێکم بینی یەخە کراسەکە پێغمبەری ﷺ گرتبوو ئەبۆبەکر هاتو دەستی گرتو دووری خستەووە بەگریانەووە دەیفەرموو: ئایا ئێوە بیاوێک دەکوژن کە دەتێ پەروردگارم (الله) یە ئنجا هاوبەش پەیدا کەرەکان بڵاویان لێکرد ئەو دوزمن کارترین دیمەن بوو کەمن چاوم بێ کەوتوووە ئەنجامیان دابی بەرامبەر پێغمبەر ﷺ. ۳۰

۳۴. گێرا بوونی نزای پێغمبەر ﷺ لە قورەیش

عەبدوللای کوری مەسعود (خوای لێ رازی بێت) دەتێ: کاتێ پێغمبەری خوا ﷺ بانگەوازی قورەیشی دەکرد هەموویان بە درۆیان خستەووە باوەریان پێ نەدەهێناو دوزمنانەووە ناھەموارانە دەوستان بەرامبەری ئنجا پێغمبەر ﷺ فەرمووی: (اللهم اعن علیهم بسبع کسب یوسف) واتە: خوای گەورە یارمەتیم بدەو توشی گرانەکیان بکە وەک گرانەکە یوسف (سەلامی خوای لەسەر بێت) دەتێ: گرانەکیان توش بوو هیچ شتێکیان بە دەستەووە نەما تا کەوتنە ئێسک خواردن هەتا وایان لێهات بیاوێکیان لێ هەڵدەستە دیمەنی ئاسمانی وەک دوو کەل دمهاتە پێش چا و لەتاو هیلای و برسێتی هەتا خوای گەورە ئەو ئایەتە دابەزاند کە دمهەرمووێت: (فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُحَانٍ مُبِينٍ (۱۰) يَغْشى النَّاسُ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ) الدخان (۱۰-۱۱)، واتە: جا چاوەروان بە رۆژی ئاسمان دوو کەلێکی ناشکرای لێ پەیدا دەبێ هەموو ئادەمی دادەگرێ و دەتێ ئەمە بە ئایەکی سەختە دەتێ: دوا بەدوای ئەو ئەبۆ سوفايان هات بۆ لای پێغمبەر ﷺ وتی: ئەی موحمەد خزمە کانت لە ناوچوون داوا لە خوا بکە ئەو هەمان

۳۰ (آخرجه: أحمد في (المسند) ۲/۲۱۸) وفي (فضائل الصحابة) (۶۳۹) وقال محقق: إسناده حسن، وابن أبي شيبة (۴۴۱/۸) و أبو يعلى (۷۳۳۹) و أبو نعيم في (دلائل النبوة) (۱۵۹) والبغري في شرح السنة (۳۷۴۰) والبيهقي في (دلائل النبوة) ۲/۲۷۵ وسيرة ابن هشام ۱/۳۸۸ (۲۰۶) وقال نققاه: إسناده قوي وقال الهيثمي في (مجمع الزوائد) ۶/۱۸: رواه أحمد وقد صرح ابن إسحاق بالتحديث وبقي رجاله رجال الصحيح وقال الشيخ الألباني في (صحيح السيرة) (ص/۱۴۸): إسناده حسن.

بەسەرھووە لابەریت وەکو خۆی گەورە دمه‌رموویت: (رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ) الدخان: ۱۲، واتە: ئەو پەرودگارمان ئەم سزایەمان لەسەر لایە بەراستی نیە باوەردارین پاشان پیغمبەر ﷺ دوعای بۆ کردو و بارانیان بۆ باری و خۆی گەورە ئەو برسێتی قات و قریە لەسەر لابردن و ئەو نایەتی دواوە بۆ دابەزاند کە دمه‌رموویت: (إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُم عَائِدُونَ) الدخان: ۱۵، واتە: بێگومان بۆ ماوەیەکی کەم ئەم بەلایە لادەبەین بێگومان نیوە دەگەڕێنەووە بۆ بێ باوەری ئنجا خۆی گەورە فەرمووی: (يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنتَقِمُونَ) الدخان: ۱۶، واتە رۆژی دیت پەلاماریکی بەهێزو هەرە گەورەیان بۆ دەبەین بەراستی نیە تۆلە سینین لە کافران لە جەنگی بەدردا واتە: تۆلە هەرە سەخت و گەورەیان ئەو تۆلەیه یەکە لە شەری بەدردا چاوەڕێیان ددکات^{۳۶}

۳۵. ﴿ثُمَّ بَوَّأْنَا لِيُتَّبَعُوا مِثْلَهَا﴾ نەبو تالیب پیغمبەری خوا ﷺ ناداتە دەستی بیباوەران ﴿

قورپیش کە بێنیان ئەبو تالیب چاریک بۆ برازاکی نەدۆزیه‌وه و قەدەغە نەکرد بەلاوکردنەوه‌ی ناینی تازه بێ باک ماوه‌ی دا کاری خۆی بکات دۆزینەوه‌ی پلانیک کە چۆن چارمەیک بۆ ئەو کارە پیغمبەر ﷺ بدۆزنەوه لە ئەنجامدا هاتنە سەر ئەو رایە کە کورپکی گەنجی پێ گەوتوو دیاری بکەن تا لەگەڵ موخەمەد دا بێگۆزینەوه وە ببیتە کورپ ئەبو تالیب ئەبو تالیبیش برازای خۆی پادەستی ئەوان بکات تا لەسەر نەوه‌ی لە ناینی موشریکەکان لای داوه بیکۆژن بۆ ئەو عیمارە کورپ وەلیدی کورپ موغەیرەیان هەلبێزارد لەگەڵ خۆیان بردیان بۆ لای ئەبو تالیب و پێیان وت: ئەبو تالیب ئەو عیمارە کورپ وەلیده کە بەهێزترین و جوانترین گەنجی قورپیشە وەری بگرەو ژیری و نازایەتیەکی پێشکەشت بێت و بیکە بە کورپ خۆت و ئەم برازایەشت کە لەدینی بابو باپیرت پاشگەزبۆتەوه و قەومەکەتی پەرتەوازه‌ کردون و پیاوه ژیرەکانی بەبێ ئەقڵ لەقەڵەم داوێ پادەستمان بکە تا بیکۆژین ئەبو تالیب سەرنجی دا قورپیشەکان کاریکی منداڵانە دەکەن و بیرکردنەوه‌کیان زۆر ناتەواو و

۳۶ (اخرجه احمد (۴/۱)، البخاري ۴۸۲۱، ۴۸۲۴، واللفظ له مسلم ۲۷۹۸ والترمذي ۳۲۵۴ والبيهقي ۴۷۶۴ دلائل النبوة ۳۲۷/۲ وابن حبان ۴۷۶۴.

هەلەیه بۆیه بێی وتن: بە خوا رێک کەوتنیکی خراپە کۆرەکەتانم ئەدەنی تا بەخێوی بکەم بۆتان و منیش کۆرەکەمتان بدمی تا بیکوژن؟ بەخوا هەرگیز ئەو رێک ناکەوێت موطعیمی کۆری عەدی کۆری نەوفەل کە نامۆزای ئەبو تالیب بوو وتی: بەخوا ئەبو تالیب خزمەکانت ئەو پەری ویزدانیان لەگەڵدا بەکارهێناو هەولێ تەواویشیان دا تا لەوێ کە پێت ناخۆشە رزگارت بکەن بەلام وا نابینم کە تۆ هیچیان لێ وەرگیریت ئەبو تالیب بە موگیمیی وت: بەخوا ویزدانیان لەگەڵم دا بەکار نەهێنا بەلام تۆ بپاریت داوێ کە پشتمن بەربەدەیت و خەڵکم لە دژ هەلبێتیت جا چیت پێ خۆشە درێخی مەکە پاشان ئەبو تالیب دژی موطعیم و ئەو خزانەشی لەنەوێ عەبدەمەناف کە پشتیان بەرداو هەروەها دژی ئەو ھۆزە قورەیشیانەش کە دژایەتیان کرد وتی:

ألا قل لعمر والوليد والمطعم
ألا ليت حظي من حياطتكم بكر

واتە: بێی بە ئەبو جەهل و ولید و مگعم خۆزگە لە جیاتی ئێوە وشتی بێواپە چونکە ئەو لە ئێوە بەکەلتەرە بۆم کە ئەبو تالیب بۆ ئەو لەگەڵیان رێک نەکەوت نێوانیان تێکچوو بەو پەری بێ ویزدانییەو ئازاریان دەدان ئەبو تالیب سەرنجی دا قورەیش بپاری تەواویان بۆ دژایەتی موحەممەدی برازای و مۆسڵمانەکان داوێ بە هیچ شێویەک دەستیان لێ ناپاریژن بۆ ئەو بانگی کردە نەوێ هاشم و نەوێ مۆتەلیب تا ئەوانیش کۆمەکی بکەن و بە هەموویانەو موحەممەدی خزمیان بپاریژن ئەوانیش هاتن بەدەمیەو هەموویان بپاری بەرگریان دا جگە لە ئەبو لەهەب ئەبو تالیب لە ستایشی خزمەکانیدا قەصیدەیکە دانا تیایدا دەست خۆشی لێ کردن هەوێ ئەبو تالیب کە سەرنجی دژایەتی قورەیشی دا ترسی ئەو بە دلایەت کە عەرەبەکان ھەر هەموویان ھەلۆیستی قورەیش بگرنە بەر و دژایەتیان بکەن بۆیە قەصیدە ناوادرەگەیی وت تیایدا پەنا بە حەرەمی مەککە ئەبات و د ریز و خۆشەویستی بۆ پیاو ماڤولانی قەومەکەیی دەرەخات و باسی ئەوێ دەکات کە ھەرگیز دەست بەرداری پێغەمبەری خوا ﷺ نابن و نامادەیی بەخۆی و بنەوێ هاشم و ھەر هەموویان لە بەرگری پێغەمبەری نازیز تیا بچن.^{۲۷}

۳۶. ﴿ئەبۇبەكر (خوای لى رازى بىت) پەنادانى ئىبن و دوغنى رەت كردهو﴾

ئەبۇبەكر (خوای لى رازى بىت) لەبەر بېروا ھىنانى و لەسەر نەۋەى كە لەسەر پىغەمبەرى خوا ﷺ دەرگەدەۋە توۋشى ئازارو ئارمەھتى ھات بە راددەھك كە ئاچار بوو بە دواى مۇسلمانە كۆچكەرەكان ئەۋىش كۆچ بكا بۆ ھەبەشە كە گەيشتە شوپىك پىي دەۋترا (برك الغماد) توشى ئىبن و دوغۇننى سەردارى ھۆزى قارە بوو نەۋىش لىي پىرسى: نىازى كۆپت ھەپە ئەبۇبەكر؟ وتى: خزمەكانم دىريان پەپاندوم دەمەۋى بېرۇم بەۋلاتدا تا بتوانم پەروەردگارم بېرەستەم وتى: پىاۋى ۋەك ئەبۇبەكر ئابى دەرچىت و ئابى دەریش بىكرىت پىاۋى ۋەك تۆ كە دەست گروپى پى نەۋا دەكەيت و سىلەى رەھم بەجى نەھىنى و يارمەتى بارگران و دەست كورت دەدەيت و مىۋاندارى ئەكەيت و فرىاى لىقەماۋ دەكەيت مەن پەنات ئەدەم وەرە بگەپتوۋە لە ۋلاتى خۆت دا خواپەرستى خۆت بىكە ئەبۇبەكر لەگەلئا گەپاىەۋە دانىشتەۋە ئىبنو دوغنى لەسەر پىاۋ ماقۇلانى قورەيش داگەپاۋ پىي وتەن: پىاۋى ۋەك ئەبۇبەكر ئابى دەرچىت و ئابى دەریش بىكرىت ئايا ئىۋە پىاۋىكى ۋەھا دەرئەكەن كە دەست گروپى بى نەۋا ئەكەت و سىلەى رەھم بەجى نەھىنى و يارمەتى بارگران و دەست كورت و مىۋاندارى ئەكەت و فرىاى لىقەۋماۋ ئەكەۋىت؟ قورەيشەكان بۆ نەۋەى پەناكەى ئىبنو دوغنى ۋەرىگەن وتیان: بە ئەبۇبەكر بلى با لەمالى خۆى دا بۆخۆى خوا پەرستى بكاۋ چەندى پى خۆشە نوپز بكاۋ قورئان بخوینى ئەك بەناشكرا بەجىيان بھىنى و ئىمەيان پى ئازار بىدات چۈنكە ئىمە لەۋە ئەترسىن مال و منالمان لەدىن ۋەرىگەپ ئىبنو دوغنى نەۋەى بە ئەبۇبەكر گەياند و ئەۋىش ماۋەھەك لە مالەۋە نوپز و خواپەرستى بەجى ئەھىنا لە ھىچ شوپىكى تر نە نوپزى نەكرد و نە قورئانى ئەخویند دواى ماۋەھەك ۋاى بەچاك زانى لەپەناى دىۋارى مالەكەى دا مزگەۋتىك دروست بىكات و بۆ خۆى خواپەرستى تى دابىكات جا چۈنكە خاۋەنى خاۋەنى دلو دەرۋىتىكى پاك و ناسك بوو ھەر كە قورئانى بخوینداپە خۆى پى نە تەگىرا بەخۇر فرمىسكى لەجاۋى جۆگەلەيان دەبەست و ژن و مندالى بىت پەرستەكانىش لەدەۋرى جەمىيان ئەخوارد و بەۋپەرى سەرسامىيەۋە سەرنجى خاۋناسى راستەقىنەى رەۋىش بەرزىان نەداۋ ئەم واتايانە ئەكەۋتەنە مىشكىانەۋە: ناسىنى خوا بەتاك و تەنباۋ دەست بەردار بوۋنى بىتەكانى ئەمانەش لەۋ بارودۇخەدا و لە غەرىبى و نامۇپەدا پىاۋى تەۋاۋ بەھىزىيان ئەۋىست بىتەپەرستەكانىش ھاۋارىيان بىردەۋە بەر ئىبنو دوغنى تا سەرىكى مەككە بىدات كە ھات پىيان وت: ئىمە بە پەنادانى تۆ ئەبۇبەكرمان پەنادا بەۋ مەرجەى بچى لەمالەكەى خۆى دا خواپەرستى بىكات كەچى ۋا

له په نای دیواری مائه که ی دا مزگه وتیکی درووست کردوو و به ناشکرا نوێزی تیدا دهکات و هورانی تی دا نه خوینی و ئیمهش نه ترسین ژنو منداله کانمان بخه له تینی بویه ده مانه وی نه وه ی لی هه دمه به کهیت نه گهر پیی خۆشه با له مالی خۆی دا خوا په رستی بکات و نه گهر وا نه کات و به ناشکرا به جیی نه هینی داوای لی بکه با په ناکهت بۆ بگێرێته وه چونکه ئیمه لمان جوان نه بوو بهیمانی تۆ بشکینین و له هه مان کاتیش دا ئیمه ماوه ی نه وه نادمین نه بو به گهر به ناشکرا خوا په رستی بکات ئیبنو دوغنه هات بۆ لای نه بو به گهر پیی وت: خۆ نه زانیت و له یادته من چ به لێن و بهیمانیکم پی دایت جا یا به و شیویه بکه یان په ناکهت بۆ بگێرێته وه چونکه من پیم ناخۆشه عه ره به کان دهنگ و باسی نه ووم بیستن که من په نایه کم داوه که چی شکینراوه نه بو به گهر خیرا سه رنجی دا په نای ئیبنو دوغنه واته: زهوت کردنی سه ره بهستی به رو با وه مر که ی واته: بی ئیمان نه خشه ی خوا په رستی بۆ بکیشی بی ئیمان ماوه ی بدا و په زامه ندی شوینی خوا په رستی دیاری بکات ههر کاتیکیش ویستی له سه ر نه بوو نه و مافه ی لی وهر ده گرێته وه بویه به یاری په ناکه ی بۆ ئیبنو دوغنه بگێرێته وه ته نها داوای یارمه تی له خوا بکات.^{٣٨}

٣٧- ﴿ به سه رهاتی مۆسلمان بوونی حوسهینی کۆری عوبه یده ی خوزاعی ﴾

حوسهین که باوکی عیمرانی کۆری حوسهین یه کێک له هه ره بیا و ماقول و ناوداری هۆزی خۆی پیاوێکی گه وره و زانا ودانا بوو ناریدیان بۆ نه وه ی لی کۆلینه وه نه نجام بدات له گه ل پیغه مبهردا (ﷺ) سه بارت به نه و ئاینه ی پیی هاتوو تا نه وه بووه هۆی مۆسلمان بوونی هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) عیمرانی کۆری حوسهین خۆی لی رازی بی - ده لی قورمیش هاتنه لای حوسهین و به گه وره یان ده زانی پێیان وت بیۆ گه تو گو مان بۆ بکه لای نه و پیاوه که به خرا په باسی په رسته راوه کانی ئیمه دهکات

عیمران ده لیت: له گه لیدا هاتم تا نزیکیان کرده وه له مالی پیغه مبه ردوه (ﷺ) پیغه مبه ر (ﷺ) هات بۆ لای وه ره مووی: (اوسعوا للشیخ) واته: جییگه ی ئهم پیاوه به ته مه ن و ناوداره بکه نه وه عیمران و هاوه لانی تر که مۆسلمان بوون هه موویان له وی بوون حوسهین سه رهتا وتی

: ئا ئەمە چیه پێمان گەشتووە لە لایەن تۆوە کە بە خراپە یاسی پەرستراوەکانمان دەکەیت
ئەو موخەمەد؟

عەبدولوتەلیب چاکتر بوو لە تۆ بۆ خەرم و ھۆزەکی خۆی عەبدولوتەلیب جگەر و پیوی
دەرخوارد دەمان بەلام تۆ سەریان دەبێت ؟

پیغمبەر (ﷺ) پێی فەرموو : (یا حسین کەم تعبد من إله) واتە ئەو حسین چەند
پەرستراو دەپەرستیت ؟ وتی : ھەوت شەشیان لە زەوی و یەک لە ئاسمان پیغمبەر (ﷺ)
فەرمووی : (فإذا أصابك ال ر من تدعوا ؟) واتە ئەگەر تۆووشی زیانیکی ھاتیت ھاوار لە
کامیان دەکەیت ؟ وتی : ھاوار لە و میان دەکەم کە لە ئاسمانە پیغمبەریش (ﷺ) فەرمووی :
(فإذا هلك المال من تدعوا ؟) واتە ئەگەر پارەت نەما ھاوار لە کامیان دەکەیت ؟ وتی : ھاوار
لە و میان دەکەم کە لە ئاسمانە پیغمبەریش (ﷺ) فەرمووی : تەنھا ئەوێ ئاسمان ھەموو
شتیکت بۆ جی بە جی دماکت بەلام لە گەڵ ئەوەشدا ئەوانە زەویش ھاوبەش دەکەیت لە
گەڵیدا ئایا رازی دەبیت کە سوپاسیان بکەیت یان ئەو دەترسیت کە لەو پەرستراوانە زەوی
زال ببن بە سەرتدا حوسەین وتی : ئەوانە هیچیان نیە حوسەین دەتێت زانیم کە ئەو پیاو
و مکو ھیچ پیاوێکی تر نیە من قسەم لەگەڵدا کرد بێت دوا ئەو پێی وتم : ئەو حوسەین
موسڵمان بە سەلامەت دەبیت وتم : من کەس و ھۆزێکم ھەیە حوسەین دەتێت دوا ئەو
ویستم بپۆم وتم : جی بلییم ؟ پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی : (اللهم قنی شر نفسي واعزم لي على
ارشاد امری) وانە : بلی خواپە پەنام بەدی لە شەری نەفسی خۆم وە جیگیرم بکەیت لە سەر
چاکترین پەقەتاری خۆم حوسەین پۆشت و ھێشتا موسڵمان نەبوو بوو دوا ماوێەک موسڵمان
بوو پاشان گەراپەو و وتی : ئەو پیغمبەری خودا (ﷺ) من ھاتم بۆلات و پێم وتی فێرم کە
تۆیش ئەو ووتەیی پێشوو فێرکردم نیستا موسڵمان بووم جی بلییم ؟ فەرمووی : بلی : خواپە
پەنام بەدی لە شەری نەفسی خۆم وە لەو گوناھانەش خۆش بە کە پەنامەکی و بە ئاشکراو بە
ھەلەو بە ئەنقست و بەزانین و بەنەزانین کە ئەنجام داوین .^{٣٩}

^{٣٩} أخرجه: أحمد ٢٤٤٤/٤ (١٩٩٢) وقال محققه اساده على شرطها: والنسائي في (السنن الكبرى) (١٨٣٠-
١٨٣٢) وابن أبي شيبة في (المصنف) (١٠/٢٦٧ وابن حنن (٨٩٩) وقال محققه اساده صحيح على شرط البخاري
 وابن حليفة (١٦٨٩) الحاكم ٥١٠/١ والقضاعي في (مسند شهاب) (١٤٨٠) وقال الحافظ في الأصابة ٣٣٧/١ و
 ١٧٣٥ رواه أحمد والنسائي باسناد صحيح وقال الهيثمي في الجمع (١٧٤٣) رواه أحمد؟؟؟؟؟ الصحيح ولللفظ لابن
؟؟؟؟؟؟ والزبادات للنسائي.

۳۸ - ﴿جبریل سەلامى خۇاى لى بى لەناو پەلەھەرەكەدا بوو﴾

لە عانىشەو - خۇاى لى رازى بى - دەلى بە پېغەمبەرم (ﷺ) وت: ئايە ھىچ رۇزىك ھاتوو بەسەرت دا سەخت تر بوو بىت لە شەرى ئوھود؟ پېغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: ئەوھى تووشم بوو بەلام سەختىنيان لاي من رۇزى عەقەبەوو كاتى چووم بۇلاى كۆرەكەى عەبد ياليل بۇ ئەوھى خۇمى پى بناسىنم بەلام ئەو ولامى ئەدامەوھ و منيش بەخەفەت بارىەوھ گەرامەوھ و ئاگام لەخۇ نەبوو تاگەيشتمە لوتكەى(رىوى)يەكان كەسەرم بەرزكردەوھ پەلە ھەورىكم بىنى بە سەرمەوھ بوو سىبەرەكەى بەسەرمداھات تەماشام كرد جبرىلى تىلدايە بانگى لى كردم و فەرمووى: خۇاى گەورە قسەى خزمەكانتى بىست كە جىيان وت: بەرامبەر بەتۇ وەخۇاى گەورە فرىشتەى شاخەكانى بۇ لاي تۇ ناردووھ بۇ ئەوھى كەبەوىستى خۇت چى فەرمانىكى پى دەكەيت برامبەر خزمانى خۇت تا بۇت جى بەجى بكات ئەنجا فرىشتەى شاخەكان بانگى لىكردم و سەلامى لىكردم وتى: ئەى موھەممەد ئەمە لەوىستى خۇت دايە با ھەردو شاخەكە بىنمەيەك و لەناويان بەرم پېغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: نەخىر ھىوادارم خۇاى گەورەوھ كە ساتىك دروست بكات لەنەوھى ئەوان كە خوا ببەرسن و ھىچ جۇرىك شەرىكى بۇ بىرپار نەدەن.

۳۹. ﴿ھەر لەو رۇزەوھ نازناوى راستگوى لى نرا﴾

عانىشەخۇاى لى رازى بىت - دەلى: شەو رەوى گرا بە پېغەمبەر (ﷺ) بۇ مزكەوتى ئەقفا كە بەيانى بووھ بۇ خەلكانى گىرايەوھ كە چى ھەندىك لەوانەى كە باومريان بە پېغەمبەر(ﷺ) ھىتابوو وە بەراستىان زانىبوو پاشگەزبوونەوھ و كافر بوون و چون بۇلاى ئەبو بەكر پىيان وت: نابىنى ھاوئەكەت وا رادەگەيەنىت كە ئەمشەو شەو رەوى پىكراوھ بۇ (بيت المقدس) ئەبۇبەكر وتى: واى فەرموو ؟ وتيان بەلى: وتى: وتى ئەگەر واى فەرموو بىت راستەكات وتيان: چۇن تۇ بەراستى دەخىتەوھ كەبەيەك شەو چووبىتە ئەوئ و گەراپىتەوھ پىش ئەوھى بەيانى بەسەردا ھاتىبىت؟ وتى من لەوھ دوورتريش بە راستى دەخەمەوھ كەھەوالى ئاسمانى بۇ دىت لەبەرە بەيانىكدا يان لە ئىوارەيەكدا دەفەرمووئىت: ھەر لەو رۇزەوھ ئەبو بەكر نازناوى (الصديق) ى لى نرا.^{۴۱}

^{۴۱} أخرجه البخارى (۳۲۳۱) ومسلم (۱۷۹۵) وأبو نعيم في (الدلائل) (۲۰۱۳) وابن حبان (۶۵۶۱) وقال محققه إسناده صحيح على شرط مسلم.

^{۴۲} أخرجه الحاكم (۳/ ۶۲) وصححه ووافقه الذهبي والبيهقي في (الدلائل) (۲/ ۳۶۰-۳۶۱) والنسائي في (الكبرى) (۱۱۲۸۳) (۱۰۳۰) وقال محققه: أخرجه الحاكم والبيهقي بإسناد صحيح وصححه الشيخ الألباني في (السلسلة الصحيحة) (۳۰۶).

٤٠ ﴿یەكەم وشتەر لە پیشیانەوه ئەو وشتەرە بوو كە پێغمەبەر (ﷺ) وەصفی کردبوو﴾

هەر لە بازەری ڕووداوی گەورەیی ئیسراو میعراجەوه پێغمەبەر (ﷺ) فەرموی بە هاوبەش بەرستەکان نیشانی راستی و تەكەنم ئەو یە مەن تێپەریم بەلای کاروانێکی ئێمدا لە فلان جێگە و وشتەریکیان ئێ وون بوو بوو وە فلانە کەس گرتبوویەوه بۆیان وەنەوان ئیستا لە ڕێ ڕۆشتنە کەیاندا گەشتونەتە فلان جێگە و لە فلان جێگە لایان داوێ وە. ڕۆژی ئەو مەندمو ئەو مەندەدا دەگەرێنەوه و وشتەریکی سێی کە کۆپانیکی ڕەشی بەسەر پشتهوهیە لە گەل دوو مەشکە ڕەش دا پیش کاروانەکەوه دەگەرێتەوه لاتان بۆ ناو شاری مەكکە لە فلان ڕۆژ و فلان ڕۆژدا کۆری ئەوس دەلی کاتی ئەو ڕۆژە هات کە پێغمەبەر (ﷺ) دیاری کرد بوو بۆ گەڕانەوهی قافلەکە خەلکان لە سەربان و شوینە گشتیەکان تەماشایان دەکرد تا نزیکي نیوێ ڕۆبوو کاروانەکە لە دوورەوه دیار بوو کە گەڕایەوه یەكەم وشتەری لە پیشیانەوه ئەو و وشتەرە بوو کە پێغمەبەر (ﷺ) وەصفی کرد بوو.^{٤٢}

٤١. ﴿عوسمانی کۆری مە ظعون رازی نەبوو بە پەنادانی بێتەرستان﴾

هاوێلی پاپەدار عوسمانی کۆری مضعون - خۆی ئێ رازی بێ- لەوهو پیش وەلیدی کۆری موغیرە پەنای دا بوو قورەیشی لەو پەنادانە ناگادار کردبوو کە هییج کەسێک دەست بۆ عوسمان نەبات ، عوسمان سەرەنجی دا موسڵمانە بێ کەس و بێ دەرتانەکان هەر لە بەیانیهوه هەتا ئێواره لە سەر لێمە سوورەوه بوو کە مەكکەدا سزا دەدرێن ڕۆژێک و دوان نیە مانگ و سالێ تێ دەپەرن و ئەو بەستەزمانانە لە ژێر نازاردا دەتلینەوه موسڵمانەکانی بەو حالەوه نەبینی و خۆشی بێ خەم و بێ ترس دەهات و دەچوو بە بۆنە پەنای سەر زلیکی قورەیشەوه کە هەتا لە سزادان و نازاردانی دلی پێغمەبەری خۆایش (ﷺ) درێخی نەئەکرد بۆ ئەو بە خۆی و ت بەخوا ئەم هات و چۆیم بەیانان و ئیواران لە پەنای پیاویکی موشریک داو لەولاهو هاوێلانم و هاوێنانم سزاو نازار و بەلایان بەسەردا ئەباری و مەن هیچم تووش نابێ ئەو پەری ناتەواوی یە بۆ مەن بۆ ئەمە چوو بۆلای وەلیدی کۆری موغیرە و پێی و ت ئەو ئەبو عەبید شەمس ماوهی پەناکەت تەواو بوو و امنیش پەناکەتەم گێرایەوه بۆت دەلی جا بۆچی ئەو

^{٤٢} (أخرجه الطبراني في الكبير (١٧١٤٢) والبيهقي في الدلائل) ٢ / ٣٥٥ . قال: إسناده صحيح.

کۆری بڕام ؟ بۆچی ههییج خزمیکم نازاری داوی ؟ وتی نهخیر. بهلام من پیم خوشه له پهناي خوای گهورمو به دمهسلات دابم ونامهوئ بچمه پهناي غهیری نهوموه وهلید وتی : دهی با بچین بۆ مزگهوت ولهوئ وهك به ناشکرا پهناي دای به ناشکرا پهناکهه بۆ بگێڕهوه دهلی : پێکهوه روژشتیم ههتا گهشتنه مزگهوت و وهلید به خهڵکهکهی وت : نهمه عوسمانه وهاتوه پهناکهه بۆ نهگێڕپتهوه نهویش پێی وتن راست دهکا ووهفای نواند وبه رێژهوه پهناي دام بهلام من وام پێ خوشه که جگه له خوا له پهناي ههییج کهس دا نههم بۆیه پهناکهیم بۆ گێڕایهوه دواي نهوه عوسمان روژشت و لهبیدی کۆری رهبیعهی کۆری مالیکی کۆری کیلابی قهیمی له کۆری قورمیش دا بوو وشیعری بۆ دهخویندنهوه عوسمانیش چوو له گهلیان دانیشت لهبید به شیوهی شیعر وتی :

(الا کل شی ما خلا الله باطل)

عوسمان وتی : راست دمکهیت لهبید وتی :

(وکل نعیم لا محالة زائل)

عوسمان وتی راست نهکرد نازو نیعمهتی نههلی بهههشت تیادا ناحیت لهبیدی کۆری رهبیعه وتی نهی کۆمهلتی قورمیش بهخوا ههر کهس له کۆری نیوهدا دابنیشتایه نازاری نهئهدرا نهوه کهی واتان ئی هاتوه ؟

بیاویکی کۆڕهکه وتی نهوه یهکیکه لهو سهفیهانهی کهوازیان له دینهکهمان هیناوه بهقهسی نهو خههبارو نارهحمهت مه به عوسمانیش وهلامی دایهوه و دهنکیان بهرز بوو یهوه نهو پیاوه ههستایه وه و زیلهیهکی له چاوی عوسمان دا وشینی کردوه و وهلیدی کۆری موغیرهش له نزیکهوه چاوی ئی بوو که عوسمان چی بهسهر هات وتی ده بهخوا نهی کۆری بڕام پێویستی نهدهکرد نهو چاووت وههای بهسهر بی چونکه تۆ له پهنایهکی پارێزراودا بووی : عوسمان وتی : بهئێ بهخوا چاوه ساغهکهه بهستهزمانه که وهك هاوهلهکهی له رێی خوادا وههای بهسهر نههاتوه و من نیستا وام له پهناي یهکیک دا له تۆ پایهدارتر وبه تواناتره نهی نهبو عهبد شهمس نیتر نهوه بوو عوسمان - خوای ئی رازی بی- دربارهی ئی درانی نهو چاوهی شیعرێکی وت.^{٤٣}

^{٤٣} شرح حياة الصحابة ١/ ٤٨٨ - ٤٩٠

٤٢. ﴿بەسەرھاتی مەیسەرە کۆری مەسروق لە گەڵ پێغەمبەری خودا (ﷺ)﴾

ئەبۇ نەعیم لە (الدلائل) (١٠٢) دا لە عەبدوللای کۆری وابیصەى عەبەسى یەوہ لە باوکێھوہ لە باپیریھوہ ھیناویھتی کہ وتوویھتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) تەشریفی ھینا بۆ شوینی بارخستەمان لە مینا و ئیمەش لە (جمەرہ) ی یەکەم کہ لە دواى مزگەوتی (خیف) ە وە دیت بارمان خستبوو بەسواری و شترەکەى تەشریفی ھینا و زەیدى کۆری حاریتە شى لەگەڵ بوو ئەوہ بوو بانگی کردین دە بەخوا نەھاتین بە دەمیھوہ و ئەو چاکەى مان دەست گیرنەبوو دەئیت : باسى خۆى و بانگەوازەگەیمان لە وەرزى حەجدا بیستبوو تا ئەوہ بوو ھاتە لای ئیمەش و بانگی کردین و گەس نەجوو بە دەمیھوہ ئەو گاتە مەیسەرى کۆرى مەسروقی عەبەسیشمان لەگەڵ دا بوو و تى : سویند بەخوا ئەخۆم نەگەر لە گەڵ ئەو پیاوہدا راست بکەین و بى بەینەوہ لە گەڵ خۆمان داو لە نیاومان دا بەمینیتەوہ ئەوہ رای راستە دیسان سویندیش بەخوا ئەخۆم کہ کارى ئەو پیاوہ سەردەگەوئ و دەگاتە ھەموو شوینتیک خەلکەکە و تیان

وازان ئى بێنە تووشى بەزمیکمان مەکە کہ توانامان بە سەرى دا نەشکى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) تەمای کردە مەیسەرە بۆ بڕوا ھینان و فەرمايشتى لە گەڵ دا کرد مەیسەرەش و تى : نای کہ فەسەگانت جوان و نوورائین بەلام خزمەکانم بە گویم ناکەن و پیاویش بە خزمەکانیھوہ بەندە نەگەر ئەوان پشتیوانى ئى نەکەن غەریبە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) تەشریفى بردو خەلکەکەش گەپانەوہ بۆ ناو گەس و کاریان لە پتئى دا مەیسەرەیش و تى با لایە ینە ئاواى فەدەك جوولەگەى لێنە و دەربارەى ئەم پیاوہ پرسیاریان ئى دەکەین خەلکەکە لایان دایە لای جوولەگەکان و ئەوانیش بەشیک لە بەشەکانى تەوراتیان دەرھینا و کردیانەوہ دەستیان بە دھراسەى باسى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) کرد پێغەمبەرى نەخویندەوارى عەرەبى کہ سواری ووشر دەبیت و بە پارچەبەك نان قەناعەت دەگات و نەدرێژە و نەکورت و نە قزى لولە و نە خاو لە چاوانى دا سووریەك تیکەلى بە سبى بووہ جا نەگەر ئەمەى نێوہى بانگ کردووہ ئەوا بچن بە دەمیھوہ و شوین دینەکەى بکەون و ئیمەش حەسوودى پئى ئەبەین و شوینیشى نا کەوین و لەجەندەین شوینیش دا بە دەستیھوہ تووشى بەلاى گەورە گەورە دەبین عەرەبیش ھەر ھەموویان پان شوینی دەکەون پان لەگەڵیدا دەجەنگن جا نێوہ لە مانە بن کہ شوینی دەکەون مەیسەرە و تى : خزمینە ئەم گارە روون و ئاشکرایە خەلکەکە و تیان دمتەوئ بگەرێنەوہ بە

دواى خۇمان دا وبېچىنە لاي ؟ ھەممۇ جارېك دا بەرمۇ وولاتى خۇيان گەرانبەھە وپياوھ ناودارەكانيان نەيان ھىشت بېچنە خزمەتى وتاقە كەسىكىيان موسلمان نەبوو كاتېك كە پىغەمبەرى خوا(ﷺ) كۆچى بۇ مەدىنە كىردو حەجى مال ناوايى ئەنجام دا مەيسەرە تووشى بوو وناسى يەوھە وتى ئەى پىغەمبەرى خوا بەخوا لەو كاتەوھە كە تەشرىفت ھىنايە ناومان ھەتا ئىستە سوور بووم لە سەر شوپىن كەوتنت تا ئەوھى كە رووى دا خواى گەورە ويستى ومھا بوو موسلمان بوونم وەك دەبىيىنى ئاوەھا دوا بکەوئى وزۇربەى ئەوانەش كە ئەو كاتە لە گەلم دا بوون مردن دەبى شوپىنى ئەوانە كوئى بى ئەى پىغەمبەرى خوا ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموى (كل من مات على غير دين الإسلام فهو في النار) واتە ھەر كەسك لە سەر غەيرى ئاينى ئىسلام بمرئ لە ناگردايە، مەيسەر وتى : سوپاس بۇ ئەو خوايەى كە رزگارى كىردم ئەوھە بوو موسلمان بوو بەلام موسلمان بوونىكى چاك بەرادمىيەك كە خاومنى پايەو سەنگى تايبەتى بوو لەلاى ئەبو بەكر —خواى گەورەى لى رازى بى.

٤٣. ﴿بە ئافرەتەكەى وت پىغەمبەرىك نىردراوھ داوئىن پىسى قەدەغەكردوھ﴾

جابرى كورى عەبدوللا —خواى لى رازى بى— دەئى يەكەم ھەوائىكى ھاتنى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە مەدىنەدا بلاو بۆوھ ئەوھە بوو ئافرەتېك لە شارى مەدىنە جنۇكەيەكى ھەبوو كە ھەوائى بى رادەگەياند جارېكيان بە شىوھى كۆترىكى سېى ھات ونىشتەوھ لەسەر دىوارى مالىيان ئافرەتەكە بى وت ئەوھ دانابەزىت بۇ لامان تا قسەت لەگەل دا بکەين وقسەمان لە گەلدا بکەيت وھەوالمان بدمىتى و ھەوائت بدمىتى ئەويش بە ئافرەتەكەى وت پىغەمبەرىك نىردراوھ لە شارى مەككە داوئىن پىسى حەرام كىردوھ ئارامى لە بەر بىريوين.^{٤٥}

^{٤٤} (البداية) ١٤٥ / ٣

^{٤٥} أخرجه : أبو نعيم في (الدلائل) (٢٩) وحسن إسنادة الشيخ الالباني في صحيح الميرة (٨٣).

۴۴. ﴿ ئەياسى كۆرى مەغاز ئە گوئ گرتنى بۇ پېغەمبەر (ﷺ) (موسلمان

بوونى پېغەمبەر دياربوو﴾

وھىدى پايە بەرزانى ئەنصار بۇ بەگەم چار گەپشتە ناو شارى مەگكە ئەم وھىدەش
كۆمەلىك بوون لە كۆرانی ئەوس كە ژمارەيان كەم بوو وە دژاھەتى يەكى سەخت ھەبوو لە
نيوان ئەوان و خەزرجى پەكانن ژمارە زۆر و خەزمانى بەنو قەينوقاق و بەنو نە سېر و بەنو
قورېضە بەلام ھۆزى ئەوس ھاو پەيمانيان ئەبوو ئەوانىش بە ناچارانە ڤوويان كرده مەگكە بۇ
ئەوھى داواي پەيمان بەستىن بگەن لە گەل قورەيش كە يارىدەدەرى ئەوس بېت دژ بە خەزرج
بەلام خواي گەورە لەو ھاو پەيمانىتە چاكترى پې شەكەش كردن ئەویش موسلمان بوونيان
ورېنمويان بوو وە ناسىنى پېغەمبەرى پايەدار (ﷺ) بوو ئەم بەسەر ھاتەش (موھەمەدى
كۆرى لەبىد) دەپ گېرېتەو و دەئى : كاتى ئەبو لەھەسېر نەنەسى كۆرى ڤافە گەپشتە مەگكە لە
گەل ھەندىك لە كۆرانی بەنى عەبدولنە شەھل كە ئەياسى كۆرى مەغازيان تىادا بوو بۇ ئەوھى
پەيمان بېستىن لە گەل قورەيشدا دژ بە ھۆزى خەزرجى خۇيان پېغەمبەر (ﷺ) پى ي
گەپشت كە ئەو كۆمەلە لە مەدېنەو گەپشتونەتە مەگكە بۆيە پېغەمبەر (ﷺ) خىرا خۇي
گەپاندە ئەو كۆمەلەو لە گەلپالدا دانېشت و پى ي وتن ئايا شتىكى چاكترتان دەوېت ئەوھى كە
بۆي ھاتوون ؟ ووتيان : بەئى جى يە ؟ پېغەمبەر (ﷺ) ھەرمووي : (أنا رسول الله بعثني إلى
العباد أن يعبدوا الله ولا يشركوا به شيئاً وأنزل علي الكتاب) واتە : من پېغەمبەرى خوا
وخواي گەورە ناردوومى بۆلای سەرچەم بەندەكاني خۇي كە تەلھا ئەو بېەرستىن و شەرىكى بۇ
بېارنەدەن وكتېبى بۇ ھىناومەتە خوارموه پاشان دھەرموويت : پېغەمبەر (ﷺ) ئىسلامى بۇ

روون کردنەو و قورئانی بە سەردا خویندنەو و ئەياسی کۆری مەعاز کە لە ھەموویان منداڵ تر بوو وتی: ئەي خزمان وەلاھی ئەمە چاکترە لەوێ بۆی ھاتووین ئەبو لەحەسیریش چنگیک خۆلی ھەل گرتوو پەرژاندی بە پرویدا ووتی: وازمان ئی بەینە ئەي ئەياس بەتەمەنم ئیمە بۆ ئەمە ئەھاتووین بەئکو ھاتووین بۆ کاریکی تر باشان ئەياس بێ دەنگ بوو پێغه مێردا (ﷺ) ھەستا بەجۆی ھیش و ئەوان گەرانەو بۆ شاری مەدینە و تووشی شەری (بەعث) ھاتن مەحمودی کۆری لەبید وتی: ئەو خزمانەي مەعاز لە کاتی سەرەمەرگدا گۆیان ئی بوو کە موعاز ھەر (سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله)

دەووت تا دەفاتی کرد و خزمانیان گومانیان نەبوو ئە وەي کە بە موسلمانێ مردوو و ووتیان : ئیمە ھەر لە گۆی گرتنەکەي بۆ پێغه مێردا (ﷺ) موسلمان بوونمان پێوہ بینیبوہ.^{٤٦}

^{٤٦} أخرجه أحمد (٤٢٧) (٢٣٦١٩) وقال محقق: إسناده حسن، والطبراني الكبير (١٨٠٥)، والحاكم ١٨٠ / ٣ وصححه على شرط مسلم، والطبري ٣٥٢ / ٢ والبخاري في التاريخ الكبير ٤٢٢ / ١، والبيهقي في الدلائل ٤٢٠ / ٢ وسيرة ابن هشام ٣٧ / ٢ قال المهدي في مجمع الزوائد ٣٦ / ٣ رواية أحمد والطبراني ورجالہ ثقات وقال الحفاظ في الإصابة ٩١ / ١ صحيح وقال الارناؤوط في تحقيق (زاد المعاد) ٤٠ / ٣ سندة حسن رجاله ثقات

۴۵. ﴿پىياۋىكى جوولەكە وتى: بەخو ئىۋە بەختتان لە دەست داۋە﴾

ئەبۇ نەعیم ووتۇپتى موحەممەدى كۆرى عەبدوللاى كۆرى كەسىر لە ئىبن روومان وعەبدوللاى كۆرى ئەبو بەكر وغەيرى ئەوانىشەۋە. خوالىيان رازى بى- بۆى گىراۋمەتەۋە كە ووتۇپانە: پېغەمبەرى خوا(ﷺ) تەشرىفى ھات بۆ ناۋ ھەۋارگەى كىندە لە بازارى عوكاڭ دا بەلام نەچۈۋ بوۋە لاي ھىيىچ ھۆزىكى عەرەب كە ئەۋمىندەى ئەۋان نەرم ونيان بى كاتىك كە نەرم ونيانى وزمان پاراۋى وروو خۆشى ئەۋانى بىمىنى دەستى دايە فەرمايشت لە گەلىندا ۋەدى فەرموۋ: (أدعوكم إلى الله وحدة لا شريك له وأن تمنعوني مما تمنعون منه أنفسكم فإن أظهر فأنتم بالخيار) واتە: فەرموۋى بانگتان دەكەم بۆ ئىمان ھىنان بە خۋاى تاك وتەنيا وبى شەرىك وخوتان لە ھەرچى دەپارىزن منىشى لى بپارىزن جاك ە سەرگەۋتم ئىتر بەۋىستى خۇتانه زۆربەيان وتيان: ئەم ووتەپە چەند جوانە بەلام ئىمە خەرىكى پەرستىنى ئەۋ پەرستراۋانەين كە باب وباپىرمان دەيان پەرستىن ئەۋ كەسەى كە لە ھەر ھەموۋيان بچوك تر بوۋ ھاتە زمان و وتى: خزمىنە پىش ھەموۋ كەسىك ئىمان بەۋ پياۋە بھىنن بەر لەۋەى خەلك پىشتان بگەۋى دە بەخو ئەھلى كىتاب باسى ئەۋە دەكەن كە كاتى نزيك بۆتەۋە لە ھەرەم دا پېغەمبەرىك روانە بكرى لە ناۋ خەلكەكەدا پىياۋىكى يەك چاۋ ھەبوۋ وتى: تىكايە بى دىنگ بن كاپرا عەشیرەتەكەى دەرى كىردوۋە ئىۋە جىي دەكەنەۋە ئىۋە ئەتۋانن جەنگى ھەر ھەموۋ عەرەب بگرنە ئەستۆ؟ نانا ئىتر ئەۋە بوۋ بەخەمبارىۋە بەجىي ھىشتن وخەلكەكەش گەرانەۋە بۆ ناۋ خزمەكانيان و ھەۋالىيان دانى پىياۋىكى جوولەكە وتى: بەخو ئىۋە بەختتان لە دەست داۋە دەلىت: پەلەبگەن ۋەھول بىدەن بەختى خۇتان دەست بگەۋى تا رىي راست بگرنە بەر دۋاپىن پېغەمبەرە ئەگەر پىش ھەموۋ كەس ئىمان بەم پياۋە بھىنن ئەۋا دەبنە سەردارى عەرەب ئىمە لە كىتبەكانمان دا ناۋونىشانەكانى دەبىنن ھەرچى جوولەكەكە سىفەتەكانى ھەل ئەدات ئەۋانەى كە چاۋيان بە پېغەمبەرى خوا(ﷺ) كەۋتۈۋۋ دانيان دەنا بە راستى سىفەتەكانى پاشان جوولەكەكە وتى: ئەبىنن كە لە مەككە دەبىتە پېغەمبەرۋ شۋىنى كۆچ كىردىشى خەلكەكە بە يەك دىنگى ھاتنە سەر ئەۋە كە سالى داھاتو لە ھەج دا بىنەۋە خزمەتى بەلام ئەۋە بوۋ سەردارىكىان لە ھەجى ئەۋ سالى دۋاى خستىن ويەك كەسيان ھەجيان نەكرد ئەۋە بوۋ پياۋە جوولەكەكەش مرد لە سەرە مەرگى دا ئەۋەى لى بىستىرا كە پېغەمبەرى بە راست زانىۋە وبامەرى پى ئەھىنا.^{۴۷}

^{۴۷} (أخرجه: أبو نعيم في (الدلائل) ۱۰۳) (الصحيح: ۸ / ۲۳۲).

۴۶. ﴿مەفروقى كۆرى عەمر كە گوئ بىستى ووتەكەى پېغەمبەر(ﷺ) بوو ووتى بە خوا ئەمە ووتەى دانىشتوانى زەوى نىيە﴾

ئەبو نەئىم لە عەبدوللاى كۆرى عەبباسەو لە عەلى كۆرى ئەبو تالىبەو—خوایان ئى رازى
بى— كە ووتوویەتى :

گەشتىنە كۆرىك كە ھىمنى و وىقار بائى كىشابو بەسەریاو دەبینىن پیاوى ریش سېى
خاوەن رىز تیايدا دانىشتبوون ئەبو بەكر پېش كەوت وسەلامى كرد نىمامى عەلى وتى : ئەبو
بەكر لە ھەموو كاتىكدا پېش دەكەوت ئەبو بەكر پرسىارى ئى كردن ئەم ھۆزە كىن ؟ وتیان :
ئىمە نەوھى شەيبانى كۆرى ئە علەبەین ئاوپرى دایەو ھە بۆ لای پېغەمبەرى خوا(ﷺ) و وتى:
دايك و باوكم بە قوربانى بن كەس ئەوئەندەى ئەمانە لە ناو قەومەكەیان دا دەستە لاتدار نىە
ئەو ھە بوو مەفروقى كۆرى عەمر و ھاننى كۆرى قەبىصەو موئنناى كۆرى حارىنە ونوعمانى
كۆرى شەرىكىان لە ناودا بوون ونزىك ترين كەسشىيان لە ئەبو بەكرەو مەفروقى كۆرى عەمر
بوو مەفروق بە رەوان بېژى وزمان پاراوى لە پېش ھەموویاندا بوو دوو پەلكەشى ھەبوون
گەشتىبوونە سەر سنگى ولە دانشتنى كۆردەكەش دا لە ھەموویان نزىك تر بوو لە ئەبو بەكرەو
ئەبو بەكر پېى وت : ژمارەتان زۆرە ؟ وتى: لە ھەزار كەس زیاترىن وھەزارىش لە بەر كەمى
ناشكىن فەرمووى : ئەى پارىزگارى لە ناوتان داچۆنە ؟ وتى: لەسەرمان پىويستە تواناى خۇمان
بەخت بكەين وھەموو كۆمەلىكىش خۇيان وبەختیان ئەبو بەكر وتى: ئەى جەنگتان لەگەل
دوژمنتان دا چۆنە ؟ مەفروق وتى: كاتىك كە بە دوژمن دەگەين لە ھەموو كەس تووپەترين
وكاتىكىش كە تووپە دەبين لە ھەموو كەس ئازاترىن وئىمە ئەسپى تىزمان لە منداالانمان

وچه كيشمان له ووشترى گوان پر له شير خوستر دهوین و سهركه وتنيش لای خوايه جاريك
 سهرمان دهخات و جاريكيش ژيرمان دهخات له وه دهجي توش كاكهى قورپيشى بيت ؟ نهبو
 بهكر وتى: پهنكه دهنكو باسى پيغمبهرى خواتان(ﷺ) پى گهيشتبنت نه مه نه وه مهفروق
 وتى: پيمان گهيشتووه كه نهو ستانه باس دهكات پاشان ناوړى دابه وه بۆ لای پيغمبهرى خوا و
 وتى: كاكي قورپيشى بانگهواز بوچى دهكهى ؟ پيغمبهرى خوا(ﷺ) هاته پيشه وه ودانيشت
 ونه بو بهكريش ههستايه سهرپى و بهكه راسه كهى سيپهري بۆ دهكرد پيغمبهرى خوا(ﷺ)
 فهرمووى : (أدعركم إلى الشهادة أن لا إله إلا الله وحدة لا شريك له وأنا رسول الله وأن تؤنوني وتمنعوني
 وتنصروني حتى أؤدي عن الله تعالى ما امرني به، فإن قرشنا قد تظاهرت على أمر الله وكذبت رسوله
 واستغنت بالباطل عن الحق والله هو الغني الحميد) واته فهرمووى بانگتان بۆ نه وه دهكه كه
 شاهيدى بدن جگه له زاتى (الله) هيچ خوايهكى ترنيه وتاك وتهنيا وبى شهريكه و منيش
 پيغمبهرى خوام وجيم بكه نه وه وبم پاريزن وكۆمه كيم بكه نه ههتا نه وه فهرمانه جى به جى
 بكه مكه خوا خستوو بهتیه نه ستۆم چونكه قورپيش له دزی فهرمانى خوا په گيان گرت
 وپيغمبهره كهى نه ويان به درۆ خسته وه وبه شوين كه وتنى ناره وادا وه هايران دانا كه
 پيوستيان به ههق وراستى نيه خواى گه وه خوى دهوله مه ندو سوپاس كراوه مهفروق وتى:
 بوچى تر بانگهواز دهكهى نهى كاكي قورپيشى ؟ پيغمبهرى خوا(ﷺ) نه م نايه تانهى خويند:
 (قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا
 أَوْلَادَكُمْ مِمَّنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا
 تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكَمُ وصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ { ۱۵۱ } وَلَا تَقْرَبُوا

مَالِ التَّيْمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا تُكَلِّفُ
نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ {١٥٢} وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن
سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ {١٥٣} (الانعام: ١٥١-١٥٣)

واته: ئەو موحه مەد(ﷺ) بۆ وەرن با بخوێنمەوه بۆتان ئەوهی پەرۆمردگارتان یا ساغی
کردوووه لە سەرتان فەرمانیداوه کە وا هیچ شتێک نەکەن بە هاوبەش بۆی ولەگەڵ باوک
ودایکدا چاک ورفەتار جوان بن ومنداڵەکانتان مەکوژن لەبەر هەژاری ونەبوونی نێمە پۆزی
نیوه ونەوانیش دەدین وه نزیکى گوناھ و کردووھ زۆر بەدەکان مەکە ونەوه ئەوهی کە ناشکرا
دەکرئ لەو خراپانە ئەوهش پەنھان دەکرئ وه ئەو کەسە مەکوژن کە خوا حەرامی کردووھ
مەگەر هەق بۆ بکوژرێتەوه لە تۆلەدا خوا ئەوانەى بەنیۆه پاسپاردووھ بۆ ئەوهی تۆ بگەن
وژیری خۆتان بە کاربەینن ومنزیکى مالى هەتیوان مەکە ونەوه مەگەر بەو شیۆهى کە جوانتر و
چاکتر بێت تا بالغ دەبێت و دەگاتە هیزی خۆی ومپوانەو کێشانه بۆ زیاد وگەم نەنجام بدە نیه
دادگەری داواى ئەرک لە کەس ناکەین مەگەر بەئەندازەى توانای خۆی وهکاتى بۆ شایەتى دان
وشتى تر قەسەتان کرد دادوهر وراست بن یا لە دژی خزمى نزیکى خوشتان بێت ومبەلین
وبەیمانى خوا بە چاکى ببەنە سەر خوا ئەو شتانەى بە نیۆه پاسپاردووھ بۆ ئەوهی بیر
بکەنەوه فەرمانى داوه کە بۆ گومان ئەمە پێگای راستى منە کە راست ودروسته گەواته شوینی
بکەون وشوینی پێچکەکانى تر مەکەون چونکە دوورتان دەخەنەوه ولاتان دەدەن لە پێگەى خوا
خوا ئەو شتانەى بۆ نیۆه پاسپاردووھ بۆ ئەوهی پارێزگار بن مەفروق وتی: بۆ جی تر

بانگەواز دەكەى ئەى كاكى قورەيشى ؟ دەپەخوا ئەمە ووتەى دانىشتوانى زەوى نىە جونگە نەگەر قەسى ئەوان بوواپە ئىمە دەمان زانى ديسان پېغەمبەرى خوا(ﷺ) دەستى بە قورئان خوئندن كردهو: (إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ { ۹۰ }) النحل

واتە : بە راستى خوا فەرمان دەدات بە دادگەرى وبە چاگەو بە بەخشىن بە خزم وخوئش وه خوا بەرگرى دەكات لە داوئىن پىسى وخراپە و دەست درىزى ، نامۆزگاريتان دەكات بۆ ئەوەى پەند و مرگرن وبىر بگەنەو مەفروق وتى: كاكى قورەيشى بەخوا بانگەوازە بۆ رەوشت بەرزى و كردهوەى چاك كردهووه و ھەر كۆمەلەكەش ھەوليان دابى بە درۆت بگەنەو و دژت يەكيان گرتەى ناھەقى يان كردهووه جا پىي خوئش بوو كە ھانىنى كورى قەبىصەش لە باسەگەدا بەشداری بكات بۆيە وتى : ئەمەش ھانىنى كورى قەبىصەى ريش سېى وسەردارى دىنمانە ھانىن وتى: كاكى قورەيشى وتەكانتم بىستن وتەصدىقىشم كردن بەلام من و ھەى دەبينم كە ئەگەر ئىمە واز لە دىنى خوئمان بەئىنين وشوئىن دىنەكەى تۆ بگەوين ھەر تەنھا بە دانىشتنىكت لە گەلماندا كە نەبىرىك لە كارەگەت بگەينەو و نەسەرنجى سەرنجامى ئەووش بەدين كە بانگمان دەكەى بۆى ئەو پەرى بى سەلىقەى و كەم نەقلى وكورت بىنى سەرنجامە ديارە پى ھەلگەوتنىش لە پەلەكردن داپە كۆمەلە خەلكانىكىشمان بەجى ھىشتوون پىمان ناخوئە بى ئەوان ھىيچ پەيمانىك ببەستىن بەلام وا چاكە تۆ بگەپئىتەو و وورد بىتەو و ئىمەش بگەپئىتەو و ووردبىنەو جا پىي خوئش بوو كە موپەنناى كورى حارىئە ش لە باسەگەدا بەشداری بكات بۆيە وتى: ئەمەش موئە ننايە كە ريش سېى و ھەرماندەى جەنگمانە موئە

نناش وتى: وتەكانتم بىست بە چاكىشم لە قەلەم دان كاكى قورپىشى ئەوۋى كە باست كرد پىنى موعجىب بووم و وەلامىش ھەر ئەومىيە كە ھانىنى كۆرى قەبىصە دايەوۋە ئىمە لە وەلاتى خۇمان دا لە نىوان دوو ئاودا بارمان خستووۋە كە يەككىيان يەمامەيە وئەۋى كەشيان سەمامەيە پىغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرموۋى : (وما هذان الصيران ؟) فەرموۋى : ئەو دوو ئاۋە چىن ؟ وتى يەككىيان بەرزايى يە وشكەكان وزموى وزارى عەرەبە وئەۋى ترىشيان زموى وزارى فارس ورووبارى كىسرايە ئىمەش لە لايەن كىسراۋە پەيمانمان لى و مرگىراۋە كە ھىچ شتىكى تازە دانەھىننن و كۆمەكى ھىيچ داھىنراۋىكىش نەكەين ولەوۋەش دەچى ئەو كارى كە تۆ بانگەۋازى بۆ دەكەى پادشاين رقيان لىي بى جا ھەرچى كارىك لە وولاتى عەرمېدا روو بدات ئەوا چاۋپۇشى لە تاۋانى خاۋمەكەى دەكرىت و بىيانوۋشى لى و مردهگىرىت بەلام ھەرچى كارىك لە وولاتى فارس دا روو بدات ئەوا چاۋ پۇشى لە تاۋانى خاۋمەكەى ناكىرىت و بىيانوۋشى لى و مرناگىرىت جا ئەگەر بتەۋى لە ھەر كارىكدا كە پەيومندى بە وولاتى عەرمەوۋە كۆمەكىت بىكەين ئەوا بە سەر چاۋ ، پىغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرموۋى: (ما أسألتكم الرد إذا سمعتم بالصدق إنه لا يقوم بدين الله إلا من حاطه من جميع جوانبه) واتە: بەخراب وەلامتان نەدايەوۋە بەۋى كە راستىتان دەربرى بەلام مەگەر كەسىك بتوانى دەست بە دىنى خواۋە بگرى كەلە ھەموو لايەنەكانىيەوۋە دەستى پىۋمبىگرى پاشان پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ھەستاۋ دەستى ئەبو بەكرى گرت وگەرەنەوۋە.^{۴۸}

٤٧. ﴿دوو رۆژی ترم نەدیتن کە لە و دووانە بچن﴾

نیمامی ئەحمەد لە ئەنەسی کۆری مالیکەووە رپوایەتی کردووە کە ووتوویەتی: لە گەل منداڵان دا رام ئەکردو خەلکی دەیان وت: موحەممەد هات : هەرام نەکردو هییچم نەدی دېسان دەیان وت : موحەممەد هات ومنیش هەر رام دەکردو هییچم نەئەدی تا ئەو بوو پێغەمبەری خوا(ﷺ) و ئەبو بەگری هاوێلی هاتن ونیمەش لە یەکیک لە کەلاوەکانی مەدینەدا خۆمان ھەشاردا دواى ئەو ئەو ھەردووکیان پیاویکی دەشتەکی یان نارد تا یارمەتی دەرمان لە هاتنیان ناگادار بکات ئەو بوو نزیکەى پینچ سەد پیاوی یارمەتی دەرمان هاتنە پێشوازیان وگەشتنە لاما نوبە پێغەمبەر و ئەبو بەگریان وت: بە سەلامەتی وگوێراپەتێ کرای بفرموون ئەو بوو پێغەمبەری خوا(ﷺ) و هاوێلەکی لە نیوانیان دا هاتن وخەلکی مەدینەش ھەموو هاتنە دەرەو ھەتا گەنجەکانیش بە سەر بانەکانەو سەیریان دەکردو دەیان وت کامیان ئەو ؟ تا نیستە دیمەنی وھامان و ئەو رۆژەش کە کۆچی دواى کرد ناگادار بووم دوو رۆژی ترم نەبینین لەو دوو رۆژە بچن .

۴۸. ﴿ پێغەمبەر (ﷺ) لە پاشا موسڵمان بوونیان ناوی دوو دزەکە ی گۆری بە

جووتە پێز لێگیراوەکە﴾

نیمامی ئەحمەد (۷/ ۷۴) لە ئیبن سەعدی ئەسەلمی یەوہ کہ ئەو سەعدیە پێنیشان دەری

کۆچ کردن بووہ هیناویەتی کہ ئیبن سەعد ووتوویەتی: باوکم بۆمی گیراوەتەوہ کہ

پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەگەڵ ئەبو بەکر (خوای ئی رازی بێ) تەشریف دێنن و ئەبو بەکریش

کچکی شیرە خۆری لە لامان بوو پێغەمبەری خواش (ﷺ) دە ی وێست پێگای مەدینە کورت

بکاتەوہ ئیبن سەعد وتی: ئەمە پێگای غائیرە کہ لە رەگوبەوہ بۆی ئەحیت و دوو دزی نەوہی

ئەسەلمی لێیە کہ پێیان نەوتریت (المہانان) واتە: جووتە سووکە کہ جا نەکەر بفەرمووی لەلای

ئەوانەوہ دەرۆین پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: (خذ بنا علیہما) واتە لە لای ئەوانەوہ

بمان بە سەعد دەلی: کەوتینە رێ تا ئەوہ بوو لە شوێنیک بەرزەوہ روانیمان بەسەریاندا و

بەکیکیان بە ھاوێی کە ی وت: ئەوہ کابرای یەمەنی بە پێغەمبەری خواش (ﷺ) ھانگی کردن

وباسی ئیسلامی بۆکردن و ئەوانیش ھەردوو کیان موسڵمان بوون پاشان لێی پرسین کہ ناویان

چیە؟ وتیان: ئیمە ناومان (المہانان) ہ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (بل انتما المکرمان) واتە:

بەلکو ئێوہ جووتە پێز لێ گیراوەکەن فەرمانیشی دا لە مەدینە سەری لێ بدن .

۴۹. ﴿ بۆرەيدەى كۆرى ھەصىب بەخۇى و ھەشتا مالّ مۇسلمان بوون لە

خزمەتى پېغەمبەردا (ﷺ) ﴾

ئىبن سەعد (۴/ ۲۴۲) لە عاصمى كۆرى نەسلەمبەھە ھىناوئەتەى كە ووتوويەتەى : كاتىك كە پېغەمبەر(ﷺ) لە مەككەھە كۆچى بۇ مەدىنە كىردو گەشتە غەمىم لەوئ بۆرمەيدەى كۆرى ھەصىب لە ھەردووك صەھىجى بوخارى وموسلىمدا ھاتووە كە بۆرمەيدە لە گەل پېغەمبەرى خوادا(ﷺ) بەشدارى شازدە غەزەى كىردووە ولەسەردەمى خەلىفە عوسماندا چووە بۇ غەزەى خۇراسان ولەوئوھ رووى لە مەپۇناوھ ولەوئ نىشتە جى بووھ تا سالى شەست و دوو يان سى ولەوئ كۆچى دواى كىردووە ودوا ھاوئەئىش بووھ كە لە خۇراسان كۆچ بكات جا نەو بۆرمەيدەھە ھاتە خزمەتى وپېغەمبەرى خواش(ﷺ) بانگى دەكات بۇ سەر ئىسلام و نەوئىش بە خۇى ونەوانەشەوھ كە لەگەلى دا بوون مۇسلمان بوون كە نىزىكەى ھەشتا مالّ دىبوون نەوھ بوو پېغەمبەرى خوا(ﷺ) نوئزى عىشەى بۇ كىردن ونەوانىش لە پىشتى سەرىمەھە نوئزەكەيان بەجى ھىنا .

۵۰. ﴿پاش رېنموونى خوا چەند قىسەيەكى جوولەكەكان بۇ ھۆكارى موسلمان بوونيان﴾

لە عاصمى كورى عومەرەوہ كە ئەویش لە ھەندى پياوہ رېش سېيەكانى مامۇستايانى خۆيەوہ كە دەئىن : ئەوہى ھانى داين بۇ نىسلام بوونمان دواى رەھمەت ورېنموونى خوا ئەو قىسانە بوو كە دەمان بىست لە جوولەكەكان چۈنكە ئىمە كەسانىكى موشريك بووين وبتەمان دەپەرست بەلام ئەوان كەسانىكى ئەھلى كىتاب بوون وزانستان لا بوو ئىمە ھەندى جار ئەگەر زىامان پى بگەياندنایەو ياخود سەرىكە وتيناىە بەسەرياندا ئەوان پىيان دەووتىن نزىكە كاتى ھاتنى پېغەمبەرىك وئىمە لەگەل ئەو پېغەمبەردا بەوكوشتنەتان دەبەين كە خواى گەورە قەومى عاد ونىرەمى پى لە ناوبردووہ وزۆر جار ئەوھەرەشەيەمان بەرگوى دىكەوت لە لاپەن ئەوانەوہ كاتى خواى گەورە ، پېغەمبەرى (ﷺ) نارد ئىمە دەست پېشخەريمان كرد بۇ باوہر ھىنان پى كە بانگى كردين بۆلاى خواى گەورە زانىمان ئەو پېغەمبەرمەيە كە جوولەكەكان ھەرەشەيان لىدەكردين پى ي پېش ئەوہى ئەوان خۆيانى پى بگەيەنن ئىمە خۆمان گەياندە پېغەمبەر(ﷺ) وباوہرمان پى ھىناو بەراستمان زانى بەلام جوولەكەكان بى باوہرپوون بەرامبەر بە پېغەمبەر(ﷺ) وسەبارت بە ئىمە وئەوان ئەو ناىەتە ھاتە خوارەوہ: (وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِن قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ {۸۹}) البقرہ: ۹۱

واتە : كاتىك كە نامەيەكيان بۇ ھات كە قورئان لە لاپەن خواوہ كە پىشتىوانى تەوراتەكەى ئەوانە پەسەند كەرى ئەو تەوراتەى كە لايانە وئەوان جوولەكەكان لەو پېش داواى زال بوونيان ئەكرد لە خوا بەسەر ئەوانەى كە بى برۋابوون كەچى كاتىك ئەو پېغەمبەرەى دەيان ناسى بۆيان ھات بى برۋابوون پى كەواتە نەفرىنى خوا لە بى برۋايان بى .

^{۹۱} أخرجه: ابن إسحاق أنظر (سيرة ابن هشام) (۲۰۳ / ۱) وقال الشيخ الألباني في (صحيح السيرة) (ص: ۷۵) إسناده صحيح، وقال الشيخ مقبل في (صحيح المسند من أسباب النزول) (ص: ۲۶) حديث حسن

۵۱. ﴿موصعبى كورى عومەير ئەشارى مەدىنەدا ناز ناوى قورئان خوینى لى﴾

نرابوو ﴿

لە رېوايەتى ئىبن ئىسحاق دا ھاتوو پىتەمبەر(ﷺ) ھەرمانى بە موصعب کرد کہ قورئان بخوینیت بۆ خەلکی مەدىنە و ئىسلامیان بى رابگەيەنیت ولە ئاینی پرخىرو بەرەگەت و لە پىرۆزى ئىسلام شارمزاين بکات موصعبیش -خوای گەورە لى رازى بى- ھەر لە شارى مەدىنەدا ناز ناوى قورئان خوینى لى نرا بوو ئەویش يەگەم جار چووە لای کورانى بەنى غەنەم بۆلای پیاوی پایەبەرز ئەسەدى كورى زورارە لە مالى ئەوانەو بە نەینیانە خەلکی بانگ دەکرد بۆ ئىسلام تا بانگەوازەگەى بلاوبۆو و شوین گەوتوانى زۆربوون ئەوانیش ھەر بەنەینى بەردەوام بوون تا رۆژیک ئەسەد لەگەل موصعبدا ھاتنە لای بىرى(مەرق) نزیک بەو شوینە لە نزیک دارخورماکاندا دانىشت وھەندى لە خاوەن زەوى موسلمانى ئەو شوینەيان بانگ کرد بە نەینى وکۆبوونەوھەکیان لەگەل کردن لەو کاتەدا موصعب قسەى بۆ دەگردن وپەسەر ھاتى بۆ دەگىرانەو ھەوائى ئەو کۆبوونەوھە گەشت بە سەعدى كورى موغاز لە رېوايەتیکى گەى ئىبن ئىسحاقدا دەلالت : ئەو رۆژ ئەسەد وئوسەيد دوو گەورەى ھۆزى خۇيان بوون لە کورانى (بنى عبد الاشهل) گە ھىشتا ھەر موشرىك بوون ولە سەر ئاپىنى خرمانى خۇيان بوون کاتى گە گوڤيان لى بوو گە يەکیک لە مەککەو ھاتوو وبانگەواز بلاو دەکاتەو ھەو شارەدا سەعد بە ئوسەيدى وت: باوکت لە دەست نەچیت بچۆ بۆلای ئەو دوو پیاو ھەو ھاتوونە تە ناو ئەو خانوانە بۆ ئەو ھى لاوازەگەنمان بى نەقل بکەن بچۆلئيان توورە بپەو داوايان لى بکە دەست لەوکارە ھەلگرن و نزیگمان مەکەونەو ھەو چۆنکە تۆ دەزانى گە ئەسەد

چەند خزمایەتچىكى نىزىكى ھەيە لەگەلماو ھەروەھا دەزانى كە كورى پورمەو من ناتوانم
 بچم وھەل كۆتمە سەرى ئەگەر وانە بوايە خۆم دەجووم وپيويستى نە دەکرد كەتۇ بچيت
 ئوسەيدىش پمەكەى ھەلگرت وپەرەولاي ئەوان چوو كاتى كە ئەسەد لاي موصەب دانىشتبو
 وپىنى وا ئوسەيد بەرەو ئەوئ ھات بە موصەبى وت ئەو سەرگەردى ھۆزەكەى خۆپەتى
 كەھات بۇلات بەراستى نىسلامى پى بگەيەنە واتە: زۆر سووربە لەسەر ئەوئ كە ئەم پياوہ لە
 نىسلام ھالى بپى موصەبەيش خۆاى لى رازى بى وتى: گەر دانىشت لامان قسەى لەگەل
 دىمكەين ئوسەيد ھات ولایان ھەستاو بە تورەپيەوہ پى وتى: چى وائ لى كەردوون بپى بۇلاى
 ئىمە تا لاوازەكانمان بى ئەقل بگەن وقرىويان بىدەن و دووركەونەوہ لىمان ئەگەر خۇتاتان لا
 خۇشەويستە موصەبەيش وتى ئەى بۇ دانانىشت گوى بگريت ئەگەر رزى بویت بە شتىك وەرى
 بگرە وھنەگەر پىت ناخۇشە لىت دوور دەخەينەوہ ئەويش وتى: بەراستى قسەكەت
 دادپەرورمانەيە ئەنجا پمەكەى چەقاندو دانىشت لايان ومەصەب نىسلامى تىگەيانندو بوى
 پروون كەردەوہ وقرئانى بەسەردا خويىندەوہ دوايى مەصەب وئەسەد وتيان: وەلاھى پيش
 ئەوئ ئوسەيد قسە بکات ئىمە نىسلامەتيمان دەپىنى لە پرويدا ديار بوو پيش ئەوئ
 شايمان بپى چۈنكە پرووى زۆرگەش بووہ جوان ھالى ئەبوو ومەبەاشى گوى بۇ گرتبوو بۇ
 بانگەوازەكە كە بۇمان پروون كەردەوہ لە كۇتايدا وتى: ئەم قسەيەى كە تۇ دىلەيت جوانە
 وزۆرچاكە ئەوہچى دەكەن كە بتانەويت بچنە ناو ئەم ئاينەوہ ؟ ھەردوو كبان پىيان وت;
 دىلەيت خۇت بىشويت ھەردوو جەكەت پاك وخاوين بگەيت وپاشان شايبەتى بەھەق بىدەيت
 و دووركات نويزبگەيت ئەنجا ئەويش ھەستاو ئەوانەى جى بەجى كەردو وتى: پياويكەم بەجى
 ھىشتووہ لە دوامەوہيە گەر ئەو موسلمان بپت ھيچ كەسيكى ئىرە دواناكەويت لە موسولمان

بوون ومنىش ئىستا دەچم دەپەينمە لاتان ونەوېش سەعدى كۆپى موعازە نەنجا رەمەكەى
 ھەلگرت و چوو بەرمو لای سەعد سەعدىش لەگەل خزمانى خۆى دانىشتبوو لەجىگە دانىشتنى
 خۆيدا كە كاتى سەعد ئوسەيدى بىنى بە رەمەكەپەو ھەپايەو ھە نەوې بە ھاو دانىشتوھكەنى
 خۆى وت: سوپىند دەخۆم بەخوا ئوسەيد ھاتەو ھاتەو لامان وېو دەم وچاوەى يەكەم جارى كە رۆى
 نەھاتەو ئوسەيد كاتى ھاتە لايان و وستا سەعد پىتى وت: چىت كرد ؟ وتى: قسەم لەگەل دوو
 كەسەكە كرد وشتىكى واخراپەم لى نەبىنين وداوام لى كردن كە دەست لەو كارەيان ھەلگرت
 نەوانىش وتيان: نەوې تۆ پىت خۆشە نەو ھەكەين بەلام ھەوالەم پىگەيشتوھ كە كۆپانى بەنى
 حارىس ھەموو چوون بۆ لای نەسەدى كۆپى زورارە بۆ نەوې پقى تۆى پى ھەلسىن وپەناى
 تۆى پى بشكىنن پاشان سەعد توورە بوو ھەستا نەوھك كۆپانى بەنى حارىسە نەسەد بكوژن
 وپەمەكەى لە دەست ئوسەيد سەندو وتى: وەلاھى وابزانم ھىيچ سوودىكت نەبوو پاشان چوو بۆ
 لايان ونزىك بۆوھ ونەسەدى كۆپى زورارەى كۆرە پوورى خۆى بىنى لەگەلئاندا دانىشتبوو ھە
 ھىيچ ترس وپاكىان نەبوو ھە ھىيچ شەپىك لە نارادا نەبوو نىنجا بە توورەپەيەو لای
 ھەردووکیان وستاو بە نەسەدى خزمى خۆى وت: نەبوو ئومامە وەلاھى خۆت باش دەزانىت
 نەو خزمەپەتيەى كە ھەيە لە نىوان من وتۆدا گەر نەوھ نەبوایە تۆ وات نەدەگرد بەرامبەر بە
 من نەوھ بۆچى نەو تاكە كەسە دەرگراوھ وپى ھاوتا و غەرىبەت گرتوتە لای خۆت بۆ نەوې
 كەم ھۆش ونەزانە كانمان تىك بدات ھە دواجار ئىوھش تىك دەدات من وای بە باش دەزانم كە
 لى نزىك نەبەنەوھ نەنجا بە موصەبى وت: بۆچى دىپتە ناو خانووھكانمان وشتى ناپرەھەتمان
 بەرامبەر بەكەپت ؟ پىش نەوې سەعد بچىت بۆلات نەگەر شوپىنت كەوېت ھىيچ كەس
 لەنەوھەكەى دواناگەوېت لە شوپىن كەوتن بۆ ناپىنى نىسلام موصەبەيش بە سەعدى وت: گوئ

بگره نهگەر شتيك تېي باش بوو نهوا وەرى بگره وئەگەر شتيك تېي ناخوش بوو نهوا ليتي
 دوور دەخەينەووە سەعد وتی: قسەكەت زۆر داد پەرەمرانە بوو ئەنجا رەمەكەى چەقاندو
 دانىشت لە لاىان وموصەبەيش نىسلامى پي راگەياند ئەسەعد هەندىك نەرم ونيانى بينى
 لەلايەن سەعدەووە وپي وت: ئەى پورزەم گوي بگره لە قسەكەى ئەو وە ئەگەر گوشت لە
 شتيكى راست بوو نهوا ملكەج وگوپرايەتي ببە سەعد بە ئەسەعدى وت: موصەب جى دەلي؟
 موصەبەيش سەرھاتى سورمتى زخرفى بۆ خویندەووە كە دەفەرموویت: ({ ۱ } وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ
 { ۲ } إِنْآ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ { ۳ }) الزخرف

هەردووکیان ووتیان: وەلاهی ئیسلامە تیمان دەبینی لە پرووی گەشی سەعدی کۆری موعاز
 پيش ئەوەى قسەبكات دواى ئەوەى موصەب لە قسەكانى تەواو بوو سەعد بە هەردووکیانى
 ووت: جى دەكەن گەر بئانەوئیت موسلمان ببن بچنە ناو ئەو ئاینەووە ؟ ووتیان: هەستەو خۆت
 بشۆ وھەردوو بەرگەكەت خاوي بکە وشايەتى بەھەق بدە و دووركات نوێژ بکە ئەویش
 ئەوانەى جى بە جى كرد وپاشان رەمەكەى هەلگرت وپەپەلە گەراپەووە بۆلاى قەوم وھۆزەكەى
 خۆى ئەسەعد دەئیت : كە گەلەكەى خۆى بينى سەعد ونوسەيد گەرانەووە بۆلايان ھەر لەوئ
 پيش گەيشتنى ئەودوووانە بۆلايان ووتیان: سوئند بەخوا سەعد بە پروپەكەووە گەراوئەووە
 بۆلامان لە پرووی جارانی جياوازتر بوو كە ليژرەووە روپشت ئەنجا سەعد ھات و وەستا لە لاىان
 وپي ووتن: كوراني عەبدول ئەشھەل قسەى من چۆنە لە ناو تاندا ؟ ئەوانيش ووتیان : تۆ
 گەورەمانى وبۆچونت لە بۆچوونی هەموومان چاكترە و تۆ لە هەموومان گەورەتر و بەرزترى:
 سەعد وتی: گوي بگرن قسەكردنى نافرەتانان وپياوانتان لەسەرم حەرام ييت تا باوەر نەھيئن

بمخواو پێغه مێردا (ﷺ) وه ههركهسێك گومانى ههیه لهم ناینه دا له بچووك وگه وهرمان وه له بیاوان و ئافرمتانتان با شتیكى چاكترمان بۆ بهێنیت لهم ناینه ی كه پێى هاتوو وه لاهى فەرمان و ئاینێك هاتۆته پێشه وه سه به ی رۆژ ملهكانى له سه ر هه لده كه نه رین عوړه دولێ، وه لاهى ئیوارى پێ نه جوو تا خانوو یه ك له خانوو هكانى به نو عه بدول نه شهه ل نه ما چ بپاو وه چ ئافه رمت تا هه موویان سه رجه م له رێ ی سه عده وه- خواى گه وره ی لێ رازى بێ- مو سڵمان بوون وه نه سه عده و مو صعه ب گه رانه وه بۆ شوێنى خۆیان واته: بۆ مالى نه سه عده ی كوړى زوړاره پاشان به ئاشكرا ئیسلامیان ده گه یان به خه لكان تا خواى گه وره كه سانیكى زۆرى له سه ر ده ستى دا رێنموونى كرد تا مالا ئێك نه ما بوو له ماله كانی یارمه تی ده راندا كه كه سانیكى لێ مو سڵمان نه بوو بیته به سه ر كرده كانیانه وه وهك: عه مری كوړى جه مو ح وه نه و مو سڵمانانه ش كه و تنه شكهننى بته كان وه كه سانیكى خاوه ن ده سه لات بوون ژماره یان زۆر بوو له شارى مه دینه دا.

٥٢. ﴿موصعب بویه كه مین جار نویژی ههینی كرد له مه دینه دا﴾

له ریاو یه تیكى ئیبن عه بباس دا- خواى لێ رازى بێ- ده لێ: خواى گه وره رێگای دا بوو به پێغه مێردا (ﷺ) كه كۆبوونه و ه ی هه ینى جێ به جێ بکات له پێش نه وه دا كۆج بکات بۆ مه دینه به لام پێغه مێردا (ﷺ) نه یاتوانی جو معه بکات له شارى مه كگدا بۆیه هه وائى بۆ مو صعه ب ئاړد كه له مه دینه دا بوو و پێى فه رموو ته ماشا بکه نه و رۆژى كه جووله كه كان به

٥٠ (انظر سيرة ابن هشام: رواية ابن إسحاق ٢/ ٤٣ (٣١٣) وقال محققه: إسناده صحيح مرسل، والطبري في التاريخ) ٢/ ٣٥٧، والبيهقي في الدلائل ٢/ ٤٣٠- ٤٧٣

ناشکرا زه‌بووری تێادا ده‌خوێنن نافرمان و کورانتان له‌و رۆژهدا کۆیکه‌نمه‌وه کاتێک که گه‌شتنه‌ نیوه‌ رۆو خۆر لایدا نا له‌و کاته‌دا دوو رگات نوێژ بکه‌ن تا نزیک بنه‌وه له‌ خوای گه‌وره‌ ده‌لتیت : یه‌که‌م که‌سێک که‌ نوێژی هه‌می کرد بێت بۆ خه‌لکی پێش هاتنی پێغەمبەر(ﷺ) بۆ مه‌دینه‌ موضعب بوو تا دوا جار پێغەمبەر(ﷺ) گۆچی کرد بۆ مه‌دینه‌و خه‌لکانی ناو شاری مه‌دینه‌ی کۆ کرده‌وه و به‌ ناشکرا نه‌و نوێژه‌ی نه‌نجامدا.^{٥١}

٥٣. ﴿سەرناکه‌ومه‌ سهربانیك تۆ له‌ ژیریدا بیت﴾

له‌ نه‌بو نه‌یوبه‌وه- خوای لی رازی بێ- که‌ پێغەمبەر(ﷺ) له‌ مالی نه‌ودابه‌زی پێغەمبەر(ﷺ) له‌ قاتی خواره‌وه‌ نیشته‌ جێ بوو نه‌بو نه‌یوبیش له‌ قاتی سه‌ره‌وه‌ شه‌ویک نه‌بو نه‌یوب به‌ ناگا هات و وتی: ئێمه‌ به‌سه‌ر سه‌ری پێغەمبەری، خوادا (ﷺ) ها توو چۆو بکه‌ین ؟ چوونه‌ سوچه‌که‌وه‌ وله‌وئ نه‌و شه‌وه‌پان برده‌ سه‌ر پاشان به‌ پێغەمبەری خوای(ﷺ) ووت : خواره‌وه‌ ئاسانه‌ر وتی: سه‌رناکه‌ومه‌ سهربانیك تۆ له‌ ژیریدا بیت پێغەمبەری خوا(ﷺ) گواسته‌یه‌وه‌ بۆ قاتی سه‌ره‌وه‌ و نه‌بو نه‌یوب هاته‌ خواره‌وه‌ هه‌موو جارێک خواردنی درووست ده‌کرد بۆ پێغەمبەر(ﷺ) هه‌رکه‌ خواردنه‌که‌ی به‌تێنايه‌ بۆی پرسیا‌ری ده‌کرد له‌ شوینی په‌نجه‌گانی پێغەمبەر(ﷺ) دواتر نه‌ویش له‌جێ په‌نجه‌گانی پێغەمبەر(ﷺ) ده‌یخوارد جارێکیان خواردنیکی بۆ درووست کرد که‌ سیری تێدا بو و کاتی بۆی گه‌رایه‌وه‌ پرسیا‌ری کرد له‌ جیگه‌ په‌نجه‌گانی پێغەمبەر(ﷺ) پێی وترا نه‌یخوارد نه‌بو نه‌یوب ترساو شله‌ ژاو چووه‌ سه‌ره‌وه‌ بۆ خزمه‌تی وعه‌رزی کرد ئایا حه‌رامه‌ ؟ پێغەمبەر(ﷺ) فه‌رموو: نه‌خێر به‌لکو من خۆشیم لێی نایه‌ نه‌ویش وتی: منیش خۆشیم نایه‌ له‌وه‌ی که‌ تۆ خۆشت لێی نایه‌ له‌و کاته‌دا پێغەمبەری خوا(ﷺ) وه‌ی بۆ هات هه‌زیشی نه‌ده‌کرد که‌ له‌و کاته‌دا بۆنی یومی ناخۆش بیت.^{٥٢}

^{٥١} أخرجه: الدار القطنی بإسناد حسن كما قال الشيخ الألبانی فی (إرواء الغلیل) ٣/ ٦٨ رقم ٦٠٨

^{٥٢} پڕۆتیه‌ی صدیحی موسلیم لایه‌ره (٦٦٣).

٥٤. ﴿خانووەکی ئەبو ئەیوب ھەرماو و نزیک مزگەوتی پێغەمبەری خواوە﴾

ئەو خانووە ئەبو ئەیوب کە ئەو پێزو شەرفەوی دەست کەوت دواى کۆچی دواى خۆی کەوتە دەست (ئەفەلح) ی خزمەت گوزاری و موغیرە کۆری عەبدورەحمانی کۆری حاریسە کۆری ھیشام لێی کەری بە ھەزار دینار واتە: ھەزار مسقال ئالتەن و دەستیکی پێادا ھێناو ریک و بێکی کردووە و پاشان بە خانەوادەیکە ھەزاری دەست کورتی بەخشی ئەو خانووە ئیستاش ھەر ماو وە نزیک مزگەوتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) و میوانان بۆ بیرەوێری میژووی پر سەرۆری موسلمانان و خزمەت کردنیان سەری لێ دەدەن.

٥٥. ﴿جوولەگەکان پەیمانیاں دا بە لام بە ئینەگەیاں نەبردە سەر﴾

جوولەگەکان ھاتنە لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) و ووتیان: ئەو ئەبا ھاسم ئیمە پرسیارت لێ دەگەین سەبارەت بە ھەندێ شت ئەگەر وەلامت داینەووە شوێنت دەگەوین و بەراست دەخەینەووە و باوەرپێ دەھێنین ؟ پێغەمبەر (ﷺ) پەیمانی لێ وەرگرتن بەو پەیمانەکی کە ئیسرائیل لە (یەعقوب) وەری گرتبوو لە کورەگانی ئەوانیش دواى پەیمانەکە ووتیان: (اللہ علی ما نقرل رکیل) واتە: خواى گەورە وەکیلە لەم پەیمانە ماندا کە ئیمە پابەند دەبین و دەپێننە دی یەگەم پرسیاریان ووتیان: پیمان بۆ نیشانەى پێغەمبەر جی یە ؟ پێغەمبەر (ﷺ) ھەرمووی: (تنام عیناء ولا ینام قلبه) واتە: نیشانەى ئەومێی کە چاوی دەخەوێت و دێ ناخەوێت و ووتیان: راست دەگەیت، پیمان بۆ سکی ئافرەت ھەندیک جار کۆر

^{٥٢} ژبانی ئازیزمان (ﷺ) بەرگی دووھم لاپەرە (٤٨١).

دهبیته وهه ندیک جار کچ دهبیته ؟ پێغه مبهردا ﷺ (فهرمووی: (یلتقی المان فان علا ماء المرأة ماء الرجل أنتی، وإن علا ماء الرجل ماء المرأة أذکرت) واته: ههردوو ئاومه بهیه که دهگهن نهگهر ئاوی ئافهرته که بهرز بوو به سه ره ئاوی پیاوه که دهئاوا کچ دهبیته و نهگهر ئاوی پیاوه که به سه ره ئاوی ئافهرته که دهئاوا سه رکهوت و بهرز بوو نهئاوا کور دهبیته و وتیان: راست دهکهیت و پیمان بلی سه بارهت به هه وره بروسکه چیه ؟ پێغه مبهردا ﷺ (فهرمووی: (ملک من الملائکه الله عز وجل موکل بالسحاب فی یده مخلاف من النار یسوق بها السحاب حیث شاء الله) واته: نهوه فریشتهیه که له فریشتهکانی خوی گه وره که کاری هه وره بروسکه یی سپاردوو و گورزیکی ئاگری به دهسته و دیه هه وره کان هاتوو چۆ یی دهکات بۆ نهو شوینهی که خوی گه وره ویستی لیهتی و وتیان: نهی نهو دهنگه چیه که گویمان لیهتی؟ پێغه مبهردا ﷺ (فهرمووی: (زجرة السحاب إذا زجره حتی ینتهی به الی حیث أمر) واته: نهوه توور په بوونی فریشتهیه که له هه وره که توور دهبیته و دهیانبات تا کو نهو شوینهی که خوا فه رمانی یی کردوو نهو هه ورانه بگه یه نیته نهو و وتیان: راست دهکهیت، پیمان بلی ئیسرائیل واته: (په عقوب) نهو شتانهی که حه رامی کرد بووله سه ره خوی چی بوو؟ پێغه مبهردا ﷺ (فهرمووی: (کان یسکن البدو فاشتکی عرق النساء فلم یجد شینا یلانمه إلا لحوم الإبل وألبانها فلذلک حرما) واته: نهو نیشته جی لادی بوو تووشی نهخۆشی (عرق النساء) بوو که په گیکه له هاجدا یه و وادهکات نهو که سه نهتوانی به ریگادا به روات و هیج شتیکی نه مینی که یی بکهویت و یی جاک بیته وه ته نها گوشت و شیری و وشتر نه بیته له بهر نهوه حه رامی کرد له سه ره خوی، و وتیان: راست دهکهیت ئینجا له کۆتایی قسه کاندای و وتیان: پیمان بلی کۆ و هحیت بۆ دهینی هه ره هم په سیاره مان ماوه؟ پێغه مبهردا ﷺ (فهرمووی: جبریل - سه لامی

خوای لی بێ- ووتیان: ئەو کەسە ی که شەڕو سزادێنیتە خواریوە ئەو دۆزمنی ئێمەیه گەر
 بتوتبایە میکانیل که پەحمەت و باران و پرواندنی زەوی بە دەستە ئەوا باوەرمان پێ دەهێنایە
 وشوینت دەکەوتین خوای گەورە سەبارەت بەوان ئەم نایەتە ی دابەزاند که دەفەر مووین: (قُلْ
 مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلٰی قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
 وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ {٩٧} البقرة).

واتە: ئەو موخەمەد(ﷺ) پێیان بۆ: هەر کەسێک دۆزمنی جوهره نیله با بزانیەت که هەر
 ئەو جوهره نیله به فەرمانی خوا ئەو قورئانی دابەزاندوێتە سەر دۆت که کتێبه پیشووهکان
 به راست دادەنیت و رێنموونی بۆ چاکە دەکات و مژدە به ئیمانداران دەدات.^{٥٤}

٥٦. «پرووداویک پرووی دا له نیوان ئەبو بەکر و فینحاصی جووله کەدا»

ئەبن ئیسحاق دەگێڕێتەو و دەوت: رَوَّيَكَ ئەبو بەکر- خوای لی رازی بێ- چوو (بیت
 المدارس) واتە: قوتابخانە یەکی جووله کە کانه که تەوراتی تیادا دەخوینن که ئەبو بەکر چوو
 بینی کۆمەڵێکیان له پیاویکی زانیان کۆبوو نەتەو که ناوی فینحاص بوو جگە لەویش یەکیک
 له زانیانی تریشیان که ناوی ئوسیع بوو له گەڵ یاندا بوو ئەبو بەکر به فینحاصی وت: له خوا
 بترسە موسلمان به تۆ دەزانیت که موخەمەد پێغمەربەری خوا یە(ﷺ) به هەق هاتوو له
 لایەن خواو و دەبیبینیت له تەوراتی خۆتاندا ناوی هاتوو ؟ فینحاص به ئەبو بەکر ی وت: ئەو

^{٥٤} أخرجه: أحمد (١/ ٢٧٤-٢٤٨٣) وقال محققه الأرنؤوط: حديث حسن، وابن سعد في (الطبقات) (١/ ١١٥)
 والطبراني (٢٧٣١)، والرمذي (٣١١٧) والنسائي (٩٠٧٢) والطبري في (الفسر) (١/ ٣٤٢) والطبراني في
 (الكبير) (١٢٤٢٩) وأبو نعيم في (الحلية) (٤/ ٣٠٤) وقال الميثمي في (المجمع) (٢/ ٢٤٢) رجاله ثقات، وصححه
 الشيخ الألباني في صحيح الرمذي (٢٤٩٢) وفي السلسلة الصحيحة (١٨٧٢)

ئهبو به گر ئیمه ههزار نین به لکو خوا ههزاره و پێویستی به ئیمهیه نهو جووله که نهقام و بی ئیمانیه وتی: ئیمه له خوا ناپارێینهوه خوا له ئیمه دهپارێتهوه وتی: ئیمه پێویستمان به خوا نیه وخوا پێویستی به ئیمهیه نهگر پێویستی به ئیمه نهبوایه داوای قهرزی لی نهدهگر دین وهکو موحه مهدی لای ئیوه دهئیت ؟ ئهبو به کریش خوی بۆ نهگیراو کهوته لیدانی فینحاص ودوایی فینحاص خوی گه یانده لای پێغه مبهردا ﷺ پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) ئهبو به کری بانگ کردوو پپی وت: چی وای لی کردیت تا وای لی بکهیت؟ ئهبو به گر وتی: ئهی پێغه مبهردی خوا ﷺ) ئهو دوژمنه ی خوا قسه ی زور ناشی پینی دهوت به خوای گه وره ودهیوت: که خوا فه قیره وئیمه دهوله مهن دین وه منیش له پیناوی خوای بهرزو بی وینه دا تووره بووم وله فینحاصمدا فینحاص وتی: نه خیر من قسه ی وام نه کردوو وهه رگیز شتی وام نهووتوووه سه بارهت بهم روداو خوای گه وره ئهم ئایه ته ی دابه زاند: (لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلُهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلُ دُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ { ١٨١ }) سوره ال عمران. ٥٥

واته: به راستی خوا بیستی ووته ی نهو جووله کانه ی که ووتیان بی گومان خوا ههزاره وئیمه دهوله مهن دین چونکه داوای قهرزمان لی دهکات نهوه ی که ووتیان دهینوسین وه دهینوسین کوشتنی ئهوانه بۆ پێغه مبهردکان به نارها وده پینان ده لپین بچه ژن سزای ناگری سوتینه ر .

٥٥ أخرجه ابن هشام ٢/ (٤٣٧١٥٤) والطبري في التفسير (٨٣٠٠) وقال الحافظ في الفتح (٢٣١ / ٨) رواه ابن أبي حاتم وابن منده بإسناد حسن وقال السيوطي في (لباب النقول) ص: (٦٢) بإسناده حسن

۵۷. «سۆيىندى خوارىد كە لە كىتەبە كە ياندا سىفەتى پىغەمبەرى تىادا يە»

ئەبۇ سەخۇنى ئەھلىلى لە پىاۋىك لە پىاۋانى ئەھراب دەيگىر پىتەۋە دەئەت جەئەبىك تەئەم ھىنا بۇ شارى مەدەنە لە كاتى ژيانى پىغەمبەر دا(ﷺ) و كاتى كرىن و فرۆشتەم تەۋەككەد و تەم: دەبى بچەم بۆلەي ئەم پىاۋە ولى ى نەزىك بىمەۋە و گۆى بگرم لىي رۆيشتەم پىغەمبەر(ﷺ) پەرەۋ رووم ھات وئەبۇ بەگرو عومەرى لەگەلدا بوو دواى ئەۋە رۆيشتەن و مەنىش شەيئەن كەۋتەم وچوون بۆلەي پىاۋىكى جۈۋەلەكە تەۋرەتەكەى بىلاۋەكەد بۆۋە و دەيخوئىندەۋە و دىخۇشى خۇي پى دەدايەۋە سەبارەت بە كورپكى جۈۋەن چاكى خۇي كە لە سەرمەركدا بوو پىغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى: بە پىاۋەكە: (أنشرك بالذي أنزل التوراة هل تجد في كتابك ذا صفتي ومخرجي) واتە: سۆيىندە دەدەم بەۋ خۋايەى كە تەۋرەتى ناردۆتە خۋەرەۋە ئايە لە كىتەبە كە تاندا وەصفى مەن و جەيگەى كۆچكەردى مەن دەبىن پىتەۋە تىادا ؟ نەۋىش بەسەر نامازەى كەردو و تى: نەخىر كورەكەشى كە لەسەرە مەركدا بوو و تى: بەلى سۆيىن بىبە خۋا كە تەۋرەتى ھىناۋەتە خۋار لە كىتەبە كە ماندا سىفەتى تۆى تىادا يە و سىفەتى مەدەنەى تىادا يەۋ مەنىش شاھىيىدى دەدەم كە خۋاى گەۋرە تاك و تەنھايەۋ تۆش پىغەمبەرى خۋايت(ﷺ) .

ئەنجا كورەكە و ھەتاتى كەرد و مەرد پىغەمبەر(ﷺ) دواى ئەۋە فەرموۋى: (أقيموا اليهودي

عن أخيكم) واتە: ئەۋ جۈۋەلەكە يە لە براكەى خۇتان دۈۋر بىخەنەۋە پاشان بە نەرىتى ئىسلام

شۈردراۋ كەن و دىن كرا پىغەمبەر(ﷺ) نوپۇزى لە سەر كەرد ^{۵۶}

^{۵۶} أخرجه: أحمد في (المسند) (۵ / ۴۱۱) (۲۳۴۹۲) وابن كثير في (السيرة) (۱ / ۳۲۳) وقال إسناده جيد وقال في التفسير (۲ / ۲۵۱) وقال الشيخ اللبناني في الصحيحة (۳۲۶۹) إسناده صحيح

۵۸. ﴿پىلانەكەي شاشى كورپى قەيس سەرى نەگرت﴾

جوولەكەكان ھەمىشە لە گىرانی پىلاندا بوون بۇ تىكەدانى ريزى موسلمانانى يارمەتیدەران بە تايبەتى وکۆچەران بە گشتى (شاشى كورپى قەيس) كە جوولەكە بوو رۆژىكيان تىبەرى بەلای كۆمەلانىكى ئەنصارىدا كە دانىشتبوون وتەبايى وبرايتى وخۆشەويستى لە نىوانياندا بوو ئەو خۆى ئەوانى دەناسى كە پىش ئىسلام بوونيان دوژمنى سەر سەختى يەكتر بوون وشەرى بوعات روويدا بوو لە نىوانياندا سەرکردە كانيشيان كوژرا بوون ئىستاش دەبينىت برايتى وناشتى وتەبايى ھەيە لە نىوانياندا لە بەر ئەو زۆرى بى ناخۆش بوو بانگى يەكەك لە جوولەكەكانى كرد كە بچىتە ناويان ودابنىشيت ولە قسەگرد ندا رۆژى بوعاپيان بەير بەينىتەووە ئەو شەرى كە چاكيان لە يەكتر كوشتو تايادا وبۇ ئەووە ئەو برىنەيان بكولىنىتەووە و ديسان ھۆزايەتيان تايادا زيندوو بكاتەووە وناشوبەو شەرىك لە نىوان ئەوس وخەزرجدا درووست بكات ئەووە بوو ھاوار بەرز بوويەووە لە ھەردوو لايەنەكە وخۆيان ئامادە كرد بۇ شەرىگردن تا پىغەمبەر(ﷺ) ئەو ئاژاومىيەى شاشى كورپى قەيسى كوژاندەووە وبرايتى وتەبايى گىراپەووە ناو پىزى ئەوس وخەزرج لە لايەك ولە لايەكى ترەووە لە نىوان كۆچەران ويارمەتى دەران دا.^{۵۷}

^{۵۷} أخرجه : ابن هشام في (السيرة) (٢ / ١٥١) والطبري في التفسير (٧٥٢٤)

٥٩. ﴿پێغەمبەری خوا﴾ (ﷺ) ستایشی یارمەتی دەرمان دەکات ﴿

ئەوێ روون بۆتەوێ بۆ هەموو کەسێک یەکەم کەسانێک کە موسلمان بوون لە خەلکی مەدینەدا یارمەتی دەرمان بوون کە ئەوێلە بەرزە وپایەداریه یان دەست کەوت لە دونیاو دواڕۆژدا هەروەک خۆی گەورە دەفەرمووی: (وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } { ١٠٠ }) سوره التوبه.

واتە: پێشکەوتووێ یەکەمەکان لە کۆچەرمان و یاریدەرمان ئەوانەش زۆر بە چاکی پەیرەوی ئەوانیان کردووێ وشوێنیان کەوتوون خۆالێیان پازیه ئەوانیش لە خوا پازین وێ خوا بە هەشتانیکی بۆ ئامادە کردوون کە پڕووبارەکان دێن و دەچن بە ژێریاندا تێیدا دەمێننەوێ بێ برانەوێ ئەوێه گەشتن بە ئامانجی گەورە و مەھر و مەها قورئان دەفەرمووی: (وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُجْزَوْنَ مِنْ حَاجَرٍ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } { ٩ }) سوره الحشر.

واتە: بۆ ئەو هەزارانە کە لە پێش کۆچەرماندا نیشتە جێ بوون لە مەدینە وگردیان بە بارمگای باومێ ئەوێ کۆچ بکات بۆ لایان خۆشیان دەوێ وێ شک نابەن لە دلی خۆیاندا هێج جۆرە حەسوودی وپەخیلیه کە بەر ئەوێ بە کۆچەرمان دراوێ باوێ ئەوان دەدەن بەسەر خۆیاندا با خۆشیان زۆر پێویست بن پێی وێ ئەوێکەسێ خۆی لە پێژدی دەروونی بپارێزێت بە راستی هەر ئەوانێ سەر فرازان وپێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئەگەر لە بەر کۆچکردن ئەبواپە من وای خۆم دادمانا کە یەکێکم لە یارمەتی دەرمان.^{٥٨}

^{٥٨} (رواه البخاري والسماني من حديث أبي هريرة).

٦٠. ﴿دادومریهکی راست وره‌وای کرد له نیوان دوو کهسه‌که‌دا﴾

هەر شەش زانی فەرمووده دەگیرنەوه له عوروێ کورێ زوبەیره‌وه وتی: زوبەیری کورێ
 عه‌وام گیرایه‌وه که له‌گه‌ڵ پیاویکی نه‌نصاری که به‌شداری غه‌زای به‌دری کرد بوو ناکۆکی
 وکێشە‌ی هه‌بوو له‌ گه‌ڵیدا له‌ سەر ناوی شیویک که هه‌ردوو کیان ناوی باغیان پێ ده‌ دێرا
 پێغمه‌مبەر(ﷺ) فەرمووی زووبه‌یر ناوی باغه‌که‌ت بدێره‌و پاشان به‌ره‌لای بکه‌ بۆ
 دراوسێکه‌ت پیاوه‌ نه‌نصاریه‌که‌ له‌م حوکه‌مه‌ رقی هه‌ستا و وتی: ئە‌ی پێغمه‌مبەر(ﷺ) هەر
 له‌بەر ئە‌وه‌ی که پوورزای خۆته‌؟ پێغمه‌مبە‌ریش(ﷺ) رهنگی گۆراو فەرمووی زوبه‌یر
 ئاوکه‌ت بدێره‌ پاشان ئاوه‌که‌ بگره‌ تا جۆگه‌کان پڕ له‌ ئاو ده‌بێت پێغمه‌مبەر(ﷺ) مافی ته‌واوی
 ئاو‌دێرانی به‌ زوبه‌یر به‌خشی به‌لام پێشتر رایه‌کی نیشان زوبه‌یردا که بۆ زوبه‌یر
 و نه‌نصاریه‌که‌ش باش بوو جا کاتی نه‌نصاریه‌که‌ ده‌ستی له‌ مافی هه‌ڵده‌گرت
 پێغمه‌مبە‌ریش(ﷺ) مافی ته‌واوی ئاو‌دێرانی دا به‌ زوبه‌یر به‌ بریارێکی روون و بێ پێیج و به‌نا
 ئینجا عوروه‌ ده‌ی: زوبه‌یر ده‌لێت: وادمانم ئە‌م ئایه‌ته‌ له‌ سه‌رم‌ن و ئە‌و نه‌نصاریه‌دا به‌زی که
 خوا‌ی گه‌وره‌ ده‌فەرمووێت: (فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا
 يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا {٦٥}) (النساء) واته‌: سوێن ده‌ به‌
 په‌رومردگارت بپروا دارنێن تا تۆ نه‌که‌نه‌ دادومر له‌ هەر ئازمه‌وه‌ و دوو به‌رمکی یه‌کی نیوانیان دا
 له‌ پاشان هه‌ست نه‌که‌ن له‌ دموو نیاندا به‌ هیج بێزاری یه‌ک له‌و بریاره‌ی تۆ داوته‌ و مل که‌ج
 نه‌که‌ن به‌ ملکه‌ چیه‌کی ته‌واو .

٦١ ﴿یەكسەر برپایان هیئا به قورئان وچاویان پر بوو له فرمیسك﴾

ئێین ئەبی حاتمە دمیگرتەوه له سهعیدی کوری موسەیهب و ئەبو بەکری کوری
عبدورەحمان و عورووی کوری زوبەیرهوه و وتیان: پێغەمبەری خوا (ﷺ) عەمری کوری
نومەییە ی نارد بۆ لای ئەجاشی و نامەیهکی دایه بۆی هەر که گەیشته لای ئەجاشی نامەگهی
خویندەوه و پاشان ناردی به دوای جەعفەری کوری ئەبو تالیب سورەتی مەریەمی به سەردا
خویندەوه یەكسەر برپایان هیئا به قورئان وچاویان پر بوو له فرمیسك ئا ئەمانه ئەوانه
بیوان که خوی گهوره ئەم ئایەتە ی له بارەیانەوه ناردە خوارەوه که دمهفرمووی: اَلتَّحَدُّنْ اَشَدُّ
النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَّوَدَّةً لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا
اِنَّا نَصَارَىٰ ذٰلِكَ بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِيَسِيْنَ وَرُهْبَانًا وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ {٨٢} وَاِذَا سَمِعُوا مَا اُنْزِلَ
اِلَى الرَّسُوْلِ تَرٰى اَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوْا مِنَ الْحَقِّ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ
الشَّاهِدِيْنَ {٨٣} (المائده).

واته : سوێند بێت دەبینیت نزیکترینیان له خۆشه‌ویستی بۆ برۆ داران ئەوانەن که دەیان
وت: ئێمه گاوورین ئەوەش له بەر ئەوێهه بێگومان له ناویاندا قەشە وگۆشە گیرانیك هەن که
به راستی ئەوانه خۆیان به زل وگه‌وره دادەنێن هەر کاتی گوێیان لی بوايه ئەو قورئانە ی که
نێردراوته خوارەوه بۆ پێغەمبەر (ﷺ) دەبینی چاوه‌کانیان له فرمیسك پر دەبی و دەڕزیت له
بەر ئەو راستیە ی که زانیویانە و بۆیان دەرکه‌وتوووه دەلێن ئە ی پەرۆردگارمان ئەوا ئێمه
باوەرمان هیئا ده تۆش له‌گە‌ڵ شایهت دهران ناومان بنوسه .

۶۲ ﴿جامە دۇراۋەكە ۋەرگىرايەۋە لىيان﴾

بوخارى دەگىرپتەۋە لە عەبدوللاى كورى عەبباسەۋە وتى: لە تەمىمى داريەۋە دەربارەى ئەم نايتە (يا ايها الذين امنوا شهادة بينكم) دەگىرپتەۋە دەلى ھەموو خەلك لى بى بەرى بوو جگە لە من و عەدى كورى بەرد جا ئەوان كە ھەردووكيان نەصرانى بوون ۋەھات ۋچۇى شاميان دەگرد و دەچوون بۇ مەككە وزۇر دەمانەۋە ۋە لەۋى ئىنجا لە پاش كۆچ كىردن بۇ مەدىنە شوپنى بازارگانىيەكەيان گواستەۋە بۇ مەدىنە جارىكيان لەۋى دەرچوون بۇ شام ۋگەنجىك لە بەنى سەھم لە گەلىان ھات لە شوپنىكدا گەنجەكە مرد كە موسلمانى تىادا نەبوو ۋەسىيەتى كرد بۇيان كە ئەو مالى پىيەتى بىدەنەۋە بە خاۋەنەكەى ئەۋانىش دايانەۋە بەلام جامىكى زيوى تىابوو ھەلىان گرتوو فروشتيان بۇ خۇيان لە پاش سوپند خواردن سوپند دانيان جامەكە لە مەككە دۇزرايەۋە ئەۋانەى كرىبويان لە تەمىم ۋەدىمان كرىۋە پاشان دووكەس لە مىرات گرانى مردوۋەكە ھاتن ۋسوپنديان خوار دكە جامەكە ھىنى فلان مردوۋە وشايەتەكەى ئىمە راسترە لە شايەتەكەى ئەۋان ۋئىمە دەست درىزيمان نەگردوۋە دەفەرموۋى: جامەكە ۋەرگىرايەۋە لىيان .

٦٢ ﴿خوای گەوره ههوره بروسکهیهکی بۆناردو سوتاندی﴾

بەززار لە ئەنەسەو —خوای لی رازی بی- گێرایەتەووە کە ووتویەتی: پێغمەرم (ﷺ) یەمکێک لە ھاوولانی نارد بۆلای پیاویکی گەوره لە بی باومرێان تا بانگی بکات بۆ سەر نایینی نیسلام پیاووەکەش وتی: ئەو خواپەیی تۆ منی بۆلا بانگ دەکەیت چیه؟ ئاسنە؟ مسە؟ زیو؟ ئالتونە؟ ئەنەسیش ھاتەووە بۆ خزمەتی پێغمەرم (ﷺ) وھەوالەکەیی بۆ گێرایەووە وپێغمەرمیش جارێکی تر ناردیەووە بۆلای پیاووەکە. وبانگی کرد بۆلای خوا ئەویش ووتەکەیی پیشووی دووبارەکردەووە ئەنەس گێرایەووە پێغمەرم (ﷺ) بۆجاری سییەم ئەنەسی ناردەووە بۆلای پیاووەکە ھەمان ووتەیی پیشووی دووبارە کردەووە ئەنەس ھاتەووە بۆ لای پێغمەرم وھەوالەکەیی بۆ گێرایەووە جا خوای گەوره ههوره بروسکهیهکی بۆن نارد ئەو پیاووی سوتاند پێغمەرم (ﷺ) ھەرمووی: بە ئەنەس خوای گەوره ههوره بروسکهیهکی نارد بۆ ھاوولەکەت و سوتاندی ئەنەس ئەو نایەتە ھاتە خوارەووە کە دھەرمووی: (وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ {١٣}) سوره الرعد.

واتە: پەرورەدگا ههوره بروسکهگان دهنیری ودمیدات لە ھەرکەسی کە بیھوی لە کاتی کدا ئەوانە دهمە دەمی دەکەن دەربارەیی خوا وئەو خواپە ھیزو توانای زۆر بە تینە

٦٤. ﴿ره بیهه داوای کرد ببیته هاوړی ی پێغه مبهردا (ﷺ) له به هه شتدا﴾

نیمامی موسلیم ریوایهتی کردووه ئه بو فیراس ره بیهه ی کوری که عبی نه سه له می- خوای لی رازی بی- که خزمهت کاری پێغه مبهردا (ﷺ) بوو ده لی شو له گه ل پێغه مبهری خوادا (ﷺ) ده مامه وه ئاوی ده ست نوێزو پیوستیه کانیم بو ده هی نا فه رمووی: داوام لی بکه؟ وتم: داوات لی ده کم هاوړیت بم له به هه شتدا فه رمووی: جگه له وه داوایه کی تر ت هیه وتم: هه ره ئه و داوایم هیه فه رمووی: که واته تۆش یارمه تیم بده به نوێز کردنی زۆر بو راهیانی نه مفس ت له سه ره عیبادهت .

٦٥. ﴿به سه ره هاتی عه ره به ده شته کیه که له گه ل پێغه مبهردا (ﷺ)﴾

بو خاری وموسلیم ده گێر نه وه له ئه نه سه وه- خوای لی رازی بی- وتی: من له گه ل پێغه مبهردا (ﷺ) ده رۆیشتم پێغه مبه ره به یه کی نه ج رانی قه راغ نه ستوری له سه ره شان بوو عه ره بیه کی ده شته کی پی ی گه یشت وزۆر به توندی بوورده که ی را کیشا و منیش سه یری شان وملیم کرد قه راغی بوورده که سوری کرد بۆیه وه به هۆی توند را کیشانی بوورده که وه پاشان عه ره به ده شته کیه که وتی: نه ی موحه مه د (ﷺ) فه رمان بکه به شم بدن له و ما له ی خوا که لا ته پێغه مبه ریش (ﷺ) لای کرده وه به لایدا و پیکه نی ئینجا فه رمانی دام مالی پی بدن .

۶۶ ﴿خۆزگە ژێر خەریکی نەرمەمان بۆ دا نایتایە﴾

ئیمامی ترمذی رپوایەتی کردووە لە عەبدوڵلای کۆری مەسعودەو -خوای لێ رازی بێ- دەلێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) لە سەر حەسریک خەوتبوو پاشان لە خەو هەستاو شوینی قامیش ودارى حەسەرەكە بە تەنیشتیەو ديار بوو ووتمان ئەى پێغەمبەرى خوا خۆزگە ژێر خەریکی نەرمەمان بۆ دانایتایە؟ پێغەمبەرىش(ﷺ) فەرمووی: من چیم داوێ لە دنیا و من دونیام بۆ چیە؟ من لە دنیادا تەنھا وەك وولاخ سوارێك وام لە بەر گەرما چووێتە سێبەرى درەختێك وپاش ماوەیەك بروات و بە جێ ی بێلێ .

۶۷. ﴿پێغەمبەر(ﷺ) مۆلەتی ئەدا بە مرشد كە عەناق مەرە بكات﴾

ترمذی لە عەمرى كۆرى شوعەیبەو لە باوكیەو ئەویش لە باپیریەو دەگێریتەو دەلێت: پیاویك هەبوو ناوی(مرشد بن ابی مرشد) بوو بەندگراوی لە مەككەو دەگوێزایەو بۆ مەدینە دەلێت: لە مەككەدا ئافرەتیكى زیناکار هەبوو ناوی عەناق بوو دۆستی مەرد بوو پێش موسلمان بوونی مرشد دەلێ پەیمانم دا بوو بە پیاویكى گىراو لە مەككە كە رزگارى بكەم دەلێت: شەویكى مانگە شەو هاتم بۆ مەككە و لە پال سێبەرى دیوارێكدا خۆم شاردمووە لەو كاتەدا عەناق هات و تارمايى سێبەرەكەمى بىنى لە نزیک دیوارەكەدا كاتێك كە نزیکم كەوتەو ناسیمى ووتى: مەرد و تەم: بەلێ مرشد ووتى: سلاوت لێ بێت و بەخێر بێیت و مەرە ئەمشەو لام بێنەرەو دەلێ: منیش و تەم ئەى عەناق خوای گەورە داوین بیسى حەرام كردووە ئەنجا وتى: ئەى خەلێكینە ئەم پیاوێ دەیهوێت گىراوەكانتان ببات و رزگاریان بكات مەرد دەلێت هەشت

کەس شوینم کەوتن منیش رام کرد و بەرەو کتۆی خەندەمە رویشتم تاکو گەیشتمە ئەشکەوتیک و چوومە ناویەو ئەوانیش هاتن هەتا کو نزیک ئەشکەوتەکە کەوتنەو بەلام خواى گەورە چاویانی لە ناستی من کوێرکرد دەلیت پاشان گەرانبەو بۆ مەککەو منیش گەرامەو بۆلای ھاوێژکەم و هەلەم گرت کە بیاوێکی زۆر قورس بوو پاشان هاتم بە دواى یەکیکی تریاندا و دەست و پێوێندەکەیم کردە وە ئەویشم هەلگرت و یارمەتی دام هەتا کو بمباتەو بۆ مەدینە و چوومە لای پیغمبەری خوا(ﷺ) و تەم: ئەى پیغمبەرى خوا(ﷺ) دومەویت عەناق بخوازم و ماری بکەم پیغمبەرى خوا(ﷺ) بێدەنگ بوو هیج وەلامێکی نەدامەو هەتا کو نایەتی: (الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ {٣}) سوره النور.

واتە: بیاوی زیناکەر ماری ناکات تەنھا ئافرەتی زیناکەر و ئافرەتی مۆشریک نەبێ وە ئافرەتی زینا کار ماری ناکات بیاوی زینا کەر یا بیاوی مۆشریک نەبێ نەو ماری کردن و شووکردن بە زینا کەرە قەدەمغە کراوە لە سەر ئیمانداران کە ئەو نایەتە هاتە خوارمەو پیغمبەری خوا(ﷺ) وتی: ئەى مەبێ نەى خوازیت و ماری نەکەیت .

٦٨. ﴿بەسەرھاتی ئەو مائەى كە پێیان دەوترا (ئوبەیرق)﴾

ترمذی و حاکم لە قەتادەى کورى نوعمانەو دەگیرنەو کەوتى: مائیک هەبوو لە ناو
 ئیمەدا پێیان دەوترا (ئوبەیرق) بیشرو بەشیر و موبەشەر و بوشەیر پیاویکی دوو ڕوو بوو
 شیعرى دەووت و هاوێلانێ پیغمبەرى پێ لەکەدار دەکرد هەندئى لە عەرەبەکانیش شیعرەکانى
 ئەویان دەماو دەم پێ دەکردو دەیان وت: فلاتە کەس وای وت: مال و خێزانەکەى بوشەیر لە
 سەردەمى نەفامى و پاشان ئیسلامیش دا هەر ڕەجال و هەزار بوون تەنها خۆراکیان جو
 وخورماوو قەتادە دەئیت ڕیفاعەى کورى زەید کە مامى من بوو هەندئى خۆراکى کړى
 و خستیه جەوهندمیهكى ئاوووه کە قەلغان و شمشیر و چەکیشى تیدا بوو لەژێر خانووێکە دا
 دزرا بوو جەوهندمەکە لە بنەو کون کرابوو هەرچى چەك و خۆراکى تیدا بوو برا بو و کاتیک
 ڕۆژ بووێووه مام هات و وتى: برازای خوّم ئەم شەو دزیمان لى کراوه و جەوهندمەکەمان کون
 کراوه و خۆراک و چەکمان براوه ئیمە ئەو مائە گەڕاین و پرسىارمان کرد پێیان ووتین ئەم شەو
 مائى بەنى ئوبەیرق ناگریان کرد بۆو لەوانەیه هەندئى لە خۆراکە کەى ئیو بیت لییان نابیت
 چووین پرسىارمان لە بەنى ئوبەیرق کرد ووتیان بەخوا لەوانەیه لەبیدی کورى سەهل مائى
 ئیوێ دزى بیت کە ئەو لەبیده پیاویکی موسلمان و چاکەکار بوو لە ناوماندا جا کاتیک کە
 لەبید ئەم قسەیهى بیست شمشیرەکەى هەلگرت و وتى: من دزى دەکەم؟ بەخوا پان ئەم
 شمشیرە تیکە لاوى لاشەتان دەبیت یان ئەم دزراوه ناشکرا دەکەن ووتیان: وازمان لى بێنە تۆ
 دزنىت جا پرسىارمان کرد دەربارەى ئەو مائە تا وای لى هات گومانمان نەما کە ئەوان دزیوانە
 مامەم وتى: برازاکەم بەلکو برۆیت بۆ خزمەتى پیغمبەر(ﷺ) و ئەمەى بۆباس بکەیت

دەلى مەنىش چووم بۇلاى پىغەمبەر وىيۇم ياس كرد كه بنه ماله يەكى بى خىرى ناو خۇمان دەست درىزيان كردۆته سەر مامەم وجە و مەندەكەيان كوون كردووه وخۇراك وجەكەيان لى دزىووه با چەكەكە بگەرىننەووه بەلام پىويستمان بە خۇراكەكە نىه پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: دواتر لى ى دىكۆلمەووه جا كه بەنو ئوبەيرق ئەمەيان بىست هاتن بۇلاى پىاويكى خرمى خۇيان كه ناوى نوسەيدى كورى عوروو بوو لەم بارەبەووه قسەيان لەگەلدا كردو هەندى لە پىاوانى بنەمالەكەيان كۆكردەووه وجوونە خرمەتى پىغەمبەر (ﷺ) ووتيان بەراستى قەتادەى كورى نوعمان ومامەكەى خانەوادەيەكى ناو نىمە كەماليكى موسلمان و چاكن بە دزى تاوانباريان كردوون بەبى بەلگەو دلىيابوون قەتادە دەلىت : مەنىش رۆيشتەووه خرمەت پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: مائىك تاوانبار دەكەن بە دزى كه باسى چاكەيان دەكرىت وهىيچ بەلگەش بەدەستەووه نىه بۇ تاوانەكە؟ مەنىش گەرامەووه بۇلاى مامەم وهەوالەكەم بۇ گىرايەووه وتى: خوا يارمەتى دەرە زۇرى پى نەچوو قورنان دابەزى وفەرمووى: (إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنَ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا { ۱۰۵ } وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا { ۱۰۶ } وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَالُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا { ۱۰۷ } يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُمْ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّنُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَفْعَلُونَ مُحِيطًا { ۱۰۸ } هَآأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلِ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا { ۱۰۹ } وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا { ۱۱۰ } وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُ عَلَى نَفْسِهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا { ۱۱۱ } وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِينًا فَقَدْ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا { ۱۱۲ } وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ

عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهْمَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يُضْلُواكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّوكَ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا {۱۱۳} (النساء).

واتە: بىگومان ئىمە دانىبەزاندۆتە سەر تو ئەم قورنانه بە راستى بۆ ئەوۋى بىرپار بەدى لە نىوان خەلكىدا بەو بىرپارەى كە خوا نىشانى داويت وە بۆ ناپاكان مەبە بەپارىزە روداواچى داۋاى لى خوشبوون لە خوا بكە بەراستى خوا لىخوشبوۋى بەبەزەبى يە بەرگرى مەكە لەوانەى ناپاكي دەكەن دەربارەى خۇيان بىگومان خوا خوشى ناويت ئەوانەى كە بەردەوام زۆر ناپاك و كوناھبارن تاوانەكانى خۇيان دەشارنەوۋە لە خەلكى لە ترساندا ونايشارنەوۋە لە خوا شەرم ناكەن لە خوا لە كاتىكدا خوا لە گەلىاندایە كاتى بە نەينى لە شەودا تەكىردەكەن و قەسەيەك دەكەن خوا بى ى رازى نىيە وەخوا ھەمىشە زاناو ئاگادارە بەھەر كىردەومىيەك كە ئەوان دەيكەن ئىمانداران بىدارىن وا ئىۋە بەرگىرتان لە ناپاكان كىرد لە زىانى دونىادا دەى ئايا كى بەرگىران لى دەكات لە سزای خوا لە رۆزى داۋىدا يان كى كاروبارىان دەگىرتە دەست وەھەر كەس كىردەومىيەكى خراب بكات يان سە م لە خۆى بكات پاشان داۋاى لى خوشبوون لە خوا بكات دەبىنىت خوا لىبوردەى مېھربانە وە ھەر كەسىك گوناھىكى گەورمىكات بىگومان زىانى ئەو گوناھە لەسەر خۆپەتى وە خوا ھەمىشە زانای كار دروستە وە ھەر كەسىك گوناھىك بكات بەھەلە يان گوناھىك بكات بەقەستى پاشان ئەو تاوانە بخاتە سەر بى تاوانىك ئەوۋە بىگومان خستوو پەتەيە ئەستۆى خۆى سزای بۆھتانىك و تاوانىكى ناشكرا وە ئەگەر بەخشش و بەزىي خوا بەسەر تەوۋە نەبوايە ئەى موحەمەد(ﷺ) بى گومان دەستەيەك لەو ناپاكانە بەنەياز بوون

كە گومرات بکەن بەلام ئەوانە بەس خۇيان گومرا دەكەن وە ئەوانە ھىيچ زىانى ناگەيەنن بە
تۆ و خوا ناردوو پەتھە خوارەوہ بۆ سەرت قورئان ودانايى وە ئەوہى كە نەتەمزانى فەيرى كرى
وہ ھەميشە بەخششى خوا بەسەر تۆوہ زۆر گەورەيە خائىنەكەش مالى بەنى ئوبەيرىق بوو جا
كاتىك قورئان لەم بارەوہ دابەزى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) چەكەكانى گەراندەوہ بۆ رىفاعەو
بوشەيرىش پەيوەندى كرى بە موشرىكەكانەوہ و جووہ مالى سەلافەى كچى سەعد نىتر خواى
گەورە ئەو ئايەتەى ناردە خوارەوہ دەربارەى سەلافە كە دىفەر مووى: (وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ
بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ لُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَطُغِيَ جَهَنَّمَ وَرِئَاءَ مَصِيرًا
{۱۱۵} (النساء)

واتە: ھەر كەسك دژايەتى پىغەمبەر(ﷺ) بكات پاش ئەوہى كە رىبازى راستى بۆ پروون
بوو پەوہە وشوینى رىنگايەكى تپ بکەوئ بىجگە لە رىنگەى بېرواداران پرووى و مردەگيرىن بۆ ئەو
رىبازەى كە ھەلى بژاردووە و دەيخەينە دۆزەخ ئاى چ پاشە روژىكى خراپە .

۶۹. ﴿بەر راستى خوشەويستى راستە قىنە دەبى ئاوابى﴾

ئىمامى تەبەرانى دەگىرتەوہ لە عانىشەوہ- خواى لى رازى بى- دەئيت: پياويك ھات بۆلاى
پىغەمبەر(ﷺ) وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) لە خۆم و كورەكەم و مال و مندالم زياتر تۆم
خۆش دەوئ ھەندى جار لە مالى خۆمدا بىرت دەكەم و نارام ناگرم تا دىم سەيرت دەكەم
و كاتىكىش بىر لە مردنى خۆم و تۆ دەكەمەوہ دەزانم كە تۆ جوويەتە بەھەشت پلەو جىگەت
بەرز دەگرتەوہ لە گەل پىغەمبەراندە منىش ئەگەر بچمە بەھەشت دىترسم نەتەيىنم
پىغەمبەرىش(ﷺ) ھىيچ وەلامى نەدايەوہ تا جوبرىئىل بەم ئايەتەوہ دابەزى: (وَمَنْ يُطِيعِ

اللَّهُ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا { ٦٩ } (النساء)

واتە: ھەرکەسنىڭ گويىرايەلى خواو پېغەمبەر بىكات جا ئەوانە لەگەل كەسانىكىن كە خوا بەھرى رېشتوو بە سەرياندا لە پېغەمبەران وراستگويان وشەھيدان وپياو چاكان وە ئەوانە چ ھاوپى وھاوئىكى چاكن.

۷۰. ﴿خېزانەكانى پېغەمبەر (ﷺ) دەستيان ھەنگرت لە داواكارىيەكەيان﴾

ئىمامى موسلىم لە عەبدوللاى كورى جابىرەو دەگىرپىتەو كە ووتوويەتى: ئەبو بەكر رۇيشت بۇلاى پېغەمبەر (ﷺ) داواى مۇلەتى كرد بىچىتە ژورەو بىنى خەلك لەبەر دەرگا كەيدا دانىشتوون مۇلەت بە ھىيچ كەسنىكىان نەدراو بۇ چوونە ژورەو وتى: مۇلەت درا بە ئەبو بەكر ورۇيشتە ژورەو پاشان عومەر ھات مۇلەتى چوونە ژورەو ھى خواست ئەويش مۇلەتى پى درا بىنى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دانىشتوو و خېزانەكانىشى بە خەفەتبارى وبەبى دەنگى بە دەوریدا دانىشتبوون پاشان عومەر وتى: سويند بە خوا قسەيەك دەگم پېغەمبەر (ﷺ) پى بکەنى وتى: خۆزگە ئەى پېغەمبەرى خوا چاوت لى بوايە خېزانم داواى نەفەقى لى دەگرم منىش ھەئسامەو بۆى ودام بە گەردنىدا پېغەمبەر (ﷺ) پى كەنى وتى: ئەم ھاوسەرمانەى منىش كە دەيان بىنى بە دەورى مندان داواى نەفەقم لى دەكەن ئەبو بەكر ھەستا بۇ عائىشە مالى بە گەردنىدا ھەروەھا عومەرىش مالى بە گەردنى حەفصەداو ھەردووكيان دەيان وت: پىيان داواى شتىك دەكەن لە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) كە نىيەتى؟ ئەوانىش ووتيان سويند بەخوا ھەرگىز داواى شتىك ناكەين لە پېغەمبەر (ﷺ) كە ئەى بىت

پاشان مانگیك یان بیست و نۆ رۆژ دوورکه و تهوه لییان وجیی لی جیا کردنه وه جا نه م نایه تهی
 بۆ هاته خواره وه که دهه رمووی: (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا
 وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحاً جَمِيلاً {٢٨} وَإِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ
 الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسَنَاتِ مِنكُنَّ أَجْراً عَظِيماً {٢٩} الاحزاب .

واته: نهی پیغه مبهردا (ﷺ) به خیزانه کانت بلی نه گهر نیوه زانی دنیاو رازاوهی نهوتان دهوی
 هه مووتان وهرن موته تان پی بدهم موته پارو شتومه کیکه دهدریته نافرمتی ته لاق دراو
 و ته لاقتان بدهم به ته لاق دانیکی چاک وبی زیان و نه گهر نیوه خواو پیغه مبهردا که ی و پاداشتی
 رۆژی دواپی تان دهوی نه وه بیگومان خوا نامادهی کردووه بۆ چاکه کاران له نیوه پاداشتیکی
 گه وه جابیر دهئیت: پیغه مبهردا (ﷺ) له عانی شه وه دهستی پی کرد وهه رمووی: نهی عانی شه
 دهه ویت کاریک بخرمه بهر دهستت پیم خۆشه په لهی تیدا نه کهیت هه تا پرس ورا به باوک
 وداپکت ده کهیت؟ عانی شهش وتی: نه و کاره چیه نهی پیغه مبهردا خوا (ﷺ) پیغه مبهردا (ﷺ)
 نایه ته که ی به سه ردا خویندوه پرس ورا به باوک وداپکم بکه م نه خیر وانا که م به لگو خواو
 پیغه مبهردا که ی و پاداشتی دوا رۆژ هه لدمیژرم وه داوات لی ده که م نه م قسه ی من کردم به
 هیج کام له خیزانه کانت نه ئییت پیغه مبهردا (ﷺ) هه رمووی: هه ر نافرمتیک له وان په سیارم لی
 بکات پی ی ده ئیم که خوا منی به ناره حهت کارو ناره حهت هی نه رنه ناردووه به لگو به فیرکار
 وناسانکار ناردوومی.

۷۱. ﴿ جوولەكەكان وەلامى پېغەمبەريان پى ئەدرايەوہ ﴾

ئىمامى ئەحمەد گېرايەوہ لە عەوفى كۆرى مالىكەوہ -خوای لى رازى پى- دەلى: رۇژىك پېغەمبەرى خوا(ﷺ) ھەستاو رۇشىت منىش لەگەلىدا رۇشىتم رۇشىتىن تا جووينە ناو كەنىسەى جوولەكەكان لە مەدىنە لەو رۇژمۇشدا جەزنى ئەوان بوولە بەر ئەوہ ئەو رۇشىتنەى ئىمەيان پى ناخۇش بوو بۇ ناويان ئىنجا پېغەمبەرى خوا(ﷺ) پىيانى فەرموو: ئەى خىلى جوولەكە لە ناو خۇتاندا دوانزە پياوم نىشان بەدن شايەتى بەدن كە ھىيچ پەرسىراوىك نى بە جگە لە خوا وشايەتى بەدن كە موخەممەدىش پېغەمبەرى خواپە خوای گەورە ئەو خەشم وغەزەبەى كە لە جوولەكەى گرتووە ھەلى دەگرئ لە سەر ھەموو جوولەكەيەك كە لە ژىر چەترى ئاسماندا بىت جا جوولەكەكان بى دەنگ بوون كەسيان وەلامى پېغەمبەريان ئەدرايەوہ پاشان سى بارەى كەردەوہ لىيان ھىيچ كەس وەلامى ئەدرايەوہ جا پېغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرموو: ئەوہى لە ئىوہم وىست نەتان كەرد دەى سوپىند بەخوا بىگومان ھەر من كۆكەرەوہم كە ھەموو خەلك لە بەر پىم دا حەشر دەگرىت وە من كۇتا پېغەمبەرم منىشم پېغەمبەرى ھەئىزاردە لای خوا باوېرم پى بىنن يان باوېرم پى نەھىنن پاشان گەرايەوہ ومنىش لەگەلىدا بووم خەرىك بوو دەرۇشىتىنە دەرەوہ لە كەنىسەكە پىاوىك كە لە دوامانەوہ بوو بانگى كەردو وتى: لە شوپنى خۇت راوەستە ئەى موخەممەد(ﷺ) ئەنجا ھاتە پىشەوہ وتى: ئەى خىلى جوولەكە من بە پىاوىكى چۆن دەناسن ئەوانىش ووتيان سوپىند بە خوا لە ناو ئىمەدا كەس نەپە لە ئۇ شارەزاتر وتىگەپشتوو تربىت بە كىتەبى خوا بە ھەمان شىوہ باوكىشت پىش تۆ و باپرىشت پىش باوكت لە ھەموو مان شارەزاتر بوون بە كىتەبى خوا وتى: دەى من شايەتى

ده‌ده‌م که بێگومان نهم موحه‌مه‌ده‌ نه‌و پێغه‌مبه‌ریه‌ که له‌ ته‌ورات دا ناوی هاتووه‌ و ده‌میخوێننه‌وه‌ جووله‌که‌کان ووتیان: درۆ ده‌که‌یت وراست نی یه‌ و به‌ره‌ه‌رچیان دایه‌وه‌ و قسه‌ی ناشرین و خراپیان پێ و ت پێغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) هه‌رمووی: ئیوه‌ درۆ ده‌که‌ن هه‌یج قسه‌یه‌ گه‌شتان لێ و مرناگیریت چونکه‌ که‌می‌ک له‌مه‌و پێش نه‌و متان و ت ده‌رباره‌ی چاکی نه‌و و که‌ووتتان به‌لام که‌ باوه‌ری هه‌تاو موسلما‌ن بوو به‌ درۆزنتان له‌ قه‌له‌م دا نه‌و قسه‌ نابه‌ جیا نه‌تان پێ و ت که‌ پێتان و ت بۆیه‌ قسه‌ی ئیوه‌ ده‌رباره‌ی نه‌و و مرناگیرێ جا هه‌ر سێکمان پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و من و عه‌بدوللای کۆری سه‌لام چووینه‌ ده‌روه‌ به‌و هۆیه‌وه‌ خوی گه‌وره‌ نهم ئایه‌ته‌ی نارده‌ خواره‌وه‌: (قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنَ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ فَأَمَّا أَتُكْبَرْتُمْ إِنْ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ { ١٠ } الاحقاف

واته‌: نه‌ی موحه‌مه‌د (ﷺ) بلێ پێم بلێن نه‌گه‌ر نهم قورئانه‌ له‌ لایه‌ن خواوه‌ بێ ئیومه‌ش باوهرتان پێ نه‌هه‌تانبی و که‌سه‌ی که‌ له‌ نه‌وه‌ی ئیسرائیل شایه‌تی دابی له‌سه‌ر وێنه‌ی نه‌وه‌ی وا له‌ قورئاندا جا ئیمانی هه‌تا بێ که‌چی ئیوه‌ خو‌تان به‌ گه‌وره‌ زانی بێگومان خوا رێنموونی گه‌لی سه‌ته‌مکاران ناکات .

٧٢. ﴿بەسەر هاتی پیاوێ چاوشینە کە چاوەکانی وەك چاوی شەیتان

بوو﴾

ئیمامی ئەحمەد گێڕاویەتەووە لە عەبدەللائی کورپی عەبباسەووە. خۆی لێ پازی بێ- وتی:
 پێغمبەر(ﷺ) وچەند موسڵمانیکی هاوێتی لە سێبەری مائیک لە مائەگانی پێغمبەردا
 (ﷺ) دانیشتبوون کەسێبەرکە هەر ئەومندە بوو تیا دا جێیان بوو بوویەووە فەرمووی:
 تۆزێکی تر کەسێک دێتە ناوتان چاوەکانی کە پێیان دەبینی دەتێی چاوی شەیتانە جا کە هات
 کەستان قەسە لەگەڵدا نەگەن پاشان بیاوێکی چاوشین هات پێغمبەرش(ﷺ) بانگی کردو
 قەسە لەگەڵدا کرد فەرمووی: لە بەر چی تۆو فلان کەس وفلان کەس چەند کەسێکی ناو هێنا
 جێنۆم بێ دمدەن ئەو پیاوێش پۆشت و ئەو کەسانە ی بانگ کرد کە پێغمبەر(ﷺ) ناوی
 هێنان جا دەستیان کرد بە سوێند خواردن وپاگەنە کردن بۆ پێغمبەر(ﷺ) نێتر خۆی
 گەورەش ئەم ئایەتە ی دابەزانند کە دمه‌رمووی: (يَوْمَ يَعْثُرُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَخْلِفُونَ لَهُ كَمَا
 يَخْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ أَلَّا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ {١٨}) المجادلة.

واتە : لە پۆزێکدا کە خوا هەموویان زیندوو دماکاتەووە ئەوسا سوێندی بۆ دەخۆن هەرچۆنی
 سوێندیان دەخوارد بۆ ئێووە لە دنیا دا وە وادەزانن شتیکیان بە دەستەوویە با بزەن نەبە راستی
 هەر ئەوانن درۆزن .

۷۳. ﴿رووخساری پیغهمبه﴾ (ﷺ) گه شایه وه وهک نه وهی زیږ پوښ بیت ﴿

بکات .

٧٤. ﴿خِزَانَهُ كَيْ وَتَىٰ فَرُوشْتَنه كَه ت به قازا نجه﴾

ئەحمەد و بەغەوی و حاکم لە ئەنەسەو هیناویانە کابرایەك وتی: ئەی پێغەمبەری خوا
 فلان کەس دار خورمایەکی هەبە و منیش دیوارەكەم لایەتی دەی پێی بلی تا بەشم بەت
 پێغەمبەر(ﷺ) پێی فەرموو: (اعطه إياها بنخلة في الجنة) واتە: بەرامبەر بە دار
 خورمایەکی بەهەشت بیدەری بەلام کەسەكە نامادە نەبوو ئەبوو دەحداح هات ووتی: ئەو دار
 خورمایەم پێی بفرۆشە بەرامبەر حەوشەكەم ئەویش رازی بوو ئەنجا ئەبوو دەحداح هات بۆلای
 پێغەمبەر(ﷺ) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا دار خورماكەم لێ کەری دەی بیدە پێی من داومە
 بە تۆ فەرمووی: (كم من عنق راح لابي الدحداح في الجنة) واتە: چەند دار خورمای پەر
 بەر لە بەهەشتدا بۆ ئەبوو دەحداح دانراون چەند جارێك فەرمووی پاشان ئەبوو دەحداح چوو
 بۆلای ژنەكەى ووتی: ئەی ئوم دەحداح لەو حەوشە برۆ دەری فرۆشتووومە بە دار خورمایەكەى
 بەهەشت ئەویش وتی: فرۆشتنیكى بە قازانجە یان شتیكى لەو جوۆرى وت.^{٥٩}

^{٥٩} (صحیح له الإصابة ج ٤ ص ٥٩ دا وا هاتوو هەیسەمى ج ٩ ص ٣٢٤ دەلیت: ئەحمەد و تەبەرانى بە سەلەدى
 صحیح هیناویالە.

۷۵. ﴿ بىرسىيەتى بە رووخسارى پىغەمبەرھوھ (ﷺ) ديار بوو ﴾

بوخارى لە ئەبو مەسعودى ئەنسارىيەھوھ ھىناويەتى دەلىت يەككە لە بشتىوانان ھەبوو پېى دەوترا ئەبو شوغەيب غولامىكى قەلەى ھەبوو وتى: خواردنىكم بۇ نامادە بکە تا پىغەمبەر (ﷺ) وپىنج كەس بانگ بکەم يەككە شوئىيان كەوت پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمووى : تۆ ئىمە ئەم پىنجەت بانگکردوو ئەمەش كابرايەكە شوئىنمان كەوتوو ئەگەر دمتەوئىت مۆلەتى بدە ئەگەرىش دمتەوئىت وەرى مەگرە وتى مۆلەتم داوھ.

ئىمامى موسلىم (ج ۲ ص ۱۷۷) لە ئەبو مەسعودھوھ بەو جۆرە ھىناويەتى پىغەمبەرى (ﷺ) بىنى وبرىسيەتى لە رووخسارىدا بە دىکرد بە غولامەكەى وت: قور بەسەر خواردنىكىمان بۇ نامادە بکە بۇ پىنج كەس .

۷۶. ﴿ پىغەمبەر (ﷺ) راوئىزى کرد بە جبريل سەلامى خواى لى بى ﴾

يەعقوبى كورى سوفيان لە عەبباسەوھ- خواى لى رازى بى - ھىناويەتى دەلىت خواى گەورە يەككە لە فرىشتەكانى لە گەل جبريل (سەلامى خواى لى بى) نارد بۆلاى پىغەمبەر (ﷺ) فرىشتەكە بە پىغەمبەرى (ﷺ) وت: خواى گەورە سەرپشكت دەكات لە نيوان ئەوھى بەندەيەكى پىغەمبەر بىت يان بادشاھەكى پىغەمبەر بىت پىغەمبەر (ﷺ) لاىكردەوھ بەلاى جبريلدا وەك ئەوھى راوئىزى بى بكات ئەوئىش نامازەى بۇ کرد كە خاكى بە پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمووى بەلكو بەندەيەكى پىغەمبەرم دواى ئەو قسە بە پالدانەوھ نانئىكى تەواوى نەخوارد تا ئەو كاتەى گەرايەوھ لای خواى گەورە.^{۱۰}

^{۱۰} بوخارى لە (التارىخ) ونەسائىش ھىناويانە ھەروھەا لە (البدايە) و (النهايە) ج ۶ ص ۸۴۸ ھاتوھ.

۷۷. ﴿لە مالى پىشتىوانان كەس ھىندەي مالى ئەبوسەعيد دەولەمەند

نەبوو﴾

ئىبن جەرر لە ئەبوسەعيدەو ھىناوئەتى رۇژىك بەيانى كىردەو و لەتاو برسەيتى بەردىكى لەسەر سىكى دانابوو ژنەكەي يان كەنيزە كەكەي پىيى وت: بىرۇ بۇ لاي پىغەمبەر(ﷺ) وداواي لىيكە فلان كەس جوو بۇلاي وداواي لىيىدا منىش جووم بۇلاي پىغەمبەر(ﷺ) ووتارى دەخوئىندەو بەو فەرمائىشتەي گەيشتم كە دىمىفەرموو: ئەوئەي دەولەمەندى بوئ وداوانەكات خوا دەولەمەندى دەكات كى خۇي بگرىت خوا دەچىت بە ھاناپەو وئاگاي لىيە ھەر كەس داو الە ئىمە بىكات يان پىيى دەدەين يان سۆزو بەدەمەو جوونمان بۇي دەبىت نەبو ھەمزە گومانى ھەبوو ھەركەس لە ئىمە داوانەكات لامان خۇشەويستە لەوئەي داوامان لا دەكات دەئىت منىش گەرامەو وداواي ھىچەم لى نەكرد دواتر خوا بەردەوام رۇزى بۇ دەناردىن تا ئەوئەي بىروام وابوو كەس لە مالى پىشتىوانان ھىندەي ئىمە دەولەمەند نەبوو.^{۶۱}

۷۸. ﴿پا بەندبوونى سەوبان بە ووتە پىرۇزەكەي پىغەمبەر(ﷺ)﴾

ئەھمەد و نەسائى و ئىبن ماجە و ئەبو داود بە سەنەدى سەھىح لە سەوبانەو ھىناوئە دەئىت: پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووي: (من يكفل لي أن لا يسأل الناس شيئا أتكفل له بالجنة) واتە: كى زامنى ئەوئەم بۇ دەكات داواي ھىيچ لە كەس نەكات زامنى بەھەشتى بۇ دەكەم من وتەم: من ئىلدى داواي ھىيچ لە كەس ناكەم ئىبن ماجە وا ھىناوئەتى دەئىت: داواي ھىيچ لە خەلك مەكە سەوبان جار ھەبوو ھامچىكەي لە سەر وولاخەكەي دەكەوت بە كەسى نەدەوت بىدەرمەو دەستم دادەبەزى و ھەلىدەگرتەو.^{۶۲}

^{۶۱} لە كنىز العمال ج ۳ ص ۳۲۲ دا واما تروە .

^{۶۲} لە الرغب والرهيب ج ۲ ص ۱۰۱ دا واما تروە .

۷۹. ﴿پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی کرد راخەرکە بگێرێنەووە بۆ نافرەتەکە﴾

بەبێهەقی لە عانیشەووە خۆی لێ رازی بێ- هیناویەتی دەلێت: نافرەتێکی پشتیوانان هات بۆلام سەیری راخەرکە پێغەمبەری (ﷺ) کرد کە قەیفەیک بوو راخەرێکی بۆناردم و پێغەمبەر (ﷺ) هاتە ژۆرەووە بۆلام و فەرمووی: ئەو عایشە نەمە چیە ؟ و تەم: ئەو پێغەمبەری خوا فلانە نافرەت هات و راخەرکە تۆی بینی و چوو نەمە بۆناردم فەرمووی: بگێرێنەووە عایشە سویند بە خوا ئەگەر بمویستایە خۆی گەورە شاخی زێڕو زیوی پێدەدام.^{۶۳}

۸۰. ﴿ئەبو جوحەیفە تا مرد تیری سکی نانی ئەخوارد﴾

تەبەرانی لە ئەبو جوحەیفەووە هیناویەتی دەلێت : گولێرمەگم بە گۆشتێکی چاکەووە خواردو هاتم بۆلای پێغەمبەر (ﷺ) و نزگەرەم هەبوو پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (أَكْفَ عَنَا جِشَاءَكَ أَبَا حَافِصَةَ فَإِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ شَبَعَا فِي الدُّنْيَا أَطْوَلَهُمْ جَوْعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ).

واتە: ئەبو جوحەیفە نزگەرەگەتمان لێ بە دوور بگرە چونکە ئەو کەسانە کە لە دنیا دا زیاتر تیرن لە رۆژی دوایدا برسێتیا ن دوور و درێژترە دوا ئەو ئەبو جوحەیفە تا مرد تیری سکی نانی ئەخوارد نانی بەیانی بخواردایە نانی شەوی نەدەخوارد یان نانی شەوی بخواردایە نانی بەیانی نەدەخوارد.^{۶۴}

^{۶۳} (حەبیب حەسەن) ئەبو شەیخ بە دوورو درێژ تر لەو هیناویەتی (الترغيب والترهيب) ج ۵ ص ۱۶۲ دا واهاتووە.

^{۶۴} هەمیشەمی ج ۵ ص ۲۶ دەلێت: تەبەرانی لە دوو موعجەمی وسط و کبیر دا بە چەند سەنەدێک لە سەنەدەکانی (العجم الکبیر) دا موحەممەدی کۆری خالیدی کوفی هەمە کە نایاسم کەسەکانی دیکە جێ متمانەن، ئێین عەبدولبیر لە (الاستیعاب) ج ۴ ص ۳۷ بەو جۆرە هیناویەتی بەزار بە دوو سەنەد بە کورتی بەو جۆرە هیناویەتی و کەسەکانی هەردوو سەنەدەکە جێ ی متمانەن .

هەمیشەمی ج ۱۰ ص ۳۲۲ و دەلێت: ئەبو نەعیم (الحلیه) ج ۷ ص ۲۵۶ لە ئەبو جوحەیفەووە بەو واتایە هیناویەتی و لەوێوە کە دەلێت نانی ئەخوارد تا کۆتای فەرموودەکە نەهێناوە .

۸۱. ﴿ھاۋەلان بە ھەرمایشەكەى پىغەمبەر(ﷺ) زۆر دلخوش بوون﴾

بوخارى وموسليم لە نەنەسەۋە ھىناۋىانە كە پەرسىياري كەرد لە پىغەمبەر(ﷺ) پۇزى دواى كەى دىت؟ پىغەمبەر(ﷺ) ھەرموۋى: چىت بۇ نامادە كەردوۋە ؟ وتى: ھىيچ بەلام خوا پىغەمبەرى خوام خۇشەدەۋىت ھەرموۋى : تۇ لەگەل ئەۋەدايت كە خۇشت دەۋىت ئەنەس وتى: بە ھىيچ شىك دلخوش نەبوۋىن ھىندەى بەۋ قەسى پىغەمبەر(ﷺ) دلخوش بوۋىن كە ھەرموۋى: تۇ لەگەل ئەۋەدايت كە خۇشت دەۋىت ئەنەس دەلىت: مەن پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ونەبو بەگرو عومەرم خۇش دەۋىت ھىۋادارم بە خۇشە ويستىم بۇيان لە گەلىان بە لە گىرەنەۋەپەكى بوخارىدا كەسىكى لادى نشىن ھات بۇلاى پىغەمبەر(ﷺ) و وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا پۇزى دواى كەى دىت؟ ھەرموۋى: ھاۋار بۇت چىت بۇ نامادە كەردوۋە؟ وتى: ھىيچم بۇ نامادە نەكەردوۋە جگە لەۋەى خوا پىغەمبەرى خوام خۇشەدەۋىت ھەرموۋى: تۇ لەگەل ئەۋە دايت كە خۇشت دەۋىت وتى: نىمە واين؟ ھەرموۋى: بەلى نىمەش ئەۋ پۇزە زۆر خۇشەال بوۋىن.

۸۲. ﴿بەسەر ھاتى زەمامى كورى سەعلەبە لە خەمەت پىغەمبەرى

خودا(ﷺ)﴾

ئىبن ئىسھاق لە ئىبن عەبباسەۋەخۋاى لى رازى بى- ھىناۋىەتى دەلىت: بەنو سەئىدى كورى بەگەر زەمامى كورى سەعلەبەيان نارد بۇلاى پىغەمبەر(ﷺ) نەۋىش چوو بۇلاى و ووشرەكەى لە بەردەم دەرگاى مزگەۋتدا بە جىھىشت دواىى بەستىمەۋە وچۈۋىە مزگەۋتەۋە پىغەمبەر(ﷺ) لە ناۋ ھاۋەلانىدا دانىشتبوو زەمام كەسىكى قۇ درىزى خاۋەن پەرج بوو كە دوو پەرجى ھەبوو ھات تا لە بەردەم پىغەمبەردا(ﷺ) ۋ لە بەردەم ھاۋەلانىدا ۋستاۋ وتى: كامتان كورى عەبدول مۇتەلىبە؟ پىغەمبەر(ﷺ) ھەرموۋى: مەن ئەۋم وتى: مۇھەمەد ھەرموۋى: بەلى وتى: ئەى كورى عەبدول مۇتەلىب مەن لە مەسەلەيكدە پەرسىياري لى دەكەم ۋلىت توۋرەم دەى

وورىاي خۆت بە ئەۋىش فەرموۋى: ھىيىچ لە خۇمدا شك نابەم دەى پرسىيار لە سەر ئەۋە بگە
 كە ۋاى دەبىنىت ئەۋىش ۋتى: بۇ خاترى خۋاى تۆۋ خۋاى ئەۋانەى پېشۋوت ۋنەۋانەى
 دۋاترىشت ئايا خۋا تۆى بە پېغەمبەرى ناردۋوۋ بۇ ئېمە؟ فەرموۋى: ئەرى بەخۋا ۋتى: دەى بۇ
 خاترى خۋاى خۆت ۋنەۋانەى پېش تۆۋ دۋاى تۆ خۋا فەرمانى پې كىردۋىت تا فەرمانمان پې
 بگەيت بە تەنھا ئەۋ بېەرستىن ۋھىيىچ ھاۋەلىكى بۇ دانەنېن ۋۋاز لەۋ بتانە بھېنېن كە باب
 ۋباپىرئمان پەرەستۋيان؟ فەرموۋى: ئەرى بەخۋا ۋتى: سۋىنىت دەدەم بە خۋاى خۆت
 ۋنەۋانەى پېش خۆت ۋدۋاى خۆت خۋا فەرمانى پې كىردۋىت تا ئەۋ پېنچ نۆپزە بگەيت؟
 فەرموۋى: بەلى پاشان فەرزەكانى ئىسلامى ناۋ ھىنا فەرزى زەكات ۋرۆزۋ حەج ۋشەرىعەتەكانى
 ئىسلام ۋلە ھەر كامىاندا سۋىندى دەدا تا لە ھەموۋيان بوۋىيەۋە ۋتى: دەى شاىەتى دەدەم ھىيىچ
 پەرستراۋىك نىيە جگە لە خۋاۋ موحەمەدىش پېغەمبەرى خۋايەۋ ئەۋ فەرزانە بەجى
 دەگەيەنەم دۋور دەكەۋمەۋە لەۋەى دۋورە پەرىزىت لى كىردۋون نىتر زىادۋ كەمى تىادا ناكەم
 پاشان گەرايەۋە بەرمەۋلاى ۋۋشترەكەى پېغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى: (إن صدق ذو العقيصتين
 دخل الجنة) ۋاتە: ئەگەر خاۋەن دۋو پىرچ راست بكات دەچىتە بەھەشتەۋە ئىنجا پىشمەى
 ۋلاخەكەى كىردەۋە ۋگرتى ۋچۋۋىيەۋە بۇ ناۋ ھۆزەكەى ۋھەموۋيان لە دەۋرى كۆبۋونەۋە يەكەم
 قىسە كىردى ئەۋە بوۋ : ئاى لە خراپى ۋپىسى لات ۋعوززا ئەۋانىش ۋوتيان ۋس بە زەمام لە
 نەخۋشى پېشت بىرسە كە تۋۋشت نەبىت بىرسە لە ۋەى تۋۋشى شىتى نەبىت ئەۋىش ۋتى:
 قورقان بەسەر بەخۋا ئەم دۋۋانە سوۋد ۋزىان ناگەيەنن خۋا پېغەمبەرىكى ناردۋوۋ ۋكتىبىكى
 بۇ دابەزاندۋوۋ كە لەۋ بارەتان پىزگارتان بكات مەن شاىەتى دەدەم ھىيىچ پەرستراۋىك نىيە جگە
 لە خۋاۋ موحەمەدىش بەندەۋ پېغەمبەرى ئەۋە مەن لەۋاى ئەۋەۋە فەرمان ۋپىگىرەكانەم بۇ
 ھىناۋن سۋىند بە خۋا ئىۋارە نەھات تا ھەموۋ ۋن ۋپىۋايان مۇسلمان بوۋن ئىبن عەبباس-
 خۋاى لى رازى بى- دەلىت: نەمان بىستۋوۋ ۋمەدى ھىيىچ ھۆزىك چاكتر بىت لە زەمامى كۋرى
 سەلەبە نىمامى نەحمەدىش لە پىگەى ئىبن ئىسحاق ۋ نىمامى ئەبۋ داۋدىش لەۋ پىگەۋە
 ھىناۋىەتى ۋاھىدىش دەلىت: ئىۋارەى ئەۋ رۆزە نەھات تا ھەموۋ ۋن ۋپىۋايان مۇسلمان بوۋن
 ۋمىزگەۋتياۋ بىناىد ناۋ بانگيان دا

۸۲. ﴿ پێغەمبەری خوا (ﷺ) ادوو عایەکی جیای کرد بۆ ئەبو ریحانە ﴾

ئەحمەد و نەسائی و تەبەرائی لە ئەبو ریحانە وە -خوای لی رازی بی- هیناویانە دەئێت، لە شەڕێکدا لە گەڵ پێغەمبەر (ﷺ) بوو دەئێت: شەڕێکیان جووینە شوینێک و زۆر سەرمانان بوو تا ئەوێ کەسی وا هەبوو چالی هەڵدەگەندو دەجووێ ناویەو و قەتەخانەگەیی دەدا بە سەر خۆیدا کاتێک پێغەمبەر (ﷺ) ئەمەیی بێنی فەرمووی کئی ئەمشو پاسەوانێمان دەگات تا نزایەکی بۆ بکەم فەزەلەگەیی پی بگات کەسێک لە پشتیوانان هەستا وتی: من ئەم پێغەمبەری خوا فەرمووی: تۆ کێیت ؟ وتی: فلان کەس فەرمووی: نزیک بەرەو نزیک بوویەو پێغەمبەر (ﷺ) هەندێک لە جەلەگەیی گرت و نزای بە سەردا خویند کە بیستم و تەم منیش فەرمووی: تۆ کێیت؟ وتە: ئەبو ریحانە نزایەکی جیا لە نزاکەیی ئەوێ بۆ خویندم پاشان فەرمووی: ناگر حرامە لە سەر چاویک کە لە پێناو خوادا پاسەوانی بکات.^{۹۵}

۸۴. ﴿ ئەگەر چوویانە ناو ناگرە کەوێ ئێی دەرنەدەچوون ﴾

بوخاری و موسلیم لە عەلی کۆری ئەبو تالیبەو -خوای لی رازی بی- هیناویانە دەئێت : پێغەمبەر (ﷺ) یەکیک لە پشتیوانانی لە سەر سەریەیک داناو ناردنی و فەرمانی بێگەردن گۆنگرو گۆنراپەلی ئەو ئەمیرەیان بن ئەوانیش لە سەر شتییک توورەپیان کردو ئەویش وتی: دارو چیلەم بۆ کۆ بکەنەو کۆیانکردووە وتی: ناگرم بۆ بکەنەو کردیانەو وتی: مەگەر پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پێنەکردن گۆنگرو گۆنراپەلی بن؟ ووتیان: ئێمە لە دەست ناگر پامانکردووە بۆلای پێغەمبەر (ﷺ) کە توورەپپەگەیی ئەماوە ناگرە کە کۆراپەو دواپی هاتنەو لای پێغەمبەر (ﷺ) پاسی ئەوێان بۆ کرد ئەویش فەرمووی (لو دخلوها ما خرجوا منها إنما الطاعة في المعروف) وایە: ئەگەر بچوونایە ناو ناگرە کەوێ ئێی دەرنەدەچوون بەراستی گۆنراپەلی ئەنھا لە چاکەداپە .

^{۹۵} (صحیح لیه الاصابه ج ۲ ص ۵۶ دا واهاتووە) (مەبەسی ج ۵ ص ۲۸۷) دەئێت: کەسەکانی سەنددی لەجەد جی ئەمانەن (بەبەقی ج ۹ ص ۱۴۹) بەو جەزە هیناویاتی بەتە ناری نەدەهاتنە دەری گۆنراپەلی ئەنھا لە چاکەو درووستەداپە .

٨٥. هەردووکیان گریان لەبەر کاریگەری ووتەکەی پیڤەمبەر(ﷺ)

ئێبێن ئەبێ شەبیبە و ئەبو سەعیدی نەقاش لە ئوم سەلەمەووە -خوای لێ ڕازی بێ- هیناویانە دەئێت: دوو لە پشتیوانان ناکۆکیان هەبوو هاتنە خزمەتی پیڤەمبەر(ﷺ) لە سەر کێشەی میرات و بەلگەیان لە سەری نەبوو پیڤەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئێوە کێشەتان هیناوتە لای من و منیش ڕای خۆم دەلێم و لە سەری سروشم بۆ دانەبەزیووە هەر کامتان بەپێی بەلگەکەی شتیکم بۆ بڕینەووە و لە مافی براکەی تیا دا بوو با نەبیات بۆ خۆی چونکە ئەو بەشە ناگیرێکە بۆی دەبڕمەووە و لە ڕۆژی دواپیدا کە دێت وەک بازنەیی دەوری گەردنی لە ملی ئالینراوە هەردوو کابراکە گریان و هەراکامیان دەیان وت: ئەی پیڤەمبەر! خوا مافەکەی من بۆ ئەو پیڤەمبەر(ﷺ) فەرمووی: دەی نەگەر واتان کرد بڕۆن و بە دووی هەقدا بگەڕین و هەریەکە و پشکێک ببەن و هەراکامتان گەردنی ئەوی تریان نازاد بکەن.^{٦٦}

٨٦. کامتان دەچن لە گەڵ ئەم خاوەن مافەدا

ئێبێن ماجە لە ئەبێ سەعیدەووە -خوای لێ ڕازی بێ- هیناویەتی دەئێت: دەشتەکیەک هاتە خزمەت پیڤەمبەر(ﷺ) و داوای دانەوێ قەرزەکەی دەکرد لە سەری بوو زۆری بۆ هینا تا ئەوێ وتی: وازت لێ ناھێنم تا نەمدەیتەووە هاوێ لانی لێ هەستان و ووتیان: قورپ بەسەر دەزانیت لە گەڵ کێ قسە دەکەیت؟ وتی: من داوای مافی خۆم دەکەم پیڤەمبەر(ﷺ) فەرمووی: کامتان دەچن لە گەڵ ئەم خاوەن مافەدا؟ پاشان ناردی بۆلای خەولەیی کچی قەیس و پێی فەرموو: ئەگەر خورمات لایە بە قەرز بمان دەرێ تا خورمامان بۆ دێت و قەرزەکەت دەدەینەووە وتی: بەدایک و باوکمەووە بە قەربانت بێم ئەی پیڤەمبەر! خوا بە قەرز پێی داو قەرزەکەی داوە ئەویش وتی: خوا و مفا دارت بکات و مفا ت هەبوو پیڤەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئەوانە چاکترین خەلگن پێڕۆزی نیە لە ئومەتێکدا کە تپایدا لاواز مافی خۆی وەرنەگیرێتەووە تا ماندوو نەکرێت.^{٦٧}

^{٦٦} صحیح له کنز العمال ج ٣ ص ١٨٢ دا هاتووە

^{٦٧} صحیح بەزار لە فەرموودەکەی عائشەووە -خوای لێ ڕازی بێ- بە گورتی هیناویەتی و تەبەرائیش لە فەرموودەکەی ئێبێن مەسعودەووە بەسەندی باش هیناویەتی لە (الرغیب والزہیب) (ج ٣ ص ٢٧٤) یشدا هاتووە.

۸۷. ﴿نۇسەيد كەلەكەي موبارەكى پېغەمبەرى (ﷺ) ماچ كرد﴾

حاكم له ج ۳ ص ۲۸۸ له عەبدوررەحمانى كۆرى ئەبو لەيلا له باوكىەوۋە ھىناوئەتى دەئىت: نۇسەيدى كۆرى حوزمىر- خۆى لى پازى بى- بېاوىكى صالحى خەندەكارى گائەجى بوو پۇژىك له خزمەت پېغەمبەردا(ﷺ) بوو قسەى بۇ خەلك دەكردو دەيخستەنە پېكەنىن پېغەمبەر(ﷺ) دای به ناو وورگیدا ونەویش وتى: نازارت دام پېغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: تۆلە بكەرەوۋە وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا تۆ كراست له بەرەو منیش كراسم له بەر نەبوو پېغەمبەر(ﷺ) كراسەكەى ھەكرد نەویش باوۋشى پئیدا كردو كەلەكەى ماچكرد وتى: به دايك وباوكمەوۋە به قوربانت بىم ئەى پېغەمبەرى خوا ئەمەم وويست.^{۶۸}

۸۸. ﴿كە پىاوەكە گۆی بیستی ووتەكەى پېغەمبەر (ﷺ) بوو بەندەكان نازادكران﴾

ئەحمەد و تەرمەزى له عائىشەوۋەخۆى لى پازى بى- ھىناوئەنە دەئىت: كەسك ھات ولە بەردەم پېغەمبەردا(ﷺ) دانىشت ووتى: من دووگۆيلەم ھەن درۆم لەگەل دەكەن ولەگەلم ناپاگن ولە قسەم لادەمدەن ومنیش جىنۇيان پى دەدەم ولييان دەدەم ئايا تاوانم بەرامبەريان ھەيە ؟ پېغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئەگەر پۇژى دوايى ھات لەسەر ئەوۋەى ناپاك بوون بەرامبەرت ولە قسەت لاياندەوۋە ودرۆيان لەگەل كىردوويت لىپىچىنەوۋە دەكرىن وسزى تۆش بۆيان بە پى تاوانيانە ئەوۋە بەسە نەبۆ تۆ نە له دۆى تۆ ئەگەرىش سزادانى تۆ له تاوانيان زياتر بووبىت ئەوا له زىادە وچاكەى تۆ دەسنىن بۆ ئەوان وبەوۋە تۆلەيان بۆ دەكرىتەوۋە كابرا سەرى دانەواند و دەگريا،^{۶۹} پېغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: مەگەر فەرمانى خوات نەخویندۆتەوۋە كە دەفەرمووی:

(ونضع الموازين القسط ليوم القيامة) كابرا وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا چاكترىن شت وايە لىيان جىابمەوۋە تۆ بەشايتەم دەگرم ھەموويان نازادن.^{۷۰}

^{۶۸} حاكم دەئىت: ئەم فەرموۋدە سەندەكەى صدحىد وبوخارى وموسلىم نەيانھىتاۋە زەھەبىش لەسەرى كۆكە و دەئىت: صدحىد ئىبن عەساكىر له ئەبۇ يەعلاۋە بەو جۆرە ھىناوئەتى لە (كنز العمال) (ج ۲ ص ۳۰۱) دا ھاترە تەبەرانى له نۇسەيدى كۆرى حوزەيرەوۋە بەو جۆرە ھىناوئەتى لە (كنز العمال) (ج ۴ ص ۴۳) دا ھاترە

^{۶۹} صحيح

^{۷۰} له (الريغب والريهب) ج ۳ ص ۴۹۹ دا ھاترە ولە ج ۵ ص ۴۶۴ دا دەئىت: سەندەكەى ئەحمەد وترمەزى مۇتەسەلن وگىرەوۋەكانى سەردوۋ كىشيان جى متماندەن

۸۹. ﴿بەسرھاتى ئەبوراشىد ئەگەل پىغەمبەردا (ﷺ)﴾

ئەبو راشىد كۆرى عەبدۇررحمان دەلىل ئەگەل سەد كەسى ھۆزەكەمدا چووم بۇلاى پىغەمبەر(ﷺ) كە لە پىغەمبەر(ﷺ) نىك بووينەوۈە وىستايىن وپىيان وتم: تۆ ئەى ئەبو موعاويە پىش بىكەوۈە ئەگەر شتىكى باشت بىنى وىرە بۇلامان تا ئىمەش بىچىن بۇلاى ئەگەر شتىكى ناحەزت بىنى وىرە وئىمەش ناچىن منىش چووم بۇلاى پىغەمبەر(ﷺ) وىچووكترىن ھۆزەكەم بووم وتم: بەيانىت باش ئەى موھەممەد(ﷺ) (لىس ھذا بىسلام المسلمىن بعضھم على بعض) واتە ئەمە سەلامى موئلمانان نىە بۆ يەكتر منىش پىم وت: ئەى چۆنە ئەى پىغەمبەرى خوا؟ فەرمووى: ئەگەر ھاتى بۇلاى دەستەيەكى موئلمانان بلى (السلام عليكم ورحمة الله) منىش وتم سەلامى خوات لى بىت ئەى پىغەمبەرى خوا فەرمووى: (و عليكم السلام ورحمة الله وبركاته) پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووى: ناوت چىە وتۆ كىيت ؟ وتم: من ئەبو موعاويەى كۆرى عەبد لات وعوزام پىى فەرمووم: بەلكو تۆ ئەبو راشىد عەبدو پىرھمانىت رىزى گىرم ولەپال خۇيدا دانىشاندم وىلەكەى بەرى بۇدانام ونەلەكەى پىدام وگۇچانەكەى دەستى پىدام ومنىش موئلمان بووم لە ناو ئەوانەيدا دانىشتبوون بە پىغەمبەرى فەرموو ئەى پىغەمبەرى خوا ئىمە بىنىمان رىزى ئەو كابرايەت گىرت پىغەمبەر(ﷺ) پىى فەرموون: ئەوۈ گەوۈرەو بەرپىزى ھۆزەكەيەتى ئەگەر گەوۈرەو بەرپىزى ھۆز ھات بۇلاتان رىزى بگىرن.^{۷۱}

^{۷۱} (ئىبن مەندە) لەم پۈۈۈۈە بە كورتى ھىناۋىتى، ئىبن سىكن ھىناۋىتى ولە الاصابە ج ۲ ص ۴۰۹ دا ھاتۈرە لە منتخب (كنز العمال) ج ۵ ص ۲۱۶ شدا ھاتۈرە.

٩٠. ﴿پێغه مبهرى خوا (ﷺ) جوعه یلى كورى سوراقه ی سپارد به نيمانه كەى﴾

ئەبو نەعیم ج ١ ص ٢٥٢ له ئەبو زەرەوہ - خواى لى رازى بى- هیناویەتى پێغه مبهردا (ﷺ) بنى فەرموو (کیف ترى جعیلا) واتە: جوعه یل چۆن دەبینیت؟ وتم: هەزارىكى وەك خەلك فەرموو: ئەى فلان كەس چۆن دەبینیت؟ وتم: گەورەیهكى خەلكە فەرموو: (جعیل خیر من مثل هذا ملء الارض) واتە: دەى جوعه یل باشترە لە نموونه ی پرى دنیا لەو جۆرە كەسە وتم: ئەى پێغه مبهرى خوا دەى فلان كەواپە تۆ و ا ریزی دەگریت و واى لەگەڵ دەكەیت؟ فەرموو: (انە زاس قومە هانا اتالفهم) واتە: ئەو سەر دەستەى ھۆزەكەپەتى و من رایان دەكێشم ئیبن ئیسحاقیش لە موحەمەدى كورى ئیبراھیمی تەمىمىوہ هیناویەتى دەئیت بە پێغه مبهردا (ﷺ) وترا: سەد سەدەت دا بە عوینەى كورى حصن و ئەفرمى كورى حابس و بە جوعەپەلت نەدا؟ فەرموو: (والذي نفسي بيده لجعل بن سراقه خیر من طلاع الارض مثل عينة والاقرع لكني اتالفها واكل جعیلا الى ایمانه) واتە: سوین دبه وەى گیانمى بە دەستە بە دنیاییموہ جوعه یلى كورى سوراقە زۆر باشترە لە پرى دنیای وەك عویەپنەو ئەفرەع بەلام من ئەم دوانە رادەكێشم و جوعه یل دەسپێرم بە نيمانه كەى.^{٧٢}

^{٧٢} (صحیح ئەم فەرموودە حەسەنى مرسەلە لە الاصابه دا ھاترەو ئەبو نەعیم لە الحلید ج ١ ص ٣٥٣ له موحەمەدى كورى ئیبراھیموہ بەو جۆرە ھیناویەتى).

۹۱. ﴿فَرِيشْتَهِيَه ك وَه لَامِي بُو دَدايَه وَه وَه گَه ئِيْدَا بُو﴾

ئەحمەد وتەبەرانی لە ئەبو ھورمیرەو - خۆی لى رازى بى- ھىناويانە گەسىك جىنويىكى دابە ئەبو بەگر- خۆی لى رازى بى- وپېغەمبەرى خوايش(ﷺ) دانىشتبو وپېغەمبەر(ﷺ) سەرى لىي سوورما وزەردەخەنەى کرد که زۆرتر وتى: ئەبو بەگر ھەندى قسەى وەلام دابەوہ پېغەمبەر(ﷺ) توورە بوو وھەستاو ئەبو بەگریش چوو بە دوايداو وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا ئەو جىنوي پىدام وتۆيش دانىشتبوويت کہ وەلامم دابەوہ توورمبوويت وھەستاييت پېغەمبەر(ﷺ) فەرمووى: (انہ کان معك ملك یرد عنك فلما رددت عليه بعض قوله وقع الشيطان فلم اکن لاقعد مع الشيطان) واتە: ئە گەلتا فریشتەيەك ھەبوو وەلامى بۇ دەدايتەوہ کہ تۆ وەلامى ھەندىك دابەوہ شەیتان ھات منیش لەگەل شەیتان دانانىشم پاشان فەرمووى: ئەى ئەبو بەگر سى شت ھەموویان ھەقن: ھەر بەندەيەك ستەمىكى لى بکرىت وبیداتە دەست خوا ئەوا خۆی گەورە بەوہ سەرکەوتنى خۆی پى دەدات وعیزتمەندى دەکات ھەر گەسىك دەرگای بەخششیک بکاتەوہ ومەبەستى پىي پەپوھندى بىت خۆی گەورە بۆى زیاد دەکات ھەر دەرگاپەکی داوا کاریش بکاتەوہ ومەبەستى پىي زیاد کردن بىت خۆی گەورە زیاتر بۆى کہم دەکاتەوہ.^{۷۳}

^{۷۳} (صحیح ھەسەمى) ج ۸ ص ۱۹۰ ھىتاویەتى ردەلئیت: کەسەکانى سەندەدەکى نەجەد صدیحىن نەبر داودیش ھىتاویەتى بەلام نەروى تىدا لى پاشان فەرمووى ندى نەبر بەگر.

۹۲. ﴿بەسەرھاتى سەعدى كۆرى عوبادە لەگەل پىغەمبەرى خوادا﴾ (ﷺ)

بوخارى لە (الادب المفرد) دا (ص ۱۵۷) لە ئەبو موساوە ھىناويەتى دەلىت: سى جار داواى مۆلەتم لە عومەر کرد مۆلەتى نەدام منىش چووم عومەر ناردى بەشوپىنداو وتى: عەبدوللا نەتەتوانى لە بەر دەرگا بوەستى بزانە خەلکى بەو جۆرە لە سەريان سەختە لە بەر دەرگا بوەستن وتم: من سى جار داواى مۆلەتم کردو تۆ مۆلەتت نەدام ومنىش گەرامەووە عومەر وتى: نەمەت لە كى بىستوو؟ وتم: لە پىغەمبەرم (ﷺ) بىست وتى: تۆ شتىك تە پىغەمبەر (ﷺ) بىستوو كە ئىمە نەمانبىستوو؟ يان بەلگەيەكم بۆ دىنىت يان دىتەكم بەپەند منىش چووم تا گەپشتمە كۆمەلتيكى پشتيوانان كە لە مزگەوت دانىشتبوون پرسیارم لىكردن ووتيان: مەگەر كەس گومانى لەویدا ھەيە؟ وتم: عومەر واى وتوو؟ ووتيان: دەبىت بچووكترينمان لەگەلت بىت ئەبو سەعيدى خودرى يان ئەبو مەسعود لە گەلەم ھات بۆلاى عومەر و وتى: لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) چووین بۆلاى سەعدى كۆرى عوبادە تا گەپشتمە ئەوى سەلامى کردو ئەويش مۆلەتى نەدا لە داواى سىيەم جار كە مۆلەتى نەدا پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمووى: (قضينا ما علينا) واتە: ئەوى لە سەر مان بوو بە جىمان گەياند پاشان گەراپەووە وسەعد خۆى گەياندە خزمەتى و وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا سوپىند بەوى تۆى بە ھەق ناردوووە جى سەلامەت کرد بېستم و وەلامم دايتەووە بەلام بە نزمى ھەزمکرد زۆر سەلام لە خۆم ومالم بىكەيت ئەبو موسا وتى: بە خوا بە جوانى ھەرموودى پىغەمبەر (ﷺ) پاراستوو وتى: بەلى بەلام ھەزم کرد ھەولى سەلماندى بدم.

۹۲. ﴿ پیغمبەر (ﷺ)) شایهتی خوزیمه‌ی به شایه‌تی دوو پیاو دانا ﴾

ئێبن سەعد له (ج ۲ ص ۳۷۸) له عماره‌ی کوری خوزیمه‌ی کوری ثابت له مامیه‌وه هیناویه‌تی به گیرانه‌وه‌ی راست و سه‌حیح که له هاوه‌لانی پیغمبەر (ﷺ) بوو پیغمبەر (ﷺ)؟ نه‌سپییکی له کابرایه‌کی ده‌شته‌کی کری پیغمبەر (ﷺ) که‌وته شوینی تا پارمه‌کی پێ بدات بۆیه خیرا چوو ده‌شته‌کیه‌که‌ش هیواشی نواند هه‌ندی که‌س ده‌گه‌یشتن به ده‌شته‌کیه‌که‌و له‌سه‌ر نه‌سه‌په‌که‌ قسه‌یان له‌گه‌ڵ ده‌کرد و نه‌یان ده‌زانی پیغمبەر (ﷺ) کرپویه‌تی تاهه‌ندیکیان له‌و نرخه‌ی پیغمبەر (ﷺ) بۆی دا نابوو زیاتریان بۆ دانا کاتی نه‌وه بوو ده‌شته‌کیه‌که‌ پیغمبهری (ﷺ) بانگکردو وتی: نه‌گه‌ر نه‌و نه‌سه‌په‌ ده‌کریت نه‌وه بیکره نه‌گه‌ر نا ده‌یفرۆشم پیغمبەر (ﷺ) فهرمووی: (ألس‌ت قد ابتعته‌ منک ؟)

واته: ئایا من نه‌مکری لیت؟ ده‌شته‌کیه‌که‌ وتی: نه‌ به‌خوا پێم نه‌فرۆشتیت پیغمبەر (ﷺ) فهرمووی با من لیم کریت به‌لێ لیم کریت خه‌لکی ده‌یاندا به‌لای پیغمبەر (ﷺ) و ده‌شته‌کیه‌که‌دا و نه‌وانیش قسه‌یان له‌سه‌ر ده‌کرد ده‌شته‌کیه‌که‌ ده‌یوت: ئاده‌ی شایه‌تیک بێنه‌ که پێم فرۆشتوویت هه‌ر موسڵمانی ده‌هات به‌ ده‌شته‌کیه‌که‌ی ده‌وت: قورپ به‌سه‌ر پیغمبەر (ﷺ) ته‌نها هه‌ق ده‌لێت: تا خوزیمه‌ی کوری ثابت هات گوێ لیبوو چوو بۆ لای پیغمبەر (ﷺ) و ده‌شته‌کیه‌که‌ ده‌ی وت: شایه‌تیکم بۆ بێنه‌ که پێم فرۆشتوویت خوزیمه‌ وتی: من شایه‌تی ده‌دم که تۆ پێت فرۆشت پیغمبەر (ﷺ) رویکرده‌ خوزیمه‌ و فهرمووی: (بم تشهد؟) واته: به‌چی شایه‌تی ده‌ده‌یت؟ وتی: به‌وه‌ی به‌راستت ده‌زانم تۆ پیغمبهریت پیغمبەر (ﷺ) شایه‌تی خوزیمه‌ی به‌ شایه‌تی دوو پیاو دانا نه‌بو داود (ص ۵۰۸) له‌ عماره‌ی کوری خوزیمه‌وه هیناویه‌تی ده‌لێت: پیغمبەر (ﷺ) فهرمووی: نه‌ی خوزیمه‌ به‌چی شایه‌تی ده‌ده‌یت له‌ گه‌لمان نه‌بوویت؟ وتی: نه‌ی پیغمبهری خوا من سه‌بارمت به‌ هه‌وال دانت له‌ ناسمان به‌ راست ده‌زانم ئێستا به‌و قسه‌ت نه‌لیم راسته‌ پیغمبەر (ﷺ) شایه‌تی خوزیمه‌ی به‌ شایه‌تی دوو پیاو دانا له‌ گیرانه‌ومیه‌کی تر دا وتی: ده‌زانم ته‌نها هه‌ق ده‌لێت له‌سه‌ر گهورمتر له‌وه له‌سه‌ر ئاینمان باوهرمان پێ هیناویت نه‌ویش شایه‌تیه‌که‌ی قیول کرد .

۹۴. ﴿ به راستی ترسان له خوای گهوره دهبی ئاوابی ﴾

نیامی نهحمده له عهمری کوری شوعهیب له باوکی له باپیریوه هیناویهتی پیغه مبهردا (ع.س.ه) له که ناریدا له شهودا خورمایهکی بینی خواردی نهو شهوه نه خهوت په کیک له ئافره ته گانی وتی: نهی پیغه مبهردی خوا نه مشه و بیدار بوویت فهرمووی: (انی وجدت فی جنبی ثمرة فاکلتها وکان عندنا تمر من تمر الصدقة فخشیت أن تکون منه) واته: من خورمایه کم له لا پالمدا بینی و خواردم خورمای سه دهقه شمان لابوو ترسام له وه بیت. ^{۷۴}

۹۵. ﴿ پیغه مبهردا (ع.س.ه) فرمانی کرد چاکه ی له گه ل بنوینن هینده ی نه برد دهوله مه ند بوو ﴾

بهیهه فی له نه نه سه وه - خوای لی رازی بی- هیناویهتی ده ئیت: که سیک هات بۆلای پیغه مبهردا (ع.س.ه) وداوای شتی کرد نه ویش فرمانی کرد خورمایهکی بدهنی نه ویش فرپی دا که سیک تر هات و فرمانی کرد خورمایهکی بدهنی وتی: سوبحانه للآ خورمایه که پیغه مبهردی خوا بت داتی پیغه مبهردا (ع.س.ه) به که نه زه که که ی فهرموو: (اذه بی إلى أم سلمة فمریها فلتعطه الأربعین درهما التي عندها) واته: برۆ بۆلای ئوم سه له مه و بیبه بۆلای با نهو چل دره مه ی بداتی که لایه تی ههروه ها له سه سه نه وه هیناویهتی که سیک هات بۆلای پیغه مبهردا (ع.س.ه) وداوای شتی لی کرد پیغه مبهردا (ع.س.ه) خورمایهکی بی دا نه ویش وتی: سوبحانه للآ په کی له پیغه مبهردان خورمایه که ده به خشی پیغه مبهردا (ع.س.ه) فهرمووی: (أوما علمت أن فیها مثاقیل زر کثیر؟) واته: مه گهر نازانیت له ناویدا چه نندین میتقال و ووردیله ههیه که سیک تر هات وداوای لی کرد و خورمایهکی پی به خشی وتی: خورمایهکی پیغه مبهردی خوا تا ماوم نه م خورمایه له خۆم دوور ناخه مه وه و بهرده وام هیوای به ره که تیم ههیه پیغه مبهردا (ع.س.ه) فرمانی کرد چاکه ی له گه ل بنوینن وهینده ی نه برد کابرا دهوله مه ند بوو پیویستی نه ما. ^{۷۵}

^{۷۴} (صحيح له حمد به تهنه هیناویهتی و نوسامدی کوری زهید له کهسانی سهندی موسلمه له (البدايه والنهایه) (ج ۶ ص ۵۹ دا و هاتروه).

^{۷۵} (له کنز العمال ج ۴ ص ۴۲ دا و هاتروه).

۹۶. ﴿ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) پشتگیری قسه‌گانی سه‌لمانی کرد که ناراسته‌ی نه‌بو

ده‌ردای کردن ﴿

بوخاری له (ج ۱ ص ۲۶۴) له نه‌بو حوزمه‌فه‌وه هه‌ناویه‌تی ده‌لت: پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) براهه‌تی خسته نیوان سه‌لمان و نه‌بو ده‌ردا سه‌لمان سه‌ردانی نه‌بو ده‌ردای کرد ئوم ده‌ردای بینی خۆی زۆر شڕۆل وه‌یلاک کردبوو وتی: چیه‌؟ وتی: نه‌بو ده‌ردای برات له دنیا دا هه‌یج پێویسته‌کی نه‌یه نه‌بو ده‌ردا هات و خواردنیکی بۆ ناماده‌ گرد وتی: بخر من به‌ پۆژووم وتی: تا نه‌خۆیت ناخۆم لێی خوار دکه‌ شه‌و هات نه‌بو ده‌ردا هه‌ستا سه‌لمان وتی: بخه‌وه نه‌ویش خه‌وت باشان هه‌ستا و نه‌ویش ده‌پوت به‌هه‌وه‌ بۆ گۆتایی شه‌و سه‌لمان هه‌ستا وتی: نیستا هه‌سته‌ پێکه‌وه نوێژیان کرد سه‌لمان پێی وت: خوا مافی هه‌یه‌ به‌سه‌ر ته‌وه‌ ده‌روونت مافی هه‌یه‌ به‌سه‌ر ته‌وه‌ مال و مندالت مافیان هه‌یه‌ به‌سه‌ر ته‌وه‌ ده‌ی هه‌رگامه‌و مافی خۆیان پێی بده‌ هاته‌ لای پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) و نه‌وه‌ی بۆ باس کرد پێغه‌مبه‌ریش (ﷺ) هه‌رمووی: (صدق سلمان) واته‌: سه‌لمان راست ده‌گات.^{۷۶}

^{۷۶} (له‌بر له‌عم له (الحلیه ج ۱ ص ۱۸۸) له‌له‌بر چو‌ج‌ه‌ی‌فه‌وه به‌هه‌ی‌ان شه‌وه هه‌ناویه‌تی له‌گه‌ل زیاده‌ که‌یدا ، نه‌بر به‌علا هه‌ناویه‌تی وه‌ک له‌ گه‌ز العمال ج ۱ ص ۱۳۷ دا هاتوه‌ ، ترمه‌زی و به‌زار و ئه‌بن خزه‌مه‌ و دارقوتی و ته‌به‌رانی و ئه‌بن حبان هه‌ناویه‌ته‌ وه‌ک له‌ فتح الباری ج ۴ ص ۱۵۱ دا هاتوه‌ ، ئه‌بن سه‌عد ج ۴ ص ۱۸۵ به‌چند ده‌قیکی جیا جیا هه‌ناویه‌تی .

۹۷. ﴿بەسەرھاتى ئەو پىاۋەدى كە ئەلاى پېغەمبەر(ﷺ) نازەزايى دەربىرى بەرامبەر دراوسىڭەي﴾

ئىبن عەساکىر لە ئەنەسەۋە -خوای لى رازى بى- ھىناۋىيەتى كەسىك دای بەلاى كۆپىكنا لە سەردەمى پېغەمبەردا وكابرا ۋەلامىيان دایەۋە كە تىپەرى يەككىيان وتى: من زۆر رەقەم لەو كەسەيە ۋوتيان بەسە بەخوای پى دەلتىن فلان برۆ پى بلى جى وت كابرا چوو بۆلاى پېغەمبەر(ﷺ) ۋېتى وت: جى بوۋە كابرا وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا بىنرە بە دوايدا بزانە بۆجى رەقەمەتى لىم؟ پېغەمبەر(ﷺ) پى فەرموو (لم تبغضه؟) واتە: بۆجى رەقەمەتى لىم؟ ئەى پېغەمبەرى خوا من دراوسىنى ئەۋم وناگام لىيەتى نەمىبىنۋە نوپىزىك بىكات جگە لەو نوپىزى چاك وخراب دەيگەن كابرا پى وت: ئەى پېغەمبەرى خوا لىم بېرسە ئايە دەست نوپىزى خرابەم بۆگرتۈۋە يان لە كاتى خۆى دوام خستۈۋە؟ وتى: نا پاشان وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا من دراوسىنى ئەۋم وناگام لىيەتى ھەرگىز نەمىبىنۋە نانى ھەزاريك بىدات جگە لەو زەكاتەى چاك وخراب دەيدەن؟ وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا لىم بېرسە ئايە ھەر كەس داۋاى كۆپىت لىم رېگەر بوۋم بىدەمى؟ پىرسىارى لىم كۆپىت وتى: نا وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا من دراوسىنى ئەۋم وناگام لىيەتى نەمىبىنۋە ھەرگىز جگە لە مانگى رەمەزان كە چاك وخراب دەيگىزىت رۆزۋى تر بگىزىت كابرا وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا لىم بېرسە ئايە بىنۋىۋىيەتى ھەرگىز رۆزى رۆزۋى بىشكىنەم بە بى ئەۋەى نەخۆش بىم يان لەسەفەردابىم؟ وتى: نا پېغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى: من نازانم لە ۋانەيە لە تۆ باشتىر بىت.^{۷۷}

^{۷۷} (صحيح له كنز العمال ج ۲ ص ۱۷۰ دا ۋا ھاتۈرە).

۹۸. ﴿خو راست دەكات و سكى براكەت درؤ دەكات﴾

بوخارى وموسليم له ئەبو سەئىدى خۇدرىيەو ھىناويانە كەسپك ھات بۇلاى
پېغەمبەر(ﷺ) وتى: براكەم سكى ھىچ لە خۇ ناگرىت ھەرمووى: (إسقه عسلا) واتە:
ھەنگوينى بىدەرئ ئەويش چوو ھەنگوينى پىدا پاشان ھات وتى ئەى پېغەمبەرى خوا نەنگوينم
پىدا زياتر بوو ھەرمووى: بېرؤ ھەنگوينى بىدەرئ چوو ھەنگوينى پىدا پاشان ھات وتى: ئەى
پېغەمبەرى خوا سك چوونى زياتر بوو ھەرمووى: (صدق الله وكذب بطن أخيك إذهب فاسقه
عسلا) واتە: خوا راست دەكات و سكى براكەت درؤ دەكات بېرؤ ھەنگوينى بىدەرئ چوو
ھەنگوينى پىدا چاك بوويەو.^{۷۸}

۹۹. ﴿رەببىعەى كورى كەعب دوارؤژ ھەلدەبژىرى بەسەر دنياىدا﴾

ئەحمەد له رەببىعەى كورى كەعبەو ھىناويەتى دەلئيت: من بە رۆژ خزمەتى پېغەمبەرم
(ﷺ) دەگرد تا نوئىزى عىشاى دەگرد لە بەر دەرگای دادەنىشتم كە دەچوويە مالموى دەموت
بەلكو پېغەمبەر(ﷺ) پىويستى وكارىكى ھەبىت بەردەوام گويم لىبوو دەيفەرموو(سبحان الله
وبحمده) تا ھىلاك دەبووم يان چاومگانم بەسەرمدا زال دەبوون ورا دەكشام رۆژك كە ماڤى بۆى
وخزمەتكردنى منى بەدى گرد ھەرمووى: (يا ربعة بني كعب سلني أعطك) واتە: ئەى
رەببىعەى كورى كەعب داوام لىبكە تا پىت بىخشم وتم: ئەى پېغەمبەرى خوا بىرى
لىدەكەمەو ھە دواتر پىت دەلئيم بىرم كەردەو ھە دنيا دەبېرئ و دەروات وچى تىدايە بەشى منى
تىدايە داواى رۆژى داواى لاى پېغەمبەر دەكەم چونكە لاى خوا پلەو پاىە بەرزە چووم بۇلاى
و ھەرمووى ئەى رەببىعە چىيت كرد؟ وتم: بەلئ ئەى پېغەمبەرى خوا داوات لاى پەروەردكار
وشەفاعەتم بۆ بكەيت تا لە دۆزەخ بىپارىزىت ھەرمووى: ئەى رەببىعە كى ھەرمانى پىكردىت
بەو؟ وتم: سوئند بەو ھى تووى بە ھەق ناردەو ھە كەس پىنى نەوتووم بەلام كاتى ھەرموت داوام

^{۷۸} (لە تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۲ ص ۵۷۵ دا را ھاترە).

لېكە تا پېت بېخەشم تۇلاي خوا ئەو پايمەت ھەيە سەيرى بارى خۇمىم كرد زانىم دنيا تەواو دەبىي و دەرواۋ بەشى منىشى تىادا ھەيە وتم : داۋاي رۇزى دوايىم دەكەم پېغەمبەر(ﷺ) زۆر بېدەنگ بوو پاشان پېي فەرمووم(انى فاعل فاعني على نفسك بكثر السجود) واتە: من ئەو دەكەم دەي بەسوجدەي زۆر بىردن بۇخۇت يارمەتيم بىدە،^{۷۹} موسليم ونەبو دەردا بە كورتى ھىناۋايانە و دەقەكەي موسليم دەلئيت: من لەگەل پېغەمبەر(ﷺ) شەو دەمامەو ھاۋى دەست نوپۇز كاروباريم پادەپەراند پېي فەرمووم: (سلى) واتە: داۋام لى بىكە وتم: داۋات لى دەكەم لە بەھەشتدا ھاۋدەمت بىم فەرموۋى: (أو غير ذلك) واتە: جىكە لەو ھە ناكرى؟ وتم: ئەو ھە دەۋىت فەرموۋى: دەي بە سوۋجە بىردنى زۆر يارمەتيم بىدە بۇخۇت.^{۸۰}

۱۰۰. ﴿پېغەمبەرى خوا(ﷺ) ئامۇزگارى ۋە فىدى بەنى عامر دەكات﴾

نەبو داۋد و ترمەزى لە مەرقەھە ھىناۋىيەتى دەلئيت: باۋىكەم وتى: لەگەل ۋە فىدى بەنى عامر جەۋم بۇلاي پېغەمبەر(ﷺ) و وتەمان: تۇ گەۋرەمانىت فەرموۋى: (السيد لله) و وتەمان: خاۋەن ھەزلىرىمان و پشوو درىژ ترىمان فەرموۋى: (قولوا بقولكم أو بعض قولكم ولا يستجرنكم الشيطان) واتە: ھەستەن بلىن يان ھەندىكى ھەستەن بلىن ۋە ھىتان بەسەرتان دا زال نەبى زۆر لە خۇ بگەن ئىبن رەزىن بەو جۆرە لە نەسائىيە ۋە ھىناۋىيەتى ونەۋەشى بۇ زىاد كىدوۋە فەرموۋى: من نامەۋىت بەرزىم بگەنەۋە بۇ سەرو پلەيەك كە خۋاي گەۋرە لەۋى داپناۋم من موخەمەدى كورې عەبەدەللا بەندە و نىردراۋى خوا.^{۸۱}

^{۷۹} (لە الھدایە والنھایە ج ۳ ص ۳۹۵ دا ۋا ھاتوۋە ، تەبەرانى لە گىرائەۋەى ئىبن نىسحاق بەدھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى).

^{۸۰} (لە الرغب والرهيب ج ۱ ص ۲۱۳ دا ۋا ھاتوۋە).

^{۸۱} (صحيح له جمع الفوائد ج ۲ ص ۱۵۹ دا ۋا ھاتوۋە).

۱۰۱. ﴿ له بهر نهو به ئینهی که دابوو یان به شداری جهنگه که یان نه کرد ﴾

پێغه مبهردا (ﷺ) پێگهی نه دا به حوزمیفه و باوکی به شداری له م جه نه دا بکه نه له بهر نهو به ئینهی که قورمیش لهو دوانه ی و مرگت بوو موصعه بی گوری سمعد - خوی لی پازی بی- ده لی: موشریکه کان حوزمیفه و باوکیان پێش به در دست گیر کرد بوو و ویستبوویان بیانکوژن به لام نازادیان کرد بوون به مهرجیک به شداری له جهنگی به دردا نه که نه. ^{۸۲} وه له پیاویه تیکی که دا حوزمیفه دهیگیرته وه ده لی: نه وه ی پێگهی بی نه دا م که به شداری جه نی به در بکه م نه وه بوو م و حوسه یلی باوکه م درجوو بووین له پێگه دا بی یا و مرانی قورمیش ئیمه یان گرت و ووتیان: ئیوه بۆلای موحه مده ده چن؟ ئیمه ش ووتمان: بۆلای نه و ناچین ته نها بۆشاری مه دینه ده چن نه وانیش به ئین و په یمانیان لی و مررتین که بچین بۆمه دینه له و جهنگه دا له گه ن موسلمانان به شداری نه که ین ئیمه ش هاتینه لای پێغه مبهردا (ﷺ) وه وهاله که مان بۆ گیرایه وه وه رمووی: (أنصر فأنفي لهم بعهدهم ونستعين الله عليهم) واته: برۆنه وه به ئینه که یان به جی دهینین و داوای پشتیوانی له خوا ده که ین دژ به وان. ^{۸۳}

^{۸۲} (أخرجه أحمد و الحاكم والطبراني وصححه الشيخ الالباني في الصحيحة (۲۱۹۱).

^{۸۳} (أخرجه : مسلم (۴۶۱۵)).

۱۰۲. ﴿ھەتتا موسلمان نەبوو پىگەي پى نەدرا بەشداريان لەگەلدا بکات﴾

عائیشە -خوای لى رازى بى- دەئیت: پىغەمبەر(ﷺ) دەرچوو بەرمو بەدر کاتىك گەيشتە (حرۃ الوبرة) واتە: ناوچەى تو کەسوتاوى نزيك مەدينە پياويك کە نازايەتى وبەجەرگى وقارەمانىەتيان لى باس دەکرد بە دواى موسلمانان کەوت وخوى گەيانەدە پىغەمبەر(ﷺ) کاتىك بينيان دلخوش بوون پياوگە هات وبەپىغەمبەرى(ﷺ) وت: هاتووم تا لەگەل تاندابم وشتم دەست کەوئیت ؟ پىغەمبەر(ﷺ) پى ى فەرموو(تؤمن بالله ورسوله؟) واتە: باوەرپت ھەيە بەخوا وپىغەمبەرەگەي؟ وتى: نەخیر پى ى وت: (فارجع فلن أستعين بمشرك) واتە: بگەرپترەوھە وکۆمەگى موشرىکم ناوئیت ئەنجا کابرا روئشت وكاتىك گەيشتە لای (الشجرة) پياوگە ديسان گەيشتەوھە بەوان وەك يەكەم جار ودواى بەشدارى کردنى لە پىغەمبەر(ﷺ) کرد وەك يەكەم جار پىغەمبەر(ﷺ) وەلامى دايەوھە وروئشت وگەرپايەوھە تا گەيشتە ناوچەى(البیداء) ديسان سى بارە گەيشتەوھە لای پىغەمبەر وەك يەكەم جار داواى بەشدارى کردنى کرد پىغەمبەرىش(ﷺ) وەك يەكەم جار پى ى فەرموو: باوەرپت ھەيە بە خوا وپىغەمبەرەگەي ؟ ئەنجا پياوگە لە وەلامدا وتى: بەئى وپىغەمبەر(ﷺ) پىگەي پىداو فەرمووى: وەرە لەگەلمان.^{۸۴}

^{۸۴} (أخرجه أحمد ۶-۶۷، ومسلم(۴۶۷۷)، وأبو داود(۲۷۳۲)، والترمذي(۱۵۵۸)، والدارمي(۲-۲۳۳)، وابن حبان(۱۶۵-۱۲)، وابن ماجه(۲۸۳۲)، وابن حبان(۴۷۲۶)، وقال محققه صحيح على شرط مسلم أنظر (صحيح أبي داود(۲۳۷۲)، وصحيح ابن ماجه(۲۲۸۴)، وصحيح الترمذي(۱۲۶۲))

۱۰۳. رەۋشنى بەرزى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) لە رۆيشتن بەرپىگادا لەگەل

ھاۋەلانىدا ﴿

عەبدوللای كورى مەسعود- خۆى لى رازى بى- دەلى: ئىمە لە رى ورويشتنى بەردا ھەموو سى كەسىگمان بەنۆرە سواری پىشتى يەك وشتر دەبووين ئەبو لوبابە وعەلى كورى ئەبو تالىب - خويان لى رازى بى- ھەردووكيان ھاوپى ي پېغەمبەر(ﷺ) بوون كاتىك كە سەرميان دەھات بە پېغەمبەريان دەوت ھەرموو سوار بە ئىمە لە جياتى تۆ دەروين واتە: نۆرەكەى ئىمەش بۆتۆ پېغەمبەر(ﷺ) دەيفەرموو: (ما أنتما بأقوى على المشي مني ولا أنا بأغنى عن الاجر منكما) ^{۸۵}

واتە: ھەردووكتان لە من بە تواناترين لە رۆيشتندا ۋە منىش لە ئىۋە زياتر نىم وپىۋىستم بە پاداشتە ئەمە رەۋشنى بەرزى پېغەمبەرى خوا بوو(ﷺ) لە رى رۆشتن لەگەل ھاۋەلانىدا بەلكو جابر-خۆى لى رازى بى- دەلىت: پېغەمبەر(ﷺ) لە رى وروشتندا خۆى دوا دەخست بى تواناى بىبىنيايە دادەبەزى ۋە جىگەى خۆى سواری دەکرد ياخود لە دواى خۆيەۋە لەسەر پىشتى ۋەلاخەكە سواری دەکردو دووعاى بۆ دەکردن وپويان دەپارايەۋە . ^{۸۶}

^{۸۵} (أخرجه أحمد (۳۹۰۱) والحاكم (۹۱-۲) وصححه ووافقه الذهبي والبيهقي الكبرى (۵-۲۵۸) وفي الدلائل (۳-۳۹) والبخاري (۱۷۵۹) وأبو يعلى (۵۳۵۹) والبخاري (۲۶۸۶) وابن حبان (۴۷۳۳) وقال محققه إسناده حسن وقال الحافظ في الفتح (۳۹۶-۱۰) رواه الطبري بإسناد جيد وحسنه الشيخ الألباني في الصحيحة (۲۲۵۷) وفقه السيرة ص (۲۳۴).

^{۸۶} (أخرجه أبو داود (۴۶۳۹) وصححه الشيخ الألباني في صحيح أبي داود (۲۲۹۸) والصحيحة (۲۱۲۰).

۱۰۴. ﴿ هەر که میقدادی کۆری عەمر قسەکانی کردن پیغمبەر(ﷺ) بە باشی وەلامی دایەو و دووعای بۆ کرد ﴾

پیغمبەر(ﷺ) لە کاتی رۆیشتن بەرەو بەدر پیغمبەری خوا(ﷺ) گۆی بیستی راویژو راو بۆجوونی موسلمانان بوو ئەبو بەگری راستگۆ هەستاو ووتەیهکی زۆر چاکی وت: پاشان عومەری کۆری خەتتاب هەستاو ووتەیهکی زۆر چاکی ووت: پاشان میقدادی کۆری عەمر هەستاو وتی: ئەو پیغمبەری خوا برۆ بۆ جی بە جی کردنی ئەو فەرمانەکی که خوا داوای لێ کردوویت نێمەت لەگەڵداین سویند بە خوا نێمە ئەو ووتەیم پێ نالێن که بەنی ئیسرائیل بە موسایان وت: برۆ خۆت وخواکەت بجەنگن نێمە نا لێردا دانیشتووین بەلام نێمە دەلێن: برۆ خۆت وخواکەت بجەنگن نێمە لەگەڵتاندا جەنگاوهرین سویند بەوێ تۆی ناردوو بەو راستیە گەر بەرۆیشتن بمان بەیت بۆ(برک الغماد) که جیگەیه که لە یەمەن بەجەنگ دێن لەگەڵتا دژ بە هەموو کەس تا دەگەیتە ئەو جیگەیه پیغمبەریش(ﷺ) بە باشی وەلامی دایەو و دووعای بۆ کرد. ^{۸۷}

۱۰۵. ﴿ پیغمبەری خوا(ﷺ) بەووتە که ی سەعدی کۆری موعاز دڤخۆش بوو ﴾

پێش دەست پێ کردنی جەنگی بەدر سەعدی کۆری موعاز-خوای لێ پازی بێ- وتی: سویند بەخوا وادەزانم که نێمەت بە مەبەست بێ ئەو پیغمبەری خوا؟ هەرمووی: بەئێ سەعدیش وتی: پێ دەچیت ئەو پیغمبەری خوا لەو بترسی که یارمەتیدەران نایانەوویت کۆمەکیت بکەن و بە پێویستی نەزانن لە سەر خۆیان پارێزگاریت لێ بکەن تەنها دژ بەو دوژمنەکی که دەپیننەو لەناو خانوو منداڵ ونافرەتیاندا وەمن لە جیاتی یارمەتیدەران وەلامت دە دەمەو و بە نوێنەرایەتی ئەوانەو قسەدەکەم و دەلێم: سویند بەوێ که ریزی گرتوویت وکتیبی بەسەردا دا بەزاندوویت تا نیستە بە رێگە(برک الغماد)ی یەمەندا نەرویشتووم وشارەزایم لە

بارەپەووە نیه بەلام بە ڕۆیشتن بمان بەیت تا ئەو جێگەیه لەگەڵدا دێین وەك ئەوانەش نابین
 كە بە موسا- سەلامی خۆی لێ بێ- یان وت: «قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّا لَن نَدْخُلُهَا أَبَدًا مَّا دَامُوا
 فِيهَا فَادْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ { ٢٤ }»، (المائدة) بڕۆ تۆو خواپەكەت
 بچەنگن ئێمە ئالێردەدا دانیشتووین بەلام ئێمە دەلێین: بڕۆ خۆت وخواپەكەت بچەنگن ئێمەش
 جەنگاوهرین لەگەڵتاندا وە تۆ بۆ كارێك هاتیتە دەر بەلام خۆی گەورە بۆی گۆریت بە كارێكی
 تر بڕۆ بۆ جیی بە جی كردنی ئەو كارەى كە خوا پێی سپاردوویت بڕۆ پەيوەندى لەگەڵ ئەو
 كەسە ببەستە كە خۆت دمتەوێت وە پەيوەندى لەگەڵ ئەو كەسە بپچرە كە خۆت دمتەوێت وە
 بڕۆ بۆ ئەو جێگەیهى كە خۆت دمتەوێت و دوژمنایەتى لەگەڵ ئەو كەسە بكە كە خۆت
 دمتەوێت وە ناشتى لەگەڵ ئەو كەسە بكە كە خۆت دمتەوێت وە ببە لە سامانەكانمان ئەوێ
 دمتەوێت،^{٨٨} وە ئەو سامانەمان بدمرێ كە خۆت دمتەوێت وە ئەوێ لە سامانە كانمانت بردوووە
 لامان خۆشەويست ترە لەوێ كە بۆت بەجی هێشتووین،^{٨٩} ئێمە تۆمان بە راست زانیوووە
 ویاوهرمان پێ هیناوێت وشایەتیمان داووە ئەوێ كە تۆ پێ هاتوویت راست وپەواپە لەسەر
 ئەمەش ئێمە گەفت و بە ئێنمان داویتی كە گویت بۆ بگهڕین وگوێ رایەلت بین بڕۆ بۆ جی بەجی
 كردنی ئەو كارەى كە خۆت دمتەوێت ئێمەت لەگەڵداين ئەى پیغمبەرى خوا سویند بەوێ كە
 تۆى ناردوووە بەو راستیه گەر پێشمان بكەویت بۆ ناو ئەو دەریایە هەر هەموومان شوینت
 دەكەوین ویهك پیاومان لێ دواناكەوێت وەهییچ پێمان ناخۆش نیه سبەینى بمان گەیهەنیتە
 دوژمنەكەمان وپووبە ڕوویان بوەستین ئێمە بە ئارامین لە جەنگدا وراستین لە جەنگ وپووبە
 ڕوو بوونەوهدا وە بەلكو خوا نیشانەت بدات لە ئێمەدا ئەوێ كە دەبیته مایهى دڵخۆشیت
 پێشمان بكەووە و بمان بە لەسەر بەرەكەتى خوا پیغمبەرىش(ﷺ) بە ووتەكەى سەعد
 دڵخۆش و حەلالك بوو ئەنجا پیغمبەر(ﷺ) هاوێلانێ هاندا بۆدەرچوون بەرەو بەدر.^{٩٠}

^{٨٨} (من رواية موسى بن عقبة كما في (تاريخ الاسلام) للذهبي (١-١٠٧).

^{٨٩} (من رواية ابن مردويه كما في (البدایة) (٣-٢٦٤).

^{٩٠} (أخرجه ابن حبان(٤٧٢٢) وقال محققه إسناده صحيح على شرطهما)

۱۰۶. ﴿عومەیری کۆری ئەلحمام تاهەزرۆ بوو بۆ دەست کەوتنی بەهەشت﴾

ئەنەسی کۆری مالیک - خۆی لێ پازی بێ- دەلێت: لە جەنگی بەدردا موشریکەکان نزیک بوونەوه و پیغمبەر(ﷺ) فەرمووی: (قوموا الى الجنة عرضها السموات والارض) واتە: هەستەن بۆ ئەو بەهەشتەى کە پانتایبەکەى زەوى و ئاسمانەکانە عومەیری کۆری ئەلحمامی ئەنصارى وتی: ئەى پیغمبەرى خوا بەهەشتیکە پانتایبەکەى زەوى و ئاسمانەکانە؟ پیغمبەرىش(ﷺ) فەرمووی: بەلێ ئەویش وتی: بەخ بەخ پیغمبەرىش(ﷺ) فەرمووی: جی وات لێ دەکات تا بلێیت بەخ بەخ ئەویش وتی: نا سۆیند بەخوا ئەى پیغمبەرى خوا ئەمەم وت: بە هیواى ئەوەى کە من یەکێک بەم لە خاوەنەکانى پیغمبەرىش(ﷺ) فەرمووی: (فإنك من أهلها) واتە: تۆ یەکێکى لە خاوەنەکانى ئەو بەهەشتە عومەبرىش کەمێک خورماى پێ بوو دەرى کردو کەوتە خواردنى وتی: بەراستى ژيانیکى دوورو درێژە من بوستم تا ئەم خورمایانە دەخۆم ئەنجا ئەوەى پێ ماوو فری داو کەوتە شەپەرەو لەگەڵ موشریکەکان تا شەهید کرا.^{۹۱}

^{۹۱} (أخرجه أحمد(۳-۱۳۶) برقم (۱۲۳۹۸) وقال محققه إسناده صحيح على (۳- شرط مسلم(۱۹۰۱) والحاكم

(۴۲۶) وصححه الذهبي والبيهقي الكبرى(۹-۴۳)

١٠٧. ﴿بەسەرھاتی مەعازی کۆری عەمری کۆری ئەلجەمھوح ومعوەزی کۆری عەفرالە جەنگی بەدردا﴾

عەبدوڕەحمانی کۆری عەووف- خۆی لێ پازی بێ- دەئێت: لە گەرمەیی جەنگەکەدا و لە ریزی موسلماناندا لە شەپگەکە دەجەنگام تەماشای لای راست و چەپی خۆم کرد دەبینم لە نیوان دوو کۆری گەم تەمەنی ئەنصاریدام یەکیکیان ھاتە لامەووە و دەستیکی لێ دام و بە چەپ بێ ی وتم: مامە ئەبو جەھل دەناسیت منیش وتم: بەئێ برازاگەم چ کاریکت پێی ھەیە وتی: بۆیان گیراومەتەووە کە ئەو جوێن وفسەیی ناشرینی بە پێغمبەری خوا(ﷺ) ووتووە سوێند بەووی کە گیانی منی بە دەستە ئەگەر بەس بیبینم نایەئەم پرووم لە پرووی بێرازیت تا کامان بە پەلە بێت ئەوی تریان بکوژیت عەبدوڕەحمان دەئێت: زۆر سەرم سوپما لە ووتەگەیی کۆرەگەیی تریشیان ھاتە لامەووە وھەمان ووتەیی پێ وتم: منیش تەماشام کرد ئەبو جەھل بە ناو خەلگەکەدا دێت ودمپروا ئەوجا بە ھەردووکیانم ووت: تەماشاکەن ئەووە ئەو کەسەییە کە بە دوایدا دەگەڕین وپرسیاری لە بارەووە دەکەن یەکسەر ھەردووکیان پەلاماریان داو بە شمشیرەکانیان کوشتیان.^{٩٢}

وئەو دوو گۆرەش ناویان معاز و معوز بوو لە رێوایەتییکی کەدا ھاتوووە کە بە ووردی باسی لە چۆنیەتی کوشتنی ئەبو جەھل دەکات معازی کۆری ئەلجەمھوح دەئێت: لە شەری بەدردا گۆیم لێبوو دەیان وت: ئەبو جەھل ھاوئەکانی لە ھەموو لایەکەووە وەک درەختییکی زۆر پەلدار پارێزگاری لێ دەکەن وە دەیان وت: کەس ناتوانیت بگاتە ئەبو جەھل کاتیک من ئەمەم گۆی لێ بوو و وتم دەبێت خۆمی پێ بگەییەنم خوراگرانە بەرەو پرووی رۆیشتەم تا لێی نزیک بوومەووە وپەلاماریم داو شمشیرەگەم لە پانیداو پەڕاندەم و مەکریمەیی کۆریشی لەویدا شمشیرییکی لەسەر قوڵ مەدا دەستی قەرتاندەم و تەنھا بێستەگەیی پێوہمایەووە و دەستم پێوہی ھەل و اسراوو ئەمەشم بوو ھۆی دوور کەوتنەووەم لە ئەبو جەھل منیش قاچەم خستە سەر دەستەگەم و شانم راکیشا

^{٩٢} (آخرجه أحد ١٦٧٣)، والبخاری (٣٩٨٨)، ومسلم (١٧٥٢)، والحاكم (٤٢٥-٣)، وابن حبان (٤٨٤٠)، والبيهقي الدلائل (٨٣-٣).

تاليم كىردمۇ ۋە فرى مەدا ئىبن ھىشام دەلىت: پاشان معوزى بىراى معاز بەلاى ئەبو جەھلدا رۇيشت ولئى دا تا لە جوولەى خست وپاشان بەجئى ى ھىيلا ۋەيشتا گيانى تيا مابوو،^{۹۳} موساى كورپى عوقبە دەلىت: پىغەمبەر(ﷺ) ھات ولای كوزراۋەكان ۋەستاۋ بەدۋاى ئەبو جەھلدا گەپراۋ كەمىك نارەھەتى بە پوخسارىەۋە ديار بوو ۋەھرموۋى: خوايە لە دەستم دەرئەجىت فىرەۋەنى ئەم نۇمەتە ھاۋەلانى بە ھەموو لايەكدا بلاۋ بوۋنەۋە بۇ دۆزىنەۋەى تا عەبدوللاى كورپى مەسعود دۆزىنەۋە تۆزىك لە ناۋجەيەكى ئەۋلاى شەپكەكەۋە بوو ۋەبىنى گلاۋە وزى پۇشەكەى لە سەردايە ۋەشمىرەكەى لەسەر رانەكانىەتى ۋەبىنى پىۋە ديار نىەۋە تواناى جوولە كىردنى تىدا نەماۋە ۋەسەرى بەلادا شۆر بوۋەتەۋە ۋەتەماشائى زەۋىەكە دەكات كاتىك عەبدەللاى كورپى مەسعود بىنى بە چۈار دەۋرەيدا دەسۋاپەۋە بۇ ئەۋەى بىكوۋىت ۋەدەترسا لەۋەى ھەئىيەتەۋە بۇى ۋەپەلامارى بدات وزياتر لئى نزيك بوۋەۋە ۋەى زانى كە بىرندارەۋە تواناى جوولەى تىدا نەماۋە ۋەيستى بە ۋەشمىرەكەى لئى بدات ترسا لەۋەى كە سوۋدى نەبىت بۇيە لە دۋاى ئەبو جەھلەۋە ھات ۋەشمىرەكەى ئەۋەى دەرھىنا ۋەە مىلى داۋ كۈشتى ۋەپاشان عەبدەللاى كورپى مەسعود گەپرايەۋە ۋەئەم ھەۋالانىە گەياندە پىغەمبەر(ﷺ) ۋەئەۋىش ۋەھرموۋى: ئەۋە لىدانى فرىشتەكانە خوايە بەئىنەكەت بۇ جئى بە جئى كىردم.^{۹۴}

^{۹۳} (أخرج ابن هشام في السيرة برقم (٥١٩) وأبو نعيم الدلائل برقم (٤١١)، والطبري في التاريخ (٢-٤٥٤)، والبيهقي في الدلائل (٣-٨٤)، والاصمعي في سير السلف الصالحين (٢-٦٥٦)، وقال محققه إسناده حسن
^{۹۴} (أخرج موسى بن عقبه كما في (الدلائل) للبيهقي (٣-١١٦) و(تاريخ الإسلام) للذهبي ص (١١١) وأنظر (المغازي) لعروة بن الزبير ص (١٤٢-١٤٣))

۱۰۸. ﴿ هەوال دانەكەى پىغەمبەر(ﷺ) لە بارەى عوقبەى كورى ئەبى

موعەيت دەقاو دەق ھاتە دى ﴾

ئىبن عەبباس -خوای لى رازى بى- ووتیەتى: عوقبەى كورى ئەبى موعەيت لە ھەر سەفەرىك كە دەگەرپاھەو خواردنىكى درووست دەکرد ودراسىكان وھەندىك كەسانى ناو شارى مەككە بۇ بانگ دەکردو زۆر جار دەچوو لەگەن پىغەمبەردا(ﷺ) دادەنىشت وھەرموودەمكى ئەوى بە لاوہ باش بوو بەلام لە ھەمان كاتدا خۇى زۆر پىاويكى خراب بوو جارپىكان لە گەشتىكى گەرپاھەو خواردنىكى درووست کردو پىغەمبەرى(ﷺ) بۇ ئەو خواردنە بانگ کردو پىغەمبەر(ﷺ) ھەرمووى: (ما أنا بالذي أكل طعامك حتى تشهد أن لا إله إلا الله وإني رسول الله) واتە: من ئەو كەسەنىم خواردنەكەت بخۆم تا شاھەتى نەدمەيت كە خوا تاك وتەنھاىە ومنيىش پىغەمبەرى خوام عوقبە داواكارىەكەى دووبارە كەردەوہ وپىغەمبەرىش(ﷺ) ھەمان وەلامى داھەوہ باشان عوقبە شاھەتمانى ھىناو پىغەمبەرىش(ﷺ) خواردنەكەى خوارد ئەم باسە گەشتەوہ بە ئوبەى كورى خەلەف ئەویش ھات بۆلاى عوقبەى ھاوړى و وپى وى وت: بى دىن بوويت عوقبە؟ عوقبەش وتى: نا من بى دىن نەبووم بەلام پىاويكەم بانگ كرد بۇ مائەكەم وپازى نەبوو نانەكەم بخوات تا شاھەتەتى بۇ نەدەم منىش شەرمەم كرد كە لە مائەكەم بېرواتە دەرەوہ ونانەكەم نەخوات بۆيە شاھەتىم بۇدا ئوبەى پى وت: من بەمە لىت رازى نايم ھەرگىز ھەتا نەچىتە لاى تفى لى نەكەيت ئەوہ بوو ئەو ستەمكارە وملھورە ئەو كارە ناپەسەندەى ئەنجامدا وە پۆژىكى ترىش لە سەر داواى ئەبو جەھل شىلاوگ وناوسكى ھووشترى ھەلگرت وكە پىغەمبەر(ﷺ) چووە سووچدە كەردىە سەر مل وناو شانى پىغەمبەر(ﷺ) كە تەنھا ئەو توانىوئەتى وپىگەى بەخۆى داوہ لە ناو ھەموو قورەيشدا ئەم كارە ناپەسەندە ئەنجام بەدات.^{۱۰} پىغەمبەرىش(ﷺ) پى وى ھەرموو: (لا ألقاك خارجاً من مكة إلا علوت رأسك بالسيف) واتە: ئەگەر پىت بگە ملە دەرەوہى مەككە دا بە

^{۱۰} (أخرجہ أحمد (۱/ ۴۱۷) والبخاري(۳۱۸۵-۳۹۶۰) ومسلم(۴۶۲۵) والنسائي(۱/ ۱۶۱) وابن

شمشیر لە سەرت دەدەم ئەو بوو ئەو تاوانبارە لە شەری بەدردا بەدیل گیرا و لە ناو ھەموویاندا تەنھا ئەو لە ملی دراو کوژرا.^{۹۶} و ئەو تاوانبارە ھەر ئەو کەسە بوو کە کاتیکی پێغەمبەر (ﷺ) بووردەپەکی بە شانەووە بوو نوێژی دەکرد لای کەعبە ئەم تاوانبارە ھات لە پشەووە بووردەپەکی پێغەمبەر (ﷺ) گرت و گریی دا لە ملی بە توندی جەپاندی ھەتا وەخت بوو بیخەنکێنیت تا ئەبو بەکر لە دوورەووە ھات و عوقبەیی دوور خستەووە و پێغەمبەریش (ﷺ) ھێشتا ھەر لە نوێرە کەیدا بوو.^{۹۷}

^{۹۶} (أخرجہ أبو نعیم (الدلائل) (۴۰۱) وقال السیوطی ل (الخصائص الكبرى) (۵۱۵ / ۱) أخرجه أبو نعیم بسند صحيح.
^{۹۷} (أخرجہ البخاری (۳۶۷۸-۳۸۵۶) وأبو نعیم (الدلائل) (۱۵۹) وابن أبي شيبة (۲۹۷ / ۱۴) وأبو يعلى (۳۴۳ / ۱) وابن حبان (۶۵۶۹).

۱۰۹. ﴿سەودەى كچى زەمەعە ووتەيەكى لە دەم دەرچوو پێغەمبەر (ﷺ)﴾ پێی

ناخۆش بوو ﴿

كاتێك پێغەمبەر (ﷺ) لە بەدر گەرایەوه وهاڵەوه ناو شاری مەدینە بە دیلەکان و دەستگەوتەکانەوه دوای ئەوەی کە خۆی گەوره سەرکردهکانی موشریکەکانی لە ناو بردووه موسوڵمانەکانی مەدینە تا ناوچەى (الروحاء) رۆیشتن لەوێدا پێغەمبەر (ﷺ) وهاولانی گەشتن وپێرۆز بایى و دەستخۆشیان لى دەکردن وپرسیاری کوژراوهکانی موشریکەکانیان لى دەکردن،^{۹۸} ئەوه بوو دیلەکانیان هیناو بردیانەوه ناو خانووهکانی شاری مەدینە عەبدوورەحمانی کورپی ئەسەعدی کەری زوراره دەئیت: سەودەى كچى زەمەعەى خێزانى پێغەمبەر (ﷺ) چوو بووه سەردانى بنەمالى (عقراء) ئەوەش پێش ئەوه بوو کە (حجاب) فەرز بکړیت سەوده دەئیت: سویند بەخوا من لەوێ بووم وهاتن بۆلامان ووتیان: ئەوه دیلەکانە وا هینایان منیش گەرامەوه مالى خۆم و تەماشام کرد پێغەمبەر (ﷺ) لەوێ یە لە سوچێكى ژوورمکەش سوهەیلی کورپی عەمرى لێیەو هەردوو دەستی بەپشتى ملیەوه بە پەتیک گری دراوه دەئیت: سویند بە خوا کە ئەوم بىنى خۆم پى نەگىرا وتم: باوکی یەزید ئاواتان لە خۆتان کرد و خۆتان دا بەدەستەوه دا ئەى بۆ بەرپزەوه نەمردن سویند بەخوا بەووریا نەهاتەوه هەتا گویم لە پێغەمبەر (ﷺ) بوو لە سووچى ژوورمکەوه فەرمووی : سەوده ئایە بەرامبەر خواو پێغەمبەرەکەى هانیاں دەدمیت؟ منیش وتم: سویند بەو خوايەى کە تۆی ناردووه بە راستى خۆمم پى نەگىرا کە ئەوم ئاوهەا بىنى تا ئەو ووتەيەم لە دەم دەرچوو.^{۹۹}

^{۹۸} أخرجه ابن هشام السيرة ۲ / ۲۳۶ والبيهقي الدلائل ۱۴۷/۳ والحاكم ۴۱۸/۲ وقال صحيح مرسل وواقعه الذهبى .

^{۹۹} أخرجه ابن ابى شيبه ۳۶۶۷۸ ، وابن هشام السيرة ۳/۲۳۸ والحاكم ۳/۲۲ وصححه على شرط المسلم وواقعه الذهبى والطبرانى الكبير ۲۸/۲۴ وقال ابراهيم العلى فى (الصحيح السيرة ۲۸۶ سنده صحيح

۱۱۰. ﴿جوبهیری کوری مطعم هەر که گوی بیستی چەند ئایەتیک بوو ئیسلام چوو قولاوی دئیەوه﴾

کاتیک که موشریکەکانی مەککە دەهاتن بۆ نازادکردنی دیلەکانیان پێزیان لێ دەگیرا و ه
پێغه مێریش (ﷺ) له مزگەوتدا دایدەنان وشەویک له مزگەوت دەمانەوه تا له نزیکەوه راستی
پێغه مێر (ﷺ) وه هاوێڵەکانی وه ئاینی پیرۆزی ئیسلام بناسن جوبهیری کوری مطعم کوری
عەدی دەئیت: کاتیک که گەشتە ناو شاری مەدینە بە مەبەستی نازاد کردنی هەندیک له
دیلەکانی بەدر ئەو پۆزگارە من هێشتا موسلمان نەبووم من گەشتە ئەوێ زۆر ماندوو بووم
خەوتم له مزگەوتدا بە دەنگی قورئان خوێندنی پێغه مێر (ﷺ) که پیش نوێزی بۆ دەکردن
له نوێزی مەغریبدا وه سوورەتی (الطور) ی بۆ دەخویندن من بە ئاگا هاتم و ترسام کاتیک له
خویندنه کهیدا بەردەوام گەشتە ئەم ئایەتە (أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ
بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ {۳۸}) (الطور) دەئێ: که گویم لەم ئایەتە بوو نزیک بوو دڵم بفریشت
وباشەو پاش له مزگەوت هاتمە دەرەوه و ئەمە یەکەم جار بوو ئیسلام چوو قولاوی دڵمەوه له
پەواپەتییکی تردا دەئیت: هێشتا له دەرەوهی مزگەوت بووم گوی مله دەنگی پێغه مێر خوا
(ﷺ) بووکه ئەم ئایەتە دەخویند (إِنْ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ {۷}) (الطور) که ئەم ئایەتەم
بەرگویی کەوت نزیک بوو دڵم دوو کەرت بیت. ۱۰۰

۱۰۰ (أخرجه أحمد / ۴ / ۸۳) عبد الرزاق (۱۶۳۱) والطبراني الكبير (۱۴۹۸-۱۴۹۹) والطحاوي (۳۴۹ / ۱) والبیهقي الكبير (۱۳۴ / ۱) وقال الشيخ الالبانی في (الفتح المستطاب) (۷۷۱-۷۷۴) اسنادہ صحیح .

۱۱۱. ﴿ هەر که پێغه مبهردا (ﷺ) هه والێ که ی دا به عه بباس به ته وای دنیایا

﴿ بوو ﴾

ئێبێن ئیسحاق- رهحمهتی خوای ئی بی- ده ئیت: عه بباسی کوری عه بدولوته لیب که له ناو دیله گاندا بوو پارهی نازاد گردنه که ی له هه موو دیله گانی تر زیاتر بوو چونکه نهو پیاوێکی ده و له مه مند بوو سه د ئوقیه ئالته نی بۆ نازاد کردنی خۆی و عه بباس پارهی نازاد کردنی خۆی دا له گه گن هه ردوو برزاکه ی عه قیل و نه وه ل و له گه گن عوتبه ی کوری جه حدمی هاو په یمانیدا هه ندیک له پیاوانی یارمه تی دهران دا واپان له پێغه مبهردا (ﷺ) کرد که عه بباس نازاد بکات به بی به رامبه ر وه ک نه نه سی کوری مالیک - خوای ئی رازی بی- ده ئیت: پیاوێکی یارمه تی دهران به پێغه مبه ریان (ﷺ) وت: نه ی پێغه مبه ری خوا رێگه مان بده با پارهی فیه که ی عه بباسی خوشکه زامان بۆی بگێر په نه وه؟ پێغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی: نا سویند به خوايه ک دره می بۆ ناگێر په نه وه.^{۱۰۱}

عه بباسی کوری عه بدولوته لیب مامی پێغه مبهردا (ﷺ) داوای له پێغه مبه ری خوا کرد که نهو بیست ئوقیه ئالته نه ی که له گه لیدا گه راوه له سه ر پارهی فیده که ی دای بنیت عه بدوللای کوری عه بباس - خوای ئی رازی بی- ده ئیت: پێغه مبهردا (ﷺ) به عه بباسی فه رمووی: نه ی عه بباس فیده ی خۆت و هه ردوو برزاکه ت عه قیلی کوری نه بو تالیب و نه وه له ی کوری نه له حاریس و هاو په یمانت عوتبه ی کوری جو حده م برای نه بی الحاریسی کوری فه هد چونکه تۆ پیاوێکی پارمه داری؟ عه بباسیش وتی: نه ی پێغه مبه ری خوا من بێشه ر موسولمان بووم به لام نه وان به زۆر راپه یچیان کردم له گه گن خۆیان ئیتر بۆ دمه بیت فیده مان ئی و مر بگێریت؟

پێغه مبهردا (ﷺ) فه رمووی: (الله أعلم بإسلامك أن يكون ما تقول حقاً فأنه يجزيك به وأما ظاهر أمرك فقد كان علينا فأفد نفسك وابن أخوك) واته: خوا با شه ر ده زانی به ئیسلام بوونت نه گه ر نه وه ی ده ئیتیت راست بێت نه وه خوا پاداشتی نه و مت دمه داته وه به لام رو که شی هه تسو که وته که مت دژ به ئیمه بوو له به ر نه وه فیده ی خۆت و هه ردوو برزاکه ت بده و عه بباس که دیل کرا بوو بیست ئوقیه ئالته نی ه ی بوو ئی ی و مر گه را بوو وه ک دمه که وت دابه ش کرا بوو

^{۱۰۱} (أخرج البخاري (۳۵۳۷-۴۰۱۸).

لەویدا عباس وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ئەو ئالتۇنە شەم بۇ بخەرە رېزى فېدىيەكەمەو پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووى: (لا أفعل ذلك شيء أعطانا الله منك).

واتە: نا كارى وا ناگەم ئەو شەتتىكى تۆيە كە خوا داويەتى بە ئىمە عباسىش وتى: پارەى نەو فېدىيەم لانيە ئەى پىغەمبەرى خوا ئايە نەمەت بۇ خىزمەتى پىي كردم؟ سوئند بەوہى كە عباس سوئندى پىي دەخوات وات لى كردم كە ھەزارترىن كەسى قورمىش بىم ھەتا لە ژياندا ماوم پىغەمبەرىش (ﷺ) پىي فەرموو: ئەى كوا ئەو پارمىيە كە پىش دەرچوونت تۆ ودايىكى نەلفەزل شاردتانەو لە مەككەو كاتىك كە ھەردووكتان بوون وكەستان لەگەلدانە بوو لە رېوايەتتىكى تردا ھاتوو كە پىغەمبەر(ﷺ) بە عباسى فەرموو تۆچۆن ھەزار ترىن كەسى قورمىش دەبىت ئەى پارچە ئالتۇنەكانت ئوم ولفەزل ونەنجا بەرەو لاي مەن ھاتىت واتە: بەرەو جەنگى بەدروپە ئومومولفەزلت وت: ئەگەر كوزرام ئەوا تۆم بەجى ھىشتوو بەدەولەمەندى ھەتا لە ژياندا بىت وە ئەگەر گەپامەو خەمى ھىيىچ شەتتە نەبىت وە ئەگەر لەم سەفەرەشدا كوزرام ئەوا نەومندە بۇ فەزل ونەومندەش بۇ قوسم ونەومندەش بۇ عەبدوللا؟ عباسىش وتى: سوئند بەوہى كە تۆى بەم راستىيە ناردوو كەس بەوہى نەزانيو تەنھا مەن ونەو نەبىت وەمەن دىزانم كە تۆ پىغەمبەرى خوات وە سوئند بە خوا ئەى پىغەمبەرى خوا مەن شايتە دەدەم كە تۆ پىغەمبەرى خوات نەنجا عباس فېدىيە خۆى وبرازاكەى وھاوپەيمانەكەيدا وخوای گەورەش ئەم ئايەتەى دابەزاندا كە دەفەرمووى: (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَن فِي أَيْدِيكُمْ مِّنَ الْأَمْوَالِ إِن يَعْلَمِ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {۷۰} (الانفال) واتە: ئەى پىغەمبەرى خوا بەو دىلانەى كە لە ژىر دەستاندايە راگەيەنە گەر ئيمان وياومر لە دلتاندا ھەبىت ئەوا خوای گەورە باشتان دەداتى لەوہى كە لىتان سەنراوە وليتان خۆش دەبىت وخوای گەورەش بە بەزەى وليخۆشبوو،^{۱۰۲} خوای گەورە بەلئىنەى خۆى ھىنايە دى بۇ ئەو دىلانەى كە موستلمان بوون وە قەرمبووى ئەو پارانەى بۇ كردنەو كە لىيان وەرگىرابوو .

^{۱۰۲} (اخرجه احمد (۳۱۰) وقال محققه الارناؤوط: حسن والطري (التاريخ) (۳/ ۴۶۳) وأبي نعيم (الدلائل) (۴۰۹) والبيهقي (الدلائل) (۳/ ۱۱۹ ، ۱۴۳) والحاكم (۳/ ۳۳۴) وصححه على شرط مسلم و رافقه الذهبي وحسن الارناؤوط إسناده الحاكم في (المسند) (۵/ ۳۳۶)

۱۱۲. ﴿لَا وَتَهْ خَوَازِ بُوو بَه قَاجَه شَه لَه کَه یَه وُه بَه نَاو بَه هَشْتَدَا بَگَه رِی﴾

ئیبین ئیسحاق —رحمەتی خوای لی بئی— دەلێت: عەمری کۆری ئەلجەمۆح بیاویکی شەلی قاج خوار بوو وەخواوەنی چوار شیرە کۆر بوو کە لەگەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) لە هەموو جەنگەکاندا بەشدار دەبوون کاتیکی جەنگی ئوحوود ھاتە پێش وویستیان رینگە لە باوکیان بگرن وەپێیان وت: تۆ پاساوی بەشدار نەبوونت ھەبە وخوای گەورە داواي بەشدار بوونت لی ناکات ئەویش ھات بۆلای پێغەمبەر (ﷺ) پئی ی وت: کۆرەکانم دمیانەوێت رینگەم لی بگرن نەبەم بۆ ئەم جەنگە لەگەشتدا سوێند بە خوا من بە ھیوام بەم قاجە شەلەمەوہ بە ناو بەھەشتدا بڕۆم پێغەمبەریش (ﷺ) پئی ی فەرموو: بەلام تۆ غەزات لە سەر نیەوہ خواوەن عوزریت وە بە کۆرەکانیشی فەرموو: پئیویستە ئیوہش رینگری نەکەن بەلکو خوا شەھیدی پئی ببەخشیت ئەوہ بوو بەشدار بوو وە لە جەنگی ئوحویشدا شەھید بوو وە لە ریاویەتییکی تر لە جابیرەوہ —خوای لی رازی بئی— ھاتووہ کە دەلێت: عەمری کۆری ئەلجەمۆح قاجی شەل بوو ھات بۆلای پێغەمبەر (ﷺ) لە رۆژی ئوحووددا وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەگەر من نەمڕۆ بچەنگێم لە پیناوی خوادا ھەتا دەکوژریم دەچمە بەھەشت وەنەم قاجەم ساغ دەبیتەوہ پئی ی بڕۆ ملە ناو بەھەشتدا ؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرموو: بەلی عەمریش وتی: سوێند بەوہی کە گیانی منی بە دەستە نا گەر پێمەوہ بۆلای خیزانەکەم تا نەچمە ناو بەھەشتەوہ عومەری کۆری خەتتاب —خوای لی رازی بئی— وتی: سوێندەکەت مەکە بەمەرج بەسەر خواوہ پێغەمبەر (ﷺ) فەرموو: (مہلا یا عمر فان منهم من لو أقسم على الله لأبره منهم عمرو بن الجموح) واتە: لە سەر خو ئەی عومەر تیاياندا ھەبە ئەگەر سوێند دانیت لەسەر خوا خوای گەورە سوێندەکەي ناشکینیت بۆی دەھینیتە دی لەوانەش عەمری کۆری ئەلجەمۆح.^{۱۰۳}

^{۱۰۳} (آخرجه أحمد(۳۳۵۵۳) وقال محققه اسناده حسن ، وابن حبان(۷۰۳۴) وقال محققه اسناده جيد وحسنه الخلفاظ لي (الفتح)(۳/ ۳۱۶) وقال الشيخ الالباني لي تحقيق(فقه السيرة) ص(۳۸۳) اسناده صحيح

۱۱۳. ﴿حەرام سکاڵای کرد لە مەعاز لای پێغەمبەری خوا (ﷺ)﴾

جابر- خۆی لێ پازی بێ- دەلیت: مەعاز نوێزی عیشای لەگەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) دەکرد و لە دواییدا دەگەڕایەوە و پێش نوێزی بۆ هاوڵەکانی دەکرد واته: لە مزگەوتەکە ی گەرپەکی بەنی (خیطم) شەویکیان دواکەوت و نوێزی لەگەڵ پێغەمبەر (ﷺ) کرد و پاشان گەڕایەوە بۆ لای خەزەمانی و پێش نوێزی بۆکردن و سوورمتی (البقرة) ی بۆ خوێندن و حەرام هات بۆ مزگەوت تا نوێزەکە ی بکات و پاشان بچیت دار خورماکانی ئاو بدات کاتیکی بینی مەعاز- خۆی لێ پازی بێ- نوێزەکە ی درێژ کردووە هاته دواوە و بە تەنھا خۆی نوێزەکە ی کرد و بە پەله تەواوی کرد و پاشان چوو دەرەوە و هەوساری و وشرەمەکی گرتوو و چوو بۆ ئاودانی دار خورماکانی مەعاز نوێزەکە ی تەواو کرد و بای حەرامیان بۆکرد و مەعاز وتی: ئەوە دوورپووە کە نوێزەکە ی بەپەله دەکات لە پێناوی ئاودانی دار خورماکانی دەبییت ئەوە بۆ پێغەمبەر (ﷺ) بگێرەووە مەعاز هات و بۆ پێغەمبەر (ﷺ) گێرپایەو و دواتریش حەرام هات بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) وتی: ئە ی پێغەمبەری خوا (ﷺ) مەعاز دیت بۆ لای تۆ نوێز دەکات و زۆر خۆی لای تۆ دوا دەخات و دەمینیتەووە پاشان دەگەڕیتەووە بۆ لای ئێمە لە کاتی خەوتندا و ئێمە بە رۆ ژله کارەکانماندا ماندووین و دیت و بانگمان دەکات بۆ نوێزو ئێمەش لە ماله کانمان دەر دەچین بۆ لای ئەویش نوێزەکە مان بەسەرەووە درێژ دەکاتەووە تۆ ئە ی پێغەمبەری خوا (ﷺ) شەوی رابردوو نوێزەکە تۆ دوا خست و مەعاز نوێزی لەگەڵ کردیت پاشان گەڕایەووە و پێش نوێزی بۆ کردین وە من ئە ی پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەو کاتەدا دەمویست زوو بچم تا دار خورماکانم ئاو بدەم و هاتمە مزگەوتەووە تا لەگەڵ ئەوان دا نوێز بکەم و مەعاز دەستی کرد بە خوێندنی سوورمتی (البقرة) و نوێزەکە ی درێژ کردووە و منیش هاتمە دواوە و نوێزەکە م کرد بەپەله چووم بە لای ئاودانی دار خورماکانەووە وە ئێمەش خاومنی و وشرە ئاوکیشە کانین و بە دەستەکانمان کار دەکەین لەگەڵ ئەومەش دا مەعاز بە من دەلیت: دوورپووە بەلام مەعاز بۆی دەر دەکەوێت بەیانی کە دوژمن هاته پێش و هەموو دەبینن کە پێیان گەشتین چۆن دەبییت ئەگەر خوا بیەوێت جابر- خۆی لێ پازی بێ- دەلیت: لەو کاتەدا هەوایی نزیکی بوونەووەی دوژمنانیان پێ گەشتبوو و موسلمانان هەموو خۆیان ئامادە دەکرد بۆ ئوحوود و حەرامیش لە جەنگی ئوحووددا شەھید بوو وواتر پێغەمبەر (ﷺ) بە مەعازی فەرموو: چی کرد ئەوەی ناگۆکی و گلهیی لە هەردوو گەمان هەبوو؟ وتی: ئە ی پێغەمبەر (ﷺ) سویند بەخوا ئەو راستی کرد و من درۆم کرد و شەھید بوو. ^{۱۰۴}

^{۱۰۴} (اعرجه البخاري) (۶۱۰۶) و مسلم (۱۷۸-۴۶۵) و أحمد (۳۳۷-۱۴۳۰۷) و قال محققه اسنادہ صحیح علی شرطهما .

۱۱۴. ﴿ سماکی کوری خه رشه شمشیره که ی پیغمه بهری (ﷺ) به ههقی خوی وهرگرت ﴾

زوبهیری کوری عهوام - خوی لی رازی بی- دهلیت: پیغمه بهر (ﷺ) له رۆژی جهنگی ئو خوددا شمشیرکی نمایش کرد و پیشانی موسولمانانی دا وه فرمووی: کئ ئەم شمشیره وهردهگرت و ههقی خوی ده داتی؟ عومهر هه ستاو وتی: من و مری دهگرم ئه پیغمه بهری خوا؟ پیغمه بهر (ﷺ) رپوی لی وهرگرتا و پاشان فه رمایسته که ی یه کهم جاری دووباره کرده و و منیش وتم: من و مری دهگرم ئه ی پیغمه بهری خوا ؟ به لام رپوی له منیش وهرگرتا پاشان فه رمایسته که ی سئ باره کرده و و نه بو دوجانه واته: سماکی کوری خه رشه هه ستاو وتی: من به ههقی خوی و مری دهگرم به لام ههقی خوی چیه ئه ی پیغمه بهری خوا (ﷺ) پیغمه بهر (ﷺ) فه رمووی: ههقی ئه و مه موسولمانانی بی نه کوژی وله رپوی کافریشدا رانه کهیت و له دوژمن بدیهیت تا ده چه مه ته وه پاشان پیغمه بهر (ﷺ) شمشیره که ی دایه ده ست نه بو دوجانه نه ویش بیاویکی نازا بو و فیزی دنواند له کاتی جهنگدا و نه گهر وستی شه رکردنی بوایه خوی نیشانه ده کرد و پارچه قوماشیکی سووری له ناو چه وانه وه ده به ست و خه لکی ئه و میان بهر چاو بکه و تایه ده میانزانی که به راستی شه ر ده کات نیبن نیسحاق دهلیت: نه بو دوجانه شمشیره که ی وهرگرت له دهستی پیرۆزی پیغمه بهر (ﷺ) ئنجا پارچه په رۆیه که ی هینایه ده ره وه و به ناو چاوانیه وه به ست پاشان به فیزه وه ده رۆشت له به رده م ریزی پی شه وه ی موسولمانان دا و له پیش چاوی هاوبهش په رستان پیغمه بهر (ﷺ) نه بو دوجانه ی بینی که به فیزه وه ده روات فه رمووی: ئه و جو ره رۆشتنی که خوی گه وه ره خا و نه که ی ده بو غزینی مه گهر له جیگه یه کی وادا نه بیت.^{۱۰۵}

^{۱۰۵} (السيرة لابن هشام (۱۶/۳) رقم (۵۹۴).

۱۱۵. ﴿بەسەرھاتی پابتی کۆری وەقش و یەمانی کۆری جابر لە جەنگی

نوحوددا﴾

مەحمودی کۆری لوبەید - خۆی لێ رازی بێ- دەئێت: کاتێک پێغەمبەر (ﷺ) دەرچوو لە گەڵ موسوڵمانان بۆ جەنگی نوحود ئابتی کۆری وەقش و یەمانی کۆری جابر لە گەڵ ژن و مندالەکانیان لە هەلاکاندا دانرا بوون و هەردووکیان زۆر بەتەمەن بوون یەکیان بەوی تریانی وت: باشە ئێمە چاومڕێ ی جی دەکەین سویند بەخوا هەر یەکە لە ئێمە تەمەنیکی زۆر کەمی ماوە لەم رۆو سەینیدا ئێوە بۆ شمشێرەکانمان هەلنەگرین و پاشان خۆمان بگەیهینە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) بەلکو خۆی گەورە شەهیدیمان بە قسەت بکات ئێوە بوو هەردووکیان شمشێرەکانیان هەلگرت پاشان چوون تا خۆیان گەیانە پیزی موسوڵمانان بێ ئەوی سوپای موسوڵمانان پێیان بزائن.^{۱۰۶}

۱۱۶. ﴿نوصەیرمی کۆری پابت لە رۆژی نوحوددا ئیسلام چوو دێهە﴾

لە رۆژی نوحوددا (الاصیرم) ی کۆری ئابتی کۆری وەقش کە ئەو باوەر بەگۆرو تینە لە باوکە پەرەگەیدا بینی ئیسلام بوو وە خۆی گەیانە پیزی سوپای برواداران ئەبو هورمیرە - خۆی لێ رازی بێ- دەئێت: نوصەیرم کە ناوی عەمری کۆری ئابتی کۆری وەقش بوو پێشتر پەخنە لە موسڵمان بوونی خزمەکانی دەگرت و هەندێک پارە ریبای لە جەهالیەت دا هەبوو ئەوە ببوو پێگرتی لە موسڵمان بوون دمیویست پارەکانی وەرگریتهو پاشان موسڵمان ببیت بەلام کە ئەو رۆژە هاتە پێش پێغەمبەر (ﷺ) چوو بۆ غەزای نوحود لەو رۆژەدا ئیسلام چوو دێهە و موسڵمان بوو وە چوو پرسیاری کرد ئامۆزاکانم لە کوێن ؟ و تیان: لە نوحودن وتی: ئەم سەعدی کۆری موعاز لە کوێیە ؟ و تیان: لە نوحودە ئەویش قەلغانی سنگی لەبەر کرد

^{۱۰۶} (أخرج ابن هشام برقم (۶۳۵) والحاكم (۳/ ۲۰۲) وقال صحيح على شرط مسلم وقال محقق (المستدرک) (۴۹۶۱) إسناده صحيح.

وشمشیره که ی ورمه که ی هه لگرت و سواری پشتی نه سه به که ی بوو پاشان چوو بۆ نوحود و به خیرایی خۆی گه یانده ناو ریزه گانی موسلمانانه وه و کاتیک موسولمانان بینیان پێیان وت: عه مر دوور بکه وه لییمان ؟ نه ویش وتی: من موسلمان بوومه.^{۱۰۷}

۱۱۷. موخه ی ریق وه سیه تی کرد که مال و سامانه که ی بدریته پێغه مبه ری

خوا (ﷺ)

موخه ی ریق جووله که یه کی راست بوو له و به ئینه ی که له گه ل موسولمانان دا بووی که پاریزگاری له شاری مه دینه بکات ئیبن ئیسحاق ده ئیت: موخه ی ریق یه کیک بوو له جووله که گانی به نی ئه له به کاتیک جهنگی نوحود هاته پێش به جووله که گانی خزمی وت: نه ی کۆمه لی جووله که سویند به خوای گه و ره دهرانن که پێویسته له سه رتان نه مرۆ موحه ممه د سه ربخه ن؟ نه وانیش وتیان: نه مرۆ رۆژی شه ممه یه نه ویش وتی: هه رگیز شه ممه و پشوو تان نه بیت پاشان شمشیر و که ل و په له که ی هه لگرت وتی: نه گه ر کوژرام مال و سامانه که م هی موحه ممه ده چی لی دمکات نارمزووی خۆیه تی نه و به ره به یانه خۆی گه یانده سوپای موسه لمانان و پێغه مبه ر (ﷺ) و پشتیوانی لی کرد تا شه هید کرا.^{۱۰۸}

^{۱۰۷} (اخرجه احمد (۲۳۶۳۴) وقال محققه الأرنأؤوط: إسناده حسن، والطبراني (الكبير) (۱۷ / ۳۷)، وأبو داود (۲۵۳۷) والحاكم (۲ / ۱۱۳) وصححه على شرط مسلم ووافقه الذهبي والبيهقي (الكبرى) (۹ / ۱۶۷) والدينوري (المجالسة) (۲۴۲۴) وقال محققه: سنده حسن الشيخ الألباني في (صحيح أبي داود) (۲۲۱۲) والشيخ المقل في (صحيح المسند) (۱۴۰۷)

^{۱۰۸} (أخرجه ابن هشام (السيرة) (۳ / ۴۴) والطبري (التاريخ) (۳ / ۵۳۱) وابن سعد (الطبقات) (۱ / ۳۸۹) وأبو نعيم (الدلائل) (۱ / ۸۷)

١١٨. مەربەعی کۆری قەییزی موناڤیق رق وکینهی خۆی ناشکرا کرد

بەرامبەر پێغەمبەری خوا (ﷺ)

لە کاتی دەرچوونی سوپای مۆسڵمانان بەردو نوحود پێغەمبەر (ﷺ) بە هاوێلانی فەرموو: کێ دیتوانیت لە ڕینگەیه‌که‌وه بمانبات بە‌لای ئەواندا نەروات؟ ئەبو خەیسەمە نامادی دەربرێ وتی: من ئەو پێغەمبەری خوا نیت تۆنی لە چەری بنی حاریسە ولە نیو ماله‌کانیانە‌وه تێپەریت لە نیو باخیکی مەربەعی کۆری قەیزییه‌وه بردنی که پیاویکی موناڤیقی کوێر بوو جا کاتیک هەستی کرد بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) و مۆسڵمانان هەلسا و دەستی کردە خۆن بەسەر پڕزاندیان داو دەپووت: ئەگەر پێغەمبەری خۆی من پازی نابم بە ناو باخه‌که‌مدا تێپەریت دەشگیرنە‌وه مشتێ خۆلی هەلگرتوو و وتووێهتی: سوێند بە خوا ئەگەر بمزاننیا فری بدهم تەنها لە تۆ نەبیت لە کەسی تر نادات وامدە کرد نیت مۆسڵمانان هاتن بیکوژن بە‌لام پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: مەیکوژن ئەمە کوێرە و دلێشی کوێرە بە‌لام سەعدی کۆری زهید بەنی عەبدولنه شەهلی پێش ئەوێ ئەم قسەیه‌ی پێغەمبەری (ﷺ) پی بگات بە کەوانه‌که‌ی لە سەری ئەو کابرایه‌ی داو شکاندی.^{١٠٩}

^{١٠٩} (السيرة النبوية لابن هشام (٧٣ / ٣))

١١٩. ﴿بە سەرھاتی رافیی کۆری خودەییج و سومرە ی کۆری جوندەب لە جەنگی

ئوحوودا﴾

پیغمبەر (ﷺ) لە سەر بازگە ی خۆ ی لە (الشیخین) هەلسا بە گێرانهو ی هەندیک لە هاوێلان چونکە تەمەنیان منداڵ بوو چوار دە ساڵ و کەمتر بوون وەک عەبدوللای کۆری عومەر وزمیدی کۆری سابیت و ئوسامە ی کۆری زمید وزمیدی کۆری ئەرقەم و بەرانی کۆری عازیب و ئەبو سەعیدی خۆدی ژمارە ی ئەوانە گەشتە چوار دە منداڵ جیگیریش بوو کە عەبدوللای کۆری عومەر لە وانە بوو پیغمبەر (ﷺ) ڕنگای دا بە رافیی کۆری خودەییج کاتیک پێیان وت رافیع تیر هاوێژە کاتیک ئەم هەواڵە گەشتە سومرە ی کۆری جوندەب چوو لە موپرە ی کۆری سینانی کۆری سەعلەبە کە مێردی دایکی و مامی ئەبو سەعیدی خۆدی بوو هەر خۆشی سومرە ی بەخیو کردبوو لەلای خۆ ی پێی وت: ئە ی باوکە پیغمبەر (ﷺ) ڕنگای بە رافیع داو و منی گێراو تەووە من لە زۆرانبازی دا رافیع دەبەزێنم ئیتەر ئەم پیاووە چوو لە پیغمبەر (ﷺ) پرووی کردە لە رافیع و سومرە ی پێی فەرموون: زۆرانبازی بکەن ئیتەر سومرە رافیی بەزاند و پیغمبەر (ﷺ) ڕنگای ئەویشی دا لەگەڵیان دەر بچیت و کردنی بە سەربازی سوپاکە ی کە هەر یەکە و تاییتمەندی خۆ ی هەبوو .^{١١٠}

١٢٠. ﴿بەسەرھاتی وەھبى کورپى قابووسى موزەنى وھارىسى کورپى قابووسى براڤاى لە جەنگى ئوھوددا﴾

وەھبى کورپى قابووسى موزەنى وھارىسى کورپى قابووسى براڤاى لە کۆى موزەينەو بە مەرکەکانیانەو هاتن بۆ مەدينە بىنيان شار چۆلە پرسىريان کرد خەلگى لە کۆين؟ وتيان لە ئوھودن پيغمبەر(ﷺ) دەر چووه شەر لەگەل بتيەرستان بکات نيتر دەرچوون تاكو هاتنە خزمەتى پيغمبەر(ﷺ) لە ئوھود سەريان کرد شەر گەرمە وپيغمبەر وھاوولانى سەرکەوتوونە نيتر ئەوانيش لەگەل موسولمانان بەشدار بوون لە دەستکەوتەکاندا ئينجا ئەسپ سوارمکان لە دواو هاتن خاليدى کورپى وەليد وەبکريمەى کورپى ئەبو جەهل نيتر هەردووکیان شەپكى سەختيان کرد بەشیک لە سوپای بتيەرستان جيا بوويهو پيغمبەر(ﷺ) فەرمووى: کى دەرەقەتى ئەو کۆمەلە ديت؟ وەھبى کورپى قابووس وتى: من ئەى پيغمبەرى خوا ئينجا دەستى کرد بە تیر باران کردنيان تاكو گەراندينەو کۆمەلتيکى تريان لى جياوو بووهو پيغمبەر(ﷺ) فەرمووى: کى دەرەقەتى ئەو کۆمەلە سەربازە ديت؟ موزەنى وتى: من ئەى پيغمبەرى خوا ئينجا هەلسا بە شمشیر گەراندينەو وگەراپەو کۆمەلە جەکداريکى تر هاتن وپيغمبەر(ﷺ) فەرمووى: کى هەلەدەستيت بۆ ئەوانە؟ ديسان وتى: من ئەى پيغمبەرى خوا پيغمبەر(ﷺ) پيى فەرموو: هەلسە و مژدەى بەهەشت لى بيت موزەنى بە خوشحاليەو هەلسا ووتى: سويند بە خوا نە بەشيمان دەيمەو و ئەواز دەهينم ننجاً بە شمشیرکەپەو دەستى کرد بە ليدانيان وپيغمبەر(ﷺ) ئەماشای دەکرد تاكو لەو سەريانەو دەرچوو پيغمبەر(ﷺ) دەيفەرموو: خوايە سۆزو بەزەيى خۆت بپژە سەرى بەردەوام بە شمشیر وپمەکانيان کوشتيان و دواتر ببنرا بيست ليدانى کوشندەى پيوميەو ئەتکيش کراو ننجاً براڤاگەى شەرى کرد تا شەهيد کرا عومەرى کورپى خەتتاب دميوت خوشترين مردن بەلامەو مردنى موزەنيە. ^{١١١} سەعد دەلليت: شايعەتى دەدەم پيغمبەر(ﷺ) بينى لەسەرى پاوستابوو کاتيک کە شەهيدکرا بوو دەيفەرموو: خواى گەورە ليىت پاڤى بيت من لەتۆ پاڤيم ننجاً بينيم

پىغەمبەر ﷺ) بەو ھەموو بىرىنەشىيەو لەسەرى راوېستابوو تاكو خراپە گۆرەكەى بە پۇشاكىكى سەوز كفن كرابوو پىغەمبەر ﷺ) دەستى درىز كرد بەو پۇشاكە رووخسارى داپۇشى ودرىزى كردهو سەرگيانى تاكو گەيشتە نيوەى قاجى وفەرمانى پى كرىن گوزالكمان ھىناو ھەردوو قاجيمان داپۇشى لە گۆرەكەيدا ئەنجا رۆيشت ، دەلى: منيش ناواتە خواز بووم بەو شىويە بمرەمايە .

۱۲۱. ﴿بەسەرھاتى ھەنزەلەى كورى ئەبو عامىر — ئەو كەسەى كە شەھىد

كرا فرىشتەكان شۆرديان﴾

ھەنزەلە كورى ئەبو عامىرى فاسق بوو ھەنزەلە پىچەوانەى باوكى بوو گەنجىكى خوا ناس و سەر راست بوو باوكى ھەنزەلە پياوئىكى نا پاك بوو مەددىنەى بەجى ھىشت و پالى بە كافرانى قورەيشەو داو دزى مۇسلمانەكان چەكى ھەلگرت بەلام ھەنزەلەى كورى ئەو پەرى بەردايەتى و وفاداي نواند ھەنزەلە لە ھەلوئىستى نا مروفانەى باوكى شەرمەزار بوو بۆيە داواى پىغەمبەرى خوا ﷺ) كرد تا مۆلت بدات باوكى بكۆزىت بەلام پىغەمبەرى بە سۆز و رحەم پىگە نەدا و قەدەغەى كرد لە شەوى جەنگى ئوچوددا ھەنزەلە يەكەم شەوى زاوايەتى بوو ھەر ئەو شەو جەمىلەى كچى ئوبەى كورى سەلولى گواستبۆو كە خوشكى عەبدوللاى كورى ئوبەى سەرۆكى نىفاق بوو ھەنزەلە پياوانى بەشداری جەنگى ئوچودى كرد ھەنزەلە ئەو پياوئەى كە ناوئراو بە (غسيل الملائكة) چونكە كە شەھىد كرا لەشى گران بوو بەفەرمانى خوا مەلانىكە شۆرديان كە بەيانى زوو جار درا بۆ جىھاد بوكى بە جى ھىشتوو دەستى دايە كەرەستەى جەنگ و بى ئەوەى ماوەى ھەبى خۆى بشوات بەپەلە خۆى گەيانە پىغەمبەرى خوا ﷺ) كە جەنگ دەستى پىكرد ھەنزەلەش خۆى كرد بەناو ریزەكاندا و ناوجەرگەى مەيدانى جەنگ و گەيشتەى لاى ئەبو سوفيانى فەرماندەى گشتى سوپاى مەككە و ھەلمەتتىكى دايە و چوار پەلى ئەسپەكەى قرتاندوو ئەبوو سوفيان لەسەرى كەوتە خوارووە كە ئەبوو سوفيان كەوتە زەوى ھەنزەلە ھەلمەتى داو پەريە سەرسەرى و وويستى سەرى بېرى

بەلام بەفەرمانى خوا رۆژى ئەبوو سۇفيان تەواو ئەبووبوو ئەبوا نەمرى ھەتا ئيمان بەيئى و پەلى ھاوئەيتى دەست بکەوى ئەو بوو يەكئى لە پياوھکانى دەوروپەرى ئەبوو سۇفيان کە ناوى شەددادى کورى ئەسود بوو بە نازناوى (ابن شعوب) ناسرا بوو بەپەلە ھەلمەتى دا تا ئەبو سۇفيان رزگار بکات بە شمشير حەنزەلەى داگرتەو و شەھىدى کرد دواى شەھيد بوونى حەنزەلەى پالەوان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموى (ان صاحبکم لتغسله ملائكة فسألوا أهل ما شأنه ؟) واتە : فەرموى : مەلانىکە حەنزەلە ئەشۆن لە ھاوسەرکەى پرسیار بکەن بزانی ھۆى ئەمە چى يە ؟ کە پرسیار لە ھاوسەرکەى کرا ووتى : کاتى کەدەنگى جار چى جیھادى بیست بەلەشى گرانهووە کەوتە پى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموى (لذلک غسلته الملائكة) فەرموى : لەبەر ئەو مەلانىکەت شۆردویانە .^{۱۱۲}

۱۲۲. ﴿بەسەرھاتى عەبدووللاى کورى عەمرى کورى حەرام —خوای لى رازى بى—

لە غەزای ئوھوددا﴾

عەبدووللا سوور بوو لە سەر بەشداری کردن لە غەزای ئوھوددا بە جابیری کورى وت: ئەى جابیر ھىيچت لەسەر نىە ئەگەر لە مەدینە بىئىتەووە تاکو دەرەکەوئیت مەسەلەى ئیمە بەجى دەگات سوئند بەخوا لە بەر ئەووە نەبئیت کچ لە دواى خۆم بەجى دەھيئلم حەزم دەکرد لە پيش دەستەدا بکوژيئیت.^{۱۱۳} ھەروەھا بە کورەکەى وت: وادەزانم لە سەرھتای ئەوانەى لە ھاوولانى پىغەمبەر(ﷺ) شەھيد دەکړن من دەبم ئینجا من لە پاشى خۆم کەسم نىە لە تۆ خۆشەويست تربئیت پىغەمبەر(ﷺ) نەبئیت ھەرزەکانم بدمرەووە وچاکە لەگەل خوشکەکانت بکە.^{۱۱۴}

^{۱۱۲} ژيانى نازيمان (ﷺ) بەرگى يەكەم لاپەرە (۷۵۰ - ۷۵۱).

^{۱۱۳} (البخارى) (۴۰۹۷).

^{۱۱۴} (البخارى) (۱۳۵۱).

عهبدو لا له گهڵ موسو لمانان در چوو پلهی شهیدی به دهست هینا جابیر دهگیریت هوه دهلی: کاتیک باوگم شهید کرا له نوحود روویم خسته دهرو دهگیرام هاوه لانی پیغه مبهردا ﷺ داوایان لێ دهکردم نهگیرم و پیغه مبهردا ﷺ هییچی نه دهوتینجا پوورمه کهشم ههر له سه ره باوگم دهگیرا پیغه مبهردا ﷺ فهرمووی: (تبکین اولاً تبکین مازالت الملائكة تظله بأجنحتها حتى رفعتوه)^{۱۱۵}.

واته: بگریه یان نهگریه فریشته گان به بالیان سینه ریان بۆ دهکرد تا کو به رزتان کردهوه پیغه مبهردا ﷺ جاریک به جابیری فهرموو: نهی جابیر بۆچی دامای؟ وتی: نهی پیغه مبهردا ﷺ خوا باوگم شهید بوو هه ندی منداڵ و قهرزی به سه ره مه وه جی هیشتووه پیغه مبهردا ﷺ فهرمووی: نایه مژده ت پێ نه ده م خوای گه وه ره باوگتی چۆن پیشوازی کرد وتم: به ئێ نهی پیغه مبهردا ﷺ خوا فهرمووی: خوای گه وه ره له گه ل که سدا قسه ی نه کردوه له پشت په رده وه نه بیت به لام له گه ل باوگت راسته و خۆ قسه ی کردو فهرمووی: به نده که م ئاوات بخوازه بیت ده به خشم نه ویش وتی: خوایه زیندووم بکه ره وه بۆ نه وه ی جاریک تر بکوژیمه وه خوای گه وه ره فهرمووی: پیشتر بریومه ته وه له ناگه رینه وه بۆ دونیا وتی: خوایه نه مانه ی دوا ی نیمه ئاگادار بکه ره وه،^{۱۱۶} ئیتر خوای گه وه ره نه م نایه تانه ی دابه زاند (وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ { ۱۶۹ } فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ { ۱۷۰ }) سووره نی (ال عمران) نایه تی (۱۶۹-۱۷۰).

^{۱۱۵} (البخاری) (۱۲۴۴).

^{۱۱۶} (صحيح ابن ماجه الالباني رقم الحديث (۱۵۸-۱۸۹).

۱۳۳. ﴿ئەنەسى كۆرى نەضر بە راستى بەئىنەكەى خۆى بەجوانى بەجى﴾

گەياند ﴿

ئەنەسى كۆرى مالىك دەلىت : - ئەنەسى كۆرى نەضرى مامم دواگەوتبوو لە جەنگى بەدر

وتى:-

ئەى پېغەمبەرى خوا(ﷺ) لە يەكەم جەنگت لەگەل بېرەستان دواگەوتەم بەلام ئەگەر
خوای گەورە ئەم جارە نامادەى جەنگى ھاوبەشپەرستەگانم بکات دەبينيت چى دەگەم وترسا
هيجى تر بليت کاتىك کە جەنگى ئوحد بەرپا بوو موسولمانان رايان کرد وتى: - خواپە من
داواى لى بووردنت لى دەگەم لەو کارەى کە موسلمانان کرديان وه لە پيناوى تۇدا بەريم لەوہى
کە موشرىکەگان پىي ھاتوون ونەنجاميان داوہ پاشان بە شمشىرەگەيەوہ چووە پيش وسەعدى
كۆرى موعاز بەرەو پرووى ھات وپيى وت: - باوگى عومەر بۇ كۆى دەچيت ؟ ئەويش وتى: -
دەچم بۇ بەھەشت ئاى بۆنى بەھەشت كە خۆشە لە ناو ھەمووتان دا من بۆنى دەگەم سەعد
پيى وت : - ئەى بىرام چى دەگەيت منت لەگەلدام سەعد لە دوايدا بە پېغەمبەرى وت: - ئەى
پېغەمبەرى خوا ئەوہى ئەو ئەنجامى دا من نەمتوانى ئەنجامى بدم ئەنەسى كۆرى نەضر
رؤيشت جەنگا لەگەل موشرىکەگان تا شەھيد کرا ئەنەس - خوای لى رازى بى - دەلىت
دواتر لاشەگەى ئەنەسى كۆرى نەضرمان دۆزيەوہ وسەيرمان کرد لە ھەشتا و سى لاوہ پىکرا
بوو بە شمشىرو پم وتىر دواتريش موشرىکەگان لاشەگەيان شيواند بوو کەس ئەى دەناسيەوہ
تەنھا خوشکەگەى نەبىت کە پوورى من بوو ناوى روبەيەى کچى نەضر بوو وتى: براکەم نە
دەناسيەوہ تەنھا بەسەر پەنجەکەيدا نەبىت.^{۱۱۷}

^{۱۱۷} أخرجه: البخاري (۲۸۰۵) ومسلم (۱۹۰۳) والترمذي (۳۲۰۰ - ۳۲۰۱) والنسائي (الكبرى) (۱۱۴۰۳)

وابن هشام (السيرة) (۳ / ۳۷) ۱۲۱

١٢٤. ﴿بەسەرھاتی ئەبەلغەیدا قزمان لە جەنگی ئوچوددا﴾

یەكێك لەوانەى لەگەڵ موسلمانان شەریان کرد لە ئوچود پیاویك بوو قزمانى پى دوترا بە نازایى دەناسرا بەلام كە باسیان دەکرد بۆ پێغه مەبر (ﷺ) دمیفرموو: (إنه من اهل النار) واتە ئەو لە خەلكى دۆزەخە لە پۆزى ئوچوددا دوا گەوت بۆیە ژنانى بەنى زەفر تانەو تەشەریان لییدا ئینجا ھاتە لای پێغه مەبر (ﷺ) كە خەریكى پێكخستى پیزەكان بوو تاكو خۆى گەیانده پیزی یەكەم ئەو یەكەم كەس بوو كە تیر بهاوێت دواى ئەو شەپكى زۆر نەبەردانەى كرد بە تیر وشمشیر ئینجا پێكراو كەوتە زەوى قەتادەى كورێ نوعمان بانگی كرد : ئەى ئەبەلغەیدا ق پیرۆزت بێت شەھیدی موسلمانانیش پێیان وت :- بە راستى شەپكى چاكت كرد مژدەت لى بێت ئەى قزمان وتی:- مژدەى چى ؟ سوێند بەخوا لەبەر خزمەكانم شەرم دەكرد لە بەر ئەوێش نەبوايە شەرم نەدەكرد ئەومیان بۆ پێغه مەبر (ﷺ) باس كرد وفەرمووی :- (إنه من اهل النار إن الله تعالى يؤيد هذا الدين بالرجل الفاجر) واتە:- ئەو دەچیتە دۆزەخەو خۆى گەورە پشٹیوانى ئەم ئایینە دەكات بە پیاوی خراپەكار.^{١١٨}

١٢٥. ﴿كە ھەلیان گرتەووە وەك گای دەییۆراند﴾

عوروێ كورێ زوبەیر - خۆى لى پازى بى - دەئێت :- ئوبەى كورێ خەلەف لە مەككە سوێندى خوارد بوو كە دەبێت پێغه مەبرى خوا بكوژێت وئەم ھەواڵەش گەشتبۆو پێغه مەبر (ﷺ) وفەرموو بووى بەلكو من ئەو دەكوژم (ان شاء الله) لە پۆزى جەنگى ئوچوددا ئوبەى كورێ خەلەف ھەموو لاشەى بە ئاسن داپۆشى بوو وە سەرو كلاوى ئاسنینى پۆشى بوو تەنھا چاوى دیار بوو ھێرشى ھێناو وتی:- پزگار نەبم ئەگەر موخەمەد پزگارى بێت ھێرشى ھێنا بۆ پێغه مەبر (ﷺ) موخەبى كورێ عومەیر لە پێشى پێغه مەبر (ﷺ) وەستا بوو بۆ پارێزگارى كردنى ومەصعب شەھید كرا وپێغه مەبر (ﷺ) چاوى بە ئەلقەمەكى

^{١١٨} (السيرة لابن هشام (٣ / ٩٩) غزوة احد دراسة دعوية (١١٣)

كراوهى نيوان كلاو درعهكهى له سەر قور قوراگهى ئوبهى كهوت رېمكى بۆ هەلدا ولهو جىگهيهى داو لهسەر ئەسپهكهى خستيه خواروه و بهلام خوڤن له جى برينهكهى نههاته دەر وهاوهلانى هەئيان گرتوه وهك گا دمىبۆراند وپيان وتبۆ وا بى غيرمتى نهوه تهنه رپوشاويهكه ؟ نهوئيش بهلینهكهى پىغەمبەرى(ﷺ) بۆ گىرانهوه كه پىغەمبەر(ﷺ) فەرموو بووى :- من ئوبهى دهكوژم پاشان وتى:- سوڤند به خوا نهو نازارى ئىستا به منهويه نهگەر به خەلكى هەموو (ذي الحجاز) وه بىت هەموويان دەرمن نهوه بوو ئوبهى پاشان مرد.^{۱۱۹}

۱۲۶. ﴿بەسەرھاتى رافعى كورپى خەديج و نووکه ناسنهكهى ناو سنگى﴾

له رپوايهتيكدا خىزانەكهى رافعى كورپى خەديج دهئيت :- رافع لهگەل پىغەمبەردا(ﷺ) بووله جهنگى ئوچوددا وتريكى تى گىراو بەسەر سنگى گۆى مەمكى كهوت وهات بۆلای پىغەمبەر(ﷺ) وتى:- ئەى پىغەمبەرى خوا نهو تىرەم لى دەرکه پىغەمبەر(ﷺ) فەرموو :- (يا رافع ان شئت نزع السهم والقطبة جميعا ، وان شئت نزع السهم وترك القطبة وشهدت لك يوم القيامة أنك شهيد) واتە:- ئەى رافع كەر ويستت لىبوو نهوا تىرەكه و نووکهكهى هەردووکیان دەردهكەم وه نهگەر ويستت لى بوو تىرەكه دەردهكەم و نووکه ناسنهكهى دەر ناکەم وشايهتت بوو دەدەم له قىامە تدا كهتۆ شههيدى رافيعيش وتى:- ئەى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) تهنه تىرەكه دەرینه و نووکهكهى واز لى بینه وشايهتيم بۆ بدە له قىامت دا كه من شههيدم نهجا پىغەمبەر(ﷺ) تهنه تىرەكهى دەرکردوو نووکهكهى دەر نهکرد رافيع له دواى نهوه نهو نووکه تىرەى هەر له جهستهدا بوو زيا تا زەمانى خىلافهتى معاويه وله پېدا خوڤنى بەر بوو له جىگه نووکهكهدا وله دواى نۆيژى عەسر مرد.^{۱۲۰}

^{۱۱۹} أخرجه البيهقي (الدلائل) (۳/ ۳۵۸) وأبو نعيم (الدلائل) (۴۱۵)

^{۱۲۰} أخرجه: أحمد (۲۷/۲۸) وقال محققه الأرنؤوط: اسناده حسن، وأخرجه أيضاً، الطبراني (الكبير) ۲۳۹/۴ برقم (۴۲۴۲) وقال البوصيرى في (مختصر الأنحاف) ۴۷۷/۶ برقم (۵۰۶۰) رواه أبو داود والطيالسي بإسناد حسن.

۱۲۸. ﴿عەبدوللەي كۆرى ئوبەي دوو پوو پازى ئەبوو پېغەمبەر﴾ (داواي لى خوشبوونى بۇ بکات)

عەبدوللەي كۆرى ئوبەي سەرگەردەي دوو پوو دەكان لە يەكەم جومعهي دواي جەنگي نوحود وويستی نیاز پاکی ولایهنگیری خۆي وەك جارەن دووپات بکاتەوہ بۇ پېغەمبەر (ﷺ) و موسلمانان دواي ئەوہي كە سېيەكي سوپاكەي لە گۆرەپانی جەنگدا گېراپەوہ ئىبن نيسحاق - رەحمەتي خواي لى بېت- دەلەيت :- عەبدوللەي كۆرى ئوبەي يەكەك بوو لە پياو ماقولانی تيرەو ھۆزەكەي خۆي لە ھەموو كۆبوونەوہي جومعهيەك دا لە ناو ھەموواندا ھەلدەستاو لایەنگیری وسەرخستنی خۆي بۇ پېغەمبەر (ﷺ) دووپات دەگەردەوہ تا ئەوہ بوو ئەو كارە نەبەجیيەي ئەنجامدا لە نوحوددا وسېيەكي سوپاكەي گەرانەدەوہ لە دواي ئەوہ وەك جارەن ديسان وويستی لە پۆزۇي جومعهدا ھەستەيت لە ناو خەلكەكەدا و لایەنگیری خۆي دووپات بکاتەوہ ھەر كە وويستی ھەستەيت موسلمانان لە ھەموو لایەكەوہ جل و بەرگەكەيان گرت و پېيان وت :- دانیشە ئەي دوژمنی خوا تۆ ئەو پياوہ نیت دواي ئەوہي ئەو كارەت ئەنجامدا ؟ عەبدوللەش بەسەر خەلكاندا ھەنگاوي دەنا بۇ چوونە دەرەوہ لە مزگەوت و دەي وت :- ھەستاوم لایەنگیری دەكەم دەلەي قسەي ناشیرینم کردووە پياوێكي يارمەتي دەرەن لە دەرگای مزگەوت دا گەيشتە ئەو مونافيقە و پېي وت :- كۆرە بگەرپەردەوہ تا پېغەمبەر (ﷺ) داواي لى خوش بوونت بۇ بکات ؟ وتى :- وەللا نامەوێت داواي لى خوشبوونم بۇ بکات. ^{۱۲۲}

خواي گەورەش وەصفی ئەم مونافيقانەي کردووە كە دەفەرمووی :-

(وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّاْ رُؤُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ
{ه} المنافقون .

^{۱۲۲} أخرجه ابن هشام (السيرة) (۳ / ۶۶) برقم (۶۶۱) باسناد مرسل من الزهري وأوردته البيهقي (الدلائل) (۳ / ۳۱۸) وابن كثير (البدایة) (۴ / ۹۵)

واتە :- كاتىك پېيان بووترى وىرن بۇلاى پىغەمبەرى خوا تا داواى لىبورىنتان بۇ بىكات سەرپىچى دىكەن سەريان بادىمەن وە دىيان بىنىت روو وىردەگىر لە كاتىكدا كە نەوان خۇيان بە گەورە دىزانى .

ھاۋەلانى پىغەمبەر(ﷺ) ھەلۋىستان جۇراۋ جۇر بوو لە بارەى ئەو مونافىقانىە كە گەراپوونەۋە لە جەنگى ئوھود زىمىدى كورپى ثابت -خوای لى رازى بى- دەلىت:- كاتىك پىغەمبەر(ﷺ) بەرەو ئوھود رۆىشت كەسانىك لەۋانەى كە لەگەلى دا بوون گەزانەۋە ھاۋەلانى پىغەمبەرىش(ﷺ) لە بارەى نەوان دوو كۆمەل بوون كۆمەلىكىان ووتىان:- دىيان كۆزىن وەكۆمەلەكەى كەيان ووتىان:- نايان كۆزىن خوای گەورە ئەم ئايەتەى ناردە خوارەۋە (فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِتْنَةٍ وَاللَّهُ أَرْكَسُهُمْ بِمَا كَسَبُوا أَتُرِيدُونَ أَنْ تَهْدُوا مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا { ۸۸ } النساء

واتە:- ئەۋە چىتانە دىربارەى دوو روۋەكان بوونەتە دوو دەستە لە كاتىكدا خوا ئەۋانەى گەراندىۋتەۋە بۇ بى باۋىرى بەھۋى كىردەۋە كانىانەۋە ئايا دەتانەۋىت رېنمونى كەسىك بىكەن كە خوا گومراى كىردوۋە ۋە ھەركەسى خوا گومراى بىكات ئەۋە ھەرگىز ناتۋانى رېنگاى راست بدۆزىتەۋە ، دوا جار پىغەمبەر(ﷺ) ھەرموۋى:- (إنها طيبة وإنها تنفي الخبث كما تنفي النار خبث الفضة) واتە:- ئەۋە شارى مەدىنەيە كە پىسى ھېرى دىدات ۋەك چۇن ئاگر ۋەنگ ۱۲۲ وپىسى زىۋو ھېرى دىدات.

^{۱۲۲} أخرجه أحمد (۲۱۶۳۶ و ۲۱۵۹۹) وابن أبي شيبة (۴۰۶ / ۱۴) والبخاري (۴۰۵۰) ومسلم (۲۷۷۶) والبيهقي (الدلائل) (۲۲۲/۳) واللفظ لأحمد

۱۲۹. ﴿پێغەمبەری خوا (ﷺ) دڵنەوایی بێشری کۆری عەقربە دەکات﴾

پێغەمبەر (ﷺ) خێزانی شەھیدەکانی نوحودی بەسەر دەگەردوو بێشری کۆری عەقربە - خوای ئی پازی بێ - دەئێت: گەشتە بە خەزەمتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە پۆزی نوحودا و بێم وت: باوکم چی ئی هات ؟ پێغەمبەری (ﷺ) فەرموو: (استشهد رحمة الله عليه) واتە: شەھید بوو پەرحەمتی خوای لەسەر بێت نێر منیش گریام پێغەمبەر (ﷺ) منی گرت و دەستی هێنا بەسەرما و لەگەڵ خۆی سواری کردم و بێی فەرموو: (اسکت ما یبکک اما ترضی أن اکون أنا أبوک وعائشة أمک ؟) واتە: بێ دەنگ بە چی دەتگرێت ئەم پازی نابێت کە من باوکت بێم و عائیشەش دایکت بێت.^{۱۲۴}

۱۳۰. ﴿نزا کردنی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بۆ حەمنە کچی جەحش گیرابوو﴾

کاتێک پێغەمبەر (ﷺ) لە بەخاک سپاردنی هاوێلانی بوو، هەوێلانی سواری نەسپەکەیی بوو لەگەڵ موسلماناندا گەڕانەوە بۆ مەدینە نێر تووشی حەمنە کچی جەحش بوو پێغەمبەر (ﷺ) بێی فەرموو: ئەم حەمنە داوای پاداشتی خوا بکە وتی: کێ کۆژراوە ئەم پێغەمبەری خوا؟ فەرموو: خاوت حەمزە کۆری عەبدو لوته لیب وتی: (إنا لله وإنا إليه راجعون) خوای گەورە ئێمە خۆش بێت و شەھیدیش پەرۆز بێت نەجا بێی فەرموو: چاوەڕوانی پاداشتی خوا بکە وتی: کێ کۆژراوە ئەم پێغەمبەری خوا ؟ فەرموو: موصعبی کۆری عومەیری مێردت وتی: ئای لەو خەفەتە نەجا هاواری کرد و قیژاندی پێغەمبەر (ﷺ) فەرموو: مێر دڵە لای ژن پەلە و پاپەکی گەورە هەمە ئەوەی فەرموو کاتێک بێنی حەمنە خۆراگر بوو بەرامبەر کۆژرانی خاوتی و براکەیی بەلام بۆ کۆژرانی مێردەکەیی هاواری کرد دواوە پێغەمبەر (ﷺ) هەرسااری لێکرد بۆ وات کرد ؟ وتی: ئەم پێغەمبەری خوا بێم لە هەتیوی منداڵەکانی گەردوو و ناپەرحەمت بووم نێر پێغەمبەر (ﷺ) دوووعای بۆ خۆی و منداڵەکانی کرد

^{۱۲۴} أخرجه البخاري (التاريخ الكبير) (۱/ ۲/ ۷۸) وابن عساكر (التاريخ) (۳/ ۳۷۷) والبخاري (۳۸۵/ ۲) (۱۹۱۰) رحمه الشيخ الالباني في الصحيحة (۳۲۴۹).

كە خەلىپە گەورە چاڭكەيان لەگەڵ دا بکات و ئەو كەلىيەيان بۆ پېر بکاتەو،^{۱۲۵} دواتر شووى كرد به تەلخەى كورپى عوبەيدەللا و دوو كورپى لى بوو به ناوى موحەمەد وعيمران،^{۱۲۶} جا موحەمەدى كورپى تەلخە بەسۆزترين كەس بوو بۆ منداڵەكانى.^{۱۲۷}

۱۳۱. نافرەتەكەى ھۆزى دینارو خۆشەويستى بى سنوورى بۆ پېغەمبەرى

خوا (ﷺ)

سەعدى كورپى ئەبى وەققاس - خەلىپە لى رازى بى- دەئيت:- پېغەمبەر(ﷺ) بەلەى نافرەتێكدا لە بەنى دینار تێپەرى پیاوێكەى و باوكى و براكەى كوژرا بوون لە ئوحد كاتێك ھەوالى كوژرانى ئەو كەسانەى بى درا وتى:- ئەى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) چى بەسەر ھات ؟ وتیان:- ساغ وسەلامەتە ئەى داىكى فلان ئەو لە سايەى خەلىپە گەورە بەو شۆمەى كە تۆ پیت خۆشە وتى:- بىم نیشان بدە نە تەماشای بكەم ئامازمیان بۆ پېغەمبەر (ﷺ) كرد تاكو بىنى ووتى:- ھەموو كارساتێك لە پاش تۆ ئەى پېغەمبەرى خوا ئاسانە.^{۱۲۸}

^{۱۲۵} (البداية والنهاية) (۴ / ۷۴) غزوة أحد دراسة دعوية (۳۳۶)

^{۱۲۶} (الإصابة) (۸ / ۸۸) رقم (۱۱۰۶۰)

^{۱۲۷} (غزوة أحد لأبي فارس ص (۱۰۹).

^{۱۲۸} (البداية والنهاية) (۴ / ۴۸).

۱۴۲ ﴿عەبدوللانى كۆرى ئونەيس فەرمانەكەى پېغەمبەرى خۇاى (ﷺ)﴾

جى بە جى كرد ﴿﴾

موساى كۆرى عوقبە - پەرحمەتى خۇاى لى بى - دەئىت: پېغەمبەرى خۇا (ﷺ)
 عەبدوللانى كۆرى ئونەيسى سولامى نارد بۇ لە ئاۋ بردنى سوفىيانى كۆرى عەبدوللانى نەبىيى
 ھەزەلى كە لە دۆلى عورنەى بەردەم دەشتى عەرفەى پىشت مەككەۋە بوۋ لەۋىدا خەلكانىكى لى
 كۆبۈۋنەۋە بەمەبەستى خۇسازاندن بۇ ھىرش كردنە سەر موسلمانان عەبدوللا رۇپىشت ولە
 پىگەدا لەگەل خەلكانى ئەۋ ناۋچەپەدا بە پىكەۋت خۇى بە يەككىك لە ھۆزى خوزاعە دەناساند
 وبە ھەرگەسىك بگەپىشتايە پى ى رادەگەيانند كە ئەۋ دەپەۋىت خۇى بگەيەنئىتە سوفىيانى
 ھوزەلى عەبدوللا بە پىكەۋت خۇى گەيانندە سوفىيانى ھوزەلى كە لەۋ كاتەدا لە دۆلى عورنە بە
 پىكەۋت بوۋ ھەموۋ ئەحابىشەكانى ھاۋپەيمانانى چۈار دەۋرى كەعبەى بە دوۋاۋە بوۋ عەبدوللا
 دەئىت: كاتىك كە سوفىانم بىنى زۆر زۆرى لى ترسام وتەم: خۇا پېغەمبەرەكەى راستيان
 ھەرموۋە پاشان خۇمەم بۇ مەلاس داۋ لە كەمىندا بوۋم بۆى خەلكان ئارام بوۋن وحەۋانەۋە
 پاشان فرسەتم لى ھىناۋ لە ناۋم برد. ^{۱۲۹}

ئىمامى ئەحمەد لە عەبدوللانى كۆرى ئونەيسمۇ - خۇاى لى رازى بى - دەمگىرپىتەۋە
 دەئىت: پېغەمبەرى خۇا (ﷺ) بانگى كردم پى ى ھەرموۋم -: ھەۋالم پى ى گەپىشتوۋە كە
 خالەپى كۆرى سوفىيانى نەبىيى ھوزەلى خەلكان كۆدەكاتەۋە بۇ جەنگ لەگەل مندا لە ناۋچەى
 عورنە لە رېۋاپەتتىكى كەدا لە نەخلە تۇش بگەرە ئەۋ كەسمو بېكۆزە دەئى: منىش وتەم: ئەى
 پېغەمبەرى خۇا (ﷺ) شىۋەيم پى بلى تا بېناسمۇۋە ؟ پېغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى: نىشانەى
 ناسىنەۋى نىۋان تۆۋ ئەۋ ئەۋىيە كە دەپىپىنىت شەپتانن بىر دەمكەۋىتەۋە ۋەست دەمكەپت
 لەرزۇكە عەبدوللا دەئىت: منىش شەشەرەكەم لەگەل خۇم برد تا گەپىشمە لاي لە ناۋچەى
 عورنە ئەۋ لەگەل يەككىك لە ژنە كانىدا جىگەيەكيان چاك دەكرد ئەۋىش لە كاتى نوۋزى
 ەسردا بو ۋكاتىك بىنىم بەۋ شىۋازە لەرزۇكىەى ناسىمەۋە كە پېغەمبەر (ﷺ) بۆى باس

کرد بووم لەویدا ترسا مکه هەولەئەم بۆ لە ناو بردنى بېیتە ھۆى لەبىر چوونەھوى نوێزمکەم
ولە دلى خۆمدا وتم:- دەترسم ھەول وپەلامارەکەم بۆ لە ناوبردنى بېیتە ھۆى دواخستنى
نوێزمکەم بۆیە ھەر بە رۆشتنەوہ رووبە ئەو نوێزم کرد ونامازەم بە بەرزکردنەوہ ونزم
کردنەھوى سەرم دەکرد لە رکوع وسجود دا تا گىشتە لای ونەو پى ی وتم:- پیاوھکە کى ی ؟
منیش وتم :- پیاویکی عەرەبم باسى تۆ ونامادەکردنى سوپاکەتم دژ بەو پیاوہ پىگەشتووە و
ھاتووم تاکۆمەکیت بکەم لەو کارەتدا وتى:- بەلى من سەرقالى ئەو کارەم منیش تۆزىک
لەگەلیدا رۆشتەم تا فرسەتم لى ھىناو بە شمشیرەکەم لىمدا تا کوشتەم وھەتھاتم ئنجا ژنەکانى
گەشتە سەرى ونەوناوہم بە جى ھىشت وگەرپامەوہ خزمەتى پىغەمبەر (ﷺ) وکاتىک منى
بىنى فەرەمووى:- (أفلح الوجه) واتە:- رووخسارت ئازاد وپرزگار بىت وسەرکەوتنت پىوہ دارە
دەلى:- منیش وتم:- من ئەوم کوشت ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىغەمبەرىش (ﷺ)
فەرەمووى راست کرد پاشان ھەستاو منى لەگەل خۆیدا برد بۆ ناو مالەکەى خۆى وگوچانىکی
کوئى داہە دەستم وفەرەمووى:- (امسك هذه عندك يا عبدالله في رواية تخصر بهذه حتى
تلقانى). واتە:- ئەمە بە دەستەوہ بگرە تاكو بەمن دەگەیت منیش لە مالى پىغەمبەر (ﷺ)
چوومە دەرەوہ ونەو گوچانەم بە دەستەوہ بوو ھاوہلانم پىيان وتم:- ئەم گوچانە چىە بە
دەستەوہ ؟ وتم:- ئەم گوچانە پىغەمبەر (ﷺ) پى ی بەخشیم وداوای لى کردم گە لای خۆم
بىھێلمەوہ ووتیان:- بۆچى ناگەرپىتەوہ پرسىارى ئەو گوچانە لە پىغەمبەر (ﷺ) بکەیت ؟
منیش گەرپامەوہ خزمەتى پىغەمبەر (ﷺ) وتم :- ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەم گوچانەت
بۆ پى بەخشیم ؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرەمووى:-

(أية بني وبينك يوم القيامة إن أقل الناس المتخصرون يومئذ) واتە:- ئەو گوچانەم
پى بەخشیت تا نیشانەھەک بىت لە نىوان من وتۆدا لە پۆزى قىامەت لەو پۆژەدا گە زۆر کەم
لە خەلکان نیشانەى وایان بە دەستەوہ دەبىت عەبدوللا دەلەیت:- عەبدوللاى باوکم لەو پۆژەوہ
لەگەل شمشیرەکەیدا بوو وھەردەم لەگەلى بوو تا مرد ودواجار کرایە ناو کفنەکەى
وبەھەکەوہ نىژران.^{۱۳۰}

^{۱۳۰} أخرجه: أحمد (١٦٠٤٨ ١٦٠٤٧) وأبو داود (١٣٤٩) وأبو يعلى (٩٠٥) وابن حبان (٧١٦٠) والبيهقي (الدلائل) (٤/ ٤٣) ولي (الكبرى) (٣/ ٣٥٦) وإسناد رجاله ثقات كما قال محققه (مسند أبي يعلى) (٣/ ٣٠٣) وقال ابن كثير في التفسير (١/ ٣٩٥) إسناد جيد وحسن إسناد أبي داود (الحافظ) في الفتح (٤٣٧) .

١٣٣. ﴿به‌سه‌رهاتی کاره‌ساته‌که‌ی بیری مه‌عونه﴾

عامیری گۆری توفه‌یل یه‌کیک بوو له‌ سه‌رگرده‌گانی به‌نی عامیر که‌ پیاویکی له‌ سنوور دهرچووی سته‌مکار بوو پێشی وابوو پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) زāl ده‌بێت به‌سه‌ر دوورگی عه‌ره‌بیدا بۆیه‌ نه‌و بته‌په‌سته‌ هاته‌ لای پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) وه‌ نێوان سێ شتدا سه‌رپشکی کرد هه‌لبێژرێت یان ده‌سه‌لات دا به‌شېکریت له‌ نێوان پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) و خۆی دا یان ببه‌یته‌ جیگیری پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) یان هێرش بکاته‌ سه‌ر مه‌دینه‌ به‌ هه‌زازان نه‌سپ سواره‌وه‌،^{١٣١} بێگومان پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) نه‌و پێکه‌ چاره‌ نه‌فامانه‌ی هه‌مووی رعت کرده‌وه‌ ئینجا عامیر که‌ (ملاعب الأسنة) ی هێ ده‌وترا و سه‌رگه‌وره‌ی به‌نی عامیر بوو خۆی هات بۆ مه‌دینه‌ و دیاری پێش که‌ش کرد به‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) داوای لێکرد موسلمان بێت و نه‌ویش پازی نه‌بوو پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌رموو: (فأني لا أقبل هدية من مشرك) واته‌: من دیاری له‌ بته‌په‌رست و مه‌رناگرم نه‌ویش وتی: خه‌لکانیک بنێره‌ بۆ نه‌جد من دالده‌یان دهمه‌ پێغه‌مبه‌ریش (ﷺ) هه‌لسا به‌ ناردنی که‌سانیک وه‌ک له‌ فه‌رمووده‌ی نه‌ه‌سه‌دا -خوای لێ پازی بێ- هاتوه‌ که‌ ووتوو یه‌تی: که‌سانیک هاتنه‌ لای پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) ووتیان: چه‌ند پیاویکمان له‌گه‌ڵ بنێره‌ به‌لگو قورئان و سووننه‌تمان فێربکه‌ن پێغه‌مبه‌ریش (ﷺ) هه‌لسا به‌ ناردنی چه‌فتا پیاو له‌ یارمه‌تیده‌ران (القراء) یان هێ ده‌وترا حه‌رامی خالۆی نه‌ه‌سه‌سیان له‌گه‌ڵدا بوو نه‌وانه‌ قورئان خوێن بوون شه‌وان پێکه‌وه‌ ده‌یانخوێند و فێرده‌بوون به‌ روژیش ئاویان ده‌هێنا بۆ مزگه‌وته‌که‌و داریان ده‌بێ و ده‌یانفرۆشت و خواره‌مه‌نیان هێ ده‌کری بۆ خه‌لکی صوفه‌ وه‌ه‌زاره‌کان نێر پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) ناردنی و نه‌وانیش بۆیان دانێشتن و شه‌هیدیان کردن پێش نه‌وه‌ی بگه‌ نه‌ جیگای خۆیان نه‌وانیش ووتیان: خواجه پێغه‌مبه‌ره‌که‌ت ناگادار بکه‌ره‌وه‌ لی‌مان که‌ ئیمه‌ چاومان پێکه‌وت و پازیت کردین ولی‌مان پازی بوو ده‌لێت: پیاویک هاته‌ لای حه‌رامی خالۆی نه‌ه‌س وه‌ پشته‌وه‌ به‌رمه‌که‌ی لێ ی داو له‌ سینگیه‌وه‌ دهرچوو حه‌رام وتی: (فزت ورب الکعبه) واته‌: سوێن دبه‌ په‌روه‌ردگاری که‌عبه‌ سه‌رکه‌وتم نێر پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌ هاوه‌لانی فه‌رموو: (إن إخوانكم قد قتلوا) واته‌: براکانتان کوژران و ووتیان: خواجه پێغه‌مبه‌ره‌که‌ت له‌ حالمان ناگادار بکه‌.^{١٣٢}

^{١٣١} البخاري رقم (٤٠٩١).

^{١٣٢} (مسلم في الإمارة) باب (ثبوت الجنة للشهيد) (٦٧٧).

۱۳۴ ﴿وہفاداری پېغەمبەرى خوا﴾ (ﷺ) بەرامبەر بەلّین وپەیمانەکانى لە ئەو پەرى پلەدا بوو﴿

(عمرو بن أمية الضمري) لە ڕۆژی گارەساتى بىرى مەعونەدا بەدیل گىرا کاتىك عامىرى كۆپى توفەیل زانى لە ھۆزى موزەرە بەریدا وقرى تەویلى برى ونازادى کرد بەرامبەر نازاد کردنى گەردنىك كە لەسەر دایكى بو وکاتىك عەمر بەرەو مەدینە دەرچوو لە ڕینگە لە سىبەرىكدا لايدا و دوو بپاوى لە بەنى عامىر بىنى كە گرىبەستیان ھەبوو لەگەڵ پېغەمبەر(ﷺ) عەمرى كۆپى ئومەیبە بەوھى نەدەزانی كە پېغەمبەر(ﷺ) ئەوانى بى ترس کردوو لەسەر گىانى خۇيان عەمر پەرسپارى لى کردن :- نپوھ لە چى ھۆزىكن ؟ ووتیان :- لە بەنى عامىرین ئیتر ھاوەرپوانى گرد تاگو خەویان لى كەوت وەك تۆلە ھەردووکیانى كوشت کاتىك گەراپەوھ مەدینەو لەوھى پاس گرد پېغەمبەر(ﷺ) ھەرمووی :- (لقد قتلت قتلىن لا دینھما).^{۱۳۳} واتە :- دوو گەست گوشتووھ پېوېستە خوینباپەكەیان بدەم نەمەش ھەلۆیستىكى زۆر بەرزە چونكە ئەو دوو بپاوھ گرىبەستىکیان ھەبوو لەگەڵ پېغەمبەر(ﷺ) بۆیە ھىچ ئەزمارى نەکرد بۆ ئەو ستەمەى ھۆزەگەى بەنى عامىر لە ھاوەرپوانى پېغەمبەر(ﷺ) کردوویانە ئەموش ئەوپەرى وە ھادارپە بەرامبەر بەلّین وپەیمان خۆ دەكرا پېغەمبەر(ﷺ) ئەو كارەى عەمرى كۆپى ئومەیبەى بە بەشيك لە تۆلە كەردنەوھ بۆمارداپە لە دۆى ئەو ستەمكارانە بەلام گوناهى كەسانىكى بېتاوان چى پە تاگو بە تاوانى ستەمكارانى قەومەكەیان بكۆزىرت ؟ ئاراستە ئىسلامپەكان پېغەمبەر(ﷺ) وموسلمانانپان ھان دەدا پەوشتيان بەرز بېتە وە بە شپۆمەك كە ھاو وینەى نەبېت لە جېھاندا.^{۱۳۴}

^{۱۳۳} (السيرة النبوية) لابن هشام (۳ / ۳۰۶) .

^{۱۳۴} (التاريخ الإسلامي) للحميدي (۶ / ۵۰) .

١٣٥. ﴿عامیری کۆری فوھەیرە لە دواى شەھیدبوونی بەرزکرایەووە بۆ ئاسمان و دواى دووبارە دانرایەووە﴾

لە پاش شەھید کرانی ئەوانەى لە بیرى مەعۆنەدا شەھید کران و عەمرى کۆرى نۆمەییە بە دیلى کەوتە دەستیان عامیری کۆرى توفەیل وتى: - ئەووە کى یە ؟ نامازەى بۆ یەككە لە کۆژراوەكان کرد عەمرى کۆرى نۆمەییە وتى: - ئەووە عامیرە کۆرى فوھەیرەییە وتى: - من ئەووە بینى لە پاش کۆژرانى بەرز کرایەووە بۆ ئاسمان تەنانت سەیری ئاسمانم دەکرد لە نیوان ئەو وزموى دا دواى ئەووە دووبارە دانرایەووە.^{١٣٥}

١٣٦. ﴿رۆژى لەچکەكە رۆژیکى سەر سوپهینهرى خواى پەروردگار بوو﴾

عائیشە - خواى لى رازى بى - دەئیت: - كچىكى رەش پىستى خىلىكى عەرەب كە ناوى وەلیدە بوو ئازادىان کرد بوو لە گەلێاندا دەژیا كچۆلەیهك لە مالى دەرچوو لەچكىكى بەسەرەووە بوو فرییدا یان لى كەوت لەو كاتەدا دالێك بەویدا تىپەرى و وایزانى پارچە كۆشتە پەلامارى داو فراندی كاتى كەس و كاری گەپان بوى واگومانىان برد كە وەلیدە شار دوویەتیەووە هەموو گیانى كچەكە گەپان نەیان دۆزیەووە وەلیدە دەئیت: - بەخوا لەگەلێاندا وەستابوو دالەكە هات و فرى دایە بەردەمیان دەئیت: - منیش وتم: - ئەووە ئەووە كە منتان تاوانبار دەکرد لە سەرى منیش دوورم لەو كارەووە دایكە عائیشە - خواى لى رازى بى - دەئیت: - پاش ئەووە وەلیدە هات بۆ خزمەتى پێغەمبەر (ﷺ) موسلمان بوو لە مزگەوتەكەدا ژوورىكى بچووكى هەبوو یان چادریك عائیشە - خواى لى رازى بى - دەئیت: - هەموو جارێك دیتەلام و قەسەم لەگەلێ دەكان بەلام پىش ئەووە دابنیشیت دەئیت: - رۆژى لەچكەكە رۆژیکى سەر سوپهینهرى پەروردگارم بوو بەلام لە ناوچەى كوفر رزگارى كردم عائیشە - خواى لى رازى بى - دەئیت: - پىم وت: - ئەووە چیه دانانىشى هەتا ئەووە نەئیت؟ ئەویش بەسەر هاتەكەى بۆ گێرامەووە.^{١٣٦}

^{١٣٥} (البخاري في المغازي) (رقم ٤٠٩٣)

^{١٣٦} (پوختەى صدیقی برخارى لاپەرە ١٢٦)

١٣٧. ﴿بەسەرھاتی ژنە یارمەتیدەرە کە پاگانە ی کرد بۆ عوثمانی کۆری

مە ظعون —خوای لێ رازی بیٔ﴾

(أم علاء الحضرمي) —خوای لێ رازی بیٔ— کە ژنێک بوو لە یاریدەدەران (الأنصار) بەیعتی داو بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەلێت:— کۆچەرییەکان بە قورعە بەشکران لە نیوا نماندا عوثمانی کۆری مە ظعون—خوای لێ رازی بیٔ— بەر ئیمە گەوت ئیمەش لە مالهەکانی خوێماندا وەک یەکیک لە خومان میوانداریمان کرد کەچی دواوی نەخۆش گەوت هەر بەو نەخۆشیە کۆچی دواوی کرد کاتی کۆچی دواوی کرد و شۆردرا و بە جلەکانی خۆی کفن کرا پێغەمبەری خوا (ﷺ) تەشریفی هات منیش وتم:— ئەو پەحمەتی خوات لیبیٔ ئەو (أبا السائب) من شایەتیت بۆ ئەدەم کە بەراستی خوا ریزی لێ نای پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی:— جا تۆ چۆزانیت کە خوا ریزی لێناو؟ منیش وتم:— باوکم بە قوربانت بیٔ ئەو پێغەمبەری خوا ئەو نێر خوا ریز لە کێ دەنێت؟ فەرمووی:— ئەم پیاوێ دڵنیاوی و یەقینی بۆ هات واتە تازە وەفاتی کردوو چوو بەرپێی خۆیەو بە خوا من هەر ئومێدی خێرم هەیە بۆی بەخوا من خۆشم کە پێغەمبەری خوا نازانم خوا چیم بەسەر دینێ و چیم پێ ئەکات دەلێت:— منیش وتم:— سوێن دێ خوا نێر لەمەولا پاش ئەو پاگانە بۆ هیچ کەس ناکەم واتە شایەتی پاکێ و بەرائەت بۆ کەس نادەم.

١٣٨. ﴿بەسەرھاتی ئەو ئافرەتەیی کە خێرەکانی دەبەخشێه هاوسەرەگەیی﴾

زەینەب خێزانی عەبدوللای کۆری مەسعود -خوای لی رازی بی- دەئیت: -لە مزگەوتدا بووم پێغەمبەر (ﷺ) بینی بە ئافرەتانی فەرموو: -بەخشن ئەگەر لە خشلەکانیشتان بوو زەینەبیش خێرەکانی دەدا بە عەبدوللای مێردی وچەند هەتیویک کەلای خوای بوون بە عەبدوللای وت: -لە پێغەمبەر (ﷺ) بپرسە ئایە درووستە من خێرەکانم بێخەشم بە تۆ وئەو هەتیوانە ؟ عەبدوللای وت: -خۆت بپرسە زەینەب -خوای لی رازی بی- دەئیت: -چووم بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) بینیم ئافرەتێکی ئەنصاری لەبەر دەرگا وەستاوه وھەمان ئیشی منی ھەیە بێلا لێ لاماندا تێپەری پێمان وت: -بپرسە لە پێغەمبەر (ﷺ) ئایە درووستە ئێمە دەبەخشین بە مێردەکانمان وئەو هەتیوانەیی بە خێویان دەکەین ؟ بەلام ناومان مەھینە بێلال چوو زوورەو وپرسیاری کرد پێغەمبەر (ﷺ) فەرموو: -کێن ؟ وتی: -زەینەب فەرموو: -بەئێ دوو پاداشتی ھەیە پاداشتی خزمایەتی وپاداشتی بەخشینەکەش.

١٣٨

۱۳۹. ﴿دواى ساتىك پىاوهكه له بهستنهوه دەرپازى بوو﴾

ئەبو سەئىد - خواى لى رازى بى - دەگىرپتەوه ھەندىك له ھاوھلانى پىغەمبەر(ﷺ) له سەفەردا بوون ڕوويان كرده خىلىك له خىلە عەرەبەكان داواى ميوانداریان لى كردن كەچى ميوانداریان لى نەكردن جا سەرۆكى ئەو خىلە شتىك پىوھيدا زۆر ھەولياندا ئەملاو لايان كرد ھىچ سوودى نەبوو ھەندىكيان ووتيان:- بۆ نەچىن بۆلاى ئەو چەند كەسەى كە ھاتن بەلكو ھەندىكيان چارەسەرئىكيان لابىت ئەوسا ھاتن بۆ لايان و ووتيان:- سەرۆكەكەمان شت پىوھى داوھ ھەولتى زۆرىشمان داوھ سوودى نەبووھ نايە ئىوھ چارە سەرىك شك نابەن ؟ ھەندى له ھاوھلان ووتيان:- با بەخوا من دووعاى بۆ دەخوینم بەلام خوا ناگادارە كە نىمە داواى ميوانداریمان لى كردن كەچى ميوانداریتان لى نەكردىن لەبەر ئەوھ من دووعاكە ناخوینم ھەتا شتىكما نبۆ برپار نەدەن ئەوسا له سەر چەند سەمەرپك رىكەوتن ئىنجا قورئانى دەخویند وتەراپى دەمى دەدا له شوئى پىوھدانەكە (الحمد لله رب العالمين) ى بەردەوام دەخویند دواى ساتىك كابرە دمتوت له بەستنهوه دەرپازى بووھ نىتر ھەستاو دەرپشت ھىيچ ئىش و ئازارىكى نەما ئەوانىش ئەوھى كە رىكە وتبوون لەسەرى ھىنايان ھەندىكيان ووتيان با بەشيان بكەين بەلام ئەوھى كە قورئانەكەى دەخویند وتى:- وا مەكەن ھەتا دەگەينە خزمەت پىغەمبەر(ﷺ) وھەموو شتىكى بۆ دەگىرپتەوھ با بزانین فەرمانى بەچىھ نىتر ھەموويان ھاتن بۆ خزمەت پىغەمبەر(ﷺ) بەسەر ھاتەكەيان بۆ گىرپاھەوھ ئەویش پەرسى:- باشە تۆ چۆن زانیت ئەوھ دووعاھەكى كارىگەرە ؟ پاشان پىغەمبەر(ﷺ) بە پىكەننەوھ فەرمووى:- له راستیدا پىكاو تانەدا بەشى بكەون وبەشىكىش بۆ من دابنن.

۱۳۹

۱۴۰. ﴿بەسرھاتى عومەرى كۆرى خەتتاب وھىشامى كۆرى ھەكىم لە بارەى

خویندىنى قورئان﴾

عومەرى كۆرى خەتتاب -خوای لى پازى بى - دەلىت گۆيم لى بوو ھىشامى كۆرى ھەكىم لە زىانى پىغەمبەرى خوادا (ﷺ) سوورەتى (الفرقان) ى دەخویند گۆيم بۇ خویندەنەوھەكى گرت لەسر شىوازىكى زۆر جيا دەيخویندەوھ پىغەمبەرى خوا(ﷺ) بەو شىوھىە بۇ منى نەخویند بۆوھ خەرىك بوو لە نويزەكەدا پەلامارى بدەم خۆم گرت تا سەلامى داپەوھ پەخەى كراسەكەيم گرت وپييم وت ئەم سوورەتى كەلىم بىستىت كى پىي خویندوويت ؟ وتى:- پىغەمبەرى خوا(ﷺ) پىي خویندووم پىم وت:- درؤ دەكەيت پىغەمبەرى خوا(ﷺ) بە شىوازىكى تر بە منى خویندوھ لەگەل خۆم بردم بۇلاى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) وتم:- من گۆيم لە مەبوو سوورەتى (الفرقان) ى دەخویند بە شىوازىك تۆ وھا بۇ منت نەخویندوھ پىغەمبەر(ﷺ) وازى لى بىنە ئەى ھىشام بخوینە خویندى بەو شىوھىەى لىم بىستبوو پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووى:- بەو شىوھىە ھاتۆتە خوارەوھ پاشان بە منى فەرموو:- (اقرأ يا عمر) منىش خویندم بەو شىوھى بۆى خویندبووم پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووى:- بەو شىوھىە ھاتووتە خوارەوھ ئەم قورئانە بە ھەوت شىواز ھاتۆتە خوارەوھ كاميان ئاسان بوو بەوميان بىخوینن.^{۱۴۰}

۱۴۱. ﴿ نَافِرَتَكَهَى لِيْ مَّارَهْ كَرَا بَهْوَ نُهَنْدَازَه قُورُنَانَهَى كَه لَه بَهْرَى بُوو ﴾

سەھلى كۆرى سەعدى ساعدى -خوای لى رازى بى - دەلى زنىك ھاتە خزمەتى پېغەمبەر(ﷺ) وتى:- ئەى پېغەمبەرى خوا ھاتووم خۆمت پېشكەش بىكەم پېغەمبەرى خوا(ﷺ) سەپرى كىردو باش وورد بۆۋە پاشان سەرى داخست كە ژنەكە بىنى پېغەمبەر(ﷺ) شىكىكى لە بارىپەۋە نەفەرموو دانىشت يەككىك لە ھاۋەلەكانى ھەستاۋ وتى:- ئەى پېغەمبەرى خوا ئەگەر تۆ داخۋازى نىت بۆ مىنى ماره بىكە فەرموۋى:- بىرۆ مالىۋە بزانە ھىچت دەست دەگەۋىت ؟ رۆيشت ۋەھاتەۋە وتى:- نەبەخوا ھىچم دەست نەكەۋت پېغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى :- ھەول بىدە با ئەلقەيەكى ئاسنىش بىت كابرا چو ھاتەۋە وتى:- نەبەخوا ئەى پېغەمبەرى خوا ئەلقەيەكى ئاسنىش دەست نەكەۋت بەلام ئەۋە پۇشاكەكەمە ھەر باشە نىۋەى بۆ ئەۋ سەھل وتى:- ئەۋ بىاۋە پۇشاكى تىرى نىيە پېغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى:- چى دەكەى لەۋ تەنھا پۇشاكەت ؟

تۆلە بەرى بىكەيت ھىچ بۆ ئەۋ نابىت ئەۋىش لە بەرى بىكات ھىچى بۆت ۋ نابىت كابرا دانىشتەكەى دىژەى كىشا نىجا ھەستا پېغەمبەرى خوا بىنى كابرا رۆيشت فەرمانى دا بانگىراپەۋە كە ھاتەۋە بېى فەرموۋ :- چەندە قورنانت لەبەرە وتى:- فلانە سوورمت وفلانە سوورمت ژمارەى كىردن فەرموۋى:- لەبەر دەيانخوئىت ؟ وتى:- بەلى فەرموۋى:- بىرۆ ئەۋە لىم ماره كىرەيت بەۋ ئەندازە قورنانتەى لەبەرتە.^{۱۴۱}

۱۴۲. ﴿مەقەلى كۆرى يەسار كە گۆيىستى ئايەتەكە بوو خوشكەكەى ماره كردهوه له پياوهكە﴾

مەقەلى كۆرى يەسار- خۆى لى رازى بى- دەلىت:- خوشكىكى خۆم ماره كرد له پياويك تەلاقى دا كە ماوهى عىدهى بەسەر چوو هات خوازبىنى كردهوه پىم وت:- كرده ماوسەرت وريزم گرتيت تۆ تەلاقى دا پاشان هاتووئيت خوازبىنى دەكەيتەوه نابەخوا هەرگىز ناگەرپتەوه بۆلات پياويكى خراب نەبوو ژنەكەيش دەيوست بگەرپتەوه بۆلاى خۆى گەوره نەم ئايەتەى ناردە خوارهوه (فلا تعضلوهن) واتە:- ريگايان لى مەگرن بچنەوه لای مېردهكانيان منيش وتم:- هەر ئىستا دەيكەم ئەى پىغەمبەرى خوا نيت لى ماره كردهوه.^{۱۴۲}

۱۴۳. ﴿پىغەمبەر (ﷺ) دادوهرى كرد له نيوان دوو ژنەكەى تيرهى هوزهيل﴾

ئەبو هورميرە -خۆى لى رازى بى- دەلىت:- پىغەمبەر(ﷺ) قەزاوت و دادومرى كرد له نيوان دوو ژنى تيرهى هوزهيل كە شەريان كردهوو يەككيان بەردى هاويشتبوو بۆ ژنى دووم دابووى له سكى له كاتىكدا كە باردار بوو مندالەكەى كوشتبوو بۆ ئەو كيشەيه چووبوونە خزمەتى پىغەمبەر(ﷺ) ئەويش بەو جۆره دادومرى كرد بوو له نيوانياندا خوينى ئەو مندالە كوزراوهى سكى ژنەكە كۆيلەيهكە بەندەيهكى پياويان كە نيزەكك لى كاتەدا خاومنى ئەو ژنەى تۆلەى كەو تيووه سەر وتى:- چۆن خوين بەدم ئەى پىغەمبەرى خوا بەرامبەر منداليك له سكدانە خوارنەوهى خواردوو و نە خواردن نە زمانى بووه نە دونىاى رۆشنى بينيوه شتى وا هەدمره وخوينى بەفرو چوووه پىغەمبەر(ﷺ) ديار بوو بەم قسانە نارەحەت بوو بۆيه فەرمووى:- بە راستى ئەم پياوه له دەستە براى كاهين وئەوانەيه كەلافى غەيب وزانين ليدەمدەن،^{۱۴۳} كاهين بە كەسك دەوترى كە لافى غەيب ليدەمدات ياپەيوەندى بە جنۆگەوه هەيه وەهوالى دەمدنى يا له گۆترەوه نوقلانەى شت لى دەدات ئەوانەش كە زياتر (سج) بەكار دىنن ولە خۆيانەوه هۇنراوه دەهۇننەوه پىغەمبەر(ﷺ) لەو رووداودا له قسە هۇنينەوهى ئەو پياوه نارەحەت بوو.

^{۱۴۲} پرخەى صدحىى بوخارى لاڤەرە (۸۱۶).

^{۱۴۳} پرخەى صدحىى بوخارى لاڤەرە (۸۶۳).

۱۴۴. ﴿پىغەمبەرى خوا﴾ (ﷺ) داۋاكارى ھەردووك خىزمەتگەى رەت كىردەۋە ﴿

عەبدولوتەلىب كۆرى رەببىيەى كۆرى خارث دەلى. رەببىيەى كۆرى خارث وعەبباسى كۆرى عەبدولوتەلىب كۆبۈونەۋە ووتيان. بەخوا گەر ئىمەش ئەو دوو كۆرە بىئىرىن مەن وفەزلى كۆرى عەبباس بۇ خىزمەتى پىغەمبەر(ﷺ) قەسى لەگەل بىكەن بەلكو بىئانكات بە كارمەندى زەكات وخەلگى چى دەكات ئەوانىش بىكەن وخەلك چى دەست دەكەۋىت ئەوانىش دەستىان بىكەۋىت لەو كاتەدا ئەوان لەو گەتو كۆيەدا بوون عەلى كۆرى ئەبو تالىب -خوای لى رازى بى - ھاتە لايان ۋەستا ئەوانىش ئەو رازو نىيازىمان بۇ باسكرد وتى. كارى وا مەكەن بەخوا شتى وا ناكات رەببىيەى كۆرى خارث لە پويىدا ۋەستا وتى. تۆ بۆيە وا دەكەيت ھەسوۋدى بە ئىمە دەبەيت سوپن دىبە خوا تۆ بویت بە زاۋاى پىغەمبەر(ﷺ) ئىمە ھەسوۋدىمان بە تۆ نەبىرد عەلى وتى. بىئانپىر ئەوان رۆيشتن وعەلىش - خوای لى رازى بى - راکشا عەبدولوتەلىب دەلى. كاتى پىغەمبەر(ﷺ) نوپۇزى نىۋەرۋى كىرد پىشى كەۋتىن ۋلاى ھوجرەكەى ۋەستاين ھەتا ھات گۆپى گىرتىن ۋەرموۋى. چى لە دلتاندايە دەرى بىر ئەو ھوۋە ژوۋرەۋە ونىمەش بە دوايدا لەو ژۇرەدا لای زىنەبى كچى جەحش بوو ئىمەش ھەرىكەمان بەتەما بوو ئەۋى تىران قەسە بىكات دوا جار يەككىمان ھاتە گۆۋ وتى. ئەى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) تۆ چاكىرتىن كەس وخىزم دەۋست تىرىن كەسى ئىمەش گەۋرە بوۋىن ۋكاتى ژن ھىئانمان ھاتوۋە ھاتوۋىن بىمانكەپت بە كارمەندى ھەندى لەو خىرو زەكاتە خەلك چىت بۇ دەكات ئىمەش دەپكەين وخەلك چى دەست دەكەۋىت ئىمەش دەستمان بىكەۋىت پىغەمبەر(ﷺ) ماۋىيەكى زۇر بى دەنگ بوو ھەتا ۋىستمان قەسى لەگەلدا بىكەينەۋە زىنەبىش لە پىشتى پەردەكەۋە نامازەى بۇ دەكردىن قەسى لەگەل مەكەن لە دوايدا ۋەرموۋى. زەكات ناگونجى بۇ بىنەمالەى موھەممەد چۈنكە چىلگى سامانى خەلگىيە محمىيە ونوفلى كۆرى خارثى كۆرى موتەلىبىم بۇ بانگ بىكەن كە لەو رۇژەدا محمىيە كارمەندى پىنج يەككى دەستكەۋەكانى جەنگ بوۋە دەلى. ھەردووكيان ھاتن بۇ خىزمەتى بە محمىيە ۋەرموۋى. كچەكەت مارە بىكە لەم كۆرە واتە. لە فەزلى كۆرى عەبباس بە نەۋفەلى كۆرى خارثىشى ۋەرموۋى. كچەكەت مارە بىكە لەم كۆرە واتە. لە مەن لى ى مارە كىردم نىنجا بە محمىيە ۋەرموۋى. لە پىنج يەك ئەۋەندە ۋ ئەۋەندە مارمىيە بدە لە بىرى ھەردووكيان زەرى راۋى دەلى. ئەندازەگەى بۇ باس نەكردم. ^{۱۴۴}

۱۴۵. ﴿بەسەرھاتى مۇسلىمان بوونى ئە مامە ى كورى ئاتال﴾

ئەبۇ ھورەيرە - خۇلىي رازى بى - دەلى: پىغەمبەرى خۇلىي (ﷺ) چەند سوارمىيەكى نارد رۇوبە نەجد پىاوتىكىان لە تىرەى بەنى ھەنىفە بە دىل ھىنا پىي دەوترا ئە مامە ى كورى ئاتال گەورەى خەلگى يەمامە بوو بەستىانەو بە كۆلەكەيەك لە كۆلەكەكانى مزكەوتەكەو پىغەمبەرى خۇلىي (ﷺ): چوو بۇلاى پىي فەرموو: ئەى ئە مامە چىت لايە ؟ وتى: ئەى موحەمد خىرم لايە ئەگەر بىكوزى بەحق دەمكوزى وە ئەگەر لىم خۇش بىي ئەوا لە كەسىكى سوپاسگوزار خۇش دەبى ئەگەر مال و سامانىشت دەوى ئەوا داوا بكە چەنلىت دەوى پىت دەدرى پىغەمبەرى خۇلىي (ﷺ) بە جىي ھىشت تا رۇزى دوايى دووبارە فەرموو: ئەى ئە مامە چىت لا ھەيە ؟ وتى: ھەر ئەومىيە كە عەرزىم كىرووت ئەگەر لىم خۇش بىي ئەوا لە كەسىكى سوپاسگوزار خۇش دەبى وە ئەگەر بىكوزى بەحق دەمكوزى ئەگەر مال و سامانىشت دەوى ئەوا داوا بكە چەنلىت دەوى پىت دەدرى پىغەمبەرى خۇلىي (ﷺ) ئەو رۇزەش بەجىي ھىشت تا رۇزى سى يەم دووبارە فەرموو: ئەى ئە مامە چىت لا ھەيە ؟ وتى: ھەر ئەومە ھەيە كە عەرزىم كىرووت ئەگەر لىم خۇش بىي لە كەسىكى سوپاسگوزار خۇش دەبى وە ئەگەر بىكوزى بەحق دەمكوزى وە ئەگەر مال و سامانىشت دەوى ئەوا داوا بكە چەنلىت دەوى پىت دەدرى پىغەمبەرى خۇلىي (ﷺ) فەرموو: ئە مامە بەردن بەپر تاو چوو بۇ ناو باخە خورمايەكى نىزىك بە مزگەوتەكەو خۇى شۇرد پاشان ھاتە ناو مزگەوتەكەو وتى: (أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمد عبده ورسوله) وتى: ئەى موحەمد سۆيىن دىبە خۇا لەم سەر زەمبەدا رۇخسارى نەبوو لەلام بە رادەى رۇوخسارى تۇ رەقم لى بى وا ئىستا رۇوخسارى تۇ خۇشەوئىستىنى ھەموو رۇخسارەكانە لەلام سۆيىند بە خۇا ھىچ ئاينىك نەبوو لەلام كە بە رادەى ئاينەكەى تۇ رەقم لى بىت وا ئىستا ئاينەكەى تۇ لە ھەموو ئاينىكى تر خۇشەوئىستە لەلام سۆيىند بەخۇا ھىچ شارى نەبوو لەلام كە بە رادەى شارەكەى تۇ رەقم لىي بى وا ئىستا شارەكەى تۇ بووئە خۇشەوئىستىن شار لەلام سوارەكانى تۇ منىيان گرت لە كاتىكدا كەمن دەموئىست بىچم بۇ عەمرە فەرمانت بە جىيە ؟ پىغەمبەرى خۇلىي (ﷺ) مۇزدەى پى دا

وفەرمانىشى پىي کرد که عەمرە بکات کاتى که گەيشتەو مەککە يەگىک پىي وت :- ئايە لە دىنەگەت ھەلگەرايتەو ؟ وتى :- نەخىر بەلام لە خەزمەتى پېغەمبەرى خوادا (ﷺ) مۇسلمان بووم سۆيىند بەخوا جارېكى تر لە يەمامەو دىنکە گەنمىکتان بۆ نايەت تا پېغەمبەرى خوا (ﷺ) مۆلەتى پېنەدات.^{۱۴۵}

۱۴۶. ئافرەتەکان کە گوويان لە عومەر بوو عەباکانيان پىچا لە خۇيانەو

سەعدى كورپى ئەبو وەقاص -خوای لى پازى بى- دەلى:- عومەر داواى مۆلەتى کرد لە پېغەمبەر(ﷺ) لە کاتىکدا کە کۆمەلئى ئافرمى لابیو قەسەيان لەگەل دىکردو نامۆزگارى زياتريان دەکرد دەنگيان ھەلپىبوو کاتى عومەر پىگای خواست ھەستان وخىرا عەباکانيان پىچا بە خۇيانەو پېغەمبەر(ﷺ) بەدەم پىکەننەو پىگای عومەرى دا عومەر وتى :- خوا دانەکانت بىخاتە خەنن ئەى پېغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرمووى:- سەرم لەم ئافرمەتە سۆرما کەلای من دانىشتبوون لە کاتىکدا دىنگى تۆيان بىست خىرا عەباکانيان پىچا بە خۇيانەو عومەر وتى ھەقيان وایە لە تۆ زياتر بىرسن لە پاشدا عومە ربه ئافرەتەکانى وت :- ئەى ئافرمەتەنىک کە دۆزمنى خۆتانن لەمن دىترسن ولە پېغەمبەر(ﷺ) ناترسن ؟ ووتيان:- بەلى تۆ پەق تری و ووشک تری لە پېغەمبەر(ﷺ) پېغەمبەر(ﷺ) فەرمووى :- سۆيىند بەو کەسەى گيانى منى بە دەستە ھىيچ کات شەيتان بەتۆ نەگەيشتووە لەسەر پىگایەکدا مەگەر ئەو پىگایەكى تری گرتووە واتە پىگای خۆى گۆرپووە.^{۱۴۶}

^{۱۴۵} البخاري (المغازي) (۴۱۱۴)

^{۱۴۶} البخاري (بدء الخلق) (۳۱۳۰) .

۱۴۷. ﴿كُجِه هەتيوھە گريا كە گوئي له ووتەكەي پىغەمبەر(ﷺ) بوو﴾

نەنەسى كورې مالىك - خۆاى لى پازى بى- دەلى :- كچىكى هەتيوو لای ئومو سولەيم -
 خۆاى لى پازى بى- بوو پىغەمبەر(ﷺ) چاوى بەم كچە هەتيوھە كەوت فەرمووى :- ئەوھە تۆيت
 ؟ بەراستى گەورە بوويت بى نەگەيت كچە هەتيوھە كە بە گريانەوھە گەرايەوھە بۆلاى ئوم سولەيم
 ، ئوم سولەيم وتى- كچەم چىتە ؟ كچەكە وتى- پىغەمبەر(ﷺ) دووعاى لى كردم كە گەورە
 نەبەم نىتر قەت گەورەنابەم يان وتى- تەمەنەم گەورە نابىت ئوم سولەيم بەپەلە چووھە دەروھە
 ولەكچەكەى دا بە سەرىدا هەتا گەيشت بە پىغەمبەر(ﷺ) پاشان پىغەمبەر(ﷺ) پىي
 فەرموو :- ئوم سولەيم چىتە ؟ ئەويش وتى- ئەي پىغەمبەرى خوا ئايە دووعات لەو كچە
 هەتيوھە كردوھە ؟ پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووى- دووعاى چى ؟ ئوم سولەيم وتى- وادەزانى كەتۆ
 دووعات لى كردوھە گەورەنەبىت يان تەمەنى گەورە نەبىت پىغەمبەر(ﷺ) زەردە خەنە
 گرتى پاشان فەرمووى- ئوم سولەيم ئەي تۆ مەرجەكەى من لەسەر خوا نازانیت ؟ من بە
 راستى مەرجەم كردوھە لەگەل خۆاى خۆمداو ووتوومە :- بەراستى من مەرفەم پازى دەبەم وەك
 خەلگى پازى دەبەم ووتوورە دەبەم وەك ئەوان توورە دەبەن ھەر كەسك من دووعام لى كرد لە
 ئومەتەى من بە دووعايەك كە شاينەى نەبىت ئەوھە بۆى بكە بە پاكدەنەوھەى گوناھى وليى
 خۆش بەو بىكە بە ھۆى نزيك خستەنەوھەى ئەو لە خۆتەوھە لە دوا رۆژدا.^{۱۴۷}

١٤٨. ﴿بەسەر ھاتی ئەبو بەکری صدیق و ھەنظە لە ئە خزمەتی پیغمبەردا (ﷺ)﴾

ابو عثمان الهندي -خوای لی رازی بێ- ئەویش لە (حنظلة الأسدي) یەو -خوای لی رازی بێ- ئەو پیاو لە نووسەرانی سرووشت بوو دەلی :- ابو بەکری صدیقم بێ گەشت وتی:- ھەنظە لە چۆنی ؟ وتم:- ھەنظە لە بوو بە دوو پوو وتی:- پاکێ ھەر بۆ خواپە ئەو چێ دەلیت ؟ دەلی وتم:- کاتیک لە خزمەتی پیغمبەردا (ﷺ) دەبین دۆزەخ و بەھەشتمان دەخاتەو یاد وەك ئەوێ بەچاوی خۆمان بینیبیتمان کاتیک لای پیغمبەر(ﷺ) دەر چووین ژن و منداڵ و نیش و کار سەر قالمان دەکەن و ھەموو شتیکیان لە بیر دەچیتەو ئەبو بەکریش وتی:- سویند بەخوا ئیمەش ھەر بەو شیوەین ھەمان حالتمان ھەیە ھەنزەلە دەلی :- من و ئەبو بەکر چووین بۆ خزمەتی پیغمبەری خوا(ﷺ) وتم : ھەنزەلە لە دوو پووێ کردوو پیغمبەر(ﷺ) فەرمووی:- ئەو چێ یە ؟ ئەو دوو پووێ ؟ وتم :- ئەو پیغمبەری خوا (ﷺ) کاتیک لای تۆ بین بەھەشت و دۆزەخمان دەخیتەو یاد وەك ئەوێ بەچاوی خۆمان بینیبیتمان کاتیکیش لای تۆ دەرچووین ئەوا ژن و ماڵ و منداڵ سەرقالمان دەکات پیغمبەر(ﷺ) فەرمووی:- سویند بەو کەسێ نەفسی منی بە دەستە ئەگەر بەردەوام بن لە سەر ئەو حالەتە کەلای منن یان لە یادکردنەو دان ئەوا فریشتەکان لەگەڵتاندا دەبوون و تەوھەیان لەگەڵ دەکردن لە جینگەکانتاندا و لە رینگاوانەکاندا بەلام ھەنزەلە کات کاتە سێ جار دووبارە کردووە.^{١٤٨}

۱۴۹. ﴿ جوهریهی کچی حارث نافرەتیکی بە خێرو بەرهکەت بوو بۆ

هۆزەکەي ﴉ

ئەین ئیسحاق - رەحمەتی خۆی لێ بێ- دەئێت: پێغه مبهری خوا(ﷺ) لە غەزای بەنی مصطلق ژمارەیهکی زۆر بیاو نافرەتی بەدیل گرت و هه موویانی دابەش کرد بەسەر موستمانەکاندا لە ناویاندا جوهریهی کچی حارثی کۆری ضراری سەرکردهی بەنی مصطلق تێدا بوو موحەمەدی کۆری جەعفەری کۆری زوبەیر لە عورپووه ئەویش لە عائیشەو- خۆی لێ رازی بێ- دەئێت :- کاتێک پێغه مبهری خوا(ﷺ) گێراوهکانی دابەش کرد جوهریهی کچی حارث بەر ئابتی کۆری قەیس کەوت یان بەر کۆرە مامەکەي ثابت کەوت کە ناوی صفوانی کۆری مالیک بوو جوهریهی کتابةکەي کە بۆ کۆیلايهی دهنوسرا لەسەر خۆي نۆ ئۆقیهه نووسی کە بێداتە خاومەکەي کاتێک بیهوێت خۆي نازاد بکات جوهریهی نافرەتیکی جوان و بەرچاوی خۆین شیرین بوو هەر کەسێک چاوی بێ بکەوتبایە دەچوو دێهوه هاتە خزمەتی پێغه مبهری خوا(ﷺ) و داوای لێ کرد هاوکاری بکات لە نازاد کردنەکەیدا عائیشە دەئێت وەللاهی پەکەم جار کە بینی مله دەرگای ژوورەکەم وەستا خۆشم نەویست زانییم ئەگەر پێغه مبهر چاوی بێ بکەوێ دەکەوێتە بەر دلی دیارە سەیرکردن بۆ مەبەستی هاوسەرگیری بوو چونکە پێغه مبهری خوا (ﷺ) زۆر لەوه گەورەتر بوو و سەیری نافرەتی نامەحرەمی نەکردوو چوو ژوورەو وێ- ئەي پێغه مبهری خوا(ﷺ) من جوهریهی کچی حارثم گەورەي هۆزەکەي لەو بەلایهی من تووشی هاتووم خۆت ناگاداری کە من بووم بە کەنیزەک و ئەویش لە بەرپێرت شاراوە نیه لە دابەش کردنەکەدا بەر ئابتی کۆری قەیس یان کۆرە مامەکەي کەوتم لەسەر نۆ ئۆقیهه کتابةکەم نوسیوه بۆ نازاد کردنم منیش هاتوومەتە خزمەت تاکو پارمەتیم بدەیت نازادم بکەن پێغه مبهری خوا (ﷺ) بێی فەرموو :- (فهل لك في خير من ذلك) ؟ واتە:- پارەي نازاد کردنەکەت لەسەر من و خوازیبێت دەکەم بۆ هاوسەرگیری ؟ وێ- ئەي پێغه مبهری خوا(ﷺ) رازییم فەرموو:- بەئێ منیش بەئێنی خۆم جێ بەجێ دەکەم عائیشە -خۆي لێ رازی بێ - دەئێت:- هه والله کە گەیشته خەلکی کە پێغه مبهری

خوا(ﷺ) جوهرییهی کچی حارثی هیناوه خه‌لکی ووتیان: نه‌وان هه‌موو بوون به‌ خزمی پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) ئێتر نه‌وانیش گیراوه‌کانیان نازاد کرد و ناردیانته‌وه به‌هۆی هاوسه‌رگیری یه‌که‌ی سه‌د که‌س له‌ خزم و که‌سی خۆی نازاد کرد له‌ به‌می مصطلق نه‌مزانیوه‌ هه‌یج ئافره‌تێک له‌ جوهرییه‌ به‌ خێرو به‌ره‌گه‌ت تر بوو بێت بۆ هۆزمکه‌ی.^{١٤٩}

١٥٠. ﴿بەسەرھاتی ئەبی یەسر ئەو کەسە ی که‌ ژنیکی ماچ کرد﴾

بوخاری و موسلیم له‌ ابن مسعوده‌وه ده‌گێرنه‌وه ده‌ئیت :- پیاویک ئافره‌تێکی ماچ کرد هات بۆ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و پرووداوه‌که‌ی بۆ گێراپه‌وه‌ خۆی گه‌ورمه‌ش نایه‌تی (واقم الصلاة طرفي النهار وزلفا من الليل أن الحسنات يذهبن السيئات) دابه‌زانو پیاوه‌که‌ش وتی: نه‌و نایه‌ته‌ بۆ منه‌ ؟ پێغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فه‌رمووی: بۆ سه‌رجه‌م خه‌لکی یه‌ ترمزی وه‌فه‌رمووده‌ گێره‌وه‌کانی تر ده‌گێرنه‌وه‌ له‌ ئەبی یه‌سه‌روه‌وه ده‌ئیت: ژنیکی هات بۆلام خورما‌م لێ بکریت منیش وتم: له‌ ماله‌وه‌ خورما‌ی جوانترمان هه‌یه‌ ئافره‌ته‌که‌ له‌گه‌ئما هات بۆ ماله‌وه‌ و په‌لامارم داو ماچیکم کرد ئنجا هاتم بۆ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) و پرووداوه‌که‌م بۆ گێراپه‌وه‌ فه‌رمووی: تۆ چاکه‌ی تیکوشه‌ریکی ریگه‌ی خوات به‌وه‌ دایه‌وه‌ ناوا به‌رامبه‌ر ژنه‌که‌ی بکه‌یت ؟ ئینجا ماوه‌یه‌ک که‌وته‌ ده‌ریای بیرکردنه‌وه‌ هه‌تا په‌رومردگار نیگای بۆ ناردو نایه‌ته‌که‌ دایه‌زی.

^{١٤٩} أخرجه أحمد (٣٦٣٦٥) وقال محققه :- سنده حسن والطبراني (الكبير) (٤٩ / ٣٤) أبو داود (٣٩٣١) ابن حبان (٤٠٥٤ - ٤٠٥٥) وقال محققه إسناده قوي الحاكم (٣٦ / ٤) البيهقي (الكبرى) (٧٤ / ٩) والدلائل (٤٩ / ٤) أبو يعلى (٤٩٦٣٩) وقال محققه إسناده صحيح ابن هشام (السيرة) (٣ / ٣٥٠) رقم (٨٠٣) وقال محققه إسناده حسن وحسن إسناده الشيخ الألباني في (صحيح أبي داود) (٣٣٣٧) وفي (الأرواء) (١٣١) وقال الأرنؤاط في (تخریج زاد المعاد) (٣ / ١١٣) إسناده صحيح وقال الشيخ مقل في (الصحيح المسند) (١٦٤٥)

۱۵۱. ﴿جۈولەكەيەك داۋای گرهنتی كرد له پێغەمبەر (ﷺ)﴾

له ئەبو رافیعەو دەگیرنەو دەئێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) میوانیکی راگرت ئەوجا منی ناردە لای پیاویکی جوولەكە تا ناردی لا بهێنم بە سەلەم ئەو کاتەش سەرمتای مانگی رەجەب بوو جوولەكەكە وتی: -نەخێر نایەدم من تا گرەنتیم نەدات من دەئێت: -هاتمەووە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) و وەلامی جوولەكەكەم پێ راگەیاندا نەویش فەرمووی: -سوێند بێ بەخوا من ئەمینو متمانە بێکراوم لە ئاسمان و زەویدا ئینجا هاوێلەكە دەئێت: -هێشتا لە خزمەتی پێغەمبەردا (ﷺ) نەڕۆیشتبووم ئایەتی (ولا تمدن عينيك إلى ما متعنا به أزواجا منهم) داوەزی .

۱۵۲. ﴿بەرپاستی پیاوێكە قسەكەى راست وتەواو بوو﴾

(ابن المنذر) و (ابن أبي حاتم) له (ابن رزین) وە دەگیرنەو دەئێت: -دوو پیاو شەریك بوون یەكێکیان بەرەو شام رۆشت و ئەوی تریشیان مایەو کاتێک پێغەمبەری خوا (ﷺ) رەوانەکرا نامەیهکی بۆ شەریكەكەى نووسی و دەربارەى پێغەمبەر (ﷺ) پرسیاری کرد گوايه جی کردووە ؟ نەویش وەلامی نووسی کەوا لە فەرمیش دا تەنها لاواز و -هەزارەکان شوێنی کەو توون کابراش بازرگانهكەى بەجێ هێشت و گەپاوه بۆلای شەریكەكەى و بێى وت جینگەى پێغەمبەرم نیشان بەدە جا نەم پیاوێك چەند کتیبێکی خوێند بوویەو هاتە لای پێغەمبەر و وتی: -بۆجی بانگ دەکەیت ؟ نەویش فەرمووی: -بۆ فلان شت و فیسارە شت وتی: -دەى شاهیدی دەدەم کە تۆ پێغەمبەری خوایت نەویش فەرمووی: -تۆ چۆن دەزانیت من پێغەمبەری خوا وتی: -هیچ کات پێغەمبەرێک رەوانە نەکراوە تەنها لاواز و هەزارەکان شوێنی کەو توون ئێتر ئەم ئایەتە هاتە خوارەو (وما أرسلناك في قرية من نذير إلا قال مترفوها إنا بما أرسلتم به كافرون) واتە: -دواتر پێغەمبەری خوا (ﷺ) ناردی بە شوێن کابراو پێى فەرموو: -بەرپاستی خواى گەورە ئەم ئایەتەى ناردە خوارەو دەربارەى راستیەتى ئەو قسەیه کە وتت .

۱۵۳. ﴿پىاۋدكە مل كەچ بوو بۇ ھەق﴾

پىاۋىك قەرزى لاي پىاۋىكى تر بوو ھات بۇ داۋا كىرەنەۋى قەرزەكەى كابرا قەرزدار داۋاي لە خاۋەن قەرز كىرەنە ۋىيان بىت ۋەندىك لە قەرزەكەى خۇش بىت چونكە ناتوانىت قەرزەكەى ھەموۋى بىدانەۋە كابرا پازى نەبوۋ ئىتر دەنگيان بەسەر يەكتىدا بەرز كىرەۋە خاۋەن قەرز سۈيىندى خۋارد سۈيىند بە خوا ۋا ناكەم پىغەمبەر (ﷺ) ئەم سۈيىندەى گۈي لى بوو قەرمۈۋى. ئەۋە كىيە زىادە رەۋى دەكات لە سۈيىند داس وىند بەخوا دەخوات كە كارى چاكە نەكات كابرا وتى. من بووم ئەى پىغەمبەرى خوا كابرا ھەستى بەھەلەى خۋى كىرە نۈمىدەۋار بوو كە پىغەمبەر (ﷺ) لى توۋرە نەبىت پۈۋى كىرەۋە كابرا وتى. كامىانت پى خۇشە ھەلۋىرە يان چەندە دىتوانى قەرزەكە بىدەيتەۋە مەيدەرەۋە يان بەۋىستى خۋت ئەندازمەك لە قەرزەكە بىرە بۈيە ئەم كارەى كىرە تا ملكەچى ھەق بىت ۋ دلى براكەى پازى بىكات ۋگۈيرايەلى خواۋ پىغەمبەر (ﷺ) بىكات.^{۱۵۰}

۱۵۴. ﴿پاريزگارى كىرە لە ئاشكرا كىرەنى نەينى پىغەمبەر (ﷺ)﴾

رۈۋىكىيان پىغەمبەر (ﷺ) ئەنەسى كۈرى مالىكى نارد بۇ كارىك بەۋەۋىيەۋە ئەنەس كەمىك درەنگ گەپايەۋە بۇ مالىۋەۋە بۈيە دايكى پىرسىارى لى كىرە لە ھۋى درەنگ گەپانەۋەى ؟ نەۋىش وتى. خەرىكى كارىكى پىغەمبەر (ﷺ) بووم وتى. ج كارىك ؟ ئەنەسىش وتى. نەينىيە لەۋ كاتەدا نۈم سۈلەيم دايكى زۈر دىخۇش بوو ئەۋسا وتى. ئەى ئەنەس نەكەى كەس لە نەينى پىغەمبەر (ﷺ) ئاگادار بىكەيت.^{۱۵۱}

^{۱۵۰} (مفق عليه).

^{۱۵۱} (رواه أبو داود).

١٥٥. ﴿ عومەری کۆری ئەبی سەلەمە پابەند بوو بە کارە جوانەکانی

پێغمبەر(ﷺ) ﴾

عومەری کۆری ئەبی سەلەمە -خوای لی پازی بێ - منداڵێکی بچووک بووله مالی پێغمبەری خوا(ﷺ) دەژیا ئەو ھەر گات دەیویست نان بخوات دەستی دەگیرا بەناو قاپەکەدا لە لایەکەوە نەیدەخوارد نەمەش لە ناکاری خواردن نیه پێغمبەریش (ﷺ) هیچ ھەلیکی فەرامۆش نەدەکرد کاتی لەگەڵ ھاوھەڵان کۆ دەبوو فیری شتانیکی دەکردن کە بەرژمومندی دنیاو دوا پۆژی ھەبێت پۆژیک عومەری کۆری ئەبی سەلەمە -خوای لی پازی بێ - لە خزمەت پێغمبەردا(ﷺ) نانی دەخوارد کاتی بینی منداڵەکە وا نان دەخوات پێی فەرموو: کۆرم نزیك ببەرەو پاشان پێغمبەر(ﷺ) فیری ناکاری خواردنی کرد پێی فەرموو: (بسم الله) بکەو بەناوی خوا دەست بە خواردن بکە بە دەستی راست بخۆ ئنجا لەلای خۆتەو بخۆ دەست مەگیرە نیتەر ھەمیشە عومەری کۆری ئەبی سەلەمە پابەند بوو بەو ناکارە جوانانە ی پێغمبەر(ﷺ) فیری کرد.^{١٥٢}

۱۵۶. دەستى شەيتان لەگەل دەستى ھەردووکیان دا بوو ﴿

ھاوھالان - ڕەزای خاویان لى بى- کاتى لە خزمەت پىغەمبەردا (ﷺ) دادەنیشتن بۆ نان خواردن ھەرگیز پىش ئەو دەستیان بە خواردن نەدەکرد جارێک لە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و لە دەورى خواردنێک دانیشتبوون کچىکى بچووک ھات دەستى بۆ خواردنەكە درێژ کرد پىغەمبەر (ﷺ) دەستى گرت ونەیهیشت پاشان دەشتەکیەك ھات و دەستى بۆ خواردنەكە درێژ کرد پىش ئەو پىغەمبەر (ﷺ) دەستى بۆ ببات ئەم جارەش پىغەمبەر دەستى کابرای گرت پاشان فەرمووی- ھەر خواردنێک ناوی خاوی لەسەر نەھێنریت شەیتان بۆ خۆى ھەلال دەکات منیش دەستیم گرت ونەمەيشت ئینجا ئەو کابرایەى ھینا تا خواردنەكەى پى ھەلال بکات دەستیم گرت سویند بەخوا بەو زاتەى گیانى منى بە دەستە دەستى شەیتان لەگەل دەستى ھەردووکیان دا لە دەستى مندا بوو پاشان پىغەمبەر (ﷺ) (بسم الله) ی کرد و دەستى بە خواردن کرد. ^{۱۵۳}

۱۵۷. پیاوھ ئەنصارىيەكە پابەند بوو بە نوێژى بە كۆمەل ﴿

پیاویكى ئەنصارى مالىان زۆر لە مژگەوتەو دەور بوو ولەگەل ئەوھشدا زۆر ھەولى دەدا نوێژەكانى بە جەماعەت لە دواى پىغەمبەرەو (ﷺ) بکات بۆیە ھىيچ کات لە جەماعەت دوا نەدەكەوت و ھاوھالان زۆر بۆى بە پەرۆش بوون نوبەى گورپى كەعب -خاوی لى ڕازى بى- پىشنيارى بۆ کرد كە دەمەويٓت گوٓئ درٓئىكت بۆ بکرم تا ھات وچووٓى پى بکەيت ؟ چونكە بە ناو ئەو لە گەرمەدا ھات وچۆ دەكەيت زۆر ماندوو دەبیت پیاوھكە وتى- نا براكەم من زۆر دٓئخۆش نىم لە نزيك مژگەوتەو بە ئومىدیم وایە خاوی گەورە بەھاتنم بۆ مژگەوت وگەرانیوھم بۆ مالٓ ئەجرو پاداشتى تەواوم دەست بکەويٓت کاتىكٓ ئەم ھەوالەيان دا بە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووی- داوا کارم خاوی گەورە پاداشتى ئەوھات وچۆیەى بۆ كۆ بکاتەو و پاداشتى بداتەو. ^{۱۵۴}

^{۱۵۳} (رواه مسلم).

^{۱۵۴} (رواه مسلم).

۱۵۸. ﴿بەسرھاتى پياۋە خاۋەن تەۋەرەكە﴾

رۇزىكىيان پياۋىك داۋاي لە پىغەمبەر(ﷺ) كىرد تا خىرىكى پى بىكات پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ھىچى نەدايە ۋەرموۋى :- چىت ھەيە لە مالىھە ؟ كابرە وتى:- پارچە بەرمىكەك ۋەبەرداخىك پىغەمبەر(ﷺ) ۋەرموۋى:- بىچۇ بىيەننە ئەۋجا پىغەمبەر(ﷺ) بۇى فرۇشت بە دوو دەرھەم دايە دەستى سۈلكەرەكە ۋەرموۋى:- بە دەرھەمىكىيان خاۋاردن بىكەرە بۇ مىندالەكانت بە دەرھەمەكەى تر تەۋرىك بىكەرە كابرە رۇشت ئەۋەى پىغەمبەر(ﷺ) پىى ۋەرموۋى بوو جى بەجى كىرد ۋەگەرايەۋە تەۋرىكى بە دەستەۋە بوو پىغەمبەرى خوا(ﷺ) بە دەستى پىرۇزى تەۋرەكەى بۇ ساز كىردو ۋەرموۋى:- بىرۇ دار بىيەننە لەۋ شاخە تا پازدە رۇز نەت بىنم كابرە رۇشت دەستى كىرد بە دارھىنان ۋەرۇشتىنى لەۋ ماۋەيەدا دە دەرھەمى دەست كەۋتبوو داۋاي پازدە رۇزەكە ھاتەۋە پىغەمبەر(ﷺ) ۋەرموۋى:- بىرۇ بە ھەندىكى خاۋاردن بىكەرە بەۋەى تىرىش پۇشاك ۋەراخەر بىكەرە ۋە پاشان بۇى رۈۋن كىردەۋە كە كار كىردن باشىرو پىرۇزە تا ئەۋەى سۈال بىكەيت ۋەدەست لە خەلك پان بىكەيتەۋە ۋەرموۋى:- ئەمە باشىرو چاكىترە لەۋەى كە سۈال بىكەى چۈنكە سۈال كىردن ۋا دەكا خالىكى رەش لە دەم ۋچاۋودا دەرەكەۋى لە رۇزى داۋاي دا.^{۱۵۰}

۱۵۹. ﴿بەنۇ سەلەمە شۈينەكەى خۇى نەگۈرى لەۋىدا مايەۋە﴾

بەنۇ سەلەمە مالىيان زۇر دوۋر بوو لە مزگەۋتەۋە بەردەۋام باسى دەكىردە بە كىشەيەكى گەۋرە تەماشاي دەكىرد ۋەنارەھىمەت دىبوۋ بە ھاتن ۋەگەرانەۋە رۇزىكىيان بەنۇ سەلەمە ۋويستى خانوۋەكەى بىرۇشپىت ۋەخۇى نىزىك بىكاتەۋە لە مزگەۋت ۋىيىتە دراۋسىى مزگەۋت پىغەمبەر(ﷺ) بەم باسەى زانى ۋناردى بە شۈينىدا ۋەرموۋى:- بىستۈۋمە ئەتەۋى باركەيت ۋخۇت نىزىكى مزگەۋت بىكەيتەۋە ؟ بەنۇ سەلەمە وتى:- بەئى ئەى پىغەمبەرى خوا نىيازىكى ناۋام ھەيە پىغەمبەر(ﷺ) ۋەرموۋى:- ئەى بەنى سەلەمە ئاسەۋارى رۇشتىن ۋچوۋنت لاي

خوا تۆمار دەکریت و دەبیته شاھید بۆت بمتنەرەوه لە شوینی خۆت با بەردەوام خیری هاتن و پرۆیشتنت بۆ بنوسرئ پیغمبەری خوا(ﷺ) دوو سی جار ئەم ووتەیهی فەرموو پاشان فەرمووی: تۆ بەهەموو هەنگاوێک کە دەینیت بەردەو مزگەوت خوا پلەیک بەرزت دەگاتەوه بەنو سەلەمە رازی بوو وە خۆی هیشتەوه لەم دووریە بەو هیوایە بەردەوام ئەو پاداشتی بۆ بنوسرئ دمی فەرموو :- مادام ناوایە قەت ئەم شوینە ناگۆرم.^{١٥٦}

١٦٠. ﴿ پیغمبەر (ﷺ) ئەو ووشانە فیڕی هەردووکیان کرد کە جبریل فیڕی کردبوو ﴾

عەلی کۆری ئەبو تالیب -خوای لی رازی بی- خاتوو فاتیمە کچی پیغمبەری خواست لە مائەوه نیش و کاریان زۆر بوو وە زۆر ماندوو دەبوون بەهۆی هارپنی گەنم بە دەستار نیمامی عەلی داوای لە فاتیمە کرد کە بجیت بۆلای باوکی کە پیغمبەرە (ﷺ) وە داوای لی بکات کە خزمەتکاریکی بدات تا یارمەتی بدات بۆ کارووبارەکانی مائەوه خاتوو فاتیمە -خوای لی رازی بی- رۆیشت بۆ خزمەت باوکی بەلام شەرمی کرد ئەو داوایە لە باوکی بکات و بە دەستی خالی گەراپەوه ئەم جارە لەگەڵ عەلی هاوسەری جوون بۆ خزمەت پیغمبەری خوا(ﷺ) وە باسی ماندوویی و ناپەرەحتی خۆیان کرد بە دەست نیش و کاری گرانهوه داوایان کرد لە پیغمبەر(ﷺ) کە خزمەتکاریکیان بدات پیغمبەر(ﷺ) رپووی نیکردن و فەرمووی: هەواتان بدەم بە شتی کە لەوه باشترە کە ئێوه داوای دەگەن ؟ ووتیان:- بەلی پیغمبەر(ﷺ) فەرمووی:- چەند ووشەیهکتان پێ دەلێم کە جوهرنیل منی فیڕ کردوو فەرمووی:- لە داوی هەموو نوێزیک دە جار (سبحان الله) بکەن وە دە جار (الحمد لله) بکەن وە دە جار (الله اکبر) بکەن وە ئەگەر چوونە سەر جیگای نووستن سی و سی جار (سبحان الله) بکەن و سی و سی جار (الحمد لله) بکەن و سی و چوار جار (الله اکبر) بکەن.^{١٥٧}

^{١٥٦} (رواه مسلم).

^{١٥٧} (رواه الإمام أحمد).

۱۶۱. ﴿قوبەيىصەى كورى المخارق وشەيدايى بۇ ۋەرگرتنى زانست﴾

قوبەيىصەى كورى المخارق - خۋاى لى رازى بى - بياۋىكى پىر بوو بەلام بە سالأ چۈۋنەكەى
 ۋى نەكرد ۋاز لەۋەرگرتنى زانست بىنئىت چۈۋە خزمەتى پىغەمبەرى خۋا(ﷺ) فەرموۋى:-
 خۋجى ھاتوۋى ؟ قوبەيىصە ۋى:- تەمەنم زۆر بوۋە ئىسكەكانم لاۋاز بوۋە ھاتوۋم شتىكم فىر
 كى سوۋدم پىبگەيەننى لاي خۋاى گەۋرە پىغەمبەر(ﷺ) دلخۋش بوو كە بە پىرى ھاتوۋە
 رىست ۋەربىگىرى پىي فەرموۋ:- بەلاى ھىچ دارىك ۋەبەردىكدا ۋىدوارىك دا نەپۇشتوۋى
 ھەموۋيان داۋاى لى خۇشبوۋنيان بۇ كىردوۋى دۋايى پىغەمبەر(ﷺ) دەستى كرد بە
 فىرگىردنى ئەۋەى سوۋدى پى دەگەيەننى فەرموۋى:- ئەى قوبەيىصە كاتىك نوپۇزى بەيانىت كرد
 سى جار بلى پاك ۋىبىگەردى بۇ خۋاى گەۋرە ۋە ستايشى ئەۋ دەكەم كە پاراستوۋمى لە نابىنابى
 ۋىگۈلى ۋىنپىلجى ئەى قوبەيىصە بلى خوايە داۋاى ئەۋە دەكەم كە لەلاى تۆيەۋە بىرپۇرە
 بىسەرما فەزلى خۇت ۋە بەر سۆزى خۇتم بىخە ۋە بىم خەرە بەر بەرەكەتى خۇت.^{۱۵۸}

۱۶۲. ﴿پىرە ژنەكە كە شادوۋمان بوو بە مۇژدەكەى پىغەمبەر(ﷺ)﴾

رۇژىك ئافىرمىتىكى بەسالأ چۈۋ ھاتە لاي پىغەمبەرى(ﷺ) پىي ۋى :- ئەى پىغەمبەرى
 خۋا داۋاى دوۋعام بۇ بىكە بىچمە بەھەشت ؟ پىغەمبەر(ﷺ) بە گالتەۋە پىي فەرموۋ:- بىگۈمان
 بەھەشت كەسى پىرى ناچىتە ناۋ ئافىرمەكە زۆر خەمبارو بىتاقەت بوو ۋە زۆر ترسا ئىنجا
 پىغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى:- تۇ دەگەپىتەۋە سەر شىۋازى گەنجى ۋىلاۋى لە بەھەشتدا.^{۱۵۹}

^{۱۵۸} (رواه الإمام أحمد).

^{۱۵۹} (أخرجه البيهقي).

۱۶۲. ﴿پىاۋە دەشتەكەيەكە پابەندى فەرمانەكەي پېغەمبەر (ﷺ) بۈۋ﴾

رۇژىك پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ۋەك رېزگرتنى لە ھاۋەلانى وويستى بانگيان بكات بۇ ميوانداریەك بۇ ئەم مەبەستە فەرمانى بەسەلانى خزمەتكارى كرد گە خواردن نامادە بكات و پېغەمبەرىش (ﷺ) رۇيشت بۇ ئەۋەى ھاۋەلانى بانگ بكات بۇ سفرە و خوانەكە پېغەمبەر (ﷺ) ۋاۋەلانى نانيان خوارد وتیر بوون وکەمىك خواردن مایەۋە لەو کاتەدا كابرايەكى دەشتەكى بانگى كرد بۇ نان خواردن كابرا ھات و خواردنەكەى ھەموو بە دەستەۋە گرت و ناۋى خواى نەھینا و دەستى بە خواردن كرد پېغەمبەر (ﷺ) نامۇزگارى كرد فەرموۋى:-
خواردنەكە دابنى وپاشان ناۋە خوا (بسم الله) بکەۋ لەو جېگەۋە دەست بە خواردن بکە گە لیت نزيكە واتە:- لە بەردەمى خۆتەۋە كابراش گوئی بۇ فەرمانەكانى پېغەمبەر (ﷺ) گرت وتیری خوارد وھىشتا خواردن ھەر مایەۋە.

۱۶۴. ﴿تەلجەى كۆرى بەرپا و خوشەويستى بى سنوورى بۇ پېغەمبەر (ﷺ)﴾

تەلجەى كۆرى بەرپا پېغەمبەرى خواى (ﷺ) زۆر خوش دەويست وزۆر لىتى دھترسا كە خراپەيەكى بەسەر بەھىنن رۇژىك لە رۇژەكانى زستان تەلجە نەخۇش كەۋتېۋو پېغەمبەر (ﷺ) چوو بۇ سەردانى كاتىك كە ھاتە دەرەۋە بە نزيكەكانى فەرموۋ:- ۋا نابىنم تەلجە زىندوو بمىنىت و دەمرىت بۇيە ئەگەر مرد ئاگادارم بکەنەۋە تا ئامادەى بم ونويزى لەسەر بکەم ئىۋەش خىراى لىبکەن كاتى كە شەۋ داھات تەلجە ھەستى بە نەجەلەكەى كرد بۇيە دەورو بەرمەكى كۆكردەۋە وپىي وتن:- نەگەر مردم بمخەنە ناۋ گۆرەۋە وىمگەيەننە بەرۋەردگارم نەكەن پېغەمبەر (ﷺ) ئازار بدەن ۋەھۋالى كۆچى منى پېيىدن چۈنكە لەبەر جولەكەكان زۆرى لىدەترسم شتىكى بەسەر بەھىنن تەلجە لە نيۋەى شەۋدا خەمى نەۋمىيەتى جولەكەكان بەلآيەك بەسەر پېغەمبەر دا (ﷺ) بەھىنن بەلى ئەۋە بوو تەلجە مرد وکەس وکارەكەى بە نھىنيەۋە

ئەسپەردەى خاكىيان كىرد لە بەرەبەيانىدا كە ھەوالەكە گەيشت بە پىغەمبەر (ﷺ) كەوتە رى بەرەو لای گۆرەكەى لەگەل خەلكىدا راوەستاو دەستەكانى بەرز كىردەو و فەرمووى: پەرەمەردگارا تەلەكە بگەيەنە بەخۆت بە شىوئەك بۆى پىبەكەنىت وئەوئىش بۆ تۆ پىبەكەنىت.^{۱۶۱}

۱۶۵. ﴿كۆرپك كە شانازى پى دەكرىت بە سەر فرىشتەكاندا﴾

عەبدوللای كۆرى رەواكە -خوای لى رازى بى- يەكك بوو لە ھاوئە بەرپەزەكان كە زۆر عاشقى زىكر بوو سور بوو لەسەر بەستنى كۆرى زىكر ئەو ھەر جارپك لە مال دەر دەچوو ھەوالى كۆرى زىكرى دەپرسى خەلكى بۆ بانگ دەكرد كە ئەگەر بگەشتايە بە پىاوئك لە ھاوئەلانى پىغەمبەر (ﷺ) دەپوت: وەرە با چەند ساتىك ئىمان بە خوا نوئ بگەيەنەو بۆيە رۆژىكيان لە مال دەرچوو گەيشت بە پىاوئك لە ھاوئەلانى پى وئ: وەرە با ساتىك ئىمان بەئىنن كابران توورە بوو لەو قەسەيەو چوو بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) وئ: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەبىنى لای عەبدوللای كۆرى رەواكە ئارەزووى لە ئىمانت نىە وباس لە ئىمانى ساتىك دەكات پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: خوای گەورە رەحەم بكات بە عەبدەوللای كۆرى رەواكە ئەو كۆرپكى خۆش دەوئت كە تىايدا شانازى پى بكرىت بەسەر فرىشتەكاندا.^{۱۶۲}

^{۱۶۱} (رواه الطبراني).

^{۱۶۲} (رواه الإمام أحمد).

۱۶۷. ﴿ حارثى كۆرى خوزاعى پابەند بوو بەو بەلىنەى كە دابووى بە

پىغەمبەر(ﷺ) ﴾

نەحمەد ونەوانى دىكەش لە حارثى كۆرى خوزاعى يەو دەگىرنەو دەلىت چوومە خزمەت پىغەمبەرى خوا(ﷺ) نەویش بانگى كردم بۇلاى ئىسلام منىش دائم پىادا هىناو موسلمان بووم پاشان بانگى كردم بۇ زەكاتدان ودانىشم بەودا ناو وتم :- ئەى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ئەگەرپەمەو بۇ ناو ھۆزەكەم وبانگيان دەكەم بۇ موسلمان بوون وزەكاتدان ئەودى وەلام بەداتەو زەكاتى لى وەردەگرم وكۆى دەكەمەو تۇش نوپنەرىك بنىرە لە ھەمانكاتدا ھەتا ئەودى من كۆى دەكەمەو بۆتى بنىرم دواى ئەودى حارث رۆيشتەو وزەكاتەكەى كۆكردەو لە وانەى وەلامى بانگەوازەكەيان دا بوويەو پاشان وادەى ديارى كراوى ھاتنى نوپنەرىگانى پىغەمبەرى خوا ھات بەلام نوپنەرىگان دواكەوتن حارث گومانى بۇ پەيدا بوو واى زانى خوا وپىغەمبەرىكەى لى زویر بووین بۆیە پىاو ماقولانى ھۆزەكەى بانگ كەردو پى وىتن پىغەمبەرى خوا(ﷺ) كاتىكى ديارىكردووە كە تىايدا نوپنەرىگانى بنىرىت ھەتا ئەو زەكاتەى كۆمان كەردۆتەو بىبەن كەچى تا ئىستا نوپنەرى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ديار نىە نەھاتنى نوپنەرىش بەزویر بوونى پىغەمبەر(ﷺ) لىك دەدەمەو با بچىن وخۇمان بگەپەننە خزمەتى لە ھەمان كاتدا پىغەمبەرى خوا(ﷺ) وەلىدى كۆرى عوقبەى نارد تا ئەو زەكاتەى كۆكراوتەو وەرى بگىرىت وبەيتىت كاتىك وەلىد دەرچوو ھەندىك لە رىگای پىرى دواتر دوو دل بوو بە شوپن پى دا ھاتەو دواو تا گەراپەو خزمەت پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ئەو جا وتى:- ئەى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) حارث زەكاتەكەى نەدامى و وويستى بمكوژىت پىغەمبەرى خواش (ﷺ) كۆمەلىكى ترو چەند نوپنەرىكى نارد بۇلاى حارث لەو لایشەو حارث لەگەل ھاوئەكانىدا ھاتن و لە دەرەو شارى مەدىنە بەپەك گەيشتن وتىكەل بەپەك بوون وحارث وتى:- نپوہ بۇ كۆى رەوانە كراون ؟ ئەوانىش ووتيان بۇلاى تۆ ؟ وتى:- بۆچى ؟ ووتيان:- پىغەمبەرى خوا(ﷺ) وەلىدى كۆرى عوقبەى بۇلاى تۆ ناردوو و تۆ زەكات نەدامتى وھەولنى كوشتنت داوہ حارث وتى نەخىر سوپند بەو زاتەى كە موخەمەدى بە ھەق

رهوانه کردوو به هیچ شیوهیهک چاوم پی نه که وتوووه وهه رگیز نه هاتۆته لام کاتیک حارث چوووه خزمهت پیغه مبهری خوا (ﷺ) پیی فهرموو. نهی حارث زهکاته نه داوه و ویستووته نوینه ره که شم بکوژی ؟ نهویش وتی. نه خیر سویند بیت بهو زاتهی که بهههق تۆی رهوانه کردوو به هیچ شیوهیهک شتی وهها پرووی نه داوووه نه چاوم پیی که وتوووه ونه ههولتی گوشتنیم داوه منیش بۆیه هاتوووم ههتا زهکاته که بدهم چونکه نوینهری تۆل ه وادی خوئی دوا کهوت وله گاتی خویدا نه هات منیش لهوه دمهترسام نهو دوا کهوتنه دمهترستنی توو په بوونی خواو پیغه مبه ره کهی بوو بیت پاشان له سوورتهی (الحجرات) دا نه م نایه ته هاته خواره وه (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْلًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحِرُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ {٦} وَاعْلَمُوا أَن فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ {٧}) (الحجرات : واته. نهی نهوانه ی باومر تان هیتاوه نه گهر که سیکی متمانه پینه گراو هه والیک ی بۆهیتان خیرا بروای پی مه کهن به لکو سه رنج بدهن لیی بکوئنه وه تا بۆتان پروون دمهیته وه ته وه کو نازار و ناخۆشی و گیر و گرفت بۆ خه لکی دروست بکه نبه نه زانی جا دوا ی په شیمان ببه وه لهو کاره ی که پیی هه ستاون نیوه دنیا بن ویزانن که پیغه مبهری خوا (ﷺ) له ناو تانوایه پرس و رای پی بکهن زۆر شت ههیه نه گهر نهو به پای نیوه ی بکر دایه تووشی گیر و گرفت و ناخۆشی دمه بوون به لام خوا نیمان و باومر ی له لا خۆشه ویست کردوون وله دل و دمه روون تاندا رازانوویه تیوه لهو لایشه وه کوفرو بیباومر ی و گونا هوو یاخی بوون له فه رمانی خوا ی له لا تال و نا شیرین کردوون نا نهوانه هه ر خو یان پیگای ژیره سه ر هرازیان گرتوته بهر .

١٦٨. ﴿ هەردوو لا پاشگەز بوونەوه و خۆیان سپارد بە فەرمانی پەرورەدگار ﴾

(ابن جریر) و (ابن أبي حاتم) لە (سدى) ه وه دەگێرنەوه دەئیت بیاویک لە بشتیوانەکان ناوی عیمران بوو خێزانیکی هەبوو پێیان دەوت (ام زید) ئەم ئافرەتە نیازی هەبوو سەردانی خزمەکانی بکات بەلام مێردەگەى پێى لینگرتبوو لە جینگەیهکی بەرزدا داینابوو ئافرەتەگەش وەلامى نارد بوو بۆ خزمەکانی و هاتبوون بەدەمیەوه و دایان گرتبوو تا ببەنەوه لەو کاتەشدا مێردەگەى لەمال جوو بووه دەرەوه خزمانى خۆى بانگ کردبوو پاشان نامۆزاکانى پیاوهگە لەو نێوانەدا هەوێى ئەومیان دابوو نەپەلن خزمانى ئافرەتەگە خێزانی نامۆزاگەیان ببەنەوه دەرەنجامى ئەم بارو دۆخەش بە دەنگە دەنگ و دەستەویەخە بوونی یەکدی ونەعل گێشا نەبە یەگرتدا دواىى هاتبوو ئەوجا ئەم ئایەتە سەبارەت بەو پرۆداوە هاتە خوارمەوه (و ان طائفتان من المؤمنین اقتتلوا) دواتر پێغەمبەرى خوا (ﷺ) ناردى بە دواياندا و دادومرێکرد لە نێوانیان هەردوو لاش پاشگەز بوونەوه و خۆیان سپارد بە فەرمانی پەرورەدگار .

۱۶۹. ﴿ پێغەمبەری خوا کە گۆی بیستی قسەى جوولەکەکان بوو توورە بوو

لێیان ﴿

(حاکم) له (ابن عباس) وه دمیژیتەوه دەئیت : - جوولەکەکان هاتنە لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) وپرسیاریان لیکرد دەربارەى درووست کردنى ئاسمانەکان وزەوى فەرمووی :- خواى گەورە لە رۆژى يەك شەممە و دووشەممە دا زەوى درووست کردوو لە رۆژى سێ شەممە شدا شاخەکان وئەو سوودەشى بەوانەوهیە درووستى کردوو لە رۆژى چوار شەممە شدا درەخت وئاو وتەختایى ئاوەدان و وێرانى درووست کردوو لە رۆژى پێنج شەممەدا ئاسمانى درووست کردو لە رۆژى هەمینیش دا ئەستێرە وخورو مانگ فریشتەى درووست کردوو تا سێ کاتژمێر لەو رۆژەدا ماوتەوه جا لە یەكەمى ئەو سێ کاتژمێردا ئەجەل دیاریکرد تا ئەوى کاتى مردنى بیت بمرئ تا لە کاتژمێرى دووهدا بەلاو ئەهامەتى درووست کرد بۆ ئەو شتانەى مڕۆف سوودیان لى وەردەگرت لە کات ژمێرى سێیهەدا ئادەمى درووست کرد وجیگیرى کرد لە بەهەشت داو فەرمانى کرد بە نیبلیس کړنووشت بەریت بۆ ئادەم لە کۆتایى کاتژمێرەکەشدا لە بەهەشتى وه دەرنا جوولەکەکان ووتیان باشە دواى ئەمە چى پرویدا ئەى موحەممەد پێغەمبەرى خواش (ﷺ) فەرمووی :- دەسلاتی خوێ راگرت بەسەر عەرشد (استوى على العرش) ووتیان :- ئەگەر قسەکەت تەواو کردبا راست دەکرد نینجا ووتیان :- خوا پشووێ کردوو لەو نیۆنەدا دا پێغەمبەرى خوا (ﷺ) زۆر توورەبوو پاشان نەم نایەتە هاتە خوارەوه (ولقد خلقنا السماوات والأرض وما بينهما في ستة أيام) .

١٧٠. ﴿خوای گەوره پێغەمبەری ئاگادار کرد سەبارەت بە قسەو باسی

جوولەکەکان﴾

شەعبی لە عومەرەوه —خوای ئی رازی بێ— دەگێڕێتەوه عومەر دەهاته لای جوولەکەکان و گۆی لە تەورات دەگرت لە تەورات سەری سووردەما چۆن ووتەکانی قورئان پراوپر بە راست و درووستی هاتوو تا رۆژیک پێغەمبەری خوا(ﷺ) بە لایندا تێپەری و عومەر وتی: - تووخوا دەزانن موحەمەد (ﷺ) نێردراوی پەرۆردگارە ؟ یەکیک لە زاناکانیان لە وەلامدا وتی: - بەئێ - دەزانین پێغەمبەری خواپە عومەریش وتی ئەو بۆچی شوێنی ناگەون ؟ ووتیان: - پرسیارمان لێکرد: - کێ سروشت نیکات بۆ دەهێنێ وتی: - جووبرمیلی دوژمنمان ئەو جووبرمیلی شەپۆ ئازاوه و وێرانکاری دەبارێنی عومەریش لێی پرسی: - ئەو لای ئێوه کام فریشتە بەرپرسی نیگایە ؟ ووتیان: - میکائیل باران و سۆزو بەزمی دەهێنێتە خوارەوه ئنجا عومەر پرسی لێی: - ئەو باشە ئەم دوو فریشتەپە لای خوا پلەو پایەیان چۆنە ؟ ووتیان: - یەکیکیان لای راست و ئەوی دیكەش لای چەپی عومەریش —خوای ئی رازی بێ— وتی: - لایەتی نێه هیچ کام لە جووبرمیل و میکائیل دژایەتی یەکتری بکەن خۆ ئەگەر جووبرمیل دوژمنی میکائیل بێت ئەوا ناگونجێت میکائیل دۆستایەتی ببەستێت لەگەڵ یەکیکدا کە دژایەتی بکات منیش بەش بە حالی خۆم شاھیدی دەدم ئەو دوو فریشتەپە و پەرۆردگار ناشتی خوازن بۆ ئەوانەمی ناشتی و پارێزراوی هەڵدە بژێرن و جەنگیش بەرپا دەکەن لەگەڵ ئەوانەدا دژایەتپان دەکەن ئنجا عومەر هاتە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) و ویستی ئەو گەفتو گۆپەمی بێ رابگەپەنێت ئەوه بوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) بێی وت: - نایا ئەو ئایەتەت بێ رابگەپەنم کە هاتوونەتە خوارەوه ؟ عومەریش وتی: - بەئێ ئەو پێغەمبەری خوا ئەوسا پێغەمبەر (ﷺ) ئەم ئایەتەمی خوێندەوه (من کان عدوا لجبریل) تا گەیشتە (الکافین) ئەوجا عومەر وتی: - سوێند بێت بەخوا ئەو پێغەمبەری خوا لە لای جوولەکەکانەوه هاتم تا ئەوت بێ رابگەپەنم چی لە نێوان من و ئەواندا گوزمرا بەلام پەرۆردگار بێش من گەوت .

١٧١. ﴿ وابضه ی کوری معبد پرسپاری کرد له پێغه مبهردا (ﷺ) دهرپاره ی

چاکه ﴿

وابضه ی کوری معبد - خوای لی رازی بی - ده لیت :- هاتم بۆ خزمهت پێغه مبهردا خوا (ﷺ) وپیی وتم هاتوویت پرسپار بکهیت سه بارهت به چاکه ؟ وتم :- به لی فهرمووی :- دلی خۆت سه ر پشک بکهو چاکه ئه وهیه نه فست دلیا بیّت پیّ و خرابهش ئه وهیه له نه فسد دمیّت به گریّ وسینه ده گریّت گهرچی خه لکی فتوات بۆ بدهن. ^{١٦٤}

١٧٢. ﴿ هه ماههنگ بوونی بۆچوونی عومهر له سی شویندا له گه ل برپاری

خوای په روهردگار ﴿

بوخاری وفهرمووده گیره وهکانی تریش له عومه روه ده گیر نه وه ده لیت :- له سی شویندا هه ماههنگ بووم له گه ل خوای خۆم په که میان وتم نه ی پێغه مبهردا خوا برپا مه قامی ئیبراهیمت بکردایه به شوینی کۆبوونه وهی خه لکی بۆ نوێژ ئه وه بوو ئایه تی (واتخذوا من مقام ابراهیم مصلی) دابه زی : دووه میان :- وتم نه ی پێغه مبهردا خوا خیزانه کانت مروّقی پاک وپیس چاک وخراب روویان تی ده کات ئه گهر فهرمانی بالا پۆشیت بدایه به سه ریاندا ئه وا باش بوو ئه وه بوو ئایه تی حیجا بهاته خواره وه سیه میان :- خیزانه کانی پێغه مبهردا خوا له نیو خۆیاندا غیره میان کرد له په ک ومنیش پیّم وتم :- به لکو ئیوه ته لاق بدات خوای گه وه ژنی باشتی به نه سیب بکات ئه وه بوو ئایه تی (عَسَى رَبُّهُ اِنْ طَلَّقَکُنْ اَنْ یُّدِلَّهٗ اَزْوَاجًا خَیْرًا مِّنْکُمْ مُّسْلِمَاتٍ مُّؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيَّابَاتٍ وَأَبْکَارًا {٥}) نارد ه خواره وه - - - -

۱۷۲. ﴿بەسرەھاتى عوقبەى كۆرى عامىر لە كۆرى پېغەمبەرى خوادا

(ﷺ)﴾

لە عوقبەى كۆرى عامىرەو دەگىرنەو دەگىرنەو كە ووتوویەتى ۱- لەگەن پېغەمبەرى خوادا (ﷺ)
 بووین شوانى خۇمان بووین خۇمەتكارى گەس نەبووین سەرپەرشتى ووشترەكانى خۇمان
 دەگرد ھەر ئەو رۆژە وپەكێكمان ووشترەكانمان دەبرد بۇ لەوەرگا جارێك نۆرى من بوو
 ووشترەكانم برد بۇ لەوەرگا نۆوارە گە ھىنانمەو بۇ شوپنى جەوانەوھيان دواى ئەوھى كە ئېش
 وکارەكانم راپەراند جووم بۇ كۆرى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ووتارى دەدا بۇ خەلك گویم ئى بوو
 دەپەرموو ۲- ھەر گەسێك لە نۆو بە جوانى وپە تەواوى دەستوێژێك بگریت پاشان ھەستى
 بەگەرد نەگەجى وپە خشوعەو رووبگاتە خواو دوو ركات نۆژ بگات ئېلا ئەو بەھەشتى بۇ
 مسۆگەر دەپێت وئە ۳- بەخ بەخ ئەمە چ بەخشندەپپەكى گەورەپە پیاو گە پېشتر لە كۆرەگەدا
 بوو وتى ۱- ئەى عوقبە لەوھى چاگەر سەرنجەدا سەر دەگەم عومەرى كۆرى خەتتاپە وئە ۲- ئەو
 شە جپە ئەى ئەبا جەفص ؟ وتى ۱- پېش ئەوھى گە تۆ پېت پېغەمبەر (ﷺ) فەرمووى ۲- ھەر
 گەسێك دەستوێژێكى جوان بگریت پاشان بۆ (أشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا عبده
 ورسوله)

واتە ۳- من شاھەتى دەدەم گە ھېچ پەرسراوێكى راستە قىلە نە پېچگە لە خوا كە تەنپاپەو
 ھاوێلى نەو ۴- وە شاھەتى دەدەم گە موخەمەد بەندەى خواپە وپېغەمبەرپەتى ئەوا ھەر ھەشت
 دەرگاگەى بەھەشتى بۇ دەگىرنەو لە ھەر گامیانەو پەپەیت بچێتە ژوورەو ئارەزووى
 ھۆلەتى. ۱۶۵

۱۷۴. ﴿پیغمبەر (ﷺ)﴾ که گوئ بیستی عائیشه بوو پیکەنی

خاتوو عائیشه — خوی لی پازی بی- پاریهکی هه‌بوو که دوو بوکه‌له‌ بوو یاری پندکردن کاتیک پیغمبەر (ﷺ) خواستی نه‌و دوو بوکه‌له‌ی له‌گه‌ل خۆیدا برد پیغمبەر (ﷺ) لای عائیشه بینینی پرسیری لیکرد عائیشه نه‌وانه‌ چین ؟ عائیشه — خوی لی پازی بی- وتی- کچه‌کانم بوکه‌له‌کانم هه‌روه‌ها پیغمبەر (ﷺ) له‌ نیوان نه‌و دوو بوکه‌دا نه‌سپینکی بینی که دوو بالی هه‌بوو هه‌رمووی :- نه‌ی نه‌و شته‌ چیه‌ له‌ نیوان دوو بوکه‌له‌که‌دا ؟

عائیشه وتی- نه‌وه‌ نه‌سه‌ پیغمبەر (ﷺ) هه‌رمووی- نه‌ی نه‌وه‌ چیه‌ له‌سه‌ر هشتی وتی- نه‌وه‌ دوو باله‌ که‌یه‌تی پیغمبەر (ﷺ) هه‌رمووی- نه‌سپ و بالی هه‌یه‌ ؟ عائیشه — خوی لی پازی بی- وتی- نه‌ی نه‌تبیستوو که‌ سوله‌یمان — سه‌لامی خوی لی بی- نه‌سپینکی هه‌بوو که‌ بالی هه‌بووه‌ ؟ پیغمبەر (ﷺ) پیکەنی.^{۱۶۶}

۱۷۵. ﴿پیغمبەر (ﷺ)﴾ له‌ هه‌لسوکه‌وتی کابرا ده‌شته‌کیه‌که‌ تووره‌ بوو

کابرایه‌کی ده‌شته‌کی ووشترکی گرهبوو پۆژیکیان لی ی ون ده‌بی نه‌و پۆژه‌ زۆر ده‌گه‌ڕ هه‌تا تاریکایی شه‌و دادی به‌لام نایه‌دۆژته‌وه‌ له‌ نوپژی به‌یانیدا کابرای ده‌شته‌کی پۆشت به‌ره‌و مزگه‌وت جووه‌ ناو مزگه‌وت له‌ دوا‌ی نه‌وه‌ی پیغمبەر (ﷺ) نوپژی بۆ خه‌لکه‌که‌ کرد کابرای ده‌شته‌کی که‌وته‌ پرسیار کردن له‌ خه‌لکی ناخۆ ووشتره‌که‌ی نه‌ویان نه‌دیه‌و هاشان به‌ ده‌نگینکی به‌رز هاواری کرد هه‌ر که‌سێک ووشترکی سووری له‌و شپۆه‌ی دۆژه‌وه‌ که‌ لیم وون بووه‌ با ناگادارم بکاته‌وه‌ ؟ پیغمبەر (ﷺ) که‌ کابرای دی به‌و شپۆه‌یه‌ هاوار ده‌کات تووره‌ بوو هه‌رمووی- - ده‌ک نه‌ی دۆژه‌وه‌ مزگه‌وتمان درووست کردوو بۆ خوا په‌رستی نه‌ک بۆ بانگه‌واز کردن بۆ شتی ونه‌بوو له‌ ناو مزگه‌وتدا هه‌رمووی :- نه‌وه‌ی گوئی لی بوو به‌یایێک بانگه‌واز بۆ شتی ونه‌بوو ده‌کات با بلیت خوا بۆت نه‌گه‌ڕته‌وه‌ چونکه‌ مزگه‌وته‌کان بۆ نه‌وه‌ درووست نه‌کراون.^{۱۶۷}

^{۱۶۶} (رواه أبو داود).

^{۱۶۷} (رواه مسلم).

۱۷۶. ﴿ ھەوالدانەكەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە بارەى ھگمى كۆرى ھندى

بكرى دەقاو دەق ھاتە دى ﴾

لە عەكرىمەو دەگىرنەو دەئىت :- حطمى كۆرى ھندى بكرى ھات بۆ مەدىنە لەگەن
جەلەوى ووشترى خۆى داك ى بارىك لە خواردەمەنى يان ھەلگرتبوو و فرۆشتى پاشان چوو بۆ
خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و موسلمان بو و كاتىك پشتى ھەلگرت پىغەمبەرى خوا (ﷺ)
فەرمووى:-

بە پرووھكى پىاو خراپەو ھاتە لام و بەسەر و سىمايەكى غەدر بارىشەو پشتى ھەلگرت
كاتىك حطم گەيشتە پەمامە پاشگەز بووھو كە نىسلام و ئنجا بارى خواردنى نا لە
ووشترەكانى و روويكردە مەككە لە مانگى (ذى القعدة) دا كاتىك ھاوھەلانى پىغەمبەر (ﷺ)
نەم ھەوالەيان بىست چەند ھاوھەلانى خۆيان ئامادە كرد رىگە بە كاروانەكەى بگرن خۆى
گەورەش ئايەتى (يايها الذين آمنوا لا تحلوا شعائر الله) ناردە خوارەو ئنجا ھاوھەلان
دانىشتن و دەست بەردارى ئەو بوون .

۱۷۷. ﴿ مەعازى كۆرى جەبەل وسەعدى كۆرى عوبادە ئامۆزگارى

جوولەكەكانيان كرد ﴾

لە ئىبن عەبباسەو دەگىرنەو دەئىت :- پىغەمبەرى خوا (ﷺ) جوولەكەكانى بانگ كرد
بۆ موسلمان بوون و تامەزرۆى كردن ئەوانىش بەرپەرچيان دايەو پازى نەبوون مەعازى كۆرى
جەبەل وسەعدى كۆرى عوبادەش بە جوولەكەكانيان وت :- ئەى گرۇھى جوولەكە لە خوا
بترسن سوپەند بى بە خوا ئىو ھاش دىزان كە پىغەمبەرى خوايە پيش نەوھى پەوانە بكرىت
ئىو ھاش ئىمە تان باس دەكردو سىفەتەكانىتان بۆ والو دەست نىشان دەكردىن رافعى كۆرى
حرىمەلەو وھبى كۆرى يەھوزاش ووتيان شتى وامان پى نەوتوون ولە دواى موسا شەو ھىچ
كتىبىكى دىكە نازلە بوو و دواى موسا نەترسىنەرو نەمژدە دەرىكى دى نەنير دراو
پەرومردگارىش ئايەتى (يا اهل الكتاب قد جاءكم رسولنا بينات) ى دابەزاند .

۱۷۸. ﴿که نیزه که که نازاد کرا چونکه نیماندار بوو﴾

17A

١٧٩. ﴿پیاوێکە هەردوو دەستی خۆی پرکرد لە خێرو چاکە﴾

لە عەبدوڵلای کۆری ئەبێ ئەوفاوە هاتوووە کە ووتووێتی پیاویک هاتە لای پیغمبەری خوا (ﷺ) وتی: ئیستا بەم دەست و بێردە ناتوانم هیچ لە قورئان لەبەر بکەم کەواتە شتیکم فێر بکە لە جباتی قورئان ببخوینم فەرمووی: بلی: (سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله والله أكبر ولا حول ولا قوة إلا بالله) پیاوێکە وتی: ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) ئەمە زیکرو یادێ خواپە بۆ ئەوە ئەی چی بۆم؟ فەرمووی: بلی (اللهم ارحمني وارزقني وعافني واهدني) واتە: خواپە لێم خۆش ببەو بەزمییت هەبێ بۆم ورۆزیم بدەو لەش ساغم بکەو پێنمایم بکە بۆ رێی راست جا پیاوێکە کە هەستا بپروا ووشە بە ووشە بە پەنجەکانی هەردوو دەستی دەپێژاردن هەرووشەپەکی دەوت و پەنجەپەکی دەنوێژاند و دەمیوت ئەمە یەک ئەمە دوو تا دواپی پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: بەلێ ئەم پیاوێ هەردوو دەستی خۆی پرکرد لە خێرو چاکە.^{١٦٩}

١٨٠. ﴿بەسەرھاتی (العدراء) تەشتە گۆرەکی پیغمبەر (ﷺ)﴾

پیغمبەر (ﷺ) تەشتیک لە گەنی گۆرەکی هەبوو پێیان دەوت (العدراء) زۆر گەورەبوو چوار کەس کەمتر نەیان دەتوانی هەلبگرێ پۆژیک پیغمبەر (ﷺ) هاوێلانێ بانگ کرد بۆ خواردن لە دواى نوێژی چێشتەنگاوی پیغمبەر (ﷺ) ئەو تەشتەکی هێنا کە پێ بوو لە تریت پاشان بە هاوێلانێ فەرموو کرد بۆ خواردنی نەنە کە هەموویان هاتن لە دەوری دانێشتن تا جێگەیان تەسک بۆوە پیغمبەر (ﷺ) لەسەر ئەژنۆی دانێشت کابرایەکی دەشتەکی وتی: ئەم دانێشتنە چپە؟ پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی: خۆی گۆرە منی کردووە بە بەندەپەکی پێژدار و بەپێژ نەیکردووم بە کەسیکی سەر کەش و توند پاشان بە هاوێلانێ فەرموو: لە لاتەنێشتەکانی بخۆن فەراغەکانی ناو پراستەکی واز لێ بهێنن خۆی گۆرە بەرەمکەت و فەردەپێژێتە ناوی.^{١٧٠}

^{١٦٩} سنن ابو داود رقم ٨٣٢ و حسنه الشيخ الالباني.

^{١٧٠} (رواه أبو داود).

۱۸۱. ﴿بِهَسْرَهَاتِيْ كِهْ غَهْرِيْ كُوْرِيْ يِهْ سَارِيْ مَوْزَهْنِيْ وَنَهْ بُوْهْ كَرِيْ صَدِيْقِ﴾

هاوہ لَئِکْ ھەبوو ناوی کەغەرری گۆری یەساری موزنی بوو رۆژێک پێغەمبەر (ﷺ) بە پیاویکی ئەنصاری ڤەرموو کە بڕێک خورما کە لای بوو بییات بۆ ئەغەر بەلام کابرای ئەنصاری پێدانی خورماکە ی دوا دەخست و نەیدایە ئەویش شکاتی لای پێغەمبەر (ﷺ) کرد پێغەمبەر (ﷺ) ڤەرمووی: ئەبو بەکر بڕوات خورماکە ی بۆ ئی وەرگرێت ئەبو بەکری صدیق -خوای ئی ڕازی بێ- لەگەڵ ئەغەر ڕێکەوتن کە لە ۱۰ وایی نوێژی بەیانی یەکتەر ببینن و پێکەوێ دەرجن لە ڕێگەدا ئەبو بەکر - خوای ئی ڕازی بێ- ھەر کە سێکی ببینیایە لە دوورەوێ سلاوی ئی دەکرد پاشان ئەبو بەکر - خوای ئی ڕازی بێ- بە ئەغەری وت: نابینی خەڵک چەند چاکەیان لەسەر تۆ ھەیە ؟ کەس لە سلاویدا پێشت ناکەوێت لە دوا ی ئەو ئەغەر پەلە ی دەکرد و دەست پێشخەری دەکرد لە سلاویدا دیوت :- نیتەر ھەر پیاویکمان لە دوورەوێ ببینیایە سلاومان ئی دەکرد پێش ئەوێ ئەو ئەو سلاو بکات.

۱۸۲. ﴿په نجه ته قانډن کاري شهيتانه﴾

پښه مېر (ﷺ) بهر د عوام له هه ولې نه وودا بوو که هاو د لائی په رور دده بکات له سمر شتی پاک و جوان و باش وه ناموزگاری ده کردن که خویان دور بگرن له هه لسوکه وتی شهیتانی له ووتو کار یاندا وه بهر د عوام ناموزگاری موسلمانانی ده کرد که زور پزی مزگه وت بگرن فیری ده کردن که چوڼ له مزگه وتدا دانیښن روظنکیان بینی وا پیاوړک له ناوهر اړستی مزگه وتدا دانیشتوو و قاپه کانی توند لکاندوو به سکیه وه وه په نجه کانی کردوو به ناو په گرتیدا خه ریکی په نجه ته قانندنه پښه مېری خوا (ﷺ) که هم پیاوړی بینی بهم شیوه په ناماژی کرد بوی که دست لهو کاره هه لگری به لام کابرا حالی نه بوو له پښه مېری خوا (ﷺ) و بهر د عوام بوو له په نجه ته قانندن پښه مېر (ﷺ) فهرمووی: نه گهر هاتنه ناو مزگه وتو وه په نجه مه ته قینن چونکه په نجه ته قانندن کاری شهیتانه نیوه له مزگه وتا بهر د عوام وان له نوږدا هه تا نهو کاته ی له مزگه وت د در د دجن.

^{١٧١} (أخرجه الطبراني).

١٧٢ (رواه الإمام أحمد).

۱۸۲. ﴿نَامُوزْگَارِيهْ كَهِي پِيْنَهْ مَبَهَر (ﷺ) بُوْ جَوِيهْ يِرِي كُورِي مَطْعَه م بُوو به مایه ی خیر و بهر هکت﴾

پېغه مېهر (ﷺ) جوبه يری کوری مطعه می بینی پئی فەرموو ئایا بیت خوښه نهی جوبه ییر نه گەر دەر جووی بو سەفەر که له باشتین هاوێه کانت بیت له رووی شیوازوه وه له هه موویان زیاتر تویشووت پبیت ؟ جوبه ییر وتی: به ئی باوک و دایکم به قوربانت بیت پېغه مېهر (ﷺ) فەرمووی: ئەم پێنجە سوورمته بخوێنه (الکافرون , النصر , الإخلاص , الفلق , الناس) هه موو سوورمته ی که (بسم الله الرحمن الرحيم) دەست پی بکه چەند پوژ و مانگ تیپه پری جوبه ییر چەند جار ی که به سەفەر رویش ت دوا ی ئەو هه موو گەشت و گه رانه وتی: من گەم مال بووم که دەرپویشتم بو سەفەر وه شیوازم له هه موویان ناشرین تر بوو له هه موویان تویشووم که مەر بوو به لām له و کاته وه که پېغه مېهر (ﷺ) ئەم سوورمته ی فیڕ کردووم و مەدیای خوێنم من له هه موویان شیوازم جوان تره وه له هه موویان تویشم زیاتره تا له سەفەر ده گەر ئێنه وه. ۱۷۳

۱۸۴. ﴿كَلِمَاتٍ شِيرَه كَهِي بَه دِيَارِي بُون نَارْدَن دَنْيَا بَوون كِه لَيِيَان تَوُورَه نَه بَوُوه﴾

له نه نه سی کورشی مالیکه وه دمگیرنه وه که جووله که هرکاتی نافرمتیکیان بکه وتایمه بی نوئزیه وه له مال دهریان دهکرد نه خواردن و خواردنه و میان له گه ل دهخوارد نه له مالیشه وه له گه لی دادمنیشتن به لگو پاریزیان لی دمکردوو جییان بۆ جیا دمکردموه بۆیه یارانی پیغه مبه ریش (علیه السلام) لهو بارمیه وه لییان پرسی ؟ خوی گهرمش نه م نایه ته ی بۆ پموانه کرد (ویسألونک عن المحيض قل هو اذى فاعتزلوا النساء في المحيض) واته :- وه پرسیارت لی ده کهن دهرباره ی چه یز بللی چه یز نازاره که واته دوور بکه ونه وه له هاوسهره کانتان له کاتی چه یزدا ، ئینجا پیغه مبه ری خوا (علیه السلام) فهرمووی:- له ماله کاندایه گه لیان کۆبینه وه وهه موو

شتىكىيان لەگەل ئەنجام بەدن جگە لە كارى جوتبوون جولەكە ووتيان :- ئەم پياوھ دىھەوئەت لە ھەموو ياسايەكى ئىمەدا دزى ئىمە بوەستى جا ئوسەيدى كۆرى حوزمىر وعەببەدى كۆرى بەشىر چوونە خزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەم باسەيان بۆ گىرايەوھ و ووتيان :- ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) جوولەكە ئاوا و ئاوا دەلئىن ئەى بۆچى رىگامان پى نادەى ھەتا لە كاتى بى نوئىزىدا بچىنە لايان ودرووست ببىن لەگەلئاندا ؟ جا پىغەمبەر (ﷺ) پرووى گرژ كردوو پەنگى گۆرا ھەتا وامان دەزىنى كەلئىيان تووڤە بووھ بۆيە ھەردووکیان ھەستان چوونە دەرھوھ وروئىشتن لە پاشدا ھەندى شىرىا نىبە دىارى ھىنا بۆ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) نەوئىش ھەندى لەو شىرەى نارد بۆيان وخواردىانەوھ وئىگەپىشتن كە دلى لئىيان نەيەشاوھ.^{۱۷۴}

۱۸۵. ﴿دەشتەكەكە نەگەيشتە سبەى ئىوارە مرد﴾

ھەر كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) بىبىستايە كەسەك نەخۆشە سەردانى دەكرد سەردانى پىاوان وژنانى دەكرد سەردانى مىندال وپىرى دەكرد سەردانى مۇسلمان ونا مۇسلمانى دەكرد ھەبوو لەوانە سوودى دەبىنى لەو بەسەرگەردنەوھى پىغەمبەر (ﷺ) ھەشبوو وەك جوولەكە سوودى نەدەبىنى رۆژىكىيان پىغەمبەر(ﷺ) سەردانى دوو پىاوى دەشتەكى كرد پىغەمبەر (ﷺ) كە سەردانى نەخۆشى دەكرد دەيفەرەموو:- ھىچ نىبە خوا بىھوئەت مایەى پاك بوونەوھىە كەبىرى دەشتەكى وتى پاككە رەمەيە ؟ نا بەلكو تايەكى لە ناو بەرە لەسەر شىخى پىرو دەيكاتە مەوانى گۆر پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىنى ناخۆش بوو ووتەكەى كەبىرا پىر بوو لە بى ھىوايى وە سوودى نەبىنى لە نامۆزگارى و دووئەكەى پىغەمبەر (ﷺ) بۆيە فەرەموو:- تۆ نەگەر دووئەكە پەت كەردەوھ ئىتر ئەوھ قەسە قەسەى خۆتە بىرپارى خوا دئەتە دى كەبىرا نەگەيشتە سبەى ئىوارە مرد.^{۱۷۵}

^{۱۷۴} صحیح سنن ابو داود رقم ۲۵۸ و صححه الشيخ الالبانى.

^{۱۷۵} (زواہ البخارى).

۱۸۶. ﴿پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌هه‌مان نیه‌تی خو‌یان وه‌لامی جووله‌که‌کانی دایه‌وه﴾

رۆژێك كۆمه‌لیكى جووله‌كه‌ هاتنه‌ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌و كاته‌دا خاتوو عانیشه‌ خ‌وای لێ رازی بێ- خ‌یزانی پیغه‌مبه‌ر رو‌داویكى باوه‌رداران له‌ خ‌زمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا جووله‌كه‌كان ووتیان (السام علیكم) له‌ حیاتی (السلام علیكم) واته‌ مردن وتیچوون بۆ ئیوه‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (وعلیکم) له‌سهر خ‌ۆتان بی‌ت ئیتر هیچی زیاده‌ی نه‌فه‌رموو به‌لام عانیشه‌- خ‌وای لێ رازی بێ- تو‌ره‌ بوو وتی: (بل علیکم أنتم السام واللعة) واته‌: به‌لكو له‌سهر ئیوه‌ بی‌ت تی‌اچوون ومه‌رگ ونوفرین پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: ئه‌ی عانیشه‌ بی‌گومان خ‌وای گه‌وره‌ نه‌رم ونیانی خ‌ۆش ده‌و‌یت له‌ هه‌موو کارو بارێكدا وه‌ داوای لێ‌كرد ئارام بی‌ته‌وه‌ عانیشه‌ وتی: گو‌یت لێ نه‌بوو حی‌ان وت ؟ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: منیش وتم (وعلیکم) واته‌: به‌ هه‌مان نیه‌تی خو‌یان وه‌لامم دانه‌وه.^{۱۷۶}

۱۸۷. ﴿فه‌رمانی به‌ كوره‌كه‌ی كرد له‌ د‌وای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ب‌روات﴾

پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ سه‌فه‌ریكدا له‌گه‌ڵ هه‌ندێ له‌ هاوه‌له‌كانیدا بوو عومه‌ری كوری خه‌متاب وعه‌بدو‌ل‌لای كوری له‌گه‌ڵدا بوو عه‌بدو‌ل‌لای كوری عومه‌ر خ‌ۆشترێكى به‌ه‌یزی چالاکی تی‌ژ ره‌وی پێ بوو كه‌ ه‌ی باوكی بوو له‌ میان‌ه‌ی رێگه‌دا عه‌بدو‌ل‌لای كوری عومه‌ر په‌له‌ی به‌ خ‌وشتره‌كه‌ی كرد پێشی ئه‌و خ‌وشتره‌ كه‌وت كه‌ پیغه‌مبه‌ری له‌سهر بوو كه‌ عومه‌ر ئه‌مه‌ی بی‌نی عه‌بدو‌ل‌لای بانگ كرد ره‌خنه‌ی لێ‌گه‌ر تكه‌ پێشی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) كه‌وتوووه‌ قه‌ده‌غ‌ه‌ی كرد له‌سهر ئه‌مه‌ وفه‌رمانی كرد به‌ سه‌ریا كه‌ له‌ د‌وای پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ ب‌روات كه‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئی‌شه‌كه‌ی عومه‌ری بی‌نی چی كرد داوای له‌ عومه‌ر كرد كه‌ خ‌وشتره‌كه‌ی لێ‌ب‌كرێ عومه‌ر- خ‌وای لێ رازی بێ- وتی: بۆ تۆ ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌لام پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) لێی ك‌ری پاشان فه‌رمووی: به‌ عه‌بدو‌ل‌لای: ئه‌و خ‌وشتره‌ بۆ تۆ ئه‌ی عه‌بدو‌ل‌لای چی پێ ده‌كه‌ی بیه‌كه.^{۱۷۷}

^{۱۷۶} (رواه مسلم).

^{۱۷۷} (رواه البخاري).

١٨٨. ﴿دهقاليهك پوو دا له نياوان نه بو به كر وعومهدا﴾

بوخارى و نهوانى ديكهش له عهبدوئلاى كورى زوبه يرموه دمگير نه وه دهئيت:- كاروانيهك له لايهن (بنوامية) وه هاته لاي پيغه مبهرى خوا (ﷺ) نه بو به كر وتى:- فهرمان به قهقاعى كورى مه عبهد بكه عومهريش وتى:- به لكو فهرمان به نه قرمى كورى حابى بكه نه بو به كر وتى:- به عومهر ته نيا مه به ست پيچه وانهى من بوو عومهر وتى:- به لكو مه به ستم پيچه وانهى تو نه بوو دمه قاليه كيان بهر پا كرد تا دمنگيان بهرز بوويه وه ئنجا دهر بارهى ئهم رووداو ه ئايهتى {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَهِيدٌ عَلِيمٌ} {١} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ} {٢} إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ فَلَتُقْتَلُوا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ} {٣} إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنَ الرُّحَرِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ} {٤} وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ} {٥} (الحجرات).

واته :- نهى نهو كه سانهى باومرپتان هيناوه پيشى خواو پيغه مبهرى خوا مه كهون له بهر بار و پيشنيارد له خوا بترسن و پاريزكار بن چونكه له راستى خوا بيسهره به گوشتارتان زانايه به نياز و نه پييه كانتان , نهى نهوانهى باومرپتان هيناوه دمنگتان به سهره دمنگى پيغه مبهردا (ﷺ) بهرز مه كه نه وه له كاتى گفتو گودا فسه بى بهرده مه كهن له خزمه تيدا وهكو بو يه كترى ده كهن نه وهكو كردم و كانتان پوچ بيته وه وه مستيشى پى نه كهن به راستى نهوانهى كه دمنگيان هينواش ده كه نه وه له خزمهت پيغه مبهرى خوادا نهوانه نهو كه سانهن كه خوى گه وره دله كانيانى زاخاو داوه بو ته قواو خوا ناسين نهوانه ليخوش بوون و يادداشتى گه ورمو گرانبه ها بزيان ئاماديه به راستى نهوانهى له دهر وهى ژووره كان بانگت لى ده كهن نهوانه زور بهيان نهفامن و زيرى و مرناگرن چونكه رهوشتى كۆمه لايهتى درووستيان لهو بوارد را ره چاو نه كرد و وه خو نه گهر نهوانه خوگر بوونايه تا چوو پته دهر وه بولايان نه وه چاگرو رهوانه تر بوو بزيان خوالىخوشبوو ميه ره بانه ----

١٨٩. ﴿بەسەر ھاتی ووتە بیژەکە ی تیرە ی بەنی سەعد وگفتوگۆ کردنی لەگەڵ پیغمبەردا (ﷺ)﴾

ئێبن سەعد لە موحەممەدی کورێ کە عەبی قوریشیە وە دەگێرێتەو دەئێت :- لە سالی نوێ کوجیدا دە کەس لە تیرە ی بەنی ئەسەد ھاتنە لای پیغمبەری خوا (ﷺ) یەکیک لەوان تەلحە ی کورێ خویلد بوو لەو کاتەدا پیغمبەری خوا (ﷺ) لە مزگەوتدا بوو لەگەڵ ھاوئەکانیدا ئەوان سەلامیان کردوو ووتە بیژەکیان وتی :- ئە ی پیغمبەری خوا (ﷺ) ئێمە شایەتیمان داو ھوای گەورە تاک و تەنیاو بێ ھاوئە و گەواھیمانداو ھەندوو پیغمبەری خوات خۆمان ھاتووین بۆلات بێ ئەو ی بنیری بە دوا ماندا ئێمەش ھاوچەشنی بەیزمێک واین بۆ دوا ی خۆمان خەلکی چاومان لێ دەکەن ئنجا ئایەتی (يَمُنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ {١٧}) (الحجرات).

واتە :- ئەوانە منەت دەکەن بەسەر تۆدا کە گواھە موسلمان بوون پێیان بلێ منەت مەکەن بەسەرمدا لەسەر موسلمان بوونەکەتان بەلکو خوا منەت دەکات بەسەر ئێوەدا کە ھیدایەتیداوون بۆ ئیمان و باورێ ئەگەر ئێوە راستگۆن

١٩٠. ﴿سەرە بزنیك ھەوت مال گەراو ئەوجا گەیشتەو دەست کەسی یەکەم﴾

واحدی لە ئێبن عەبباسەو دەگێرێتەو دەئێت :- سەری بزنیك درا بە یەکیك لە ھاوئەلانی پیغمبەر (ﷺ) ئەویش وتی :- بەراستی فلانە کەسی برام و منداڵەکانی زیاتر پێویستی پێیەتی ھەتا ئێمە بۆیە سەرە بزنیكە ی نارد بۆ ئەوان بەم شیوازە ھەر لە مائەو ئەو سەرە بزنیان بە دیاری دھنارد بۆ ئەو ی تر ھەتا ھەوت مال گەراو ئەوجا گەیشتەو دەست کەسی یەکەم ئیتەر ئەم ئایەتە نازل بوو ھو ھە : (وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُجْزَوْنَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {٩}) (الحشر).

واتە :- ھەز بە بەخشینی دەسکەوتەکان بەوان دەکەن فەزلی ئەوان دەدەن بەسەر خۆیاندا ھەر چەندە ھەزارو نەداریشن جا ئەو ی خۆی لە نەفسی رەزلی بپارێزێت و زال بیت بەسەریدا نا ئەوانە ھەر سەر فرازن .

١٩١. ﴿بیلال چاوەڕوانی نەکرد و پەلە ی کرد﴾

لە موغیرە ی کور ی شوعبەووە هاتوووە کە وتووێهەتی :- شەویکیان میوانداری پیغمبەرم کرد (ﷺ) فەرمانی کرد لایەکیان پارچەپەکی گەورە گوشتی مەری بۆ بهێن بۆ ئەو ی بیبرژین چەقۆپەکی گەورە ی هەلگرت و گوشتەکی بێ دمبر ی موغیرە وتی :- بیلال هات هەوایی دایە بەو ی کە کاتی نوێژە موغیرە وتی :- چەقۆپەکی فرێدا و فەرمووی :- بۆچی بیلال پەلە ی کرد چاوەڕپێ نەکرد خواردنەگەم بخۆم دەستی بدریت بە خۆلەووە هەستا نوێژی کرد.^{١٧٨}

١٩٢. ﴿هەر کە پیغمبەری خوا (ﷺ) گۆی بیستی ووتە کە ی عەمر ی کور ی عاص بوو پیکەنی﴾

لە عەمر ی کور ی عاصەووە هاتوووە کە وتووێهەتی :- لە غەزای (ذات السلاسل) لە شەویکی زۆر ساردا لەشەم گران بوو جا ترسام لەو ی کە ئەگەر خۆم بشۆم تیا بچم بۆیە تەپەموم کرد پاشان بەر نوێژی نوێژی بەیانیم بۆ هاوڵەکانم کرد کاتیک کە لە غەزا کە گەڕاینەووە بەسەر هاتەکەیان بۆ پیغمبەر (ﷺ) گێڕایەووە جا ئەویش فەرمووی :- ئە ی عەمر بەلەش گرانیهووە نوێژت بە هاوڵەکانت کرد ؟ منیش پێم راگەیاندا کەچی رێگری لێکردم لەو ی کە خۆم نەشۆم و تەپەموم کرد وتم :- ئەم فەرموودەپەیی خوی گەورەم یاد کەوتەووە کە دەفەرمویت :- (ولا تقتلوا أنفسکم إن الله کان بکم رحیما) واتە :- خۆتان مەکوژن بەراستی خوی گەورە زۆر بە بەزەپیه بەرامبەر بە ئێو پیغمبەری خوا (ﷺ) پیکەنی و هیچی نەفەرموو.^{١٧٩}

^{١٧٨} (رواه أبو داود رقم (١٨٨) وصححه الألبانی).

^{١٧٩} (رواه أبو داود رقم (٣٣٤) وصححه الألبانی).

۱۹۳. ﴿گەرماي توند ھەناسەي دۆزەخە﴾

لە ئەبو زەررە ھاتوو: - كە وتوو: - لە سەفەرىڭدا لە خزمەتى پېغەمبەردا (ﷺ) بووين بانگبۆز وويستى بانگى نېوھ پۇبىدات پېغەمبەر (ﷺ) ھەرمووى: - ساردى كەرەھە ديسان وويستى بانگ بىدات پېي ھەرمووى: - ساردى كەرەھە دوو جار تا سى جار بەو شېوھە ھەتا سېبەرى تەپۆلكەكانمان بېنى پاشان ھەرمووى: - بە راستى گەرماي توند ھەناسەي دۆزەخە ھەر كاتى گەرما زۆر تووند بوو بە نويزەكانتان ساردى بىكەنمە واتە: - نويزەكانتان دوا بىخەن ھەتا گەرما نامېنى. ^{۱۸۰}

۱۹۴. ﴿پياوھەكە لە پۇشاكەكەي پېغەمبەردا (ﷺ) كفن كرا﴾

رۇزبەكياڭ يەكەك لە ئافرەتە سەحابىيەكان بېيارىدا پۇشاكى جوان درووست بىكات ماوميەكى زۆر خەرىكى بوو تا تەواويكرد زۆر جوان درووستى كرد كاتى تەواو بوو ھەلى كرت وپە ديارى بردى بۇ پېغەمبەر (ﷺ) وپېي بەخشي وەكو ديارى وە پېغەمبەرىش (ﷺ) ديارىيەكەي قىبول كرد وسوپاسى كرد پاشان پېغەمبەر (ﷺ) (صلى الله عليه وسلم) پۇشاكەكەي لە بەر كرد يەكەك لە ھاوھەكان بە لايەھە جوان وسەپىر بوو داواي لە پېغەمبەرگە كە ئەو پۇشاكەي بىي بەخشي پېغەمبەر (ﷺ) عادەتى وابوو داواي چى لى كرابى بەخشيويەتى وپەدى نەكردوتەھە چونكە زۆر بەخشىندە وسەخى بوو لە بەخشىن وسەخاومتدا وەكو شەنە باي فېنك بوو بەخشيويەتى ولەھەزارى نەترساوھ پېغەمبەر (ﷺ) پۇشاكەكەي دانائو بەخشي بە پياوھەكە ولە خۆي بورد ھەندى لە خەلىكى ووتيان: - بۇ لىت وەرگرت پېغەمبەر خۆي پېويستى پېيەتى كابرە بۆي پوونكردنەھە بۇ ئەھەم ناوى لەبەرى بىكەم بەلكو دەمەوى بىكە نەبە كفنم كاتى مردم تا بەر بەرەكەتى پېغەمبەر بىكەم بەلى ئەم ھاوھە لە كاتى مرد لە پۇشاكەكەي پېغەمبەردا كفن كرا لەو كفنە پاكە جوانە. ^{۱۸۱}

^{۱۸۰} (رواه أبو داود رقم الحديث (٤٠١) وصححه الألباني).

^{۱۸۱} (البخاري فتح / ٦٠٣٦ (نظرة النعيم) / ج ٣ / ٦٣٨).

۱۹۵. ﴿خاوەنى وويستەكان تەنھا خواى گەورەيه﴾

جارىك پياويك ھاتە لاى پىغەمبەر (ﷺ) و دەربارەى ھەندئ شت قسەى لەگەندا كرد پاشان پياوھەكە دەربارەى كارىك بە پىغەمبەرى (ﷺ) ووت: ئەگەر خواو تۆ بىانەوئ پىغەمبەر (ﷺ) بە قسەكەى توورە بوو پاشان بۆى روون كردوھە كە خاومنى وويستەكان تەنھا خوايە وبەس كە ھەر كاتىك وويستى لە سەر شتئ ھەبوو ھەر دەبئت وئەگەر وويستيشى لەسەر شتئ نەبوو ئەوھ ھەرگىز نابئت ئەوسا پىغەمبەر (ﷺ) پىئى فەرموو: ئايا تۆ دمتەوئت من بگەيتە ھاوئلى خواو وەك ئەو دامبئت ؟ وا مەئلى بەلكو ھەموو كات بلئ ئەگەر خوا خۆى وويستى لەسەر بئ. ^{۱۸۲}

۱۹۶. ﴿نامۆزگارىەكانى پىغەمبەر (ﷺ) بۆ عەبدوئلاى كورى فضالە﴾

لە عەبدوئلاى كورى (فضالە) وە لە باوكيەوھ ھاتووھ كە وتووئەتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كارەكانى ئىسلام وئەحكامەكانى فېر دەكردم بىگومان يەكئ لەمانەى كە فېرى دەكردم بريتى بوو لەوھى كە فەرمانى پى كردم پارىزگارى لە پىنج فەرزەى نوئز بگە واتە: بەردەوام بە لەسەريان ولە يەكەم كاتى خۆياندا بە كۆمەن بىانكە (فضالە) وتى: وتم لەم كاتانەدا زۆر سەرھائەم بە نىش و كارى دنياوھ بۆيە شتېكم فېر بگە كە خىرو پاداشتەگەى ئەوھندە زۆر بئت بىكەم وبەسم بئت فەرمووئى: پارىزگارى لە دوو عەسرەكە بگە ئەمەش لە زمانى ئىمە نەبوو بۆيە وتم ئەم دوو عەسرە كامانەن ؟ فەرمووئى: نوئز كردن لە پيش خۆر كەوتن ولەپيش خۆر ئاوا بوون دا واتە: نوئزى بەيانى ونوئزى عەسر. ^{۱۸۳}

^{۱۸۲} (رواه البيهقي).

^{۱۸۳} (رواه أبو داود رقم الحديث (٤٢٧) وصححه الشيخ الألباني.

۱۹۷. ﴿عەمرى كۆرى عاص بىدەنگ بوو نەبادا پىغەمبەر (ﷺ) لە رىزبەندى خوشەويستەكانىدا بىخاتە كۆتايى﴾

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھاۋەلانى خۇى زۇر خوشەويست ھەر يەككە لەوان واپاندەزانى كە پىغەمبەر (ﷺ) نەۋى لە ھەمووان خوشتر دەۋىت رۇژىك پىغەمبەر (ﷺ) سوپايەكى بۇ پروو بە پرووونەۋەى دوزمن نامادە كرىبوو عەمرى كۆرى عاصى ھەلئازاد بۇ سەركردايەتى سوپاكە ئەو سوپايە ئەبو بەكر وعومەرىشى تيا بوو - خوا لىيان پازى بىت - عەمر لە دلى خۇيدا واپازانى ئەم ھەلئازادەى پىغەمبەر لەبەر پلە وپايەو خوشەويستى عەمرە لە دلى پىغەمبەردا (ﷺ) بەلئ رۇشتن ولە غەزاي (ذات السلاسل) دا بەسەر بى باۋەيراندا سەركەۋتن كاتىك گەپرانەۋە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) زۇر بە گەرمى پىشۋازى لى كرىن عەمر ھەستى كرى كە نىستا ئەو خوشەويستىن كەسە لەلاى پىغەمبەر (ﷺ) بۇيە وتى:- ئەى پىغەمبەرى خوا خوشە ويستىن كەس لى تۇ كىيە ؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى:- عانىشە - خۋاى لى پازى بى - عەمر وتى:- مەبەستم لە ناو پياۋاندا ؟ فەرموۋى:- باۋكى عانىشە واتە:- ئەبو بەكرى صديق - خۋاى لى پازى بى - عەمر وتى:- پاش ئەو كى ؟ فەرموۋى:- پاشان عومەرى كۆرى خەتتاب پاشان چەند پياۋى تر ژمارد عەمر بىدەنگ بوو لە ترسى ئەۋەى نەبادا پىغەمبەر (ﷺ) لە رىز بەندى خوشەويستەكانىدا ئەو بخاتە كۆتايى.

۱۸۴

۱۹۸. ﴿ ھاوھلە ئەنسارىيەگە بە خىرايى لە راگردندا ناسرا بوو ﴾

ھاوھلىكى ئەنسارى ھەبوو بە خىرايى لە راگردندا ناسرا بوو لە كاتى گەرانەوھى موسلمانان لە يەككە لە غەزاكاندا ھاوارى كردو وتى: - كەس ھەيە راگردن وپىشېركىم لەگەلدا بكات تا مەدينە ؟ بەم شىۋەيە بانگەوازەكەى دووبارە و دووبارە دەكردەوھ كاتىك سەلەمەى كورپى ئەكەوھ بىستى پىي وت: - ئەوھ پىز لە بەرپىز ناگرىت لە شەرىف و خانەدان ناترسى ؟ پىاوھەگە وتى: - نەخىر ناترسم مەگەر پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىت سەلەمە داواى لە پىغەمبەر (ﷺ) كرد تا مۆلەتى بدات پىشېركىي لەگەلدا بكات پىغەمبەر (ﷺ) مۆلەتيدا فەرمووى: - ئەگەر خۆت بتەوئ سەلەمە وازى لە كابرە ھىنا تا ماوھەك رابكات پىش ئەو پاش كەمىك سەلەمە شوپىنى كەوت تا گەشتەوھ بە كابرە دواتر بە تەواوى پىشى كەوت.^{۱۸۵}

۱۹۹. ﴿ ئوم و مرقەھى كچى نەوغل بە شەھىدە ناوى دەبرا ﴾

لە ئوم و مرقەھى كچى نەوغلەوھ ھاتووھ كاتى كە پىغەمبەر (ﷺ) وويستى بچىت بۆ جەنگى بەدر پىم وت: - ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) مۆلەتم بەدرى با لەگەلت بىم بۆ جەنگ چارەسەرى و خزمەتى نەخۆش و برىندارەكان بىكەم بەلكو خواى گەورە پەلەى بەرزى شەھىدىم پىي بىبەخشىت ؟ فەرمووى: - لە مالى خۆت بىمىنەرەوھ خواى گەورە پەلەى بەرزى شەھىدىت پىي دىبەخشىت وەكەى راوى فەرموودەكە وتى: - نىز لە داوى ئەوھ بە شەھىدە ناوى دەبرا وەكەى وتى: - ئوم و مرقەھە قورئانى لەبەر بوو بۆيە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) مۆلەتى پىدا لە مائەكەيدا بانگبىزئ دابىي بانگى بۆ بدات و بەر نوپىزى بكات بۆ ئافرەتان راوى وتى: - غولامىك و كەنيزەكىكى ھەبوو پىي وتن: - لە داوى مردنم ئىوھش ئازاد بن ئەوانىش شەو چوونە سەرى و پۇشاكىيان دا بە سەر لوت و دەم و چاويدا بەستىيان ھەتا مرد جا ھەستان ورۇيشتن كاتى كە رۆژ بوويەوھ ھەوالەكە گەيشتە پىشەوا عومەر - خواى لى رازى بى - ھەستا ووتارىكى بۆ خەلك خويندەوھ ووتى: - كى ھەوالى ئەو دووانە دىزانىت يان كى بىنيوونى بىناھىنىت بۆ لامان كاتى ھىنانىيان فەرمانى كرد ھەلىان بواسن ئەوھش يەكەم ھەلواسىن بوو لە شارى مەدينەدا.^{۱۸۶}

^{۱۸۵} (رواه مسلم).

^{۱۸۶} (سنن أبو داود رقم الحديث (۵۹۱) وحسنه الشيخ الألباني).

۲۰۰. ﴿بەسەرھاتى پىاۋە ئەنصارىيەگە كە پابەند بوو بە غوڭغۇندى

سوورەتى ئىخلاص﴾

بىاۋىكى ئەنصارى لە مزگەۋى (ھىاء) پېش نوپۇزى بۇ خەلەك دەكرە ۱- سوورەتى (قل
 ھو الله احد) ھەتا كۆتايى سوورەتكە دەخوڭند تا تەۋاۋ دەبوو پاشان سوورەتتىكى تىرى
 دەخوڭند لە ھەموو رىكائىكىدا ئەمەى دووبارە دەكرەدە ھاۋەلانى مزگەۋەكەى پېشان وت - تۇ
 ھەمىشە ئەم سوورەتە دەخوڭنى پاشان ۋەك ئەۋەى ۋابزانى نوپۇزەكەت تەۋاۋ نپە دەجىت
 سوورەتتىكى تىرىش دەخوڭنى يان تەنھا سوورەتى (الاخلاص) بىخوڭنە پان ئەۋە مەخوڭنە
 وسوورەتتىكى تىر بىخوڭنە ئەۋىش وتى:- من ھەرگىز ئەۋ كارە ۋاز لى ناهېنم جا ئەگەر پېتان
 خۆشە پېش نوپۇزىتان بۇ دەكەم ئەۋە نامادەم ئەگەر پېتان نا خۆشە ۋاز دەھېنم ئەۋانېش
 لەبەر ئەۋەى بىاۋىكى بەرپىزى ناۋيان بوو پېشان خۆش ئەبوو بىگۇرپن ۋولپان :- پازىن بەۋ
 شىۋەپە پېش نوپۇزىمان بۇ پەكە جا كاتىك ھاتنە خىزمەت پىغەمبەر (ﷺ) ھەۋالى ئەۋ
 رۋوداۋمىيان پىگەپاند ھەرموۋى:- ئەى ھالان كەس جى ۋاپلىگىردى بە گۇپى ھاۋەلەكانت ئەكەپت
 ؟ ۋە بۇجى ئەۋەندە پابەندى بەۋ سوورەتەۋە لە ھەموو رىكائىكىدا دوو بارەى دەكەپتەۋە ؟
 وتى:- ئەۋ سوورەتەم زۇر خۆش دەۋىت پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى:- خۆشەۋىستىت بۇ ئەۋ
 سوورەتە دەتباتە بەھەشتەۋە يان خواش تۇي خۆش دەۋىت.^{۱۸۷}

۲۰۱. ﴿بەسەرھاتی خەواتی کۆری جوبەیری ئەنساری لە خزمەتی

پێغەمبەردا (ﷺ)﴾

نیین حەجەر لە کتیی (الإصابة) دا ئەم بەسەرھاتی هیناوە کە خەوات شاعیریکی جاھیلی بوو لە مەدینە ھۆنراوی دەوت بەسەر ئافرەتاندا ونوکتەو دنگو باسی لە ناو عەرەبدا بلاو بوو خۆی دەگیرێتەووە و دەلێت تازە موسلمان بووم لەگەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) دەر چووین لە دۆلێکی مەککە بە ناوی (ظهران) خیمەمان ھەڵدا بوو شەویەک کە مانگە شەو بوو ھاتمە دەرەووە چەند ئافرەتێکی ناو چەگەم بینی دانیشتبوون و قسەیان دەکرد منیش گەرامەووە خیمەگەم خۆم گۆزی و ھاتمە لایان قسەیان لەگەڵ بکەم و ھۆنراویان بۆ بخوینمەووە لەو کاتەدا پێغەمبەر (ﷺ) ھاتە دەرەووە بۆ ئیشی خۆی و منی بینی لەگەڵ ئافرەتەکاندا و فەرمووی: باوکی عەبدوڵلا چی دەکەوی بەم شەو؟ زۆر تەریق بوومەووە بۆ پینەیی حالی خۆم و تەم: حوشرەگەم بەرەلا بوووە دواي ئەو پێغەمبەر (ﷺ) لە مەدینە بینیمەووە فەرمووی: مەسەلەیی حوشرەگەت بو بەچی؟ منیش لە شەرم و تەریقیدا نەدەچووم بۆ مرگەوت تا پێغەمبەر (ﷺ) نەبینم تا رۆژێک ھەستم کرد کە پێغەمبەر (ﷺ) لە مرگەوتدا نیە چووم نوێژ بکەم ھەستم کرد پێغەمبەر (ﷺ) لە مائی خۆیان ھاتە دەرەووە و دوو پکات نوێژی کردو دانیشت منیش نوێژەگەم درێژ کردەووە بەلکو ھەستی و بپروات ئەویش فەرمووی: وا من دانیشتوووم چەند نوێژەگەت درێژ دەکەیتەووە بیکە ناچار نوێژەگەم تەواو کرد و چوومە خزمەتی و تەم: ئەی پێغەمبەری خوا لەو کاتەدا لاواز بووم و گوناھێکی وام کرد ئەویش بە زمردە خەنەووە فەرمووی: خوا رەحمت پێ بکات, خوا رەحمت پێ بکات.

۲۰۳. ﴿ كَاتىك گە نجه كان پىغەمبەريان بينى بلاوهيان كرد ﴾

رۆژنىك كۆمەلىك گەنجى مەككە پۇشاكەكانى بەريان داکەند بوو وەك حەبل لوليان كرد بوو بە يەكترىاندا دەكىشا لەو كاتەدا ئەوان ئەو كارەيان دەکرد دوو ھاوئى پىغەمبەر (ﷺ) بە لاياندا رۆشتن گەنجهكان گالتهيان پىكردن وباكيان نەبوو هيج ريزيان بۆ ئەو كەسانە دانەدەنا كە بە لاياندا دەرپۇشت پاشان پىغەمبەر (ﷺ) بە لاياندا رۆشت كاتىك پىغەمبەريان بينى بلاوهيان لىكرد پىغەمبەر (ﷺ) بە تورەيى گەرايەووە بۆ مال دەربارەى ئەو گەنجانە دەيفەرموو: (سبحان الله) شەرم لە خوا ناكەن و لە بەردەم پىغەمبەرى خواشدا خۆيان دا نابۆشن ئوم ئەيمەن - خۆى لى رازى بى - پىى فەرموو: ئەى پىغەمبەرى خوا داواى لىخۆشبوونيان بۆ بكە وە زۆر جەختى لى كەردەووە تا داوايان بۆ بكات بەلام پىغەمبەر (ﷺ) داواى لىخۆشبوونى بۆ نەكردن.^{۱۸۹}

۲۰۴. ﴿ كەچاوى بە حالى كورەكەى كەوت چاوه پىرۆزەكانى پىغەمبەر ﴾

(ﷺ) فرمىسكيان باراند

كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) لەگەل ھەندى لە ھاوئلان چوون بۆلاى ئىبراھىمى كورى لەو كاتەدا لە كاتى گيانكىشاندا بوو پىغەمبەر (ﷺ) دەستى كرد بە گريان ھەتا لە چاوه پىرۆزەكانى فرمىسك دەھاتە خوارى ھەندى لە ھاوئلە بەرپزەكان گومانيان وابرد كە گريان و غەمبارى نىشانەى خۆرپانەگرتنە عەبدورەحمانى كورى عەوف وتى: تۆش ئەى پىغەمبەرى خوا ؟ پىغەمبەر فەرموو: ئەى كورى عەوف ئەمە بە راستى سۆزە چاوه فرمىسك دەرپزى دل غەمبار دەبى ئەمە واتاى ئەو نە پازى نەبين بە وويستى خۆى گەورە بەلام لە حيا بوونەووت ئەى ئىبراھىم ھەموومان خەفەت بارىن وە رۆژىكيان كچىكى پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۆ خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) مندا لىكمان وەفاتى كەردووە پىغەمبەر (ﷺ) نىردراوەكەى ناردەووە بۆلاى پىى فەرموو سەلامەت لى دەكات وە پىى بلى ھەمووى ھى خوايە نەووى دەيبەخشى ئەووى دەيباتەووە وە ھەموو شتىك لای خۆى گەورە ماووى بۆ ديارى كراوە بۆيە خۆرپاگر بە وچاوەرپى پاداشتى خۆى گەورە بكە.^{۱۹۰}

^{۱۸۹} (رواه أحمد والطبراني).

^{۱۹۰} (رواه البخاري ومسلم).

۲۰۴. پیغمبرِ خوا (ﷺ) ددشته کیه که ی فیږی نویژ کرد ﴿﴾

191

۲۰۶. ﴿يَنْفَعُ مَبْرُورٌ﴾ (عَبْدُ اللَّهِ) کاری نافرته که ی به گه و ره سه یر کرد ﴿﴾

192

۱۹۱ (متفق علیہ) .

۱۹۲ (رواه مسلم).

٢٠٧. ﴿ پێغمەبەری خوا بە شیوەیهکی زۆر تووند سەرزەنشتی ئەقرەعی کۆری

حابسی کرد﴾

ئەقرەعی کۆری حابس -خوای لی پازی بێ- سەردانی مالی پێغمەبەری کرد کاتیك دانیشتبووون پێغمەبەری بینی حەسەنی کۆری نیمامی عەلی کە کچەزای بوو ماچ کرد ئەقرەع سەری سوڕما لەو کارە پێغمەبەر (ﷺ) وتی:- من دە منداڵم هەیه تا نیستا هیچیانم ماچ نەکردوو؟ ئایە نیۆە منداڵەکانتان ماچ دەکەن؟ من تا نیستا ماچم نەکردوو کە دە منداڵم هەیه؟ پێغمەبەری خوا (ﷺ) زۆر بە لایەوه سەیر بوو کە نەم پیاوه واتە:- ئەقرەع بۆ ئەوەندە ووشکە و دل داخراوه بەرامبەر بە منداڵەکانی پووی تیکردوو سەرزەنشتی کرد بە شیوەیهکی زۆر توند فەرمووی:- چی بکەم لە دێك کە خوای گەورە سۆزو بەزمیی و میهرمبانی تیا هەلگرتوو واتە:- هیچ ناکرێ و ناوترێ لێگەل کەسێ کە دلی بەزمیی تیا نەبێ وە پێغمەبەر (ﷺ) ئەقرەعی ناگادار کردووه لەو دل رەقی و ووشکی و بێ بەزمییە فەرمووی:- ئەوهی بە بەزمیی نەبێ خواش بە بەزمیی نابێ بەرامبەر بەو کەسە.

١٩٣

٢٠٨. ﴿ هەر که گوی بیستی ووتەکهی پێغمەبەر بوو ئەبو بەکر له خوشیدا

سوپاسی خوای کرد ﴿

له سههلی گۆری سهعهده هاتوو که ووتویهتی :- رۆژێک پێغمه‌به‌ری خوا (ﷺ) چوو بۆ ناو هۆزی به‌نی عه‌مری گۆری عه‌وف بۆ ناوێری هه‌تا ئاشتیان بکاته‌وه کاتی نوێژ بوو بانگه‌م که بیلال بوو هات بۆلای پێشه‌وا ئەبو بەکر -خوای ئی رازی بێ- وتی:- ئەگەر بانگ بده‌م به‌ر نوێژی ده‌که‌ی بۆ خه‌لک ؟ وتی:- به‌ئێ جاکه پێشه‌وا ئەبو بەکر نوێژی دابه‌ست باش که‌مێک پێغمه‌به‌ری خوا (ﷺ) هاته‌وه هێشتا نوێژه‌که‌یان ته‌واو نه‌کردبوو پێغمه‌به‌ری خوا (ﷺ) یه‌که‌ یه‌که‌ درێ به‌رپزه‌ کاندای هه‌تا خۆی گه‌یانه‌د ریزی یه‌که‌م له‌وێ وه‌ستا خه‌لکه‌که‌ به‌ به‌ری ده‌ستیان دایان له‌ پشته‌ی ده‌ستیان ئەبو به‌گه‌ڕیش عاده‌تی نه‌بوو لابکاته‌وه به‌لام که‌ بینه‌ی خه‌لکه‌که‌ نه‌وه‌نده به‌به‌ری ده‌ستیان ده‌ده‌ن له‌ پشته‌ی ده‌ستیان ئەویش ناوێری دایه‌وه پێغمه‌به‌ری خوا (ﷺ) ناماژه‌ی بۆ کرد که‌ له‌ شوێنی خۆت به‌مینه‌ره‌وه و نوێژه‌که‌مان بۆ ته‌واو که‌ پێشه‌وا ئەبو بەکر له‌ خوشیدا ده‌ستی به‌رز گرده‌وه و سوپاسی و ستایشی خوای کرد له‌ سه‌ر فه‌رمانه‌که‌ی پێغمه‌به‌ری خوا (ﷺ) پاشان ئەبو بەکر هاته‌ دوایه‌ بۆ ناو ریزه‌که‌و پێغمه‌به‌ری خوا (ﷺ) چوو به‌ پێشه‌وه کاتی له‌ نوێژ بوویه‌وه فه‌رمووی:- ئەه‌ی ئەبو بەکر چی رێگه‌ی ئی کردی له‌ جێی خۆت به‌مینه‌یه‌وه کاتی که‌ فه‌رمانم بێ کردی ؟ ئەبو بەکر وتی:- بۆ گۆری ئەبو قوحافه‌ ناگه‌نجیت له‌ پێش پێغمه‌به‌ری خواوه (ﷺ) نوێژ بکات جاکه پێغمه‌به‌ری خوا (ﷺ) به‌ خه‌لکه‌که‌ی فه‌رموو:- نه‌وه‌ چی بوو نه‌وه‌نده به‌ به‌ری ده‌ستتان داتان له‌ پشته‌ی ده‌ستان ؟ هه‌ر که‌سێ له‌ ناو نوێژه‌که‌یدا شتیکی ئی روویدا با (سبحان الله) بکات کاتی که‌ (سبحان الله)ی کرد پێش نوێژ ناوێری ئی ده‌داته‌وه چونکه‌ به‌ به‌ری ده‌ست دان له‌ پشته‌ی ده‌ست له‌ ناو نوێژدا بۆ ئافه‌رماته‌نه. ١٩٤

۲۰۹. ﴿خوای پەروردگار بزق ورۆزی دیاری دهکات له بینى فەجرو رۆژه لاتدا﴾

رۆژیکیان پىغەمبەر (ﷺ) نوێزی بهیانی بۆ هاوێلان کرد له دواى نوێزمەكەى ڕوومو مالى خاتوو فاتیمەى كچى ڕۆشت بینى هیشتا ئەوان نووستوون وبه خەبەر نەهاوون له كاتێكد تەواو دنیا ڕووناك بۆتەووە خەبەرى كردنەووە وئاگادارى كردنەووە له فەزل و بەرەكەتى سەعاتى دواى نوێزی بهیانی كە لەو كاتەدا خەيرو بەرەكەتێكى زۆر ھەیه فەرمووێ: ئەى كچەكەم ھەستە شاھید وبە ئاگابە لەسەر ڕزقى پەروردگار نەكەى له بى ئاگایان بێت چونكە خوای پەروردگار بزق ورۆزی خەلكى دیاری دەكات له بهینى فەجرو رۆژه لاتدا.^{۱۹۵}

۲۱۰. ﴿سەلمانى فارسى به بیىنى چەند نیشانه یەك له پىغەمبەرى خوا یەكسەر موسلمان بوو﴾

له ئیبن عەبباسەو دەلێت :- سەلمانى فارسى قسەى بۆ كردم وتی:- من كەسێكەى فارسى بووم له ئەھلى ئەصفەھان خەلكى گوندێك بووم بە ناوى (جى) كە شارۆچكە یەك بوو له ئەصفەھانى كۆن كە باوكم كوێخاكەى بوو وە من خۆشەویستى كەسى باوكم بووم ئەوەندە خۆشى دەوویستم زۆر جار ھەروەك كەنیزەك لە مائەوە دەیبەستمەووە لە ناىنى ئاگر پەرستیدا تەقەلام دا تا بوومە ھاوئىشىنى ئەو ئاگرەى كە باوكم ھەلیدە گیرساند ونەیدە ھێشت بۆ كاتزمیترێك بكۆزیتەووە وە باوكم زەوى زاریكى گەورەى ھەبوو ڕۆژیکیان بەھۆى درووست كردنى خانوو یەكەووە سەرقال بو وپى ى وتم:- كۆرم ئەووە من ئەمڕۆ بە ھۆى سەرقالیەووە بە بیئا كردنەووە له زەوى یەكەم دابراوم تۆ برۆ چاویكت لێى بیت وچەند فەرمانیكى تریشى دا بەسەرمدا منیش چوومە دەرەووە پاشان باوكم پێى وتم:- خۆتم لى وون نەكەى چونكە تۆ زۆر له زەوى یەكە بۆمن گرنگتریت نەگەر خۆت وون كەیت ئەوا بە خۆتەووە سەرقالم دەكەیت

ۋەھموو شىتېكم بىر دەجىت منىش چوومە دەرەۋە بە نىيازى رۆيشتن بۇ سەر زەۋى يەكەى لە رېڭا بەلەى يەكئ لە كەنىسەكانى گاۋرەكاندا تىپەپ بووم گۆئ ملە دىنگيان بوو دووعايان دوكرد منىش نەمدەزانى كارى ئەمانە ج پەيۋىند يەكى بە بەند كردنى منەۋە ھەيە لە لايەن باۋكەمەۋە لە مائەۋە ئەۋە بوو كە تىپەپىم بە لاياندا گۆيىم لە دىنگيان بوو چوومە ژوورەۋە بۇ لايان تا بزانم خەرىكى جىن كە بىنىم سەرم سوپما لە نويزەكەيان وموعجىبى بووم وحەزم لە كارەكەيان كرد وتم:- سوئند بە خوا ئەمە باشترە لەۋ ئاينەى وا ئىمە لە سەرى دەرۋىن سوئند بە خوا بەجىم نەھىشت تا خۆر ئاۋا بوو وازم لە زەۋى باۋكەم ھىناۋ نەچوومە سەرى بەۋانەى ناۋ كلىسەكەم وت:- بىنجىنەى ئەم ناينە لە كۆيىە ؟ ووتيان لە شامە دەئىت :- ئەۋ جا گەپرامەۋە بۇلەى باۋكەم كە ناردبوۋى بە دوامدا ۋبە بۇنەى گەپران بە دۋاى مندا ھەموو كارەكانى خۆى واز لئ ھىنا بوو بەمنەۋە سەرقال بو وكاتئ ھاتم بۇلەى پىنى وتم:- دەى كورم لە كۆئ بوئت ؟ باشە من پىم نەۋتى واۋا ۋا بكە ؟ وتم :- بابە گيان راستىەكەى ئەۋە بوو بەلەى خەلكانىكدا رەت بووم لە كلىسا نوپۇز دووعايان دەخوئند منىش موعجىبى كارو ناينەكەيان بووم وسوئند بە خوا لە لايان مامەۋە تا خۆر ئاۋا بوون باۋكەم وتى:- كورم ئەۋ ناينەى ئەۋان خىرى تيا نىە بەلكو ناينى خۆت ۋباۋ باپىرانت باشترە لەۋە وتم:- نا بەخوا بەلكو ئەۋە لە ناينەكەى ئىمە باشترە دەئىت:- ئەۋ جا باۋكەم ترساۋ بە قەيدىك قاجى بەستەمەۋە ولە مائەۋە بەندى كردم دەئىت:- پەيامىكم نارد بۇ گاۋرەكان و وتم:- ئەگەر قافلەيەكى بازىرگانى لە شامەۋە ھات بۇلاتان لە بازىرگانانى گاۋر ھەۋائىم پى بىدن ئەۋە بوو قافلەيەك لە شامەۋە ھاتە لايان ونەۋانىش ھەۋائىان پى دام وتم:- ئەگەر كارەكانىان تەۋا و بوو وويستيان بگەرپنەۋە پىم بلين دەئىت:- ئەۋانىش وايان كرد منىش قەيدە ئاسنەكەم ھەر چۇنىك بوو لە قاجم كردهۋە ولەگەئيان چووم تا گەيشتمە شام كە گەيشتمە شام وتم:- كئ باشترىن كەسە لە ناۋ ئەم ناينەدا ؟ ووتيان واعيزو ئەسقىمى ناۋ كلىسا باشترىن پىۋاى ئەم ناينەيە منىش ھاتم بۇلەى پىم وت:- من رەغبەت و وويستى ئەم ناينەم كردو حەزم كرد لەگەل تۇدبىم ولە ناۋ كلىسادا خەزمەت بكەم وشىشت لئ فىرېم ونوئزت لەگەل بكەم دەئىت:- ھاتە ژوورەۋە ومنىش لەگەلئىدا ھاتمە ژوورەۋە ومامەۋە بۇم دەرگەۋت پىۋا خراپىكە فەرمان بە خەلگى دەكات كە مائ و سامان

بىبەخىش وھانىيان دەدات بە سەدەققە وھەركە خەلگەكە پارمىيان كۆكردەوۈ بۇ بەخشىنى ئەم
 لاى خۇي گلى دەدايەوۈ وھىچى لى ئەدەدا بە ھەزاران تاۋاي لى ھات ھەوت قالا (قالال) جۆرە
 جامىكى عەرمىي يە زىرو پارمىيەكى زۆرى كۆكردەوۈ منىش لە بەر ئەوۈ زۆر زۆر رەم لى
 ھەئسا پاشان مرد گاۋرەكان كۆبۈنەوۈ كە بە خاگى بىسپىرن پىم وتن:- ئەم پياۋە كەسىكى
 خراپە فەرمىانى بە ئىۋە ئەكرد كە بىبەخىش وھانى ئەدان كە بۇتان ئەھىنا ھەئى ئەگرت بۇ
 خۇي وھىچى لى نە ئەدا بە ھەزاران وئەوجا شوپنى گەنجىنەكەيم نىشاندان كە ھەوت گۆزى
 پىرى تىابوو ئەوانىش كە دىتيان ووتيان:- سوپىند بە خوا نابى ھەرگىز بىسپىرن ئەوۈ بوو لە
 خاچيان داۋ بەرد بارانىيان كەرد ئەوجا پىاۋىكىيان لە جىيى دانا پىاۋى وا باشم نەدىيوۈ كەسىكى
 زاھىد بوو لە دنيا رپوى لە قىيامەت بوو ھەر زۆر بەرىز بوو شەو رپۇز خەرىكى خوا پەرسىتى
 بوو شتانىكى فېر كەردم كە تا ئەو كاتە باشترىن وخۇشەۋىستىرن شت بوو لە دىلا لەلاى مامەوۈ
 تا وفاتى كەرد لەسەرە مەرگدا پىم وتن:- ئەي فلان كەس وا دىبىنى كە خوا حافىزى ئەكەيت
 وەزىنى كە سوپىند بەخوا كەسم ھىندەى تۇ خوشنە وىستوۈ پىم بلى چى بىكەم وبۇلاى كى
 بىرۇم دواى خۇت ؟ پىيى وتم:- كورم سوپىند بەخوا ئەۋەندە دىزانم پىاۋىك لە موصل ھەيە بىرۇ
 بۇلاى دىبىنىت ھەر وەك من بىت دواى مردنى رۇپىشتم بۇ موصل وچوۈمە لاى ھاۋەلەكەى
 دىبىنم ھەر وەك ئەوۈ لە كۇشش وزوھدا پىم وتن:- فلان كەس منى بە تۇ سىپاردوۈۈ كە بىمە
 لات ولەگەلت بىم پىيى وتم:- دىمەئسە كورم ولەلام بىمىنەرەوۈ منىش لەلاى مامەوۈ تا ئەۋىش
 مەرگى ھاتە پىشەوۈ پىم وتن:- فلان منى بە تۇ سىپارد تۇش وا خەرىكى كۆچ دىكەيت بە كىم
 دىسپىرى ؟ وچى فەرمىانىكم پى دىكەيت؟ وتى:- سوپىند بە خوا ھەر ئەۋەندە ئەزانم پىاۋىك لە
 فلان جى ھەيە بىرۇ بۇلاى ئەوۈ بوو دواى سىپاردنى چوۈم بۇلاى ئەو پىاۋە ولەلاى مامەوۈ كە
 ھەر وەك ئەۋان بوو تا ئەۋىش كەۋتە سەرە مەرگى و وسىيەتى بۇ كەردم بىچم بۇلاى پىاۋىك لە
 ئەھلى (عمورىيە) لە رۇم منىش ھاتم بۇلاى ئەۋىش ھەر وەك ئەۋان بوو لەو نىۋانەدا من بووم
 بە خاۋەنى چەند سەر مانگاۋ مالات بە كاسىبى كەردن ئەۋىش كەۋتە سەرەمەرگ وقسەم لەگەل
 كەرد دىربارەى ئەۋەى دواى ئەو بۇ كۆى بىرۇم وروو لە كى بىكەم؟ وتى:- كورم سوپىند بە خوا
 ئەۋەندەى من دىزانم كەس نەماۋە لە سەر ئەو رى يە بىروات كە نىمەى لەسەر رۇپىشتىن تا

ھەرمانىت بى بىكەم بېجىتە لاي بەلام رۇۋانىك نىزىكن كە پىغەمبەرىك دىت لە ھەرپەمەھو ھەر بىمەر دىمىرى بۇ زەھى يەكى شۆرەگاتى پىر لە دار خورما ۋەچەند نىشانەيەكى پىۋمىيە كە نىشاردىتەھو لە نىۋان ھەردوۋ شانىشىدا مۇرى پىغەمبەرايەتى ھەيە دىارى ۋەردەگىرىت ۋەبەخشى سەدەھقە رەت دىمكاتەھو ۋەمىرى ناگىرىت ئەگەر تۋانىت خۇت بگەيەنىتە ئەو ۋولاتانە ئەو ئەو كەرە بىكە چۈنكە زەمانى ھاتنى ۋا سىبەرى بۇت كىردوۋ ۋاتە:- تۆ ئىستا لەو زەمانە دىت ئەو بوۋ باش ئەھى ئەمىشىيان سىپاردەكرد مامەھو تا پىۋانىك لە بازىرگانە ھەرمەبەكان لە (كەلب) بەلامدا تىبەرىپىن پىم ۋتن :- لەگەل خۇتان ھەلمىگىر بۇ ۋولاتى ھەرمىي بەرامبەر ئەو مولىك ۋچەند سەر مانگايە كە ھەمە ۋوتىيان:- باشە مال ۋمانگاكەنم پىدان ئەۋانىش لەگەل خۇيان ھەلىانگىرەم ھەتا گەياندەمىيانە (ۋادى القرى) لە ۋىدا سەتمىيان لى كىردم ۋ ۋەك كۆيلىيەك فرۇشتەمىيان بە پىۋاۋىكى جۋولەكە كە لە (ۋادى القرى) بوۋ سوۋىند بە خۋا چاۋم بەدار خورما كەۋت ۋتەمەم ئەھو بوۋ كە ئىرە ئەو جىگايە بىت كە ھاۋەلەكەم بۇى ۋەسەف كىرد بوۋم سوۋىند بەخۋا بۇم يەكلا نەبۋىيەھو ھەتا پىۋاۋىك لە (بنى قريظة) ھات بۇ (ۋادى القرى) ۋگابراى جۋولەكە مىنى پى فرۇشت ئەۋىش مىنى لەگەل خۇى بىرد تا ھاتىنە مەدىنە سوۋىند بە گەۋرىمىي خۋا ھەركە دىتم ۋ چاۋم بە مەدىنە كەۋت زانىم كە ئەو جىگايەيە مىنى بۇى دەگەرپىم ئىتر بە كۆيلىيەتى مامەھو لەو نىۋانەدا خۋاى گەۋرە پەپامى خۇى نار دىبە پىغەمبەرەكەيدا (ﷺ) لە مەككە ۋبە ھۇى ئەو ھال ۋكۆيلىيەتى يەى مىنى تىا بوۋ كەس ھىچى پى نەۋتبوۋم لەو بارىيەھو ھەتا پىغەمبەرى خۋا (ﷺ) ھاتە (قبا) كاتى مىنى خەرىك بوۋم لە باخىكى دار خۇرمادا كىرم دەگىرد بۇ خاۋمەكەم ۋەللاھى مىنى خەرىكى كارى خۇم بوۋم تا كۆرە مامىكى ھات ۋتى:- ئەى فىلان كەس خۋا (بنى قيلة) ۋاتە:- ھەردوۋ ھۇزى ئەۋس ۋخەزەرەج بە كۈشت دات سوۋىند بەخۋا ئەۋان ئىستا لە (قبا) كۆبۈۋنەتەھو لەگەل پىۋاۋىك لە مەككە كە ئەللىن گۋايە پىغەمبەرە سەلمان ۋتى:- سوۋىند بەخۋا ھەر ئەۋەندەى گۋىم لەو قسانە بوۋ ھەموۋ گىيانم كەۋتە لەرزىن بە جۇرىك ۋتم:- ئىستا ئەكەۋم بەسەر خاۋەنەكەمدا خىرا دابەزىم ۋ ۋتم:- ئەم ھەۋالە چى بوۋ؟ سەلمان دەلى گەۋرەكەشىم دەستى بەرز كىردەۋ زىللەيەكى تۈندى لى دام ۋ ۋتى:- تۆ چىتە بەم قسانەھو بىرۇ خەرىكى كارى خۇت بە سەلمان دەلى:- مىنىش

وتم:- هىچ تەنھا ھەوالىكم بىست وھەزم كرد بزانم چى يە كاتى شەو داھات بړىك خۇراكم پى بوو ھەلمگرت ورۆيشتم بۇلای پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بۇ (قبا) پىم وت:- پىيان وتووم كە تۇ پىاوپىكى چاكسازيت وچەند ھاوئىكى غەربىت لەگەلدايە وھمنىش بړىك بەخشش وصدەھەم پى بوو بە خۆم وت كە نىوہ لە ھەموو كەسك لەم وولاتەدا زياتر لەسەر ھەقن وە شايستەن بەم صدەھەقيە فەرمووى:- لىي بخۇ دەلىت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پارىزى كردو لىي نەخوارد وبە ھاوئەكانى فەرموو بىخۇن منىش بە خۆم وت:- ئەمە يەككە لەو سىفاتانەى كە ھاوئەكەم پىي وتم پاشان گەرامەوہ پىغەمبەرى خواش (ﷺ) ھاتبوو بۇ مەدينە بړىك كەل وپەلم كۆكردەوہ لەلای خۆمەوہ وھىنام بۇى و وتم:- دەبينم لە صدەھە ناخۆيت بەلام ئەمە ديارى يە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وەرى گرت وليي خوارد وھاوئلانىش لىيان خوارد وتم:- ئەمەش سىفاتىكى ترە كە بۆم باسكرا پاشان ھاتمەوہ بۇلای پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كە بە شوين جەنازمەكەوہ بوو لە ناو ھاوئلانىدا گەرامە دواوہ وچوومە پشتەوہ سەيرى بكەم بزانم ئەو مۆرەى كە بۆم وەسف كرا بوو بە پشتىوہ ھەيە يان نا ئەوہ بو وكاتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) منى بينى وا چوومەتە دوايەوہ زانى كە ئەمەوى لەشتىك دلنيا بم كە پىشتىر بۆم وەسف كراوہ بۇيە عەباكەى لادا لەسەر پشتى كە مۆرەكەم بينى وناسيمەوہ خىرا باوھشم پىادا كرد وبە دەم گريانەوہ ماچم دەكرد پىغەمبەرى خواش (ﷺ) پىي وتم:- وەرە بەو لاوہ منىش ھاتمە ئەملاوہ وچىرۆكەكەى خۆم بۇ باس كرد ھەر وەك نىستا بۇ توى باس دەكەم ئەى (ئىبن عەباس) پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەزى كرد ھاوئلانىشى گوڤيان لە چىرۆكەكەم بىت پاشان سەلمان بە كۆيلەيەتى مايەوہ تا بەو ھۆيەوہ نەيتوانى لە بەدرو ئوحد نامادە بىت لەگەل پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پاشان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى:- (كاتب يا سەلمان) واتە:- خۆت بكەرەوہ ئەى سەلمان، سەلمان دەلى:- منىش لەگەل خاومەكەم رىك كەوتىن كە سى سەد بن دار خورماى بۇ بړوڤنم بە نەمام لەگەل چل ئوقىەدا ئەويش من نازاد بكات پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بە ھاوئلانى فەرموو:- ھاوكارى براكەتان بكەن نەوانىش بە دار خورما ھاوكارىان كردم ھەبوو بە سى نەمام وھەبوو بىست وھەبوو بە پازدە ھەتا سى سەد نەمام كۆكردەوہ ئەوجا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى:- (أذهب يا سەلمان ففقر لها , فإذا

فرغت فانتنتی اکون أنا أضعها بيدي) برۆ زەویەکەیان بۆ ھەلکەنە وچاکی بکە کە لێی بوویتەو وەرە پێم بێی من بە دەستی خۆم نەمامەکانی تۆ دەخەم منیش چیگای نەمامەکانم ھەلکەند بە ھاوکاری ھاوێلانم وکە لێبوومەو ھاتم بۆلای پێغەمبەری خوا (ﷺ) وپێم وت کە تەواو بووین ئەویش لەگەڵم ھات نێمەش شەتڵ و نەمامەکانمان بۆ نزیک دەکردەو و ئەویش دەیخستە ناو چالەکەو سویند بەو زاتە ی نەفسی سەلمان ی بە دەستە یەک دانە لەو شەتڵانە نەمردو ووشک نەبوو بەو جوۆرە دار خورماکەم لە کۆڵ بوویەو نەدام کرد مایەو پارەکە ئەدا بکەم ئەو بوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە قەبارە ی ھێلکە ی مریشکێک زێری ھینا کە لە چەند غەزایەکدا دەستی موسلمانان کەو تێوو فەرمووی: (ما فعل لفارسي المكاتب ؟) واتە: برا فارسیە مکتەبەکەمان چی کرد ؟ منیان بانگ کردە لای فەرمووی: (خذا فاد بها ما عليك) واتە: ئەمە بەرە و بێدە بە گەورەگەت و ئەو ی لەسەر تە بێدە و تەم: ئە ی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەمە بەش دەکات ؟ فەرمووی: (خذا فان الله سيؤدي بها عنك) واتە: بێبە بێگومان خوا ی گەورە بۆت جێ بە جێ دەکات منیش بردم وکێشی چل ئوقیەم بۆ کێشانە کردن و ھەقی خۆیانم دا پێیان و نازاد بووم ئەو چا بە نازادی لەگەڵ پێغەمبەری خوا (صلی الله عليه وسلم) دا لە جەنگی خەندەق بەشداریم کرد و پاش ئەویش لە ھیچ غەزایەکی تر دووانە کەوتەم.^{۱۹۶}

۲۱۱. سەرکەشتى ئىمامى عەلى بەسەر عەمرى كۆرى عەبدوددا لە جەنگى

خەندەقدا

ئىبن نىسحاق - رەحمەتى خۆى لى بى - دەئىت: پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وموسلمانەكان وهستا بوون بەرامبەر بە ئەحزاب وه دوژمنەكانىشان گەمارۆيان دابوون بەلام هيج رۆوبە رۆو بوونە ومىهكى سەربازى بە شىوئى تىك پەرزان رۆوى ئەدا لە نىوانياندا تەنھا ئەو نەبىت چەند سوارىكى قورەيش لە ناوياندا عەمرى كۆرى عەبدود وعىكرىمەى كۆرى ئەبو جەهل وهوبەيرەى كۆرى ئەبو وهبى مخزومى ضيرارى كۆرى خەتتاب خۆيان ئامادە كردو بەرگى جەنگيان پۆشى پاشان دەرچوون بە ئەسپەكانيان وه ئىنجا شۆنىكى بەر تەسكيان رەچاو كرد لە خەندەقكەو لە ئەسپەكانيان خورى وله وىو پەرىنەو وگەوتنە ناو قورائىك چەقەن لە نىوان خەندەق وكتوى (سەلەع) دا عەلى كۆرى ئەبو تالىب - خۆى لى رازى بى - لەگەل دەستەيەك لە موسلمانان بۆيان چوون هەتاكو گەيشتنە سەريان لەو دەروازەى لىوئى پەرى بوونەو بە ئەسپەكانيانەو وههولياندەدا بە خىراىى بەرەو رۆويان بپۆن عەمرى كۆرى عەبدود لە پائەوانە ناسراوكانى قورەيش بوو بەژدارى غەزائى بەدرى كرد بوو لەوئىدا برىندار بوو بوو بەژدارى غەزائى ئوحدى نەكرد بو وكتاىك غەزائى خەندەق هات بەژدارى كردو پەرۆيەكى بۆ ناسينەوئى لە نىوان چاوانى بەستبوو بۆ ئەوئى پايەى خۆى دەرخت و ببىرئى كاتىك خۆى لەسەر ئەسپەكەى بوو وتى: كى بووم دىتە مەيدان بۆ شمشىر بازى ؟ عەلى كۆرى ئەبو تالىب بۆى چوو مەيدان وپىي فەرموو: عەمر تۆ شەرت وپەيمانەت لەگەل خوادا بەستوو كە هەر كەسىكى قورەيشى داواى دوو شت لى بكات يەككىيانى بۆ جى بە جى بكەيت پىي وت: بەئى ئىمامى عەلى وتى: من بانگت دەكەم كە باومر بە خواو پىغەمبەرەكەى وئايى پىرۆزى ئىسلام بىنى وتى: پىيۆستم بەو نىيە ئىمامى عەلى وتى: كەواتا داواى دابەزىنت لى دەكەم بۆ شەرە شمشىر بە عەلى وت: بۆچى ئەى كۆرى بىرام وهللاھى من پىم خۆش نىيە تۆ بكۆزم عەلى پىي وت : بەلام وهللاھى من پىم خۆشە بتكۆزم عەمر رقى هەستا كە ئەو قسەى گوئى لى بوو لە ئەسپەكەى خۆى هەلدايە خوارەو وه دەم وچاوى ئەسپەكەى دا وكوشتى

باشان بەروو ڕووی عەلی ڕۆیشت کەوتە شەپەرە شمشێر لە گەلیداو یەکتریان دمهیناو دمبەرد ئەووە بوو عەلی - خۆای لێ ڕازی بێ - دواجار عەمری گوشت و نەسپ سوارەگانی تر لە ترسان بە شکست خواردوو بە پەلە لە خەندەھەکەووە ڕایان کردەووە عیكریمە ی کۆری ئەبو جەھل لە پەلەیان و لە ترسان پەمەکی لە بیر چوو لەو پۆژەدا لەبەر ئەووی کە بەسەر عەمرەدا هات و ڕای کرد.

۱۹۷

۲۱۲. ﴿بەسەرھاتی ئەبو لوبابە ی کۆری عەبدولمۆنزیر لە غەزای ئەحزاب دا﴾

لە غەزای ئەحزابدا پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕێکەوتنیکی لەگەڵ (بنی قوریطە) دا گریدا بوو یەکیک لە بەندەگانی ئەو ڕێکەوتننامەیە ئەووە بوو کە هەردوو لا بە هاوبەشی پارێزگاری لە مەدینە بکەن ئەگەر تووشی دوژمنکاری یەکی دەرەکی هات و کاتی ئەحزاب کۆبوونەووە بەمەبەستی ڕێشەکێش کردنی ڕەجەلەکی مۆسڵمانان و لە دەورووبەری مەدینە قەرە وێیان دانا هەوایی پەیمانشکێنی جوولەکەگانی (بنی قریظە) گەشت و وتیان: - کە هیچ گریبەست و پەیمانیک لە نیوان ئێمە و موحمەددا نیە و خەریک بوو ئەم پلانی سەمکارانە یە هەموو مۆسڵمانان لە ناو بەریت ئەگەر بەزمیی ولوتفی خۆای بالا دەست نەبوا یە لە ئەبو سەعیدی خۆدڕیووە - خۆای لێ ڕازی بێ - دەلێت: - ڕۆژی خەندەق پرسیمان -: ئە ی پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە راستیدا دلەکان گەشتوونەتە گەروو لە تۆقیندا جیمان پێ دەلێت کە ئەنجامی بەدین یان بیلێن ؟ ئەویش هەرمووی: - (اللهم أستر عوراتنا وأمن روعاتنا) واتە: - بێن -: ئە ی پەرورەدگار عەورەت و دامێنمان بپۆشە و لە ترس و تۆقین دلتیا و نەمینمان کە دەلێت: - ئەووە بوو پەرورەدگار بە ڕەشەبا دای لە دەم و چاوی دوژمنان و بە ڕەشەبا شکستی پێ هێنان خۆای گەورە دەفەر مووی: - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا { ۹ }﴾ (الاحزاب.

۱۹۷ (أخرجه :ابن هشام(السيرة) ۳ / ۱۸۰ , والحاكم ۳ / ۳۲ , رقم(۴۳۸۵) وقال محققه سنه الى ابن اسحاق

صحيح ومهر معضل , والبيهقي (الدلائل) ۳ / ۴۳۷

واته:-- ئه‌و جا که پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌ جه‌نگی ئه‌حزابه‌کان بوویه‌وه به‌ره‌و (بنی قریظه) موس‌لمانه‌کانی برد تا ئاب‌لوقه‌یان بده‌ن پاش ئه‌وه‌ی له‌ کاتی نه‌هات ونا‌ره‌حه‌تیدا ئه‌و په‌یمان‌ه‌ی دا بوویان شکاندیان و نه‌یان‌برده سه‌ر نیبن نیس‌حاق ده‌لیت:-- پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) عه‌ل کوری ئه‌بو تالیبی به‌ خۆی و نا‌لا که‌یه‌وه پێش‌خست بۆ‌لای (بنی قریظه) و هه‌ر که نزیک قه‌لاکانیان بوویه‌وه گو‌ی‌ی له‌ قسه‌یه‌کی ناشیرین و نه‌شیاو بوو که به‌ پێغه‌مبه‌ری خوایان (ﷺ) ده‌وت ئه‌وه بوو که‌را‌یه‌وه تا له‌ رینگا به‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) که‌یشت پێی فهرموو:-- ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌گه‌ر نزیک نه‌بیته‌وه له‌و بیس و ده‌غلانه‌ باش‌تره‌ فهرموو:-- (لم ؟ اظنک سمعت منهم لی اذی) واته:-- له‌به‌ر چی ؟ وا دیاره شتێکی ئازار ده‌رت لی‌یان بیستوو ده‌رباره‌ی من ؟ وتی:-- به‌ئێ ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌وه‌یش (ﷺ) فهرموو:-- (لو راونی لم یقولوا من ذلک شیئا) ئه‌گه‌ر منیان بدیا‌یه شتی وا له‌ زاریان ده‌رنه‌ده چوو ئه‌و جاک ه پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌ قه‌لاکانیان نزیک بوویه‌وه فهرموو:-- (یا اِخوان القردة هل اُخراکم الله وانزل بکم نقمته ؟) واته:-- ئه‌ی براو خوشکی مه‌یموونه‌کان ده‌لیی خوا پيسوای کردوون و غه‌زه‌بی خۆی به‌ سه‌رتاندا دا‌به‌زاندوو ؟ ووتیان:-- ئه‌ی ئه‌با قاسم هه‌رگیز نه‌زان نه‌بوویت،^{۱۹۸} ئه‌وجا پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) که‌مارۆی دان بۆ ماوه‌ی بیست و پینج شه‌و هه‌تا ئه‌و که‌مارۆ‌دانه‌ جووله‌که‌کانی شه‌که‌ت کردو ترس و تۆقینی هاو‌پشته‌ ده‌ل‌ه‌کانیان و پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بانگی کردن که بین به‌ دهم فهرمان و برپاری یه‌وه و ملکه‌چی بن ئه‌وجا (بنی قریظه) که‌سیکیان نارد له‌ لای پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) که ئه‌با لوبابه‌ی کوری منزی برای عه‌مری کوری عه‌وفیان بۆ بنی‌ریت ئه‌وان هاو‌په‌یمانی ئه‌وس بوون تاوه‌کو راویزی پێ بکه‌ن ده‌رباره‌ی حا‌لی خۆیان پێغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) ناردی بۆیان هه‌ر که بینیان پیاو ئافه‌رم‌تیا‌ن ده‌سته‌و دامینی بوون و ده‌ستیان به‌ گریان کرد ئه‌وه‌یش به‌زه‌می پیا‌اندا ها‌ته‌وه ئه‌بو لوبابه‌ ده‌یزانی برپاری

^{۱۹۸} حاکم له‌ (المستدرک) (۳ / ۳۴ ، ۳۵) له‌ عاتشه‌ره سخ‌رای لی‌ رازی بی-- هتا‌وره‌تی به‌ له‌فرێکی هاو شی‌وه ده‌لیت:-- له‌سه‌ر مه‌رجی هه‌ردوو شه‌یخ ص‌حیحه و نه‌وان ده‌ره‌تیا‌ن بۆ نه‌کردوو زه‌هه‌یش هاو‌را‌یه و نیبن که‌سه‌ر له‌ (التاریخ) (۴ / ۱۱۸) ده‌لیت:-- ئه‌م فهرمووده‌یه چه‌ند رینگه‌یه‌کی باشی ه‌یه له‌ عاتشه‌و غه‌یری نه‌ویشه‌وه

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) چىيە بۇيان وە مۆلەتى ئەوھشى نەبوو كە ئەو نەيتىيە بىدركىنى پىيان وت:- ئەى ئەبا لوبابە بەزاي تۆ بەدەم فەرمانى موحەمەدەو بەچىن ؟

وتى:- بەئى بە دەستى ئامازەى بۆ گەرووى كرد مە مەبەستى كوشتن بوو ئەبو لوبابە دەئىت:- سوئىن دىبە خوا ھىشتا لە جىئى خۆم نەجولاً بووم زانى مەكە ئاپاكىم لەگەل خوا وپىغەمبەرى خوا (ﷺ) كردوو پاشان ئەبو لوبابە بۆى دەرچوو نەھاتە لای پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ولە مرگەوت خۆى بەستەو بە يەككەك لە پاىەكانەو و وتى:- لەم جىئەى خۆم ئاجولم ئاخوا لىم خۆش دەبى لەسەر ئەوھى كە كردم وپەيمان بە پەرورەدگار دەدەم كە ھەرگىز بى نەخمە لای (بنى قريظة) وە وئەو جىگايە نەبىنم كە تىايدا ئاپاكىم لە خواو پىغەمبەر كرد و نەيتىيەكەم دركاند ئىبن ھىشام دەئىت:- سفىانى كۆرى عوبىنە لە ئىسماعىلى كۆرى ئەبى خالىدەو لە عەبدوللاى كۆرى ئەبى قەتادەو دەئىت:- خواى گەورە دەربارەى ئەبو لەبابە ئەم ئايەتەى ئارەدە خوارەو (لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ { ۳۷ }) (الانفال).

واتە:- ئەى ئەوانەى باوەرتان ھىناوە خىانەت مەكەن لە ئەمانەت و سپاردەكانتان كە پىيان دەسپەر درىت لە كاتىكدا ئىو دەزانن كە ئەو خىانەتە ئىبن ئىسحاق دەئىت:- كاتى ھەوالى ئەبو لوبابە بە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) گەشت ئەو بوو ھەر ديار نەما بوو كە بىتەو لای پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى:- (أما أنه لو كان جاءني لأستغفرت له فأما إذ قد فعل فأفعل فما أنا بالذي أطلقه من مكانه حتى يتوب الله عليه)^{۱۹۹}.

واتە:- ئەگەر بەھاتبايە بۆلای من ئەوا داواى لى خۆشبوونم بۆ دەکرد بەلام مادەم ئەوھى كردوو كە کردوو پەتەى لە مرگەوت ماوتەو ئەوھى منى شلە جىئى خۆى بە پەلای ناگەم تا خوا لى خۆش دەبى ئىبن ئىسحاق دەئىت:- پەزىدى كۆرى عەبدوللاى كۆرى قسپى بۆى باس كردم كە قىوون كردنى تەو بەكەى ئەبو لوبابە لە كاتى سەر لە بەپايدا دابەزبوو بۆ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كە لە مالى ئوم سەلەمە دا بوو ئەم سەلەمە -خواى لى رازى بى - وتى:- گوى ملە

^{۱۹۹} (ابن جريرى تەھرى لە تەفسىرە كەبدا (۹۷ / ۲۱) والواحدى لە (أسباب النزول) (۱۹۳).

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بوو بەياني زوو پىكەنى پرسىم بەچى پى دەكەنى ئەى پىغەمبەرى
 خوا ؟ ياخوا ھەمىشە خۇش حال بيت ؟ ھەرمووى:- خوا لە ئەبو لوبابە خۇش بوو
 وتەوبەكەى وەرگرتوو وەم:- نەچم مژدەى پى بدم ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرمووى:-
 بەلى بېرۇ ئەگەر بتهوى دەلتى:- نوم سەلەمە - خوى لى رازى بى - لە دەرگى ژوورەكەيەو
 لەو كاتەدا ھىشتا نايەتەكانى بالاپۇشى نەھاتبوو خوارەو وتى:- ئەى ئەبو لوبابە مژدە بى
 خوا تۆبەكەى قىوول كرديت نوم سەلەمە دەلتى:- خەلك ھەموو بەرەو پروى رۇيشتن تا
 بىكەنەو وتى:- نا بەخوا ھەروا دەمىنم تا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) خوى دەست وبەندەكانم
 بكتەو بە دەستى موبارەكى نەوجا كە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بۇ نوژە بەياني چوو بۇ
 مژگەوت دەست وبەندەكەى كردهو،^{۲۰۰} ئىبن ھىشام دەلتى:- ئەبو لوبابە بە بەستراومى
 بۇماو شەش رۇز خوى ھىشتەو وە كاتى نوژەكاندا خىزانەكەى دەھات دەستى دەرەو
 تا نوژەكەى بكات وپاشان خوى دەبەستەو بە پاىەكەو ھەروەك ھەندى لە زاستخوازان بۇيان
 باس كر دووم ئەو نايەتەش كە لە تەوبەكەيدا دابەزى ئەمە بوو كە پەرەردگار دەھەرمووى:
 سورەتى (التوبە) نايەتى (۱۰۲).

واتە:- بىجگە لەوانە كەسانىكى تىرش ھەن كە دان بە گوناھو ھەلەكانياندا دەنن و
 كرداری چاك و كرداری خراپىشيان تىكەل كر دوو ئەمانە نزيكە خوا تەوبەيان لى وەرگرت
 چونكە بە راستى خوا لىخۇشبوو مېھربانە ئەبو لوبابە پاش دابەزىنى ئەم نايەتە بە
 وەرگرتى تەوبەكەى بەومفادارى بۇ نايەكەى مايەو وبەخوا پەرستى يەو خەريك بوو تا
 ئەو كاتەى ومفاتى بۇ ھاتە پىش وگەيشت بە ھافلەى سەرھازان - خوى لى رازى بى - .

^{۲۰۰} (دالە پالگەى (مرسلە) بەيھەقى لە (الدلائل) (۴ / ۱۷) دەرى ھىتاو.

۲۱۲. ﴿ دووعاگانی پیغمبەر (ﷺ) و موعجیزەی سەرکەوتن لە غەزای

خەندەقدا ﴾

پیغمبەر (ﷺ) زۆر ھاواری کردو دمیاریهوه له خوای گهوره به تايبهتی له کاتی غمزاگاندا کاتیکیش موسلمانان کهوتنه حالهتیکی ناپهههتهوه بهو شیوهی خوای گهوره باسی کردووه موسلمانان چارهیان نهما نهوه نهبیت روویانکرده پیغمبەر (ﷺ) و ووتیان ئایه هیچ شتیک ههیه بیلین ؟ چونکه دلهکان گهیشتونته بینه قافا پیغمبەر (ﷺ) فهرمووی:-
بهائی بلین (اللهم استر عوراتنا وامن روعاتنا).^{۲۰۱}

واته:- خوايه عهیب وکهم وکورییهکانمان دا ببۆشه وترسیشمان لهسەر لایه ههردوو پیشهوا بوخاری وموسلیم له عهبدوولای کوری نهبی نهوفا دهگیرنهوه که ووتوویهتی
پیغمبەر (ﷺ) پاراوهتهوه له دژی نهحزابهکان وفهرموویهتی:- خوايه ئهی ئهو کهسهی قورئانت دابهزاندوو و بهپهله لیپرسینهوه دهکهیت شکست بهینه بهو نهحزابهانه خوايه بیانبهزینهوه و بیان لهزینه خوای گهورهش دووعای پیغمبهرمهکی قبول کردو تهفرو تونای کردن ورهشهبايهکی ساردی ناردهسهریان وترسه و بیمی خسته دلهکانیانوه وه وکو فهرموویهتی :- (يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا { ۹ }) (الاحزاب)

واته:- ئهی نهوانهی ئیمان و باوهرتان هیناوه یادی نیعمهتی خوا بکهنهوه له سهرتان , مهبهست جهنگی خهندهقه که خوای گهوره فریای ئیمان داران کهوت کاتیکی سهربازانی کوفر هاتنه سهرتان ئیمهش رهشهبايهکی بههیزو سهربازانیکیان نارد سهریان که نهتان دهبینین خوای گهوره بینابوو به ههول وکۆششتان چۆن پاسهوانیتان دهکرد چۆن ئهو چاله قول ودریزهتان ههلهکهند قورتوبی - پهحمهتی خوای لی بیت - دهئیت:- ئهو رهشهبايه موعجیزهیهک بوو بۆ پیغمبەر (ﷺ) چونکه نێوان ههردوولا تهنها پانایی کهنهرکه بوو

^{۲۰۱} (مسند الامام أحمد عن أبي سعيد الخدري - ۲ / ۳).

ئىتر خۇاى گەورە فرىشتەكانى ناردو مىخى چادرەكانى ھەلگەندو ئاگرەكانى كوژاننەو ھەنچەئەكانى رشتن ئەسپەكانىشان بەيەكدا دەچوون و(الله اكبر)ى فرىشتەكانىش زىادى كرد لە دەووروو بەرى سەربازگەكەو بە يەكتريان دەوت با خۇمان رزگار بكەين ئەوئەندە تۇقىبوون ئىنجا پىغەمبەر (ﷺ) سوور بوو لە جەخت كردن لەسەر ئەوئەى ئەو ئەحزابانە لەلایەن جەنگاومرە موسلمانەكانەو ھەبەزىئەران سەرمەراى فیداكارى زۇريان بەلگو خۇاى گەورە خۇى بەزاندى ھەكو لە سورەتى ئەحزاب ئايەتى (۹)دا ھاتوو ، لە ئەبو ھورمىرەو ھاتوو ھە دەپىغەمبەر (ﷺ) دەپىغەرموو:-- ھىچ خوايەك نىيە (الله) نەبىت سەربازەكانى خۇى سەربەرز كردو بەندەى خۇى سەرخست وتەنھا خۇىشى ئەحزابەكانى شكاندو ھىچ شتىكىش نىيە لە پاش ئەو .

٢١٤. ﴿ خۆی گەوره ڕێنمایی تاقە پیاویکی کردوو سووپای کافرەکانی پەرتەوازە کرد ئە غەزای خەندەقدا ﴾

شەوێک پێش دوا شەوی ئەحزاب خوا هیدایەتی نوعیمیی کۆری مەسعوودی دا دڵەکەیی بە
نیمان ناشنا بوو و لەو کاتە ناسکەدا نووری نیمان گەشەیی کرد نەم گەش بوونەوه نیمانیەیی لای
هیچ کەس باسی نەکرد پیاویکی پیاوانە بوو خاوەن سەلیقە بوو بەبێ دەنگی لەسەربازگەیی
ئەحزاب خۆی دزیهوه و لە بەردەم خەندەقەوه لە تاریکیی شەودا بەرەو سەربازگەیی
پیغمبەری خوا (ﷺ) کەوتە ڕێ کە ئەوه بوو پیغمبەرو هاوەڵانی لەوێ پاسەوانی خەندەق
بوون ئەوێش ئەو پەڕی ئازایەتی یە لەو تاریکە شەودا بپەرتەوه دیارە فریشتەکانی خوا چاو
دێریان کردووه موسڵمانەکان دمیگەیهننە خزمەتی پیغمبەری خوا (ﷺ) لەوێ بەنەینی پای
دەگەیهنێ کە خوا هیدایەتی داوه و دلی چۆتە سەر نیمان هێنان ئامادەیی بپێتە سەربازگی
گۆی ڕاپەڵی بە کەلک بۆ ئەم هەلۆیستە ناھەموارە پای گەیانە موسڵمان بووه و دمیەوێ
پیغمبەری فەرماندە فەرمانی بەسەردا بدات نوعیم وتی: ئەی پیغمبەری خوا من
موسڵمان بووم و خزمەکانیشم بەم موسڵمان بوونەمیان نەزانێوه چیت بێ خوشە فەرمانم
بەسەردا بدە پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی: تۆ تاقە پیاویکی چیت بێ دەرکێ ئەگەر توانیت
دوژمنمان لێ دوور بخەرەوه چونکە جەنگ خەلەتاندن و فرۆ فێلە لە ڕیوایەتیکی تردا داوا
دەکات کە پیغمبەری خوا (ﷺ) ماوهی بدات ئەگەر پێویست بوو شتانیک بێ کەوا نەبێ
ئەویش ماوهی دا بەوه ماوهی دا کە بەھەر چۆرێک بۆی ڕێک دەکەوێ با سوپای ئەحزاب تێک
بدات و پەرتەوازەیان بکات نوعیم بەپەلە هەستا بەرەو ناوچەیی ئەوهی قورمیزە کەوتە ڕێ کە
بە بۆنەیی هەل گەڕانەوهی ئەوانەوه بارو دۆخەکە ئالۆزتر بوو نوعیم لەلای جۆولەکەیی
ئەوهی قورمیزە کەسیکی ناسراو بوو و جۆولەکە ھۆگری بوو بوون و لەسەردەمی ئەقامی دا
دۆستایەتی و تێکەلی لەگەڵدا کرد بوون کاتێک کە نوعیمیی کۆری مەسعوود گەیشتە قەلاکانی
ئەوهی قورمیزە بەلام موسڵمان بوونی ناشکرا نەکردبوو دەستی کرد بە هەل بەستنی ئەو
فێلەیی کە بە تەمابوو سوپای ئەحزاب و جۆولەکەیی بێ تێک بدات ئەو فێلەیی کە بە راستی بووه

ھۇي تىك شكاندى ئەھزاب وسەر فراز بوونى سوپا بچۇككەھى ئىسلام نوعەيم پىي وتن ئەى نەھى قورمىزە دۇستايەتى من بۇ جولەكە بە تايىبەتى بۇ ئىۋە ھەمووتان چاك دەيزانن بەبى ئىنكارى ھەموويان پشتىگىرى قسەگەيان كردوو وتيان:- راست دمەكى بەلای ئىمەوۋە ھىچ تاوانبارىەكت نىە نوعەيم دەستى بە گارەكەى خۇى گرد كە برىتى بوو لە درووست كردنى گومان ودوو دلى لە نىوان جوولەگەو سوپاكانى ئەھزابدا تا بتوانى رىك كەوتنەكەيان تىك بدات سەرۇكەكانى نەھى قورمىزە كۇبوونەوۋە چونكە ھەموويان دەيان ناسى متمانەيان پى دەگرد ئەویش ومھا خۇى لەقەلەم ئەدا كە پەكىكە لەوان وبە چاكى خەميان دەخوات بۇيە پىي وتن:- قورمىش وغە طە فان وەك ئىۋە نىن ئىۋە وولات وولاتى خۇتانە مال و سامان وژن ومنالئانى تىدايە ناتوانن بەجىي بەيئەن وبىچن بۇ شوئىتىكى تر قورمىش وغە طە فان ھاتوون لەگەل موخەممەد وھاوۋەلانى دا بىجەنگن ئىۋە لە دژى موخەممەد پشتى ئەوانتەن گرتوۋە ونەوان وولات وخاوخىزان وسامانيان لە شوئىتىكى ترە ئەوان وەك ئىۋە نىن چا ئەوان ئەگەر ھەليان دەست كەوت ئەوا دەستى خۇيان دەوۋەشەنن وگەر وایش نەبوو دەگەرپنەوۋە بۇ وولاتى خۇيان ونىۋە وكابرا لەم وولاتى خۇتاندا بەجى ئەھيئەن ھەروا لەسەر ترساندەنيان بەردەوام بوو تاوتى:- ديارە ئىۋەش بەتەنيا چارى ئەو ناكەن واتە بەرگەى موسلمانەكان ناگرن كە زانى ترسيان لەلا درووست بووۋە وراستىشە بەرگەى سوپاي ئىسلام ناگرن نوعەيم دوا گورزى كارىگەرى وەشانە رىي بۇ دانان ووتى:- چا ئىۋە لەگەل ئەھزاب بەبى كۇل دان لەگەل موخەممەدا ئەجەنگن ھەتا بى دەن بە زەوى دا قسەگەى نوعەيم بەراستى لەجىي خۇى دا بوو جوولەكە نەزان كارىوون خۇيان خستە ئەو گىزاۋە وە خۇ ھەتا نەيان توانى وەك پىاو بىچنە سەر قەلای ژن ومنالەكان چ جاي بىچنە سەر سەنگەرى پىاوۋەكان خۇيان خستە جەنگەوۋە بەبى مانا ئەھزابىش سوپايەكى دېرندەى بى سەرۋو بەرە وھەر سەعاتىك وويستيان ئەدەن لە ئاۋزەنگى وبەرەو مالەوۋە ئەكىشەن تەنھا جوولەكەى قور بەسەر ماۋەى ھەلاتىيان نىە لەبەر ئەوۋە بە چاكى بېرويا نە قسەكانى نوعەيم ھەبوو وھەستيان گرد كە پىۋىستيان بە يارمەتى وزامن بوون ھەيە تا لە ناپاگى پارىزراۋ بن بەوۋە جوولەكە سوپاسىكى بى پاينى نوعەيميان كرد لەسەر ئەم ئامۇزگارىە دۇستانەيە وپىيان وت:- بەراستى راي چاكت دەست نىشان كرد نىتر

حېريان داک ە لىي لانەدەن نوعەيم کە ھەستى کرد وا قۇناغى يەكەمى نەخشەكەى کە بۇ
مانىنى ھاوکارى بىتەرستى وجوولەكە دای پىژابوو سەرى گرت ولە وەش بى خەم بوو کە
نەوى قورمىزە برۋايا نە قسەکانى کردوو وگومانىان لە دۆستايەتى ئەو نىە بۆيان بەپەلە
خۆى گەيانە بىنکەى ھەرماندەمىەتى گشتى سوپای ئەحزاب تا بەشەكەى تری نەخشەكەى کە
بۇ تىك دانى ئەحزاب دای پىژا بوو ئەنجام بەدات کە گەشت لە پىشەو داواى کرد لەگەل
ھەرماندەى گشتى ئەحزاب ئەبو سوفيانى کورپى ھەرب و دەستەى ئەرکانى جەنگى قورمىشى دا
کۆبىيەتەو کە دانىشتن ديارە نەيان دەزانى مۇسلمان بوو ھەوالى دانى کەبۇ کارىكى گىرنگ
ھاتوو بۆلايان کە پەيوەندى بەسەلامەتى خۆيان وسوپاگانىانەو ھەپە ولەبەر نەوى کە بى
وەى بن وئابرووى سوپاگانىان نەچى خۆى ناچار زانیو وەك دۆستىك بىت ولە کارىكى گىرنگ
کە پەيوەندى بە نەوى قورمىزەى ھاو پەيمانىانەو ھەپە ناگادارىان بکات بە ئەبو سوفيان وە
دەستەى ئەرکانى جەنگى قورمىشى وت:- خۇشتان ناگادارن کە مەن دۆستى ئىو و دوزمنى
موحەممەد ئەوانىش ئىنکارى ئەو قسانەيان نەکرد چونکە دەيانزانى وەك خۆيان بىت پەرستە
و پەكەکە لە پىاو نەوادارەکانى ئەحزاب کە لە ئابلووھەى مەدینە و دەست وەشاندن لە
مۇسلمانەکان دەورىكى گىرنگى ھەبوو کە نوعەيم زانى قورمىش مەمانەى پى ئەکەن وەك
نامۇزگارىكى دىسوز لىيان ھاتە پىش وکەوتە باسى ئەو پىلانەى کە جوولەکە بە دەستیانەومىە
لە دزى قورمىش و غە طە ھان کە ئەننیرن بۆلايان و داواى ھەفتا پىاو لە قورمىش و غە طە ھان
دەکەن تا بە وىنەى بارمە لە لايان بن و دلىان مەمانە بکاتک ە سوپای ئەحزاب دەورى مەدینە
چول ناکەن ھەتا بە تەواوى مۇسلمانەکان لە ناو بەرن جا لەلایەن خۆپەو شتىكى تری بۇ زیاد
کرد تا ھەردوولا چ جوولەکە وچ ئەحزاب مەمانەيان بەپەك نەمىنى نوعەيم بە ھەرماندەکانى
قورمىشى وت:- دەنگ و باسىکم بىستوو کە بە پىويستم زانى وەك نامۇزگارىەك بۆتان پى تانى
رەبگەپەنم بەلام بلاوى مەکەنەو ووتيان :- باشە پىي وتن :- ئەزانن کە جوولەکە پەشىمانى
نەوەن کە نىوان خۆى و موحەمەدیان تىك داو و اتە:- پەیمانەكەيان شکاندوو جا ناردوو پەیمانە
بۆلاى کە نىمە پەشىمانى ئەو کارە مانىن پاشان پىيان رەگەياندوو کە نامادەن سەر لە نوئ
دەست بىخەنە ناو دەستىو و نامادەشن لە گەلپا بن دزى سوپای ئەحزاب جا بۇ نەوى بى

سەلێنن کە راست دەکەن لەگەڵیا پێیان ووتوو: ئایە بەووە رازی دەبیت کە ئێمە لە هەردوو هۆزەگە لە قورمیش ولە غە طە فان چەند پیاویکی ماقوولیان و مەریگەری و بیان دەینە دەست و بەدی لە ملیان پاشان ئێمە لەگەڵتا بین دژی ئەوانەیان کە ماون هەتا ریشە کەنیان بکەین ئەویش واتە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) رەزامەندی بۆ ئەووە نواندوووە پاشان بە شیوەی نامۆژگاری نۆعەیم بە فەرماندەکانی قورمیشی وت: ئەگەر جوولەگە ناردیان بۆ لاتان و داوای چەند پیاویکیان بە بارمە لێتان کرد تاقە پیاویکیان نەدەنێ دواي ئەووە نۆعەیم دڵ و میشتکی سەردارە قورمیشیەکانی لە گومان و دوو دلی دەر هەق بە جوولەگە پەر کرد خێرا هەستاو خۆی گەیانده لای غە طە فانی خزم و گەسی لە ناو سەربازگەیی گەوڕە غە طە فان دا داوای کۆبوونەو میەکی نەهێنی لەگەڵ سەردار و فەرماندەکانیان عویەینە کۆری حیصن و طەرلەیحە کۆری خوەیلیدی ئەسەدی و حاریثی کۆری عەوفی مۆرپی کرد کە لەلای کۆبوونەو پێی وتن: ئەو کۆمەلەی غە طە فان ئێوە بنەرەت و عەشیرەت و خۆشەویست ترین کەسەن و بێرواناکەم بە تاوان بارم بزانن ووتیان: راست دەکەیت و بە لامانەو هێج تاوان باریەکت نیە ئەویش ئاگاداری کردن کە هەوائیکی گەری بە لاویە و پەییوەندی بە سەلامەتی ئەمانەو هەیه جا پێی وتن: ئەم هەوائەم بپارێزن و بلاوی مەکەنەو ووتیان: باشە جی بە قورمیش و ت وچۆن ئاگاداری کردن کە ووریا بن و بە جوولەگە نەخەلەتین بەوانیشی گەیانده ئاگاداری کردن کە نەکەن بارمە بەدەنە دەست جوولەگە ناپاک زۆر سوپاسی نۆعەیمیان کرد لەسەر ئەو کارە و جەختیشیان لەسەر ئەو کردموە کە خەمی نەبی تاقە پیاویکیان بە بارمە نادەنە دەست نەووە قورمیزە بەم شیوەیە نۆعەیم لە یەکەم رۆژی مۆسڵمان بوونیدا بە ژیری و سەلیقە خۆی توانی داوێک بۆ ئەو سوپا مل هورە بنێتەو کە ببێتە مایە ئیک چوونیان و سەرەنجام پاشە کەشیان لە دەوری مەدینە لە راستیدا فەرماندەیی قورمیش و غە طە فان بایەخی تەواویان بەو دەنگ و بایەسی نۆعەیمی کۆری مەسعوددا چونکە لەو بێ گومان بوون کە دۆستیانە و بۆ بەرژموندی ئەوان ئەم قەسەیی کردوو لە هەمان کاتدا یەکجار پێی بێ تاقەت بوون ئەو شەو هەردوولا بە داخ و خەفەتێکی زۆر وە سەریان نایەو و بێ و قینیکی زۆریشیان لە نەووە قورمیزە هەلگرت دواي ئەووە کە سەرگردایەتی قورمیش و غە طە فان بە

تەواۋىتى قەناعەتلىك بىلەن پىلانە كىردى ھەر ئىككى ئىۋارمىيە كە پۇزى جۈمە بۇ بىر يارىان دا كە
 كۆمەلە پىۋايىكىيان لە سەرۋك ۋە قەماندەكانيان بە نۆپىنەرى بىنەرنە لاي نەۋى قورمىزە تا لەۋى
 جەخت لەسەر راستى ئىۋ ھەۋالەى نۈعەيم بىكەنەۋە جا بۇ نەۋى بە شىۋىيەكى ناپاستەۋ خۇ
 لە راستى ھەۋالەكە ئاگادار بىن بەۋ نۆپىنەرانەيان ۋت كە داۋ الە جۈۋلەكە بىكەن تا خۇيان ئامادە
 يىكەن تا پۇزى شەمەۋە ۋاتە:- سەبەينى بە ھەۋىۋىيەنەۋە ھىرش بىكەنە سەر مۇسلىمانەكان نەۋە
 بۇ ھەر ئىۋ شەۋە بە نەينى ۋلە تارىكى دا نۆپىنەرەكان گەيشتنە مەنزلەكى نەۋى قورمىزە كە
 كەۋتۋىۋنە نەۋىۋى سۈپاى مەسلىمانەكانەۋە كە گەيشتن ھەستىيان بە ساردو سىرى سەرۋكە
 جۈۋلەكەكان كىرد بەلام ھەر جۇن بۇ نۆپىنەرەكان بە نەۋى قورمىزە يان گەيانە كە
 قەماندەپەتى ھاۋبەشى سۈپاى نەۋىۋى سۈپاى نەۋىۋى ھىرشىكى ناخۇفى بىكەنە سەر مۇسلىمانەكان
 ۋەك لە بىناغەدا لەسەرى پىك كەۋتۋىۋن ۋداۋا لەۋانىش دىكرى كە ئامادەبىن نەۋە بۇ ۋوتىيان:-
 نەۋى نەۋى قورمىزە ئىمە نىن لە شۋىنى خۇمان دا نەۋە تا چ ۋوشتر ۋ ئىسپان ھەۋىۋىيان
 تىا جۈۋن ئىۋەش خۇتان ئامادە بىكەن ھەتا بىچىن بەگۇ موحەمەددا ۋناكۇكى نىۋانمان بىرپىنەۋە
 سەرۋكە جۈۋلەكەكان نەيان ۋۋىست راستەۋ خۇ بە ۋۋى نۆپىنەرەكانى نەۋىۋى ھەۋىۋى بەۋى
 كە دىرى بىر نەۋان ئامادەبىن جەنگ بىكەن ھەتا بارمەتەيان لەلا دانەنەن بەلكو ھەنگاۋ بە
 ھەنگاۋ بۇ جۈۋن كە نەۋىۋى سۈپاى بەشدارى جەنگىيان كىرد جۈۋلەكە نەۋىۋىيان كىردە بىيانو
 ۋكە سەبەينى شەمەۋىيە ۋنەۋانىش بە پىنى ئامۇزگارى دىنەكەيان لە شەمەۋىيە ھىچ شىك
 بايەخى ھەبى يا نەبى نەۋىۋىيە نەۋىۋىيە نەۋىۋىيە نەۋىۋىيە نەۋىۋىيە نەۋىۋىيە نەۋىۋىيە نەۋىۋىيە
 بەرە ھاتنە سەر باسە سەرۋكەكە كە نەۋان ترسىيان لە دىلداپە سۈپاى نەۋىۋىيە تا سەر لە ھەر
 جەنگ بەردەۋام نەبى ۋبەبى نەۋىۋىيە مۇسلىمانەكان پىشەكەن بىكەن بىگەپىنەۋە بۇ ۋۋىۋىيە
 ۋنەۋى قورمىزە بە تەنبا لەبەردەم سۈپاى مۇسلىمانەكان دا بەجى بىلەن نەۋە بۇ راستەۋ خۇ
 بە نۆپىنەرەكانى نەۋىۋىيان ۋت:- لەگەل نەۋىۋىيە جەنگىيان لەگەل نەۋىۋىيە دىرى
 موحەمەد ھەتا جەند پىۋايىكتان بە بارمەتە لە لامان دانەنەن تا دىلمان مەمانە بىكات بۇ نەۋى
 موحەمەد بىدەبىن بە زەۋى دا چۈنكە ئىمە دىترسىن كە نەگەر جەنگ نەۋىۋىيە كىردى
 ۋگۇشتار نارمەت بۇ بۇتان پىشمان تى بىكەن ۋبەگەپىنەۋە بۇ ۋۋىۋىيە خۇتان ۋنەۋى ۋگابرا لەم

وولاته ماندا بهجى بهيلين وئەو کاتە ئىمەش چارى ئەو ناکەين کاتيک که نوينه رانى ئەحزاب ئەمەيان لە دەم سەرۆکە جوولەکەکان بىست بە بى وەلام دانەووە گەرانهووە بۆ بىکەى فەرماندەى گشتى و وەلامى قورمىزە يان بۆ باس کردن بەمە هيج گومانىک لە دلى قورمىش و غە طە فان دا دەر هەق بە نوعەيمى کورپى مەسعوود نەماو برۆيان کرد که ئەو جوولەکانە نيازى خراپيان کردووە وراستە ئەو بارمتانەيان بۆ ئەووە ئەوین که بيان دمنە دەست پێغه مېرى خوا (ﷺ) تا ئەویش تۆلەى خۆى بە کوشتنى ئەوانە بکاتەووە تا بەم کارە لە جوولەکەش خۆش بىي دەر هەق بە پەيمان شکاندنەيان فەرماندەکانى ئەحزاب هەموو بەيەک دىنگ بە يەکتريان وت:- بەخوا ئەوەى که نوعەيمى کورپى مەسعوود بۆى باس کردن راست بوو بەمە هەموويان هاتنە سەر ئەو رايە که جوولەکە ناپاکيان کردووە و بىي گومان ئەگەر بارمتەيان بدەن تەسليميان دەکەن هەر هەموو خۆيان ئەخواردووە بۆ ناپاکى جوولەکە بۆيە بەپەلە لە کۆمەلەىکى تر پياويان زەوانەى لای جوولەکە کرد تا پييان رابگەيەنن که بارمتە لە لايان دانانين وداواى ئەوەش ئەکەن که بەپيى رېک گەوتنى هەردوولا بیکەووە هيرش بکەنە سەر مۆسلمانەکان بۆ چارى دووهم نوينه رى ئەحزاب خۆيان گەياندە مەنزى قورمىزە و بە ناوى فەرماندايەتى پييان رابگەياندن که تاقە پياوئىکيان بە شيوەى بارمتە بە دەستەووە نادەن چونکە ئەمە بىي متمانەيى يە بە فەرماندايەتى ئەحزاب جا ئەگەر جەنگيان دەوى با دەرچن و بەشدارى جەنگ بکەن که گەورە جوولەکەکان ئەم وەلامەيان لە فەرماندەى ئەحزابەووە وەرگرت هيج گومانىکيان بەلاووە نەما که نوعەيمى کورپى مەسعوود راستى کردووە دەربارەى قورمىش و غە طە فان ئەووە بوو بە يەکتريان ئەوت:- ئەوەى که نوعەيمى کورپى مەسعوود بۆى باس کردن راست بوو ئەو خەلکە ئەيانەوئى ئيوە جەنگ بکە نجا ئەگەر هەليان دەست کەوت ئەوا ئەى قۆز ئەووە و ئەگەر وائىش نەبوو ئەوا پشت هەل ئەکەن و ئەگەر پێتەووە بۆ وولاتى خۆيان و دەست بەردارى ئيوە ئەبەن لە بەردەم کابردا دواى ئەم بۆچوونە قورمىزەش نيردراويان نارد بۆلای سەرکردايەتى ئەحزاب و پييان رابگەياندن که جوولەکە بە هيج شيوەىک بەشدارى جەنگى دزى مۆسلمانەکان ناکەن هەتا بارمتەيان لە لەلا دانەنرێت بۆ ئەوەى دليان پەر لە متمانە بىي که بەتەنيا بە جيان ناهيلن ديارە فەرماندايەتى ئەحزاب بۆ چارىکى تر داواکارى

جوولەگەیان دایە دواوە کە باریتە دانانین سەرۆکی جوولەگەکی نەوێ نە ضییر حویەیی کۆری نە ختە ب کە لە بنەرمتدا ناگرەکە نەو هەلی گیرساند ئەم عەرمانەکی بۆ ئەو کۆکردووە موسلمانان ریشەگەن بکەن کە سەرنجی بارو دۆخەگەکی دا نەبینی وا خەریکە ریشەگەکی نەبیتەو بە خوری بۆیە هەوڵی دا نەهێلێ بەینیان لەگەڵ نەوێ قورمیزدا تێک بجێ ئەو بوو چوو بۆلای نەوێ قورمیزو هەوڵی لەگەڵ دان هەتا قەناعەتیان پێ بکا بۆ هێرش کردنە سەر موسلمانەکان بەلام بێ سوود بوو چونکە جوولەگە لەسەر بیانووی خۆیان سوور بوون کە ئەبێ حەفتا پیاوی باریتە بدریتە دەستیان تا لە خۆیان بێ خەم بن بەم شیوەیە نەخشەگەکی نوعەیمی کۆری مەسعود سەری گرت وناکۆکی کەوتە نیوان جوولەگەکی قورمیزە و نەحزابەو و ئەمەش ئاسوودمیەک بوو بۆ موسلمانەکان ئیمامی بەیھەقی لە کتیبی (الدلائل) دا ئەوێ گێراوەتەو کە کاتی نیوانی جوولەگەو نەحزاب تێک چوو و باریتەیان نەدایە دەست جوولەگەکی نەوێ قورمیزە پەيوەندیان بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) کرد تا لەگەڵیان دا رێک بکەون بەو مەرجەکی ئەویش رێگابدا جوولەگەکانی نەوێ نەضیریان بگەرێنەو بۆ مەدینە کەچی ئەم داواکاری یە لەلایەن پێغەمبەری خواوە درایە دواوە.^{۲۰۲}

^{۲۰۲} (زانی نازیماڤ (ﷺ) بەرگی دووهم لاپەرە (۱۳۴ - ۱۴۲).

۲۱۵. جوولهكەى بەنو قورە يظه پابەند نەبوون بە نامۆزگارىيەكەى ئىبن

هەيبان ﴿﴾

لە کاتى گەمارۆدانى جوولهكەگانى بەنو قورەيظه سى كەس مەسلمان بوون لە جوولهكەگانى بەنى (هەدل) وھاتنە خوارمۇە بۆ خزمەتى پىتەمبەرى خوا (ﷺ) و موسلمان بوونى خۆيان راگەياند وبەوھش خوين و مال و مولك و كەسو كارى خۆيان وخيزان ومندا لكانيان پاراست لە تياجوون ئىبن ئىسحاق دەئيت:- لەو كاتەدا ئە علبە وئوسەيدى كورى سەعيەو وئەسەدى كورى عوبەيد لە كەسانىك بوون لەبەنى (هەدل) ولە بەنى قورەيظه نەبوون وە نەدەجوونەوە سەر بەنى نەضيريش رشتەى باوكيان لە سەرروى ئەوانەوە بوو ئەوان لە كورانى ماميان بوون ھەر لەو شەوھدا موسلمان بوون چىرۆكى موسلمان بوونيان بە درىژى لە گىرپانەوھىكى تردا لە عاصمى كورى عەمرەو نەویش لە پياويكى پىرى بەنى قورەيظه وە دەگىرپتەوە دەئيت :- لەو كاتەدا ئە علبە وئوسەيدى كورى سەعيد وئەسەدى كورى عوبەيد لە كەسانىك بوون لە بەنى (هەدل) ولە بەنى قورەيظه نەبوون وە نەدەجوونەوە سەر بەنى نە ضيريش رشتەى باوكيان لە سەرروى ئەوانەوە بوو ئەوان لە كورانى ماميان بوون ھەر لەو شەوھدا موسلمان بوون چىرۆكى موسلمان بوونيان بە درىژى لە گىرپانەوھىكى تردا لە عاصمى كورى عەمرەو نەویش لە پياويكى پىرى بەنى قورەيظه وە دەگىرپتەوە دەئيت:- پياويك لە جوولهكەگانى خەلكى شام كە پىيان دەوت (ئىبن هەيبان) ھاتە لامان پىش ھاتنى ئىسلام بە چەند سالى كە لە ناوماندا مايەوە وەللاھى ھىچ كەسىكمەن نەدەمىبوو پىنج فەرزەى نويز لە ئەو رىك و پىكتەر ئەنجام بدات دواى ئەوھى جىگىر بوو لە لامان ئىمە دوو چارى بى بارانى و ووشكە سالى بووين ووتمان پى ئىبن هەيبان ھەستە نويزى باران بارىنمان بۆ بكە نەویش لەوھەلامدا وتى:- وەللاھى كارى وا ناكەم ھەتا زمكات لە مالەكانتەن دەرئەكەن وە لەبەر دەستى مندا داينەنەين ووتيان:- چەندە وتى:- بۆ ھەموو كەسىك يەك پىوانە خورما ومشتىك جۆ پىرە مېردەكە دەئى :- ئىمە زەكاتەكەمان لى دەرگەد نەویش ئىمەى بىردە دەرەوە بۆ گەرمەسىرىكى خۆمان لەو دەرەو نويزە بارانەى بۆ كردين وەللاھى ئەو ھىشتا لە كۆرۆ دانىشتنەكەمان ھەئەستا بوو كە بۆ نويز خوينىنمان ومستابوون لەو كاتەدا پەئە ھەورى پەرتەوازە كۆبوونەوەو بوو بە باران وبە ھۆى ئەوھەو بارانمان بۆ بارى وتىر ئاو بووين ئەوھى چەندىن جار دووپات دەكرەوہ نەجاريك ونە دوان ونە سىان ھەتاكو گەيشتە سەرە

مەرگ کاتیک زانی دەمریت وتی: ئەو کۆمەلەیی جوولەکەکان بە بۆچوونی ئێوە چ شتیک منی لە خاکیک پر دارو درەخت و شینایی و دەمرناو بە خاکیک پر لە برسیەتی ونەهامەتی ؟ دەلیت:-- ووتمان:-- خوا زانترە وتی:-- من ھاتووم بۆ ئەو وولاتە لە چاومروانی ھاتنی پێغەمبەریکدا بووم کە سەردەمی ھاتنی نزیك بۆتەووە ئەو وولاتە ئێومە کە کۆچی بۆ دھکات من تکام وا بوو پەوانە بکریت و شوینی بکەوم بەلام کاتی ھاتنی لە ئێوە نزیك ئەو کۆمەلەیی جوولەکەکان با ھیچ کەسێک پێش ئێوە نەکەوێت لە شوین کەوتن و چوون بەدەم بەنگەواژەکەپەووە ئەو دەنێردریت کوشتار و دەستکەوتی جەنگی بۆ حەلال دەبیت تەنانەت ژن و مندالیش بۆ ھەر کەسێک کە دزایەتی بکات و بپچەوانەیی ئەو بچوولتەووە با ئەو شتانە نەبەنەرێگر لەبەردەمتان لەوێ کە بگە نەبە خزمەتی کاتیک پێغەمبەری خوا (ﷺ) پەوانە کراو ھات بۆ گەمارۆی بەنی قورەیطە ئەوانە گەنج بوون وە تازە پێدەگەشتن لە گێرپانەومیەکی تردا کاتیک ئەو شەو ھات کە بۆ بەیانیکە بەنی قورەیطە فەتخ کرا و خۆیان دا بە دەستەووە ئەو سێ کەسە ئەعلەبەیی کۆری سوعنە و ئوسەیدی برای و ئەسەدی کۆری عوبەید بە جوولەکەکانیان وت:-- ئەو کۆمەلەیی جوولەکە ئەو بەنی قورەیطە وەللاھی ئەووە ئەو پێغەمبەرمە (ﷺ) کە ئێین ھەببان ئێوێ لی ناگادار کرد بوووە و پراسپارد بوون کە شوینی بکەون ئێوێش لە خوا بترسن شوینی بکەون بەلام جوولەکەکان گۆیان پێنەدان و سەرپێچیان کردن و ووتیان:-- ئەووە ئەو کەسە نیە ووتیان:-- وەللاھی ئەووە خۆیەتی بە نیشانەکانی دیارە کە ئەووە ئەوان دابەزین و موسلمان بوونی خۆیان پراگەیاندا و سەرو مال و موک و خیزان و مندالی خۆیان پاراست دەلیت:-- مال و سامانیان لە ناو قەلاکەدا ماوو لەگەڵ جوولەکەکان کاتیک فەتخ کرا ھەموویان بۆ گەرانەووە و دایانەووە پێیان.^{۲۰۳}

^{۲۰۳} أخرجه أبو نعيم (الدلائل) (۴۲) و ابن سعد (الطبقات) (۱/۱۶۰) و ابن هشام (۱/۲۱۳) و البيهقي (الكبرى) (۱۱۳/۹) وفي الدلائل (۴/۳۱، ۳۲) و ابن عبد البر (الد) ص ۲۰۴ / ۲۰۵ وقال حافظ في (الاصابة) (۱/۳۳) أخرجه: ابن السكن باسناد قوي و قال الشيخ الالباني في صحيح (لسيرة) ص: ۶۱ اسناده صحيح

۲۱۶. ﴿ پێغه مبهری خوا (ﷺ) حوکه مێکی توندی دهرکرد له باره ی

هه لگه راوه کانی عوکه ل و عورهینه ﴾

له مانگی شه ووالی سانی شه شه می کۆچی دا هه شت پیاوی عوکه ل و عورهینه (عورهینه) شوینیکه له وولاتی فه زاره له نه جد هاتنه مه دینه و موسلمان بوونی خۆیان راگه یاند به ماومیه کی کهم ئاو هه وای مه دینه یان پێ نه که ووت و نه خۆش که وتن بۆ ئه مه پێغه مبهری خوا (ﷺ) فرمانی دا بېرێن بۆ ناوچه ی (جدر) له لای (قباء) وه که نزیکي چپای عیره وشه ش میل له مه دینه وه دووره تا له وێ شیری نه و ووشترانه یان دهرخوارد بدرێ که له وێ به خێو دهرکان و ناوچه مبه کی سازگاریش بوو که له و شوینه دا به فه رمانی پێغه مبهری خوا (ﷺ) کۆمه لێک ووشتر له و شوینه دا بۆ شیردان راگیرا بوون تا دهرخواردی میوان و نوینه ران بدرێ دهستی یارمه تیش بۆ هه ژاران و لاوازان درێژ بکریت نه و میوانانه ماومیه ک له وێ مانه وه له لایه که وه هه وای سازگارو له لایه کیشه وه خواردنه وای شیری ووشتره کان بوونه هۆی چاک بوونه وه وه له و بوونیان نه وانه له به رامبه ر ئه م خزمه ته دا نامه ردیان لێ وه شایه وه هه ستان نه و ووشترانه ی که به شیره که یان قه له و بوو بوون دایاننه به رو وویستیان بیان دزن و بیان به نه وه بۆ وولاتی خۆیان که یه ساری به نده ی پێغه مبهری خوا (ﷺ) له مه ناگادار بوو یه ساری نه وویی به نده ی نازاد کراوی پێغه مبهری خوا بووه (ﷺ) که پێغه مبهری خوا (ﷺ) سه رنجی یه سار نه گهریت به جوانی نوێژ به جێ ده هینی نازادی ده کات و نه ی نیری بۆ سه روکاری نه و ووشترانه ی که بۆ شیردان راگیر کرابوون جا یه سار له گه ل چه ند که سێکی که مدا که وتنه دوا ی نه و هه لگه راوانه له ناين هه تا ووشتره کان یان لێ سێننه وه که گه یشتنه لایان ده ستیان دایه کوشتار و یه ساریان شه هید کرد و ده ست و پێیان بېری ودرکیان چه قاند به زمان وه هردوو چاوی دا که ئه م دمنگ و باسه گه یشته لای پێغه مبهری خوا (ﷺ) بیست نه سپ سواری له هاوه لاتی هه لبژارد و فه رماندا یه تی دانه ده ست که رزی کوری جابیری فه هری و فه رمانی دا بکه ونه دوا ی عه ورهینی هه کان و بیان گرن دوا ی ناردن یان دوو عاشی له و نامه ردانه کردو فه رمووی: (اللهم اعم علیهم الطریق واجعلها علیهم اضیق من مسک)

واته: خوايه رێيان لى وون بکەیت ههرواش بوو خوا رێى لى وون کردن وسريره
موسلمانەکه بهپەله رۆشتن وهريايان کهوتن ودهورەيان لى دان ودهست وپەليان بەستن
وهيناياننەوه بۆ مەدينه ئەو تەمە کەبە حەرامانەيان بردنە خزمەتى پێغه مېهرى خوا (ﷺ) تا
برياريان بۆ دەربکات دواى لى کۆلینەوه دەرکەوت کە تاوان بارن بۆيه پێغه مېهرى خوا (ﷺ)
حوکمیكى توندى بۆ دەرکردن تا ببنە پەندو نامۆژگارى بۆ هەموو ئەمەک بە حەرامىكى نامەرد
فەرمانى دا دەست وپێيان بپرديت وچاويان دەر بهيئندريت يان چاويان بە بزمار بتهقيئندريت
چونکە ئەوان بە دێک چاوى پەسارى شوانيان تهقاند بوو پاشان فرى درانه سەر ناوچه
بەرداويهکە وداوى ناويان ئەکرد هيج کەس پێى نەئەدان هەتا مردن ئەم دەست وپى بپرن
وچاوگۆپرکردنە بە (تمثيل) نازميرددرى چونکە ئەوانە:.

پەکەم: - دزى

دووهم: - گوشتن

سپيەم: - (تمثيل) کردن بە پەسار

جوارهه: - دواى موسلمان بوون کافر بوونەوه

پێنجەم: - دژايەتى گردنى خواو پێغه مېهریان ئەنجام داوه دەست وپێيان لەسەر دزى وجەردمى
بپاون وگوشتن وچاو دەرهيئانيشيان لە تۆلەى گوشتن وچاو دەرهيئان دا ئينين سەعد دەلێت:-
بۆ ئەمە خواى گەوره ئەم نايەتەى ناردە خوارهوه (إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا
مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ { ۳۳ }) (المائده).

واته: - بێگومان پاداشتى ئەوانەى کە دەجەنگين و دوژمنايەتى خواو پێغه مېهرەکەى دەکەن
وبە گەرمى هەول دەدەن بۆ بلاو کردنەوهى فەسادو بەدرەوشتى لە زەويدا هەر ئەو ميه
ئەوانەيان کە خەلکيان گوشتوو دەبێت بکوژين ئەوانەش کە خەلکيان گوشتوو
وجەردەيشيان کردوو دەبێت لە خاچ بدرين ئەوانەيان تەنها جەردمى دەکەن دەست
وئاچپکيان بە پێچەوانەوه بپرديت ئەوانەيان کە مەترسيان لێدەکريت ئەوه دوور بخريئەوه
لە وولات ئەو سزايە خەجالتى وسەر شۆريە بۆيان لە دونيادا لە قيامەتیشدا سزای سەخت
وگەورەيان بۆ هەيه - - - - - ۲۰۴

۲۱۷. ﴿نەخشەكەى عەبدوللای كۆرى عەتىك وھاوئەكانى دژى ئەبورافىع﴾

سەرى گرت ﴿﴾

سەلامى كۆرى ئەبو لىھوقەيق لە جوولەكەى نەوئەى نە ضىر بوو دواى ئەو پىلانەى كە جوولەكە وويستيان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بكوژن لە مەدىنە دەركران وخۆيان گەياندە خەيبەر ئەم جوولەكەى يەكك بوو لە پىلان گىران لە خەيبەرىش بۇ خۆيان دانەنىشتن خەرىكى ئازاوە نەوئە بوون چەند سەر زلىكيان كەوتنە پىلان گىران بۇ لە ناو بردنى موسلمانەكان نەوئە بوو قورمىش وغە طە فانيان ھەل نان تا دەھەزار جەنگاوەرى قورمىش وغە طە فان بەيئەنە سەر مەدىنە بۇ جەنگى ئەحزاب وسەرەنجام خواى گەورە موسلمانانى لە دەستيان دەرپاز كرد سەلام خۆى گەياندەوئە خەيبەر وپەيوەندى لەگەل سەرۆكى ھۆزە بت پەرسەكان بەست بەو نیازەى لە دژى موسلمانەكان ھەليان بنى تا جەنگىكى ترى وەك جەنگى ئەحزاب بەرپا بکەنەوئە بۇ ئەمە پىويست بوو موسلمانان لە كۆلى خۆيانى بکەنەوئە پىنج پياو لە خەزرجىيەكان خۆيان ئامادەكردبۇ ئەوئەى پادشاى خەيبەر بكوژن پياوئەكانىش برىتى بوون لە :-

۱ – عەبدوللای كۆرى عەتىك.

۲ – مەسوودى كۆرى سىنانى ئەسلەمى.

۳ – عەبدوللای كۆرى ئونەيسى جوهەينى.

۴ – حارىثى كۆرى رەببىي ئەبو قەتادەى ئەنصارى.

۵ – خوزاعى كۆرى ئەسوود.

ئەم پىنجىنە دواى راوئىزكردن لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) بەرھەو خەيبەر كەوتنە رى وەعەبدوللای كۆرى عەتىك ئەمىريان بوو تا كاريان لى تىك نەجى پىش دەرچوونيان لەلایەن پىغەمبەرى غوا: (ﷺ) ئامۆژگارى كران كە نە منداڵ ونە ئافرىت نەكوژن و دەست درىزيان

نەكەنە سەر ئەوۈش لە مانگى رەمەزانى سائى شەشەمى كۆچى دا بوو دواى چەند رۇژنىك ھەر بېنجىان گەشتنە خەيبەر (خەيبەر) بازارىكى گەورە بوو بۇ كرىن و فروشتنى كەل وپەلى بېويست بە تايبەت خۇراك وەك خورماو گەنم و جۇ وگەنمە شامى بۆيە غەرمەكانى ئەو دەورووبەرە بە ئاسانى ھات وچۇيان نەكرد بەلام بېنج پالەوانە خەزرەجىيەكە ئەوميان بى نەنەكرا چونكە ئەوۋى نە ضىر چەند مانگىك بوو لە مەدىنە دەرگرا بوون ويەك بە يەكى ئەوس و خەزرەجىيان ئەناسى ھەتا دەنگيان ئەناسىن لە بەر ئەوۋى ھەر بە مندائى بېكەوہ ژيا بوون وئەگەر بيان دىيانايە ئەيان گرتن وئەيان كوشتن چونكە مۇسلمانانى مەدىنە لەگەل خەيبەردا ناكۆك بوون بەلام شتىك كارى بۇ ئاسان كردن كە ئەويش ئەوہ بوو غەبدوللانى كورى عەتتىكى ئەمىريان شارمزاى لە زمانى جوولەكەدا ھەبوو بۆيە ھاوئەكانى حەشار دان وخۇى تىكەللى ھەندى جوولەكە بوو وتوانى بە زمانى خۇيان بيان دۆلنى بۇ ئەوۋى زانىارى بېويست دەربارەى ئەبو را فەيغ سەلامى كورى ئەبو لحوقەيق وەر بگىرئ ئەمەش بۇ ئاسان كردنى كوشتنى دواى ئەوۋى نەخشەيان بۇ خۇيان دانا چۆنىەتى كوشتنى ئەبو را فەيغ لە رېوايەتەكەى بوخارىدا ئاوا باس كراوہ:- كاتتىك كە مۇسلمانەكان نەگەنە خەيبەر غەبدوللانى كورى عەتتىكى ئەمىريان فەرمانيان بەسەردا ئەدا ئەوان لەجىي خۇيان دا بىئىننەوہ تا خۇى بچئ ھەوال بزانى كە وتى:- لە شوپنى خۇتان دا دابنىش تا سەير بگەم غەبدوللانى كورى عەتىك دەللىت:- ھەولم دا بچمە ناو قەلاكەوہ ئەوہ بوو گوى درىژىكيان وون بوو بوو وبە شۆلەيەكەوہ لە قەلا دەرچوو بوون وبە دواى دا ئەگەرپان منىش ترسام بىم ناسن بۆيە سەرو قاچم داپۆشين ھەرۋەك دەست بە ناو بگەيەنم پاشان دەرگاوانەكە بانگى كرد بەر لەوۋى دەرگاگە داخەم كى دىتە ژوورەوہ با بىت لە رېوايەتەكە دا بانگ لە غەبدوللانى كورى عەتىك ئەكات ئەى بەندەى خوا ئەگەر ئەتەوئ بىتە ژوورەوہ وەرە ئەمەوئ دەرگاگە داخەم ئەللىت:- چوومە ناو قەلاكەوہ كە خەلىكەكە چوونە ژوورەوہ دەرگاگە داخراو كىلەگانىيان بە كۆلە كەپەكەوہ ھەل واسىن منىش لە شوپنى بەستەوۋى گوى درىژنىك دا لە نىزىك دەرگاى قەلاكەدا خۇم حەشاردا ئەبو رافىعەيش لە بالا خانەيەكى دا ميوانى ھەبوون لە لاي ئەو ناننى ئىتوارمىيان خوارد وبە قەسەكردنەوہ بەشىكى شەو رۆيشت پاشان گەرپانەوہ مالى خۇيان كە دەنگە دەنگ

نەماو جەم و جۆلەم نەئەبیست هەستام بۆ کلیلەکان و دام گرتن و دەرگای قەلەکم کردەمو و وتم:-
 ئەگەر پێیان زانییم لەسەر خۆ بۆی دەر ئەجم دەئێت:- دواى ئەووە چووم دەرگای ژوورەکانیانە
 لە دەرەووە لەسەریان داخست و هەرچی دەرگایەکم ئەکردەووە لە ناووەوە لەسەر خۆم
 دانەخستەووە وتم:- ئەگەر پێشم بزانی ئەوان ناگەنە لام من ئەو ئەکوژم گەیشتمە لای ئەبو را
 فیع ئەبینم وا لە ژوورێکی تاریک دا لە ناو خاوە خیزانی دا و نەم ئەزانی لە ج شۆنێکی
 ژوورەکەدا یە وتم:- ئەبو رافیع وتی:- ئەووە کییە ؟ دەئێت:- بەرەو دەرگەکە خۆم هەلداو بە
 شمشیر دام گرتەووە و سەریشم سوڕنەما لێدانی شمشیرەکەم هیچی پێ نەکرد هاواری لێ بەرز
 بوویەووە و منیش لە ژوورەکە چوومە دەرەووە بەلام دوور نەکەوتەووە کاتێک کە خاوەنی (
 السيرة الحلبية) راپۆیەتەکەى بوخاری نەقل دەکات دەئێت:- ژنەکەى ئەبو رافیع بە میردەمکەى
 ئەئێت:- ئەووە دەرگەى عەبدوڵلای کۆرێ عەتیکە میردەمکەى پێی ئەئێت:- دایکت رۆلە رۆت بۆ
 بکات عەبدوڵلای کۆرێ عەتیک لە کوێ یە ؟ لەبەر ئەوەى ئەووەى نە ضییر و هۆزى خەزەرەج
 دۆست و هاوێپەیمان بوون تیکەلێان هەبوووە و یەکتریان ناسیووە پاشان وەك فریای بکەوم هاتە
 لای و دەرگەى خۆم گۆزى و بە عیبری پێم وت:- ئەووە چیتە ؟ وتی:- دایکت تیا چیت پیاویک
 هاتە ژوورەووە بە شمشیر لێی دام ئەئێت:- جارێکی تر بۆی چوومەووە و بە شمشیر لێم دایەووە
 بەلام هیچی پێ نەکرد هاواری لێ بەرز بوویەووە و کەس و کاری بەخەبەر هاتن بەشیوەى فریا
 گوزار هاتە بە دەمیەووە و دەرگەى خۆم گۆزى ئەبینم کەوتوووە بە پشت دەئێت:- منیش
 شمشیرەکەم خستە سەر و ورگی و خۆم دا بەسەرى دا هەتا قەرچەى ئیسقانەکانم بیست دواى
 ئەووەى کە شمشیرەکە لە پشتیەووە دەر ئەچێ ئێتر زانییم کۆشتوووە ئەئێت:- هاتم یەك بە یەك
 دەرگاكانم کردنەووە و بەسەر سامیەووە هاتە دەرەووە هەتا گەیشتمە لای پەیزەکە و ئەم ویست
 بێمە خوارەووە بەسەریەووە کەوتە خوارەووە پێم دەرچوو خیرا بەستم و بە شەلە شەل هاتەووە
 لای هاوێپەکانم وتم :- دەرچن مژدە بدن بە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) من لێرە ناجولێم هەتا
 دەرگەى ئافەرەتى شیوەن کەر ببیستم کە کە ئەشیری بەر بەیان خویندى شیوەن کەر لەسەر
 شووراکە و هەستاو هەوالی مردنی ئەبو رافیی گەورە بازرگانی ئەهلی حەجازی دا بە خەلکەکە
 دەئێت:- ئێتر منیش فریای هاوێپەکانم کەوتە و بەر لەووەى کە بچنە خزمەتى پێغەمبەرى خوا

(ﷺ) مژدەم دایە ویۆم باس کرد فەرمووی: ئادەدی قاجت درێژ بکە کە درێژم کرد دەستی پیا هینا هەر وەک هەرگیز نازاری نەبووبی .

بوخاری ئەئیت: زوھەوی ووتوویەتی هاتنەوێ خزمەتی پێغمەمبەری خوا (ﷺ) کە لەسەر مینبەر بوو و فەرمووی: (أفلحت الرجوه) عەبدوللای کۆری عەتیکیش وتی: دەم وچاوی خۆت گەشاوێ بێ ئەو پێغمەمبەری خوا فەرمووی: (أفکتّموه ؟) نایە دەستان لێ وماند ؟ ووتیان :- بەلێ فەرمووی: (ناولني السيف) کە شمشیرەکە ی لە کێلان دەرھینا فەرمووی: (أجل هذا طعامه في زباب السيف) واتە: بەلێ ئەو خواردنەکە پەتی بە دەمی شمشیرەکە یەوێ دوا ی ئەوێ کە پێنج مۆسڵمانەکە ئەبوو را فەعیان گوشت و جۆولەکە هەواڵەکە یان زانی کە مۆسڵمانان لە مەدینەوێ هاتوون و گوشتوویانە بە تایبەت هاوسەرەکە ی هاواری کرد ئەو پیاوێ عەبدوللای کۆری عەتیک بوو و دەنگی ناسیوتمەوێ جۆولەکە هەواڵیان دا ئەوانە بگرن یان بیان کوژن ئەوێ بوو بەسەرگردایەتی حاریث ئەبو زەینەب پێش بەرمبەیان سێ هەزار جۆولەکە بلایەیان لێ کردو بەدوا ی بکوژانی ئەبوو را فەعی دا گەران بەلام بێ هوو دەبوو نەیان دۆزینەوێ چونکە بە چاکی خۆیان شارد بۆوێ هەتا ئەئیت دوو روژ خۆیان حەشار داوێ ئەوسا بەرمو مەدینە کەوتوونەتەری.^{٢٠٥}

۲۱۸. له حوده یبیه دا موعجیزه یه کی گه وری پێغه مبهری خوا (ﷺ)

دهرکه وت

له کاتی بار خستنی موسلمانان دا له حوده یبیه موسلمانان ههر هه موویان موعجیزه یه کی روون وناشکریان به پێغه مبهری خواوه (ﷺ) بینی نه وه بوو له سه ر بیرک خستیان که ناویکی زۆر که می تیدا بوو هاوه لان که وتنه پیش برکێ که ههر که سه نه یو یست خۆی ناو بخواته وه وولاغه که شێ ناو بدات سه یریان کرد ناوه که په کجار که مه که به شی چهند که سیکی که میش ناکات چ جای نه وان که هه زارو چوار سه د که س بوون وزۆر به شییان ولاغیان پێ بوو نه بو موسلمانان کان ماومیه ک له حوده یبیه به مابانه وه بۆیه سه رنجیان دا حال وگوزمرانی خۆیان وولاغه کانیان په کجار سه خت نه بیت و به بێ ناو ناژین وله نزیکانه ش دا ناویان ده ست ناکه وی چونکه له ههر شوینیکیش ناوه به ی قوره ش ده ستی به سه ردا گرتووه وناهیان که لکی لی و مر بگر که هاوه لان هیچ چاره یه کیان بۆ په یدا کردنی ناو له به رده مدا نه مایه وه ها ته خزمه تی پێغه مبهری خوا (ﷺ) و دادی بێ ناویان کرد نه ویش په نای برده به ر بارمگای خوای که و ره وپاشان فه رمانی به سه ر په کی له هاوه لانی دا تا به جیته ناو بیره که م ناوه که وه و نه و تیره ی پیادا به جقه ئینی که به ده ستی مو باره کی خۆی پێی دا نه و هاوه له ناوی ناحیه ی کوری نه عجه م بوو جا ناحیه ی کوری نه عجه م نه ی وت- که دادی که م ناوی برایه خزمه تی پێغه مبهری خوا (ﷺ) بانگی کردم وله تیر دانه که ی دا تیرکی دهر هینا و دای پیم و داوای دۆلکه یه ک له ناوی بیره که ی کرد که بۆم هینا ده ست نوژی پێ گرت و ناوی له ده می رادا و کردیه وه ناو دۆلکه که وخه لکه که ش گهرما زۆری بوو هینا بوون و نه نها په ک بیرش هه بوو و بت په رسته کان زوو گه یشتبوونه به لده ح و ده ستیان به سه ر ناوه گانی دا گرتبوو فه رمووی- (انزل بالماء فصبه في البئر وأثر ماءها بالسهم) فه رمووی- دابه زه ناو بیره که وه و نه م ناوه بکه ره وه ناو بیره که و تیره که ش به بیره که دا به جقه ئینه نه ئیت- منیش چووم وهام کرد ده ی به و خوایه ی که نه وی به هه ق ره مانه کردووه نه ها تبوو مه دهر وه هه تا ناو خه ریک بوو دام پۆشی به وینه ی قابله مه هه ل چوو هه تا پر له ناو بوو ناو گه یشته لیوی بیره که وله فه راغیا به ده ست

ناويان دهر نه هيتا ههتا دوايه كيان تير ناو بوون كاتيك كه نه موعجيزميه رووى دا ههموو سوپاي ئيسلام به چاوى خويان بينيان وبه هيچ كهس ئينكارى نه نه كرا ههتا مونا فقهه كان وهك كورپ ئوبه ي وجهددى كورپ قهيس به چاوى خويان نه مهيان بينى وهه ندى له خزم ونزيكانيان كه وتنه گله يى ولومه ي عهبدو للاى كورپ ئوبه ي كه واز له پى جهوت وجهوتلى نيفاق ناهيتى يه كى له وانه ي كه لومه ي كورپ ئوبه ي كرد نهوسى كورپ خهولى خه زهرجى بوو كه له هۆزه كه ي عهبدو للاى كورپ ئوبه ي بوو كه تاكه ي قهناعهت به راست گۆي پيغه مبهرى خوا (ﷺ) ناكات؟ به لام عهبدو للا خوى ناسا به بى نيمانانه وهلامى دايموه وهوس لى تووره بوو نه لىت:- شتى وههام ديوه نهوسيش نه لىت:- خوا خۆت وراو بو جونت ناشيرين كات نه م مله جهره ي عهبدو للا گه يشته وه لاي پيغه مبهرى خوا (ﷺ) جا كه عهبدو للا هات بو دانيشتن له خزمهتى پيغه مبهرى خوادا (ﷺ) پى قهرموو:- (أي أبا الحباب أين رأيت مثل ما رأيت اليوم ؟) قهرموو:- عهبدو للا نهوه ي نه مرپۆ ديت له چ شوئيتكى تر ديوته ؟ وتى:- ههرگيز وهك نه مه م نه ديوه پيغه مبهرى خوا (ﷺ) نهوه ي ومير هيتايموه كه به نهوسى كورپ خهولى وتبوو عهبدو للاش چارى نه ما ونينكارى نهو ووته ناشيرينه ي نه كرد جا بو نهوه ي نه كه وپته بهر خهشمى موسلمانان وتى:- (استغفر الله) عهبدو للاى كورپ نهو مونا فقههش كه گهنجيكى چاك وخوا ناس بوو وتى:- داواى لى خۆش بوونى بو بكه نه ي پيغه مبهرى خوا نهو يش داواى لى خۆش بوونى بو كرد ههروهها جهددى كورپ قهيسيش بهش به حالى خوى له ناو خزمه كانى دا سهردار بوو به لام نه ميش له نيفاقدا هاوتاي كورپ ئوبه ي كردو وهك نهو يش رقى له پيغه مبهرى خوا بوو به لام بو ئاژاوه له گه ل سوپاي ئيسلامدا هاتبوو واقيدى له نهبو قهتاده باسى كردووه كه ووتويهتى :- كاتيك كه له حوده ييبه خستمان وناو كه م بوو گوئ مله جهددى كورپ قهيس بوو نه ي وت:- دهرجوونمان بو ناو نهو خه لكه هيچى به سهر نه بوو ههر ههموومان له تينوانا نه مرين نه بو قهتاده نه لى:- وتم:- باوكى عهبدو للا نهوه مه لى جا بوچى به رى كه وتويهتى :- له گه ل خزمه كانم دا هاتووم وتم:- نه ي بو عه مره نه ها توويت؟ وتى:- نه خير به خوا ئيحرامم نه به ستووه نه بو قهتاده وتى:- نيهتى عه مره شت نه هيتاوه ؟ وتى:- كاتيك كه پيغه مبهرى خوا (ﷺ) پياوه كه ي بانگ كرد وبه تيره كه وه دابه زى به ناو بيركهو

پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە دۆلەکەدا دەست نوێژی گرت و ئاوەکەى ناو دەمیشى تفى یەوہ ناوی وپاشان ئاوەکەى گەڕاندەوہ بۆ ناو بیرەکە و ئاوی بیرەکە ھەڵ چوو ئەبێنم جەدد ھەردوو پێی لە قەراغى بیرەکەوہ بۆ ناو ئاوەکە شۆڕ کردوونەتەوہ دەلی. منیش وتم: باوکی عەبدوللا ئەوہى تۆ وت کوا؟ وتی: گالتەم لەگەڵ کردی ئەوہى کە وتم: ھىچى بۆ موحمەد نەگێریتەوہ ئەبو قەتادە دەلی. منیش ئەوہم زووتر بۆ پێغەمبەر (ﷺ) باس کرد بوو جەدد توورە بوو وتی: لەگەڵ چەند منداڵێکى خزمان ھەلس وکەوت دەکەین کە گوێ بە پایەو تەمەنمان نادەن بە راستى ئەمە پۆ ناوسکی زەوى چاک ترە لەسەر زەوى ئەبو قەتادە ئەلی. ئەوہ بوو قسەکەیم بۆ پێغەمبەر (ﷺ) باس کردبوو ئەویش قەرمووی: (اینە خیر منە) واتە: کورەکەى لە خۆى چاکترە ئەلی. چەند کەسێک لە خزمانم تووشم بوون و دەستیان دایە سەرزەنشێت کردنم لەسەر ئەوہى کە قسەیکەم گەياند بوو بە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) منیش پێم وتن: بە راستى خزم گەلیکى خراپن تیاچن لە جەددى کورى قەیس بەرگری ئەکەن ؟ ووتیان: بەلی گەرەو سەردارمانە وتم: بەخوا پێغەمبەرى خوا (ﷺ) سەردارى ئەوہى لەسەر ئەوہى سەلیمە لابردووە و بيشرى کورى بەرائى کورى مەعوورى کردۆتە سەردارمان و ھەر پایەو پلەيەک لە دەرگای جەددا بووہ پوو خاندوو مانە و لە دەرگای بيشرى کورى بەرە دا بنیاتمان ئاوەتەوہ و ھەتا رۆژى قیامەت ھەر ئەو سەردارمانە جەددى موناھىق ھەروا بە ترسنۆکى ژيانى بەسەر بردو لە کاتى بەیعت دانى شدا لە ترساندا خۆى ئەشاردەوہ.^{۲۰۶}

۲۱۹. ﴿لە كاتى ووتوو ويژى پىغەمبەرى خواو عوروى كورى مەسعوود لە

خودەيبىيەدا رووداويكى سەير بووى دا﴾

دواى ئەوھى گە بت پەرستانى مەككە عوروى كورى مەسعوودى سەققەفيان ناردە لای پىغەمبەر (ﷺ) لە خودەيبىيەدا عوروه مەككى جېھىشت وچووه خزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وە لە نزيك پىغەمبەر (ﷺ) دانىشت پاشان كەوتە قەسەكردن و وتى: ئەى موحەمەد ئەوھ چيە كۆمەلە خەلكىكى ھەرچى وپەرچى وناكەس بەجەت ھىناوتمە سەر خزم و كەس وھۆزەكەت دتمەوئەت بن بېريان بگەيت وپەوان لە ناويان بەریت وورىابە ئەوھ قورپەشە بەھەرچى گەورەو بچووك وژن ومنداآيانەوھ ھەموويان بۆت ھاتوونە دەرى وچل وپەرگى پلنگيان پۆشيوھ وپەيمانيان داوھ بەخوا ھەرگىز بە تۆبىزى وزۆرە ملئ پىگە تېئ نەدەن بچىتە ناو مەككەوھ پىغەمبەرى خواش چ فەرمايشتىكى بە بودەمىلى كورى وەرھاء فەرموو بوو بە ئەويشى پراگەيانە لە گىرپانەوھى تردا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بەويش فەرمووى: (إنا لم نأت لقتال ولكنا أردنا أن نقضي عمرتنا وننحر هدينا فهل لك أن تأتي قومك فأنهم أهل قتب وأن الحرب قد أخافتهم وأنه لا خير لهم أن تأكل الحرب منهم إلا ما قد أكلت فيخلون بيني وبين البيت فنقضي عمرتنا وننحر هدينا ويجعلون بيني وبينهم مدة تزل أي تهدأ فيها نساؤهم ويأمن فيها سربهم ويخلون بيني وبين الناس فإني والله لأقاتلن على هذا الأمر الأحمر والأسود حتى يظهرني الله أو تنفرد سالفتي , فإن أصابني الناس فذاك الذي يريدون وإن أظهرني الله عليهم أختاروا, أما قاتلوا معدين وأما دخلوا في السلم وافرین).^{۲۰۷}

واتە: ئىمە نەھاتووین بۆ شەر وکۆشتار بەلام ئىمە دەمانەوئەت عەمرەكەمان بەجى بگەيەنین وقوربانىيەكانمان سەربرپن با ئەوتم پى بلیم كە چووئەوھ لای خزم وکەسانت ئەوان تا كەى مائیان لە سەر پىشتى ئەسپ و ووشت بۆت وەك كۆچ وبارى كۆچەرەيەكان وە جەنگ وھەرا دوو چارى ترس و دلە پراوكى ى كرىوون وھىچ خىرو بىرى تیدا نيە بۆيان لە كاتىكدا شەر و كۆشتار لەبنى ھىناون ئىنجا ھەتاكو بە تەواوى نەى براندوونەتەوھ با لە پەيوەندى

^{۲۰۷} (أخرجه ابن أبي شيبة - المصنف - (۳۷۹۹۴).

نیوان من وخەلکەکه بگەرێن وخۆم یەکلایی بکەمەوه وەللاهی من شهر دەکەم لەسەر ئەو
 پەيامە خواپیه لەگەڵ تیکرای ئەو خەلکە بەبێ جیاوازی ڕەگەزو ڕەنگ وزمان هەتاگو خوا
 سەرم دمخات یان لەو پێناوەدا سەری خۆم دا دەنیتم ئەگەر خەلکی توانیان لە ناومان بەرن ئەوا
 ئاواتیان ھاتۆتە دی وئەوانیش ئەوەیان دەوێت وئەگەر خواش سەری خستم بەسەریاندا ئەو
 ئەوان سەرپشکن یا خۆیان بۆ شەپرو کوشتار ئامادە دەکەن یاخود بەوویستی خۆیان بچنە
 پەیمانێ ھەرکەسیکەووە عورۆی کۆری مەسعوود لەو کاتەدا وتی: - ئایە کەسیک بەر لە تۆ لە ناو
 عەرمب وویستووێتێ بئەچەو خزم وکەسی خۆی لەبەن بێنی بە راستی ئەووە کاریکی نەشیاو
 ونەگونجاو وەللاهی من وا دەبینم ئەو خەلکە ھەرچی وپەرچی و دەم ڕووتە لە دەم وچاواندا
 ئەووە دەخوێنمەووە کەسبە ی ھەر شتێک ڕووبدات ئەوان ڕادەکەن وپشتت بەردەمدن لەو کاتەدا
 ئەبو بەگری صدیق - خۆی ئی رازی بێ - کە لە پشت پێغەمبەری خواوہ (ﷺ) دانیشتبوو
 فەرمووی: - ئەو دەستت بە لاقیتە ی لات ئیمە ڕادەکەین وپێغەمبەر (ﷺ) جی دەھێلین
 وپشتی تۆ دەکەین ئیمە دووچاری شکستی دەکەین و بە دەست دوژمنیەووی دە دەین عورۆ
 وتی: - ئەووە کییە ئەو موحەمەد ؟ فەرمووی: - ئەبو بەگری کۆری ئەبو قوحافە وتی: -
 وەللاهی لە بەر ئەووە نەبوا یە کە چاکە یەکت بەسەرمەوویە هیشتا قەرمبووم نەکردۆتەووە بۆت
 دەنا وەلامم دەدایتەووە بەلام با ئەو لە بری ئەووە بێت واتە: - عورۆ ھەستا بوو بە لە ئەستۆ
 گرتنی خۆینی کوژراویکی خزمی ئەبو بەگری یارمەتی وھاوکاری باشی کرد بوو بۆ
 ئاشتەوا ییەکە عورۆ پێغەمبەری خوا ی دەواند ھەر کاتێک فەسە یەکی دەکرد دەستی دەبرد بۆر
 یشی پێغەمبەر (ﷺ) ئەووش نەریتیکی باوی ناو خێلە عەرمبەکان بوو لە کاتی گفتو گۆدا بە
 تابیەتی لە کاتی رازی کردنی بەرامبەر و نەرمی نواندن بە مەبەستی لێک نزیک بوونەووە لەو
 کاتەشدا موغیرە ی کۆری شوعبە وەک پاسەوان بە دیار سەری پێغەمبەری خواوہ (ﷺ)
 وەستابوو خۆی دەمامەک دا بوو بە خودە ی ئاسنین وشمشیرەکەشی بە دەستەووە بوو ھەر
 کاتێک عورۆ دەیویست دەستی ببات بۆر یشی پیرۆزی پێغەمبەر (ﷺ) بە دەسکی
 شمشیرەکە ی دە ی گیشا بە دەستیدا و دەیفەرموو: - دەستت بکیشەووە لە یشی پێغەمبەر بەر

لەوھى نەگەرپىتەوھ بۆلات لە گېرپرانەوھىيەكى تردا دلتىابە يا ئەوھىيە دەستت دەكېشىيەوھ يا دەستت ناگەرپىتەوھ بۆلات.^{۲۰۸}

عورپوھ سەرى بەرز كەردەوھ وتى:- ئەى بى بەلا بى چەند توندو تىزو زېرىت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بزمىيەكى كەرد عورپوھ بىيى وت:- ئەوھ كى يە موھەمەد ؟ (ﷺ) فەرمووى:- ئەوھ برازاگەتە موغىرەى كورپى شوغەبەيە وتى:- ئەى چەند سېلەى ئەى ئەى سەمكارى پىاو كوز تۆ هېشتا لە تاوانەكەى دوئىت پاك نەبووئەوھ كە لە بازارى (عكاظ) ئەنجامت داوھ ھەول وگۆشى من نەبووايە تاوانەكەت نەدەبىرايەوھ وسولحت بۆ نەدەگرا ئىبن ھىشام - رەھمەتى خواى لى بى - دەئىت:- مەبەستى عورپوھ لەو قەسەيە ئەوھ بوو كە موغىرەى كورپى شوغەبە - خواى لى پازى بى - بەر لە موسلمان بوونى سىانزە كەسى لە بەنى مالىكى ھۆزى (ثقيف) كوشتبوو ئەوھش ئاشوبى بەر پا كەردبوو ھەر دوو بەرە بابى ھۆزى (ئە قىف) كەرد بە گزىيەكدا بەنى مالىكى خىلى كوزراوھەكان وھ ئەحلاف خىلى موغەپرە عورپوھ خوينى ھەر سىانزە كوزراوھەكەى خستە ئەستۆى خۇبى وخوينەكەى پىدان بەوھش كېشەكەى چارە سەر كەرد وناشتەوايى خستەوھ نىوانيان .

ئىبن ھەجەرى عەسقەلانى - رەھمەتى خواى لى بى - دەئىت:- پوختەى پووداوەكەى موغەپرە بەم شىوھىيە بوو موغەپرە لەگەل كۆمەلىك بۆ گەشت دەرچوون بە مەبەستى سەردانى كەردنى موھەققى مىسر ئەوئىش مىواندارىيەكى باشى كەردن وپزىكى شايستەى لى گرتن وپەخشىكى باشى وەك ديارى پىدان ئەوانىش بەشى موغەپرەيان كەم داناو پەشت كويان خست ئەوئىش ئەمەى لە دلى خۆى گرت ولييان بە رقى دا چوو كاتىك لە رىگادا گەرپرانەوھ ئارەھيان خواردەوھ كاتىك سەرخۆش بوون وخەويان لىكەوت موغەپرەش ئەم ھەلەى قۇستەوھ وھەلى كوتايە سەريان وھەموويانى كوش.^{۲۰۹}

^{۲۰۸} (أخرجه ابن أبي شيبة - المصنف - (۹ / ۲۰۰) وصحح إسناده كل من الحفاظ في - المطالب العالیه - (۲۸۹) والبرصري في - تحاف الخيرة المهرة - (۶۲۸۰) .

^{۲۰۹} (فتح الباري) (۵ / ۳۴۰) .

هه‌موو مال وکه‌لوپهل وسامانه‌که‌شی هێنان وله دوایدا هاته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) و موسلمان بوو پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: بێی :- (أما الإسلام فأمتك وأما المال فلست منه في شيء فإنه مال غدر لا حاجة لنا فيه).

واته:- موسلمان بوونه که‌تمان له دله‌وه بێی رازین به‌لام مال وسامانه‌که‌ت په‌یوه‌ندی به ئیمه‌وه نیه وهیج شتیکی لی وەر ناگیرین نه‌وه مالی به‌سته‌م زه‌وت کراوه ئیمه‌ هیج پیویستی په‌که‌مان بێ نیه به‌و جو‌ره پیغه‌مبه‌ری خوا رازی نه‌بوو و مری بگری‌ت.^{۲۱۰}

^{۲۱۰} (أخرجه- أحمد (۱۸۱۵۳) وقال محققه إسناده صحيح على شرطهما والطبراني (الكبير) (۲۰ / ۳۶۵) وقال محققه حديث صحيح النسائي (الكبرى) (۸۷۳۳) وقال الشيخ مقبل في صحيح المسند (۱۱۵۰) حديث صحيح)

۲۲۰. ﴿بەسەرھاتی ئەبو جەندەلی کۆری سۆھەیل لە کاتی مۆرکردنی رێکەوتنامەی ھودەیبیەدا﴾

لە ھودەیبیەدا ھەرکە ئەبو جەندەلی کۆری سۆھەیلی کۆری عەمر گەشتنە خزمەت پێغمەبەری خوا (ﷺ) کاتیکی بینی بەرھەو پڕووی دیت فەرمووی: ئەو سۆھەیلە خۆی گەورە نەم دۆخەتان بە ئاسانی بۆ چارەسەر دەکات دیارە قورەیشی یەکان رێکەوتن وناشتە وایان دەوێت کاتیکی ئەو پیاویمان ناردووە ھەرکە سۆھەیلی کۆری عەمر گەشتنە خزمەت پێغمەبەری خوا (ﷺ) گفتو گۆی دەست پێ کردو قسە کردن لە بارە دانوستانەکەووە درێژی کیشا پێدا چوونەووەی تەواویان کردو دەستیان پێ دەرکردووە ھەتاکو بە رێکەوتن وناشتەوایی لە نیوانیاندا کوتایی پێ ھات کاتیکی بە تەواوی کارەکە بڕایەووە وھیج شتێک لە گۆڕ نەما عومەری کۆری خەتتاب - خۆی لێ پازی بێ - بەھەلە داوان خۆی گەیاندا ئەبو بەکر - خۆی لێ پازی بێ - وتی: ئەی ئەبو بەکر ئایە ئەو پێغمەبەری خوا (ﷺ) نییە ؟ وە ئیمەش موسلمان نین ؟ ئەوانیش موشریک و بێ باوەڕن ؟ وتی: بەئێ، وتی: باشە لەسەر چی ئیمە بە زەلیلی لەسەر ئاینەکەمان پازی بین ؟ ئەبو بەکر وتی: ئەی عومەر بابەند و دڵنیایە پێغمەبەر (ﷺ) بێ مەبەست ئەم کارە نەکردووە من شایەتی دەدەم کە ئەو نێردراوی خواپە عومەریش وتی: وەمنیش شایەتی دەدەم کە ئەو پێغمەبەری خواپە ئنجا سۆھەیل وتی: نوسراویکم بۆ بنووسە و لە نیوان ئیمەو خۆتاندا با نوسراویکی فەرمانی ھەبێت لە نیوا نماندا پێغمەبەری خوا (ﷺ) فەرمووی بە عەل - خۆی لێ پازی بێ - (اكتب الشرط بیننا اكتب:- بسم الله الرحمن الرحيم).

واتە :- بنووسە ئەو خال و مەرجانەی لە سەریان رێکەوتن سەرەتا بنووسە (بسم الله الرحمن الرحيم) سۆھەیل وتی: وەللاھی من (الرحمن الرحيم) نانا سەم ونازانم کێ یە بەئێکو

ئەو بنووسە کە ناسراوە لەلامان (باسمک اللھم) کە پيشتەر دمت نووسی مۇسلمانەکان ووتیان:-
وہللاہی ئیمہ هیچ شتیک نانوو سین تەنھا (بسم اللہ الرحمن الرحیم) دونوو سین.^{۲۱۲}

پيغە مبهردى خوا (ﷺ) فەرمووی:- (اكتب باسمك اللهم ما صالح عليه محمد رسول الله
سهيل بن عمرو) واتە:- بنووسە (باسمک اللھم) ئەو ئەو ریکەوتنە یە کە موخەمەد
پيغە مبهردى خوا (ﷺ) وسەھەیلی کورپی عەمر لە سەری ریکەوتن سۆھەیلی کورپی عەمر
وتی:- وہللاہی ئیمہ دان نانین بەویدا سویند بەخوا ئەگەر بمانزانایە تۆ نیردراوی خۆی
رێگیمان لێ نەدەکردیت لەوێ سەردانی کەعبە بکەیت وشەرمان لەگەڵ نەدەکردیت
وباوەرمان پێ دەکردیت وبەیعەتمان پێ دەدایت لەسەر ئەو پەیمام بەلکو ناوی خۆت ویاوکت
بنووسە یەکە ئەو ریکەوتنە یە کە موخەمەدی کورپی عەبدەللا وسۆھەیلی کورپی عەمر
لەسەری پێک ھاتوون پيغە مبهردى (ﷺ) فەرمووی:- وہللاہی من نیردراو فرستادی خوام ئەگەر
نیوەش بە درۆم بخرەنەوہ عەلی :- بيسرہوہ خوايہ تۆ دەزانی کە من پيغە مبهردى تۆم ئەوہ رەش
بکەوہ ئەى عەلى وبنووسە:- ئەمە ئەو ریکەوتنە یە کە موخەمەدی کورپی عەبدوللا مۆرى
کردووہ.^{۲۱۳}

عەلى - خۆى لى رازى بى - وتى:- وہللاہى نایسپرمەوہ پيغە مبهردى خوا (ﷺ)
نووسراوەکەى وەرگرت کە خۆى نەخویندەوار بوو سپرەوہ وا بریار درا لەسەر ئەوہ دەست
نەھیننە رێگەیان تا بتوانن تەواف بکەن سۆھەیل وتی:-

وہللاہى نابیت خیلە عەرەبەکان بلین بە زۆرە ملێ چوونە مەککەوہ بەلام ئەگەر سالى
ناینەدە ھاتن ئیمە شارەکەتان بۆ چۆل دەکەین خۆت وھاوہلانت وەرنە ناو مەککەوہ سى رۆژ
تایدا بمیننەوہ وتەنھا چەکی رېبوارتان پى بیت دەبیت بېنە ناو شارەوہ تەنھا شمشیرتان پى
بیت لە کێلاندا وە ریککەوتن کە بۆ ماوہى دەسال شەرو کۆشتار لە نیوانیاندا بوەستیت
وخەلکی بە تەواوی بکەونە ئاسایش و دلنایایەوہ ھەردوو لایان دەست لە خوین رشتنى یەگەر

^{۲۱۲} (أخرجه البخاري (۲۷۳۱).

^{۲۱۳} (أخرجه أحمد (۱۱۸۷) وقال محققه إسناده حسن).

ھەلگىرن ولە كاتى بە يەك گەشتىندا دەست لەيەك نەكەنەو ۋە ھەرومھا لەسەر ئەو ۋە پىك ھاتن كە ھەر كەسپك لە قورەيشەكان ھاتە خزمەتى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) تا مۇسلمان بىت بېويستە پىكە پېدان ۋرۇخەستى خاۋەن ۋەكەس ۋەكارى لەسەر بىت گەر ۋا نەبىت بېويستە بىنيرنەو ۋە بۇ مەككە لە دواى ئەو پىكەۋتەنە مۇسلمانەكان ۋوتيان:- (سبحان الله) چۇن بىنيردېتەو ۋە بۇلاى مۇشرىكەكان لە كاتىكدا ھاتوۋە مۇسلمان بوۋە ؟ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرموۋ:- (اكتب فكتب :- من ياتي منكم ردنناه عليكم ومن اتى منا تركناه عليكم) ۋاتە:- بىنۋوسە:- ھەر كەسپك لە لاى ئىۋەو ھات دەينيرنەو ۋە بۇ لاتان ۋە ھەر كەسپك لە لاى ئىمەو ھاتە ناۋتا نېۋ مەككە ئەو دەست بەردارى دەيىن بۇتان ۋوتيان:- ئەى پېغەمبەرى خوا بىنۋوسىن ۋە ھەمىيان پى بىمىن ؟ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرموۋ:- (نعم إنه من ذهب منا إليهم فأبعده الله , من جاءنا منهم فردناه سيجعل الله له فرجا ومخرجا) ۋاتە:- بەلى ھەر كەسپك لە ناۋ ئىمەو ۋە پىۋاتەو ۋە ناۋيان ئەو ۋە خوا پىزگارى كىرۋىن لە دەستى لە كۆلمان بوۋتەو ۋە ھەر كەسپكش لە لاى ئەۋانەو ۋە بىتە لامان كە دەيگىرپنەو ۋە بۇ لاىان خۋاى گەرە ۋە زوۋترىن كات دەرۋى خىرى لى دەكاتەو ۋە پىزگارى دەكات. ۲۱۴

ۋە يەككى تىر لە بەندەكانى پىكەۋتەنە كە كاتىك كە نوۋسراۋەكەيان نوۋسى ئەو بوۋ كە دۇنيا بىن ۋەيچ پەيمان شىكىنى ۋە فرسەت قۇستەو ۋە ھەلۋەشاننەو لە نىۋانماندا نەمىنىت ۋە خەلگىش پىشت راست ۋە دۇنيا بىن لەۋەى ھەر كەسپك پىي خۇشە پەيمان لە گەل مۇجەمەددا بىبەستىت ۋە ھاپەيمانى بى گرفت دەتۋانىت ئەو كارە بىكات لەۋىدا ھۇزى خوزاعە راست بوۋنەو ۋوتيان:- ئىمە گىرپەستى ۋە ھاپەيمانى لەگەل پېغەمبەرى خوا (ﷺ) مۇر دەكەين ۋەدەچىنە پەيمانى ئەۋمەو بەنى بەگىش ھەستان ۋوتيان :- كەۋاتە ئىمەش گىرى بەستى ھاپەيمانىيە تىمان لەگەل قورەيشەو دەچىنە ھاپەيمانىيەتى ئەۋانەو ھىشتا پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بەردەۋام بوۋ لە نوۋسىنى بەندەكانى پىكەۋتەنەمەكە ئەۋ جەندەل كورپى سۈھەيلى كورپى

عەمر ھاتە خزمەتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كە بە ئاسن بەستراپۇۋە وگۆت وزنچىر كرا بوۋە راپكرد بوۋ لە خواروۋى مەككەۋە ھاتبوۋ ھەتاكو خۇى كرد بە ناو رىزى مۇسلمانەكاندا.^{۲۱۵}

وہ خۇى گەياندە خزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) كاتىك دەرچوون بەرەو مەككە ھىچ گومان و دوو دلىەكيان لە فەتھ و رزگار كردنى مەككە دا نەبوو لەبەر ئەو خەو بىنىنەى كە پىغەمبەر (ﷺ) لە خەودا بىنىبوۋى كاتىك چاۋيان كەوت بە ھەوى كە دەھاتە پىش لە رىكەۋتن و ئاشتەۋاىى وە قورەيش بەندو بارىان لەسەر دانان بۇ گەپرانە ھەمیان ونەچوونە ناو شارى مەككە و كاتىك رازى بوون و چوونە ژىر بارى ئەو مەرجە قورسانەى دانوستان ئەمانەيان بىنى لە لاىەن پىغەمبەرەو (ﷺ) مقۇ مقۇيەك كەوتە ناو خەلكەكەۋە ئەمەيان بە كارىكى گەورە و قورس بۇ سەر خۇيان دا دەنا ھەتاكو نىك بوو دوو چارى لە ناو چوون و بى فەرمانى خواو پىغەمبەريان (ﷺ) بكات ھەر كە سۈھەيل چاۋى كەوت بە ئەبو جەندەلى كورى ھەستا بۇى و كەوتە پىدا كىشانى بە زللەو بە عەباكەى راي دەكىشاۋ ئىنجا وتى:- ئەى موحەمەد ئەمە يەكەم كەسە كە دەكەۋىتە گەردنت لە رىكەۋتنەكە كە بىگىرپىتەۋە بۆمن پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى:- (إنا لم نقض الكتاب بعد) واتە:- ئىمە ھىشتا نوسراۋمەكەمان تەۋاۋ نەكردوۋە و مۆر نەكراۋە وتى:- وەللاھى ئەگەر واىت بە ھىچ جۆرىك لەسەر ھىچ شتىك رىكەۋتنەكە لەگەل ناكەين پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى:- ئەۋە بە من بىبەخشە وتى:- ناىبەخشم بەتۆ فەرموۋى:- بەلكو ئەۋ كارە بكەيت وتى:- من ناتوانم ئەۋ كارە بكەم موكرىز وتى:- ئەۋە بەخشىمان بەتۆ سۈھەيل وتى:- موحەمەد كۆتايمان بە ھەموو شتىك ھىتاۋ ھەموۋى بىراپەۋە لە نىۋان من وتۆدا بەر لە ھاتنى ئەمە فەرموۋى:- پاست دەكەيت ئەبو جەندەل پروۋى كرده مۇسلمانەكان ووتى:- ئەى گرۆھى مۇسلمانان رادەستى موشرىكەكانم دەكەنەۋە لە كاتىكدا بە مۇسلمانى ھاتوۋمە ناۋتان ئايە نازانن كە دووچارى چى دىبەۋە ؟ دووچارى سزاۋ ئازارىكى سەخت دىبەۋە لە پىناۋى خاۋادا عومەر - خۋاى لى رازى بى - وتى:- وەللاھى لەو رۆژەۋە كە مۇسلمان بووم دووچارى ھىچ گومان و دوو دلىەك نەبووم تەنھا

ئەو رۆژە نەبیت چوومە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) وتم: تۆ پێغەمبەری خوا نیت ؟
 فەرمووی: بەئێ. دەلێت. وتم: کەواتە با بە زەلیلی رازی بین لەسەر ناینەکەمان و با
 نەگەرپێنەوه هەتاگو خوا نێوانی ئێمە و ئەوان یەکلایی دەکاتەوه فەرمووی: (إني رسول الله
 ولست اعصيه وهو ناصري ولن اخالف امره ولن يضيعني) واتە: من پێغەمبەری خوا من
 سەرپێچی ناکەم لە کاتیکدا ئەو پشتیوان و فریادرسەم وە پێچەوانەی فەرمانەکانی ناجوێتەوه
 ئەویش هەرگیز پشتم تێ ناکات و دەست بەردارم نابێت وتم: ئەی تۆ نەت فەرموو پێمان کە
 ئێمە دەچینە کەعبەوه و تەوافی بەدەوردا دەکەین ؟ فەرمووی: بەئێ من پێم وتی کە تۆ ئەم
 سال دەچیت ؟ وتم: نەخێر فەرمووی: تۆ دەچیتە مەککەو تەوافی مائی خواش دەکەیت
 دەلێت: دواي ئەو چوومە خزمەت ئەبو بەکر پێم وت: ئەبو بەکر ئایە هەر بەراستی ئەو
 پێغەمبەری خوا نیە ؟ فەرمووی: بەئێ وتم: وە ئێمە لەسەر هەق نین و دوژمنەکانمان لەسەر
 ناهەق و پوچ نین ؟ وتی: بەئێ وتم: ئایە کوژراوەکانی ئێمە لە بەهەشتدا نین و کوژراوەکانی
 ئەوانیش لە ئاگردا نین ؟ وتی: بەئێ وتم: ئەی بۆچی رازی بین بە زەلیلی لەسەر ناینەکەمان
 و بەوجۆرە بگەرپێنەوه کە هیشتا خۆی گەورە نێوانی ئێمە و ئەوانی یەکلایی نەکردۆتەوه ئەبو
 بەکر وتی: واز ببێنە عومەر لە بۆجوون و بیرو رای ئەو بپاوه کە ئەو پێغەمبەری خواوە
 هەرگیز سەرپێچی پەروردگاری خاوەن دەسلەلاتی خۆی ناکات و خواش پشتیوان و سەر
 خەریەتی هەرگیز خوا دەست بەرداری نابێت پابەندی پێ و شوێنی بە هەتاگو دەمرێ وەللاهی
 ئەو لەسەر هەق و راستی یە وتم: ئەی نەیفەرموو پێمان کە دەچینە کەعبەو تەوافی دەکەین ؟
 وتی: بەئێ بەس فەرمووی کە ئەم سال دەچین ؟ وتم: نەخێر وتی: کەواتە دەچیت و تەوا
 فیش دەکەیت عومەر دەلێت: بەردەوام خێرو سەدەفە و رۆژوو و نوویزی زیاترم ئەنجام دەدا
 و بەندەم ئازاد دەکرد لە ترسی ئەوەی ئەو رۆژوووە کردم وەلە بەر ئەو قسانەي کردم هەتاگو
 ئەو خێرو چاگانە فەرەیبووی بکاتەوه وە سۆھەیل بە توندو تیزی بەرامبەر ئەبو جەندەل
 و مستایەوه عەباکەي گرت و بە دواي خۆیدا رای دەکێشا بۆ ئەوەي بباتەوه بۆلای قورەیش ئەبو
 جەندەلەیش بە دەنگی بەرز هاواری دەکرد :- ئەي گرۆھي موسلمانان ئایە دەمگیرنەوه بۆ ناو
 موشریکەکان کە لەسەر ناینەکەم پاشگەزم بکەنەوه بۆ شەریک و هاوبەشی دانان دەلێت:-

خەڵکەکە زیاتر ڕقیان ھەڵدە سا لەوێ کە بەسەریان دە ھات بەھۆی سۆلحەوہ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (یا ابا جندل اصبر واحتسب فإن الله عز وجل جاعل لك ولن معك من المستضعفين فرجا ومخرجا , إنا قد عقدنا بيننا وبين القوم صلحا وأعطيناهم على ذلك وأعطونا عليه عهدا وإنا لن نغدر بهم) واتە: ئەبو جەندەل خۆ ڕاگر بە وێشت بە خوا ببەستە دڵنیایە خواى گەورەى بە دەسلەلات بۆ تۆ و ئەوانەى لەگەڵ تۆدان لە چەوساوەکانى مەککە دەرئوى خێرو خوشى و ڕزگارىتان لى دەکاتەوہ ئەوێش پەیمانمان بە یەکتەر داومو وە نێمەش ھەرگیز ستەمکارو پەیمان شکێن نابین لەگەڵیاندا دەلێت: عومەر بە ھەڵەداوان خۆى گەیانده لای ئەبو جەندەل ولە تەکیەوہ دەڕۆشت و دەى وت: دان بە خۆدا بگرە ئەبو جەندەل ئەوانە موشریکن خۆینى ھەر کەسیکیان وەك خۆینى سەگ وایە عومەر خۆى لى نزیک کردبوو و باوکیشى دەستى گرت بوو پەل کێشى دەکرد بە دواى خۆیدا عومەرىش دەبووت: ئەوہ تەنھا کەسیکە شمشیر لە خزمەتت دایە ئەبو جەندەل ئەوہ شمشیرەو بیگرە یەك بە یەك دەوستانەوہ سوھەیل وتی: ئەى عومەر ئەو یارمەتى دەدەیت لە دژی من دەلێت: عومەر – خواى لى ڕازى بى – دەسكى شمشیرەكەى لى نزیک دەخستەوہ بۆى دەبردە پێش عومەر – خواى لى ڕازى بى – دەبووت: دەموست شمشیرەكە وەرگریت و باوكى بکوژیت ئەویش ھەر لە پال باوكیدا مایەوہ و بەوێش بپارەكە جى بە جى گرا و نەسراوەكەش تەواو بپارەوہ كاتیك نوسراوەكە كۆتایی پى ھات و مۆر گرا بە نامادەبوونى كەسانىك لە مۆسلمانەكان و موشرىكەكان لەوانەى نامادەى ڕێكەوتنەكە بوون لە مۆسلمانەكان ئەبو بەكرى صدیق و عەمەرى كۆرى خەتتاب و عەبدورەحمانى كۆرى عەوف و عەبدەللاى كۆرى سوھەیلی كۆرى عەمر و سەعدى كۆرى ئەبو وەھاب و مەحموودى كۆرى مەسلەمە و موكریزی كۆرى حەفص كە ئەو كاتە موشرىك بوو وە عەلى كۆرى ئەبو تالیبیش كە نووسەرى ڕێكەوتننامەكە بوو.^{۲۱۶}

وہەربارەى ئەبو جەندەل و ئەوانەى تریش وەك پێغەمبەر (ﷺ) ھەوالى داو بو دقا و دەق ھاتە دى دەرئوى خێر و خوشى و ڕزگاریان لى گرایەوہ .

^{۲۱۶} (أخرجه البخاري (۲۷۴۶) (۲۷۳۲) (مسلم (۱۷۸۴) (وأحد (۱۸۹۱۰) وقال محققه إسناده صحيح.

۲۳۱. ﴿بەسەرھاتى سەلەمەى كۆرى ئەكۈە پائەوانە ناۋدارەكەى غەزاي (ذى قرد)﴾

عیمىرانى كۆپى حوصەين - خۋاى لى پازى بى - دەلئىت:- ھۆزى ئە قىف كە لە طائف نىشتە جى بوون ھاۋبەيمانى خىلى عوقەيل بوون دوو كەس لە ھاۋەلانى پىغەمبەريان (ﷺ) بە دىل كرتبوو ھاۋەلانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە تۆلەى ئەۋەدا كەسىكىان لە خىلى عوقەيل بەۋوشتومگەيەۋە دەستگىر كرد بە ناۋى (عضاء) كە پىشپەرى ئەۋ ووشترانى دەكرد كە بۇ كاتى حەج ديارى دەكران ۋەك ھەدىە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھاتە لای ئەۋ دەست بەسەرە لە كاتى بەندكرانەكەى دا وتى:- ئەى موحەممەد ؟ پىغەمبەرى خواش (ﷺ) لى نزيك بوۋەۋە ۋەفرمىۋى:- چىت دەۋىت ؟ وتى:- لەبەر چى منتان گرتوۋە؟ ئەۋە منىش لىگەپىن ئەى لەبەر چى ئەۋ ووشترى پىشپەرى ووشترەكانى ھەدىەى حەجتان دەست گىر كردوۋە واتە:- تاۋانىكى گەۋرە بوو ئەۋسا عىمران دەلئىت:- ئەۋ ووشترە پىشپەرى ووشترەكانى ديارى كراۋى حەجى دەكرد لە سەردەمى نەقامى دا ھەر ووشترىكى لەۋ جۆرەش لەۋ سەردەمەدا رىگىرى لى نەدەكرا لە ھەر ھەۋزى ئەستىلئىك ئاۋى بخواردايەتەۋە لە ھەر پاۋان ۋەلەۋەپگايەكىش بلەۋەپايە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ۋەفرمىۋى:- تۆ لە بەر ھاۋبەيمانە ئە قەفەيەكانت دەست بەسەر كراۋىت ئىنجا تەشرىفى رۇپىشت لەلای ۋبانگى كەردەۋە بپاۋەكە ئىنجا وتى:- ئەى موحەممەد ئەى موحەممەد پىغەمبەرى خواش (ﷺ) كەسايەتەكى نەرم ونيان ۋەبەزەمى بوو لای كەردەۋە بەلای دا ۋەفرمىۋى : ئىنجا چىت دەۋىت ؟ وتى: من مۇسلمانم پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىي ۋەفرمىۋى: (لو قلتها وأنت تملك أمرك أفلحت كل الفلاح) واتە:- ئەگەر بەر لە دەست بەسەرىكەت ئەمەت بوۋتايە كارى خۆت دەكەۋتەۋە دەست سەرفرازى تەۋاۋىت بۇ خۆت بە دەست دەھىنا واتە:- ئازاد بوۋىت ئىسلامەت دەبىردەۋە پاشان تەشرىفى رۇشت لەلای ئەۋەۋە دىسان بانگى كەردەۋە و وتى:- ئەى موحەممەد ئەى موحەممەد پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھاتەۋە لای ۋەفرمىۋى:- چىت دەۋىت ؟ وتى:- من برسېمە پىخۆرم بەدەنى بىخۆم ۋە زۆرم تىنۋەۋە ئاۋم بەدەنى ۋەفرمىۋى:- ئەۋە پىداۋىستى رۇژانەتە ئامادەيە دواتر ئالوگۇرپان پىكرا بە

دوو کەسە موسلمانە کە هۆزی ئەقیف بە دیل گرتبوونی پێغەمبەری خوا (ﷺ) (عەبەاء) ی
 لای خۆی گەلداپەوه بۆ گەشت و سەفەری خۆی ئەوه بوو (عەبەاء) لەگەڵ مێگەلە و وێشەرەکی تر
 نێردرا بۆ لەومەرگا کە هی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بوو تا لە لەومەرگا کانی مەدینە بەلەومەرین
 پاشان موشریکەکان دایان بەسەر مێگەلە و مالاتی شاری مەدینەدا بە تالان بردنیان (عەبەاء)
 یش لە ناو ئەو مالانەدا بوو سەلەمەیی کۆری عەمری کۆری ئەکووع - خۆی لێ پازی بێ -
 لەو بارەوه دەئێت: - لە حودەیبیە گەڕاینەوه پاشان گەیشتیئەوه شاری مەدینە ئەوه بوو
 پێغەمبەری خوا (ﷺ) مێگەلەیک و وێشەرێ خۆی لەگەڵ خەزەمتکاریکی خۆی ناردە دەرەوه کە
 ناوی (رەباح) بوو بۆ لەومەرگا منیش لە گەلێ دا بووم رۆیشتم ئەسپی طە لەحی کۆری
 عوبەیدللام پێوو ناوم داو پاشان مێگەلەکەمان نار دێ و وێشەرەکی پێغەمبەری خواشەوه
 (ﷺ) بۆ لەومەرگا کاتێک رۆیشتیان بانگی یەکەمی بەیانی داوو رانە و وێشەرەکی پێغەمبەری
 خوا (ﷺ) لە ناوچەیی (ذی قرد) دەلەومەرگان کە کێویکی رەش بوو لە دووری (٢٥ کم) لە
 باکووری رۆژھەلاتی شاری مەدینەوه بەلای ناوچەیی غابەوه دواتر خەزەمتکاریکی عەبدورەحمانی
 کۆری عەوفم پێگەشت پێم وت: - بێ قەزا بیت ئەوه چی بوو ؟ وتی: مێگەلە وێشەرەکی
 پێغەمبەری خوا (ﷺ) وتم: - کێ بەتالانی بردوونی ؟ وتی: - تاقمێک لە هۆزی غە طە فان
 وفوزارە.^{٢١٧} سەلەمەیی پالەوانی ئەم داستانە دەئێت: - کاتێک بەیانیمان کردەوه دەبینین
 عەبدورەحمانی کۆری عەیینە کۆری حوصەینی فوزاری داوێتی بە سەر مالاتی پێغەمبەری
 خوا (ﷺ) کە ژمارەیان بیست و شتری مێینە بوو هەموویانی داوێتە پێش خۆی و شوانەکەشی
 کوشتەوه کە زەمزی کۆری ئەبو زەمزی غەفاری بوو ئەوه بوو بەمەلە و هەلە داوان خۆیی
 و ئەوانەیی لە گەلێ دا بوون لە ئەسپ سوارەکان بە راوێدوونان مێگەلەکەیان لە شار دوور
 خستبوووهوه لەو بارەوه نێبەن هیشام دەئێت: - ئەو مالانە پیاویکی هۆزی غەفار شوانی دەکرد
 لەگەڵ ھاوسەرەکی پیاوێکەیان کوشت کە زەمزی کۆری ئەبو زەمزی بوو ژنەکەشیان برد لەگەڵ
 مێگەلەکە ژنەکە ناوی لەیلا بوو سەلەمە - خۆی لێ پازی بێ - وتم رەباح و مەرە
 سواری ئەم ئەسپە بەو بیگمەنەوه دەستی طەلحەیی کۆری عوبەیدللام - خۆی لێ پازی بێ -

^{٢١٧} (أخرجه البخاري (٤١٩٤) ومسلم (١٨٠٦) .

وہ بہ پێغمەمبەری خوا (ﷺ) رابگەھینە کہ موشریکەکان داویانە بەسەر مەرۆ مالاتەکەیدا پاشان خۆشم بە شوێنیدا رۆیشتم بۆ سەر تەپۆلکەیکە وەسەرکەوتم هەتا گەیشتمە قەدپالی غابەو لە ناوچەی (ثنية الوداع) سەیرم کردن ئەوان میگەلەکەیان راوناو و بە شیرزیمی داویانەتە پێش خۆیان تا بۆی دەرچن منیش سەرکەوتمە سەر کێوی سەلە و پرووم کردە شاری مەدینە و سێ چار بە دەنگی بەرز ھاوارم کرد (یا صباحا - یا صباحا - یا صباحا) ئەمە بانگ کردنێک بوو بۆ ھەر رۆوداوێک پێش بەاتایە لەو سەردەمەدا بە جۆرێک ھەموو دانیشتوانی مەدینە گوێیان لێ بوو ئەو بوو رۆووەو لای من ھاتن منیش بە گورجی شوێنیان کەوتم چونکە من پێشتر دەرچوو بووم بۆ راوشکار بە شمشیر و تیرو کەوانەو و خۆم پەر چەک کرد بوو دەنگی ھاوارو بانگە وازەکەم گەیشتبوووە خزمەت پێغمەمبەری خوا (ﷺ) خەلکی مەدینەش ھاوارو بانگی دەرچوونیان لێدابوو فەرموویان :- قەوماوہ - قەوماوہ سەرمەنجام ھەشت سوار چاک لە دەوری پێغمەمبەری خوا (ﷺ) کۆبوونەووە کہ ئەمانە بوون (میقدادی کۆری ئەسوددی کیندی - عوبادەدی کۆری بەشیری ئەنصاری - ئوسەیدی کۆری ظوھەیری ئەنصاری - عوکاشەدی کۆری میحصەنی ئەسەدی - موحریزی کۆری نەضلە ی ئەسەدی کہ بە ئەخرەم ناسرابوو - وقەتادە حارثی کۆری روبعی - ئەبو عەشاش عبیدەدی کۆری زەید) کاتێک لە خزمەتیا کۆبوونەووە - سەعدی کۆری زەیدی ئەنصاری - خوای لێ رازی بێ - کردە ئەمیریان و پێی فەرموون:- (اخرج في طلب القوم حتى الحقك في الناس) واتە:- بە گورجی برۆن بە شوێن ئەو چەتەو رێگرانە ھەتا لەگەڵ خەلکەکە پێتان دەگەین ئێبێن ئیسحاق - رەحمەتی خوای لێ بیت - دەلێت:- لەولاشەووە سەلەمە بە گورجی کەوتبوووە دایان کہ ژمارەیان چل کەس بوون وەک شیر ھەلەمەتی دەبرد ھەتا گەیشت پێیان نەجا کەوتە تیرباران کردنیان کاتێک بە ئەسپەکانیانەووە بۆی دەگەرانیووە بە پەلە رای دەکرد پاشان بەرەنگاریان بۆوە وە ئەگەر دەرڤەتیشی بۆ دەرڤەخسا تیریان تێ بگریت دەکەوتە تیر ھاویشتن سەلەمە - خوای لێ رازی بێ - خۆی لەو بارەو دەلێت:- ئەو بوو لە بەر چاوم و ن بوون ھەتا گەیشتمەووە پێیان لەسەر ناوێک لایان دا بوو ئاویان دەخواردووە و ھەلیان دەھێنجا من تیر ھاوێزێکی لێھاتوو بووم کەوتە تیر باران کردنیان و کوشتنی ئەسپەکانیان لەو کاتەدا بە شیوازی ھۆنراوە دەم وت:- (انا ابن

الاکوع الیوم یوم ترضع) واتە:-- من کۆری ئەکومەم ئەمڕۆ ڕۆژی لە ناوچوونی ناکەس بەچەو نا بپاوانە ئەو لەو کاتەدا بوو کە درەخت و دەوهن زۆر سەوز بوون لە ناویان خۆم گەیانده کەسیکیان لەسەر و شترەکە ی بوو تیرێکم تیگرت ئەو بوو بەر قاجی کەوت و خزی سەری تیرەکە لە شانی چەقی و پێم وت:-- بگرە من ئەو ی ئەکومەم ئەمڕۆکە ڕۆژی پێسا بوونی سووک و چروکانە سویند بەخوا بەو جۆرە تیرم تێ دەگرتن و دەمیکیان بە بەردەوامی و بێ وچان ھەر کاتیك ئەسپ سوارەکانیان بۆ دەگەراندەووە من دەرپوشتەم ژێر درەختیکەووە ناو تەنگە بەرانی شاخەکەووە بەناو ھەلات و دۆلەکەدا ڕۆیشتن چوونە شوینی سەخت و تەنگەووە منیش سەرکەوتە سەر بەرزایی شاخەکەووە بەردم بەسەردا گلدانە خوارووە بەوشیوە کۆلم ئەدا و بەردەوام بووم ئەو ھەتا من و ئەوان بوو بەردەوام بووم لە شوین کەوتنیان و لە دوايان نەبوومەووە ھەتا ھەرچی خوا درووستی کردبوو لە و شترەکانی پێغه مبهرد مالاتی پێغه مبهردی خوا (ﷺ) لێم دەسەندەووە و دەمخستە دواي خۆمەووە ڕزگارم دەکرد لە دەستیان و جێم دەھێشتن و دواي ئەوان دەکەوتم و تیرم تێ دەگرتن ھەتا زیاتر لە سێ عەبای خەمت و ڕەمیان کەوتە دەستم منیش دەشاردنەووە و کۆمەلە بەردێکم کەلەکە دەکرد لەسەری و ھەر ئاوا فرێم ئەندەدا و لە سەر ڕینگاکە دام دەنا بۆ ئەو ی پێغه مبهردی خوا (ﷺ) و ھاوھەلانی بیناسنەووە ھەتا گەرما تینی سەند ئنجا عوینە ی کۆری حوصەینی کۆری بەدری فوزاری ھات بە ھاواریانەووە و بۆ ئەو ی پشتیوانیان بکات ئەوانیش لەقەد پالێکی تەنگەبەردا بوون دانیشتبوون بۆ ئەو ی نانی بەیانی بخۆن منیش سەر کەوتم بۆ قەد پالێ شاخەکەو چوومە سەر لوتکە ی شاخەکە دانیشتم بە سەریاندا دەمڕوانی و ئەوان کەوتبوونە لای خوارووە عوینە وتی:-- ئەو کێ یە ؟ من دەیبینم ؟ ووتیان :- ئەو دوو چاری ناپرەھەتیەکی سەختی کردووین وەللاھی لە تاریکی بەرە بەیانەووە ھەتا ئیستا بە دوامانەوویە لە کۆلمان نابیتەووە و تیرمان تێ دەگرت ھەرچی بەر دەستمان کەوتبوو لێی وەرگرتینەووە و لە دواي خۆی دایناو بە جێی ھێشتوووە عوینە وتی:-- ئەگەر ئەو دنیایا نەبایە ئەو ی کە پشتیوانی ھەیەو بە دوايدا دێن گەروا نەبوایە دەستی لێ ھەلەدەگرتن ئادە ی با چوار کەستان بۆی ھەستن و سەرکەونە سەر شاخەکە بۆی سەلەمە دەلێت:-- کاتیك گۆیم لە دەنگیان بوو ئەو ھەندە نزیک بووین دەمان توانی لەیەك تێ بگەین پێم

وتىن: دىزانن كە من كىم ؟ ووتيان: نەخىر تۆ كىيى ؟ وتم: من سەلەمەي كۆرى عەمرى كۆرى نەكومەم سۆيىند بەۋەي رېزى لە موحەممەد (ﷺ) گرتوۋە بمەۋىت بەھەر كەسىكتان بگەم بىزگارى نابىت لە دەستەم وە ھىچ كەسىكىش لە ئىۋە ناتوانىت دەست بگەيەنىتە من ولەبەينەم بىبات يەكىكىيان وتى: وا گومان دەبەم راست دەكات سەلەمە بەۋە ترساندىنى ئەۋانىش گەرەنەۋە بى ئەۋەي ھىچ بگەن منىش سۆيىنى خۇم چۆل نەكردو نەپۇشىتم ھەتا ھەشت سوار چاكەكانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىنى لە ناۋدەرەختەكانەۋە دەھاتن يەكەمىن كەسىيان ئەخرەمى نەسەدى بوو كە ناۋى موحەپىزەي كۆرى نەضلەيە بە دۋاي ئەۋەدا سوار چاكى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەبو قەتادەي كىندى - خۋاي لى رازى بى - موشرىكەكان كە ئەمىيان بىنى پشتيان ھەلگىردو كەۋتنە راكردن منىش لە شاخە ھاتمە خۋارەۋە چاۋم كەۋت بە ئەخرەم پىم وت: ئەخرەم يەكەمىن وورىاي خۆت بە دەۋرت نەگىرن لەسەر خۆ بە ھەتا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) و ھاۋەلانى پىمان دەگەن فەرمۋى: ئەي سەلەمە ئەگەر تۆ باۋەرت بە خۋاۋ رۇزى دۋايى ھەيە دىزانى كە بەھەشت و دۆزەخ راستەقىنەيە تۆ مەبە رېگىر لە نىۋان من و دەست خستى شەھادەتدا سەلەمە - خۋاي لى رازى بى - دەلىت: نىنجا وازم لى ھىنا ئەۋە بوو بەرھىنگارى عەبدۈرەھمانى كۆرى عۆيىنە بوۋەۋە وە كەۋتنە وەشاندىنى شمشىر لەيەكتر ئەۋە بوو ئەخرەم ئەسپەكەي عەبدۈرەھمانى سەپىرى وئەۋىش شمشىرىكى وەشانىدە ئەخرەم وە شەھىدى كرد وە سۋارى ئەسپەكەي بوو ئەبو قەتادەي سوار چاكى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) گەيشتە سەرى و كەۋتنە شمشىر وەشاندىن لەيەكترى عەبدۈرەھمان ئەسپەكەي ئەبو قەتادەي پىكاۋ كۈشتى ئەبو قەتادەش تۋانى شمشىرىكى پىيدا بكىشىت و بىكوژىت پاشان سۋارى ئەسپەكەي بىت كە ئەسپەكەي ئەخرەم بوو پىشتەر ئەۋانى تىرىش بەھەلەداۋان رايان كرد ئەبو قەتادە عەباكەي سەر شانى دانا و بىيى داپۇشى ۋاتە: لاشەي عەبدۈرەھمانى پى داپۇشى سەلەمە - خۋاي لى رازى بى - دەلىت - بەۋەي رېزى لە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ناۋە لەسەر پىيەكانى خۇم دەپۇشىتم و شوپىنيان كەۋتم لە كاتىكدا ھىچ كەس لە ھاۋەلانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە دۋاي خۇمەۋە نەدە دى و تۆۋز خۆلىشىيان ديار نەبوو ھەتا بەر لە خۆر ئاۋا بوون شۇرپوۋنەۋە بۇ ناۋ دۆلىك كە ئاۋى تىدا بوو پىيان دەۋت (ذى قرد) زۇريان تىنوۋ بوو بۇ نەۋەي ئاۋى لى

بخۆنەو سەیری منیان دەکرد کە شوێنیان کەوتبووم منیش لای سەرەووم لێ گرتبوون و پێگەم نەدان یەک دلوپ ئاو بخۆنەو ئەو بوو ھەستان ئاوەکەیان بەجێھشت خۆیان دوو چاری ناپەرھەتی کرد لە قەدپالێکی سەخت و دژواردا لەوێدا خۆرئاوا بوو منیش دوایان کەوتبووم گەیشتم بە کەسیکیان تیریەکم تیگرت و لە ناوەراستی شانیم دا و پێم وت :- من ئەوێ ئەکومەم ئەمە پێم پێم پێم پێم سوک و ناکەس بەچانە وتی :- دایکم پێم پێم بۆ بکات ئەمە ئەکومەکە بەرەبەرمان ؟ وتم :- ئەو دوژمنی ئەفسی خۆت ئەکومەکە بەرەبەرمان ؟ ئەو بیاوێش ئەو کەسە بوو کە لە سەرھاتی بەیانیدا تیریەکم تێ گرت بوو پێکا بووم ئێستا تیریکی تریشم تیگرت و پێکام دوو تیری پێم بوو لەوێشدا دوو ئەسپم پێم بە جێ ھێشتن لە سەر قەد پالە کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە پێنج سەد کەس لە موسلمانەکانەو تەشریفی ھێناو عەبدوڵلای کۆری نۆم مەکتومی بەسەر کاری مەدینە دانا پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە کاتی تیپەر بوونی بە ناوچەکەدا خەلکەکە بێنی شلە ژابوون و دەیان وت :- ئەبو قەتادە کوژراوە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ھەرمووی :- (لیس بأبي قتادة ولكن قتيل أبي قتادة وضع عليه برده لتعرفوا انه صاحبه خلو عنه وعن سلبه ثم قال امعنوا في اثر القوم فامعنوا واستنقذوا بعض اللقاح) واتە :- ئەو ئابو قەتادە نیە بەلکو کوژراوی دەستی ئەبو قەتادە بە عەباکە خۆی دایبۆشیووە بۆ ئەوێ بزانی کە خۆی کوشتوویەتی دەست لە گۆلو پەلی سەربازی یەکە نەدەن و لێی گەرێن پاشان ھەرمووی :- بەردەوام بن بابرۆین بە شوێن پێیان دا تا دەگەینەو پێیان ھاوێلان بەردەوام بوون لە پوێشتن ئەو بوو ھەندێک لە مالا تەکانیان پزگار کرد لە دەستیان ، سەلەمە دەلیت :- بە دوو ئەسپەکە دەستم کەوتبوو پێش خۆم دابوون و بەرەو خزمەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەھاتم مامیشم عامر پێشم کەوتبوو دواي ئەوێ کە شەو تاریک بوو دوو قاپی پێبوو یەکیکیان تۆزێ شیری تێدا بوو ئەوێ تریشیان ئاوی تێدا بوو ھەندێک لێ خواردووە و ئەوێ مایەو دەست نۆزێم پێم شۆرد نۆزێم کرد پاشان چوومە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەو تەشریفی ھێنا بوو سەر ئەو ئاوەی کە موشریکەکانم لێ دوور خستەو و نەمەیت دەیانێ لێ تەر بکەن کە پێیان دەوت (ذی قرد) کاتێک گەیشتم پێی دەبینم ئەو و وێترانە و ھەموو ئەو شتانە لە دەستی موشریکەکانم پزگار کرد بوو لەگەڵ

ھەموو پەمەكان وە ھەموو ەباكانىشىيان بى پەو دەستيان كەو تووہ لە رىگادا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كەوتە دابەش كردنى بەسەر ھاوہلاندە بۇ ھەر سەد كەسىكىيان ووشترىكى بۇ سەرپرېن وداپەش كرا بەسەرياندا وە لەولاوہ بېلال - خواى لى پازى بى - ووشترىكى مېيەى سەر برى كە من لە دەستى چەتەو رىگرەكان رزگارم كرد بوو ئەوہ بوو كۆپال وچەرگەكەى بۇ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دەبرزانەد ەرزەم كرد وەتم :- ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) رىگەم بدە تا لە ناو ھاوہلانت سەد كەس دەست نىشان بگەم وھەلىيان بژىرم پاشان بىيان بەم بۇ ئەوہى لە كاتى عىشادا بىدەن بەسەر ئەو ھاوہەش پەيداكەراندە وھەموويان بكوژن ويەك كەسيان نەمىنپىتەوہ كە ھەوالى دواى خۇيان بباتەوہ ؟ فەرمووى :- (يا سلمة اترك كفت فاعلا ذلك) ؟ واتە :- سەلەمە تۆوا دەزمانى دەتوانى بەو كارە ھەستى وئەنجامى بدەى ؟ وەتم :- بەلى سويند بەوہى كە رىزى لە تۆ ناوہ بە پىغەمبەرايەتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەومندە پىكەنى ھەتا لەبەر پرووناكى ناگرەكە خرىكانەم بىنى وەتم :- بە داىك وپاوكەوہ بە قوربانەت بەم من رىگەم نەدا ئەو بى باومرپانە لە ناوگە بخۆنەوہ لە كاتىكدا زۆريان تىنو بوو با بۇ ساتىك بگەرپىمەوہ سەريان ؟ فەرمووى :- (يا ابن الأكوخ ملكك فأسجد أي قدرت فاعفوا أنهم الآن بغطفان يقرون أي : يضافون في قومهم) واتە :- ئەى كورپى ئەكوەد توانا دار بوويت بەسەرياندا بەلام دەست ھەلگرە ئىستا ئەوان لە ناو ھۆزى غەتەفان ميوان داريان بۇ دەكرىت سەلەمە - خواى لى پازى بى - دەلپىت :- كەسىك ھات لە ھۆزى غەتەفان وتى :- ميوانى فلانە كەسى غەتەفانى بوون ئەویش چەندىن ھەيوانى بۇ سەرپرېن كاتىك كەوليان كردن تەپو تۆزىيان لە دوورەوہ بەدى دەكرد ووتيان :- موسلمانەكان ھاتن بەپەلە بۆى دەرچوون ورايان كرد كاتىك بەيانىمان كەردەوہ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى (خير فرساننا اليوم أبو قتادة وخير رجالنا سلمة) واتە :- ئەمرو بۇ باشترىن سوار چاگمان ئەبو قەتادە بوو وباشترىن پىادەشمان سەلەمە بوو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دوو بەشى لە دەست كەوت پىدام بەشى ئەسپ سوار وبەشى پىادەش ھەردووكيانى بۇ كۆ كەردمەوہ وپىي بەخشىم پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دواتر شەو ورۆژىك لەسەر ناوى (ذي القرد) ماىەوہ موساى كورپى تەلھەى كورپى عوبەيدەللا - خواى لى پازى بى - لەو رۆژەدا چەندىن ووشترى سەرپرې واتە :- لە غەزەى (ذي قرد) داخ واردن

و خواردنەوێی بۆ ھاوێلان ئامادە دەکرد و دەرخواردی دەدان پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەبەر ئەو
 ھەلۆستە پێ لە جوامێریەیی پێی فەرموو (یا طلحة الفياض) واتە ئەو تەلحەیی زۆر
 بەخشندە و سەخاوت ھەر لە بەر ئەو ناوێر بە تەلحەیی ھەیار.^{٢١٨}

٢٢٢. ﴿پێغەمبەر (ﷺ) ڕیگاکانی چاکەیی پیشانی مەعازی کۆری جەبەل دا﴾

پێغەمبەر (ﷺ) لە گەشتیکدا بوو لەگەڵ ھاوێلانێ مەعازی کۆری جەبەل - خوای لی
 ڕازی بێ - ھاوێلی پێغەمبەر (ﷺ) وتی :- ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) کردەوێیەکم پێ بێ
 کە بمخاتە ناو بەھەشت و دوورم بخاتەوێ لە دۆزخ ؟ پێغەمبەر (ﷺ) ھاوێلی پێدا بە
 ڕیگاکانی چاکە فەرمووی :- خوا بپەرستەو شەریکی بۆ بپار نەدەوێ وە نوێژ ئەنجام بدەیت
 وزەکات بدەیت و ڕۆژووی پەمەزان بگرت و سەردانی مائی خوا بکەیت واتە :- حەج بکەیت وە
 ڕێنمایی کرد بۆ خێر کردن وە ڕێنمایی کرد بۆ شەو نوێژ کردن وە زۆر دووپاتی کردەوێ لە
 سەر نوێژ و جیھای دڵ ڕێی خوادا ئەنجا فەرمووی :- ئەو مەعاز : پێت بێم کۆی ھەموو ئەمانە
 لە جیدایە ؟ مەعاز وتی بەئێ ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێغەمبەر (ﷺ) زبانی خوێ
 گرت و فەرمووی :- ئەمە لەسەر خۆت بگرە مەعاز وتی :- ئێمە موخاسەبە دەکڕین لەسەر ئەو
 شتانەیی دەبێتین ؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی :- دایک ڕۆڵە بۆ بکات ئەو مەعاز نایە
 شتێک ھەیە کە خەلکی ڕابکێشی لە سەر ڕوی بۆ دۆزخ یان لە سەر لوتیان جگە لە بەرھەمی
 دروێنەیی زمان نەبێت.^{٢١٩}

^{٢١٨} أخرجه الحاكم (٣/ ٣٧٤) وصححه ووافقه الذهبي والحديث من أوله إلى هنا من رواية مسلم (١٨٠٦)
 ١٨٧٢ (١٦٤١) وأحمد (١٦٥٣٩) و(١٦٤٩٥) وبعضه عند البخاري (٤١٩٤) وأبي داود (٢٣٩١) و(٣٢٩٢)
 والترمذي (١٦١٥) والطبراني الكبير (٦٢٧٨) وأبو حنبل (٧١٧٣) والبيهقي الدلائل (٤/ ١٩٠) واللفظ لمسلم
 والزائدة لأحمد والبخاري وأبو حنبل والطبراني وأبو هشام السيرة (٣/ ٢٣٥).

^{٢١٩} رواة الترمذي

٢٢٢. ﴿لە مائی پێغەمبەردا (ﷺ) تەنها یەک پەرداخ شیر ھەبوو﴾

لە رۆژی گواستەنەوی عائیشە - خوای لی رازی بێ - بۆ پێغەمبەر (ﷺ) لە مائی پێغەمبەردا خواردن نەبوو تەنها پەرداخێک شیری تێدا بوو پێغەمبەر (ﷺ) ھەلیگرت و لێی خواردەو پاشان دای بە دەستی عائیشەو ھەس ئەو شەرمی کردو تەریق دەبوو ھەو ھەو مەبێگرت بەلام ئەو ئافەرتانە لای ئامادە بوون و وتیان بە عائیشە دەستی پێغەمبەر (ﷺ) مەگێرەو ھە لێی و مرگەر عائیشە و مری گرت و بە سەرمیکەو لێی خواردەو ئەنجا پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی بە عائیشە بیدە بەو ئافەرتانە لێ دەورتن ئافەرتەکانیش و وتیان ئارەزوومان لێی نیە پێغەمبەر (ﷺ) بێی فەرموون :- بڕسێتی و درۆ کۆمەکەنەو ئەسمائی کچی عومەیس - خوای لی رازی بێ - وتی :- ئەی پێغەمبەر (ﷺ) خوا (ﷻ) ئەگەر یەکیەک لە نێمە ھەزی لە شتێک بیت بۆت ھەزم لێی نیە بە درۆ حساب دەکری ؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی :- درۆ بە درۆ دەنوسرێن بەلکو درۆی بچووک دەنوسرێت بە درۆی بچوک.^{٢٢٠}

٢٢٤. ﴿منداڵەکە بەرگە تازەکە ی پۆشی و دلخۆش بوو﴾

جابری کوری عەبدوللا - خوای لی رازی بێ - لە جەنگێکدا لە خەزمت پێغەمبەردا (ﷺ) بوو لە ڕینگە گەڕانەو ھەدا جابر پشویدا لە ژێر سێبەری دارێکدا ھە داوای لە پێغەمبەر (ﷺ) کرد کە لە گەلی لە ژێر ئەو سێبەرەدا بیت پێغەمبەر (ﷺ) ھەلامی داواکە ی جابری دا ھەو ھەو دایەو توێژێک منداڵێک ھات کە شوانی ئازەلەکانی جابر بوو منداڵەکە کە دوو پۆشاکێ کۆنی لەبەردا بوو پێغەمبەر (ﷺ) سەیری کردو وتی بە جابر : ئەو ھەو جگە لەم دوو بەرگە ی ھێچێ تری نیە ؟ جابر - خوای لی رازی بێ - وتی بەلێ ھەمەتی دوو پۆشاکێ تری ھەمە کە لە جەژندا بۆم کردو ھەو پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی : بانگی بکەو پێی بلێ بیان پۆشیت نیت جابر منداڵەکە ی بانگ کردو ھەرمانی پێدا کە پۆشاکە تازەکان لەبەر بکات جا منداڵەکە بەرگە تازەکانی پۆشی و دلخۆش بوو کاتیەک پێغەمبەر (ﷺ) بینی فەرمووی : ئەو ھەو جیە ؟ ئایە نەمە چاکتر نیە ؟^{٢٢١} -----

^{٢٢٠} (رواه ابن ماجه وأحمد).

^{٢٢١} (رواه البزار).

٢٢٥. ﴿بەسەرھاتی خودەیر ئەو کەسەى کە خۆى گەورە جبریلی ناردە لای

پێغەمبەر (ﷺ) لە پیناوی ئەودا﴾

لە نافعەووە لە ئیبن عومەرەووە : پێغەمبەرى خوا (ﷺ) سوپایەکی بەرپۆ کرد پیاویکیان لە ناودا بوو بە ناوی خودمیر وە ئەو سائە سائی گرانى بوو زۆر خۆراك بەکەمى دەست دەکەوت وە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) خۆراکی بەشى ھەموویان داو و خودمیری لە یاد چوو بەلام خودمیر بە ئارامى و ئومیدی پاداشتى خودا لەگەڵ سوپاکەدا بەرپۆ کەوت وە لە دواى ھەموویانەووە بوو دەپووت : (لا إله إلا الله , والله أكبر , والحمد لله , سبحان الله , ولا حول ولا قوة إلا بالله) دەپووت : ئا ئەمانە باشترین تۆیشوووە پەرورەدگار و بەردەوام ئەو ووشانەى دەوتەووە و لە دواى کۆمەلەووەکەووە بوو دەئیت جبریل ھاتە لای پێغەمبەرى خوا (ﷺ) پێی فەرموو : (إن ربى أرسلنى إلیک یخبرک إنک زودت أصحابک ونسیت أن تزود حذیرا وهو فى آخر الركب یقول (لا إله إلا الله , والله أكبر , والحمد لله , وسبحان الله , ولا حول ولا قوة إلا بالله) ویقول : (نعم الزاد هو یا رب) دەئیت پەرورەدگارم ناردوومى بۆ لات تا بێت بلیم کە تۆیشووت بۆ ھاوێلانێت رێکخستوووە و خودمیرت لە بیر چوووە کە ئەو لە دواى قافلەکەیانەووە یەو بەردەوام دەئیت (ھیچ خودایەک نیه جگە لە (الله) , (الله) لە ھوموو شت گەورەترە پاک و بێگەردى بۆ خوا , سوپاس و ستایش بۆ خوا , وە ھیچ گۆران و ھیچ ھیزو توانایەک نیه مەگەر بە وویستی خوا دەئیت : ئا ئەمە باشترین تۆیشوووە پەرورەدگار جبریل (سەلامى خۆى لەسەر بێت) دەئیت : ئەو ووشانەى کە دەئیتەووە لە رۆژى قیامەتدا بۆى دەبێتە رووناکی یەک کە نێوان زەوى و ئاسمان داگیر دەکات ئەى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) بەشى خۆى تۆیشووى بۆ بنێرە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) پیاویکی بانگ کردو برێک خۆراك و تۆیشووى داىە کە بەشى خودمیر بوو و فەرمانى پێ کرد کە گەیشتە لای خودمیر و کەل و پەلەکەى داىە گوێى بۆ راگرێ بزانى دەئیت چى و لەبەرى بکات و ئەو جا پێى بلیت (إن رسوا الله (صلی الله علیه وسلم) یقرأ علیک السلام ورحمة الله , ویخبرک إنه کان نسی أن یزودک , إن ربى تبارک وتعالى أرسل إلی جبریل یدکرنى بک , فذکره جبریل وأعلمه مکانک) فەرموو : بلی : پێغەمبەرى خوا (ﷺ) سەلام و رەحمەتى

خوات بۆ دەنیریت و هه‌والت پێ دده‌ات که ئەو له یادی چوو بوو توێشوو پێ بدات وه‌ خ‌وای گه‌ورمو په‌رومردگار جبریلی ناردە لام تا تۆم وه‌ بیرخاته‌وه‌ جبریلیش (سه‌لامی خ‌وای له‌سه‌ر بێ) تۆی خسته‌ وه‌ بیرم وجیگا که‌تی نیشان دام پیاوه‌که‌ گه‌یشه‌ لای خودمیر ده‌بینی هه‌ر نه‌مانه‌ ده‌لێته‌وه‌ (لا اِلهَ اِلاَّ اللهُ , واللهُ اَكْبَرُ , والحمد لله , وسبحان الله , ولا حول ولا قوه‌ الا بالله) وه‌ ده‌لێت : نا ئەمه‌ باشترین توێشووه‌ ئەی په‌رومردگار ده‌لێت : ئەو جا پیاوه‌که‌ لێی نزیک بوویه‌وه‌ وپێی وت : پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) سه‌لام و په‌رحمه‌تی خوات بۆ ده‌نیریت ومنی له‌گه‌ڵ برێک توێش‌وودا نارد‌وه‌ پێت ده‌لێت : له‌ راستیدا تۆم له‌ بیر چوو به‌لام خوا جبریلی له‌ ناسمانه‌وه‌ بۆ نارد‌م تا تۆم وه‌بیر ب‌خاته‌وه‌ پیاوه‌که‌ ده‌لێت : خودمیریش سوپاس وستایشی خ‌وای کردو خ‌وای کردو دروودو سه‌لاواتی دا له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) وپاشان وتی : سوپاس بۆ خ‌وای جیهانیان که‌ منی له‌بیره‌ له‌سه‌ر هه‌وت ئاسمانه‌وه‌ له‌سه‌ر عه‌رشێ موباره‌کی و به‌زمیی به‌ برسیه‌تی ولاوازی‌مدا هاتۆته‌وه‌ ئەی خ‌وای په‌رومردگار هه‌ر وه‌ک چۆن تۆ خودمیرت بیر نه‌چ‌وه‌ وا بکه‌ له‌ خودمیریش تۆ له‌ بیر نه‌کات پیاوه‌که‌ش ئەمانه‌ی له‌ به‌ر کردو گه‌پایه‌وه‌ بۆلای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) وه‌ه‌موو شته‌کانی بۆ گێرپایه‌وه‌ له‌و کاته‌وه‌ی که‌ به‌ خودمیر گه‌شت تا ئەو کاته‌ی خوا حافیزی لێ کرد پیغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) فه‌رمووی : (اما انک لو رفعت راسک الى السماء لرأيت لکلامه ذلك نورا ساطعا ما بین السماء والارض) ده‌فه‌رموویت : ئەگه‌ر سه‌رت بۆ ئاسمان به‌رز کردبایه‌ته‌وه‌ پ‌رووناکیه‌کی پ‌رشن‌گداری له‌ ووته‌کانیدا به‌دی ئەکرد له‌ نیوان ٢٢٢

زه‌وی وئاسمان - - - - -

٢٢٢ (ابن الجوزي له (صفة الصفرة) (١ / ٣٥٦ , ٣٧٨) باسی کرد‌وه‌ هه‌روه‌ ها (أبو نعیم) ی‌ش له (الحلیه) دا باسی کرد‌وه‌

٢٢٦. ﴿بەسەرھاتی ئەو پیاوێکی کە فریشتەکان شەرمیان لێ دەکرد﴾

لە عانیشەیی دایکی ئیماندارانەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) دانیشتبوو رانی بەدەرەو بوو ، ئەبو بەکر مۆلەتی ھاتنە ژوورەوێ وەرگرت ئەویش ھەر بەو شیوێ مۆلەتی دا ، ئەوجا عومەر مۆلەتی ھاتنە ژوورەوێ وەرگرت بۆ ئەویش بە ھەمان شیوێ مۆلەتی دا بەلام کاتی عوسمان مۆلەتی ھاتنە ژوورەوێ وەرگرت پێغەمبەری خوا (ﷺ) جلەکانی دا بەسەر رانیدا وداپۆشی دواي ئەوێ ھەئسان پرسیم ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەبو بەکر عومەر مۆلەتیان وەرگرت تۆش فەرمووت لێکردن لە کاتێکدا ھەر بەو ھالە بووێ کە بووێ رانەکان بەدەرەو بوون کەچی کاتی عوسمان مۆلەتی وەرگرت جلەکان بەدەرەو رانیدا فەرمووی (يا عائشة ألا أستحي من رجل والله وإن الملائكة تستحي منه) واتە : ئەو عانیشە ئایە شەرم لە پیاوێک نەکەم کە سوێند بەخوا فریشتەکان شەرمی لێ دەکەن.^{٢٢٣}

٢٢٧. ﴿پێغەمبەری خوا (ﷺ) سالم مولای ئەبو حوزەیفەیی بە چاکە کار

وەسف کرد﴾

دایکی ئیمانداران عانیشە - خوای لێ رازی بێ - دەئێت پێغەمبەری خوا (ﷺ) شەوێکیان پێی فەرموو (ماحسبك) ؟ واتە : بۆچی وا دوا کەوتی ودرنگ گەشتی ؟ وتم : لە مزگەوت دەنگێک ھات خۆشترین دەنگ بوو بیستبێتم لە قورئان خوێندندا واتە: گوێم بۆی راگرتبوو پێغەمبەری خواش (ﷺ) پۆبەکەیی ھەلگرت وچوو دەرەو وگوێی بۆ راگرت دەبینی سالم مەولای ئەبی حوزەیفەیی فەرمووی: (الحمد لله الذي جعل في امتي مثلك).^{٢٢٤} واتە: سوپاس بۆ ئەو خواوەیی وئەو کەسیکی وەك تۆی لە ناو ئوممەتی ئیسلامدا بەدی ھێناو .

^{٢٢٣} (أخرجه : مسلم).

^{٢٢٤} (صحيح أخرجه أحمد وحاکم (٢٢٦ / ٣)

۲۲۸. ﴿ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ۋەسفى عەبدوللاى كورپى عومەرى كرد بە

پىياو چاك ﴾

سالم لە باوكىەو دەگىرپىتەو دەلتىت ھەر پىياوىك لە ژيانى پېغەمبەرى خوادا (ﷺ)
خەونىكى بدىبايە بۆى دەگىرپايەو ۋەمن كورپىكى سەلت ۋلاو بووم ۋەلە مزگەوت دەخەوتەم
جارىك لە خەونمدا دوو فرىشتە ھاتنە لام ۋېردمىيان بۆلاى دۆزەخ دەبينەم ئاگرى دۆزەخ ھەر
ۋەك بىر لولى خواردوو پىچراۋەيە وشاخى ھەيەو خەلگىكى تىدا بوو ئەمناسىنەو ۋەھەر لەبەر
خۆمەو دەمووت (اعوذ بالله من النار) پەنا دەگرم بەخوا لە ئاگر ئەوجا فرىشتەيەك ھاتە
لامان ۋەرمووى ئەو چارەنووسى تۆنيە منىش خەونەكەم گىرپايەو بۆ حەفصەى كچى
عومەر - خاى لى پازى بى - وخوشكى عەبدوللا ۋدايىكى ئيمانداران ئەويش گىرپايەو بۆ
پېغەرى خوا (ﷺ) ۋەرمووى : (نعم الرجل عبد الله لو كان يصلي من الليل) واتە : باشتىن
پىياو عەبدوللايە ئەگەر شەو نوپز بكات ئەو بوو عەبدوللا دواى ئەو زۆر بەگەمى شەو
دەنووست وزۆربەى كاتەكانى شەوى زىندو دەگردەو. ^{۲۲۵} ھەروەھا نا فع ھاو شېۋەى ئەمەى
گىرپايەو وتيايدا ھاتوو پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ۋەرموويەتى : (ان عبد الله رجل صالح) بە
راستى عەبدوللا پىياوى چاكە .

٢٢٩. ﴿ پێغەمبەری خوا (ﷺ) کە گۆی بیستی قورئان خویندە کە ی زەیدی

کۆری ثابت بوو سەرسام بوو پێی ﴾

زەمید یەکی بوو له زیرەك و بلیمه تهكان كاتى پێغەمبەری خوا (ﷺ) كۆچی كرد بۆ مەدینه موسلمان بوو و تەمەنى ئەو كاتە تەنھا یازدە ساڵ بوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی پێی كرد كە فێری زمانى نووسینی جولهكە بێت تا پەيام و نووسراوهكانیان بۆ بخوینێتەوه و دەیەفەرموو (فانی لا أئمنهم) چونكە من باوەریان پێ ناکەم واتە : باوەر بە جولهكە ناکەم بۆم بخوینێتەوه له خارجهوه له باوكیهوه دەلێت پێغەمبەری خوا (ﷺ) هێنامی بۆ داخلى مەدینه و وتیان ئەى پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەمە غولامێكە له (بنى النجار) و لەو قورئانەى بۆ تۆ دابەزیوه حەفدە سوورەتى خویندۆتەوه منیش بۆم خویندەوه پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێی سەرسام بوو فەرموو : ئەى زەمید خۆت فێرى نووسینی جولهكە بكە بۆم چونكە له راستیدا من لێیان بە گومانم پەيامەكانم بنووسن دەلێت منیش خۆم فێرى كردوو پانزە رۆژى نەبرد تیايدا كارامە بووم ئەوجا دواى ئەوه ئەگەر پێغەمبەری خوا (ﷺ) پەيامى بۆیان بناردایە من بۆم دمنووسى. ٢٢٦

٢٣٠. ﴿ حارثە ی کۆری نۆعمان دووجار جەربیلی بینى له ژيانى خۆی دا ﴾

حارثە هاوەلێكى بەرپەزى ئەنصارى خەزەرەجى بوو له بەدر و ئەوانى تریشدا بەشدار بوو دیندارێكى باش و كەسیكى زۆر چاكە كار بوو بۆ دایكى وە ئەم هاوەلە - خۆى لێ پازى بێ - هەتا جێنشینیایەتى معاویه ژیاوه پێغەمبەری خوا (ﷺ) گۆی لێ بوو كە له بەهشتدا دەورى قورئانى كردۆتەوه و بە دەنگى زولال خویند و وێهەتى له عایشەوه - خۆى لێ پازى بێ - دەلێت : پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموو : (ودخلت الجنة سمعت فيها قراءة , قلت : من هذا ؟ قالوا : حارثة بن النعمان كذاكم البر كذاكم البر) واتە : چووومە بەهەشت لەوێ گۆیم

لە خوێندنی قورئان بوو پرسیم : ئەمە کێ یە ؟ ووتیان : حاریسە کۆری نوعمانە ئا ئەووە چاکەمە ئا ئەووە چاکەمە وئەو لەگەڵ دایکی چاکە کار بوو حاریسە دەگێرێتەووە دەئیت : جبریلە لە تەمەندا دووجار بینیوە جاری یەکەم لە پۆژی (الصورین) جیگایەکە دەکەوێتە بەقیع لە شاری مەدینە کاتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) چووە دەرەووە بۆ غەزای (بنی قریظە) جبریل - سەلامی خۆی لە سەر بێ - لە سەر وێنە دەحیە کلبی کە هاوێشک بە ریزو جوان چاک بوو جبریل لە شیوەی ئەودا خۆی دەر دەخست بە لاماندا رویش و فەرمانی بێ کردین خۆمان ببەستینەووە وچەک هەلگرین جاری دوووەم پۆژی دانان وشوینی جەنازەکان کە لە حونەین گەراپنەووە من تێپەریم دەبینم لەگەڵ پێغەمبەری خوا (ﷺ) قسە دەکات من سەلام نەکرد جبریل - (سەلامی خۆی لە سەر بیت) فەرمووی : ئەمە کێ یە ئەو موحەمەد ؟ فەرمووی : حاریسە کۆری نوعمانە فەرمووی : (أما أنه من المائة الصبارة يوم حنين الذين تكفل الله بأرزاقهم في الجنة , ولو سلم لرددنا عليهم) واتە : بێ گومان ئەو یەکیکە لەو سەد کەسە لە پۆژی حونەین دا خۆگریان کردو لە گەشتدا مانەووە ئەمانە لە خۆی پەرورەدگار بوووە کەفیلی پۆژی دانیان لە بەهەشتدا خۆ ئەگەر سەلامی بکردایە وەلامان دەدایەووە هەرودە بە ئیسنادیکی پچر پچر گێراویەتەووە کە حاریسە جاوی بینایی لە دەست داووە بۆیە گوریستی لە نیوان جیگای نوێژمەکی و ژوورەکەیدا داناووە بۆ ئەو دەستی پێوە بگریت لەو نیوانەدا و هەرودە بڕیک خورما وشتی تری لە ژوورەکەیدا داناووە هەر کە هەژاریک سەلامی بکردایە بەشی دەدا و دەستی بە بەنەکەووە دەگرت هەتا دەگەیشتە لای دەرگای ژوورەکە و دەمدا بە دەستی هەژارەکە مان و خێزانەکە پێیان دەوت کە ئەو کارە بۆ ئەوان دانیت بەلام ئەو دەموت : گویم لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بوووە فەرموویەتی : (مناولة المسكين تقي ميتة السوء) واتە : بەخشین بە ئەداران بە دەستی خۆت دەتپاریزی لە مردنی خراپ و عاقبەتی خراپ.

٢٣١. ﴿پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕیگای ئەدا ئافەرتەکە نەزەرکە

بەریتەسەر﴾

عیمرانی کۆری حوصەین - خۆی لێ ڕازی بێ - دەئێت موشریکەکان ووشترە ناسراوەکە پێغەمبەری خۆیان (ﷺ) برد کە ناوی (عضباء) بوو وەژنی شوانەکەو مالاتەکەیان دەستگیر کرد بەردیان لەگەڵ خۆیان دەئێت : ئافەرتەکەیان بەستبوو دەستەکانیان شەکەت کردبوو خۆشیان سەر قالی لەو مەزاندنی مالاتەکانیان بوون لە بەردەم مالاکانیاندا شەوێکیان ژنە خۆی کردەو لە کاتیکیدا ئەوان نووستبوون و خۆی گەیانە لای ووشترەکان کاتێک نزیك دەبوو لە هەر کامێکیان بۆ ئەوەی سواری بیت چۆکی دانەدەدا سەرگەشی دەکردو دمی کردە گرمە گرم ئەویش دەستی لێ هەڵدەگرت هەتاکو گەیشتە لای ووشترەکە پێغەمبەری خوا (ﷺ) کە بە (عضباء) ناسرابوو و شترێکی پام کردوو ملەج بوو هیچ سەرگەشی لای نیشتان ئەداو دەنگی لێو نەهات تاکو سەر گەوتە سەر پشتی ننجای تێی خۆری و بۆی دەرچوو بەپا کردن بەر لەوەی بگاتەو مەدینە پێیان زانی و کەوتە دوا بەلام دەستەو سان بوون و نەیان توانی دەستگیری بکەنەو ئافەرتەکەش نەزری کرد ئەگەر خوا ڕزگاری بکات بە هۆی ئەو ووشترەو ئەو بیکاتە قوربانی سەری بپرێت ئەو بوو ڕزگاری بوو کاتێک گەیشتەو شاری مەدینەو خەڵکی بینیان ووتیان ئەو (عضباء) ووشترەکە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئافەرتەکەش وتی من نەزرم کردوو لە سەر خۆم ئەگەر خوا ڕزگارم بکات لەسەری بیکەمە قوربانی و سەری بپریم ئافەرتەکە بردی بۆ سەر برپێی خەڵکەکەش نەیان هێشت و ڕزگریان لێی کرد و چوونە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەنگو باسەکەیان بۆ باس کرد زەردە خەنەیهکی کردو فەرمووی : (سبحان الله بئسما جزتها ونذرت ان نجاها الله عليها لتنحرنها لا وفاء لنذر في معصية الله ولا وفاء لنذر فيما لا يملك العبد) واتە پاک و بێ گەردی بۆ خوا خراپترین پاداشتی دەداتەو نەزری کردوو ئەگەر خوا ڕزگاری کرد بە هۆیەو بیکاتە قوربانی نەزری بەجێ ناهێنرێت سەر پێچی خۆی تێدا بیت و ئەو نەزەرەش بەجێ نا هێنرێت لە شتیکیدا کە مۆلکی خۆی نەبێت ئافەرتەکە هاتە خزمەتی و ئەو میان بێ ڕاگەیاندا پێغەمبەری (صلی الله

عیه وسلم) فەرمووی : (إنما هي ناقة من إبلي فأرجعي إلى أهلک علی بركة الله) واتە : نمو و شترە لە و شترەکانی منە وتۆش لە ژێر فەرۆ بەرمەکتی خوادا بگەرێتووە بۆ ناو کەس و کارت

٢٢٨

٢٢٢. ﴿ پێغەمبەری خوا (ﷺ) گەنجینه یەکی بەهەشتی پیشانی ئەبو

موسا دا ﴾

لە ئەبو عەسمانی نەھدیەووە ھاتوووە کە ئەبو موسای ئەشعەری ووتویەتی : لە سەفەرێکدا لە خەزەمتی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) بووم کاتێ کە نزیک بوووەوە لە مەدینە خەڵکە کە بەدەنگی بەرز (الله اکبر) یان کرد پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ئەی خەڵکینە ئێوە بانگی کەسێ ناکەن کە نەبیستی یان غائبی بیت بانگی خواپە دەکەن کە دەنگتان دەبیستی و دەتانیستی لە پاشدا فەرمووی ئەی ئەبو موسا ھۆشیار بە با ووشەپەکت نیشان بدەم کە یەکیەکە لە گەنجینەکانی بەهەشت وەم : ئەو ووشە کامەپە ؟ فەرمووی : (لا حول ولا قوہ إلا باللہ) یە واتە : ھیچ گۆران و ھێزێک نیە مەگەر بە خوا ی گەورەووە.^{٢٢٩}

^{٢٢٨} أخرجه احمد (٤٣٠/٣) ومسلم (١٦٤١) وابی داود (٣٢٩٢ ، ٣٣١٦) والترمذی (١٥٦٢) وابن ماجه (٢١٢٤) والنسائي (١٩/٧) وابن حبان (٤٣٩٢) وقال محققه : اسناده صحيح وابن هشام (٢٤٠/٣) واللفظ لمسلم والزيادات لاحد وابن حبان وابن هشام .

^{٢٢٩} (صحيح سنن أبي داود رقم (١٥٢٦) وصححه الشيخ الألباني .

۲۳۲. ﴿پىاۋە ئەسەدىيەكە كە گۆي بىستى ووتەكەي پىغەمبەر بوو داۋاي ھىچ

شتىكى نەكرد﴾

لە عطائى كورى يەسارەۋە لە پىاۋىكى ھۆزى ئەسەدەۋە دەگىرنەۋە كە وتوۋىھتى من
 وخىزانەكەم ھاتىن بۇ مەدىنە لە دەۋرۋەرى (بقىع الغرقد) دابەزىن (بقىع) گۆرستانى
 خەلكى مەدىنەيە (غرقد) ىش ناۋى درەختىكە لەو گۆرستانە ھەيە خىزانەكەم پىي و تم :
 بېرۇ بۇ لاي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) داۋاي شتىكى لى بىكە با بىخۆين منىش چووم بۇلاي
 پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىاۋىكم بىنى داۋاي لى دەكرد كە شتىكى بداتى فەرموۋى : ھىچم نىە
 ھەتا بىتدەمى پىاۋەكە پىشتى ھەلگىردو تۈرە بوو دىۋوت سۆيىند بى ئەۋەى بىتەۋى پىي
 دىبەخشى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : لىم توۋرەى كە ھىچم نىە ھەتا بىتدەمى ئەۋەى
 ئۆقىيەيە كە چل درەھمى زىۋە يان ھىندەى ھەبىت وسوال بىكات ئەۋە بە زۆر سوال دىسپىنى لە
 خەلك وئىلحاحى كىردوۋە پىاۋە ئەسەدىيەكە وتى : وتم : وشترەكەم كە شىر دىدات گەلى چاكترە
 لە ئۆقىيە يە ئۆقىيە يە دەكاتە چل درەھمى زىۋ پىاۋە ئەسەدىيەكە وتى گەرامەۋە بۇ
 شۆيىنەكەى خۇم وداۋاي ھىچ شتىكم لى نەكرد پاش ماۋىيەك پىغەمبەرى خوا (ﷺ) جۇ
 ومىۋىزى بۇ ھات لەۋە بەشىداين يان وتى : ھەتا خۋاي گەۋرە دەۋلەمەندى كىردىن.^{۲۳۰}

^{۲۳۰} (صحیح سنن أبى داود رقم (۱۶۲۷) وصححه الشيخ الالبانى .

۲۲۴. ﴿ پىاۋە جۈلەكەكە ھەر كە زانى زاۋاي پېغەمبەرى خوايە ﴾ (ﷺ)

دىنارەكەو ئاردەكەي بەخشىيە ئىمامى عەلى ﴿

لە سەھلى كۆرى سەعدەۋە دەگىرپنەۋە كە پېشەۋا عەلى - رەزاي خۋاي لى بى - چوو
بۇلاي فاتىمەي خىزانى بىنى ھەسەن ۋ ھوسەين دەگىرپنەۋە : ئەۋە بۇچى دەگىرپنە ؟ فاتىمە
ۋتى لە بىرسانا دەگىرپنەۋە عەلى لە مال دەر چوو لە بازار دىنارىكى دۈزىيەۋە ھىنايەۋە بۇ
فاتىمەي خىزانى ۋپىي پاكەياندا كە لە بازار دۈزىيەۋەۋە ۋتى : بىرۇ لاي فلانە جۈۋلەكە كە
ئاردمان بۇ بىنە ئەۋىش چوو بۇلاي كاپراي جۈۋلەكە ۋبابى دىنارەكە ئاردى لى كرى
جۈۋلەكەكە ۋتى : تۇ زاۋاي ئەۋ كەسەي كە پىي وايە پېغەمبەرى خوايە ؟ ۋتى بەلى ۋتى :
ئەۋە دىنارەكەت ۋ ئاردەكەش بۇ خۆت عەلى ھاتەۋە بۇلاي فاتىمە ۋ ھەۋالەكەي بۇ گىرپايەۋە
ۋتى بىرۇ بۇلاي فلانە قەساب بايى درھەمى گۆشتان بۇ بىرە چوو بۇلاي قەسابەكە
ۋدىنارەكەي بە رەھن دانا لە جىياتى بايى درھەمىك گۆشتى ھىنايەۋە بۇ فاتىمە ۋ ئەۋىش
شىلاي ۋخستىيە سەر ئاگر ئاردى بەدۋاي باۋكىدا ئەۋىش ھات بۇلايان ۋتى : ئەي پېغەمبەرى
خۋا (ﷺ) بەسەر ھاتەكەت بۇ دەگىرپنەۋە جا ئەگەر پىت ۋا بوو كە ھەلالە بۇمان ئەۋە لىي
دەخۋىن ۋتۇش لەگەلمان بىخۇ لىي فەرموۋى : بە ناۋى خواۋە لىي بىخۇن ئەۋانىش لىيان خۋارد
لە جىگەي خۋياندا نەجۈلابوون غولامىك ھات بە ناۋى خۋاۋ ئىسلامەۋە بانگەۋازى بۇ دىنارە
ۋنىۋەۋەكەي دەكر د پېغەمبەرى خۋا (ﷺ) فەرمانى كىرد كە بۇي بانگ بىكەن لىي پىرسى ۋتى :
لە بازار لىي كەۋتوۋە پېغەمبەرى خۋا (ﷺ) فەرموۋى : ئەي عەلى بىرۇ بۇلاي قەسابەكە ۋ پىي
بلى پېغەمبەرى خۋا (ﷺ) پىت دەفەرموۋىت : دىنارىكم بۇ بىنەرە دەرھەمەكەت لەسەر مەن
قەسابەكە دىنارەكەي بۇ ئارد ئەۋىش دىنارەكەي دا بە غولامەكە. ^{۲۳۱}

۲۳۵. ﴿كە گۆيىستى ئايەتەكە بوو ھۇن ھۇن فرمىسك بە چاود پىرۈزەكانىدا ھاتە خوارەوہ﴾

رۇزىكىان پىغەمبەر (ﷺ) بە عەبدوللانى كۆرى مەسعودى فەرموو قورئانم بەسەرد بخوئىنە عەبدوللانىش وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) من قورئانم بۇ تۆ بخوئىنم لە كاتىكنا قورئان بۇ تۆ دابەزىوہ ؟ پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرمووى : بىم خۇشە لە كەسىكى ترموہ گۆنى لى بگرم عەبدوللانى كۆرى مەسعودىش دەستى كرد بە خوئىندى سورمتى (النساء) ھەتا گەشتە ئەو فەرمایشتەى كە دەفەرموویت (فكيف إذا جننا من كل أمة بشهيد وجننا بك على هؤلاء شهيدا) (النساء / الآية ۴۱)

واتە : ئىنجا دەبىت حالى ئەو خەلكە چۇن بىت كاتىك لە ھەر مىلەتىك شايەتىكىمان ھىناو تۆشمان ھىنا ئەى موحەمەد (ﷺ) بە شايەت بەسەر ئەو خەلكەوہ كە پەيامى خوات پىپراگەياندون پاشان پىغەمبەر (ﷺ) بىتى دەفەرموویت بەسە لىردا بوہ ستە عەبدوللا سەيرى پىغەمبەر (ﷺ) دەكات و دەبىنىت كە دەگرى وھۇن ھۇن فرمىسك بە چاودەكانىدا دىتە خوارەوہ. ۲۳۲

۲۳۶. ﴿عومەرى كۆرى خەتتاب زۆر دلخۇش بوو بە ووتە پىرۈزەكەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ)﴾

عومەرى كۆرى خەتتاب - خواى لى رازى بى - دەلئىت : داواى مۆلەتم كرد لە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) تا بچم بۇ عەمرە ئەویش مۆلەتى پىدام وە فەرمووى : لە بىرمان نەكەپت براكەم لە دووكانتدا عومەر دەلئىت ووتەيەك كە زۆر دلخۇشى كردم لە دونيا ئەو فەرمایشتەى پىغەمبەر (ﷺ) بوو كە بە ئەندازەى ھەموو دونيا لام خۇش بوو. ۲۳۳

۲۳۲ (مفق عليه).

۲۳۳ (رواه أبو داود).

۲۳۷. ﴿عەبدوللاى كوپى عومەر پابەند بوو بە رىنمايىھەكەى پىغەمبەر

(ﷺ)﴾

كاتىك كە عەبدوللاى كوپى عومەر تىبەرى بە بەردەمى پىغەمبەرداۋ جل و بەرگى دېژ بوون پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى جەلەكانت بەرز بىكەرەۋە چونكە نىشانەى سادىمىي و خاكى بوونى تىايە درىژى جل و بەرگ نىشانەىە بۇ خۇ بە گەرە گرتن نىتر عەبدوللا جەلەكەى بەرز كىردەۋە بەلام ھەر درىژ بوو پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى زۆر تر بەرزى بىكەرەۋە نىتر عەبدوللاۋاى كرد بەردەۋام گىرنگى دەدا بە شۆر نەبوونى جل و بەرگى تا خۇى لە خۇيە گەرە گرتن دوور بىگرى يەككە لە ھاۋەلەكانى پىنى وت عەبدوللا بۇ كوپى بەرزى دەكەپتەۋە ؟ عەبدوللاۋاى : بۇ پەقايى قاچم. ۲۳۴

۲۳۸. ﴿پىاۋەكە گوىى لە فەرمايىشتەكەى پىغەمبەر (ﷺ) بوو پىش ئەۋەى

خىزمەتكارەكە بگاتە لاى﴾

پىغەمبەر (ﷺ) سەردانى يەككە لە ھاۋەلانى كرد لە مائەۋە پىاۋىك لە ھۆزى (بەنى عامر) بەمەى زانى وويستى بىرواتە ژوور كاتىك پىاۋەكە كە لەبەر دەم مائى ھاۋەلەكەيدا ۋەستا وتى: نايە مۇلەت ھەيە بىمە ژوور پىغەمبەر (ﷺ) بە خىزمەت كارەكەى فەرموۋ بىچۇ دەرەۋە بۇلاى ئەۋ پىاۋە فىرى مۇلەت خواستنى بىكە وىلى با بلىت سلاۋى خواتان لى بىت نايە بىمە ژوورەۋە ؟ كابرە گوىى لە فەرمايىشتەكەى پىغەمبەر (ﷺ) بوو پىش ئەۋەى خىزمەت كارەكە بگاتە لاى وتى : سلاۋى خواتان لى بىت نايە بىمە ژوورەۋە ؟ جا پىغەمبەر (ﷺ) بىنى ۋا مۇلەت خواستەكەى تەۋاۋ بوو ۋەقسەكانى بە سلاۋ دەست پى كرد مۇلەتى داۋ پىاۋەكەش ھاتە ژوورو بە بىنىنى پىغەمبەر (ﷺ) شادمان بوو. ۲۳۵

۲۳۴ رواه المسلم .

۲۳۵ رواه ابو داود .

۲۳۹. ﴿ فرىشتەكان سەردانى عمرانى كۆرى حوسەينيان دەکرد ﴾

مطرفى كۆرى عەبدوللا دەئىت : عمرانى كۆرى حوسەين وتى : شتىكت بۇ باس دەكەم بەلكو خوا بىكاته ماىهى سوودو قازانچ بۆت : پىغەمبەرى خوا (ﷺ) حەج وعەمەرى پىكەوہ گرى دەدا وپىگرىشى لى نہ کردووہ هەتا وفاتى کردووہ وه قورئانىشى لەو بارمىەوہ بۇ دانەبەزىوہ كە حەرامى بکات هەروەها دەمەوى پىت بلىم كەمن هەتا داخ كرام فرىشتەكان دەهاتن وسەلاميان لى دەکردم بەلام دواى ئەوہى داخ كرام نہهاتنەوہ هەتا وازم لە داخ کردن هينايەوہ دووبارە گەرانهوہ وسەلاميان لى دەکردم.^{۲۳۶}

۲۴۰. ﴿ بەسەرھاتى موسلمان بوونى جەريرى كۆرى عەبدوللا لە خزمەتى

پىغەمبەردا (ﷺ) ﴾

جەريرى كۆرى عەبدوللاى بجلى پىشەواى خانەدان وجوانچاك وله (محطان) ه كانەوہ لە هاوئلە هەلگەو تووہكانە بەيعەتى دا بە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كە دلسۆز وئامۆزگارىكەر بىت بۇ هەموو موسلمانىك ذەبى دەئىت : لە رادە بەدەر جوان بووہ لە جوانيدا كامل بووہ جەرير دەئىت كاتى لە مەدينە نزيك بوومەوہ چۆكم بە ولاخەكەم داو تورمكەكەم كردمەوہ وجل وبەرگى پاك وپىك وپىكم لى دەرھىناو لەبەرم كرد پاشان چووہ مزگەوت دەبينم پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ووتار دەدات خەلكەكە هەموو بەجارى لە منيان پرووانى لەوہى لە تەنىشتەدا دانىشتبوو پىرسىم : باشە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) باسى منى کردووہ وا سەيرم ئەكەن ؟ وتى : بەلى بە باشترىن شىوہ باسى تووى كرد لە كاتىكدا ووتارى دەدا لە نيوہى ووتارمكەيدا فەرمووى : (انه سيدخل عليكم من هذا الفج من خير ذي يمن , الا وان على وجه مسحة ملك)^{۲۳۷}.

^{۲۳۶} رواه المسلم (۶۲۲۶ ، ۱۶۷) له باسى حە ج دا

^{۲۳۷} أخرجه احمد فى (المسند) (۳۶۴ / ۴) ارناتوط سیر (۵۳۱ / ۲) .

واته لهم پێیهوه کهسێک دیته لاتان که له باشترینی خهڵکی یه‌مه‌نه‌وه وله‌سه‌ر دهم وچاوی (مسحة) یه‌کی فریشته‌یی هه‌یه واته : ده‌لێ فریشته‌یه (مسحة) شوینه‌وارپێکی که‌م به‌لام به‌ر چاوو دیاره نه‌وجا سوپایی خوام کرد کاتێ جهریر هاته ژوورمه‌وه بۆلای پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) راخه‌ره‌گه‌ی بۆ دانا تا له‌سه‌ری دانیشت به‌لام جهریر له‌سه‌ر زه‌وی یه‌که دانیشت پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) پێی فهرموو (اَشْهَدُ اَنْكَ لَا تَبْغِي عِلْوًا فِي الْاَرْضِ وَلَا فِسَادًا) واته : شایه‌تی ده‌ده‌م بۆت که تۆ ناته‌وێ له‌سه‌ر زه‌وی خراپه‌کاری بلاو بکه‌یته‌وه وله‌ خۆت بایی ببیت نه‌ویش موسلمان بوو پاشان پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) به‌ هاوه‌لانی فهرموو (اِذَا اَتَاكُمْ كَرِيمُ الْقَوْمِ فَاَكْرَمُوهُ) واته : نه‌گه‌ر پیاویکی به‌رێز هاته لاتان رێزی بگرن له‌ جهریره‌وه ده‌لێ : پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) پێی وتم (اَلَا تَرِيحُنِي مِنْ ذِي الْخُلَصَةِ بَيْتِ خَضْعَم) واته : ناته‌وێ راخه‌تمان که‌یت له‌و به‌ته که ناوی (بَيْتِ خَضْعَم) ه ؟ به‌ که‌عه‌ی یه‌مه‌نی ناسرا بوو ده‌لێت : ئێمه‌ش ڕوو‌خاندمان یان سوتاندمان و وه‌ک حوشری که‌ڕ وازمان لێ هێناو هاتین تا مژده به‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بده‌ین پێنج جار به‌سه‌ر نه‌سه‌په‌که‌مه‌وه دابه‌زیم ده‌لێت نه‌وجا وتم : نه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ناتوانم به‌سه‌ر نه‌سه‌په‌وه خۆم ڕاگرم نه‌ویش ده‌ستی موباره‌کی له‌سه‌ر دهم وچاوم دانا له‌ ڕیوايه‌تیکی تردا له‌سه‌ر سنگم داناو فهرمووی : (اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ هَادِيًا مَّهْدِيًا)^{٢٣٨} واته : نه‌ی به‌روهردگار بیکه‌ره که‌سێکی هیدایه‌تدار و ڕێنموونیکار هه‌روه‌ها له‌ جهریره‌وه ده‌لێت:

له‌و کاته‌وه موسلمان بووم هه‌رگیز پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) خۆی لێم لانه‌داوه وه‌هه‌ر کات منی بینیبێت له‌ ڕومدا پێکه‌نیوه.^{٢٣٩}

^{٢٣٨} صحیح رواه البخاري و مسلم و احمد.

^{٢٣٩} صحیح رواه البخاري (٣٨٢٢).

۲۶۱. ﴿بەسەرھاتی ئەسمانی کچی یەزید و شانیدیکی ئافرەتان لە خزمەتی

پیغەمبەردا (ﷺ)﴾

ئەسمانی کچی یەزیدی کۆری سەکەنە دایکی عامرو دایکی سەلەمە ئەنصارى ئەشەهلیە پورزای مەعازی کۆری جەبەلە و یەکیکە لەوانەى بەیعتیان داو یەکیکە لە تیکۆشەران ئەسما - خواى لى رازى بى - هات بۆلای پیغەمبەرى خوا (ﷺ) کە لەگەڵ ھاوێلانیدا بوو پێى وت : دایک و باوکم بە قوربانت بن ئەى پیغەمبەرى خوا (ﷺ) من نێردراوى کۆمەلەیک لە موسلمانانم کە ھەموویان ھەمان قەسەى من دەکەن و لەسەر راي منن بێگومانین کە خوا بۆ پیاوان و ئافرەتانى ناردوویت و ئێمەش باومرمان پێ ھینایت و شوینت کەوتین ئێمەى ئافرەتانیش کە پەيوەست و پەردە نشینین و لە مائەکانماندا ماوینەتەو و جێگای ئارموزووی پیاوانین و مندالەکانیان بۆ ھەلدەگرین و پیاوان بە جومعەو نوێژە جەماعەتەکان و ئامادەبوون لە گۆری جەنازمو خەباتی پێى خوادا چاکەیان بەسەرماندا دراو و کاتى ئەوان بۆ جیھاد ئەپۆن ئێمەى ئافرەتان مال و ناموسیانتان پاراستوو و مندالەکانیانمان بۆ پەرومردە کردوون داخۆ ئێمەش بەشداری پاداشتی ئەوانین ئەى پیغەمبەرى خوا (ﷺ) ؟

پیغەمبەرى خوا (ﷺ) پرووی کردە ھاوێلانێ و فەرمووی : (هل سمعتم مقالة امرأة احسن سؤالا عن دينها من هذه ؟) واتە تا ئیستا ووتەى ھیچ ئافرەتێکتان گوێ لى بوو کە بەم باشی یە پرسیار لەسەر دینەکەى بکات ؟ ووتیان : بە راستی وایە ئەى پیغەمبەرى خوا (ﷺ) گومانمان نەدەبرد کە ئافرەتێک بەم شیو وەدەربەرینە داوای مافی خۆی بکات پیغەمبەرى خوا (ﷺ) پرووی کردە ئەسماء و فەرمووی : بپۆ ئەى ئەسماء و بەوانش رابگەیهەنە کە تۆیان ناردوو و پێیان بلێ کە باشە یان بۆ ھاوسەرەکانیان و ھەولەدانیان بۆ رازی کردنى و شوین کەوتنى و بیست و فەرمانەکانى ھاوسەرەکەى ھاوتای ھەموو ئەوانەیه کە بۆ پیاوان باست کرد ئەسمانیش بەدەم و تنى (لا إله إلا الله) و (الله أكبر) و بەخۆشى ئەو موژدەیهى پیغەمبەرى خوا (ﷺ) پێى دان رۆیشت لە ئەسمانی کچی یەزیدەو و دەلێت :- لەگەڵ چەند کەنیزەکی ھاوتەمەندا بووم پیغەمبەرى خوا (ﷺ) دای بە لاماندا و فەرمووی : (إياكن وكفر المتعمين) واتە : نەکەن

بەخششەکان و نعیمةتەکان ناسو پاس گوزارین و بەکەم سەیری کەن من لە هەموویان نازتر بووم
بۆ پرسیار کردن لێی وتم : ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) مەبەستت نازاری بوون و نا شوکری لە
بەخششەکان چی یە ؟

فەرمووی : لەوانە یە یەکیکیان ماوێهەکی زۆر بە ڕەبەنی لە مالی باوکیدا بمینیتەووە پاشتر
خوا هاوسەرێکی پێی ببەخشێ و لەو هاوسەرە منداڵی پێی ببەخشێ کەچی توورە بیت و کوفر
بکات و بێی : هەرگیز خێرو چاکەم لێ نەدیویت.^{٢٤٠}

٢٤٢. ﴿عکاشە ی کوری محصن شکۆمەندی دویاو قیامەتی بە دەست هینا﴾

ئەم پیاووە بەختەووە عکاشە ی کوری محصن شکۆمەندی دویاو قیامەتی بە دەست هینا
پێغەمبەری خوا (ﷺ) مژدە ی پێ داووە کە یەکیکە لەو حەفتا هەزار کەسە ی بەبێ لێ
پرسینەووە دەچنە بەهەشت لە ئێین عەبباسەووە - خوای لێ ڕازی بێ - دەلێت : پێغەمبەری
خوا (ﷺ) فەرمووی : نەتەووەکانم پێشان درا تێپەر دەبوون دەمبینی پێغەمبەری وا هەبوو
چەند کەسیکی لەگەڵ بوو هەبوو هیچ کەسێ لەگەڵدا نەبوو تاوێکو ڕە شایێ یەکی گەورەم
بەسەردا هەڵدرا یەووە واتە : کەسانیکی زۆرم بەر چاو کەوت بەهۆی زۆریانەووە وەک پارچە یەک
ڕە شێ دەر دەکەوتن وتم : ئەمانە کێن ؟ ئومەتەکە ی منن ؟ پێم و ترا نەخێر بەلکو موساو
ئومەتەکە ی ئەون پێم و ترا سەیری ئەولا بکە دیم ڕەشایێ یەک هەموو ئاسۆی داگیر کردوو
پێم و ترا سەیری ئەملا و ئەولا بکە لە پانتایی ئاسماندا دەمبینی لەبەر زۆری خەلکەکە ئاسمان
ڕەش بوو پێم و ترا ئەمە ئومەتەکی تۆیە و لەوانە حەفتا هەزاریان بەبێ لێ پرسینەووە دەچنە
بەهەشت پاشان چوووە زوورەووە هیچی بۆ بەیان نەکرین خەلکەکەش دوا ی ئەو ی بلایان لێ
کرد و وتیان : ئێمە لەوانەین چونکە باوەرمان بەخوا هیناوە وشوین پێغەمبەرەکی کە و تەوین
یان منداڵەکانمان لەوانەن کە لەناو ئیسلامدا هاتوونەتە دنیاووە ئێمە لە جاهیلیە تدا

^{٢٤٠} صحیح رواه البخاری فی الادب (المفرد) (١٠٤٧) و احمد فی المسند (٣٥٧/٤).

ھاتووينەتە دونيا ئەمە بە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) گەشت چوو دەرموو فەرمووى (ھم
الذين لا يسرقون , ولا يتطيرون , ولا يسكتون , وعلى ربهم يتوكلون).

واتە :- بەئكو ئەوانەن كە دزى ناكەن و رەشبين نابن و ھەئاسن بە داخ كردن بۇ چارەسەر
وېشت بە خوای خوڤيان دەبەستن عكاشە وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) من لە ناو ئەوانەدا
ھەم ؟ فەرمووى : بەئى ئەوجا يەككى تر لە ناوياندا ھەئاسايەو ھەوېش پەرسى : ئەى من چى
ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ؟ فەرمووى (سبقك بها عكاشه) واتە عكاشە پېش توى
دايەو ھەگەشتن بەوودا. ^{۲۴۱}

۲۴۲. ﴿مالىكى كورى حويرث رەتى كەردەو ھەم پېش نوڤىزى بۇ ميوانەكانى بكات﴾

پىغەمبەر (ﷺ) زۆر داكوڤى دەكرد لەسەر ئەومى كە ھەموو شتى ھەقى خۆى پى بىرى
و ھەقى پياو لە ئىسلامدا ئەومىيە كە گەورەى مال بىت و ھەم بۆى ھەمىيە تەسەر ووف بە مال
و حالەو بكات ھىچ كەس بۆى نىيە بچىتە مالىيەو تەنھا بە مۆلەتى ئەو نەبى و كەس بۆى نىيە
دانىشى و پال كەوئ لە مالىيە تەنھا بە ئىزنى ئەو دەتوانن ئەو كارانە بكن و كەس بۆى نىيە
نوڤىز بكا لە مالىيە ئىمامەت بكا بۇ جەماعەتى تەنھا مەگەر ئەم ئىزنىيان بدات پىغەمبەر
(ﷺ) بەم شىومىيە ھاوەلانى ھەم كەردەو پۇڤىكيان مالىكى كورى حويرث – خوای لى پازى بى
– كە لە ھاوەلانى پىغەمبەر بوو ھەندى ھاوەلى بەرپىز چوونە سەردانى بە ميوانى كاتى نوڤىز
ھات ھاوەلانى شوڤىنكيان كەردە شوڤىنى نوڤىز كردن و ھەمەتيان كەردە داوايان كەردە كە مال ك پېش
نوڤىزىيان بۇ بكات بەلام مال ك ئەمەى رەت كەردەو فەرمووى : كەسەك لە خۇتان پېش خەن با
نوڤىزتان بۇ بكات و ھەمەتيان پەوون دەكەمەو كە من بۇ ئەم كارەم نەكەرد چوونكە بىستومە لە
پىغەمبەر (ﷺ) كە دەيفەرموو ھەر كاتى سەردانى شوڤىنكيان كەردە با ئىمام لە خۇيان
بى. ^{۲۴۲}

^{۲۴۱} (صحیح أخرجه البخاري كتاب (الطب) (۵۷۰۵) ومسلم والرمذي).

^{۲۴۲} (رواه أبو داود).

۲۴۴. ﴿ ئافرەتەكەى تىرەى بەنى ئەسەد پابەند بوو بە يادى خوا ﴾

ئافرەتتىكى تىرەى بەنى ئەسەد دەھاتە لای دايكى مۇسلمانان خاتوو عائىشەى دايكى نىعمانداران - خواى لى پازى بى - بۇ بينىنى جارىكان لەلای عائىشە بوو پىغەمبەر (ﷺ) جووہ لای عائىشە كە ئەو ئافرەتەى بينى فەرمووى : عائىشە ئەوہ كى يە ؟ عائىشە وتى ئەمە فلان كەسە كە بە شەو ناخەوئىت پاشان ئافرەتەكە رۆيشت وعائىشە باسى نوئزو ئارامگرى كرد لەسەر خوا پەرسى پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى لەسەر ئىوہ يە ئەوہى لە تواناتان دايە سوئند بەخوا خواى گەورە ماندوو نابىت بەلگو ئىوہ ماندوو دەين عائىشە - خواى لى پازى بى - ھەوالىدا كە خۆشەويست ترين ديندارى بە لای پىغەمبەرەوہ (ﷺ) ئەومىيە كە خاومەكەى بەردەوام بىت. ۲۴۳

۲۴۵. ﴿ خورىمى ئەسەدى پابەند بوو بە رىئەمايىيەكانى پىغەمبەر (ﷺ) ﴾

رؤؤىك پىغەمبەر (ﷺ) بە ھاوہلانى فەرموو : خورە يمى ئەسەدى چەند پىاوتكى چاكە ئەگەر قزى زۆر درىژ نەبوايە وجل وبەرگى درىژ نەبوايە خورىم لەوئ نەبوو ھاوہلان ئەم ووتە جوانەى پىغەمبەريان گەيانەدە خورىم دواى زەمەنىك خورىم گەرايەوہ وبە قسەكەى پىغەمبەرى زانى بە پەلە بى رىكى ئامادە كردو قزى سەرى پى كورت كردوہ بۆلای گوئى وە قزى پاك وخواين كردو دای ھىنا وە جلەكانى كورت كردوہ تا پەقاپى قاجى لەبەر گوئرايەلى پىغەمبەر (ﷺ) بەم ھەلوئستە خورىم بوو بەو شىوہى كە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى چەند پىاوى چاكە. ۲۴۴

۲۴۳ (متفق عليه) .

۲۴۴ (رواه أبو داود) .

٢٤٦. ﴿ پیغمبەری خوا (ﷺ) ئامۆزگاری ئەبو بەکر و عومەری کرد لە بارە شەو نوێژەکانیان ﴾

ئەبو قەتادە دەئیت : پیغمبەری خوا (ﷺ) شەوێک لە مائ دەرچوو بە لای ئەبو بەکر و
تییەری خەریکی شەو نوێژ بوو بە دەنگی نزم قورئانی دەخویند ئەبو قەتادە وتی : بەلای
عومەردا تیپەری خەریکی شەو نوێژ بوو بە دەنگی بەرز قورئانی دەخویند ئەبو قەتادە وتی :
کاتێک هەردووکیان لە خزمەت پیغمبەردا (ﷺ) کۆبونەوه پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی :
ئەی ئەبو بەکر بەلاتدا تیپەری شەو نوێژت دەکرد بە دەنگی نزم قورئانت دەخویند وتی
ئەو کەسە کە من گەشتو گۆم لەگەڵی دەکردو وێی دێپارامەوه گوێی لێم بوو ئەی پیغمبەری
خوا (ﷺ) بۆیە بێویست ناکات دەنگم بەرز کەمەوه بە عومەری فەرموو ئەی عومەر
بەلاتدا تیپەری شەو نوێژت دەکرد بە دەنگی بەرز قورئانت دەخویند راوی وتی : عومەر وتی
ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) خەو لە چاوی خەوالوکان دتۆرینم و خەبەریان دەکەمەوه
شەیتانیش راودەنێم و دووری دەخەمەوه حەسەن لە فەرموودە کەیدا ئەمە ی بۆ زیاد کرد
پیغمبەر (ﷺ) بە ئەبو بەکری فەرموو ئەی ئەبو بەکر کەمێ دەنگت بەرز کەرەوه بە
عومەری فەرموو : ئەی عومەر تۆش کەمێ دەنگت نزم کەرەوه.^{٢٤٥}

٢٤٧. ﴿کە فەرمايشته کە ی پیغمبەری خوا هاتەووە یادی ئەبو بەکر زۆر بە

سەختی گریا﴾

لە زەمیدی کۆری نەرقەمەووە جارێک ئەبو بەکر تینووی بوو جامێکیان بۆ هینا کە ئاو
هەنگوینی تێدا بوو کاتێ نزیکێ کردەووە لەدەمی دەستی کرد بە گریان و ئەوانە ی دەوورو
بەریشی خستە گریان ئەو بێ دەنگ بوو کەچی ئەوان هەر ئەگریان پاشان دەستی کردەووە بە
گریان بە رادەپەک خەڵکە کە وایان دەزانی ناتوانن پرسیاری لێ بکەن لە هۆی گریانە کە ی پاشان
دەم وچاوی سەری و هاتەووە سەر خۆ پێیان وت : چی یە وەها ئەو گریانە ؟ فەرمووی : جارێک
لەگەڵ پیغمبەری خوادا (ﷺ) بووم دەمبێنی بەردەوام شتێکی لە خۆی دوور دەخستەووە
و دەیفەرموو : (وازم لێ بێنە , وازم لێ بێنە) وەمن هیچم نەئەدی وتم : ئە ی پیغمبەری خوا
دەمبێنم شتێک لە خۆت لا ئەدەیت و هیچیشت لەگەڵدا نابینم ؟ فەرمووی : (هذە الدنیا مثلت
لی بما فیها فقلت لها إلیک عني , فتنحت و قالت أما والله لئن أنفقت مني لا ینفقت مني
من بعدک) واتە : فەرمووی : ئەووە دۆنیایەو خۆیم بەهەموو شتێکەووە نیشان ئەدات , منیش
پێم وت : وازم لێ بێنە ئەویش خۆی لاداو وتی : سوێند بەخوا ئەگەر تۆ لە دەستم دەرچووی
ئەوانە ی دوا ی تۆ لە دەستم دەر ناچن ئەبو بەکر وتی منیش ترسام ئەووە دۆنیا بیت
گەشتبێتە من ئەووە گریاندمی.^{٢٤٦}

^{٢٤٦} (رواه الحاكم والبخاری - وقال العراقي : إسناده جيد.)

٢٤٨. ﴿ هه‌وای دانه‌که‌ی پێغەمبەر (ﷺ) له باره‌ی عه‌بدوڵلای کۆری عه‌بباس ده‌قواو ده‌ق هاته‌ دی ﴾

له ئێبن عه‌باسه‌وه - خوای لێ رازی بێ - ده‌لێت ئوم فه‌ ضلی کچی حارث بۆی گێڕامه‌وه وتی : کاتی تیپه‌ر بووم و پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له به‌رده‌م ده‌رگادا بوو فه‌رمووی : ئه‌ی ئوم فه‌ ضل وتم : به‌ئێ : ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی : (إنك حامل بسلام) واته‌ : کۆرێک له سکت دایه‌ وتم چۆن ؟ له کاتیکیدا قورمیش به‌یمانیان به‌یه‌کداوه ژنه‌کانیان منداڵی نه‌بێ فه‌رمووی (هو ما أقول لك , فإذا وضعته فأتيني به) فه‌رمووی هه‌ر ئه‌وه‌ی پێم وتی : وایه‌ جا ئه‌گه‌ر لێت بووه‌وو له دایک بوو بۆم بێنه‌ منیش کاتی له دایک بوو هێنایم بۆ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌ویش ناوی نا عه‌بدوڵلا ولیکی موبارکی هێنا به‌ مه‌لا شوویدا وه‌فه‌رمووی (إذهبي به فلتجدنه كيسا) واته‌ بیبه‌ به‌ راستی ئه‌و که‌سیکی زاناو به‌هرمه‌ندو لێ هاتووی لێ ده‌رده‌چێ , ده‌لێ : هاتم بۆلای عه‌باس وه‌هه‌واله‌که‌م بێ دا ئه‌ویش زه‌رده‌ خه‌نه‌یه‌کی کردو هه‌تساو چوو بۆلای پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) عه‌باس - خوای لێ رازی بێ - که‌ پیاویکی جوان و چاک و بالا به‌رز بووه‌ کاتی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) چاوی پێی که‌وت هه‌تسایه‌وه‌ نیو چه‌وانی ماچ کردو له‌لای راستی خۆی داینیشانداو پاشان فه‌رمووی : ئه‌مه‌ مامی منه‌ کێش چه‌ز ئه‌کات بابه‌ مامیه‌وه‌ بنازی عه‌باس هه‌ندێ شتی وت وه‌ک ئه‌وه‌ی ته‌ریق بێته‌وه‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی : (ولم لا أقول وأنت عمي وبقية أبنائي , والعم والد) واته‌ : جا بۆچی ئه‌مه‌ نه‌لێم که‌ تۆ مامی منی ویاوانی منی چونکه‌ مام له‌ جێی باوکه‌ یاخود وه‌ک باوکه‌.

٢٤٧

٢٤٧ نێستاده‌که‌ی حه‌سه‌نه‌ ته‌به‌رانی گێڕاویه‌تیوه‌ , هه‌یسه‌می ده‌لێت دانه‌ پاله‌که‌ی حه‌سه‌نه‌ , انجم ژماره

٢٤٩. ﴿ پێغەمبەر (ﷺ) نژای تەمەن درێژی کرد بۆ دایکی خالید ﴾

جلیکی ئاوریشمی زەردی قۆچە داریان هێنا بۆ پێغەمبەر (ﷺ) ئەویش ھەلیگرت و سەیری کرد پاشان فەرمووی بەوانە دەوورو بەری کۆ دەبینن شیاو بیت ئەم پۆشاکە بەدینێ ؟ بێدەنگ بوون و گەسیان ھەسیان نەکرد ئەنجا فەرمووی دایکی خالیدم بۆ بەینن کەس و کارەکی رۆشتن هینایان و منداڵێکی بچووکیان لەگەڵ هینا کە لە خاکی حەبەشە منداڵێکی بوو کاتێک کۆچیان کرد لەگەڵ دایک و باوکی لە ترسی پێرۆزی خۆی پۆشاکەکی پێدا بە گائەووە پێی فەرموو ئەو دایکی خالید ئەمە چاکە و جوانە نێر منداڵەکی بوو بە ھاودەمی پێغەمبەر (ﷺ) بە دەوری پێغەمبەردا دەھات و دەچوو دەستی دەخستە سەر شانی پێغەمبەر (ﷺ) باوکی سەرزەنشتی کرد پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی : وازی لێ بێنە وە فەرمووی بە دایکی خالید تەمەنت درێژ بیت و جەلەگانت بەدێنی ئەمە پارێنەووە بوو بۆ تەمەن درێژی چونکە ھەرکەس تەمەنی درێژ بیت جەلەگانی دەدرێن. ^{٢٤٨}

٢٥٠. ﴿ ئەبوبەکر ھەرکە گۆی بیستی گۆرانی دوو کچەکە بوو توورەبوو ﴾

لە یەکیک لە جەژنەکان دا دوو کچ لای خاتوو عائیشە - خوای لێ رازی بێ - گۆرانیان دەوت و بە ھۆنراوەی جەنگی (بعاث) ئەمەش یەکیک بوو لەو جەنگانەی عەرەب لە ئەفامیدا پێغەمبەری خوا (ﷺ) ھاتە ژوورەووە لە جیگاکی دانیش و سەیری دوو کچەکی کرد دواتر ئەبو بەکری صدیق - خوای لێ رازی بێ - گۆی لە گۆرانی ئەو دوو کچە گرتوو بە توورەیی ھەسە لەگەڵدا کرد نەوێنی لەووە کرد ئەیان و ت فەرمووی حوزەلە شەیتان لای پێغەمبەرخوا ؟ پێغەمبەر (ﷺ) ھەستا و فەرمووی : وازیان لێ بێنە ئنجا ئەبو بەکر - خوای لێ رازی بێ - ھێواش بوو و عائیشە ئامازەیی کرد بۆ دوو کچەکە ھەردووکیان چوونە دەرەووە لەم جەژنەدا خەلگی حەبەشە یاریان بەلقات و خەنجەر دەکرد کاتێ پێغەمبەر (ﷺ) زانی عائیشە حەز دەکات یاریەکیان ببینێ لە دواي خۆیەووە وەستانی بۆ ئەووە بیان ببینێ تا تەواو ماندوو بوو سەیری کردن ئنجا چوونە مائەووە . . . . ^{٢٤٩}

^{٢٤٨} (أخرجه : البخاري).

^{٢٤٩} (رواه مسلم).

۲۵۱. ﴿رېنەمايى يەكەي پىغەمبەر (ﷺ) بۇ ئەسمائى كچى ئەبو بەكر﴾

ئەسمائى كچى ئەبو بەكر رۆيشت بۇلاي خوشكەكەي كە عانىشەيە - خۇاى لى رازى بى -
 ھاوسەرى پىغەمبەر (ﷺ) قسەيان دەكرد لەگەل يەكتردا دواى ماومىيەك پىغەمبەر (ﷺ)
 گەرايەوۋە ئەسمائى بىنى پۇشاكىكى تەنكى پۇشى بوو ھەندى لاشەي دەرگەو تىبوو پىغەمبەر
 (ﷺ) ئەمەي قەدەغە كرد چونكە ئەسمائى كچى ئەبو بەكر گەورە بوو سوڧى مانگانەي
 بىنى بوو پىغەمبەر (ﷺ) ويستى ئەسماء ئاگادار بىكات لەو ھەئىيە كە تىي كەوتووۋە
 فەرموۋى: ئەي ئەسماء ئافرىت كە سوڧى مانگانەي بىنى نىتر ناگونجى ھىچ شوئىنكى بىبىرى
 جگە لە دەستەكانى و دەم وچاۋى نەبىت كە خۇي ئامازەي كرد بۇ دەست و دەم و چاۋى.^{۲۵۰}

۲۵۲. ﴿خۇ بەگەورە گرتن رەت كەردنەوۋە راستىيە﴾

پىغەمبەر (ﷺ) دانىشتىبوو لە نىۋ ھاۋەلانددا فىرى رەۋشتىك لە رەۋشتەكانى ئىسلامى
 دەكردن تا بەختەۋەر بن پىي لە دونىاو قىامەتدا نەۋىش رەۋشتى خۇ بە كەم گرتن بوو
 پىغەمبەر (ﷺ) پىي فەرموۋن : ناچىتە بەھەشت ئەو كەسەي تۆزىك لەخۇ بە گەورە گرتن
 لە دلىدا ھەبىت يەكك لە ھاۋەلان ترسا كە ئەو رەۋشتە چوۋبىتە دلىۋە كە گرنگى بە جل
 وبەرگ دەدات يان نەعلەكانى پىرسىارى گرد پىاو پىي خۇشە كە جل وبەرگى جوان بىت يان
 نەعلەكانى جوان بن ئايە ئەمە خۇ بە گەورە گرتن ؟ پىغەمبەر (ﷺ) رپوۋنى كەردمەۋە كە
 گرنگى دان بە جل وبەرگ شتىكى جوانە وخوا پىي خۇشە چونكە خوا جوانە وجوانى خۇش
 دەۋىت ھەز دەكات مروۋفە كان لەسەر شىۋەيەكى جوان بن پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى : (خوا
 جوانە وجوانى بىي خۇشە) پاشان تىگەيشتنى دروۋستى بۇ نەخۇشى خۇ بە گەورە گرتن كرد
 فەرموۋى : (خۇ بە گەورە گرتن و پەدكەردنەۋە ۋەل كەچ نەكەردنە بۇ راستى ۋە خەلك بەكەم
 سەير كەردنە^{۲۵۱}

^{۲۵۰} (رواه أبو داود).

^{۲۵۱} (رواه مسلم).

۲۵۳. ﴿عەبدوللای کۆری رەواحە بەرتیلی جوولەگەکانی رەت کردووە﴾

لە سلێمانی کۆری یەسارەو دەتێت : پێغەمبەری خوا (ﷺ) عەبدوللای کۆری رەواحە نارد بۆ خەیبەر لەوێ لەگەڵ جوولەگەکاندا مامەڵەیەکی بۆ دەخەملاند ن هەئسان ھەئیک خشلی ئافرمتەگانیان بۆ کۆ کردووە و ووتیان : ئەمە بۆ تۆ وکارمەمان لەسەر سووک کە ھەرمووی : ئەو جوولەگە پەنە سوێند بە خوا لە ناو درووست کراوانی خوادا کەس نێه ھێندە ئێوە رەقە لێیان بێت بەلام ئەمەش وام لێ ناکات نادادی لەگەڵ تاندا بکەم ھەروەھا بەرتیلیش جەرام وناڕەواپە ووتیان : نا بەمە ئاسمان وزەوی راگیراون.^{۲۵۲}

۲۵۴. ﴿حەکیمی کۆری حزام جل و بەرگی ژێ یەزنی بە دیاری برد بۆ

پێغەمبەر (ﷺ)﴾

لە عێراقی کۆری مالیکەووە حەکیمی کۆری حزام وتی : موخەمەد (ﷺ) لە پێش ھاتنی ئیسلامدا خۆشە ویستزین کەسەم بوو بەلام لە پاش ئەوەی پەيامی ئیسلامی بۆ ھات وکوچی کرد بۆ مەدینە حەکیم ئەو وەرژە بە بێ باوەڕی مایەووە پاشان دەبینی جل و بەرگیکی ذی پەزن کە یەکیکە لە پاشاگانی یەمەن دەفرۆشن چوو کۆری بە پەنجا دینار تا بە دیاری بیداتە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەووە بوو ھینای بۆ مەدینە دای بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە دیاری بەلام وەری نەگرت عەبدوللای دەتێت : وەك ئەوەی گوێم لێ بوو ھەرمووی : (إنا لا نقبل من المشركين شيئاً , ولكن إن شئت بالثمن) واتە : ئێمە ھیچ شتێک لە موشریکەکان قبوڵ ناکەین بەلام نەگەر رازیت ئەووە بەنرخەگە ی لێت وەردەگرم دەتێت : منیش کە زانییم بە دیاری وەری ناکرێ بەنرخەگە ی پێم دا،^{۲۵۳} ھەروەھا (طەبەرائی) لە رېواپەتیکدا ئەمە ی زیاد کردووە ئەوچا لە بەری کردوو لەسەر بڵند گۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ) م بینی لەبەری کرد

^{۲۵۲} (سیر اعلام النبلاء) (۱ - ۲۳۷) .

^{۲۵۳} (رواه احمد (۴۰۲ / ۳ , ۴۰۳) الحاکم (۴۸۳ , ۴۸۵ / ۳) وقال صحيح الاسناد (۲۶۸) .

بوون ھىچ شتىكى لەو جوانتر نەبوو ئەو رۆژە پاشان داى بە ئوسامە وھەكىم بە ئوسامەوہ
 بىنى وتى : ئەى ئوسامە ئەلئى كراسەكەى (ذى يزن) ن لەبەر كىدووه ۹ وتى : بەلئى سوئند
 بە خوا من لەو باشترم واتە : مەبەستى ئەوہ بوو كە ئەو لە پاشا (ذى يزن) باشترە وە وتى :
 باوكىشم لە باوكى ئەو باشترە ھەكىم دەئىت : منىش چووم بۆ مەككەو بە ھسەكانى ئوسامە
 سەرسامم كردن . .

۲۵۵. ﴿ عومەر پۇشاكەكەى دا بە برا بىياومرەكەى لەبەر جى بە جى كىردنى فەرمانەكەى پىغەمبەر (ﷺ) ﴾

عومەرى كۆرى خەتاب - خواى لى رازى بى - دەرۆىشت لە بازاردا لای فرۆشيارىك
 پۇشاكىكى جوانى بىنى زۆر پىي جوان بوو كرى وەكو دىيارىك بەخشى بە پىغەمبەر (ﷺ)
 كە لە بەرى بكات كاتىك كە ميوانى دىت يان لە رۆزى جومعه لەبەرى بكات كە پىغەمبەر
 (ﷺ) بىنى زانى كە ئاورىشمە وخوا ھەرامى كىدووه لەسەر پىاوان فەرمووى : ئەوانەى ئەمە
 دەرۆش بەشيان لە قىامت دا نىيە وە ئەو پۇشاكەى دا بە عومەر , عومەر سەرى سورما وتى :
 ئەمە چۆن ئەو جلە وەرگرم كە تۆ فەرمووت : كە ئاورىشم ھەرامە لەسەر پىاوان پىغەمبەر
 (ﷺ) فەرمووى بىگومان بۇيە ناردم بۇلاى تۆ تا بىفرۆشى يان بىپۆشى عومەر رۆىشت
 وپۇشاكەكەى دا بە برا بى باومرەكەى لەبەر جى بە جى كىردنى فەرمانى پىغەمبەر (ﷺ). ۲۵۴

٢٥٦. ﴿ ئیمانەکەى (أبو ته عله به ى خوشنى) لیوان لیو بوو له دنیایى

ومتمانه ﴿

(دار قطنی) وغەیری ئەویش دەلێت أبو ته عله به ى خوشنى - خۆای لی پازی بێ - یەکیکە لەوانەى له بهیعتى (رضوان) دا بەشداری بوون وپۆزی خەبەر پێغەمبەرى خوا (ﷺ) له غەنیمە بەشى ئەویشی جیا کردووه هەروەها ناردوویەتى بۆلای هۆزەکەى وه عەمرى کورى جرهەمى براى هەر له سەردەمى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) موسلمان بووه،^{٢٥٥} کاتى له راستى ئەم ئاینه گەشتبوو موسلمان بوو دنیای بوو لەوى ئەم ئاینه بۆ هەمیشەى به نەمرى دەمێنیتەوه وخواى پەروردگار ئەهلهکەى بالā دەست دەکات ومنمەت وچاکەى خۆى بەسەر چەوساوەکانى سەر زەویدا دەبارێنێ ودمیانکاته پێشەواو میراتگر لەسەر زەویدا أبو ته عله به دەلێت : هاتم بۆلای پێغەمبەرى خوا (ﷺ) پێم وت : ئەى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) بمنێره بۆ فلان جیگا له شام تا ئەم ئاینهیان پێ راگەیهنین ئەو کاته هیشتا پێغەمبەرى خوا (ﷺ) دەستى نەگەشتبووه ئەو جیگایانه فەرمووى (ألا تسمعون ما یقول هذا ؟) واتە : گوێتان لێ یه ئەم بیاوه چى دەلێت ؟ ئەبو ته عله به وتی : سویند بهو کەسەى گیانى منى بەدەسته دنیام کە دەگەینه ئەوئ وتیایدا بالā دەست دەبین پێغەمبەرى خوا (ﷺ) پەيامى خۆى نووسى وپایدا ناردی.^{٢٥٦}

^{٢٥٥} (الاصابة (٢٧٦/٧) ژبانی عەمرى کورى ئەعەلەبدى خوشنى.

^{٢٥٦} (صحیح: رواة الامام احمد لی {المسند} ٤/١٩٤، ١٩٣).

۲۵۷. ﴿بەسەرھاتی عۆینە کۆری حیصن وئەقرەعی کۆری حابیس لە

خزمەتی پیغمبەردا (ﷺ)﴾

لە سەھلی کۆری (حنظلة) وە دەرگەزەووە کە ووتووێتە عۆینە کۆری حیصن وئەقرەعی کۆری حابیس هاتن بۆلای پیغمبەری خوا (ﷺ) وداوایان لێ کرد کە شتیکیان بداتن فەرمانی دا کە بیانەنێ موعاویە فەرمانی دا نامە ی نووسی بۆیان ئەوێ کە داوایان کردوووە بیانەنێ ئەقرەع نامەکە ی وەرگرت وپێچایەو بە عەمامەکە یەو وەرپێشت عۆینەش نامەکە ی وەرگرت وھات بۆلای پیغمبەری خوا (ﷺ) وتی ئە ی موحەمەد م ن نازانم ئەم نامە یە چە تێدایە وەک نامەکە ی (متمس) ه ؟

(متمس) ی شاعیر بەسەر هاتیکی بە ناو بانگە لەلای عەرەبەکان چوووە تە لای یەکیک لە فەرمانرەواگان وھەجۆی کردوو واتە بە ھۆنراو سەرزنشتی کردوو ئەویش نامە یەکی بۆ نووسیوو کە بیبات بۆلای یەکیک لە سەرکارەکانی گومانی وا بوو کە خەلات دەرگەت لە رینگادا نامەکە دەکاتەو دەبینن نوسراو ھەرکە گەشتە لات بیکۆزە ئەویش نامەکە دەدرێن و بۆی دەردەچێت نێر لەو کاتەووە عەرەبەکان ئەو نامە یان کردوو بە پەندو دەلینەووە چا موعاویە فەرموودەکە ی پیغمبەری خوا ی بۆ گیرایەو پیغمبەری خوا (ﷺ) دەفەرمووی (ئەوێ بەشی خۆ ی ھەبێ و سوال بکات ئەو داوای ناگری زیاتر دەکات بۆ خۆ ی) نوڤەیلی لە جیگایەکی تردا دەلیت فەرمووی (داوای پشکو ی ناگری دۆزەخ زیاتر دەکات بۆ خۆ ی) ووتیان ئە ی پیغمبەری خوا (ﷺ) مرۆڤ چەندی ھەبێ بەشی دەکات ؟ نوڤەیلی لە جیگایەکی تردا دەلیت (مرۆڤ چەندی ھەبێ بەشی دەکات وئێتر نابێ سوال بکات ؟) فەرمووی : ئەوئندە ی ھەبێ کە بەشی شوو پۆژی تیری لێ بخوات.^{۲۵۷}

۲۵۸. ﴿ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ماناى ھاۋەلىيەتى فېرى پىاۋە ئەنصارىيە كە

کرد ﴾

رۆژىك لە رۆژان پىغەمبەر (ﷺ) بە سەفەر چوو گاىرايەكى ئەنصارى بوو بە ھاۋەلى رېنگاى بە رېنگەى خۇياندا دەپۇشتن ھەركەس بە سواری وولاخى خۇى لە ميانەى رېنگا پىغەمبەر (ﷺ) بە شوپىنكا رۇشت ھەندى دارى تىادا بوو رۇشتە ناو دارەكان دواى ماومىيەك دەرچوو دوو لقى لە دارەكان ھىنا يەككىيان پاست بوو يەككىيان لار بوو , راستەكەيانى دايە ھاۋەلەكەى خۇى ئەۋى تىرەنى ھەلگرت ھاۋەلەكەى وتى ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) تۆ شايان تىرى بەم پەلە راستەيان پىغەمبەر (ﷺ) ھەۋالى دايەۋ فەرموۋى دەبىت ھاۋەل لە نامادە باشى وچى بە جى كىردنى پىۋىستىياتى ھاۋەلەكەيدا بىت نەنجا فەرموۋى وانى يە فلان كەس ؟ ھەموو ھاۋەلى كە ھاۋەلى يەككى تىر دەكات ئەۋە بەر پەرسە لە ھاۋەلەكەى نەگەر ھاۋەلەتىيەكەيان سەعاتە رۆژىكىش بىت.^{۲۵۸}

۲۵۹. ﴿ رېزو ئەدەبى عەبدوللاى كورپى عەباس بەرامبەر پىغەمبەرى خوا بى

ئەندازە بوو ﴾

عەبدوللاى كورپى عەباس - خۋاى لى رازى بى - دەلىت : لە كۆتايى شەۋىكدا ھاتم بۇلاى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە پىشتىۋە نوپۇم كىرد نەۋىش دەستى گىرم وراپكىشام تا گەياندىمە لاي قاجى واتە : تەنىشت خۇى وكتاتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پروۋى كىردە پروگە چوۋمە دواۋە وپىغەمبەرى خوا (ﷺ) نوپۇزەكەى كىردو كە لى بوۋىيەۋە فەرموۋى : چىتە بۇچى دىتخەمە تەنىشت خۇمەۋە بەلام تۆ ئەچىتەۋە دواۋە ؟ وتم : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) مەگەر ئەكرى كەسەك لە تەنىشت تۆۋە نوپۇز بكات كە پىغەمبەرى خۋايت وخۋا ئەۋ رېزەى بە تۆ بەخىشۋە ؟ دەلىت : پىغەمبەرى خوا (ﷺ) سەرسام بوو بە قسەكانم دودوۋعاى بۇ كىردم كە خۋا زىاتىر زانست وتىگەىشتەم بى بىبە خىشەت.^{۲۵۹}

^{۲۵۸} (رواه الطبراني).

^{۲۵۹} ھە يە مى دەلىت تەجەد گىزاۋىدەۋە پاۋانى صەحىحن (الجمع) (۱۵۵۲۶).

۲۶۰. بەسەرھاتی نەزری ژنە زەشە دەف لێدەرە کە لە خزمەتی پێغمبەردا

(ﷺ)

بۆرەیدە - خۆی لێ ڕازی بێ - وتی : پێغمبەر (ﷺ) دەرچوو ڕۆشت بۆ غەزایە کە هاتەو و گەڕایەو و بۆ مائەو و کەنیزەکی ڕەش هات وتی : ئەو پێغمبەری خوا نەزرم کردووە ئەگەر خوا بە خێرو خوشی تۆی هێنایەو و لەم غەزایە لە خزمەتدا دەف لێ بدەم و گۆڕانی بێم ؟ بێی فەرموو ئەگەر نەزرت کردووە لێی بدە ئەگینا مەیکە جا کەنیزەکە دەستی کرد بە دەف لێدان جا ئەبو بەکر هات ئەو هەر دەفی خۆی لێ دەدا لە پاشان عەلی هات ئەو هەر دەفی خۆی لێ دەدا لە پاشان عوسمان هات ئەو هەر دەفی خۆی لێ دەدا لە پاشان عومەر هات ئێتر ژنە کە دەفەکە دانا لە ژێر خۆی دا و لەسەری دانیشت جا پێغمبەر (ﷺ) فەرموو : ئەو عومەر بە راستی شەیتان لە تۆ دەترسێت من خۆم دانیشتبووم ئەو ژنە هەر دەفی خۆی لێ دەدا ئەبو بەکر هات ئەو هەر دەفی خۆی لێ دەدا عەلی هات ئەو هەر دەفی خۆی لێ دەدا عوسمانیش هات ئەو هەر دەفی خۆی لێ دەدا بەلام کە تۆ هاتیت ئەو عومەر ئێتر دەفەکە فەرمو دا. ۲۶۰

٢٦١. ﴿ پیغمبەری خوا (ﷺ) نژای کرد بو حوزەیفە ودایکی ﴾

حوزەیفە - خۆای لی پازی بی - وتی دایکم لی پرسیم له کەیهو به خزمەتی پیغمبەر (ﷺ) نهگه یشتووی ؟ وتم له فیسار وختهوه به خزمەتی نهگه یشتووم دایکم قسە ی بی وتم پیم وت لیم گه پ دهم بو خزمەتی ونویزی شیوان له گه لیدا دهکم وداوای لی دهکم که ههم بۆمن وههم بو تو بپارێتهوه وداوای لی خوشبوونمان بو بکات جا چووم ونویزی شیوانم له پشتیهوه کرد ئیتر پیغمبەر (ﷺ) ههر نویزی تری دهکرد ههتا نویزی خهوتنانی کرد له پاشان گه پرایهوه منیش شوینی که وتم که گوئی لی دهنگم بوو فهرمووی : نهوه کی په ؟ حوزەیفە په ؟ وتم : به لی فهرمووی : چیت دهوئ وداخوازیت چیه ؟ خوا له خۆت وله دایکت خوش بیئت له پاشان فهرمووی : نا نهمه فریشتهیهکه یه کهم جاره که دی بو سهرزهوی رووخستهی خواستوه له خوا که بی بۆلای من وسلاوم لی بکات وه مرگینیم بداتی که فاتیمه گه ورهه سهرورهی نافرمانی بهههشته وه حهسهن وحوسهینیش گه ورهه سهرورهی ههموو لاوانی بهههشتن.^{٢٦١}

٢٦٢. ﴿ پیغمبەر (ﷺ) پرووی وه پگێرا له خاوهنی باله خانه بهرزهکه ﴾

نه نهس - خۆای لی پازی بی - ده ئیت : پیغمبەر (ﷺ) جارێک چاوی به باله خانهیهکی بهرز کهوت فهرمووی : نهوه چیه ؟ ووتیان : هی فلانه پیاوی نه نصاریه پیغمبەر (ﷺ) نهو کاته دهنگی نه کرد بهلام گرتیه دل ههتا پوژی خاوهنی نهو باله خانهیه هاته خزمەتی پیغمبەر (ﷺ) کاتی سلاوی لی کرد پیغمبەر (ﷺ) پشتی تیکردوو پرووی لی وه پگێرا بپاوه که چهند جارئ وای کرد ههموو جارێک پیغمبەر (ﷺ) پرووی نه ده دایی جا تیگه یشت که پیغمبەر (ﷺ) له بهر شتیکی لی دگیره ده چی سکالای حالی خۆی له لای ههندی له یاران دهکات نه وانیش باسی باله خانه که ی بو ده گیر نهوه نه ویش ده چی ده پروخینی وتهختی دهکا

لەگەڵ زەویدا هەتا رۆژی پیغمبەر (ﷺ) تەشریفی لەوتوو دەروا سەیر دەکات بەلە خانەکە نەماوە کە هۆی ئەوە دەپرسێ دەلیت خاوەنەکە یەک زانی تۆ لەبەر ئەم بەلە خانەیه رووێ پێ نادە یەک ئه‌ویش چوو رووخاندی پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی دە ی باش باش بزانی کە هەموو خانووێک ئەگەر بۆ پەزای خوا نەبێ لە رۆژی ژیاڵه‌ودا دەبێ بەبارگرانی بۆ خاوەنەکە یەک ئەلام ئەوێ کە ناچار دەبێ بۆ رەزامەندی خوا بێ ئەو قەینا کات واتە ئەوێ کە بە پێی کات وشوێن بوونی پێویست بێ ئەو قەیدی نیە. ^{۲۶۲}

۲۶۲ ﴿بەسەرھاتی ئەو ھاوئەلە یەک سکالای کرد لە براهەکە یەک خزمەتی

پیغمبەردا (ﷺ)﴾

ئەنەس - خۆی لێ پازی بێ - وتی لە سەردەمی پیغمبەردا (ﷺ) دوو برا هەبوون یەکیکیان دەهات بۆ خزمەتی پیغمبەر (ﷺ) لە خزمەتیدا فێری زانست وزانیاری ناين دەبوو ئەوێ تریشیان کارو کەسابەتی دەکردو خۆشی و براکەشی بەخێو دەکرد ئیشکەرەکەیان لەلای پیغمبەر (ﷺ) سکالای لە دەست براکە یەک کرد کە گواپە ئیش وکاری بۆ گوزەرانی خۆی ناکات فەرمووی : رێ ی تێ دەچێ کە خوا لەبەر خاتری ئەو رزق وروزی تۆیش بدا کەواتە گلەیی لێ مەکە. ^{۲۶۳}

^{۲۶۲} (رواه ابو داود بسند صالح).

^{۲۶۳} (رواه الترمذي بسند صحيح).

٢٦٤. ﴿بەسەرھاتی شووشە زێرەکەى مائى پێغەمبەر (ﷺ)﴾

عوقبە - پەزای خۆى لى بى - وتى : لە مەدینە جارىك پێغەمبەر (ﷺ) نوێزى عە
سرى بۆ كردین كە سلاوى دایەو بە پەلە ھەستاو چوو بۆ مائى یەكێك لە ھاوسەرەكانى لە
پاشان گەراپەووە و كە ھاتەووە تەماشای پرووى خەلكەكەى كرد پوانى خەلكەكە سەیریان دى لەم
پەلە كردنەى فەرمووى : ئەو بۆیە وام كرد چونكە لە ناو نوێزەكەدا بیرم كەوتەووە كە
شووشەيەك زێرمان لەلا ھەيە جا ھەزم نەكرد لە مائى مندا ئیوارەى بەسەردابى یان فەرمووى
شەوى بەسەردا بى وە لە مائەووە پێم وتن كە دابەشى بكەن بەسەر ھەزاران دا لە
گێرپانەو مەيەكى تری بوخاریدا لە مائەووە شووشەيەك زێر كە ھى زەكات بوو مابوو ھەزم نەكرد
كە ئەم شەو لە مائى مندا بمىنى. ^{٢٦٤}

٢٦٥. ﴿بەسەرھاتی نەزەرەكەى ئەبو ئیسرائیل﴾

ئەبن عەبباس - خۆى لى پازى بى - وتى : جارىك پێغەمبەر (ﷺ) ووتارى دەدا پیاوێكى
بەینى لەبەر ھەتاووەكە راوہ ستا بوو پرسى بۆچى ئەو پیاوہ وا رەق راوہستاوہ ؟ عەرزىان كرد
ئەوہ ئەبو ئیسرائیلە نەزرى كردووە بە پێوہ لەبەر خۆر رەق راوہستى و دانەنیشى و نەچیتە
بەر سێبەر و قسە نەكاو لە ھەمان كاتدا بە رۆزوىش بى فەرمووى : فەرمانى پى بكە و لە زمانى
منەوہ پى بلى : كە قسە بكا و بچیتە بەر سێبەر و دانیشى بەلام رۆزووەكەى تەواو بكات. ^{٢٦٥}

^{٢٦٤} (آخرجه: البخاري {٨٥١}).

^{٢٦٥} (آخرجه: البخاري {٦٧٠٤}).

٢٦٦. ﴿عەبدوڵلای کوری موغەففەل پەییوەندی پچراند لەگەڵ خزمەکەى﴾

ئەبو سەعید عەبدوڵلای کوری موغەففەل - رەزای خۆی لى بى - وتى پیغمبەر (ﷺ) رێگەى پەلە پیتکە ھاویشتنى نەدەدا دمیفرموو : ئەمە نە نیجیری پى دەکوژری ونە دوژمنی پى کۆلەوار دەرکری وەلى پى دەرکەوى دەدا لە چاوی بى تاوانیک کویری دەرکات یا دەدا لە ددانى دۆستیک وە ناهەق دەیشکینى دیارە شتیکیش کە ھەر زیانى پووت بى زۆر نابەسەندە. ٢٦٦

لە گیرانەو ھەیکى تردا خزمیکى ئیبنو موغەففەل پەلە پیتکەى دەھاویشت ئەویش ھەدمغەى لى کردو وتى: پیغمبەر (ﷺ) رێگەى پەلە پیتکەى ھاویشتنى نەدەدا دمیفرموو : شتى وا راوى پى ناکرێ بەلام خزمەکەى دوو بارە تى ھەلچوو ھو و دەستى کردو ھە پەلە پیتکە و ھشاندن عەبدوڵلایش توورە بوو وتى من پیت دەلیم کە پیغمبەر (ﷺ) رێگەى شتى وا نادا کەجى دوو بارە پەلە پیتکە فری دەدەى کەوا بوو بىراى بىر قسەت لەگەڵ ناکەم .

٢٦٧. ﴿کە فەرمانەکەى پیغمبەرى پیگەیش پیاو ھەمۆ ھەمۆ﴾

تفاقەکەى خۆى دایە ئەسەمىیەکە ﴿﴾

ئەنەس - خۆى لى رازى بى - وتى: لاویکی ئەسەمى وتى : ئەى پیغمبەرى خوا (ﷺ) من دەمەوى بچم بۆ غەزا وەلى ھیچ کەرستە ھەم نە کە خۆى بى ریک بەم فەرمووی : برۆ بۆلای ھالانە پیاو ئەو خۆى نامادە کرد بوو تفاقی ریک خستبوو بەلام نەخۆش کەوتوو و ناچى لاو ھەم چوو بۆلای ووتى پیغمبەر (ﷺ) سلاوت لى دەرکات و دمیفرمووی : تفاقەکەى خۆت بەدەى بەمن پیاو ھەم بەزەنەکەى خۆى وت کچى ئەو تفاقی کە بۆ خۆم نامادە کردبوو گشتى بێنەو بیدە بەمە وە ھیچى لى گل مەدەرەو ھە سا بەو خواپە ھەرچى لەو تفاقی گل بەدەیتەو ھە بۆ خۆمان خیری لى نابینن. ٢٦٧

٢٦٦ (آخرجه: البخاري {٦٢٢٠} ومسلم {١٩٥٤} .

٢٦٧ (رواه مسلم {١٨٩٤} .

۲۶۸. ﴿ئوبەي كۆرى كەعب دەستى كرد بە گریان لە خوشى ئەوھى كە خۆى گەورە رېزى لى ناوہ﴾

ئەنەس - خۆى لى رازى بى - وتى : پىغەمبەر (ﷺ) بە ئوبەي كۆرى كەعبى فەرموو
خۆى گەورە وسەرورم فەرمانى پى كرووم كە سوورەتى (لم يكن الذين كفروا) ت لەلا بخوینم
ئوبەي وتى خوا بۇ خۆى ناوى منى هینا بۆت ؟ فەرمووى بەئى ئىتر ئوبەي لە خوشى
ئەوھى كە خوا ئەو دەستى قەدرو رېزەي لىناوہ دەستى كرد بە گریان.^{۲۶۸}

۲۶۹. ﴿عەبدوللاى كۆرى عەمر ئاواتە خواز بوو مۇلەتەكەي پىغەمبەرى خۆى قىبوولبكردايە﴾

لە عەبدوللاى كۆرى عەمرەوہ دەئىت : باوكم ئافرەتتىكى قورمىشى بۇ مارە كردم ئەوہ بوو
كاتى ھاتە ژوورمەوہ بۆلام دەبىنم تافەتم نىە بىچم بە دەورىدا بەھۆى كۆشش و ووزەي زۆر كە
لە پەرسىشى ھەك نوئىز و رۆژو و بە كارى دىنم پاشان عەمرى كۆرى عاصى باوكى ھات بۆلاى
بووگەكەي و پەرسى : ھاوسەرەكەت چۆن دەبىنى ؟ وتى : باشترین پىاوە يان باشترین ھاوسەرە
لە ناو ئەو پىاوانەدا كە بە ھىچ جۆرى نەھاتوون بە دەورى ئافرەتانیان دا ولتییان نزیك
نەبوونەتەوہ دەئىت : باوكىشم ھات بۆم ولىم توورەبوو وتى ئافرەتتىكى خاوەن پلەو پایەي
قورمىشم بۆمارە كرووى تا پشتى تى بكەيت و سارد و سەپى لەگەلیدا ؟ دەئىت : پاشان بەرەو
لاى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دەرچوو بۇ سكالاً كردن لىم پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ناردى بە
دوامداو فەرمووى : (أتصوم النهار ؟) واتە : بە رۆژوو دەبىت ؟ وتم : بەئى فەرمووى : شەو
نوئىز دەكەي ؟ وتم : بەئى فەرمووى : (ولكن أصوم وأفطر , وأصلي وأنام , وألمس النساء
فمن رغب عن سنتي فليس مني) واتە بەلام من ھەندى جار بە رۆژوو دەبم ھەندى
جارىش بە رۆژوو نابم ھە شەو نوئىزىش دەكەم و دەشخەوم و ھەماق خىزانەكانىشم دەدەم بەوھى

خۇميان لى دوور نەخەمەو ھەر كەسپىش لە سوننەتى من لابلادت ئەو لەمن نىيە فەرمووى : (أقرأ القرآن من كل شهر) واتە قورئان لە ھەموو مانگىڭدا خەتم بکە وتم : توانای لەو زياترم ھەيە فەرمووى : (فأقرأ في كل عشرة أيام) دەى لە دە رۆژ جاريڭدا خەتمى كە وتم توانای زياتر لەو ھەشم ھەيە فەرمووى (فأقرأه في كل ثلاث) واتە دەى لە ماوئى سى رۆژدا خەتمى كە وپاشان فەرمووى : (صم في كل شهر ثلاثة أيام) واتە : لە ھەر مانگىڭدا سى رۆژ بە رۆژو بە وتم : لەو زياترىش ئەتوانم دەلىت : بەردەوام پېغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) لە گەلما ھات تا فەرمووى : (صم يوما وأفطر يوما افضل الصيام وهو صيام أخي داود) واتە : رۆژى نا رۆژى بە رۆژو بە وئەو باشتىر بە رۆژو بوونە وداودى برايش ھەر بەو جۆرە بەرۆژو دەبوو پاشان فەرمووى : (فإن لكل عابد شرة , ولكل شرة فترة , فأما الى سنة وإما الى بدعة فمن كانت فترته الى سنة فقد اهتدى , ومن كانت فترته الى غير ذلك فقد هلك)^{۲۶۹}.

واتە ھەر عابىڭ گۆرچو گۆلى وسەرگەرمى يەكى تىايەو ھەر سەرگەرمىەكىش يان خواستىڭ كاتىكى تىايە مەروڤ لەشى خاوە ئەو ماوئە يان بەرەو سووننەتى دەبات يان بەرەو بىدعە لەبەر ئەو ھەر كەسى ماوئى ووجان وسستى يەكەى بەرەو سووننەتى بەرىت ئەو رېنموونى كراوە وئەو ھەشى بەرەو بىدعەى بەرىت ئەو تىاجووە وە ئەم پياوہ گەورەو عابىدە بەرپەزە عىبدوللاى كورپى عەمر- خواى لى رازى بى - كاتى چو بە سالىدا دەيفەرموو: خۆزگە ئەو دەرڤەت ومۆلەتەنەى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) پىي دابووم وبوى خستەم روو قەبەلم بگردايە...^{۲۷۰}

^{۲۶۹} (صحیح: ابی عاصم گىراوتىرە, وە ابن حبان لە صحیحە كەيدا).

^{۲۷۰} (صحیح بخارى ۱/۱۹۱, ۱۸۹) وە برۋانە سىر اعلام النبلاء ۳/۸۴).

۲۷۰. ﴿ ئوم شورەيك لە ئاسمانەوہ سەتلىك ئاوى بۆھات ﴾

ئوم شورەيك خاتوو غوزمىيەى گچى جابرى كۆرى حەكىمى دۆسى يە زۆربەى زانايان دەلّين : ئەو ئافرىتە بوو كە خۆى پېشكەشى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) كرد بەلام ئەو قىبوولى نەكرد وئوم شورەيك شووى نەكرد ھەتا وفاتى كرد ئىبن عەباس دەلّيت : ئىسلام كەوتە دلى ئوم شورەيك ۋەھر لە مەككە موسلمان بوو لەو كاتەدا ھاوسەرى (أبى العسكرى دوسى) بوو پاشان بە نەينى دەچووہ لای ئافرىتانى قورمىش ۋھانى ئەدان بۆ لای ئىسلام تاۋەكو لای ئەھلى مەككە ئاشكرا بوو برديان وپپيان وت : ئەگەر لەبەر خاترى ھۆزەكەت نەبوايە ۋمھاو ۋمھا مان لى ئەكردى بەلام ئەتگىرپىنەوہ بۆلای ھۆزەكەت دەلّيت : پاشان خستميانە سەر پىشتى وشتىك بەبى ئەوہى ھىچ شتىك لەسەر پىشتى وشتەكەوہ ھەبىت پاشان سى رۆژ بەو جۆرە بەجپيان ھىشتم بەبى ئەوہى نان و نە ئاوم پى بدن ۋە كاتى لە جى يەك دابەزىن منيان لەبەر خۆردا ئەبەستەوہ وخۇشيان نەچوونە سىبەرىك و نان و ئاويان لى بىرپىووم ئەوہ بوو لە كاتىكدا كە لە جىيەك دابەزىوون ومنيان لەبەر خۆردەكە دابەستىووە ۋەھەستەم بە ساردى يەك كرد كەوتە سەر سنگەم دەبىنەم سەتلىك ئاۋە گرتەم و بىرىكەم لى خواردەوہ پاشان لە دەستەم ۋەمرگىرايەوہ ۋبەرز كرايەوہ پاشان گەرايەوہ ۋ گرتەم ودىسان لىم خواردەوہ ۋبەرز كرايەوہ ۋچەند جارىك ئەمە دوو پات بوويەوہ تا تىر ئاۋ بووم ۋئەوہى تيايدا مايەوہ كردم بە سەر لەش ۋجلەكانمدا ئەوہ بوو كە بە خەبەر ھاتن ۋ شوپنەۋارى ئاويان پىۋە بىنىم ھالەم باش بوو پىيان وتەم : خۆت بەرداۋە ۋ لە ئاۋەكەى ئىمەت خواردۆتەوہ ؟ وتەم نە بەخوا شتەكە بەو جۆرە بوو كە بۆتان باس دەكەم ۋوتيان ئەگەر راست بلىيت ئەوا ئاينەكەى تۆ باشترە لە ئاينەكەى ئىمە ئەوہ بوو كە سەيرى ئاۋەكەى خۇيانيان كرد ھىچى لى كەم نەبوو بوو ھەر لەۋىدا موسلمان بوون.

۲۷۱

۲۷۱. ﴿پرسىيارەكەى ئوم سەلەمە لە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە بارەى درىژى پۇشاكى ئافرەتان﴾

رۇژنىك پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كرد بە ھاوولەكانى كە جل و بەرگ كورت بكەنەو تا ھۆكارى خۇ بەكەم گرتنى پىوھ ديار بىت و ترساندىنى لە درىژى جل و بەرگ فەرمووى : ھەر كەس جل و بەرگى درىژ لەبەر بكات بۇ خۇ بە گەورە گرتن و فیزو خۇ نواندن خوا لە رۇژى دواپیدا سەپىرى ناكات ئوم سەلەمە وويستى پرسىيار لە ھوكمى درىژى پۇشاكى ئافرماتان بكات وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەى ئافرماتان چى بكەن لە درىژى پۇشاكيان ؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى با بستىك بۇ پۇشاكيان تەواوھ ئوم سەلەمە وتى كەواتە قاجيان دەرەكەوئىت پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى : دەى با پۇشاكەكە درىژ بكەنەو بەلىك كە نزىكەى شەست سانتىمەتر با زياتر نەبىت. ۲۷۲

۲۷۲. ﴿ئافرەتلىك بەسر وولاخىكەوھ راجەلەكى لە خزمەتى پىغەمبەردا (ﷺ)﴾

ئىبن عەباس - رمزى خاوى لى بى - دەئىت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە رەھوچا كە شوئىننىكە لە نىوان مەككەو مەدىنەدا گەيشت بە كۆمەلە سوارنىك سەلامى لى كردن و فەرمووى : ئىوھ لە كام ھۆزن ؟ ووتيان : لە ھۆزى مۇسلمانانين ووتيان ئەى ئىوھ كىن ؟ ئەوانەى كە لە خزمەتىدا بوون ووتيان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئافرەتلىك بەسر وولاخىكەوھ راجەلەكى لەو شوئىنەدا كە ھەك كەزاوھ واپە بەلام سەققى نىيە پەلى مىندالىكى گرت وھىنايە دەرەوھ وتى : ئەى پى غەمبەرى خوا (ﷺ) نايە ئەم مىندالە ھەجى بوو دەبى ؟ فەرمووى : بەلى بۇ تۆش پاداشتى ھەيە . . . ۲۷۳

۲۷۲ (رواه الرمذي).

۲۷۳ (سنن ابر داود رقم (۱۷۳۶) وصححه الشيخ الالباني).

۲۷۲. ﴿ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بە ئىينەكەى بە جى گەياند بۇ عەبدوللاى

كۆرى ئەبو لەھەمسائە ﴾

صەحابەيەك مە ناوى عەبدوللاى كۆرى ئەبو لەھەمسائە يە بۆمان دەگىرپىتەوۈدە ئىت :
لە پىش ئەوۋدا كە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىكرى بە پىغەمبەرى شتىكم لى كرى ھەندى لە
بەھاكەى لە سەرم مابوو نەمدابوۋىيە ۋە عدو بە ئىنم دايە كە لە فلان شوپندا لە فلان رۇزدا
لەو كاتەدا ئەۋەى كە لەلام ماۋە تەسلىمى بىكەم بەلام بەھۋى مەشغەلى بەشتى ترەۋە
ۋەمەدەكەى خۆم لە بىر چۆۋە پاش سى شەۋ نەمجا بىر كەۋتەۋە كەمەن ۋەمەدەم داۋە كە بىچم
ئەۋ پلرمىيە بۇ موحەمەد (ﷺ) بىبەم خۇ ئەۋ لەۋى چاۋمىرپىم دەكات بۆيە بە پەلە رۇپىشتم بۇ
شوپنە دىپارى كراۋەكە تەماشە دەكەم ۋا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەۋى يە ھىشتا ھەر چاۋمىرپى
مەن دەكات بە تەرىقىيەۋە چوۋمە خىزمەتى ۋەرزىم كىرد : ئەۋە خۇمەن ۋەمەدەكەى خۆم لەبىر
چوۋ بۆۋە ئەى جەنابت لە كەيەۋە لىرە ۋە ستاۋى ؟ ۋامزانى ئەۋ رۆزە كە ھاتوۋەۋە مەن
نەھاتوۋم رۇپىشتۆتەۋە ۋنىستا سەمى لىرە داۋەتەۋە بزائى نامبىننى بەلام پىغەمبەرى خوا
فەرموۋى : { يا فتى لقد شققت علي أنا هنا منذ ثلاث أنتظر ك } .^{۲۷۴}

ۋاتە : - فەرموۋى : ئەى كۆرى لاۋ بە راستى توۋشى سەغلەتى زەحمەتت كىردم ئەمە سى

شەۋە مەن لىرە چاۋمىروانت دەكەم .

٢٧٤. ﴿بەسەرھاتی کلیلێ دەرگای کەعبە وینەمالەى {بەنى عبد الدار}﴾

لە زەمانى پێش نیسلامدا کلیلێ دەرگای کەعبەى پەرۆز بە دەست تايەفەى {بەنى عبدالدار} ه بوو کاتیکیش خواى گەورە موخەمەدى (ﷺ) کرد بە پىغەمبەر لەو کاتەدا کلیلێ کەعبە بە دەست کابرایەکەوه بوو ناوی (عوسمانى کورپى تەلحە) بوو کە لە هۆزى {بەنى عبد دار} بوو پەرۆزىکیان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە تەنیشت کەعبە دانیشتبوو چاوى لى بوو وا چەند کەسێک لەگەورە پیاوان و ناودارانى قورەیش وا چوونە لای (عوسمانى کورپى تەلحە) و ئەویش دەرگاکی کەعبەى بۆ کردنەوه چوونە ژوورەوه پىغەمبەرى خواش بە خێرایى چوو بۆلای عوسمان و فەرمووی : - ئەى عوسمان ئایە پێگام دەدەى منیش بچمە ژوورەوهى کەعبەى پەرۆز ؟ عوسمان بە زمانێکى رەق و زبیر وەلامى داوەوه وتى : نەخێر پێگا بۆ هەموو کەس هەیه تەنها بۆ تۆ نەبێ پىغەمبەرى خوا هیچ خۆى توورە نەکرد بەلگۆ بە نەرمیەکەوه فەرمووی : (يا عثمان لعل يوما يأتي يكون المفتاح معي ولا أعطيه لك)

واتە : ئەى عوسمان دنیا هەر وانابى پەنگە پەرۆزێک بێتە پىشەوه من دەسلالت پەیدا بکەم و تۆ بێدە سلالت بکەوى و کلیلێ ئەم کەعبەیه لای من بێت و تۆ داواى بکەى و منیش نەت دەمى . عوسمانى کورپى تەلحە بە لە خۆبایى بوون و گالته جارىهوه وتى : - { إن جاء ذلك اليوم فبطن الأرض خير لي من ظهرها }

واتە : - دە هەرکاتى ئەو پەرۆزە هات ئەى موخەمەد کە تۆ کلیلێ کەعبەت بکەوتە دەست و من چاوەڕێی دەستى تۆبم ئەوه ئەو کاتە ناوسکی زەوى وقەبر بۆمن باشترە تا ئەوهى لەسەر زەوى بژیم بەلێ ئەو ووتویژە لە نێوانیاندا روویدا و لە پەکتزى دوور کەوتنەوه پەرۆزگار هات و چوو پەرۆزان پەرۆزان لە دوايه نیسلام هیزو دەسلالتى پەیدا کردو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) شارى مەککەى هەتەح کردو لە بت و بتپەرستان پاکى کردەوه خەلکی مەککە چەند کەسیکی کەمى نەبێ هەموویان موسلمان بوون یەکی لەوانە عوسمانى کورپى تەلحە پىغەمبەرى خوا چوووه لای کەعبەوه و چاوى بە عوسمان کەوت و فەرمووی : ئەى عوسمان کوا کلیلەکەى کەعبە ؟

عوسمان وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا كلىلەكەى كەعبە لەمالھوۋە دامناۋە لاى دايكم بىچم بىھىنمە خزمەتت ؟ فەرموۋى : بىرۆ بىھىنە عوسمان چوۋە مالھوۋە بە دايكى وت دايە گيان كلىلەكە كانى كەعبەم بىدىيە پىغەمبەرى خوا داۋاى دەكات دايكى وتى : ھا رۆلە گيان ئەۋە ئەۋ رۆزىيە كە پىغەمبەرى خوا پىيى وتى رۆزىك دى كلىلى كەعبە دەست من دەكەۋى وتۆ چاۋمىپى دەستى من دەكەى عوسمان وتى دايە واز لەۋ قسانە بىنە خىرا كلىلەكەم بىدىيە پىغەمبەرى خوا چاۋمىپىمە وموشتاقە بۆ چوۋنە ناۋ كەعبەۋە تا لە بت باكى بىكاتەۋە دايكى وتى : دە بىرۆ وا كلىلەكان لە ناۋ جلو بەرگە دانراۋەكەمدا يە بەئى تا عەسمان كلىلەكەى دۆزىيەۋە ماۋمىيەكى پىچوۋ وەكەمى دوا كەۋت پىغەمبەرى خوا فەرموۋى عوسمان دوا كەۋت ونەھاتەۋە ئەى عومەرى كۆرى خەتتاب بىچۆ بۆ مالى عوسمان كلىلەكەى لى ۋەرىگرە وبەپەلە بۆم بىنە ئىمامى عومەر چوۋ بۆمالى عوسمانى كۆرى تەلجە ۋلە دەرگاي دا ۋفەرموۋى ئەى عوسمان كوا كلىلەكە ؟ لەۋ كاتەدا دايكى عوسمان ھەستاۋ خىرا كلىلەكەى ھىناۋ دايە دەست ئىمامى عومەر چونكە دەيزانى عومەر نەرم ونيانى نىيە بەرامبەر كەسىك كە سەر پىچى لە فەرمانى پىغەمبەرى خوا بىكات ئىمامى عومەر كلىلەكەى ۋەرىگر و عوسمانى كۆرى تەلجەش بە شوپىندا ھاتەۋە بۆ خزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىغەمبەر (ﷺ) كلىلەكانى لى ۋەرىگر و پروۋى كىردە عوسمان ۋفەرموۋى : { يا عثمان أتذكر يوم قلت لك : لعلني أخذه منك فلا أعطيه لك } دەستدا بى وتۆش چاۋمىپى ئەۋە بىكەى بىدەمەۋە دەستت بەلام نەتەدەمەۋە ئايە لە بىرتە ؟ عوسمانى كۆرى تەلجە بىدەنگ بوۋ تەرىق بۆۋە لە شەرمان سەرى دانەۋاند لەۋ كاتەدا عەباسى مامى پىغەمبەر ھات ۋفەرموۋى : ئەى پىغەمبەرى خوا دەرگاي كەعبە بىكەۋە ۋكلىلەكان بىدە دەست من با لەمەۋدوا بە دەست بىنەمالەى (عەبدولۋتەلىبەۋە) بى كلىلەكان مەدەۋە دەست عوسمانى كۆرى تەلجە بەلام ئەۋە پىغەمبەرى خواپە زۆر لەۋە گەۋرەترە كە تۆلە لە كەس بىكاتەۋە ۋئەمانەت تەسلىمى خاۋنەكەى نەكاتەۋە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كە داۋاى كلىلەكەى لە عوسمان كىردو پاشان ئىمامى عومەرى نارد مەبەستى ئەۋە بوۋ كە دواى كىردنەۋەى دەرگاي كەعبە تەسلىمى بىكاتەۋە بۆيە ئەۋ بەئىنەى كە لە ناۋ دلى خۆيدا دابوۋى كە كلىلەكە بىداتەۋە بە عوسمانى كۆرى تەلجە ھەر چەندە بە زوۋبانىش نەيوتبوۋ ھەر لە بىرى بوۋ فەرموۋى : }

لا يا عباس إنه يوم بر ووفاء يوم بر ووفاء { . دوو جار لەسەر يەك فەرمووی :- نا نا ئەى
 عباس نابى دەست بە سەر کلیلەکانى کەعبەدا بگرم ولە عوسمانى بستیتم وبيدهم بە تۆ
 چونکە ئەمپۆ پۆزى چاکە کردن و وه فادارى يە بەرامبەر بە بەلّين وپەيمان .ئيمە ومعدو
 بەلّينمان دا بە خەلگى مەککە کە زيان وبيرو باوەرو مال و سامانيان پاريزراوه وکەس دەستيان
 بۆ دريژ ناکات يەکى لەوانەى بەر ئەو پەيمان و بەلّينە دەکەوى عوسمانە کە کلیلەکان ھەر لای
 خۆى وبنە مالەکەى بى ئيتەر چۆن بەلّين بشکّينم وکلیلەکەى نەدەمەوہ پاشان بانگى عوسمانى
 کوپى تەلحەى کرد ولە بەر چاوى ھەموو صەحابەکان فەرمووی :- { خذھا يا بني عبد الدار
 خالدة معکم لا ياخذھا منکم إلا ظالم }^{۲۷۰} واتە : - وەرن ئەى بەنى (عبد الدار) کلیلەکانى
 کەعبە وەربگرن وھەتا ھەتايە لای ئیوہ دەبى وھيچ کەس دەست دريژيتان ناکاتە سەر
 وکلیلەکانتان لى ناسەنى ئەو کەسە نەبى کە زالم و ستەمکارە و خراپەکارە بەم شێوہیە
 کلیلەکانى کەعبەى داہەوہ دەست عوسمانى کوپى تەلحە وھەتا پۆزى نەمپۆش کلیلە کەعبەى
 پیرۆز ھەر لای بنەمالەى (عبد الدار) ە وھيچ مەلىک وسەرگەردمىەک بۆى نىە بچیتە ناو
 کەعبەوہ بە ئيزن ورمزامەندى ئەو بنەمالەى نەبى وەکو وھفایەک بۆ ئەو عەھدو بەلّينەى کە
 کاتى خۆى پيغەمبەرى خوا (ﷺ) پيى دان .

٢٧٥. ﴿وہفاداری پیغمبەری خوا (ﷺ) بەرامبەر خیزانەکە ی خەدیجە -

خوای لی پازی بی﴾

پیغمبەری خوا (ﷺ) شاری مەککە ی پەرۆزی فەتەح کردو و ناواتی لە میژینە ی ھاتە دی و نیسلام ڕەگی دا کوتا و ھە بت و بختانەکان لە ناو بران و خەلکی پۆل پۆل دینە ناو ئاینی خوای گەورە و بە راستی ڕۆژیکی بیژنە بوو لە میژووی ئیسلامدا پیغمبەری خوا زۆر سەرقال و مەشغولە ھەموو کەس دمیەوئ قەسە ی لەگەڵدا بکات داوا کاری خۆی پێش کەش بکات نا لەم جەوہ ناسکە دا لەم ھەموو کاروبارە گرنگە دا چاوی بە پیرە ژنیکی پشت جەماوە ی دەست بە گۆچان کەوت پیغمبەری خوا وازی لە ھەموو خەلکە کە ھینا بەرەو ڕووی پیرە ژنە کە ڕۆشت و دەستی گرت و ھینای لای خۆیە وە دانیشان و عەبای موبارەکی خۆی بۆ ڕاخیست ماوە ی یەک سەعات زیاتر گوئی لە قەسە ی پیرە ژنە کە گرت لەو کاتە دا یەکی لەو ھەموو کەسانە ی کە ئەم ڕەفتارە ی پیغمبەری خوا سەرنجی ڕاکیشا کە لەم وەختە ناسکە دا و پیغمبەری خوا ئەو ھەموو کاتە ی خۆی لەگەڵ ئەو پیرە ژنە دا بەسەر بردو عەبای خۆی بۆ ڕاخیست عانیشە ی خیزانی فەرمووی : - ئە ی پیغمبەری خوا ئەو پیرە ژنە کی بوو و ڕیزت گرت و ئەو ھەندە لەگەڵیدا دوا ی ؟ پیغمبەر (ﷺ) کە چاوەکانی پڕ ببوو لە فرمیسک فەرمووی - { إنها صاحبة خديجة كانت تأتينا أيام خديجة } . واتە :- فەرمووی ئە ی عانیشە ئەو یەکی بوو لە دۆستەکانی خەد یجە خاتوونی خیزانم ئەم پیرە ژنە خەد یجە ی زۆر خۆشە و ویست و بەر دەوام سەردانی دەکردین عانیشە وتی :- ئە ی پیغمبەری خوا زیاتر لە سەعاتیک لەگەڵ ئەو پیرە ژنە دا دانیشتبوو ی ئەوە باسی چیتان دەکرد ؟

پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی :- { كنا نتذكر الأيام الخوالي } واتە :- ئە ی عانیشە باسی ئەو ڕۆژگارە شیرین و پڕ خۆشیە مان دەکرد کە کاتی خۆی خەد یجە لە ژیاندا بوو زۆر بەخۆشی ژیا نە لەگەڵدا گوزەراند بە راستی باشتە ی و وەفادارترین ھاوسەر بوو عانیشە - ڕەزای خوای لی بی - غیرە گرتی و بە توورە پیە کەوہ بە پیغمبەری خوای فەرموو :- ئەوہ جیە دیسان باسی ئەو پیرە ژنە ت کردەوہ کە خەد یجە یە کە گۆل ڕزاندوو پیەتی لە گۆرە کەیدا لە

کاتێک دا خۆی گەوره لهو باشتري پي به خشيوي مەبەستی له خۆی بوو که ئەم کچەو ئەو بپوهژن بوو ئەم گەنجه و ئەو کاتی خۆی له پيغه مەبەر به تەمەنتر بوو پيغه مەبەری خوا (ﷺ) وەك وەفادارترین هاوسەر بۆ خيزانی خۆی فەرمووی :- { لا والله ما أبدلني الله من هي خير منها وستني حين منعتني الناس أمنت بي حين كذبني الناس }

واتە نەخیر ئەی عایشە نەبە خوا خۆی گەوره کەسی له خەد یجە باشت ر پي نەبە خشیبووم چونکە خەدی جە ئەو کەسە وەفادارە بوو کە کاتی خەلکی مال و سامانی خۆیان لی قەدەغە کردم ئەو هەموو مال و سەر و مەتە کە ی خۆی بە قوربانی من و دینە کەم کرد وە لهو کاتەدا خەلکی برۆیان پي نە دەهینام و بە درۆیان دەخستەوه کە دەموت پيغه مەبەرو پەوانە گراوی خوام لهو کاتەدا یە کەم کەس کە نیمان ی پي هینام خەد یجە بوو بە راستی ئەوه وەفاداریە ئەوه بەلین و پەیمان بردنە سەرە کە هاوسەر بە هاوسەری خۆی بدات دەزانن کە ی پيغه مەبەری خوا (ﷺ) ناوا وەسفی خەدیجە ی کرد ؟ له کاتێکدا بوو کە جوار دە سال بوو خەدیجە وەفاتی کرد بوو پيغه مەبەری خوا (ﷺ) جوار دە سال بوو له خەدیجە دابرا بوو چەند ژنی تری هینا بوو عایشە ی کچی ئەبو بەکری صدیقی هاوسەری بوو کە چی وەفادار بوو بەرامبەر خەدیجە و هەر گیز له بیری نە دەهچۆوه.^{٢٧٦}

^{٢٧٦} (دین و ژین له ژێر رۆشنایی راسپاردەکانی (رب العالمین) لاپەرە ٦١٦ - ٦١٧).

۲۷۶. ﴿بەھەشتى لى حەرام كرا چونكە خۇي كوشت﴾

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) باسى كەسىك دەگىرپىتەوۋە كە لە نەتەوۋەكانى پېشووۋا بوۋە لە شەپىكدا برىندار دەبى نازارى برىنەكە زۆرى بۇ دىنى بۆيە جەقۇيەك دىنى و دەمارىكى قۇلى خۇي دەبىر ئا وەكو ئەوۋەندەى خۇيىن لى دىت دەمرى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى خۇي گەورە دەربارەى ئەو كەسە كە ئاۋا خۇي كوشت فەرموۋى :- عەبدەكەم پەلەى كرد وئارامى نەگرت بە مردنى خۇي بمرى خۇي كوشت منىش بەھەشتە لى حەرام كرد.^{۲۷۷}

۲۷۷. ﴿پېغەمبەرى خوا (ﷺ) نزاى كرد بۇ پىاۋەكە كە دەستەكانى جوان

بىتەوۋە﴾

موسلىم - رەحمەتى خۇي لى بىت - لە جابىرەوۋە - رەزاى خۇي لى بى - دەگىرپىتەوۋە و دەئىت :- پىاۋىكى بە ناۋ بانگ وناۋدار وزمان رەۋان كە ناۋى (طفيل ابن عمر الدوسي) بوۋ ھاتە خزمەتى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) عەرزى كرد ئەى پېغەمبەرى خوا ئەگەر لوتف بكەى و رەزامەندى بفرموۋى خۇت ويارانت لە زولم و ستەمى خزمە نادان و نەقامەكانت رەزگار بكەيت و مەككە بەجى بېلى و كۆچ بكەى بۇ وولاتى ئىمە ئەۋا بۇت دەبىن بە قەلاى پۇلايىن و شوۋراى ناسنىن و ھەموۋمان خۇمان بە ھوربانى خۇت و دىنەكەت دەكەين بەلام پېغەمبەرى خوا قىۋوللى نەكرد كە كۆچ بكا بۇ ئەۋى چونكە خۇي گەورە ئەۋ سەر بەرزى و شانازى و دەستى خىر لىئانەى ھەلگرتبوۋ بۇ يارىدەمدەرەكانى مەدىنەۋ كەردى بە خەلاتى ئەۋان جا كاتى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) كۆچى كرد بۇ مەدىنەى مونەۋمرە توفەيل و پىاۋىك لە ھۆزەكەى ھەردوۋىكان نىشتىمان و وولاتى خۇيان بەجى ھىشت و كۆچيان كرد بۇ خزمەتى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بۇ شارى مەدىنەى پىرۆز و لەۋى پىاۋەكە نەخۇش كەۋت و ئوقرەى لى بىروا لە تاۋى نازارى لەشى بە دەمە تىرىكى پانكۆلە جەمسەرى پەنجەكانى دەستى خۇي برىپەۋە ئىتر ھەردوۋ دەستى

بريندار بوون وخۇنيان بەربوو وہ خوینەكەيان نەو مستايەوہ ھەتا ھرد پاش ماومىەك توفەيل
 ئەم خزمە مردووى خۇى لە خەودا دەبينى تەماشادەكا شىووى دەم وچاوى زۇر جوانە ورووى
 ومكو مانگى چواردە دەدمروشیتەوہ بەلام ھەردوو دەستى خۇى داپۇشیوہ ومكو ئەووى كە
 ناشرين بن ونەيەوئ كەس چاوى پىيان بکەوئ توفەيل لە خەومگەيدا بە خزمەكەى دەئى
 ھالان كەس خۇ دەزانم تۇ مردووى ودوونيات بەجى ھىشتوہ باشە پىم بلى خواى گەورە چۇن
 بوو لەگەلت دا ؟

كابراش دەئى : بە بەرمكەتى كۆچ كردنم بۇ خزمەتى پېغەمبەرى خوا كەلە خۇشەويستى
 ئەو زاتە مال وھال ونىشتيمان وقەومم بەجى ھىشت لە پاداشتى ئەوہدا خواى گەورە لىم
 خۇش بوو توفەيل دەئى ئەى باشە دەبينم ھەردوو دەستى خۇتت داپۇشیوہ ئەوہ بۇچى
 دەريان ناخەى ؟

ئەويش لە وەلامدا دەئى : ئەى توفەيل خۇت ئاگادارى كە ومختى نازارى زۇرى بۇ ھىنام لە
 تاوى لەشم بەو دەمە تىرە سەرى پەنجەكانى خۇم بريندار كرد ھەر چەندە من بۆيەم وانە
 كرد كە پىي بمرم بەلام ئەوہ بوو تووشى خوین بەربوون بووم ومردم جا لە لايەن خواوہ پىم
 ووترا بە ھوى خۇشەويستىت بۇ پېغەمبەرى خوا كۆچ كردنت بۇ خزمەتى لە ھەموو
 گوناھىكت خۇش بووم بەلام ئەوہى كە بە دەستى خۇت خراپت كردوہ لە لەشى خۇت كە
 دەستەكانى خۇتن چاكى ناكەينەوہ بۆت بەئى بۇ بەيانى توفەيل دىتە خزمەت پېغەمبەرى
 خوا وخەوہكەى بۇ دەگىرپىتەوہ پېغەمبەر(ﷺ) دەفەرمووى ئەم خەوہ راستە وپاشان
 فەرمووى (اللهم وليديه فأغفر) واتە: ئەى خواى گەورەمان لە دەستەكانىشى خۇش بە
 ئەوانىشى بۇ جوان بکە .

۲۸۷. ﴿ناموزگاریه ناودارو گرنگه که ی بیغهمبر (ﷺ) بو ییایکی دل

۲ رفق

صهحابی به پڙ نهی ددرء (ږمزی خوی لئ بښت) دهئیت جارښکیان گابرایهک هاته
خزمهتی پښه مبهړ شهکوی حالئ خوی کرد که دلئ ږمه وهه چهند قورنئی بؤ
بخویندر ږته وه ویر له مردن وقهبر وهیامهت بکاته وه دلئ نهړم نابښ و دلئ ږمه عهرزی
پښه مبهړی کرد نایه چی بکات ؟ پښه مبهړی خوا (ﷺ) فهرمووی : نه گهر چه ز دهکیت دلت
نهړم بښت و به پیوستی و ناواتی دلئ خوټ بگهیت نهوا (اِرحم الیټیم، و امسح رأسه، و اطعمه
من طعامک، یلین قلبک، و تدرک حاجتک). ^{۲۷۸} واته : به زه بیټ به هه تیودا بښته وه و دمست به
سهریدا به ښنه و نه خواردنی خوټی دهر خوارد بده به وه دلت نهړم دمبښت وبه ناواتی دلئ خوټ
دهگهی .

۲۷۹. ﴿ نَافِرَتِيْكَ بِهَهَشْتِيْ بُوْ مُسُوْگَهَر بُوو لَه بَهَر خَاَتَرِيْ دُوو كُچَه كَانِي ﴾

دایکی نیمانداران عانیسه - رهزای خوای لیبیت - بۆمان دهگیریتیه وه ودهلیت : رۆژیکیان له ژووره که ی خۆمدا له مالی پیغه مبهری خوادا (ﷺ) دانیشتبوووم لهو کاته دا ژنیکی هژار له دهرگای ژوورمه که می داو که دهرگام لی کرده وه ته ماشام کرد دوو گچۆله ی له گهل دا بوو نیشانه ی برسیه تی به دهم وچاویانه وه ده خویندرایه وه بۆیه دایکه که یان داوای لی کردم که شتیکیان پی بدهم بیخۆن منیش هه موو ژوو رو مالکهم گه پام ته نها سی دنکه خورماد دۆزیه وه سی دنکه خۆرماکهم دایه دهست ژنه که ونه ویش یه کی دهنگی خورمای دایه کچه کانی وه هر خیرا خواردیان وقووتیان داو نه م دایکه که ناگری برسیه تی تینی بۆ هیئا بوو دنکه خورماکه ی که بهر خۆی که وتبوو بردی بۆ دهمی بۆ نه وه ی که می ک لهو برسیه تییه ی بیته خواره وه به لām هه ردوو کچه که ی داوایان لی کرد که دنکه خورماکه ی خۆی بدات به وان ئافره ته که ش دنکه

٢٧٨ (رواه الطبراني وصححه الالباني).

خورماكەى خۆشى كە خەرىك بوو بىخوات كردى بە دوو كەرتمەو وداى بەوان وبۇ خۆى هيجى نەخوارد عائىشە - خواى لى رازى بى - دەلىت : ئەم كارەى ئەو ئافەرتە بىومۇنەم بۇ ئەو دوو كچۆلە ھەتىوانەى زۆر سەرنجى پاكىشام و كارەكەى زۆر لام پەسەند بوو زۆر بە دلم بوو لەبەر ئەو كاتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھاتەو بۇ مائەو بۆم گىپرايەو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى (إن الله قد أوجب لها بها الجنة , أو اعتقها بها من النار).^{۲۷۹} واتە خواى گەورە لەبەر خاترى ئەو دوو كچە بەھەشتى بۇ دايكەكەيان مسۆگەر كردووە يان فەرمووى خواى گەورە بە ھۆى چاكە كردن و خزمەت كردنى ئەو دوو كچۆلە يەو ئەو دايكەيان لە ناگرى دۆزەخ نازاد دەكات .

۲۸۰. نىھەتى دل لە كارو كەسابە تدايە ﴿﴾

كەعبى كورى عومرە - پرمزاي خواى لى بى - بۆمان دەگىپىتەو و دەلىت : رۆزىكەيان كە كۆمەلى ھاوەل لە خزمەت پىغەمبەرى خوادا دانىشتبوون نا لەو لەو كاتمەدا گەنجىكى زۆر جوان و رىك و بىك بە بەردەمياندا ھات و سەلامى كرد زۆر لەش سووكانە دەھات و دەچوو شتى دەگرى و دەفرۆشت و كەل و پەلى باردەكردو دادەگرت صەحابەكان رپويان كرده پىغەمبەرى خۆشەويست و ووتيان : (لو كان هذا في سبيل الله) واتە : خۆزگايە ماندوو بوونى ئەو كۆرە گەنجە كە ئاوا بۇ كارو كاسپى لەشى سووكە بە ھەلمەتە و دانىشتن نازانى خۆزگە بۇ خوا بوايە ولە رىگای خوادا ئاوا تىكۆشەر بوايە چونكە صەحابەكان وا حالى بوو بوون كارو كاسپى كردن با حەلالىش بى ھەر پەيوەندى بە دونياو زىانى دونياو ھەيە وھيىچ پاداشىك بۇ كاسپ كار لای خۆى دانانى جا بۇ راستكردنەوئى ئەم بۆچوونە ھەلەيە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وەلامى دانەو و فەرمووى ئەى صەحابەكان ئەى ھەموو موسلمانان دەى بزائن نا ئەم گەنجە روح سووكە لەش سووكە كاسبە (إن كان خرج يسعى على ولده صيغارا فهو في سبيل الله) .

واتە : ئەم کۆرە کاسبە ئەگەر بۆیە ئاوا هەتێبە دەکا وئەملاو ئەولا دەکاو نازانی دانیشی مەبەستی لەم کاسبی کردنەى ئەوە بێ ئەگەر مندالی بچووکی هەبێ منداڵە بچووکیەکانی کە چاومرپی دەستی ئەم باوکەیانن ئیوارە شتیکیان بۆ بەریتەو و تیریان بکاو پێداویستیهکانیان بۆ دابین بکاو مال و مندالی چاوا لە دەست و دەمی دەرو دراوسێ و خەڵک نەبن ئەگەر بەم نیتەو کاسبی بکات ئەوا هەموو هەنگاوێکی بە چاکەیهک بۆ دەنووسرێ و پاداشتی وەکو ئەو کەسانەیه کە لە پێناوی خوادا تێدە کۆشن، (وإن کان خرج یسعی علی أبوین شیخین کبیرین فهو فی سبیل الله).

واتە : هەر وەها ئەگەر ئەم کۆرە گەنجە لەم کاسبی و هاتوو چۆیهیدا مەبەستی ئەوە بێ کە باوک و دایکی پێو پەککەوتەى کەلای ئەمەن و بەختیان دەکاو ناھێڵی موحتاج بن و پرووت و ڕەجالی و نەداری پیریان پێو دیار بێ ئەگەر بەم نیتەو کاسبی بکا ئەو ئەو کارو کەسابەتەى بە تێکۆشان لە رێی خوادا بۆ حیساب دەکری دواى ئەو پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی : (وإن کان خرج یسعی علی نفسه یعفاها فهو فی سبیل الله).

واتە : ئەگەر ئەم کۆرە گەنجە بەیانی کە لە مال دێتە دەر وەو بەو نیتەو بێتە ئەم بازار وەو و ئاوا خۆی هیلاک دەکا بۆ ئەوێ کە پێویستیهکانی ژیاى خۆی دابین بکاو تووشی دەست پانکردنەو لەم و لەو نەبێ و خەڵکی نەتێن بەرەلایە و بە خۆراپی دەسووریتەو بۆ نا ئەم مەبەستە کاسبی بکات ئەو هەر بە جیهاد بۆی حیسابە و خوا پاداشتی گەورەى دەداتەو بەلام (وإن کان خرج یسعی ریا و مفاخرة فهو فی سبیل الشیطان).^{٢٨٠}

واتە ئەگەر ئەم کۆرە کاسبە مەبەستی لەم کاسبی کردن و پیاو پێیدا کردنەیدا هەر ئەوێبێ کە خۆی دەوڵەمەند بکاو و پاشان بە مال و سامانەکەى فیزو دەعیە بکا بەسەر خەڵکیدا ئەو بۆ رێگای شەیتانە و خوا لێی رازی نابێ کە واتە : پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە جوار نیتەى دڵ لە کار و کاسبیدا بۆ سیانیان فەرمووی ئەو کاسبیە بەخوا بەرستی حسابە بە مەرجیک واجبە دینییهکانی لەسەر نەفەوتینی ئەمجا بەشی چوارەمی بە بەشی شەیتان دانا .

^{٢٨٠} (رواه الطبرانی و رجاله رجال الصحیح).

٢٨١. ﴿ نِيَمَامِي عَهْلِي نِيَشِي بُو پِيرَه ژَنِيك كَرْد بَه شازدە دەنگ خورما ﴾

رۆژیکیان نيمامي عهلي (پەڕزای خۆی لێ بێت) چوو نیشی بۆ پیرە ژنیک کرد نیشەکش
 ئەو بوو ئاوی بۆ لە بیر دەردەھێنا بەلام دۆلچەکە کە زۆر گەورە بوو زۆری ئاو دەگرت و فۆرس
 بوو پەتەکش زۆر زبرو ناخۆش بوو بۆیە دەستی نيمامي عهلي سوور ببۆو و قەش قەش بوو
 کاتی لە ئاو هەلکێشانەکە بۆو وە پیرە ژنەکە شازدە دەنگە خورمای دایە نيمامي عهلي لە
 رێگای مالهووە پێغمەربەری خوا (ﷺ) تووشی نيمامي عهلي بوو کە تەوقەى لەگەڵدا کردو
 سەیری دەستی کرد و سوور بۆتەو و ئاوساو فەرمووی ئەى عهلي ئەو بەجى وات لێ
 هاتوو ؟ نيمامي عهلي فەرمووی : ئەى پێغمەربەری خوا ئاوم هەلکێشاو شازدە دەنگە خورما
 وەرگرت پێغمەربەری خوا فەرمووی : دەبێتە با منیش لەو خورما پاک و حەلālەى بە دەست
 هێناو بخۆم جا نيمامي عهلي لەو بارەو دەفەرمووی :

لحمل الصخر على قمم الجبال   أحب إلي من منن الرجال
 يقول الناس لي في الكسب عار   فقلت العار في ذل السؤال

واتە هەلگرتنی بەردی گەورە و هێنانە خوارەوێ بە پشت لەسەر شاخی بەرزەو بە
 لامەوە خۆشترە لەوێ کە منەت باری خەلکی بێم و جاو لە دەستیان بێم خەلکی پێم دەلێن کە لە
 هەندێ کارو کاسبیدا عەیب و عار هەیە و خەلکی بە چاوی سووک سەیری دەکەن بەلام من
 دەلێم : عەیبە و کەم و کۆری ئەوێ کە نینسان دەست لە خەلکی پان بکاتەو و دوور کەوێتەو
 لە کارو کاسبی حەلāl و بە هۆی سوال کردن و پارانەو لە خەلکیەو تووشی زەلیلی ببێ. ^{٢٨١}

۲۸۲. ﴿ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئامۇڭگارى ميوە فرۇشېك دىھكات ﴾

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) زۆر گرنگى دەدا بەۋەدى كە لە كاتى فرۇشتىنى ميوە ۋەھەر كەلو بەلىكدا دىۋى دەرەۋەۋە ناۋەۋەۋى ۋەكو يەك بىت ۋەكو جارىكىيان پىغەمبەرى خوا بەلاى كابرايەكدا رۇيشت كە خوار دەمەنى ۋەمىۋە دىفرۇشت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى (صاحب الطعام أسفل هذا مثل أعلاء ؟ فقال نعم يا رسول الله) فەرموۋى : ئەى خاۋمنى ئەۋ خۇراكە ۋەفرۇشيارى ئەۋ ميوەيە ئايە ژىرەۋەۋى ئەۋ خۇراكە ۋەمىۋەيەش ۋەكو سەرەۋەكەۋى ۋايە ؟ كابرا ۋتى : بەئى ئەى پىغەمبەرى خوا پاشان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى دەى بزانن ۋناگادار بن (من غش المسلمين فليس منهم) ۋاتە ھەر كەسېك فېل ۋغەش لە مۇسلمانان بىكات ۋلە كاتى كرىن ۋفرۇشتندا دەستيان بېرى ۋخراپيان بە چاك پى بفرۇشى ئەۋە لە كۆمەلى مۇسلمانان حىساب نىيە. ^{۲۸۲}

۲۸۳. ﴿ دادپەرۋەرى پىغەمبەر (ﷺ) ئە دانەۋەۋى قەرزدا ﴾

خەۋلە كىچى قەيس خىزانى سەر كەردەۋى شەھىدانى ئىسلام جەمەزى كۆرى عەبدولمولىب - رەزاي خۋاى لى بىت - بۇمان دەگىرپتەۋە ۋدەلىت كابرايەك لە بەنى ساعىدە ھەندى خورماى بە قەرز بە پىغەمبەرى خۋادا بوۋ دۋاى تەۋاۋ بوۋنى ماۋەۋى قەرزەكە ھاتە خزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) داۋاى قەرزەكەۋى كەردەۋە پىغەمبەرى خۋاش قەرمانى كەرد بە پىاۋىك لە يارىدەدەرانى مەدىنەيى كە بىچى خورماكە بداتەۋە بە خاۋمنى خورماكە بەئى كابرا لەگەل خاۋەن قەرزەكەدا رۇيشت ۋبەردىيە ئەۋ شوئىنەۋى كە خورماى لىبوۋ خورماكەۋى بۇ كىشاۋ داپەۋە بە كابراى خاۋەن خورما تەماشاي كەرد ئەۋ خورمايە ۋەكو خورماكەۋى خۋى باش نىيە ۋبە دلى نەبوۋ بۇيە ۋتى : من ئەۋ خورما خراپە لە جىياتى خورما چاكەكەۋى خۇم كە كاتى خۋى بە قەرز داۋمە بە پىغەمبەرى خوا ۋەرى ناگرمەۋە ۋخورماى باشم دەۋى كابراى مەدىنەيى ۋتى :

(أترد علی رسول الله ؟) ئەووە تۆ شت بەسەر پێغەمبەری خوا دادە یەو ؟ کابرا وتی : (نعد ومن أحق بالعدل من رسول الله) بەتۆ شتی خراپ لە حیاتی شتی باش وەرناگرمەو و نامەوێ باشە چ کەسێک لایەق ترە بەوێ کە بە دادپەروری هەقی خاوەن ماف بداتەووە ئە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ؟ بەم شیوەیە هاتنەووە بۆ خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەموو بەسەر هاتەکەیان بۆ گێڕایەووە پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەردوو چاوی پێرۆزی پێ بوو لە فرمێسکی خوێشی و فەرمووی (صدق ومن أحق بالعدل مني لا قدس الله أمة لا يأخذ ضعيفها حقه من شديدها ولا يتعتقه) واتە ئەم کابرا خاوەن هەقە راست دەکات ئایە چ کەسێک لە من لایەقترە بۆ ئەوێ کە مافی خەلکی بە داد پەروری بداتەووە ؟ خۆی گەورە ئەو گەل و میلەتە بە رزناگاتەووە و خوێشی ناوێن لە کاتیکیدا کە هەزار و بێ دەسلالت و بیکەسیان نەتوانی داوای مافی خۆی لە دەسلالتدا بکات و هەقی خۆی بە تەواوی لێ وەرگیرێتەووە ئەمجا فەرمووی: ئەو خەولەوێ گەجی قەیس کە نامۆزنی بێرۆ خورمایەکی زۆر باشی بدەووە ئەو خورمایەکی بدەووە کە دلی پێی رازی دەبێ چونکە (فانه ليس من غريم يخرج من عند غريمه راضيا إلا صلت عليه دواب الأرض ونون البحار، وليس من عبد يلوي غريمه وهو يجد إلا كتب الله عليه في كل يوم وليلة إثمًا) واتە : هەر کاتی خاوەن قەرز لە کاتی دیاریکراوی قەرز وەرگرتنەووەدا چوو بۆ لای قەرزارەکە و ئەویش بو پووی گەش و دلی فراوانەووە هەر وەکو یەکەم جار کە قەرزهەکی وەرگرتبوو ئاوا بە پوو خوێشەووە قەرزهەکی دایەووە دلی خاوەن قەرزهەکی رازیکرد ئەووە زیندەوهرانی سەر زەوی و ماسی دهریاگان دووعای خیری بۆ دەکەن و هەر قەرزداری لە کاتی دیاریکراوی دانەوێ قەرزهەکی تەواوی هەبوو پارەو مالهەکی لەبەر دەستدا بوو بە لاجم نامادە نەبوو قەرزهەکی بداتەووە تا وەکو خاوەن قەرزهەکی بێ نومیید بوو لەو وەرگرتنەووەی چونکە هەر ئەمڕۆ سبەو پێ کرد بوو ئەوا بە هەموو شەوو پوژژێک کە ئەم قەرزدارە بەناڕەوا دەست بەسەر ئەو مالهەدا دەگرێ خوا تاوانێکی لەسەر دەنوسێ. ^{٢٨٣}

٢٨٤. ﴿ راست کۆیی لە قسەدا دروشمی مروۆفی بڕوادرە ﴾

عەبدوڵلای کۆری عامیر (پەزای خۆی لێ بیّت) دەئێت : رۆژێکیان پیغمبەری خوا (ﷺ) مالى نێمەدا دانیش بوو لەو کاتەدا من منداڵ بووم لە دەرەوێ مالى یاریم دەکرد دایکم بانگی کردم وە فەرمووی (هيا تعال أعطيك) رۆڵە گیان وەرەو شتێک دەدەم ؟ پیغمبەری خوا فەرمووی (ما أردت أن تعطيه ؟) نیازت وایە چی بەدیت ؟ دایکم وتی خورمای دەدەم خوشەوێست (ﷺ) فەرمووی (أما إنك لو لم تعطه شيئاً كتبت عليك كذبة) نەگەر هیچت نەدایە بە درۆیەکت لەسەر دەنووسرا.^{٢٨٤}

٢٨٥. ﴿ رێنمایی یەگەى پیغمبەر (ﷺ) بۆ پیاویکی ئەنصاری بوو بەمایەى خێرو بەرەگەت ﴾

ئیمام نەبو حەنیفە - پەحمەتی خۆی لێ بیّت - لە موسنەدەکیدە لە جابری کۆری عەبدوڵلای - پەزای خۆی لێ بیّت - دەگێرێتەو کە پیاویک لە ئەنصاریەکان ھاتە خزمەت پیغمبەری خوا (ﷺ) عەرزى کرد : ئەى پیغمبەری خوا چەند سالتیکە ژنم ھەبە تا ئیستا خوا منداڵی پێ نەبەخشوی و هیچ منداڵمان نیە ئەى پیغمبەری خوا بەھۆی ئەووە دڵی خۆم و خیزانم زۆر تەنگە باشە چی بکەم ؟

پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی : (فأین أنت من كثرة الإستغفار وكثرة الصدقة ترزق بها) واتە : باشە تۆ فلان کەس لەگەڵ زۆر داوای لێبوردن کردن لە خوا (استغفر الله) و وتنى ئەو زیکرە ھەروەھا خیرات کردن و بەخشینی مالدی چۆنی تا بەھۆی ئەووە خوا منداڵت پێ ببەخشی ؟ واتە : پیغمبەری خوا (ﷺ) کابرای رێنموونی کرد بۆ دوو شت : یەگەم : زۆر زیکری (استغفر الله) بکات

دووهم : بە پێی تواناو دەسلاتی مادبى خۆی لە خێرو خیرات کردن درێفی نەکات .

بەلێ کابرا دواى ئەووە زۆر خێری دەکرد و یارمەتی ھەژارو نەدارانی دەدا و بەردەوام زیکری پێرۆزی (استغفر الله) دەکرد ، جابر - خۆی لێ رازی بیّت - دەئێت : دواى ئەووە ئەو کابرایەم ببینی یەووە خۆی گەورە نۆ کۆری پێ ببەخشی .

۲۸۶. ﴿نافره تىكى ته لاقدر او له خزمهتى پيغه مبهردا (ﷺ) سكالاي كرد

له درى ميړده كهي﴾

عهبدو ئلاى كورى عومهر (رهمزاي خواى لى بيت) نهم به سهر هاته مان بو دمگيرپيته وه
وده ئيت :

(ان امرأة قالت يا رسول الله، إن ابني هذا كان بطني له وعاء، وشدني له سقاء، وحجري له
حواء، وإن أباه طلقني، وأراد أن ينتزعه مني، فقال رسول الله (ﷺ) أنت أحق به مالم
تنكحي).^{۲۸۵}

واته ژنيكى ته لاقدر او هاته خزمهتى پيغه مبهردا وعهرزى كرد نهى پيغه مبهردا خوا نهم
كورپه بچكولهى كه له باوشمدايه پيش نه وهى كه له دايك ببيى سكم بوى كيسه بووه نو مانگ
به چهرمى سكم هه لمگرتووه دواى له دايك بوونيشى مهكم كونده ناوى نهو بووه وه باوشم
ياتاغ وراخهردى نهو بووه وتياخه وتووه ونيسراحتى كردووه نيستا باوكى منى ته لاق داوه
ودهيهوى له منى وهربگرپيته وه به خوا نازانم له تاوى نهم جگهر گوشه يه م چى بكهم نايا
دهتوانى ليم بستينپيته وه و بيباته وه بولاى خوى ؟

پيغه مبهردا خوا (ﷺ) فهرمووى تو مافت زياتره كه مندا له كهت لابي و بو خوت
به خيوى بكهى تا نهو كاتهى شوو به پياويكى تر دهكهى .

۲۸۷. كە گۆي بېستى بەسەر ھاتى پياۋەكە بوو پېغەمبەر (ﷺ) زۆر

گريا

سەر دەمى بەختەۋەرىيەو رۆزى زىرىنى ئىسلام بەسەر زەۋيدا بلاۋبۆتەۋە صەحابەكان لە مزگەۋتى پېغەمبەردا (ﷺ) لە خزمەت (رسول الله) دانىشتىۋون ۋەھموو لاشەيان بۆتە گۆچكە بۇ ئەۋەى قەرمایشىك لەۋ دەمە پىرۆزە بېتە دەرەۋە ۋەئەۋانىش ۋەرى بگرن ۋەدونىاۋ قىامەتى خۇيانى پى ئاۋەدان بکەنەۋە جارو بارەش قسەى خۇش ۋەپرسىارو ۋەلامىك دەكەۋىتە نىۋان (رسول الله) ۋەصەحابە دىئۆزۈ ۋەفادارەكانىيەۋە ۋەخۇشەۋىستى خوا زەردەخەنە دەپگرى ۋەددانى پىرۆزى ۋەك گەۋەھەر ۋەمرۋارى بەلكو زۆر جوانتر دەدرەۋىشتەۋە صەحابەكانىش زەردەخەنە ۋەپىگەنن دېتە سەر لىۋيان ۋەنىۋچەۋانىان دەدرەۋىشتەۋە (الله اكبر) لەۋ دىمەنە، (الله اكبر) لەۋ مەجلىسە پىر بەختەۋەرىيە داۋا دەكەم لە خوا منىش ۋەنىۋەش ۋەھموو نىمانداران لە بەھەشتى بەرىندا بە خزمەت مەجلىسى پېغەمبەر ۋەاۋەلانى بگەيەنى (الله امين) بەلى پېغەمبەرى خوا يەك بە يەك سەرنجى صەحابەكانى دەدات ۋەلىيان ۋەورد دەبىتەۋە لە ناو ۋەھموۋياندا ۋەكابرايەك دانىشتۋە بەلام غەمبارە دلى خۇش نىيە بەلكو زۆربەى كات چاۋەكانى پىر لە فرمىسكى قەتىس ماۋ باشە دەبى چى لى قەۋمابى ؟ خەم خۇرى ۋەھموو ئوممەتى ئىسلام موحەممەد (ﷺ) ۋەرو لەۋ كەسە دەكات ۋەدەفەرمۋى ئەرئى دەكرى پىم بلىئى ھۆى چىيە ۋە غەمبارىت ؟ ھۆى چىيە زەردەخەنە لەسەر لىۋت تۆراۋە ؟ ئەۋىش ۋەلام دەداتەۋە ۋەباسى خۇى دەگىرپىتەۋە بەلى كابرا دەست بە گىرپانەۋەى ھۆى غەمگىنى يەكەى دەكاۋ دەلى : ئەى پېغەمبەرى خوا من لە زەمانى جاھىلىمدا پىش مۇسلمان بوۋنم ھەرچەندە مۇسلمانىش بوۋم بەلام خوا لەۋ گوناھە گەۋرەم خۇش نەبىت پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرمۋى بۆم باس بکە ئەۋ گوناھە گەۋرەيە چىيە كە تۆ كرەۋتە كابرا ۋەتى قوربان من يەكىك بوۋم لەۋ كەسانەى كە زۆر ۋەقەم لە بوۋنى كچ بوۋ بەلام ئەۋە بوۋ كاتى كە ئىم ھىنا ۋەمندالمان بوۋ كچمان بوۋ ۋەيستم ھەر بە مەلۇتكەيى بىخەمە ژىر گلەۋە ۋەبىكۆزم بەلام ئىمەكەم زۆر لىم پاراپەۋە كە ۋازى لى بىنم ۋەنەيكۆزم چۈنكە نۆبەرمىيەتى ۋەلى پى دەكرىتەۋە

و ئاو دەنگی یەكە لە مالهوه لە گەلیدا منیش لەبەر خاتری خێزانهكەم دڵم نەرم بوو و واژە
لێ هینا بەلێ سال بە سال ئەم كچه گەورە بوو تا بالغ بوو ئەوئەندە جوان بوو لە جوانترین
كچی ئەو دەوروو بەرە دەژمێردرا ئەو بوو خەلگی هاتن بۆ خوازبێنی منیش بەمە نارەحەت
بووم دەمارگیری جاهیلیم جوولاً و بێرم کردەو ئەگەر بیدەم بە شوو ھەر عەیبە و كەم و كۆریە
بۆم و چۆن خەلگی ببن بە زاوام خۆ ئەگەر بە شووشی نەدەم ولە مالهوه ببەیتلەووە خەلگی
باشم باس ناکەن و پێی عەیبدار دەبم بۆیە لە دلی خۆم دا بریارمدا كە بیکۆژم بۆ ئەم
مەبەستەش خێزانهكەم بانگ کردو و تەم كچهكەمان حازر بكە دەمەوئ سەردانی خزانمان
بكەم و ئەویش لەگەڵ خۆمدا دەیبەم خێزانهكەم وتی نەخێر چۆن شتی وا دەكەم ژنەكەم
وتی دە سوێندەم بۆ یخۆ و پەیمانم بدەری كە بە سەلامەتی دەیبەیتەووە بۆم منیش وەعدو
بەلێنم پێدا ولەگەڵ كچهكەم بە رێ كەوتین تا گەشتینە چۆلەوانیەك دەستی كچهكەم گرت
و بردم بۆ لای بیرێکی قوول سەیری ناو بیرەكەم كرد زۆر قوول بوو لە دلی خۆمدا و تەم : زۆر
باشە لەم بیرەدا دەبخنكێنم و ھەرگیز ناتوانی لەم بیرە قوولە بێتە دەرەو جا كاتی سەیری ناو
بیرەكەم دەكرد و سەیری كچهكەم دەكرد كچهكەم حالی بوو كە نیازی لە ناو بردنیم ھەبە
چونكە ئەویش دەیزانی كە بوونی كچ مایە عەیب و عارە لەو كۆمەلگایەدا بۆیە زۆر بە
توندی باوھشی پێدا كردم و ماچی كردم و دەستی كرد بە گریان و زۆر پاراھەو كە نەبیکۆژم
منیش سۆژم جوولاً و بێرپارم دا كە لە ناوی نەبەم بەلام دیسان دەمار گیری نەقامی و نەزانیم
جوولایەووە پێی و تەم چۆن قبوول دەكەی كچت ھەبێ و خەلگی بێنە خوازبێنی و كچهكەت بێتە
ژنی خەلك بۆیە ئەمجارمیان زۆر بە توندی پەلاماری كچهكەم داو لەسەر سەر فرێم داھە ناو
بیرەكەووە و ئەویش قیژاندی و ھاواری كرد بابە گیان لەسەر چی منت كوشت ؟ ئیتەر ھەر ھاواری
دەكرد و دەپارایەووە تا ئەو بوو دەنگی نەماو بە تەواوی خنكا ئیستاش ئەی پێغەمبەری خوا
ئەو دەنگەي كە وتی: بابە گیان لەسەر چی منت كوشت ھەر لە مێشكەداھە ولە بێرم ناچیتەووە
جا لەو دەترسم و چەندە موسلمان بووم و زۆر لەو كردەویمەم پەشیمانم بەلام تاوانەكەم
ئەوئەندە گەورمە دەترسم خوا لێم خۆش نەبێ كاتی كاترا قسەكانی تەواو كرد پێغەمبەری
خوا فرمێسك بە چاوە پێرۆزەكانیدا ھاتە خوارەووە و زۆر گریا ھەموو صەحابەكانیش دەستیان

كرد به گريان نهمجا پىغەمبەر (ﷺ) بهو كابرايهى فەرموو : (لو امرت أن أعاقب أحداً بما فعل في الجاهلية لعاقبتك)

واتە ئەگەر فەرمانم پێ بەدرايه سزای كەسێك بەدەم لەسەر ئەو كردهوانەى كە لە سەردەمى نەقامىدا پێش مەسلمان بوونى كردهوونى ئەوا من سزای تۆم دەدا لەسەر كوشتنى ئەو كچە بەستەزمانە بێتاوانەت.^{۲۸۶}

۲۸۸ - ﴿پازى كردنى دلى منداڵ دەبێتە هوێ پازى كردنى خواى گەوره﴾

جارىكيان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) چوو بۆلاى عوسمانى كورپى مەزەعون لەو كاتەدا عوسمان منداڵىكى بچكۆلەى خۆى لایبوو لە باوەشى گرتبوو ماجى دەكرد وبە دەمىهوە پىدەكەنى وپارى وگالتەى لەگەندا دەكرد پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى ئەى عوسمان ئەمە كورپە ؟ عوسمان وتى : بەلى فەرمووى ئەى عوسمان ئەم كورپى خۆت زۆر خۆش دەوى ؟ عوسمان وتى : ئەرى وەللاھى ئەى پىغەمبەرى خوا بە قەدەر هەردوو چاوم خۆشم دەوى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : دە گوێ بگرە با منىش شتێك پێ بلىم كە خۆشەويستى ئەو منداڵە بە لەلا زياتر بكات عوسمان فەرمووى بە خۆم ودايكم وپاوكمەو بە قوربانى ببين ئەى پىغەمبەرى خوا بفەرموو وا گويم لىتە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى : (إنه من ترضى صبيا من نسله حتى يرضى ترضاه الله يوم القيامة حتى يرضى) واتە ھەر كەسێك منداڵىكى بچكۆلانەى وەجەى خۆى پازى بكات تا دلى پازى دەبێت خواى گەورەش لە پۆزى قىامەتدا دلى ئەو كەسە پازى دەكات ھەتا دلى پازى دەبێت ---^{۲۸۷}.

^{۲۸۹} (دين وژين لە ژێر رۆشنايى راسپاردەكانى (رب العالمين) لاپەرە ۲۲۰ - ۲۲۲)

^{۲۸۷} (دين وژين لە ژێر رۆشنايى راسپاردەكانى (رب العالمين) لاپەرە ۲۶۰).

۲۸۹. ﴿خۇشەويستى پىغەمبەر (ﷺ) بۇ ھەسەن وھوسەين بى سنوور بوو﴾

تەبەرائى لە سەلمانەوھ (پەزاي خوای لى بى) گىپراوئەتەوھ كە دەئىت : لە دەمورى پىغەمبەرى
خوادا بووين ئوم ئەيمەن - پەزاي خوای لى بى - ھات و وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ)
ھەسەن وھوسەين بىز بوون لە مال چوونە دەرەوھ وئەھاتوونەتەوھ دەفەرمووى : كاتەكەى
كاتى نيوەرۇ بوو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : (قوموا فأطلبوا ابني) واتە : ھەست بە
دوای كورەكاندا بگەرپن صەحابەكان ھەر كەسەى بە لايەكدا رۆيشتن و دەستيان كرد بە گەرپان
سەلمان دەفەرمووى منيش بە دوای پىغەمبەرى خوادا رۆيشتە ئەومندەى پى نەچوو
گەيشتىنە بنارى شاخەكە سەير دەكەين وا ھەسەن وھوسەين لە ترسان خۇيان لەپەك
ئالاندووھ و باومشيان بەپەكدا كردووھ لە بەرامبەرياندا ماركە لە سەر كلك و مستاوھ وزمانى
دەردىنى و بلىسەى ئاگر وژمەر لە دەمىوھ دەر دەچى پىغەمبەرى خوا بەپەلە بەرمو مارەكە
رۆيشت مارەكەش سەرمەنجى پىغەمبەرى خوای داو پاشان رۆيشت و خۆى كرد بە كونيكدان ئىنجا
پىغەمبەرى خوا (ر) چوو بەلای ھەسەن وھوسەين وليكى گردنەومو دەستى بە پروياندا ھىناو
فەرمووى : (بأبي وأمي أنتما ما أكرمكما على الله) واتە : دايك و باوكم بە قوربانان بىت چەند
بەرپزن لای خوا پاشان يەككىيانى خستە سەر شانى راستى وئەوى تریشيانى خستە سەر شانى
چەپى وھىنانىوھ بۇ مائەوھ .

۲۹۰. ﴿ پێغەمبەر ﷺ) پیاوێکی راسپارد کە دادگەریی لە نیوان

مندالەکانیدا ﴿

نیمامی بەیھەقی گیراویەتەووە لە ئەنەسەووە کە پیاویک لە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) دانیشتو کورێکی ھات ماچی کرد و لە سەر باوھشی خۆی داینا پاشان کچیکی ھات و وویستی لەسەر باوھشی باوکی دانیشی بەلام باوکی دەستی گرت و لەسەر باوھشی لایبرد لە تەنیشت خۆیەووەداینیشاند پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەم نیمەنە ناپەرھەمت بوو فەرمووی (فما عدلت بینھما) ئایە بۆچی دادگەر نەبوویت لە نیوانیاندا ؟ ئایە ئەو مندالە تاوانی چینی کە نەتەنیشت لە باوھشتدا دابنیشی ؟ تەنھا تاوانی ئەومێھ کە کچە ؟ ئایا نازانی ئەو مندالە کچە چەند دلی شکا ؟ چۆن بەزەمی بە خۆیدا ھاتەووە ؟ چۆن ھەستیکرد براکە ی لای باوکی خۆشەویست ترە ؟ کە ئەمەش وا دەگات ئەو کچە لە کاتی گەورەیشدا ئەو ھەلوێستە ی باوکی لە یاد نەچێ و پرقی لە باوک و براکە ی بێ.

۲۹۱. ﴿ پێغەمبەری خوا چەند ووشەیەکی پرشنگداری فییری عەبدوڵلای کوری

مەسعود کرد ﴿

ئێبن عەساکیر وەدیلەمی لە ئێبن مەسعوودەووە - پەزای خۆی لی بێ - گیراویانەتەووە کە فەرموویەتی : عەرزی پێغەمبەری خوا م کرد کە چەند ووشەیکم فییر بکە سوودی زۆری تێدا کۆببیتەووە . واتە : ووشەکان کەم بن بەلام لە مانادا زۆر سوودمەند بن خۆشەویست (ﷺ) فەرمووی : (اعبد الله ولا تشرك به شيئاً) خوا بەھەق بپەرستە و هیچ شتێک مەبکە بە شەریک وھاوبەشی (وزل مع القرآن اینما زال) لەگەڵ قورئاندا بە لە ھەر کۆیەک دا بوو ھەرچی قورئان فەرمووی ھەر ئەووە جی بە جی بکە (واقبل الحق ممن جاء به صعيراً او كبيراً) وە ھەق قبوڵ بکە جا ئەو ھەقە ھەر کەس ھینابیتی وتبیتی گەورە بیت یان بچوووک (وان كان بغیضا بعيدا) با ئەو کەسە ی قسە ی ھەقەکەت بێ دەلی کەسیکی بیگانەش بێ وکەسێک بێ رفیشت لی

بئ (ورد الباطل ممن جاء به صغيرا او كبيرا كان حبيبا قريبا) فهرمووی شتی نارموا و نابه جئ و باتیلش وهرمه گره و وازی لی بینه و بیدمه دواوه جا هر کهس ووتبیتی و هینابیتی بچووک بیت یان گه و ره بیت با نه و که سه ی نه و سه و کرده و نا به جئ و به تاله ده کاو ده لی که سیک بئ خزم ت بئ و نزیک و خوشه و یست بئ ---

۲۹۲. به سه مهاتای عه بدو ئلای کوری بیشیری مازنی له خزمهاتی پیغه مهردا (ع.ه.ه.ه.)

عه بدو ئلای کوری بیشیری مازنی - رهزای خوی لی بیت - که سه حابی پیغه مهره (ع.ه.ه.ه.) دمه رمووی : من مندا ل بووم دایکم بانگی کردم و هیشوو ترئ یه کی دامی که ببهم بؤ پیغه مهری خوا (ع.ه.ه.ه.) منیش بهر له وهی بیگه یه تم له رتگا لیم خوارد کاتی گه یستمه خزمهت پیغه مههر و ترئ یه گه دایه دهستی پیغه مهری خوا (ع.ه.ه.ه.) سهیری هیشوو ترئ یه که ی کرد بینی بؤل کیشم کردوو و لیم خواردوو بؤیه گوئ ی راکیشام و فهرمووی نه ی فیل باز نه وه بؤچی نه و ترئ بهت والی کردوو ؟ واته : پیغه مهری خوا (ع.ه.ه.ه.) بهم گوئ راکیشانه نه و مندا له ی ناگادار کرده وه که کاریکی نا به جئ کردوو بیگومان نه و ناگادار کردنه وه یه به گوئ راکیشان ته ئسرو کاریگه ری خوی هه بووه و مندا له که دهرسی لیورگرتوو و نه وه تا گه و ره بووه و بؤته پیاو نه م با سه ی هر له بیر ه. ^{۲۸۸}

۲۹۲. ﴿ نِیمامی عومەر ئاواتە خواز بوو کە کۆرەگەیی وەلامی پرسیارەگەیی

پێغەمبەری خۆای بدابایەوه ﴾

صەحابی گەنج و شارەزا عەبدوللای کۆری نِیمامی عومەر - خۆای لی پازی بی - دەئیت: جاریکیان کە من تەمەنم منداڵ بوو لە خزمەت باوکمدا چووینە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) کە چووینە خزمەتی تەماشامان کرد وا چەند صەحابی لە پیرو لە گەنج لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا دانیشتبوون و دەوری پێغەمبەریان داوه و بە راستی نوورو بەرەمکەت لە مەجلیسەگە بەرز دەبووه دەئیت : من و باوکم سەلاممان کردو چووین لە شوێنیکدا کە چۆل بوو دانیشتین وگویمان بۆ فەرماشتهکانی پێغەمبەر راگرت جا یەکیک لە ئوسلوبە پر حیکمەتەکانی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بۆ رازاندنەوهی مەجلیس وکردنەوهی میشک و دل و دەروونی گوێگر بۆ فەرموودەکانی ئەوه بوو کە لی جار پرسیاری لەو گەسانە دەکرد کە گوینان بۆ گرتوووه بۆ ئەوهی ئەوانیش قەسە خۆیان هەبی و ئازادی رادەبرینی بۆچوونەکانیان لی زەوت نەکریت عەبدوللای دەئیت : جا هەر لەو مەجلیسەدا پێغەمبەری خوا بە چاوه جوان وەر مێهەربانییەکانی سەیریکی یەکە بە یەگەیی ناو مەجلیسەگەیی کردو فەرمووی : خۆشەویستانم ئەی هاوێلە بەرپێزەگانم پرسیاریکتان لی دەکەم کێتان زانی وەلامم بداتەوه پرسیارەگەشم نەمەیه (إن من الشجرة شجرة لا سیقط ورقها وإنما مثل المؤمن فحدثوني ما هي ؟)

واتە : بە راستی درەختێک هەیه لە ناو درەختەکاندا هیچ کاتی گەلاکانی هەئناوەری و زۆر خۆراگرو پەگ داکوتراوه و هیزی رمشەبا نایچوولێت نەم درەختە وەک ئینسانی نیماندار وایە نیمانداریش ناوا خۆراگرو بە عەزیمەت و وورە بەرزو چاوەتەرس و هەمیشە گەش و دل کراوێه فەرمووی دەی پێم بلێن ئەو درەختە چیە ؟ عەبدوللای دەئیت دانیشتوانی مەجلیسەگە دەستیان کرد بە ناو بردنی درەختەکانی بیابان و شیوو دۆلەکان بەلام هیچیان وولامەگەیان راست نەبوو منیش کە منداڵ بووم لە مەجلیسەگەدا دانیشتبووم یەکسەر بە میشکەدا هات کە ئەو درەختە داری خورمایە وویستم قەسە بکەم وبلێم : ئەی پێغەمبەری خوا من دەزانم ئەو درەختە چیە , ئەوه داری خورمایە بەلام کە سەرم هەلپری تەماشام کرد

ئیمامی ئەبو بەگرو عومەری باوکم دانیشتبووون بۆیە شەرمم کرد قسە لە مەجلیسێکدا بکەم کە ئیمامی ئەبو بەگرو باوکمی تیا دانیشتبۆ ئەووە بوو قسەم نەکرد پاشان پیغەمبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمووی دەمادام گەستان نەتانزانی ئەو درەختە کامەییە وای من بێتان دەلێم : ئەووە درەختی دار خورمایە عەبدوللّا دەلێت : جا کاتێ چووینەووە بۆ مائەووە بە باوکم وت بابە گیان بەخوا من دەمزانی کە ئەو دارە پیغەمبەری خوا (ﷺ) دەربارە پرسیاری کرد چیە دەمزانی داری خورمایە بەلام بەخوا شەرمم کرد تۆ وئیمامی ئەبو بەگرو دانیشن و من قسە بکەم ئیمامی عومەر فەرمووی بەلام ڕۆلە گیان بزانی ئەگەر بتوتایە و قسەت بکردایە لە لای من خۆشتر بوو لەوێ کە ڕانە حوشتی سوور کە بەنرخترین سامانە لای عەرەب هێ من بوايە.

۲۸۹

۲۹۴. ﴿ئەبى شەھم﴾ تەوہی کردو بە ئینی دا بە پیغەمبەری خوا (ﷺ) ﴿﴾

﴿ئەبى شەھم﴾ - ڕەزای خۆی لى بێت - بۆمان دەگێژیتەووە و دەلێت : من کەسێک بووم بى ئیش و کار دەسوورامەووە و زۆر حەزم بە نزیکى لە ئافەرتان دەکرد تا ئەووە بوو لەگەڵ کۆمەلەیک دا هاتم بۆ شاری مەدینەى پێرۆز بۆ ئەووە پەیمان بەدەین بە پیغەمبەری خوا (ﷺ) و وەعدى بەدەینى کە دیفاع لە ئیسلام بکەین و جیھاد لە پێناوی خوادا بکەین بەلام کە گەشتینە مەدینە کات زۆر درەنگ بوو شەو بوو پیغەمبەری خواش چەند ئیشیکى زەرورى هەبوو نەیدەتوانى چاوى بەم کۆمەلە خەلکە بکەوێ لەبەر ئەووە دەبوايە تا بەیانى چاوەڕێمان بکردایە ئەووە بوو بلاق بووینەووە من لە یەکیک لە کۆلانەکانى شاری مەدینەدا لەو شەویدا تووشى ئافەرتێک بووم نزیک بوومەووە لە ئافەرتەکە و جل و بەرگەگەیم ڕاکێشا ئافەرتەکە وەلامى نەدایەووە و ڕۆشت بۆ بەیانى هەموومان گۆبووینەووە و چووین بۆ خزمەتى پیغەمبەری خوا (ﷺ) پیغەمبەری خوا زۆر دڵ خۆش بوو سلاوى لە خەلکەکە کردو بە ڕوویەکی گەشەووە پێشوازی لى کردن و یەکە یەکە دەستى خستە دەستى پیاووەکانەووە و عەھد و پەیمانى لى وەرگرتن تا سەرە گەپشتە سەر

من منیش ومکو ئەو خەڵکە دەستم درێژ کرد بۆ ئەوەی دەست بڤخەمە دەستی (رسول الله) وه
 وپەیمانی بدهمى بەلام پێغەمبەرى خوا دەستی نەهێنایە پێشەوه وفەرمووی : (احسبك صاحب
 الفیرة ؟) فەرمووی : ئایا تۆ نەبووی دوینی شو جلی ئافرمته کەت راگیشا ؟ دەلی زانیم
 خوای گەوره ئاگاداری کردۆتەوه ئەگینا خو کەس ئاگای له من نەبوو بۆیه دانم نا به هەڵەى
 خوێمداو وتم : بەلی فەرمووی : بپرۆ دەست ناخەمە دەستتەوه و پەیمانێتی وەرناگرم چونکە
 نینسانیک داوین پاك نەبی له ئیسلامدا جیگای نابیتەوه بەلی پێغەمبەرى خوا (ﷺ) پشتی
 تى کردم وروپشت منیش زۆر بەلامەوه سەیر بوو ئایا پێغەمبەرى خوا هەر له سەر ئەوەی
 دەستم بۆ بەرگی ئافرمتهک بردوووه پەیمانم لى وەرناگرێ و دەست ناخاته دەستمەوه ئایا
 ئەمەش به داوین پیسی حیسابه ؟

بۆیه یەگسەر له دلی خوێمدا بریارم داو هاوارم کرد ئەى پێغەمبەرى خوا پەیمانم لى
 وەرگره ومەحرووم مەکە لهو دەستە پیرۆزەت بەلین بى جارێکی تر شتی وا ناکەم ومعد بى
 داوین پاك بم ئەمجا پێغەمبەرى خوا ئاوپى بۆ دامەوه وزەردەخەنەیهکی بۆ کردم وفەرمووی :
 ئایا ومعدو بەلین دەدهی لەمەودوا رەفتاری وا نابەجى نەکەیتەوه ؟ وتم بەلینت دەدهمى
 فەرمووی دەى کەواته دەستت بپێنە ئەمجا دەستی خستە ناو دەستمەوه وپەیمانی لى
 وەرگرتم.^{۲۹۰}

^{۲۹۰} (ئیمامى نەحمەد روایەتى کردووه).

۲۹۵. ﴿مژدەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بۇ پىاويكى پىر﴾

لە تەفسىرى ئىبن كەئىر ج ۶ ص ۱۱۷ باسى بەسرھاتىك دەكاتىك دەلىت جارىكيان كابرايەكى پىر كەلەبەر پىرى برۇكانى ھاتبوونە سەرچاوى ھاتە خزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وتى ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كابرايەك ھەرچى خراپە و تاوانە كرديەتى ھەرچى بى شەرى و كارى نارەوا بوى رى كرديى درىغى لى نەكردووه ئەو كابرايە ئەوئەند گوناھبارە ئەگەر گوناھەكانى بەسەر ھەموو ئەھلى سەر زەويدا دابەش بكرىن لىيان زىاد دەبىت ئايا ئەگەر بەم ھەموو گوناھەو تەوبە بكات خوا لى خۇش دەبى ؟ پىاودەكە مەبەستى خوى بوو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرمووى ئايا مۇسلمان بوويت ؟ پىاودەكە وتى من بەراستى و لە دلەوہ بروام ھەيە و بە زمانىش دەلىم : (أشهد أن لا اله الا الله وحده لا شريك له ، واشهد أن محمدا عبده ورسوله) شايتەتى دەدەم كە ھىچ خوايەك نىە شايتەنى پەرستى بى جگە لە زاتى خوا ئەو خوايە ھىچ ھاوبەش و شەرىكى نىە وە من شايتەتى دەدەم كە موحەممەد بەندەى خوايە ، پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرمووى : (فإن الله غافر لك ما كنت كذالك ومبذل سيئاتك) واتە ھەرمووى ئەى مامە پىرە بزائە كە مادام تۆ ئاوا ئىمانت بە خوا و بە پىغەمبەرەكەى ھىناوہ و خۆت بە تاوانبار دەزانى و لە قاپى ئەودا تەوبە دەكەيت ئەوا مۇژدەت لى بى خوى گەورە لە ھەموو گوناھەكانت خۇش دەبىت و ھەرچى خراپەشە بۆت دەكات بە چاكە ، كابرا بەسەر سورمانەوہ و لە خۇشيان وتى ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئايا خوا ھەموو تاوان و خراپەكارىەكانم بەم ئىمان ھىنان و تەوبەكردنە بۇ دەگۆرپىت بە چاكە ھەرمووى بەلئ دلىابە صەحابەكان دەلىن : كابرا پىرەكە لەخۇشى ئەم مۇژدەمىە رۆيشت و لە رىگادا ھەر دەموت : (الله اكبر الله اكبر) ھەتا لە چاوان ون بوو .

۲۹۶. ﴿کراسەکەى لە پیغمبەرى خوا (ﷺ) وەرگرت تا ببى به کفن بوى﴾

هاوێلى بەرپەزى پیغمبەرى خوا (ﷺ) تەلەحەى گۆرەى عوبەیدوللا (خوای لى رازى بىت) یەكێك بوو لە موسلمانە هەزارەکانى چوار دەورى پیغمبەرى خوا (ﷺ) یەكێکیش بوو لەو دە هاوێلەى کە موژدەى بەهەشتیان پێدراو هەشتەمین کەس بوو کە موسلمان بوو لە مەككەدا پێنجەمین کەس بوو لەسەر دەستى ئەبووبەكرى راستگۆدا موسلمان بوو ، هەرۆهە یەكێك بوو لەو شەش کەسەى کە پێشەوا عومەرى كورى خەتتاب بۆ شورا هەلى بژاردن ئەم هاوێلە بەرپەزى پیاویكى هەزار و دەست كورت بوو هەمیشە لەپشتى پیغمبەرى خوا (ﷺ) نوێزى دەمکرد و لە هیچ نوێزێكدا دووا نەدەكەوت زۆر خوشەویست بوو لە دلى پیغمبەرى خوا (ﷺ) ئەم پیاو هەنا جلیكى هەبوو لەبەرى دەمکرد بۆكاتى نوێزەكان پۆژێك دووای نوێز پیغمبەرى خوا (ﷺ) لەحالى تەلەحەى پرسى ئەویش لەو ئەمدا وتى : سوپاس بۆ خوا و مزەم باشە بەلام پیغمبەرى خوا (ﷺ) ناردى لە مائەوە كراسێكى خۆى هەبوو هینایان و پیشكەشى تەلەحەى كرد كاتێك تەلەحە گەراپەووە بۆ مائەوە هاوسەرەكەى كراسەكەى پیغمبەرى خوا (ﷺ) پى بىنى وتى ئەووە چیت بە پیغمبەرى خوا (ﷺ) وتووە ؟ ئایا شكات لای خوای گەورە لى كردوووە ؟ دەخیل شتى وات نەكردبى تەلەحە وتى سوێند بەخوا نەخیر شكاتم نەركدوووە پیغمبەرى خوا (ﷺ) خۆى پیشكەشى كردم وتى : ئەى بۆ قبۆلت كرد تەلەحە وتى : سوێند بەخوا تەنها لەبەر ئەووە قبۆلم كرد كە بیکەنە كفن كاتێك كە مردم و مەلانیكەتەكان هاتن و لى یان پرسیم كە دیمبارەى ئەو پیاو جى دەلێیت كە خوا ناردویەتى ؟ منیش دەلێم كفنەكەم كراسى ئەو پیغمبەرمیە (ﷺ) هەر لەبەر ئەووش وەرم گرت. ۲۹۱

۲۹۷. ﴿نافرەتە بېۋەژنەكە ئىمانەكەى ليۋان ليۋ بوو لە قەناعەت و

مەمانە﴾

رۆژىك پاش نوپۇزى ئىۋارە پياۋىك دىتە خزمەتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پارچەيەك گۆشتى جوانى ھىنابوۋ بە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وت ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەم گۆشتە بدە بەيەكىك لە ھەزارە مۇسلمانەكان پىغەمبەرى خواش (ﷺ) تەماشىا كرد ھەزارەكانى چوار دەۋورى ھەموو ناننى ئىۋارمىيان خواردووۋە لەگەل ئەۋەش ئى ى پىرسىن كىتان ئەم گۆشتە دەباتەۋە ؟ وتيان ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىۋىستىمان پى ى نىيە نانمان خواردووۋە پىغەمبەرى خواش (ﷺ) بە ئەبوۋ ھورەيىرە فەرموو : ئەى ئەبوۋ ھورەيىرە ئەم گۆشتە بىيە بۇ فلان دايكى ھەتيۋان كاتىك ئەبوۋ ھورەيىرە خۋاى ئى رازى بى گۆشتەكەى بردوو لەدەرگاي دا نافرەتەكە پىرسى كى يە ؟ وتى : ئەبوۋ ھورەيىرە ، وتى : خىرە بەم شەۋە ؟ وتى : پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەم گۆشتەى بۇخۆت و مئالەكانت ناردووۋە ، نافرەتەكەش وتى : سلاو لە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىكە و ەرزى بىكە مئالەكان نانمان خواردووۋە و خەوتوۋوشن ئەبوۋ ھورەيىرە وتى : ھەللى گرە بۇ سەيىنچ يان تا ھەلدەستىن نافرەتەكەش وتى : لە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىپىرسە ئايا كەفالتى دەكات كە مئالەكانم تا سەيىنچ دەمىن تا من گۆشتىان بۇ ھەللىگرم ؟ با پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىننيرت بۇ ئەۋانەى لەمن ھەزارترن ئىتر ئەم ئىۋارمىيە تازە نانمان خواردووۋە و تا سەيىنچىش خوا كەرىمە.

۲۹۲

۲۹۸. ﴿بەسەرھاتی گەنجیك كه فریشتهكان خواردنیان دهكرد به دەمیوه له

میوه و بهرھەمی بههشت﴾

رۆژنیکان پێغه مېهری خوا (ﷺ) له گەڤ هاوێلانیدا لەشاری مەددینە رویشتبوو و دەرۆه تەماشایان کرد و وستر سوارنیک بەغار دیت بەرە و رووی پێغه مېهری خوا (ﷺ) ، پێغه مېهری خوا (ﷺ) تەماشای کرد و فەرمووی وادەزانم ئەو سوارە بەرە و رووی ئێمە دێ و دەمیوێ بگاتە ئێمە پاش کەمێ سوارەکە گەشت و دابەزی و پێغه مېهری خوا (ﷺ) هاوێلانی بەخێرھاتنیان کرد و پێغه مېهری خوا (ﷺ) فەرمووی لە کوێو هاتووی ؟ لاوەکە بەدەم هەناسە برکێ و ماندوو بوونی سەفەر و تەپ و تۆزی بیابانەو و تی لەلای خێزان و منال و ھۆزەکە مەو و هاتووم پێغه مېهری خوا (ﷺ) فەرمووی ئەو دەرۆی بەرەو کوێ برۆی ؟ و تی : دەمیوێ بگەم بە خزمەت پێغه مېهری خوا (ﷺ) کە ئەو دەرۆی ئەو کەسە قسە و گفتوگۆی لەگەڤ دەرۆ پێغه مېهری خوا (ﷺ) ، فەرمووی باشت دەست کەوت گەنجەکەش تیگەشت کە ئەو پێغه مېهری خوا (ﷺ) لە خوشیاندا دەم و چاوی گەشایەو و نازار و ماندوو بوونی سەفەر نەما یەگسەر رووی کردە پێغه مېهری خوا (ﷺ) و تی (یارسول الله علمني مالامان ؟) واتە : ئەو پێغه مېهری خوا (ﷺ) شارمەزەم بکە و پێم بلێ ئیسلام چیه ؟ پێغه مېهری خوا (ﷺ) فەرمووی : ئیسلامەتی ئەوێ کە شایەتەمان بێنی بەوێ کە هیچ پەرستراوێک نیە کە شایەتی پەرستەن بێ تەنھا خوا نەبێ شایەتەمان بەدی کە موحەممەد پێغه مېهری خوا (ﷺ) وە نوێژ بکە و زەمات بەدی و رۆژووی رەمەزان بگری و حەجی مالی خوا بکە گەنجەکە و تی : و شایەتەمان هێنا و بپارم دا ئەوێ فەرمووت : بە پشتیوانی خوا جێ بە جێ بکەم گەنجەکە سواری ووترەکە بۆ و هیشتا دوو سێ ھەنگاو دوور نەکەوتبۆو کە قاجی ووترەکە کەوتە کونیکەو و ووترەکە کەوتو گەنجەکە فری داو ھەر خێرا ھێان گرتەو دوو ھەناسە داو مرد ، پێغه مېهری خوا (ﷺ) فەرمووی : ئەو پیاوێ بۆ لا بێنن عەماری کوری یاسر و حوزەیفە چون بەلایەو و ویستیان ھەلێ بستین و دا یبێنشین بەلام دانەنیش بەلادا کەوت جۆلانیدیان جۆلە تیادا نەما بوو بۆیە وتیان : ئەو پێغه مېهری خوا (ﷺ) مردوو ،

پێغه مبهری خوا (ﷺ) به ره و لای هات و کاتی نزیک بۆوه ئی ی سهیری دهکرد به لām له ناکاو رووی کرد به ره و لای عه مار و حوزمیه وه و فهرمووی : (هانی رأیت ملکین یدسان فی فیه من ثمار الجنة فعلمت انه مات جائعا).^{۲۹۳}

واته به راستی من بینیم که دوو فریشته له لای بونوو خواردنیان دهکرد به دهمیه وه له میوه و به ره می به ههشت بۆیه منیش زانیم که به برسیه تی مردوو ه .

۲۹۹. ﴿پێغه مبهری خوا (ﷺ) له گوشتی مه ره که ی نه خوارد چونکه پرس به خاوه نه که ی نه کرابوو﴾

جاریکیان پێغه مبهری خوا (ﷺ) و چه ند هاوه لکی به لا گوندیکدا تیپه رین ئافرمتیک نانیا ن بۆ ساز دهکات له کاتی نان خواردندا پێغه مبهری خوا (ﷺ) یه که م دهستی بۆ دهبات و ئیتر ناتوانی ت بیخوات و دهفه رمووی ت : (هذه شاة نجت بغير اذن اهلها) واته : ئه م مه ره به یی پرسی خاوه نه که ی سه ر به ردا وه ئافرته که ش ده لئ : ئیمه له گه ل سه عدی کوری مه عازدا نه وه له نیوانه مان دا نیه ئیمه ئاژه لی نه وان به یی پرس ده به یی و نه وانیش هی ئیمه ده به ن.^{۲۹۴}

^{۲۹۳} (رواه الامام احمد بسند حسن).

^{۲۹۴} رواه الامام احمد برجال الصحيح.

۳۰۰. ﴿سه عدى کورى عوباده پرسىارى کرد له پیغه مبهردى خوا﴾ (ﷺ)

له باره ی چاکترین خیر

سه عدى کورى عوباده ده لیت به پیغه مبهردى خوا (ﷺ) وت : (یا رسول الله ان امی ماتت فانی الصدقة افضل؟) نه ی پیغه مبهردى خوا (ﷺ) دایکم کۆجى دووای کردووه و ئایا چ خیر و سه دهقه یه ک له هه موو خیر و چاکه یه ک باشتره که بۆی بکه م به خیر ، پیغه مبهردى خوا (ﷺ) فهرمووی : ئاوی بۆ بکه به خیر (حفز بنرا و قال : هذه لام سعد) نیتر سه عدىش بیره ئاویکی لیدا و وتی : نه مه بۆ دایکی سه عدى خیر و خیرات بێ.^{۲۹۰}

۳۰۱. ﴿عیکریمه ی کورى نه بو جه هل شه کواى حالى خوى کرد له خزت پیغه مبهردى خوا﴾ (ﷺ)

موفه سه سیرینی قورئان نه وانه ی قورئانیان ته فسیر کردووه ده لێن : ئایه تی (لایسخر قوم من قوم عسی ان یكونوا خیرا منهم) واته با هیچ گهل و بیاویکتان گالته و مه سخره به گه له بیاویکی دى نه کات له وانه یه گالته پیکراوه کان لای خوا له گالته چیه کان چاکتر بن له باره ی عیکریمه ی کورى نه بوجه هله وه هاته خواره وه کاتى عیکریمه موسلمان بوو هاته خزمه تی پیغه مبهردى خوا (ﷺ) موسلماننه کان کاتى چاویان پێ که وت وتیان : (ابن فرعون هذه الامه) واته نه مه عیکریمه یه که کورى فیرعه ونی نه م ئوممه ته یه واته کورى نه بوجه هله کاتى عیکریمه گوئى لى بوو که موسلماننه کان له ناو خویناندا به چرپه وه گالته ی پێ ده که ن و ته ماشای په کتر ده که ن و چاو له یه کتر داده گرن و ئاماژه ده که ن که نه وه کورى نه بوجه هله که فیرعه ونی نه م ئوممه ته یه ، عیکریمه شه کزواى حالى خوى لای پیغه مبهردى خوا (ﷺ) کردوو وتی من له رابردووی باوکم به رپرسیار نیم وه من له ناخی دلمه وه موسلمان بووم نیتر بۆجى موسلمانان ئاوام پێ بلێن ؟ نیتر نه م ئایه تی هاته خواره وه و قه دهغه ی کرد که س به چاوی سوکوو قسه ی رووشینه ر و گالته نامیز ته ماشای برى ئیماندارى خوى بکات و قبول نه کرا جارێکی تر له لای عیکریمه باسی نه بوجه هلی باوکی بکری بۆ نه وه ی نه و نازاری پێ نه خوا .

۳۰۲. ﴿ پله و پایه‌ی عه‌بدوڵای کۆری مه‌سه‌ود لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ﴾

نیمامی علی ده‌فه‌رموویت رۆژێکیان پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمانی به‌ هاوه‌لی به‌رێز عه‌بدوڵای کۆری مه‌سه‌ود کرد که بجێته سه‌ردارێک و شتیکی بۆ بێنی له هه‌ندی‌ک ڕیویه‌تدا داری سوکی ده‌ویست جا کاتێ که عه‌بدوڵا جووه سه‌رداره‌که جووه سه‌ر داره‌که قاچی ده‌رکه‌وت چونکه به‌رگه‌که‌ی هه‌لکرا هاوه‌له‌کان ته‌ماشای قاچی عه‌بدوڵایان کرد و هه‌موو ده‌ستیان کرد به‌ بێکه‌نین و ته‌ماشای یه‌کتریان ده‌کرد ناو له‌و کاته‌دا پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ڕوی تێکردن و فه‌رمووی : (ماتضحکون لرجل عبدالله أثقل في الميزان يوم القيامة من أحد).^{۲۹۶}

واته به‌چی بێده‌که‌نین و زمرده‌خه‌نه‌تان دیتێ و گالته ده‌که‌ن به‌ قاچه‌ باریکه‌گانی عه‌بدوڵای کۆری مه‌سه‌ود ؟ ده‌ی سویند بێ نه‌و قاچه‌ باریکه‌ی عه‌بدوڵا له ته‌رازووی کردموه‌گاندای له‌ رۆژی قیامه‌تدا له‌ شاخی ئو‌حود قورسته‌ .

^{۲۹۶} رواه الامام احمد بأسناد الصحيح

۳۰۳. ﴿دوور کەوتنەو و لەرهفتاری سەردەمی نەفامی﴾

جابری کوری عبدالله خۆی ئی رازی بی دهمگپیتەو و دەئیت له غەزایەگدا له خزمەتی پیغمبەری خوادا (ﷺ) بووین خەلکیکی زۆری کۆچەران له خزمەتی دابوین جا لەناو ئەو خەلکە زۆری کۆچەراندایا پیاویکی تیدا بوو کە زۆر کات یاری بە پمەکە ی دەکرد و هەلی دەسوراند و پمەکە ی فری دەدا و دەیگرتهو و لەناکاوێکدا سەری پمەکە ی بە پاژنە پی ی کەسینکی مەددینەیی یارمەتیدەر کەوتوو نازاری دا یارمەتی دەرکە ی داو یارمەتی دەرکە زۆر زۆر تۆرە بوو هەتا هاوای کرد و داوای له یارمەتیدەرانکی خزمی کرد کە فریای بکەون و تۆلە ی بۆ بکەنەو و وتی ئە ی کۆمەلی ئەنصار ئای خزمەکانم و مرن تۆلەم بکەنەو کابرای موهاجیریش کە پمەکە ی پی بوو ترساو ئەویش هاواری کرد کە ی موهاجیرەکان ئە ی خزمەکانم و مرن بەهانا مەو و ا هیرشم دەکەنە سەر لەم کاتەدا پیغمبەری خوا (ﷺ) گۆی بیستی ئەو دەنگە دەنگە بوو بە پەلە هاتە ناو دەو و فەرمووی ئەو چیبە و ا بە بانگەوازی خەلکی جاھیلی بانگ دەکەن و گەلە کۆمەکی لەیەکتری دەکەن پاشان فەرمووی هیمن بینەو و مرن دانیشن بزائەم لەسەر چی و ا دەکەن ؟ ئیتەر بۆیان باس کرد کە لەسەر ئەو بوو کە پمەکە ی ئەو موهاجیرە بەر پاژنە ی پی ئەو ئەنصار یە کەوتوو و زۆر نازاری داو و ئیتەر داوای یارمەتی و گەلە کۆمەکی له خزمەکانی کردوو و موهاجیرەکەش بەهەمان شیو پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی (دعوها فانها خبیثة) واتە وازی ئی بینن لەو رەفتاری سەردەمی نەزانی کە گەلە کۆمەکی و خزم کۆکردنەو و لەشکر کیشیە بۆ سەر یەکتر و له جیاتی چارەسەری گرفتێکی بچوو ک دروست کردنی شەڕیکی گەورە و خۆیناوی ئی دەکەوێتەو چونکە بەراستی ئەو پەیسە و بۆگەنیو و له ئەهلی موسلمان ناویشیوتەو.

۲۱۷

۳۰۴. ﴿ فریشتەکان بەژداریان کرد له به خاک سپاردنی سەعلەبەه ی کوری

عەبدورەحمان ﴿

جابرى كورى عبدالله خاى ئى رازى بى دىگىرپىتەو و دەلىت لاوىك لەنىو شارى مەددىنەدا موسلمان بوو ناوى سەعلەبەه كورى عەبدورەحمان بوو يەكىك بوو لە ھاوھەلانى ئەنصار ئەم لاوھ خزمەتى پىغەمبەرى خاى (ﷺ) دىگىر رۇژىك پىغەمبەرى خاى (ﷺ) دەنىرپىت بۇ كارىك بەلای مالىكىدا تى دەپەرپىت و تەماشای مالىك دىگات نافىرمتىك دەبىنىت لە ژوورموھ خوى دەشوات دەست بەجى ھەست دىگات تاوانى كىردوو لەدىرگاھ سەپىرى مالىكى كىردوو دىترسىت نایەتى لەسەر بىتە خوارموھ ئىتر دىروات بۇ نىو ئەشكەوتى شاخەكانى نىوان مەككە و مەددىنە لەوى ژۆر بە پەشىمانى لە خوا دەپارپىتەو كەلى ى خۆشبىت پىغەمبەرى خاى (ﷺ) بۇ ماوھى چل رۇژ ھەوالى نازانىت بۇيە جبرىل (سەلامى خاى ئى بى) دىتە خوارموھ ھەوال دەدات بە پىغەمبەرى خاى (ﷺ) كە پەروەردگار دەفەرموپىت : لاوىك لەنىو ئوممەتەكەتدا لەو شاخەدايە و پەناى بۆلای مەن ھىناوھ پىغەمبەرى خاى (ﷺ) ھەردوو بەرپىزان عومەرى كورى خەتتاب و سەلمانى فارسى دەنىرپىت بە دوواى سەعلەبەدا لە رىگە تووشى شوانىك دەبن و پىرسارى ئى دەكەن ئەویش دەلىت : بەدواى ئەو كەسەدا دىگەرپىن كە لەترسى دۆزەخ ھەلاتووھ ؟ ئىمە ھەموو شەوىك دەبىبىن لە نىوھ شەودا ھەردوو دەستى لەسەر سەرى داناوھ و ھاوار دىگات و دەپارپىتەو و دىگىر لە ترسى ئى پىرسىنەوھى دواروژ ، ئىمامى عومەر وتى ئەو كەسەمان دەوپی ئىتر شوانەكە بىردنى بۇ نىزىكى شۆنەكەى سەعلەبە و كاتىك نىوھ شەو ئىمامى عومەر بىنى باوشى پىداكردوو گووشى بەخۆپەوھ سەعلەبە وتى : نایا پىغەمبەرى خاى (ﷺ) بەتاوانەكەمى زانىوھ ؟ ئىمامى عومەر وتى : مە نازانم بەلام مەن و سەلمانى ناردووھ بەشۆپىتا سەعلەبە وتى دىمەوھ لەگەلتان بەلام بەمەرجىك با لەكاتى نوپىزدا بچىنە لای پىغەمبەرى خاى (ﷺ) كە گەپانەوھ بۇ مەددىنە و چون بۇ مەزگەوت كاتى نوپىز بوو سەعلەبە گوئى لە دەنگى پىغەمبەر (ﷺ) بوو لە ھۆش خوى چوو دوواى نوپىز پىغەمبەرى خاى (ﷺ) ھاتە لای و دەست و قاچى بۇ جولاىد و

سەعلەبە ھاتە ھۆش خۆی پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی بۆ لیمان وون بوویت ؟
 سەعلەبە وتی لەبەر گوناھباریم پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی ئایەتیکت بێ بێم
 ئەگەر بێخوینیت تاوانەکانت ڕادەمائیت ئەویش ئایەتی بەقەرە (رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي
 الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ { ۲۰۱ }) وتی ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) تاوانی من لەو
 گەورەترە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی فەرمودەکی خوا گەورەترە و خویندنی
 تاوانەکە ڕادەمائیت : پاشان پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی پێکرد بچیتەو مالی خۆیان و
 ئیسراحت بکات بەلام کە دەچیتەو بۆ ھەشت رۆژ نەخۆش دەکەویت پاشان سەلمان بە
 پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەئیت کە سەعلەبە نەخۆشە پێغەمبەری خواش (ﷺ) تەشریفی
 دەچیت بۆ سەردانی و سەری لەسەر ڕانی خۆی دادەنیت بەلام سەعلەبە سەری لا دەبات
 پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموویت : بۆ لای دەبەیت دەئیت : سەری من پێی تاوانە با لەسەر
 ڕانتهو نەبیت پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەپرسیت کویت ئازاری ھەمە ؟ سەعلەبە دەئیت : وا
 ھەست دەکەم میروولە لە نیوان پێست و گوشت و ئێسقانەکاندا دەروات پێغەمبەری خوا
 (ﷺ) فەرمووی ھەزت لە جیبە ؟ سەعلەبە وتی : ھەزم لە لێ خۆش بوونی پەرورەدگار
 نێر جبریل (سەلامی خۆی لێ بێ) ھاتە خوارەو وتی ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ)
 پەرورەدگار سەلامت لێ دەکات و دەفەرمویت ئەگەر ئەم بەندە منە تا قەرەغی ئاسمان گوناھی
 ھەبیت من لێ ی خۆش دەبم پێغەمبەری خواش (ﷺ) مژدە دا بەسەعلەبە بەلام کە
 سەعلەبە گوێ بیستی ئەو مۆزدەییە بوو ھاواریکی کردوو گیانی دەرچوو و کوچی دوای کرد ،
 پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی کرد شۆردیان و کفن کرا و نوژی لەسەر کرد و لەگەڵیدا
 ڕۆشت بۆ سەر قەبران بۆ بەخاک سپاردنی بەلام پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە ڕۆشتندا لەسەر
 نووکی پەنجەکانی پێی دەڕۆشت پاشان ھاوێلان لە پێغەمبەری خواپان (ﷺ) پرسى بۆ لەسەر
 نووکی پێت دەڕۆشتی فەرمووی : بەو خواپەى منى بە پێغەمبەر ڕەوانە کردوو نەمتوانی
 بێم لەسەر زەوى دابنیم ئەوەندە مەلانیکیە دابەزیووە بۆ بەخاک سپاردنی سەعلەبە.^{۲۹۸}

۳۰۵. ﴿خە یثە مە و کورەکە ی سەعد ھەردوکیان تامەزرۆ بوون بۆ دەست کەوتنی بەھەشت﴾

لەرۆژی غەزای بەدردا باوک و کورێک ئامادە بوون باوکەکە ناوی خە یثە مە بوو کورەکەشی ناوی سەعد بوو لەبەر ئەوەی مالا و منالی ووردیان زۆر بوو پیغمبەری خوا (ﷺ) ھەرمووی یەکیکتان بگەرێنەووە بۆ مالهووە چونکە کاروانەکەمان لەدەست چوووە و لەو دەجیئت تووشی شەڕ ببین و نێویش دەبی یەکیکتان بگەرێتەووە بۆلای خێزانە زۆر و ھەزارەکتان و ئاگای لییان بێت و بزێوی ژیانی رۆژانەیان بۆ پەیدا بکات پیغمبەری خوا (ﷺ) بەم باوکو کورە ی ھەرموو : یەکیکتان بگەرێنەووە بۆلای ژن و مالهەکتان بەلام ئەو باوک و کورە ھیچیان رازی نەبوون بە گەرانیووە تا ناچار پیغمبەری خوا (ﷺ) ھۆرعی بۆ کردن لە ھۆرەکەدا ناوی کورەکە سەعد دەرچوو واتە ناوی کورەکە ی دەرچوو کە لە خەزمت پیغمبەری دا (ﷺ) بمانیتەووە و دەبی باوکەکە کەناوی خەیتە مە بوو برواتەو بۆ ناو مالا و منالەکیان ئا لەم کاتەدا باوکە پیرەکە بە چاوی پیر لە فرمیسکەووە چوووە بەردەم کورپی و بە زمانی لالانەووە پارانیووە وتی (یا بني اشرني اليوم) واتە : رۆڵە گیان توخوا ھیچم لە تۆ ناوی ئەووە نەبی ئەمڕۆ نۆرە ی خۆت بدەیت بە من من بمانمەووە و تۆ برۆیتەووە بۆ لای مالا و منال کورەکەش بە ئەو پەری نەدەبەووە وەلامی باوکی دەداتەووە وەکو ئەو ی پئی ی بلی بابە گیان دەزانم داوای چی دەکەیت دەلی ئە ی باوکی شیرینم (یا ابت لو کان غیر الجنة فعلت) واتە : بابە گیان بەخوا ئەگەر باسەکە غەیری بەھەشت بووایە بە قسەم دەکردی و پێشەکەشم دەکردی بەلی ئەم کورە گەنجە وەکو ئەو ی چاوی لەبەھەشت بیو لەناویا بی و بجئی ئاوا بەیەقینەووە باسی بەھەشتی دەرکرد بەلی باوکەکە بە گریان و دلشکاویووە گەراییووە و پاشان جەنگی بەدر دەستی پێکرد و سەعدی کور ی شەھید بوو ئاواتەکە ی ھاتە دی و شاد بوو بە بەھەشتی بەرین باوکی پیری کە جەنازی تافە کورەکی گرتە باویش نەیفەرموو : ئای رۆڵە چیمان بەسەر ھات ئای من بەم پیری بەتەنھا ئەم ھەموو خێزانە چۆن بەخیو بکەم چونکە ئەوەندە بەتەواوی متمانە ی بەخوا ی گەرە بوو باوکە پیرەکە تەنیا یەک خەمی ھەبوو ئەویش

نەو بوو چۆن بگاتە بەهەشت ئەو بەهەشتەى هەموو دووای نوێژێکی بەیانی و ئیوارە داوای
 لە خوا دەکرد کە بەو بەهەشتەى شاد بکات بەم شیوەیە رۆژان هاتن و رۆشتن دووای ئەو
 جەنگی ئوحوود هاتە پێشەو خەپشە مە کە سەعدی کۆری لە غەزای بەدردا شەهید بووبوو
 هاتە خزمەتی پێغه مبهردی خواو (ﷺ) عەرزى کرد ئەى پێغه مبهردى خوا (ﷺ) : بەراستی
 رۆژى بەدرم لەدمست چوو خۆ بەخواى گەورە سور بووم لەسەر بەژدار بوونم لە جەنگی
 بەدردا ئەو بوو گەیشته رادهی قورعە کردن لەگەڵ کۆرەکەمدا سەعد ئەو بوو ناوی ئەو
 دەرچوو بۆمانەو و شەهیدی دمست کەوت ئەى پێغه مبهردى خوا (ﷺ) (وقد رايت البارحة
 ابني في النوم في أحسن صورة يسرح في ثمار الجنة وانهارها ويقول : الحق بنا ترافقنا في الجنة
 فقد و جئت ما وعدني ربي حقا) واتە ئەى پێغه مبهردى خوا (ﷺ) سوێند بەخوا ئەم شەوی
 رابردوو کۆرەکەم لەخەودا بینی لەسەر جوانترین شیوە بوو هەر حەزەت دەکرد تەماشای ئەو
 دەم و چاوە جوانەى بکەى لەبەهەشتدا بوو لە میوەى درەخەتەکانى بەهەشتی دەچنى و
 لەبەهەشتدا پیاسەى دەکرد و ئاوى دەخواردووە و کۆرەکەم پێی وتم : بابەگیان وەرە بۆ لامان
 وەرە با لەهەشتدا بەیەکەو بەین بەراستی ئەوێ خواى گەورە بەئێنى پێدا بووین من پێی
 گەیشتم و لەناوی دام و بەراستی وەعد و بەئێنى خوا حەقە کاتیك ئەو باوکە ریش سپیە ئەو
 خەونەى بۆ پێغه مبهردى خوا (ﷺ) گێراپەو بە گریانەو فەرمووی : (وقد والله يا رسول الله
 أصبحت مشتاقا الى مرافقته فى الجنة وقد كبرت سني و رقي عضمي و أحببت لقاء ربي ، فادع
 الله يا رسول الله ان يرزقني الشهادة ومرافقة سعد في الجنة) واتە : بەراستی هەسەم بەخوا ئەى
 پێغه مبهردى خوا (ﷺ) تا مەرزۆم و هەموو هیوا و ئاواتم تەنها و تەنها ئەوێ کە بگەمەو بە
 کۆرەکەم لەبەهەشتدا و چۆن لە دنیادا شەو رۆژ بەیەکەو بووین و دوو هاوڕێی گیانی بە
 گیانی وا بووین لەبەهەشتیدا ئاوا بەیەکەو بەین و تەمەرزۆی ئەو بەیەک گەیشتنەى ناو
 بەهەشتەى ئەى پێغه مبهردى خوا (ﷺ) بەراستی پیر بووم و جوومە سالتەو سەر و ریشم سپی
 بوو و پشتم جەماوەتەو و ئەزۆم دەلەرزى و ئێسقانم زەعیف بوو ئەى حەز دەکەم کە بە
 دیدارى پەرورەدگارم شاد بێم ئەى پێغه مبهردى خوا (ﷺ) ئەى خۆشەویستى خوا دووعم بۆ
 بکە کە خواى گەورە شەهیدیم بە قسەت بکات و بگەمەو بە هاوڕێیەتى کۆرە تاقانە

خۆشەویستەکەم سەعد لەبەهەشتدا (فادعا لە رسول الله ﷺ) بذالك ، فقتل بأحد شهيدا)
واتە پێغمەبەری خوا (ﷺ) دووعای بۆ کرد کە خوای گەورە شەهیدی بکاتە قسەتی و بە
کۆرەمکە شاد بێتەو لەبەهەشتدا ئەوە بوو لە جەنگی ئوحودا شەهید بوو پەزای خوا لەخۆی و
کۆرە تاقانەکە ی. ٢٩٩

٣٠٦. ﴿مُجَاهِدِيكَ وَازِي هَيْنًا لَهْ زَمَاوَهَنْد كَرْدَن لَه پِیْناو بەرگری کردن له

نایینهکە ی﴾

پێغمەبەری خوا (ﷺ) وەك سەرکردەیهکی لێهاتوو خەمخۆر و باوەکیکی دڵسۆز بەدەنگ
گیروگرەتی هەموو کەسێکەو دەچوو چاودێری حال و گۆزمرانی بژێوی هەموو هاوێلانی دەکرد
کاتیك بینی یەكێك له هاوێله هەزارەکانی کەناوی سەعد بوو لەبەر هەزاری ناتوانی تهاوسەر
و خیزان پێکەو بنیت ئیتر خۆی راستەوخۆ ئەو ئەرکە ی گرتە ئەستۆ و کەوتە هەولێن بۆ
پاش ئەوێ داوای کچی یەكێك له هاوێلانی بۆ کرد ماریی و مەسەرف و مال پێکەو نانی
خستە ئەستۆی سی کەس له هاوێلان و بەسەعدی فەرموو بپۆ بۆ لای عوسمانی کۆری عەفان و
دووسەد درهەمی ئی وەر بگرە بپۆ بۆ لای عەبدوڕەحمانی کۆری عەوف دووسەد درهەمی ئی
وەر بگرە بپۆ بۆ لای علی کۆری ئەبو تالیب دووسەد درهەمی ئی وەر بگرە ئیتر سەعد رۆشت بۆ
لای هەرسێکیان و ئەوانیش خاویان ئی رازی بێ هەریەکەیان زیاتری پێشکەش کرد لەوێ
پێغمەبەری خوا (ﷺ) دیاری کردبوو ئیتر سەعد رۆشت بۆ بازار تا شتوو مەکو کەل و پەل و
پیداویستەکانی خیزانی بکڕێت کاتیك له بازار بوو گوێی له بانگەوازیك بوو بانگەوازی
جیهادی ئی دەدا و دمیوت : ئەو سوارچاکی نیسلام بەرێکەون بۆ مەیدانی جیهاد کاتیك سەعد
بینی وا هاوێلانی هەموو کەوتنە خۆ بۆ بەدەنگەو چوونی بانگەوازه کە ئیتر ئەویش سەری
بەرەو ئاسمان بەرز کردووە و وتی : ئەو پەروردگاری ئاسمانەکان و زەوی ئەو پەروردگاری
موحەممەد (ﷺ) ئەم پارەیه ئیستا لەدەستایە بیگیرە بە جۆریك سەرفی بکەم کە جینگە ی

رەزاملەندى و پېخۇشبوونى خۇاى پەرورەردگار و پېغەمبەرەكەى (ﷺ) و پروادارن بى ئىتر لەباتى كرىنى كەل و پەلى كال دەستى كرد بە كرىنى ئەسپىك و شمشىرىك و تىروكەوانىكى كرى و خۇى توند پېچايەو بەجۇرىك تەنھا ھەردو چاوى ديار بوو ئىتر سوارى ئەسپەكەى بوو رۇيشت و خۇى گەياندە برا موچاھىدەكانى ئەوانىش نەيانناسىو و وتيان : ئەو سوارە كى پە ناياناسىن ئىمامى على وتى وازى لى بىنن رەنگە خەلگى بەحرەين يان شام بىت ھاتى پرىسارى دىنەكەتان لى بكات بەلام پىي خۇش بىت خۇى ماومىەك لەگەلتان بىت بەلام بىنيان وا شمشىرى ھەلگىشاو و گەيشتە مەيدانى جەنگ و شىرانە دەستى كرد بە جەنگ تا ئەسپەكەى پىكرا و پاشان خۇى قۇلى لى ھەلمالى و دەجەنگى كاتىك پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بىنى ناسىو سەعدە فەرمووى تۆ سەعدى ؟ وتى بەلى دايك و باوكم فيدات بى ئىتر سەعد بى گويدانە دوژمن و بى سل كردنەو لە مردن مەزدانە كەوتە گيانى دوژمنانى تا پىكرا و شەھىد بوو پېغەمبەرى خوا (ﷺ) چوو سەر تەرمەكەى و سەرى لەسەر پانى موبارەكى خۇى دانا و تەپ و تۆزى لە دەم و چاوى بە جەلەكانى خۇى سېرى و فەرمووى : ئاى كە بۇنت خۇشە و چەند خۇشەويستى خوا و پېغەمبەرى خواش (ﷺ) پاشان پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەستى كرد بە گريان و پرووى وەرچەرخان و فەرمووى : (ورد الحوض و رب الكعبة) واتە : ئاوى ھەوزى كەوسەرى خواردەو سويند بەخۇاى كەعبە ئەبوو لوبابە خۇاى لى رازى بىت پىرسى دايك و باوكم بە فيدات بىت ئەى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەوز چىە ؟ فەرمووى ديارىەكى خۇاى پەرورەردگارە پىي بەخشيوم پانىەكەى لە صەفاومىە بۇ ھەزرمەوت لىوارەكانى بەدوور و ياقوت دارىژراو و ئاواكەى لە شىر سېترە و لە ھەنگوين شىرىترە ھەر كەس جارىك لى خواردەو ھەرگىز تىنوى نابىت ئىنجا پروى وەرگىرا فەرمووى : گريانەكەم بۇ سەعد بوو پىكەنىنەكەم دلخۇشىم بوو لەبەر بەرزى پەلە و پاىە و رىز و پاداشتى لای خۇاى گەورە پروو وەرگىرانەكەيشم بىنىم ھاسەرانى حورلەينى دەوورىان دابوو لاقيان پىرى خىرخال و پاومە بوو لەشەرما روم وەرگىرا ئىتر پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمانى دا چەك و كەل و پەلەكەى بنىرنەو بۇ ھاسەرەكەى.^{۳۰۰}

۳۰۷. ﴿بەسەرھاتى ئەبو مەھزۇرە بانگدەرەكەى مزگەوتى ھەرام﴾

لەدوۋاى رىزگارکردنى طائىف پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەشكرمەكەى بەرە و جەعرانە برد و ئەوئىشى رىزگار كرد گابرايەك لە جەعرانە موستەمان بوو ناوى ئەبو مەھزۇرە بوو ئەم پياوھ دەنگى زۆر خۆش بوو بۆيە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىي خۆش بوو بىيئە بانگبىزى مزگەوتى ھەرام ھەر بۆيە نامەيەكى نووسى بۆ كاربەدەستى شارى مەككە كەناوى عىتابى كورې ئەسید بوو داواى لىكرد كە ئەبو مەھزۇرە بكا تە بانگدەرى مزگەوتى ھەرام ئىتر بەپىي ئەو بىرپارە ئەبو مەھزۇرە بوو بە بانگبىزى ھەمىشەى مالى خوا لە دوۋاى خۆشى ئەم كارە گەورە و گەرنكە و پىرۆزە بۆ كورمزاكانى مايەو پۆزىك ئەبو مەھزۇرە بانگ دەدات دەنگە خۆش و زولالەكەى كارايى زۆرى لەسەر دلى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دادەنىت و دەستى پىرۆزى بەسەر و سىكى دا دەھىنى و دوعاى خىرى بۆ دەكات ئىبن و موھەرىز دەلئىت پۆزىك ئەبو مەھزۇرەم بىنى قزى زۆر درىز بوو لىم پەرسى ئەو بۆچى پەرچە كورت ناكەيتەو ؟ لەوئەلامدا وتى : پەرچىك دەستى پىغەمبەرى خواى (ﷺ) بەر كەوتىت و دوعاى بۆ كەربىت چۆن كورتى دەكەمەو ؟ لە راستى دا قزى زۆر درىز بوو كاتىك دادەنىشت قزەكەى بەردەدایەو دەگەيشە سەر زەوى.^{۳۰۱}

^{۳۰۱} - الرسول في قلوب اصحابه وليد الاعظمي ص ۱۷۹.

- الاستيحاب لابن عبد البر ۱/۱۲۱

۳۰۸. ﴿بەسەرھاتە ناودارەكەى بەردەم مالى پېغەمبەر: (ﷺ) لە نىوان

ئىمامى ئەبوبەكر و ئىمامى عەلى دا خاويان ئى رازى بى﴾

رۆژنىكىان ئىمامى ئەبوبەكر خاوى ئى رازى بى لەگەل ئىمامى عالى خاوى ئى رازى بى ئەبن بە ھاوئل پېكەو بەرە و مالى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) نەرۆن بۆ دیدەنى لەبەر دەرگای مالى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) رانەومستەن و كېشەى پېشكەوتەن ئەكەوتتە بەينیانەو بەو شىوۋى خوارەو ئەبوبەكر دەلتى ئەى عالى فەرموو پېشكەو ئىمامى عالى وتى نەخىر ئەى ئەبوبەكر چۆن مەن پېش تۆ ئەكەوم كە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەربارەى تۆ فەرموويەتى لەومتى دونيا ھەيە و رۆژ ھەلدېت و ناوا ئەبېت لە دوواى پېغەمبەرەنەو ھىچ كەسك ھىندەى ئەبوبەكر بەرپىز و گەرە نىە ئەبوبەكر دەلتى : ئەى عالى مەن چۆن پېشى تۆ دەكەوم پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەربارەى تۆ نافەرمووى : چاكترىن ئافەرتى سەر دونيا كە فاتىمەيە لە چاكترىن پىاوى سەر دونيا كە عەلى يە مارەم بېرەو ، عەلى وتى ئەى ئەبوبەكر دل لە دل مەدە بەرەستى مەن پېش تۆ ناكەوم چۈنكە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەربارەى تۆ ئەفەرمووى : ئەگەر بېرەو باوەرى ھەموو ئادەمىزادەكانى سەر دونيا بېكىشەى لەگەل بېرەو ئەبوبەكرەى ھىشتا باوەرى ئەبوبەكر قورستە و بەسەرھەموياندا سەر ئەكەوى ئەبوبەكر وتى : ئەى عەلى ھىچى كە راگېرمان مەكە و پېش كەو چۈنكە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەربارەى تۆ فەرموويەتى لەرۆزى دووايدا كە ھەموو ئادەمىزادەكان پەرىشان و نارەحتەن لەبەر راورەستەنى رۆزى دووايى و كەردارىان ئەو كاتەدا ئىمامى عەلى و فاتىمە و ھەسەن و ھوسەين بەسوارى دېن و را ئەگېرەن ئادەمىزادەكان رپو لە ئىمامى عالى ئەكەن و ئەلەن ئەو پىاوە نورانىە نانىاسىن چ پېغەمبەرىكە ؟ وەلاميان ئەدرىتەو ئەو پېغەمبەر نىە عەلى كورى ئەبوتالىبە عەلى وتى ئەبوبەكر پېشكەو مەن پېشى تۆ ناكەوم ئەدى نەتبىستووە كە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەربارەى تۆ فەرموويەتى ئەگەر مەن خۇشەويست و ھاوئلەكەم لە دونيا بە غەپرى خوا ھەلئەزادىيە ئەبوبەكرە ھەلئەبزارد ئەبوبەكر وتى : ئەى عەلى بېرەو پېشكەو مەن پېشى تۆ ناكەوم پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەربارەى تۆ فەرموويەتى مەن لە دووا رۆزدا لە گەل عەلىدا ئەبەم خاوى گەرەش ئەفەرمووت ئەى خۇشەويستى خۇم موحەممەد بزانە ئىبراھىم سەلامى خاوى ئى بى بە دىئۆزترىن باوك بۆ ھەلئەزادى وە عەلىشەم بە دىئۆزترىن

هاوێ و برا بۆ هەلبژاردوی عەلی وتی ئاخر ئەبوبەکر چۆن پێشی تۆ ئەکەوم کە خوای میهرمان لەبارەى تۆوه فەرمووێهەتى لە سورەتى زومەر (وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ {۳۳}) واتە ئەو کەسەى ئەلایەن خواوە ئایینی و بەرنامەى راستی هێناوە و باوەرى پێى هەیه بەراستی ئەوانى پارێزگار و خۆ پارێزن یان وەکو ئەبوبەکر کە بەبێ بیر و تێپوانین باوەرى هێنا بەو قورئان و پێغەمبەرە پاک پەموشتە وە ئەم ئایەتە هەموو باوەردارێک لە رابردوو لە ئیستای لەمەودووێش ئەگرێتەووە کە ئەو قورئان و ئایینە بەراست بزانن بە شوێنى فەرموودە بەرزەکانیدا بپوات وەبەراستیش تەنها ئەوانەن بپروادارى لەخوا ترس و راستەقینە و خۆیان لەو شتانه ئەپارێزن کە هۆى ناپەزای خوان ئەبوبەکر فەرمووی : ئەى عەلى پێشەکەووە چونکە من پێش تۆ ناکەوم خوا پێزى زۆرى ئى ناوى لەبارەى تۆوه فەرمووێهەتى لە سورەتى بەقەرە (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ {۲۰۷}) واتە لەناو کۆمەلەى ئادەمیزاددا هیوا هەیه گىانی خۆى بەخیت ئەکات لەپێگای پەزماەندى خوادا وە ئىمامى عەلىش یەکیک بوو لەوانەى کە گىانی بەخت کرد لە پێناوى خواو پێغەمبەرى خوادا ، کە لەناو جینگەکەى پێغەمبەردا نوست بەلام خوای گەورە پاراستى و بەسەلامەتى رزگارى بوو لە دووايدا هاتە مەدەینە بە خزمەتى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) گەشت وەبەراستى خواش خاوەن میهرمانى یوہ بەرامبەر بە بەندەکان خۆى بەم شیوہى ئىمامى ئەبوبەکر و ئىمامى عەلى خوای گەورە لییان رازى بئى لەو حالەدا بوون جبریل سەلامى خوای لەسەر بئى هاتە خوارموہ چوو بۆ لای پێغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووی : ئەى پێغەمبەرى خوا ئەبوبەکر و عەلى لەبەر دەرگا راوەستان پێغەمبەر هەر خیرا پێشوازی لیکردن کەسەى کرد و کێشەیانە لەسەر پێشکەوتن پێغەمبەرى خوا (ﷺ) ئىمامى ئەبوبەکرى لەلای راستى راگرتوو ئىمامى عەلىش لە لای چەپ راگرت و فەرمووی : بابەرۆینە ژورموہ بەراستى رۆزى دوواى لە قیامەت بەو شیوہ کۆ ئەکرێنەوہ وە حەشرمان دەرکێت وە بەو جۆرە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) کۆتای بە کێشەى پێشکەوتن هینا.^{۲۰۲}

^{۲۰۲} انیس المؤمنین دۆستى باوەرداران نامادە کردى صفوک سەدائە المختار / وەرگێرانى عەبدوللا حەسەن سەید لاپەرە

۳۰۹. ﴿لەمالی پێغه مێری خوادا﴾ (ﷺ) تەنھا یەک پارچە خورما هەبوو

ئەبو ھورەیرە رمزای خۆی ئی بئ - لەدوای ئەووی که دایکی موسلمان بوو جاریکیان ئەبو ھورەیرە بەتەواوەتی برسێتی تینی بۆ دینێ و لەدایکی دەپرسێ که نایا هیچ شک دەبی که بیخۆم ؟ دایکی وتی بەخوا هیچ جۆرە خواردنێک لەمالماندا نیە ئەبو ھورەیرە لەبرسان مالهوه بەجێ دەھێلێ و بەرە و مزگەوت بەرێ دەکەوێ که دەجێتە مزگەوتی پێغه مێری خوا (ﷺ) تەماشای دەکا وا چەند کەسێکی تر لەیارانی پێغه مێری خوا (ﷺ) وا لە مزگەوتن لە ئەبو ھورەیرە دەپرسن و دەڵێن : ئەو ئێوە بەو گەرمایە چ شتێک هیناویتێ دەرمو ؟ دەلی چیتان بێ بێم بەخوا غەیری برسێتی هیچ شتێکی تر وای ئی نەکردووم لە مال بێم دەرمو ئەوانیش وتیان : ئێمەش ھەر لەبرسان لەمال ھاتوینە دەرمو و خۆ هیچ شوێنیکیش شک نایەین تەنھا مالی پێغه مێری خوا (ﷺ) با ھەموومان بپۆین بۆ خزمەتی دەلیت : که لەدەرگامان داو پێغه مێری خوا (ﷺ) دەرگای ئی کردینەوہ جاوی پیمان کەوت فەرمووی : (ماجاء بکم هذه الساعة) واتە : ئێوە خێرە گەشتونەتە ئێرە : وتمان : بەخوا برسێتی پالی بیوھناوین لەم کاتەدا بێینە خزمەت پێغه مێری خوا (ﷺ) زۆر بەدەم و جاویکی گەش و رویەکی بەزەردەخەنەوہ یەک بەیەک بەخێرھاتنی کردین و فەرمووی : با بزانی لەمالی ئێمە هیچمان ھەیە ؟ که جووہ ژووہوہ فەرمووی خەمتان نەبێ وا پارچە یەک خورمای ئی یە لەھەموو مالی پێغه مێری خوا (ﷺ) تەنھا پارچە یەک خورمای ئی یە که چەند دمنکە خورمایەکە بەلام ئەو زاتە بەرزە که لەھەموو کەس سەخیت و دەست و الاتریوو ھەر خێرا خورماکی ھینا و ھەرکەسە دوو دمنک خورمای خستە دەستیانەوہ و فەرمووی : (کلو هاتین التمرتين واشربوا علیها من الماء فانها ستجزيانکم يومکم هذا) واتە : ھەریەکەتان ئەم دوو دمنکە خورمایە بخوای بەسەردا بخۆنەوہو خەمتان نەبێ ئەمڕۆ لەبرسایەتی پزگارتان دەکات و بەستانە ئەبو ھورەیرە دەلی : من دمنکە خورمایەکم خوارد و دمنکەکی ترم ھەلگرت و شاردموہ پێغه مێری خوا (ﷺ) فەرمووی : (یا ابا هريرة لم رفعت هذه التمرة ؟) واتە : ئەو ئەبو ھورەیرە ئەوہ بۆچی ئەو دمنکە خورمایەت ھەلگرت و نەتخوارد ؟ منیش وتم

قوربان بۇ دايكەم ھەلگەزت بەخوئا ئەویش وەك من برسەيتى و ھىچ خواردنىكىش لەمالمانا نىە ھەرچەندە بۆخۆم زۆرم برسە بەلام ئەم دىنكە خورمايەيان با بۇ دايكەم بى و ئەویش تۆزىك لەبرسيایەتەكەى لاجى و لەو بەرمەكەتەى جەنابت بەرى بگەوى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : (كلها فانا سنعطيك لها تمرتين) واتە فەرمووى ئەم دىنكەشيان بۆخۆت بخۆ و دوو دىنكە خورماى تەرت دەمدەينى و ببەرمەو بە بۇ دايكت ، دەلتىت منىش ئەمجا دىنكە خورماكەى تەرم خواردوو دوو دىنكىش بۇ دايكەم و مرگرت و بۆم بەرمەو بە بۇ مالەو.^{۲۰۲}

۳۱۰. ﴿بەسەرھاتى گەنجىك كەخوای گەورە بەھوى پىغەمبەر (ﷺ) لەناگر

رەزگارى كرد﴾

ئىمامى ئەحمەد و تەبەرانى لە صەحابى بەرپەز عەبدوللەى كورپى ئەبى ئەوفاو (خوئا ئى رازى بىت) گىراويا نەتەو كە فەرموويەتى پۆزىكيان لە خەمەتى پىغەمبەرى خوادا بوين (ﷺ) لەو كاتەدا كەسەك بەمەلە و ھەلە داوان ھاتە خەمەتى و وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كورپىكەى گەنج وا لەسەر مەرگىدايە و خەرىكە رۆحى دەردەچى ھەرچەندە لەلەى دەلتىن (لا اله الا الله) بەلام ئەم ناپى و شايتەمانى بۇ نايەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : ئاىا ئەم كورە گەنجە لە ژيانيدا نوپىزى دەركرد ؟ وتى : بەلى قوربان زۆر نوپىزى باشى دەركرد پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : دەمەستەن با بەكۆمەل بېرۆين بۆلەى ئەم گەنجە بەلى كاتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) و صەحابەكان گەيشتەن لەى گەنجەكە بىنيان ھالى پەرىشانە و لە دەفە و سەعات دايە كە دونيا بەجى بەلى جا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) چووە نەزىك سەرى گەنجەكەو و فەرمووى : ئەى كورپى گەنج بلى (لا اله الا الله) گەنجەكە وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) زامەن ئەم قەسەيەى بۇ نايەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پووى كەردە خەلگەكە و فەرمووى : كى لە ئىو زۆر لەو كورە نەزىك بوو و ئاگەى لە پەشت و كەردارى بوو ئاىا ئەم كورە گەنجە كەردەمەكانى چۆن بوو لە ژيانيدا ؟ عەرزىان كەرد : ئەم كورە گەنجە ھىچ پەشت

و کردوویەکی خرابی نەبوو تەنها ئەو نەبێ زۆر بۆ دایکی خراب بوو ، پێغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : دایکی زیندوو ؟ وتیان بەئێ : فەرمووی : بڕۆن بۆم بانگ بکەن جا کاتی دایکی کۆرەگە هات پێغمبەری خوا (ﷺ) بەدایکی کۆرەگە فەرموو : تۆ دایکی ئەم کۆرە ؟ وتی : بەئێ : فەرمووی : (ارایت لو احببت نار ضخمة ، فقیل لك ان شفعت له خلینا عنه ، والا احرقناه بهذه النار اکننت تشفعین له ؟) واتە ئەو دایکی ئەم کۆرە گەنجە ئەگەر نایستای ناگرتی گەورە بکرتەووە و بیانەویت کۆرەگەتی تێ بخەن خەڵکیش پێت بلێن ئەگەر تۆ تکای بۆ بکە ئەو وازی ئێ دەهێنین ئەگینا بەو ناگەر دەسووتینین نایا تۆ تکای بۆ دەکەیت ئەو نەبخەن ناو ناگەرەگەو ؟ ئافەرەگە وتی : بەئێ ئەو پێغمبەری خوا (ﷺ) تکای بۆ دەکەم هەرگیز دێم قبوڵ ناکات لەبەرچاوی خۆم بەناگەر بیسووتین ، ئەکجا پێغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (فأشهدي الله واشهدي قد رضیت عنه) واتە دەو کەواتە خۆی گەورە بکە بە شاهی وەمنیش بکە بە شاهی کەتۆ لەو کۆرەت رازی بوویت چونکە ئەگەر تۆ ئێ رازی نەبی خواش ئێ رازی نابێ و بە ناگری دۆزەخ دەسووتین ، دایکی کۆرە گەنجەگە وتی : خۆیە و تۆ دەکەم بە شاهی وە پێغمبەرەگەشت دەکەم بە شاهی کە من لەم کۆرەم رازی بوم و وا گەردنیم نازاد کرد لەو هەموو خرابەییە کە بەرامبەر بە منی کردوویەتی ، ئینجا پێغمبەری خوا (ﷺ) چوو لەو سەری کۆرە گەنجەگە و فەرمووی (یا غلام قل لا اله الا الله) وحده لا شریک له واشهد ان محمدا عبده ورسوله) واتە : پۆلە گیان بلێ جگە لە خوا هیچ خۆیەکی دیکە نیە وەهیچ هاوێشێکی نیە و شاهی دیش دەدەم کە موحەممەد بەنده و پێغمبەری خۆیە کۆرەگەش یەکسەر بە دوای پێغمبەری خوا (ﷺ) شایەتمانی هێنا و پاشان وەفاتی کرد جا پێغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (الحمد لله الذی انقذه بی من النار) واتە : فەرمووی سوپاس و ستایش بۆ ئەو خۆیە کە بەهۆی منهووە لە ناگر رزگاری کرد .

۳۱۱. ﴿رېز و حورمەتى ئيمانداران لاي خواي گەورە﴾

جاريكيان پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بەدمورى كەعبەدا دەسوراپەوۋە فەرموۋى : (ما اطيعك وما اطيع ريك) واتە : ئاي چەند شيرين و جوانى ومچەندە بۇنت خۇشە (ما اعظمك وما اعظم حرمك) واتە : ئەي كەعبەى خانەى خوا و بېلبېلەى چاۋى ئيمانداران چەند بەرزو گەورمىي و خواي گەورە چەند حورمەتى ئى گرتوۋى (والذي نفس محمد بيده حرمة المؤمن عندالله اعظم من حرمك ماله ودمه) واتە ئەي كەعبەى خۇشەويست ئەي ئەو جىگايەى مليۇنەھا ئيماندار شەوانە و رۇزانە روت تى دەكەن و تەوافت دەكەن لەگەل ئەوۋدا كە تۆ ئەوۋەندە بەرپىزى بەلام سويىند ئەو كەسەى كە گيانى موحەممەدى بەدەستە رېز و حورمەتى ئيماندار لاي خواي گەورە زۆر گەورەترە لە رېز و حورمەتى تۆ لاي خوا مالى ئيماندار و خوئنى ئيماندار.^{۳۰۴}

۳۱۲. ﴿خواي گەورە ديمەنى جەنگى مۇئەتى ھىنايە بەرچاۋى پېغەمبەرى خوا﴾

(ﷺ)

لەجەنگى مۇئەتەدا لە سالى ھەشتەمى كۆچىدا پېغەمبەرى خوا (ﷺ) سوپايەكى سى ھەزار كەسى نارد بۆ شام بەسەر كىردايەتى زمىدى كۆرى حارىئە و فەرموۋى ئەگەر زەيد توۋشى شتى ھات با جەعفەرى كۆرى ئەبو تالىب سەرۆك و ئالا بەدەست بى ئەگەر جەعفەرىش توۋشى شتى ھات با مۇسلمانان بۇخۇيان فەرماندىمەك ھەلبۇزىر كاتى سوپاي ئىسلام گەيشتە مەعان بىستيان كە دوژمن دوو سەد ھەزار كەسەن كەوتنە پراۋىژ لەناۋ خۇياندا و خەرىك بوو رايان بىتتە سەر ئەۋەى كە ھەۋال بىدەنەۋە بە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) تا بزەنن يارمەتيان بۆ دەنيرى يان فەرمانى بەچيە عەبدوللى كۆرى رەۋاحە كەوتە ھاندانىان و وتى : خزمىنە بەخوا ئەو شىبەى ئىستا پىتان ناخۇشە ئەۋمىيە كە ئىۋە ھەۋلى بۆ دىمەن ئەۋىش

شەھىدىيە ئىمە بە باۋەرى ئاپىنەكەمانەۋە دە جەنگىن ئىمە يەككى لەو دوو خۇشى چاكەيەمان
 دەستگىر دەبى سەرگەۋتن يان شەھىدى لەسرەمتاي جەنگەكەدا زەيدى كۆرى خارىنە شەھىد
 بوو ئىنجا جەغفەرى كۆرى ئەبوتالىب بوو بەفەرماندەدى لەشكرى ئىسلام و ئەۋىش ھەردوو
 قۇلى لەشەرەكەدا قىرتان و ئالاکەى بەبەينى ھەردوو پانى گرت بوو دوواتر شمشىريان
 لەھەردوو پانى داو شەھىد بوو ئىنجا عەبدوللى كۆرى رەۋاحە ئالاکەى ھەلگرت و پاراپى و دوو
 دلىەكى تووش بوو بەلام ھەر خىرا ئامۇزگارى نەفسى خۇى كرد و بەچەند دىرە ھۆنراۋمىيەك
 بەخۇى وت : ئەى نەفسەكەم خۇ ئەگەر لەم شەپەشدا نەكوزىرى رۇزىك ھەر دەبى بمرى خۇ
 لەدەست مردن رزگارت نابى ئەى نەفسەكەم ئەۋەى چەند سالە ئاۋاتى بۇ دەخۋازى كە شەھىد
 بوۋنە لە پىناۋى خۋادا و گەيشتنە بە كارۋانى شەھىدانى ئىسلام ۋا ئەمپۇ نىزىك بۆتەۋە دەمپۇ
 مەيدان و ئاللى ئىسلام بەرز بكمۋە و لە دوژمن بدە يان سەرگەۋتنى ئىسلام يان گەيشتنەۋە بە
 ھاۋەلان زەيد و جەغفەر بەلى چۈۋە مەيدان و شەپىكى زۇر مەردانە و دلىرانەى كرد و
 سەرئەنجام بە پاىەى بەرزى شەھىدى گەيشت ئىنجا مۇسلمانان لەسر وەسىيەت و راسپاردەكى
 پىغەمبەرى خوا (ﷺ) خالىدى كۆرى ۋەلىدىيان كرد بەسەرگەردى خۇيان و ئەۋىش پاش
 چەند رۇزىك شەپ كردن توانى سوپاى ئىسلام رزگار بكا و بەكەترىن زيان و كۈشتار
 بىيانگىرپتەۋە خالىد لەباى ئەو رۇزەۋە دەلىت لەجەنگى مۇنتەدا رۇزىكىان نۇ شمشىر
 لەدەستىدا شكا ۋەشمشىر نەبوو لەدەستىم دا خۇى بگىرت تەنيا شمشىرىكى يەمانى نەبىت
 لەشارى مەددىنەدا ۋا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەناۋ يارانىدا دانىشتۋە و دەستى بە دەم و
 چاۋپەۋە گرتۋە و ھەموو سەحابەكان وردو بىدەنگ سەرنجى دەمدەن و كەسكى قسەپەك
 ناكات و كەس گۈيى لەدەنگى ھەناسەپەكىش نىە پاش ماۋمىيەك خۇشەۋىستى خوا دەستى
 لەسر دەم و چاۋى لابرود ھەرموۋى ئىستا خۋاى گەۋرە دىمەنى جەنگى مۇنتەى ھىنايە
 بەرچاۋم چاۋم لى يە زەيد ئالاکەى ھەلگرت و شەھىد كرا پاشان جەغفەر ئالاکەى ھەلگرت و
 شەھىد كرا ئىنجا بىدەنگ بوو ئەنصارەكان رەنگيان تىك چۈۋ ترسان لە ھەلۋىستى عەبدوللى
 كۆرى رەۋاحە چۈنكە پىش رۇيشتىيان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەۋالى دابوۋ كە دوۋاى
 جەغفەر عەبدوللا دەبىتە سەرگەردە ئەى بۇ باسى عەبدوللى نەكرد تۇ بلىى ھەلاتىب ؟ ھەموو

خزمەكانى و مەددىنەيىھەكان ترسان پاشان پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : وا عەبدوﻻى كورى رەواھە ئالاکەى ھەلگرت و شەھىد بوو ئىنجا فەرمووى : لەبەھەشتدا ھېئرانە بەرچاوم لەسەر تەختى ئالتۇنى دانىشت بوون عەبدوﻻم بىنى تەختەكەى تۆزى نزمترە لە زەيد و لە جەغفەر سەحابەكان فەرموويان : قوربان بۆچى ؟ خۇ ھەر سىڭيان لەيەك شەردا و لەيەك مەيداندا و بەدەستى يەك دووژمن شەھىد بوون ئىتر ھۆى چيە عەبدوﻻ لەبەھەشتدا نەگەيشتۆتە پلەى ئەوان ؟ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : ھەر دوو فەرماندەكە زەيد و جەغفەر بەى دوو دلى و وەستان چۆنە مەيدانى شەر و شەھىد بوون بەلام عەبدوﻻى كورى رەواھە ھەندى دوو دلى و پاراپىي و سەلمىنەوہى تووش بوو بۆيە لەبەھەشتدا بەھۆى ئەو دوو دلى و پاراپىيەوہ پلەيەك ھاتە خواروہ و نەگەيشتەوہ بە دوو ھاوئە شەھىدەكەى پېش خۆى.^{۳۰۰}

۳۱۲. ﴿بەسرھاتى سەلەمەى كورى ھىشام پالەوانەكەى نىوزىندان﴾

يەككە لەو ئيماندارانەى كە لە زىندانە تاريكەكاندا ئازار و ئەشكەنجەى زۆر نامرۇفانەى چەشت بەدەستى براى خۆى سەلەمەى كورى ھىشام بوو (خو ئى پازى بى) ئەو پېشمەرگە خۇپراگرەى ئىسلام براى ئەبو جەھلى دلى رەق و بى باومر بوو كەسەرگىدايەتى بەرەى كوفرى دەگرد لە دژى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) و ئىسلام و بېرواداران ئەوئەدە دلى رەق و بى باومر بوو ھەر كەس شوئىن ئىسلام بگەوتايە توندترىن سزاي دەدا با نزيكترىن كەسيشى بوويە سەلەمە (خو ئى پازى بى) يەككە بوو لەوانە ھەر بەھەتايەتى خۆرى زىپىنى ئىسلام پىڭاى ژيانى بۆ روناك بويەوہ و ئيمانى ھىئا و لەگەل دەستە سەرەتايەكانى شۆرشە نوئيەكەدا بەنھيتى بە خزمەتى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەگەيشت و فېرى ئەو نايەتەنە دىبوون كە دەھاتنە خواروہ و تەوحيبى دەگردن بەلام سەلەمەش وەكو ھەموو مۇسلمانانى تر كەوتە بەر شالۆى ئەشكەنجەدان تا ئەويش وەك ھاوئەلانى تىرى بۆخۇ دىرباز كردن پىڭاى ناوارمىيان گرتە بەر و بەرەو حەبەشە كەوتنى پى بەلام پاش ماوہيەك واى زانى بارودۆخى شارى مەككە چاك بووہ

^{۳۰۰} دىن وژىن لەژىر رۆشايەكانى (رب العالمين) لاپەرە (۶۵۱-۶۵۲).

بۆیە گەراپەوه مەککە بەلام دووبارە ئاسایشەکانی ئەبوجهل قۆلبەستیان کرد و بەرمو
 زیندانە تاریکەکان راپێچیان کرد لەگەڵ زیندانی گرانیشیدا ئازار و ئەشکەنجەشیان دەدا تا
 لەئاینەکەى پەشیمان بێتەوه بەلام سەلەمە زۆر لەوه گەورەتر بوو کە ئەوان بتوانن لە
 ئاینەکەى پەشیمانی بکەنەوه نینجا برۆادارن دەستیان کرد بە کوچ کردن بۆ مەددینە و
 پێغمەربەرى خواش (ﷺ) هیچرەتى کرد بەلام لەو کاتەدا سەلەمە و کۆمەتێ لە ھاوێلان لە
 زیندانا بوون چەند سالتیک تێپەری ئەوان ھەر لە زیندانا بوون ھەوالتی ئەشکەنجەدرانیان و
 خۆراگری و نەبەزی ئەوان گەشتەوه پێغمەربەرى خوا (ﷺ) زۆر دلى سوتا بۆیان و لە
 قنوتەکانیدا ھەمیشە دوعای بۆ دەکردن ھەروەکو یەك مانگی تەواو لە قنوتی بەیانیدا دوعای
 رزگار بوونی بۆ دەکردن و دەیفەرموو (اللهم أنج الوليد ابن الوليد اللهم أنج سلمة بن هشام
 اللهم أنج عياش بن ربيعة اللهم أنج المستضعفين فى المؤمنين اللهم اشدو طأتك على مضر اللهم
 اجعلها عليهم سنين كسني يوسف) (أخرجه اصحاب الكت الستة ومنهم البخاري ومسلم فى
 صحيحهما) بەتێ ئەو کۆمەتە موحاھیدە ھەتا جەنگی ئەحزاب لەسالتی پێنجەمى کۆچیدا ھەر
 لە زیندانا بوون تا ئەبو ھورەیرە دەتێ بەیانیک لە قنوتدا پێغمەربەرى خوا (ﷺ) دوعای بۆ
 نەکردن بە پێغمەربەرى خوا (ﷺ) ووت بۆجى دوعات بۆ نەکردن فەرمووی (اوتراهم
 قدموا) واتە ئایا نایانبینی بۆ لامان ھاتن ؟ سەلەمە و کۆمەتێ لە ھاوێلان نزیکەى یانزە سال لە
 زیندانا مانەوه سەلەمە یانزە سال لە زیندانەکانى ئەبوجهلى برابردا بەدەستى ئاسایشەکانى
 ئەشکەنجە دەدرا تا رۆژیک خوا بۆیان ئاسان دەکات سەلەمە و عەياشى کۆرى ئەبى رەبیعە و
 وەلیدی کۆرى وەلید دەتوانن لە زیندان ھەتێن و بەرە و مەددینە بکەونە رێ ھەرچەند
 بەدەیان مەفرەزەى ئاسایشیان بۆ دەرەجیت و رێگاگان دەچن کە دیارە ئەو کاتە خالیدی
 کۆرى وەلید بەرپرەسى ئاسایشەکانى مەککە بوو بەمەفرەزەکانیەوه دووایان دەگەوت تا گوندی
 عەسفان کە لەنیوان مەککە و مەددینەدا بوو بەلام خوا رزگاریان دەکات و دەگەنە شارى
 مەددینە و خزمەتى پێغمەربەرى خوا (ﷺ) ھەموو ھاوێلان و جەماوەرى شار پێشوازیەکی
 گەرمیان لێ دەکەن خواى گەورە و میھربانیش باسى خۆراگری ئەو کۆمەتە پێشمەرگانەمان
 گیان لەسەر دەستانەمان بۆ دەکات و دەفەرمویت لە سورەتى (النحل) (تُمْ إِنَّ رَبَّكَ لِّلَّذِينَ

هَاجِرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهِدُوا وَصَبِّرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ } ۱۱۰ { واتە : پاشان ئەو موخەممەد پەرۆردگاری تۆ بە نەیسبەت ئەوانەوێ که هیچرەمتیان کرد پاش ئەوێ نازار و نەشکەنجە دران هەروەها جیهادیان کردو خۆراگر و نەبەز بوون بەراستی پەرۆردگاری تۆ زۆر لێبوردەو میهرەبان بوو نێمەمی تەبەری رحمتەوێ خواوێ لێ بێت لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا دەلیت : ئەم ئایەتە لەسەر ئەو موخەمەد خۆراگرانە ھاتە خوارووە که لە مەککە زۆر نەشکەنجە دران پاشان خۆراگران هیچرەمتیان کرد لەوانەش سەلەمەوێ کۆری ھیشام و عەیشی کۆری ئەبێ رەببە و ولید و غەیری ئەوانیش ئەم موخەمەدە لەدوای پزگار بوونیان گەشتە شاری مەدینە و بە خزمەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) گەشتە ئەو ھەولیان دما قەرەبووی ئەو ساتانە بکەنوە که لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دوور بوون بۆ لەبەر کردن و تیگەشتنیان لە قورئان ھەروەها بەشداری ھەموو غەزا و جەنگەکانیان کرد تەنانەت سەلەمەوێ قارەمان و خۆراگر لە جەنگی موئەشدا بەشداریەکی بەرچاوی کرد که لە مانگی جەمادی یەکەمی سالی ھەشتەمی کۆچیدا رویدا ئەم جەنگەدا ژمارەوێ موخەمەدانی نیسلام سێ ھەزار کەس بون و ژمارەوێ سوپای شەڕە خۆر و تالانچی دوزمنیش زیاتر لە دووسەد ھەزار کەس بوون ھەبەولای کۆری عومەر خاویان لێ رازی بێت دەلی : کاتێک سوپای نیسلام بەرێ کەوت پێغەمبەری خوا (ﷺ) زەیدی کۆری حاریسەوێ کردە ئەمیریان و فەرمووی (ان قتل زید جعفر وان قتل جعفر فعبالله بن رواحة) (رواه البخاری) (۴۶۱) واتە ئەگەر زەید کۆزرا با جەعفەر ئەمیر بێت ئەگەر ئەویش کۆزرا با عەبەولای کۆری رەواحە ئەمیر بێ عەبەولای دەلی کاتێک بەنیو تەرمی شەھیدەکاندا دگەڕاین تەرمی جەعفەرمان بینی زیاتر لە نەووت برینی پێوە بوو ھەموو شوینی دەمی شیر و نوکی پم و تیر بوو ، پاش شەھید بوونی ھەرسێکیان خالیدی کۆری ولید ھەلبژێردا بەسەرکردەو سوپای مۆسڵمانان لەبەرپرستی ناسایشەو دەبیته فەرماندەوێ موخەمەدیان و ئەویش زۆر زیرەکانە توانی سوپای نیسلام پاشەگەشە پێ بکات پاش وەشانندی گورزیکی جەرگ بر بەسوپای دوزمن کاتێ سوپای نیسلام گەراپەو مەدینە پێغەمبەری خوا (ﷺ) جەماویری شار چوونە پیشوازیان خەڵکەوێ وتیان راتان کردوو (یا فرار فررتم فی سبیل الله) بەلام پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی (لیشوا بافرار

ولكنهم الكرار ان شاء الله) واتە ئەمانە بە پشتیوانی خۆی گەورە رایان نەکردوو و خۆ سازدانیان کردوو بۆ هێرشێ تر لە دوای ئەم ڕوداوووە سەلمە لە ڕوی نەدەهات بچیتە ناو خەڵکەووە بۆیە کاتێک خێزانەکەى دەچیتە لای دایکى ڕودادارن ئوم سەلمە ھاوسەرى پێغمەبەرى خوا (ﷺ) ئەویش دەپرسیت ئەو بەوچى سەلمەى گۆرى هیشام نابینم لە نوێژدا لە لای پێغمەبەرى خوا (ﷺ) خۆ نەخش نیه ئیمە نەمانزانی بیت ؟ ھاوسەرەکەى سەلمەش دەتێ نەوێلا نەخۆش نیه بەلام ناتوانیت بچیتە ناو خەڵک کە پێیان دەتێن ڕاکردووێگان ئوم سەلمەش بۆ پێغمەبەرى خوا (ﷺ) پێغمەبەرى خوا (ﷺ) دەفەرموویت (بل هم الكرار في سبيل الله فليخرج) (الاصابة ۶۷۴) واتە ئەوانە پالەوانى خۆسازدەرى ڕێگای خان با بێتە دەرەوە بۆ ناو خەڵک ئێتر سەلمە وەك موحاهیدێكى گیان لەسەر دەست کە هەمیشە ئامادەى مەیدان بوو تا لەسەردەمى خىلافەتى پێشەوا ئەبوبەکردا کاتێک سوپای ڕێک خست بۆ ڕوبەرپوونەوێ سوپای ڕۆم سەلمەش لەپێشەوێ موحاهیدان بوو تا لەپەكەم سالى سەردەمى عومەردا خۆى لێ ڕازى بێت لە جەنگى ڕۆمەکاندا لە مانگی موحەررەمدا لە سالى چواردەى گۆچیدا شەهید بوو پاش لەدەسالى زیندانى و نۆ سالى جیهادى بەردەوام خۆى گەورە لێ ى ڕازى بێ. ^{۳۰۶}

^{۳۰۶} ۱- الاصابة ابن حجر ۶۷/۲

۲- لفرسان حول الرسول ۵۰۵/۱ - ۵۱۴.

۳- صحيح السيرة النبوية ابراهيم العلى ص ۴۹۶ - ۵۰۷.

۳۱۴. ﴿عەبدوللاى كورى زەيد ووشەكانى بانگى ئىسلامى فيركرا لەخەودا﴾

عەبدوللاى كورى زەيد دەئيت : مۇسلمانان چۈنە خىزمەتى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) داوايان
 ئى كرد كە درووشمىك دىنگىك نىشانەيەك ديارى بىرىت بۇ ئەودى مۇسلمانانى پى ناگادار
 بىرىتەو كە كاتى نويز ھاتوو و پروو بىكەنە مزگەوت و نويزى جەماعەت ئەنجام بىدن
 كۆمەلىك شت پېشنيار كرا لەناوياندا باسى ئەودە كرا كە ناقوس ئى بىرى و ھەر كەگوپيان
 لەدەنگى ناقوسكە بوو بزانن كە ئەودە كاتى نويز ھاتوو پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرمووى
 ھەرچەندە ناقوس ھى گاوارانە بەلام بەنابەدئەو ھەرمووى : با لەمەو دووا ناقوس ئى بىرىت
 عەبدوللاى كورى زەيد دەئيت ئەو شەو كە لە پۈژەكەى دا ئەو بىرپارە درا لەخەوئىدا كەسىكم
 بىنى زىنگىكى گەورەى پى بوو وتم ئەودە بەچەند دىفرۇشى وتى : پىم بلى بۇچىتە ؟ وتم :
 زىنگى پى ئى دىمەين و مۇسلمانانى پى ناگادار دىكەينەو كە كاتى نويز ھاتوو وتى : نا ئەم
 زىنگەيە بەكەلكى ئەودە نايات بەلام وەرە من شتىكى لەمە باشترت فىر بىكەم نىتر دەستى كرد
 بە (الله الكبر الله اكبر) تا كۆتاي بانگەكە بەخەبەر ھاتم نىزىك نويزى بەيانى بوو زۆر
 بەخەوئەكە دلخۆش بووم دەست نويزم گرت و بەرە و مزگەوت پۇشتم بۇ خىزمەت پېغەمبەرى
 خوا (ﷺ) وەلەخىزمەتيدا دانىشتم و خەونەكەم بۇ گىراپەو پېغەمبەرى خوا (ﷺ) پرووى
 ئەوئەندەى تر گەشاپەو سوپاسى خوى گەورەى كرد و ھەرمووى بەراستى ئەم خەونە ھەق و
 راستە و بەلام بىلال لەتۆ دىنگى خۆشترە و بەھىزترە ھەر نىستا بېرۇنە سەربانى مزگەوت و
 تۆ بانگەكە كەلەخەوندا پىيات وتى بەھىواشى بىلى و با بىلالىش بەدەنگى بەرز بىلى دەلى :
 لەسەر ھەرمانى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) لەگەل بىلال چوینە سەربانى مزگەوت من بەھىواشى
 بانگەكەم دەوتو بىلالىش بەدەنگە زولالەكەى بانگەكەى دەوتو تارىكى ئەو شەودى شەق كرد
 ھاتىنەو ناو مزگەوت و عومەرى كورى خەتتاب بەپەلە كەمەباكەى بەدوواى خۇيدا رادەكپشا
 ھاتە خىزمەتى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) وتى (والذى بعثك بالحق لقد رايت مثل الذى ارى)
 واتە ئەى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) سويند بەخوواپەى كەتۆى بەھەق پەوانە كر دوو بە
 پېغەمبەر منىش ھەمان ئەو ووشانەى بانگيان لەخەودا پى وتم و ئەو خەونەى عەبدوللاى
 كورى زەيد بىنيويەتى و نىستا گويم لەبانگەكە بوو منىش ھەمان خەونم بىنى و ئەو ووشە
 ناسكانەى بانگيان بەمنىش وت پېغەمبەرى خوا (ﷺ) زياتر دلخۆش بوو ھەرمووى : دەى
 سوپاس و ستايش بۇ خوى گەورە.^{۳۰۷}

۳۱۵. ﴿پێغەمبەر (ﷺ)﴾ داواى کرد که خواى گەوره له‌نیازی ناودێى فوضاله‌ى

کوری عومه‌یر خوش بیئت ﴿﴾

پێشەوا ئەحمەدی کوری عەنبەل خواى ئى رازی بى دمه‌رمووت هه‌میشه هه‌ول بده
 نیه‌تت خێر بیئت هه‌تا نیه‌تت خێر بیئت ئەوا خۆشت له‌خێرا ئەژیت دوواى ئەوه‌ی شاری
 مه‌ککه‌ فەتح کرا و موسلمانان به‌سه‌رگردايه‌تی پێغەمبەری خوا (ﷺ) به‌سه‌ر به‌رزیه‌وه
 گه‌رانه‌وه بو شاری مه‌ککه‌ی پیرۆز جارێکیان پێغەمبەری خوا (ﷺ) دای به‌لای زه‌لامیکدا
 که‌ناوی فوضاله‌ ی کوری عومه‌یر بوو که‌به‌نیاز بوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) بکۆژیت
 پێغەمبەری خوشه‌ویست (ﷺ) ئى ى پرسى ها فوضاله‌ ها نه‌وه بیرت له‌چی ده‌کرده‌وه و
 خه‌پاڵی چی ئى ی دا‌بویت ؟ فوضاله‌ وتى هیچ نه‌بوو ئەى پێغەمبەری خوا (ﷺ) له‌ دێی
 خۆمدا یادى خوام ده‌کرد پێغەمبەری خوا (ﷺ) ده‌ستی کرد به‌ پێکه‌نین و فه‌رمووی : داوا
 ده‌که‌م که‌ خواى گه‌وره له‌و نیازت خوش ببیئت ئینجا ده‌ستی مو‌باره‌کی خسته‌ سه‌ر سنگی
 فوضاله‌ ، فوضاله‌ ده‌لێت سویند به‌خوا هێشتا پێغەمبەری خوا (ﷺ) ده‌ستی لانه‌بردبوو
 له‌سه‌ر سنگم وام هه‌ست ده‌کرد که‌سم خوشنه‌ویستوه به‌قه‌ده‌ر پێغەمبەری خوا (ﷺ) .

۳۱۶. ﴿ پیغمبەری خوا (ﷺ) بە ئیبنە کەی بردە سەر بۆ ئەبی هە یثە م ﴾

ئەبو ھورەیرە ئەو بەسەر ھاتە دەگێرتەووە و دەلێت رۆژیکیان پیغمبەری خوا (ﷺ) لە کاتی کەدا لە ماڵ دەچوووە دەرەو کە پێشتر ھەرگیز لەو کاتەدا نەچوو بوووە دەرەو توشی ئەبوبەکر بوو خوا ئی رازی بێ ، فەرمووی (ما جاء بك يا ابي بكر ؟) ئەووە چی تۆی ھیناوتە دەرەو لەم کاتەدا بۆ ئەم شوینە ئەی ئەبوبەکر ؟ ئەبوبەکر خوا ئی رازی بێ وتی : (خرجت القى رسول الله (ﷺ) وانظر في وجهه والتسلم عليه) واتە : بە ئومیدی بەخزمەت گەیشتنی تۆ ھاتومەتە دەرەو ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) لەو کاتەدا عومەریش خۆی ئی رازی بێت ھاتە دەرەووە پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (ماجا بك يا عمر ؟) واتە ئەی عومەر چی تۆی لەم کاتەدا تۆی لە ماڵ ھیناوتە دەرەو ؟ عومەر خۆی ئی رازی بێت وتی (الجوع يا رسول الله) واتە ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) بەخوایا برسیەتی منی ھیناوتە دەرەو لەتاو برسیەتی نارامم ئی براوە و لە ماڵ ھاتە دەرەو پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (وانا قد وجدت بعض ذالك) واتە : منیش ھەر شتێکی ئاوا کە برسیەتیە لە ماڵ ھیناومەتیە دەرەو ئەمجا ھەرسێکیان رۆشتن بۆ مائی (ابی ھیشم بن التیھان الانصاری) ئەم پیاووە خەلکی مەدەدینە بوو نازەلی زۆر و باخی خورمای چاکی ھەبوو کە چوونە باخە کەمەووە لەوئ ئەبوو لە خێزانە کەیان پرسی ئەووە ئەبی ھەیشە م لە کوئ یە ؟ وتی چوووە ئاوی سارد لەو کانیە بەینیت ژنە کە زۆر بە جوانی پێشوازی ئی کردن و جیگای بۆ داخستن و بەخێرھاتنی کردن پاش کەمێک ئەبو ھەیشە میش ھاتەووە و زۆر خوشحال بوو کە پیغمبەری خوا (ﷺ) لەگەڵ ئەبوبەکر و عومەردا خۆیان ئی راوی بێت لوتفیان کردوووە و سەردانیان کردوووە دوای بەخێرھێنانێکی گەرم ھەر خێرا چوو خورمای تازە بۆ ئی کردنەووە و لەگەڵ ئاوی سارد بۆی دانان پیغمبەری خوا (ﷺ) و ھەردووک ھاوئەکە لەخورما و ئاومەکیان خوارد پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (هذا والذي نفسي بيده من النعيم تسألن عنه يوم القيامة ضل بارد ، ورطب طيب ، و ماء بارد) واتە ئا ئەووەی خواردمان سویند ئەو کەسە لە نفسی منی بە دەستە کە زاتی خۆی گەورمە ئەووە ئەو نەعمەتیە کە خۆی گەورە لە قیامەتدا لێمان دەپرسیتەووە

لەسەرى سىبەرىكى فېنك و خورمايەكى تازە و ئاويكى سارد و سازگار (۳۱۲) پاش ئەوۋى كە خواردنەگەيان خوارد پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بەئىنى بە ئەبى ھەيئە م دا كە ئەگەر ھاتوو مەر و مالأتى بى باومرەنم دەست كەوتوو خەلگانىشم ئ بەدىل گرتن ئەوۋە كۆيلەيەكت بەدىمى رۆزگار تىبەرى رۆزىك سى كەسيان بەدىلى ھىنايە لای پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەوۋىش دوۋانى داپە موسلمانان پاشان يەككىيان مايەوۋە لەو لاۋە فاتىمەى كچى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھاتوو داۋاى كرد تا ببىتە يارمەتى دەرەك بۆى بەلام پىغەمبەرى خوا (ﷺ) داۋاكەى فاتىمەى كچى قبول نەكرد و فەرموۋى پىش تۆ بەئىنم بە ئەبى ھەيئە م داۋە و دەبى بەئىنەگەم نەشكىنم و بەومفا بىم بەرامبەرى.^{۳۰۸}

٣١٧. ﴿عومەری کۆری خەتتاب خۆی ئی رازی بێت دادوەری کرد لەنیوان جوله کە یەك و مونا فیه قیكدا﴾

لە عەبدوڵای کۆری عەباسەووە خوا لەخۆی و باوکی رازی بێ گێر دراو مەتەووە کە رۆژێکیان کابرایەکی جوله کە و کابرایەکی مونا فیه قی واته دوور و لەسەر شتێک دەبێتە کێشەیان نەوانیش کێشە کە دەگە یەننە لای پێغه مێردا ﷺ خوا (ﷺ) دوای گۆی گرتن لە هەردوو لا پێغه مێردا ﷺ خوا (ﷺ) هەق دەدا بە کابرای جوله کە کە بەلام مونا فیه قی کە بەم حوکمە رازی نەبوو بۆیە وتی : حەز دەکەم سەرێکیش لە ئەبوبەکر رەزای خۆی ئی بێ بدەین و بزانی نەو دەلی چی سەبارەت بەم کێشە یەمان کاتی چۆنە لای ئەبوبەکر ئەویش هەمان حوکمی پێغه مێردا ﷺ خوا (ﷺ) دا بەلام کابرای مونا فیه قی هەر دلی دانەمرکا بۆیە وتی حەز دەکەم سەرێکیش لە عومەری کۆری خەتتاب خۆی ئی رازی بێت بدەین و بزانی نەو دەلی چی کە هاتنە لای عومەر کابرای جوله کە قەسی کرد و وتی : ئەو عومەر نێمە چۆنە لای پێغه مێردا ﷺ خوا (ﷺ) و حوکمیکی دا بەلام ئەم پیاووە دلی ناوی نەخواردەووە و بۆیە وتی : با بچین بۆ لای ئەبوبەکر کاتی چۆن ئەویش هەمان حوکمی دا بەلام ئەم کابرایە هیشتان دلی دانەمرکا و نیستا هاتوینە لای تۆ بزانی حوکمی تۆ چیە ؟ عومەر خۆی ئی رازی بێت فەرمووی پێغه مێردا ﷺ خوا (ﷺ) حوکمی بۆکرد و رازی نەبوو ؟ وتی بە ئی فەرمووی : پاشان ئەبوبەکریش حوکمی دا هەر رازی نەبوو ؟ وتی بە ئی عومەر فەرمووی دەتۆزێک بوو مستن نیستا دێمەووە چوووە زۆرەووە و شمشیریکی لەگەڵ خۆی هینا و لەمەلی کابرای مونا فیه قی داو فەرمووی : ئەمەش حوکمی عومەرە.

٣١٨. ﴿كە گوێی لە قسەی ئەعرابیەكە بوو پێغه مێردی خوا (ﷺ) بەردهوام دهیقهرموو (سبحان الله سبحان الله)﴾

لهفهرمودیهکی سهحیحا که نیمای ئەبو داود ریوایهتی کردوو دهئیت جاریکیان کابرایهکی ئەعرابی دهستهکی لهبیابانهوه بهههله داوان و شپزمیی هاته خزمهتی پێغه مێردی خوا (ﷺ) وتی (یا رسول الله جهلت الانفس ، وضاعت عیال ، ونهکت الاموال ، وهلکت الانعام فاستسقي الله لنا فانا نستشفع بك على الله و نستشفع بالله عليك) واته کابرای ئەعرابی وتی : ئەی پێغه مێردی خوا (ﷺ) تینمان بۆ هاتوووه خهریکه مال و منالمان لهدهست دهچیت مائمان تهواو بوو مائات و مهрман بههیلان جوو لهدهست ووشکه سائی و بێ بارانی جا داوامان بۆ لهخوا بکه بهلکو بارانمان بۆ ببارینن خو ئیمه کهسمان نیه پهناى بۆ بهرین نهگهر ئیشمان بهخوا بێت دهبیئت تۆ تکامان بۆ بکهی لهخوا نهگهر ئیشیمان بهتۆ بێ تهوا دهبی داوا لهخوا بکهین تکامان بۆ لهتۆ بکات پێغه مێردی خوا (ﷺ) که گوێ ی لهم قسهیه بوو لهکابرا تووپه بوو فهرمووی : (ويحك اتدري ما تقول ؟) واته : ههئى هاوار بۆتۆ تهوه تۆ دهزانی دهئى ی جی ؟ ئهمجا پێغه مێردی خوا (ﷺ) بهردهوام دهیقهرموو (سبحان الله ، سبحان الله) تا نهوهندهی (سبحان الله)ی فهرموو که لهدم و چاوی سهحابهکاندا بهدی دهکرا که پێغه مێردی خوا (ﷺ) نا رهحمت و دلتهمنگه پاشان پێغه مێردی خوا (ﷺ) به کابرای ئەعرابی فهرموو : (ويحك انه لا يستشفع بالله على احد من خلقه ، شأن الله اعظم من ذلك) واته : فهرمووی : ههئى مال و وێران بزانه بهراستی خوای گهوره ناکرئ به تکاکار لهسهر ههچ کس له دروستکراوهکانی پایه و حالى خوای گهوره زۆر گهورهتره لهوهی که لهگهڵ مهخلوق و دروستکراویکی خوێ پهکسان بکریئت .

٣١٩. ﴿کۆمەلەیک پرسیار و وەلامی پرشنگذار لەنیوان پیغمبەری خواو (ﷺ) پیاویکی دەشتەکی﴾

خالییدی کۆری وەلید (خوای ئی پازی بێ) دەگیرێتەوێه گە کابرایەکی دەشتەکی ھاتە خزمەتی پیغمبەری خوا (ﷺ) عەرزی کرد ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) ھاتومەتە خزمەتت تا ھێندە پرسیار ئی بکەم لەدنیای و قیامەتدا پیویستم بە شتی تر نەبێت پیغمبەری خوشەویستیش (ﷺ) فەرمووی : چێ ئارموزو دەکەیی بپرسە .

پیاوێکە وتی : دەمەوئ ببمە زانائەین کەس ؟

پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : لە خوا بترسە زانائەین کەس دەبیت .

پیاوێکە وتی : دەمەوئ ببمە دەولەمەندترین کەس ؟

پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : قەناعەت بکە دەبیت بە دەولەمەندترین کەس .

پیاوێکە وتی : دەمەوئ دادپەرورەترین کەس بم ؟

پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی چێ بۆخۆت پێت خوشە بۆ خەلکیش پێت خوش بێت دادگەرترین کەس دەبیت

پیاوێکە وتی : دەمەوئ خێرۆمەندترین کەس بم ؟

پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : سوود ببەخشە بە خەلکی خێرۆمەندترین کەس دەبیت .

پیاوێکە وتی : دەمەوئ لەھەموو کەس زیاتر لە خوا نزیک بم ؟

پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی زۆر یادی خوا بکە لەھەموو کەس زیاتر لەخوا نزیک دەبیت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋى باۋەرم تەۋاۋ بىت ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : رەۋشت چاك بكة باۋەرت تەۋاۋ دەبىت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋى لە چاكە خاۋازان بىم ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : وا خوا بېەرستە ۋەك بىبىنىت چونكە با تۆ نەبىبىن خۇ ئەۋ نەتبىنىت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋى لە گوئى راپەلان بىم ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : فەرزەكانى خوا پيادە بكة لە گوئى راپەلان دەبىت .

پياۋەكە وتى : ئەمەۋى بە پاكى بە بىنىنى خۋاى گەۋرە شاد بىم ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى بەلەش قورسى مەينەرەۋە و خۆت بشۇ بىگوناح بە بىنىنى خوا شاد دەبىت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋىت لە قىامەتدا لە نووردا حەشر بىرىم ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى سەم لەكەس مەكە لە قىامەتدا لە نووردا حەشر دەكرىت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋى لە قىامەتدا خوا رەحمە ھى بىكات ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : رەحم بەخۆت و خەلگى بكة ، خواش لە قىامەتدا رەحمەت ھى دەكات .

پياۋەكە وتى : دەمەۋى تاۋانم كەم بىت ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : زۆر تەۋبە و ئىستىغفار بكة تاۋانم كەم دەبىت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋى بەرپىزىتىن كەس بىم ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : شىكاتى ھالىت مەبەرە لاي كەس بەرپىزىتىن كەس دەبىيت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋىت بەھىزىتىن كەس بىم ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : پىشت بەخا بېستە .

پياۋەكە وتى : دەمەۋى رۆزىم فراۋان بىت ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : بەدەست نوپۇزەۋە بە .

پياۋەكە وتى : دەمەۋى لە خۇشەۋىستانى خوا پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بىم ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : ئەۋ شتەنت خۇش بوپت كە خوا پېغەمبەرىكەى خۇشيان دەۋىت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋىت لە قىامەتدا لەخەشم و تورپى خوا دۇنيا بىم ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : لەكەس تورپە مەبە .

پياۋەكە وتى : دەمەۋىت نزا و دوام قىبول بىت ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : لەھەرام دوور بىكەۋەرمەۋە

پياۋەكە وتى : دەمەۋىت خۋاى گەۋرە لە قىامەتدا تاۋانەكانىم بۇ بشارىتەۋە ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : لە دۇنيادا تاۋان و عەببى براكانت بشارەۋە .

پياۋەكە وتى : جى لەتاۋان رىزگارم دەكات ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : فرمىسك و ملكەجى و نەخۇشى .

بیاوەکە وتی : چ چاکەپەك لای خوا گەورمیه ؟

پێغمەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی پەوشت چاکی و تەوازە و ئارام و خوڤری لەسەر بە لا و نارهەتی .

بیاوەکە وتی : چ تاوانیک لای خوا گەورمیه ؟

پێغمەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : پەوشت خراپی و پەزلی و تەماع .

بیاوەکە وتی : تورپی خوا لە دنیاو قیامەتدا بەچی دادەمرکیتەوه ؟

پێغمەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : بەخێرکردنی نەینی و بەجێهێنانی سیلەى رحەم .

بیاوەکە لە دوواھەمین پرسیاردا وتی : بەچی ناگری دۆزەخ دەکوژیتەوه ؟

پێغمەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : بە ئارام گرتن لەسەر نارهەتی دنیا.^{٣١٠}

٣٢٠. ﴿لَاوِيكَ سَيِّدَاوَاكَرَى هەبوو لە پێغه مەبری خوا (ﷺ)﴾

ومفدیک هاتنه لای پێغه مەبری خوا (ﷺ) ئەویش هەرجیان وویست بۆی جی بەجی کردن پاشان کەخەریک بوو بڕۆن پێی فەرمووون کەسی تەرتان لەگەڵدا یە ؟ وتیان بەلێ لاویکمان لەگەڵ دایە لای شتەکانمان بەجێمان هێشتوووە فەرمووی : دەی بینێرن بۆلام کەلاوەکە هات پێغه مەبری خوا (ﷺ) پێی فەرموو جیت داوایە تا بۆت جی بە جی بکەین ئەویش وتی : پێغه مەبری خوا (ﷺ) پێویستی من وەک هاوێلانم نیە من دەمەوێ دوو عام بۆ بکەم کەخوا لێم خۆش بێت و رحەمم بێ بکات و دڵم دەوڵە مەند بکات پێغه مەبری خوا (ﷺ) دەستی بەرز کردەووە و دوعای بۆ کردوو فەرمووی : (خۆیە لێ ی خۆش ببە و رحەمی پێ بکە و دڵی دەوڵە مەند بکە) ئینجا لاوەکە و ومفدەکە هەموویان گەرانەووە جی و پێی خۆیان پاشان لەسالی دەمی کۆچیدا لە مینا پێغه مەبری خوا (ﷺ) ئەو ومفدە ی بینێهوە ئەحوالی ئەو لاوەی لێ پرسی ئەوانیش وتیان : ئەو پێغه مەبری خوا (ﷺ) هەرگیز کەسی وەک ئەومان نەدیووە ئەو زۆر پازیی بەبەشی خوا ئەگەر خەلکی هەموو دنیا دا بەش بکەن ئاوپیان لێ نادا ئەو پێغه مەبری خواش (ﷺ) فەرمووی : (من هیوادارم کە بە کۆیی بمەریت) پیاوێکی ش پرسیاری کرد باشە ئەو پێغه مەبری خوا (ﷺ) هەموو کەسێ بە کۆیی نامریت (٣٥) ئەویش فەرمووی : (نەخیر کەسی وا هەیە خەیاڵ و هەست و هۆشی پەرتەوازه بوو بە دنیا دا و پەل دەکوێ بە هەموو لایە کدا کاتی ئەجەلی دێ خوا دەبیاتەووە ئێتر هەر پەلە ی لەهەر لایە ک بێت و سەرگەرمی هەر شتێک بێت واتە : پێچەوانە ی موسلمانێ کامێ کە هەموو هەست و هۆش و خەیاڵی لای رەزامەندی خۆیە و یەک پارچە یە و یەک مەبەست و یەک ئاوات و ئامانجە. ^{٣١١}

۳۲۱. ﴿خوای گەورە تۆۋى باۋەرى ناشتېۋو لەدەروۋنى مەغازى كۆرى

جەبەلدا﴾

رۆژنىك پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەمەغازى كۆرى جەبەلى پەرسى ئەى مەغاز چۆنىت و چۆن رۆژت ئى بۆتەۋە ؟ وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بەباۋەرمەۋە رۆژم ئى بۆتەۋە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : ئەى مەغاز ھەموو قسە و باسنىك راست و درووستىكى ھەيە نىشانەى باۋەرى تۆ چىنە ؟ وتى ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھىچ بەيانىيەك نەبوۋە كە ھەستىم وا بزانم دىگەمە ئۆۋارە و ھىچ ئۆۋايەكەش نىيە بەتەماى بەيانى بىم ھەر ھەنگاۋىكەش دىنىم بەھىۋاى ئەۋە نىم ھەنگاى دوۋاى ئەۋ بىنىم ۋە وا دىزانم كە ھەموو گەلان ۋەستىنراۋن و ھەر كەس نامەى كىردەۋى خۇى بەدەستەۋىيە خاۋەن باۋەرىن لەپەانى پىغەمبەرگانىياندا و كافران و بى باۋەرىنىش لەگەل بىتەگانىياندا كەلەدىياندا دىيانپەرستىن ۋە وا دىزانم چاۋم لەپاداشتى بەھەشتى و تۆلەى دۆزەخىيانە ، پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : (رىگەت دۆزىۋەتەۋە ونى مەكە و لەدەستى مەدە خوا تۆۋى باۋەرى لەدەروۋنتدا ناشتەۋە).^{۳۱۲}

۳۲۲. كابرانى جوولەكە شەرم داىگرت كە خوزەيمە شايتەكەى دا ﴿

رۆژنىك پىغەمبەرى خوا (ﷺ) قەرزى جوولەكەيەكى لا دەبىت دەيداتەو و كەس ناگاي ئى نابىت جوولەكەكە دىت و داواى قەرزەكەى ئى دەكاتەو و پىغەمبەرى خواش (ﷺ) دەفەرموويت : (فلاڭە رۆژ دامىتەو) ئەويش دەئى : كى شايتە بابىت لەویدا ، خوزەيمە كە ھاوئى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وتى من شايتەم كەپىيى داويتەو كابران شەرم داىگرت و رۆيشت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : خوزەيمە خۆتۆ لەوى نەبووى چۆن شايتەى وات دا ؟ ئەويش وتى : قابىلە ئىمە بىر وات پى بىكەين كە ھەوالى ئاسمانمان بۇ دىنى و بىر وات پى نەكەين كە قەرزى ئەو كابرانىت داوتەو ؟ بىگومانم كەراست دەفەرموويت ، پىغەمبەرىش (ﷺ) ئەو يەقىنەى خوزەيمەى زۆر نىرخاند فەرمووى (ھەر كەس خوزەيمە شايتەى بۇ بدات بەسيەتى) دوواى وەفاتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كە قورئان كۆكراپەو ھەموو نايتەك دەبوايە نوسراپىتەو و دوو كەسش لەبەرى بووايە ئىنجا تۆماریان دەرکرد تەنھا يەك ئاپەت نەبى كە نووسراپو بەلام تەنھا خوزەيمە لەبەرى بوو لەبەر قسەكەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) نايتەكەيان تۆمار كرد و وتیان : شايتەى خوزەيمە بەسمانە.

۳۱۳

۳۲۳. ﴿پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دۇستايەتتەكى پتەوى ھەبوو لەگەن زاهىرى

كۆرى حىرام﴾

ئەنەسسى كۆرى مالىك دەلتىت : كابرايەكى دەشتەكى ناوى زاهىرى كۆرى حىرام بوو جارووبار دەھاتە شارى مەددىنەو و كارو پىشەى خۇى دەگرد و دەگەرايموۋ لەگەن خۇيدا ھەندىك كەشك و رۆنى گوندى دەھتتا بەدىارى بۇ خزمەتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كاتىكىش بگەرايەتەوۋ بۇ گوندەكەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەندىك خورما و شتى ترى تايبەتى لەگەن بەرپى دەگردەوۋ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەم كابرايەى زۇر خۇشەوۋىست دەپقەرموو (ان زاهرا بادىقتا و نحن حاضروه) واتە : زاهىر گوندە بۇ ئىمە ئىمە شارىن بۇ ئەو ئەم كابرايە ھەتا بلىى ناشىرىن و ھەزار بوو دەم و چاوى رەش بوو ېرچى ئالوز بوو سەرى خوار و خىچ بوو لاواز و بى ھىز بوو رۇژىك لەگوندەكەى خۇيەوۋ دەرچوۋ ھاتە مالى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بەلام پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەمال نەبوو نەوېش ھەندى شتى گوندى ھىنابوو بۇ فروشتن بۇيە پرووى لەبازار كرد بۇ فروشتىيان كاتىك پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەمەى زانى بەرەو بازار بەدوۋايدا چوو ئى گەرانى لىكرد ھەتا پىي گەيشت ئەو سەرقالى فروشتن بوو ئارمقى گەرمى ھاۋىنى ئى دەچۇرايەوۋ جل و پۇشاكى لادىي لەبەر دابوو بەشىۋاز و بۇنى ناشىرن و ناخۇشەوۋ لەناو ئەو بازاردا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەپشتەوۋ گرتى زاهىرىش پىغەمبەرى خوا (ﷺ) نەدىت نەيزانى ئەوۋ پىغەمبەرى خوايە (ﷺ) كە گرتوۋەتى بۇيە ترساو دەيوۋوت : بەرم دە تۇ كىتت ؟ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىدەنگ بوو خۇى ئاشكرا نەكرد زاهىرىش ھەر ھەۋلى ئەوۋى دەدا خۇى رىزگار بكات لەو گرتنە پرووى كرددەوۋ دوۋاۋە پىغەمبەرى خواى (ﷺ) دى ئەو كات دلى دلتيا بوو لە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ترسەكەى ئى رۇيشت بۇيە پشتى خۇى بەسنگى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دەنا كاتىك زانى ئەوۋ پىغەمبەرى (ﷺ) بۇيە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دەستى كرد بە سۇحبەت و گالتە كردن لەگەن زاهىردا بەدەنگى بەرزەوۋ بەخەلگى دەفەرموو (من يشتري العبد؟ من يشتري العبد؟) واتە كى بەندە و كۆيلە دەكرىت ؟ كى بەندە و كۆيلە دەكرىت ؟ زاهىرىش وا جوان سەيرى حالى خۇى دەكات كە ھەزارىكى زۇر بىدارە و بى نەۋازە نەمال نەجۋانى ھىچيانى نىە بۇيە وتى : كەۋاتە ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) سوئند بەخۋا كەس من لەتۇ ناكرىت كەم بەھام بەلام پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى بەلام تۇ لەلاى خواى گەورە بى بەبھا نىت بەلكو زۇر بەسەنگ و بەبەھايت لای خواى گەورە.^{۳۱۴}

^{۳۱۴} (استمع بحياتك ، چىز لە ژيانى خۇت ۋەرگەرە — نوسىنى دكتور موحەممەد عەرىفى ۋەرگىزىنى نەبەرەكر تۇزىق لاپەرە ۴۶ — ۴۸).

۳۲۴. ﴿فَرِيشَتَه كَانْ كَوِيَّانْ دَهْگَرْتْ لَه قورئان خويندنه كهى نوسه يدى كورى﴾

حوزەير

نوسه يد زۆر تامەزۆرى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بوو نوسه يد لہ و ساتەوہ کہ نىمانى ھىنا و چووہ ناو پىزى کاروانى خوا ويستان ئيتىر بەيەكجارى خۆى بۆ خوا ساغ کردەوہ و ھەميشە خەريكى عىبادەت و زىکر و خواناسى بوو ھەروەھا خەريكى شەو نوڤىز و قورئان خویندن بوو جگە لەوہى زۆر دەنگى خۆش بوو ئەوئەندە بە دڤسۆزى قورئانى دەخويند ھاوہلان پيش بركى و كى بەركىيان دەکرد بۆ گوئى ئى گرتنى ، نەك ھەر ھاوہلان لەسەر زەوى بەلكو فرىشتەكانيش لہ ئاسمانەوہ بۆ گوئى بىستنى دەنگى قورئان خویندننى نوسه يد ئەھاتنە خوارەوہ ئەوہتا ئەبى سەعیدى خودرى لہ نوسه يدەوہ دەگىرپتەوہ کہ دەلى شەوئىك لەسەر شوپن خەرمانى خورما بووم لەنيوہ شەودا قورئانم دەخويند ئەسپەكەم را دەچلەكى ديسانەوہ بەردەوام بووم لہ خویندن ھەر را دەچلەكى ترسام بەدەم راپەرپنەوہ يەحيای كورم بشيلى كە لەو لای خۆمەوہ نووست بوو بۆيە ناچار ھەلسام بچم بۆ لای ئەسپەكە و وازم لہ قورئان خویندن ھىنا بىنىم تارمايپەك بەسەر سەرمەومىيە و لەسەر وو تارمايپەكەوہ رۆشنايى وەك چرا دەبىنم بەرز دەبپتەوہ بەرە و ئاسمان تا لەچاوم وون بوو بۆ سەپەينى رۆيشتەم بۆ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) گىراپەوہ وەك چۆن روى دابوو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : (تِلْكَ الْمَلَايْكَةُ كَانَتْ تَسْمَعُ لَكَ وَ لَوْ قَرَأْتَ لِأَصْحَابِكَ يَرَاهَا النَّاسُ مَا تَسْتَرُ مِنْهُمْ) .^{۳۱۵}

واتە: ئەوانە فرىشتە بوون گوئيان لہ قورئان خویندنەكەت گرتووە ئەگەر بەردەوام بویتايە تا بەيانى ئەونيش دەمانەوہ و خەلك دەيان بىنى ئەوى كە ئىيان شاراوہ بوو .

۳۲۵. ﴿چىرۆكى ھاوسەرگىرىيەكەى رەببىيەى ئەسلەمى﴾

رەببىيەى ئەسلەمى خىۋاى لى رازى بى ئافرىتىكى خىۋاست نەيتىۋانى مەرمىيى بىداتى ، رەببىيە رۆيشت بۆلەى پىغەمبەرى خىۋا (ﷺ) ھەۋالى پىدا پىغەمبەرى خىۋا (ﷺ) فەرمىنى كىرد بەھاۋەلە بەرىزەكانى كە ھاۋكارى كۆ بىكەنەۋە ، ھاۋەلە بەرىزەكان بۆيان كۆكردەۋە رەببىيە ھەلى گىرت و پىشكەشى ھاۋسەرى كىرد پاشان رەببىيە گەرايەۋە بۆ جارى دىۋەم بۆ لى پىغەمبەرى خىۋا (ﷺ) ھەۋالى پىدا كە ناتىۋانى و ھىچى نىيە بۆشاپىيەكەى يەكى ئە ھاۋەلە بەرىزەكانى بەرانىكى دايە ، پىغەمبەرى خىۋا (ﷺ) فەرمىۋى بىرۆ بۆ لى خاتىۋە عانىشە ھەندى جۆى لى ۋەربىگىرە و بىكەن بە نان بۆ شاپىيەكە ، ئا بەم شىۋەيە مۇسلىمانەكان ھاۋكارى بىرايەكەيان كىرد بۆ تەۋاۋ كىردى ئۇ ھىنانەكەى ، بىراكەيان دىئخۆش و شادىۋمان كىرد.^{۳۱۶}

^{۳۱۶} چىرۆكى رەۋشە جۋانەكان لاپەرە ۸۶.

۳۲۶. ﴿بەسرھاتى ئەو شەھىدەي نوورىكى گەورە لە لاشەكەيەو بەرە و

ئاسمان بەرز بوويەو﴾

خالىدى كورى سەئىد يەككە لە مەفرىزە سەرتايىيەكانى شۆرشەكەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بەتايىبەتى دەسلەتدارانى شارى مەككە بە درىندانەترىن شىوہ لە پرووى ئەم شۆرشە خوايىدەدا وەستان، يەككە لە سەرانى دەسلەتدارانى مەككە سەئىدى كورى عاص بوو، كە باوكى خالىدە ھەموو شىوازىكى دزايەتيكردى پىغەمبەرى ﷺ گرتبوو بەر ئەوھندە بە توندو تىزى لە پرووى بالۆبوونەوھى ئىسلامدا دەوھستا تا سەرنجى كۆرەكەي راکىشا بۆ ئەوھ كە ھەزىكات بە خزمەتى پىغەمبەر ﷺ بگات و بىيىنىت و بزاني ئەم بانگەوازەي ئەو چى يە ؟ شەوئك خالىد خەوئك دەبينى لە خەوھەيدا لە قەراغى شىوئكى ناگردا راوھستاوھ گەورمىي و پانى شىوھەكە مەگەر ھەر خوا بزانيەت، يەككە دىت پالى پىوھ دەنىت بۆ ناو ناگرمەكە بەلام پىغەمبەرى خوا ﷺ دەستى دەگرئ و ناھىئى بکەوئتە ناو ناگرمەكەوھ يەكسەر لە خەوھەكەي رادەچلەكئ و خەبەرى دەبىتەوھو دەئى سۆيئد دەخۆم بەخوا ئەم خەوھ راستە يەكسەر سەبەينى دەروات بۆلای ئەبووبكرى صديق و خەوھەكەي بۆ دەگىرئتەوھ چونكە پىشەوا ئەبووبكر زانائىرەن كەس بوو لە تەفسىرى خەودا ئەبووبكرىش پىي دەئى ھىواي داھاتووى خىرت بۆ دەخوازم ئەوھ پىغەمبەرى خوايە ﷺ دواي كەوھو مسوئمان بە ئىسلام ناھىئى بچىتە ناگرمەوھ بەلام باوكت دەچىت ئىتر خالىد دواي پىغەمبەر ﷺ دىكەوئت تا بەخزمەتى دەگات و پىي دەئى تۆ خەلك بۆچى بانگ دەكەي؟ پىغەمبەرى خواش ﷺ فەرمووى ﴿ ادعوك الى الله وحده، لا شريك له وأن محمد وعبدہ ورسولہ ، وتخلع ما أنت عليه من عبادة حجر لا يسمع ولا يضر ولا يبصر ولا ينفذ ولا يدري من عبده ممن لا يعبدہ) واتە من بانگ دەكەم بۆ باوھىنئان بە خواي پەروەردگاي تاك و تەنھا كە ھىچ ھاوبەشى نيەو موھەمەدەش بەندەو نىردراوئەتى بانگت دەكەن بۆ وازھىنئان لەو بتەي دەپەرستى كە بەردىكى كەرو لائە نابىستى و بى توانايەو نابىنى و بى سوودەو ناشزانى كى دەپەرستى و كى نايپەرستى) خالىد وتى : ﴿ اشهد ان لا اله الا الله واشهد انك رسول الله ﴾ ئىتر پىغەمبەرى خوا ﷺ زۆر دلخۆش بوو بە مسوئمان بوونى خالىد بەمەش خالىد بوو بە پىنجەمىن كەس كە ئىيمانىان ھىنا پاش ماومەكە باوكى بە مسوئمان بوونى خالىدى زانى و زۆر لە سەردئى قورس بوو ناردى بە شوئنيا كاتىك ھات گۆچانىكى بە دەستەوھبوو لە سەروچاوى خايلدا شكەندى و وتى : سۆيئد

بەخۇا ناھىيەم ھىچ بىخۇيت تا دەمرىت يان واز لەدىنى موحەمەد دەھىنى خالىد وتى : ئەگەر تۆ خواردىم ئى دەگىر تەوۋە خۇاى گەورەو پەرورەدگار رزق و رۆزىم بۇ دەنىرەيت. ئىتر خالىد رۆيشت بۇلاى پىغەمبەرى خۇا بەسەر و جاوى خۇيناويىيەو.^{۳۱۷}

خالىد بوو بە پىنچەمىن برودار و پىش ئەويش ئەم بەرپىزانەش مەسۇلمان بوو بوون (ئەبو بىكرى صديق، عەلى كورپى ئەبو تالىب، زەيدى كورپى خاريسە، سەعدى كورپى ئەبى وەقاص) خالىد ھەر بەو لىدانە رزگارى نەبوو باوكى ھەردوو كورپەكەى (ئەبان و عمرو رافعى) خەزمەتكارى نارد بە شۇنىدا خالىد لەگەلىان چوويەوۋە بۇ مالىيە باوكى پىي ووت پىت دەلىم واز لەم ئايىنە بەيئەو لەسەر ئايىنى باو بابىرت بە ئەگەرنا بەخۇا خواردىت ئى قەدەغە دەكەم، خالىد ووتى : جا خۇا رزقەم ئەدا ئىتر باوكى گەوتە لىدانى زۆرى لىدايەوۋە فەرمانى دا كرىدانە ژوويكەوۋە زىندانىان كىردو خواردن و خواردنەوۋە ئى قەدەغە كىرد ھەما سى رۆز نەى ھىشت كەس بىچىت بەلايدا لە رۆزى چوارمدا ھەندى خەزم و كەس پىرسى باوكىيان كىرد لە زىندانە كە سەردانى خالىدىان كىردو لىيان پىرسى ھالىت چۇنە؟ خالىد وتى لەنىو نازو نىعمەتى خۇادا (عزوجل) تەپاۋ تەل دەكەم ووتىان : كاتى ئەوۋە نەھاتوۋە بىرى لە ھالى خۇت بىكەيتەوۋە بىيئەوۋە سەر ھۇش و بىرو ژىرىت بىخەيتە كارو بە قەسەى باوكىت بىكەيت؟ خالىد ووتى بە ھەزلى خۇا ساتىك ھۇش و بىرو ژىرىم لىم دوور نەگەوتوتەوۋە بۇ بەگويىكرىدى باوكىشەم ھەرگىز بۇ نافەرمانى خۇا بە قەسەى باوكىم ناكەم ووتىان بۇ ئەوۋەى باوكىت لىت خۇشەى و لەم زىندانە رزگارت بىيئە بەچىند ووشەيەك وەسفى لات و عوززا بىكە خالىد ووتى : لات و عوززا دوو بەردى كەپرو لائىن و من شتىكىيان پىندا ھەلئادەم كە خۇا پىغەمبەرى خۇا پىيان ناخۇشەى و رازى نەبىن باوكىشەم چى لەدەست دى با بىكات تەنھا دەسەلاتى بەسەر ئەشكەنچەدانمدا ھەيە ناتوانىت بىرو باوۋەپم بگۇرپەت لەدوۋى نەوۋەىش باوكى خالىد ئەومندى تر رقى ئەستور بوو، فەرمانىدا لە زىندانەكەشدا چوارپەلى بىسەستى و ھەموو رۆزىكىش بە كۆت و زىجىرەوۋە لە كاتى گەرمەى نىومرۇدا بىبەن لەسەر شاخ بەرووتى لەسەر ئەو بەردە گەرمەنە پالى خەن و بەردى گەورەش لەسەر سىكى دابىن تا پەشىمان دەيئەوۋە بەلەن ھەركاتىك خالىدىان دەردەكرد بۇ بەر ھەتاوۋە گەرمەكە خالىد دەيوت : (الحمد لله الذي اكرمني بالايمن واعزني لاسلام) واتە : سوپاس بۇ ئەو پەرورەدگارەى بە نىمان رىزى لىنام و بە نىسلام سەربەرزى كىردم بەخۇا ئەم ھەموو سزاۋ ئەشكەنچەيە ناكاتە يەك ساتى ئاگرى دۆزەخ ئىتر با

سەعیدی باوکم چى لە دەست دیت کە مەترخەمى نەکات من ھەرگیز واز لە دینی خوا ناھێنم ماومەیکى زۆر خالید لە زینداندا مایەو بەلام تەنھا زیندانى نەبوو بەلکو لەگەڵ کۆت و زنجیرەکەدا کێفل بە دەستەکانى سەعیدی سەرکردەى بیاباومپان بى شەرمانە و نامرۆفانەترین شیوە ئەشکەنجەى دەررونى و جەستەیان دەدا بەلام خالید ئەشکەندمو نازار ئەک لە وورەى دانەبەزاند بەلکو وازی لە دموعەش نەھێنا ھەر کاتێک براکانى دایان بۆى دەسووتاو سەریان لێدەدا خالید باسى ئیسلامى بۆ دەکردن و بانگى دەکردن بۆ نیمان ھێنان و ھەمیشە مانای ئەم سروودەى دەووتەو:

لەگەڵ زیادبوونی سێدارەو کۆت و زنجیرو بەرپەستا

لەگەڵ ناھى خروشاوی رەش و پرووتانى ژێر دەستا

ھەر دەبى بازووی خوێناوی مەشخەلى قورئان ھەلگرى

چونکە پێویستە بەردەوام خوێن بپرژى بەسەر مەبەستا

بەلى خالید توانى کاریگەرى لەسەر براکانى دابنى و وایان لیبکات رێگەى ھەلاتنى بۆ ئاسان بکەن تا لە نیوەشەویکدا لە زیندان ھەلبى و خۆى بگەپەنیتە خزمەت پێغەمبەرى خوا ﷺ ھەر بە رزگاربوونی خالید لە زیندان ھەردوو براکەشى خۆیان گەپاندە خزمەت پێغەمبەرو ﷺ خالیدی برايان ئەوانیش مسوڵمان بوونی خۆیان راگەیاندا کاتێک سەعیدی باوکیان زانى ھەردوو کۆرەکەى تریشى مسوڵمان بوون و مائیان بەجێھێشتوو ئەوانیش وا لای پێغەمبەرى خواﷺ وتى : من یەکیك لە کەسە دەستروێشتووکانى مەککە ھەرسى کۆر'کەم چوونە ریزی تاقمەکەى موحەمەدو و وازیان لە ناینى باب و باپیرانیان ھێناوہ ئیتر چۆن لەرووم بى لەمەککە دا دانیشم ئیتر پەیمانیدا مەککە بەجى بەیلت و بەمال مندالەوہ رویشتن بۆ گوندیک لە نزیک تانیف و تامردن نەگەراپەوہ لەو سات و کاتەشدا پێغەمبەرى خوا ﷺ بۆ رزگارکردنى ھەندى لە ھاوالاتى لە نازارو ئەشکەنجەى سەرانى مەککە ناردنى بۆ حەبەشە ئیتر کۆمەلەیک لە ھاوہلان کۆچیان کرد بۆ حەبەشە و خالیدیش یەکیك بوو لەوانە لەگەڵ ھاوسەرەکەیدا کەناوى ئامینەى کچی خەلەف بوو کۆچیان کردو ماوہى حەفدە سال لە حەبەشە مانەوہ بەکارى دموعو بانگەوازەوہ خەریکبوون بەلى خالید و مال و مندالى لە حەبەشە مانەوہ نەگەرانەوہ تا دواى فەتھى خەیبەر ئەوجا کۆچیان کرد لە حەبەشەوہ بۆ مەدینە بەلام پێغەمبەرى خوا ﷺ لە دەستکەوتى جەنگى رزگارکردنى خەیبەر بەشى خالیدی دانا وەك چۆن بەشى بەشاربووانى دانا پاش ماومەیک پێغەمبەرى خواش ﷺ خالیدی کردە والى یەمەن ھەتا پێغەمبەرى خواش ﷺ کۆچى دواى کرد خالید ھەر والى بوو پاشان گەراپەوہ مەدینە

کاتیکیش جەنگی رۆم دەستی پێکرد خالیدو ئەبان و عەمری بۆ بەشداریان کردو رۆژی زۆر قارەمانانەیان بینی بە تاپبەتی عەمر کاتیک کافرەکان بینیان زۆر شیرانە شەڕ دەکات و روو لە ھەر لایەک دەکات دوژمن خۆی پێناگیرێت ناچار بوون یەک تیپی سەر بەخۆیان دانا بۆ شەڕکردن لەگەڵ عەمردا نێر عەمر بریندار دەبێت و شمشیرێک بەر سەری دەکەوێت بەلام ھەر واز لە ھێرش ناهێنێت تا دوژمن زەفەری پێدەبەن و شەھیدی دەکەن پاشان ھاوێلانی دەچنە سەر تەرمەگەیی زیاتر لە سێ برینی نووکی شمشیری پێو دەبێت بەلام خۆینی عەمرو ھاوێلانی بە فەرۆ ناروات و سوپای ئیسلام توانی سەرکردەیی رۆمەکان (سکلاریوس) بکوژن و نزکیەیی دەھزار کوژراو و برینداریان بە دوژمن بە جێ ھێشت خالیدو ئەبان بۆ بەشداریان تێیدا ھەموو بەشداریبوون تا جەنگی (ئەجنادین) پوویدا زۆر پالەوانانە بەشداریانکرد و زۆربەی زانیان دەلێن ھەردووکیان لەو جەنگەدا شەھید بوون ئەو کەسی خالیدی شەھید کرد پاشان مسوڵمان بوو پرسیار دەکات ئەو پیاوێکی یە ؟ دەلێن بۆ چی دەپرسیت؟ ئەویش دەلێ کاتیک شەھید بوو نووریکی گەورەم بینی لەلاشەگەییو بەرەو ئاسمان بەرز بوویووە (زەھەبی) رەحمەتی خۆی لەسەربۆ دەلێت خالیدی کۆری سەعید پیاویکی زۆر قەشەنگ بوو لەجەنگی ئەجنادیندا شەھیدکراوە. (سیر اعلام النبلا- ٢٦٠).^{٣١٨}

^{٣١٨} ١- البداية والنهاية ابن کثیر ٣/٣١-٣٢.

٢- الإصابة ، ابن حجر ، ٢/٢٠٣.

أصحاب الرسول ، محمود المصري ٢/٢٦٥- ٢٧٠.

۳۲۷. ﴿بەسەرھاتی ئەو ئافرەتەى شووکردنەکەى بانگەوازو مارەییەکەى

ئیسلاام بوو﴾

یەكێك لەو ئافرەتانەى كە پێنوووس ناتوانى باسى ھەلۆیستە مەردانەكانى بكات (ئوممو سولەیمی كچی مەلحانە) ئوممو سولەیم كە دایكى ئەنەسى كۆرى مالیكە- خاویان ئى رازى بى - ھەر بە ھەلھاتنى تیشكى زۆرىنى ئیسلاام بە ئاسمانى شارى مەدینەدا بە تاببەتى پاش ھیجرەتى یەكەم سەفرو بانگەوازی ئیسلاام موصەبى كۆرى عومەیر - خاوى ئى رازى بى - دلى بە نوورى ئیمان پرووناك بوویەو موسولمان بوو ھەر بە موسولمان بوونى كەوتە بانگکردنى ھاوسەرەكەى (مالىكى كورى نە ضر) بەلام مالیك نەك ھەر موسولمان نەبوو بەلگۆ ھەولێ زۆرى دەدا تا (ئوممو سولەیم) لە ئیسلاام پەشیمان بكاتەو بەلام ئوممو سولەیم بەشیومیەكى زۆر خەگیمانە بەردەوامبوو لەبانگکردنى و دەیوت : تۆ چۆن بتێك دەپەرستى كە دارتاشەكان لە دار دروستیان كردوو ئێر دایكى ئەنەس لەگەل بانگکردنى ھاوسەرەكەیدا ھەولیدەدا ئەنەسى كۆرىشى لەسەر ئیمان و عەقیدە پەرورەدە بكات بۆیە مێردەكەى پێى دەئێت : سەر لە كۆرەكەم مەشیوینەو بەرەو خراپەى مەبە دایكى ئەنەسیش دەئێت : من عەقیدەى تەوحیدى فێر دەكەم دەیخەمە سەر رینگای راست ئێر مالیكى ھاوسەرى نەیتوانى لەگەلێا بژى بە رەق ھەلساوى بەرەو شام بەرێكەوت ھەر لەوئى لەلایەن چەند ناحەزێكەو دەكوژرێت و ھەر لەوئیش بەخاك دەسپێردرێت كاتێك ھەوالى كوژرانى دەگاتەو دایكى ئەنەس زۆر دلگران دەبێت كە بەكافرى سەرى نایەو موسولمانى نەھێنا ئێر ئەنەسى كۆرى گەورە بوو دایكى بپرایدا نەزرى كرد ھەمیشە لە خزمەتى پێغه مەردى خوا ﷺ بێت، بۆیە ئەنەس تا ماوەى دەسال واتە : تا كۆچى داوى پێغه مەرد ﷺ ھەر لە خزمەتیدا بوو لەلایەكى ترمەو كاتێك بپاوا مافوولۆ گەورە بپاوانى شارى مەدینە بیستیان كە (ئوممو سولەیم) بێمژن كەوتوو ناردیانە خوازبێنى یەكێك لەوانەش ئەبو تەلحەبوو پێش ئەوێ موسولمان ببى كاتێك خوازبێنى كرد (ئوممو سولەیم) پێى وت : بپاوى وەك تۆ داواى رەمت ناكړیتەو بەلام تۆ كافرى و من موسولمانم لەبەرئەو ناتوانم ئیسلاام رێگەم نادات شووت پى بكەم ئەگەر موسولمان ببیت شووت پى دەكەم و مارەییەكەشم تەنھا موسولمان بوونتە و ھىچى ترم ناوێت ئینجا وتى : بپاوى وەك تۆ چۆن بیر ناكاتەو ئاخى تۆ بتێك دەپەرستى لە دار دروستكراو ئەگەر سەرما تینت بۆ بێنى دەیسوتینیت و دەبێتە خۆلەمیش وا نییە؟ ئەبو تەلحە وتى بەلێ وتى : ئێر چۆن شەرم ناكەیت كەشتى وا

دەپەرستىت؟ ئەى بۇ خواپەك كە دروستى كىرەووت و ئەو ھەموو نازو نىعمەتەى پىغەمبەرستىت ناپەرستىت؟ ئىتر دواى ماومىيەك وتووۋىز راگۆرپنەو ئەبو تەلجە وتى : (اشھد أن لا اله الا الله وأشهد أن محمداً رسول الله) ئىتر ئوموسولەيم بە ئەنەسى كۆرى وت : لەگەل ئەبو تەلجە برۆ مارەم بېرەو مارەيەكەشم تەنھا ئىسلامە كە ئەبو تەلجە ھەئىبزاردووہ.^{۳۱۹}

ئىتر ئەبو تەلجەو ئوموسولەيم بوون بە ئموونەى ژن و پىاوى خاوەن پەيام و پەرورەدەگراوى قورئان و ھەئوئىستەگانىان تەعبىرى لە بىرو باومەرەكەيان دەگرد بۆيە ئەبو تەلجە بەشداری ھەموو جەنگ و غەزاگانى دەگردو لە غەزى حونەيندا تەنھا خۆى زياتر لە بىست جەكدارى ھىرشكارى بى باومرانی كوشت ئەو دوو برۋادارە ھەموو ژيانى خۇيان تەرخانكردبوو بۇ خزمەتى ئىسلام و پەيامە پىرۆزەكەى پاش ماومىيەك خاوى پەرورەدگار كۆرپكى پىغەمبەرى كە زۆر خۇشيان دەويست نازناوى (أبا عومەير) بوو پىغەمبەرى خواش ﷺ زۆرجار يارى لەگەل دەگردو دەيدواند ئەبا عومەير ئالئەيەكى ھەبوو پىي دەوترا (نوغەير) پىغەمبەرى خوا ﷺ كە تووشى ئەبا يومەير دەبوو پىرسىارى ئالئەكەى لىدەگردو دەستى بە سەرىدا دەھىناو دەيفەرموو (يا أبا عمير ما فعل النخير؟) واتە : ئەبا عومەير نوغەير چىكرد؟ ماومىيەكى پىچوو ئەبا عومەير نەخۇش دەكەوئ ئەبو تەلجە زۆر پەرۋشى بوو رۆژىك ئەبو تەلجە لەمال دەردەچىت (ئەبا عومەير) كۆچى دوايى دەكات ئىتر ئوموسولەيم خۆى دەيشوات و كفن و دفنى دەكات و بۆنى خۇشى پىو دەكات و لەگۆشەيەكى ژوورەكەدا شتىك دەدات بە سەرىداو بەمالو مندالى دەئىت : كەس ھەوالى مردنى ئەبا عومەير بە باوكى نەدات تا خۇم پىي دەئىم ئىوارە ئەبو تەلجە دەگەرپتەو ھەوالى ئەبا عومەير دەپرسىت داپكى دەئىت : زۆر باشە خەوئكى لىكەوتبوو قەد خەوى وا خۇشى لىنەكەوتوو ئىتر نان و خواردن ئامادە دەكات و كاتى نووستنىش خۆى بۇ ھاوسەرەكەى ئامادە دەكات و سەرجىي ئەنجام دەدەن و سبەينى بە ئەبو تەلجە دەئىت تۆچى دەئىت ئەگەر دراوسىيەك شتىكى لە دراوسىكەيان خواست و پاشان خاوەن شتە داواى كىردەو ئايا بۆى ھەيە نەيداتەو ەيان نكۆلى تىدا بكات؟ ئەبو تەلجە دەئى : كارىكى خراپى كىردوو ەباداشتى چاكەشى نادىتەو ئىنجا ئوموسولەيم دەئىت : دەى ئەبا عومەيرىش لای تۆ ئەمانەت بوو خاوى گەورە پىي بەخشىبووئى ئىستا لىي وەرگرتىنەو دەپرۆ بەخاكى بسپىرەو تەسلىمى پەرورەدگارى بكە ئىتر ئەبو تەلجە يەكسەر ھەوالەكە بە پىغەمبەرى خوا ﷺ دەدات پىغەمبەرى خواش ﷺ فەرمووى (اللهم بارك لهما فى

لىلتىھما) واتە (پەرورەردگارغا فەرۋ بەرمەكت بېرژىنە بەسەر ئەمشەوياندا) ئىتر ھەر ئەو شەۋد خوا بەرەكەتلىك بەسەردا دەرژىنى و سكى پېر دەبىت پاش تەۋابوونى كاتەكەى خوا كورپىكىان پى دىبەخشىت و ئومموسولەيم بە ئەنەسدا دەينىرېت بۇ خزمەتى پىغەمبەر ﷺ و چەند دىنكە خورمايەكېش دەنېرېت پىغەمبەر ﷺ مەنەلەكەى لىۋەردەگىرېت و دىفەرموئىت : ھىچى لەگەندايە دەلى بەلى چەند دىنكە خورمايەكى لەگەندايە ئىتر پىغەمبەر ﷺ خورماكە دەجوئىت و دەمىدات لە مەلاشۋى مەنەلەكەو ناۋىشى دەنېت عەبدوللا. ^{۳۲۰}

ئىنجا ئىمامى بوخارى لە ئىبن عوبەيىنەۋە دەگىرېتەۋە لە پىاۋىكى ئەنصارمۇ دەلىت : نۇ كورپى ئەو عەبدوللايەم بىنى ھەموۋىيان قورئان خوئىنبوون شايانى باسە نەو كەلە ئافرىتە شۇخە كەم وئىنەيە جگە لە بانگەۋازكردنى لە زۆربەى غەزاكانىشدا بەشداربوو لەگەل پىغەمبەرى خوادا ﷺ بۇيە ئەنەس - خۋاى لى رازى بى - دەگىرېتەۋە دەلىت لە جەنگى ئوچوددا عانىشەو ئومموسولەيم بىنى بائىان لىھەمالىبوو كۈندە ئاۋيان لەسەر پىشت ھەلگىرتىبوو دىيان ھىتان بۇ موحاھىدان و دەيانكرد بە دەميانەۋە كە تەۋاۋ دەبوو دەجوون ئاۋى تىريان دەھىنايەۋە. ^{۳۲۱}

ھەروەھا ئەنەس دەگىرېتەۋە دەلى ئومموسولەيم لەجەنگى حۈنەپىندا خەنجەرىكى پىبوو لە پىشتى بەستىبوو لە كاتىكدا بە عەبدوللا ۋەسكى پىبوو كاتىك ئەبو تەلحە خەنجەرەكەى بە قەدىيەۋە بىنى چوۋ بە پىغەمبەرى خۋاى ﷺ وت : پىغەمبەرى خۋاش ﷺ بە زەردەخەنەۋە فەرموۋى : ئەى ئومموسولەيم ئەم خەنجەرەت بۇ چىيە ؟ لە ۋەلامدا وتى : ئەگەر موشرىكىك لىم نىزىك بوۋىيەۋە بەم خەنجەرە زكى دىدېم ھەروەھا شەرى ئەو كەسانەى پى دەكەم ، كە رادەكەن و بەجىت دەھىلن ھەروەك شەرى ئەو دوژمنانەى خۋاى پىدەكەم كە شەرى تۇ دەكەن شايتەى باسە ئومموسولەيم ھەر تەنھا موحاھىدە نەبوو بەلكو گىرنگى زۆرى بە زانىست داۋەو چۈاردە فەرموۋەدى رىۋايەت كىردوۋە ھەروەھا كۆمەللى لە ھاۋەلان فەرموۋەدىان لىبۈە رىۋات كىردوۋە لەۋانە ئەنەسى كورپى و عەبدوللاى كورپى عەباس و ھەمرى كورپى عاص و عەبدولرەھمانى كورپى عەۋف و زىلى كورپى سابت ئەبو ھورەيرە - خۋاى لى رازى بى ، دەگىرېتەۋە پىاۋىك ھاتە خزمەتى پىغەمبەر ﷺ ۋوتى : ئەى پىغەمبەرى

^{۳۲۰} رواه البخارى ۵۴۷۰، ومسلم ۲۱۴۴، وأحمد ۱۸۱/۳

^{۳۲۱} رواه البخارى

خو ﷺ برسپەتى تىنى بۇ ھىناوم پىغەمبەرى خواش ﷺ باردى بۇلاى خىزانەكانى تا خواردنى بۇ ئامادە بىكەن بەلام كەسيان ھىچيان نەبوو ئىتر پىغەمبەرى خوا پرووى كرده نامادەبووان و فەرمووى (الا رجل يضفه الليلة يرحمه الله) واتە : رەحمەتى خوا لەو پياوھى نەمشەو ئەم پياوھ بەرئىتەوھ پياوئىك لە ئەنصارەكان كە ئەبو تەلجەى ھاوسەرى ئومموسولەيم بوو دەياتەوھ بۇ مائەوھ بەلام لە مائەوھ خواردنىكى كەمى مندالەكان نەبى ھىچيان نابىت بۇيە لەگەل ئومموسولەيم بەرنامەيەك دادەنن بەمشۆمىيە سەرمتا مندالەكان بخەوئىنن و پاشان خواردن بەرئىت بۇ مياوانەكەو كاتى نان خواردن چراكە بكوژئىتەوھ تا ئەبو تەلجە نەبىنئىت كەنان دەخوات و وابزانئى لەگەلئىدا نان دەخوات ئىتر ئومموسولەيم بەو شۆمىيەى بەرنامەيەكى دانابوو ئەنجامى دەدات مياوانەكە نان دەخوات خۇشيان و بەمندالەكانىشەوھ بە برسپەتى سەر دەنئەوھ بۇ سبەينئى كە ئە بو تەلجە بە خزمەتى پىغەمبەر ﷺ دەگات پىغەمبەر ﷺ دەفەرموئىت :

(لقد عجب الله من فلان وفلان) رواه البخارى - پاشان خواى گەورە ئەم ئايەتەى ناردە خوارەوھ (وَيُزَوِّجُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ) الحشر ۹ ، واتە ئەو بپروا دارانە فەزلى بپروا دارانى تر دەدەن. بەسەرخۇياندا ھەرچەند خۇيان زۆر ھەزارو نەدارىشن شايانى ئاماژە بۇ كەردنە پىغەمبەرى خوا ﷺ سەرى ئى دەدا لە مائەوھ جارئىكان پىغەمبەرى خوا ﷺ سەرى لئىدەداو ھەر لەمالئاندا نوئىزى سوننەت دەگات و بە ئومموسولەيم دەفەرموئىت: (ئومموسولەيم) كە نوئىزە فەرزەكانات كەرد لە پاش نوئىزەكان (ايە الكرسى) بخوئنەو پاشان سى و سى جار بلى (سبحان الله) و سى و سى جار (الحمد لله) و سى و سى جار (الله أكبر) بىكە پاشان لە خوا بپارىرەوھ ولامت دەدرئەوھو پىت دەوترئىت بەئى بەئى. ^{۳۲۲}

۳۲۲ - ۱- رواه مسلم والبخاري و أبو يعلى.

۲- صفة الصفوة ابن الجوزي ۴۶/۲- ۴۹.

۳- مجلة الربية الإسلامية الحدود (۹) سنة ۳۵ آب ۲۰۰۲

۴- رياض الصالحين، تحقيق عبدالعزيز رباح أحمد يوسف الدقاق

۵- نساء في حياة الرسول ﷺ نجوى عبدالعزيز ص ۷۳-۷۵.

۳۲۸. ﴿بەسەرھاتی میقدادی کۆری ئەسودو ھاوڕیکانی لە خزمەتی پێغەمبەردا ﷺ﴾

لە ھاوھەلی بەرپێز میقدادی کۆری ئەسودەو- رەزای خۆی ئی بێ - دەگێرێوە وە
ووتویەتی : من و دوو ھاوڕێم لە برسان چاومان کزو گوێمان گران بوو بوو داوای ھاوکاریمان لە
صەحابەکان کرد کە ھەندیک خۆراکمان بدەن بۆ ئەلام ئەوانیش ھەر وەکو ئێمە ھەزارو نەدار
بوون بۆیە کەسمان دەست نەکەوت کە ھاوکاریمان بکات و شتیگمان بدات بێخۆین بۆیە
چووینە خزمەت پێغەمبەری خوا ﷺ باسمان کرد کە برسێتی کاری کردووەتە سەر بینینی
چاوەکانمان و بیستنی گوێکانمان و حالمان خراپە بەلکو شتیگمان پێ ببەخسی ئەویش فەرمووی
لێکردین بۆمالی خۆیان و کە چوینە مانی پێغەمبەر ﷺ سێ بزنی ئی بوو کە گوانیان پەر لە
شیر بوو پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی : ئەی میقداد ھەرسێ بزنی بکە بدۆشەو شیرمەکیان بکە
بە جوار بەشەوە منیش وەکو ئێوە برسیم و میقداد دەلێت : لە خۆشیاندا ھەر خێرا ھەرسێ
بزنی بکەم دۆشی و شیرمەکم لە مەنجهلێک کردو پاشان جوار پەرداخم ھێناو بەیەکسانی کردمە
ناویانەو پێغەمبەری خوا ﷺ پەرداخێک و من پەرداخێک و دوو ھاوھەلەکی تریش یەکی
پەرداخێک من و دوو ھاوھەلەکم بەشە شیری خۆمان خواردووە بە تەواوەتی تێرمان خواردووە
و ئاسوودەییەک بەھەناوماندا ھات لەو کاتەدا کەسێک ھات بە شوێن پێغەمبەری خوا ﷺ
بانگی کرد بۆ کارێکی پێویست بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ فریانەکەوت بەشە شیرمەکی خۆی
بخواتەو شەو بەشیکی رویشت و پێغەمبەری خوا ھەر نەھاتەو لەدێ خۆمدا ووتم : بەخوا
دیارە پێغەمبەری خوا لە مائیک لای داووە ئیستا تیری خواردووە بێشتەو بۆ مائەو پێویستی
بەو شیرە نیە بۆیە ھەستام بەشە شیرمەکی ئەویشم خواردووە ھەر ئەوھندە لە خواردنەو
شیرمەکە بوومەو نێر شەیتان دەستی کرد بەدەلە راوکی بۆم و پێی دەوتم : نای چیت کرد نایە
بەشە شیرمەکی موحەممەد خواردووە؟ ئیستا دێتەو زۆری برسێو بە تەمای ئەو بەشە
شیرمەکی بەلام کە زانی بەشەکی خوراوەتەو نێر بە ھیلاک دەچی چونکە دوووعات ئی دەکات

و بەم شىۋىيە مال و ئىرانى دونىيا و قىيامەت دەلىت : ھەردوو ھارپىكەم خەوتن بەلام من لە داخان نەخەوتەم جل و بەرگەكەم ئەومىدە كۆن بوو ئەومىدە كورت بوو بۆۋە لە دىراۋى و پىنەكردن ئەگەر سەرى خۆمەم پى دادەپۇشى ئەوا تا ئەزىنۇم دىردەكەوت ئەگەر قاچەم پى دادەپۇشى ئەوا سەرم دىردەكەوت بەخەمو خەفەتەو دەنىشتىبوم كاتىكەم زانى پىغەمبەرى خوا ﷺ ھاتەو چوۋە لاي پەرداخە شىرەكەيەو بەلام تەماشاي كىرد شىرى تىدا نەماوەو خوراۋەتەو بۆيە ھەردوو دەستى موبارەكى بەرزكردنەو بۇ ئاسمان لە دلى خۆمدا وتم : ئەى ھاۋار بەمالەم بەخوا ئىستا دووعام لىدەكات و بەھىلاك دەچەم بەلام نا ئەو پىغەمبەرى رەحمەتەو وشەى زەحمەت بەدەمى پىرۇزىدا نايەت، مىقداد وتى گۆنەم شل كىرد تا بزانەم لە دوو عاكەيدا چى دەفەرموئىت : گۆنەم ئى بوو فەرموۋى : (اللهم اطلع من اطعمني واسق من سقاني) واتە : خۋاى گەورە خۇراك بەدىتە ئەو كەسەى كە خۇراكەم دەداتى و ئەو كەسەش تىراۋ بىكەى كەمن تىراۋ دەكات مىقداد وتى كە گۆنەم لەم دووعايە بوو ئەو ھەلەم قۇستەو لەجىگاپەكەم ھاتە دىردەو و رام كىرد چەقۇم بىرد يەككى لەو سى بىزە كاميان زۆر قەلەو سەرى بىرەم و پىغەمبەرى خۋاى ﷺ پىنى تىر بىكەم ھەرچەندە ھى خۆم نەبوون بەلام ووتەم با ئەو دووعايەى پىغەمبەرى خوام لە دەست نەچىت دواتر ھەرچۇن بوو نەرخى بىزەكە ھەر پەيدا دەكەم بەلام سوپاس بۇخۋاى گەورە كە چووم چى بىيىنەم وا گوانيان خەرىكە لە شىردا دەتەقەت، بىرەم كىردەو باشە ھەيوان ئىۋار بدۇشەى چۇن بەو خىراپىيە گوانى پىر دەبىتەو لە شىر؟ مىقداد فەرموۋى تەماشام كىرد مەنچەلىكى زۆر گەورە دىاربوو كەلەبەر گەورەيى ھەرگىز شىريان تىدا نەدۇشى بوو ئەو مەنچەلە گەورەيەم بىردو (فجعلت فيه حتى علتة رغوۋە) دەستەم كىرد بە دۇشىنى ھەتا كەف سەر مەنچەلەكە كەوت بەللى ئەو مەنچەلە گەورە پىر لە شىرەم بىردە خىزمەت پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرموۋى (اشربتم شرايكم الليلة) ؟ واتە ئايا شىرەكەى ئىۋارمەتان خواردەو؟ مىقداد دەلىت : خۆم لە ۋەلامەكەى دىزىو ووتەم : ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ شىرەكە بخۆرەو خواردىو سى جار ووتەم قوربان ئەم جارەش بخۆرەو ئەم جارەش بخۆرەو پىغەمبەرى خوا ﷺ سى جارەكە خواردىو ھەتا تىرى خواردەو ئىتر كە زانىم

دووعاىەكەم مسۆگەرکرد (ضحكت حتى ألقيت إلى الأرض من الضحك) لە خوشيا دەستم کرد بە پىكەنين هەتا ئەوەندە بى کەنیم بە پشتا کەوتمە سەر زەوى پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى (إحدى سؤاتك يا مقداد) ئەمەش يەكێك لە گالتەو گەپ و بەزمەكانتە ئەى مىقداد ئەم پىكەنينەت بى هۇ نىە چیت کردوو بە بگێرەرەو مەنیش چى پرووى دابوو بۆم گىراپەو پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى: (هذه بركة ما هذه إلا رحمة من الله) فەرمووى ئەمە بەرەكەتە بەراستى پىروونەو گوانى ئەو بزنە لەو هەموو شىرە زۆرە لەكاتىكدا كە ئىوارە دۇشراو غەبرى رەحمەتى خوا نەبىت هىچى تر نىە بەرەكەتەكەى كرده بەرەكەتى خواى گەرە نەیفەرموو ئەو بەرەكەتى دوو عاى من بوو پاشان فەرمووى : ئەى باشە بۆچى ئەو دوو هاوئەشمان خەبەر نەكردەو تا ئەوانیش لەو نىمە خواردمانەو بەخۆنەو مىقداد دەلێت : وتم : سویند بەو خواىەى كە تۆى کردوو بە پىغەمبەرى هەق و راست گویم بەو نەداو كى لىى خواردووئەو كى لىى نەخواردووئەو دواى ئەو دواى دووعاى تۆم مسۆگەر کردو لەو بەرەكەتە بەر مەنیش كەوت واتە : لە خوشيان لە بیرم چوو هەلىان سىنم.^{۲۲۲}

۲۲۹. ﴿پىاوه ئەعراپىيەكە كە گوئى بىستى فەرمايشتەكەى پىغەمبەر ﷺ بوو بەتەواوى دۇنيا بوو﴾

رۇژنىك لە رۇژان لەرپشمالىكى غەربدا لە بىاباندا ئافرەتلىك ھاوار دەكات مىندالى دىبىت زياتر نازارى مىندال بوونەكە زىاد بوو ھەتا گەيشتە ئەوپەرى نازارەكە و مىندالەكە بوو بەلام مىندالەكە رەش پىست بوو كابرا سەيرى خۆى كردى سەيرى ئافرەتەكەى كرد وا سەير دەكات ھەردوكيان سبى پىستن بۆيە سەرى سورما ئەى چۆن ئەم مىندالە رەش پىستە بۆيە شەيتان دوو دلى خستە دلىەو لەوانەيە ئەم مىندالە لەتۆ نەبىت لەوانەيە كابرايەكى رەش پىست داوین پىسى لەگەل دا كرىبىت ئەم مىندالە لەووە بوپىت لەوانەيە كابرا بۆ تىكچون دەجىت بۆيە كاروانى كرد بۆ شارى مەددىنە ھەتا چوو خزمەت پىغەمبەر ﷺ وەھەندىك ھاوولانىشى لە خزمەت دا بوون كابرا وتى ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ خىزانەكەم لە ژىر نىكاخى مىندا مىندالىكى رەش پىستى بوو ئەمەش لەرەگەز و تىرەمان ھەرگىز رەش پىستمان تىادا نەبوو پىغەمبەر ﷺ سەيرى كرد و روانى بۆى زانى دوو دلى ھەيە لە مىندالەكەى پىغەمبەر ﷺ دەيتوانى نامۆزگارىەكى رىك و پىكى بكات مە ھەردەم گومانى باش بە خەلگانى تر بەرىت گوناھ و تاوان نەداتە پال ژنەكەى خۆى بەبى ھىچ زانىريەك بەلام پىغەمبەر ﷺ دەيەويت ھەلسوكەوتىكى واى لەگەل بكات چارەسەر رىك بىت لەشپوازىكى تر بەوھى وىستى ئەم كابرايە خۆى بەخۆى ئەم كىشەيەى خۆى چارەسەر بكات بۆيە پىغەمبەر ﷺ ئەموانەى بۆ دەھىنىتەو پەشپومەكە وەلامەكەى ئى نرىك بىتەو پەيە پىغەمبەر ﷺ تەماشائى كابراى كرد شوئەوارى لا دىي پىوھبوو لە ھەمان كاتدا ھەمووى جۆرە ھزرىك بە مىشك و ھوشىدا دىت دەربارەى ئافرەتەكەى پىغەمبەر ﷺ پىي فەرموو : ئايا خاوەن حوشترىت؟ كابرا وتى : بەلى پىغەمبەر ﷺ رەگەزەكانيان چۆنە؟ وتى : سوورن پىغەمبەر ﷺ ئايا رەشيان تىدايە؟ كابرا وتى : نەخىر پىغەمبەر ﷺ ئايا لەناوياندا نىە رەنگى رەش و سبى تىكەل بوو بىت؟ كابرا بەلى پىغەمبەرى ﷺ ئەى بۆچى ئەمە ھەيە؟ وەك ئەوھى پىغەمبەر ﷺ پىي فەرمووت مادام ھەموو حوشترەكان بە نىرومى سوورن ھىچ رەنگىكان تىادا نىە بىجگە لە سوور ئەى چۆن و بۆچى بەچكە حوشترى رەش بە سوورو سوور بە رەش تىايدا دەبىت رەنگەكەى جىاوازە لە رەنگى نىرومى كابرا ھەندىك بىرو تيارمانى كرد لە پاشاندا وتى : لەوانەيە لەباو باپىرپانەو ئەم جۆرە رەنگانە ھەبىت ھەر بۆيە ئەم بىچووھش چووتە سەر باو باپىرپانان بۆيە تىادا

دەرگەوت پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى: لەوانەيە. مىندالەكەي تۆش لەباو باپىرانتان تۆيان خىزانەكەت رەش پىستى تىادا بوو بى.^{۳۲۴}

كابرا ئەم وەلامەي پىغەمبەرى گۆئ لى بوو ھەندىك بىر كىرەنەھەي كىردو ھىز ھەمان ھىزى خۆيەتى بۆيە دىنباو رازىش بوو بە وەلامەكەي پىغەمبەر ﷺ بۆيە گەرايمە بۆلاي ئافرىمت و مىندالەكەي خۇي.

۳۳۰. ﴿پىغەمبەر ﷺ داوكارىيەكانى ھۆزى ئە قىفى رەت كىردەھە﴾

كاتىك ئىسلام سەرى ھەلدا ھۆزەكان نوپنەريان دەھاتنە لاي پىغەمبەر ﷺ لەوانە وەندى ئە قىف بوو چەند كەسنىك بوون كاتىك ھاتنە لاي پىغەمبەر بىردى بۆ مەگەوت بۆ نەھەي گۆئ بىستى قورئان بن ئەوان پىرسىارى پىباو زىناو ئارمەقيان كىرد فەرموۋى: ئەمانە ھەموو ھەرامن بىتىكان ھەبوو ناۋى (الربە) بوو (الطاغىيە) زۆر لىي دەترسان پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى بىشكىن ووتيان نىمە لەباو باپىرانتانەھە بۆمان ماوتەھە تەنھا سى سال باپىنەتەھە؟ پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى نەخىر چۈنكە ئەھە بىرو باومرەو تەنازول كىرد تىايدا ھەرگىز نابىت بۆيە عومەر وتى: ئەھە بىتە لەچى دەترس؟ ووتيان: نىمە بۆلاي تۆ نەھاتوۋىن ئەي عومەر ئەۋىش بى دەنگ بوو وتيان: بۆ دووسال؟ فەرموۋى: نەخىر ووتيان: بۆ يەك سال فەرموۋى نەخىر ووتيان تەنھا بۆ مانگىك فەرموۋى نەخىر كاتىك زانىان ئەھە بىرو باومرەو ئىسلام بەبى بىرو باوەر ھىچ سوۋدىكى نىيە دابەزىن وتيان: تۆ خۆت بىرو خىنە ئەي پىغەمبەرى خوا فەرموۋى من كەسنىك دەنئىرم ئەم نىشەتان بۆ بىكات كاتىك ھاتنەھە بۆ لاي ھۆزەكەي خۇيان ئەوان مىسولمان بوون بەلام ترسىان ھەرمابوو لە بىتەكەي خۇيان بۆيە موغىرەو چەند ھاۋەلىك چوون بۆ رووخاندن و شكاندىنى بىتەكە موغىرە وتى: نىستا ھەموو ھۆزەكانى ئە قىف بە بىكەنەن دەخەم؟ كاتىك چەك و شىكى بەدەستەھە گىرت چوو لە بىتەكەي دا خۇي بوراندەھە ھەندىك لافافىرى بەخۇي كىرد ئەۋانىش لە دوورەھە سەپىريان دەكرد ووتيان: تەۋاككەس ناتوانى ئەو بىنە بروخىننى بەلام موغىرە ھەستايەھەو بەرد بە بەرد ھەمەي لەسەر يەك لادا وتى: ئەھە بىتە ھىچ سوۋدو زىانى بۆ نىۋە نىيە.^{۳۲۵}

^{۳۲۴} رواه مسلم وابن ماجه واللفظ لابن ماجه.

^{۳۲۵} استمع بىمالك - چىز لە زىانى خۆت ۋەرگەرە نوۋمىنى دىكۆر موحەممەد غەرىفى ۋەرگىرانى نەبىرك تولىق ،

۳۲۱. ﴿مُسْئَلَمَانَان تَوُورەبۈۈن لە ھەئسۈكەۋتى پياۋە دەشتەكەكە﴾

كاتىك كابرەيەكى دەشتەكى كەسنىكىان كۈشتۈۈ بۇ خويىن ، و ھىدىيەكەى ھاتە خزمەتى پېغەمبەر ﷺ بۇ ئەۋەى يارمەتى بدات بۇ كۆمەك كەردنى لەسەر خويىن دانەكەى بۆيە پېغەمبەر ﷺ ھەندىك شتى پىي بەخشى لە پاشاندا ۋەك دىئەۋايىيەك فەرموۋى چاكەمان لەگەل كەردى يان چۆن؟ ئەۋىش ۋتى : نەچاكەت كەرد نە چىگەى بۇ گەرتە ھەندى لە مسۆلمانان توۈرەبۈۈن خەرىكۈۈ بۆى ھەستەن بەلام پېغەمبەر ﷺ نامازەى بۇ كەردن كەنەكەن ھەستەن بۇ لىدانى كابرەى دەشتەكى لە پاشاندا پېغەمبەر ﷺ ھەستايەۋە چۈۋە مالىۋە ھەندىك شتى لەۋىشدا دەست كەۋت بانگى كابرەى دەشتەكى كەرد فەرموۋى تۆ ھاتى بۆلەى نىمە داۋات لى كەردىن نىمە ھەندىكەمان پى بەخشىت تۆ ىش ئەۋەت ۋت كەۋتت نىستاش ئەۋەندەى تۆم لەمالى خۆم بۇ ھىناۋى كابرەى ۋتى: بەلئى باشەۋ خوا خىرت بنوۋسى كە چاكەرتىن كەس و كارى بۇ نىمە پېغەمبەر ﷺ ئەم سوپاس كەردەى كابرەى لەلا باش بوۋ بۆيە لەۋە ترسا لە دلى ھاۋەلاندا شتىك مابىت نەۋەكو لە چىگايەكدا بىبىنن و ناخەزى رەقىيان لى ى بىتەۋە بۆيە بە كابرەى دەشتەكى فەرموۋ: ئەۋەى لەلەى مەن دەلىتت ئەۋا لەناۋ ھاۋەلاندا بىلەردەۋە بۆيە كابرەى دەشتەكى ھاتە ناۋ ھاۋەلان بە پېغەمبەرى ﷺ ۋت : خوا خىرت بنوۋسى تۆ چاكەرتىن كەس و كارى بۇ نىمە بۆيە كابرەى خەرىك دەبى دەرچى و بگەرپتەۋە پېغەمبەر ﷺ ۋۋىستى ۋنەيەكى تەكنىكى سەرنج راکىشانى دىلان بە ئەۋان بدات بۆيە فەرموۋى : نەۋەنى مەن و ئەۋ كابرەى دەشتەكى ۋەك نەۋەنى كابرەى ۋايە ھوشترەكەى لەدەستدا رابكات خەلگىش شوپنى بگەۋن ھوشترەكەش زىاتەر بترسى و غاردانى تىزتر بكات بۆيە كابرەى بەخەلگى دەلەت: ئەى خەلگىنە لىم گەرپن ھوشترى خۆمەۋ دەزانم چۆن دەيگىرپمەۋە ھەندىك خواردنى بۇ نامادە دەكات لەسەرخۆ بۆى دەۋات ھوشترەكەش خاۋمەكەى خۆى دەناسىتەۋە بەرمە خواردنەكەى دەگەرپتەۋە ھەتا جەلەۋى بەدەستەۋە دەگرپت و سۋارى دەبىت بە لەسەر خۆيەۋە ئەگەر نىۋە بەقسەى كابرەى دەشتىكتان بگەردايە ۋەك ئەۋەى ئەۋ ۋتى ئەۋا ئەۋىش دەچۈۋە ناگرى دۆزەخەۋە بەۋەى پەشىمان دەبۆۋە لە ناين و بە كافرى دەمەرد. ۳۲۱

۳۲۲. ﴿نەگەر ھاوێلان تورە بکړین خواى گەورە توورە دەبى﴾

ئەبو سوفيان تێبەرى بەلای سەلمان و سوهەيب و بيلالدا ووتيان: شمشیری خوا جیى خۆى نەگرت لە گەردنى دوژمنى خوادا نەبویەکر کە لەوێدا بوو پێى وتن : ئەم ووتەیه بەرپیش سبى و گەورە پیاوی قورمیش دەتین؟ دواى کە نەبویەکر ھاتە خزمەت پێغەمبەر ﷺ ھەوالەکەى پێى گەياند ئەویش فەرمووی: ئەبویەکر دوورنیه ئەوانت زویر کردی ئەگەر تۆ زویرت کردبى بەپراستی خوات زویر کردوو ئەبویەکر ھاتەوہ بۆلایان و وتی : براکانم خۆ زویرم نەکردوون؟ ووتیان : نەخێر برا خوا نیت خوێش بێت. ^{۳۲۷}

۳۲۳. ﴿دوا کارى عەرەبە دەشتیەکیەکە وەك داواکاریەکەى پیرەژنەکەى بەنى ئیسرائیل نەبوو﴾

رۆژێک پێغەمبەر ﷺ دەبیت بەمیوانى عەرەبیکی دەشتەکی زۆر رێز لە پێغەمبەر ﷺ دەگریت و خزمەتى دەکات ئەویش پێى فەرمووی: چیت دەوێ داواکە کابرا وتی ئەى نێردراوى خوا خوشترێک بە پێداویستیهکانیەوہو بزنێک کە خیزانم بیدۆشی ئەمەى دووجار دووبارە کردوہ پێغەمبەر ﷺ پێى فەرموو: نەت توانی وەك پیرەژنەکەى بەنى ئیسرائیل بێت ھاوێلان ووتیان: ئەى نێردراوى خوا پیرەژنەکەى بەنى ئیسرائیل چى یە ؟ فەرمووی : کاتێک موسا - سەلامى خواى ئى بێت - وىستى لەگەڵ بەنى ئیسرائیلدا شەو دەرچى رێى ئى تێک چوو زانایانى بەنى ئیسرائیل ووتیان : ڕەنگە حیکمەتى تیا بێت وون بووین و ڕێمان ئى تێک چووہ بۆ ئەوہى کە ھەر خۆمان نەرۆین و دەمانەوێ پێت بڵێن کە یوسف پێغەمبەر - سەلامى خواى لەسەربى - پەیمانى ئى وەرگرتووین کە ئەگەر لە میسر دەرچووین لاشەى ئەویش لەگەڵ خۆمان ببەین موسا- سەلامى - خواى لەسەربى فەرمووی کامتان دەزانن قەبرى یوسف لە کوێ یە ؟ ووتیان : تەنھا پیرۆزنیکی بەنى ئیسرائیل دەزانن قەبرى یوسف لە کوێ یە ناردی بەدواى داو کە ھات پێى فەرموو : قەبرى یوسفم پێى نیشان بدە وتی : بەخوا پێشانى نادەم ھەتا وەکو نەبمە ھاوێلان بەھەشتدا ئەویش پێى ناخۆش بوو ڕەنگە لەبەر ئەوہی کە ئەو داواى بۆ چووہ بەھشت بەدەست ئەو نە یان لەبەرئەوہى کە ئەو

بەرسيارەى بۇ پېشانىدانى قەمىرەكەى ئەو دەتتى و ئەومىندە گەورمىيە بەرامبەر بەھەشت بى ؟
خوای گەورە سىروشتى بۇ نارد كە پەيمانى بەھەشتى بەدرى كە پەيمانى چوونە بەھەشت و
ھاوەلىتى دايە ئەویش شونىكى پېشانىدان كە ناوى تيا وىستابوو ووتى : ئاودەكە لایەن كە لایان
بەرد ووتى : دەى ئىرە ھەلکەن كە ھەلىان كەند لاشەى پېغەمبەر یوسف – سەلامى خوای ئى
بى – دەركەوت لاشەكەى ھىچ تىك نەچووبوو كە دەریان ھىنا دەدرەوشایەوو رىگای بەو شەو
بۇ رووناك كەردنەوو رىى خوایان دۆزیەوو.^{۳۲۸} دەلىن لاشەى یوسف و موسا- سەلامى خوایان
ئى بى – لە ھەلەستىن نىزراون.

۳۲۴. ﴿ جەریر جەلەكەى پېغەمبەرى ﷺ ماچ كەرد ﴾

رۆژىك ھاوەلىك كە ناوى جەریر بوو ھات بۇ مەجلىسى پېغەمبەر ﷺ لەبەرئەوى جىگا
نەبوو لەناو دەركاكەدا وویستى دانیشى پېغەمبەرىش ﷺ جلیكى خۆى بۇ ھەلدا كە لەسەرى
دانیشى ئەویش جەلەكەى گرت و ماچى كەرد و رازى نەبوو لەسەرى دانیشى ووتى ئەى
پېغەمبەرى خوا چۆن مەن لەسەر جلی تۆ دادەنیشم خوا ریزت ئى بگریت ھەك ریزت لەمەن
گرت.^{۳۲۹}

^{۳۲۸} بەھارى دۆلەن نورسىنى ئەندازىار عوسمان ، ل ۱۵-۱۶.

^{۳۲۹} بەھارى دۆلەن نورسىنى ئەندازىار عوسمان ، ل ۱۳۴.

۳۲۵. ﴿لە دوای مردنی عاصمی كۆرى سابت خوای گەورە تەرەكەى پاراست﴾

موجاهیدانی ئىسلام لە جەنگى بەدردا توانیان گورزىكى جەرگەر وا لە دوژمنان بوەشىن
 كە ھەرگىز بە خەيالىاندا نەھاتبوو پىغمبەر ﷺ ۋە ھاوەلانى بگەنە قۇناغىك بەو جۆرە
 توانای بەرگريان ھەبىت بۆيە سەرانی قورمىش تووشى ھستىا بوون و برىاريان دا كە گريان لە
 سەر كوزراوھەكانيان قەدەمگە بگەن ھەروھە نەيانھىشت خەلكى دىلەكانيان بە پارە نازاد بگەن
 چونكە پىغمبەرى خوا ﷺ برىارى دابوو ھەر دىلىك دەمەندالى برىواداران ھىرى خویندەوارى
 بكات و نازاد بى ئەوانەش خویندەواريان نىە لەبەرانبەردا بە ھەندى پارە نازاد دەكرىن.^{۳۲۰}

ھەروھە سەرانی قورمىش بۆ تۆلە سەندەوھ برىارى شەرىكى سەر تاسەرياندا بۆيە
 جەنگى نوحود ھاتە پىشەوھ ھەموو چىن و تويزەكانيان بەشدارى جەنگى كرد بە تايبەتى
 ئافرەتان كە ھىندى خىزانى ئەبو سوھيان سەرگردايەتى دەكردن پىاوانيان ھاندەدا بۆ شەرو
 دەيان وروژاندن و باسى قارەمانىھەتيان بۆ دەكردن ھەروھە پاش كۆتايى شەركە سولافەى
 كچى سەعد كە يەكك بوو لە ئافرەتانی قورمىش ھەم لە شەركەدا بەشداربوو ھەم دوای
 شەركە بەدوای تەرمى مێردەكەى و كۆرەكانىدا دەگەرپا تەرمى مێردەكەى لە شوپىنكىدا
 دۆزىھوھو لەسەر لوتكەى كۆوى نوحودىش تەرمى ھەرسى كۆرەكەى كە ناويان (مسافح ، كلاب
 و جلاس) بوو دۆزىھوھ ھەرچەندە جلاس گيانى تىدامابوو دايكى دەمى نا بە بن گويىھوھو پى
 وت : كى كوشتنى كۆرى خۆم؟ لەوھەلامدا وتى : عاصمى كۆرى سابت ھەرسىكمانى كوشت پاش
 ماوھىك ئەویش گيانى دەرچوو نىتر سولافە پەيمانى بە (لات و عوزا) دا كە ئەبى تۆلميان
 بسىنى نابى دانىشى نابى ھرمىسكى چاوى ووشك ببىتەوھ تا قورمىش تۆلەى بۆ دەستىنيت و
 كاسەى سەرى عاصمى بۆ دەھىنيت و ھەرمى تىدا بخواتەوھ.^{۳۲۱}

^{۳۲۰} الرقيق المختوم ، ص ۲۵۶ .

^{۳۲۱} صور من حياة الصحابة ، ص ۳۹۸ .

ھەرۈھە بىلەن كىرگەن ھەركەسىگە سەرى عاصمى بۇ بەھىنىڭ ئەۋا دە وشتر پاداشت
 ۋە مەدەگىر ئەم ھەۋالە بەنىۋ قورمىشدا بىلەن ۋە ھەركەسىگە ھەركەسىگە ھەركەسىگە ھەركەسىگە
 زانىنى عاصم ۋە ھەركەسىگە ھەركەسىگە ھەركەسىگە ھەركەسىگە ھەركەسىگە ھەركەسىگە
 رەجىج ھاتە پېش لە سالى چۈرى كۆچىدا كاتىك پېغەمبەرى خوا ﷺ لەسەر داۋاى تىرەى
 (عضل) ۋ (قارە) دە ھاۋەلى نارد بۇ بانگەۋازو بىلەن كىرگەن ھەركەسىگە ھەركەسىگە ھەركەسىگە
 كىرگە ئەمىرىيەن كاتىك بە غەدرو خىيانەت لەلەيەن دوۋسەد چەكدارى تىرەى (بەنى الحىان) ھە
 دەۋرەدەن ۋ داۋايان لى كىرەن خۇيان بىدەن بە دەستەۋ ھاۋەلەكانى چاۋمەۋانى بۇچوۋنى عاصم
 بوۋن كە ئەمىرىيەن بوۋ ئەۋىش پىنى ۋوت: برايانى خۇم مەن بۇخۇم نامادەنىم خۇم بىدەم بە
 دەست كافرەۋە ئىتر شەمشىرەكەى ھەلگىرت ۋ ۋوتى پەرۋەردىگارا مەن بەرگىرى لە ئاينى تۇ
 دەكەم ئاينى تۇ دەپارىزم تۇش لاشەى مەن ۋ گۆشت ۋ ئىسقانى مەن لەدەستى كافران بىپارىزە
 ھەرۈھە ۋوتى: پەرۋەردىگارا ھەۋالى ئىمە بگىيەنە بە پېغەمبەر چۈنكە غەدىران لى كىرەن
 ئىتر لە ھەر چۈار لاۋە تىر بارانايان كىرەن عاصم ۋ شەش كەسى تىران لەۋىدا شەھىد كىران
 ھىزى خىيانەتكارى (بەنى لىحانىش) داۋاى لەۋ سى كەسەى تىر كىرەن مابوۋن خۇيان بىدەن
 بەدەستەۋە لەسەر بەللىن ۋ پەيمان خىراپەيان لەگەل ناكەن ئىتر خۇبەيب ۋ زەيد خۇيان دا
 بەدەستەۋە ئەۋە تىرىشيان شەھىد بوۋ خۇبەيب ۋ زەيدىيان بىرەن ۋ لە مەككە دا فرىشتيان ۋ
 پاشان بەداردا ھەللىان ۋاسىن ۋ تىر بارانايان كىرەن ۋ شەھىد كىران ھىزى پائو ۋوتى كافىرەكان
 زانىيان لەنىۋ كۆزراۋەكاندا عاصمى تىندايە كەۋتەنە گەپان بەدەۋاى تەرمەكەيدا تا دەۋىرەكە
 ۋەربىگىر بەلام خۋاى پەرۋەردىگار نىزاكەى عاصمى ۋەربىگىر ۋ تەرمەكەى بە زەردەۋالەۋ ھەنگ
 پاراست ۋ نەيانەشت ھىج كەسىگە بىچىتە سەر تەرمەكەى زۆر ھەۋلىاندا بەلام بە ناچارى
 پۇشەن ۋ بەجىيان ھىشت ۋوتيان داۋاى پۇژ ئاۋابوۋن دەچىنەۋە، چۈنكە ئەۋەكەتە ھەموۋ
 دەچىنەۋە لاندەۋ مالى خۇيان بەلام نەيانزانى پاراستنى تەرمەكەى دەسلەتلى خۋايەۋ نەۋ
 مېروانەش بە فەرمىانى خوا تەرمەكەيان پارستوۋە ۋ ئەۋانە لەسەربازانى خۋان ۋ خۋاى
 پەرۋەردىگارىش كەس نازنىت ژمارەۋ جۆرى سەربازەكانى چەندە ھەرچەندە كات ھاۋىن بوۋ
 ھىج ھەۋرە ھەلەكەش بە ئاسمانەۋە نەبوۋ لەناكاۋ خۋاى بالا دەست ھەۋرى ھىناۋ بارانلىكى
 بەخۋرى باراندا كەدەشت ۋ دەۋرە چەم ۋ شىۋەكان لافاۋ گىرتىۋە ۋ تەرمى پىرۋىزى عاصمىش
 لافاۋ بىردى ۋ نەۋزىرەۋەۋ ھىزى كوفىرو گومرايى ۋ راۋ ۋوتىش ئاۋاتيان بىردە گلو نەۋ

دەستکەوتەیان دەست نەکەوت بۆیە کاتێک هەوایی پاراستنی تەرمی (عاصم) گەشت بە پێشەوا عومەری کۆری خەتاب خۆی ئی رازی بێ - وتی خوا بەندە ی برۆاداری خۆی دەپارێزێت عاصم نەزری کردبوو کە لە ژیا نیدا نە دەستی بەر کافرو بت پەرستان بکەوێت و نەئەوانیش دەستی بەر ئەو بکەوێت لەدوای مردنیش خۆی گەورە تەرمەکە ی پاراست و بێ باوەرپان دەستی بەر تەرمەکە ی نەکەوت.^{۲۳۲}

۳۳۶. ﴿بەسەرھاتی شو جاعی کۆری وەھەب ھاوہ ئە فیداکارەکە ی دەوری پیغمبەر ﷺ﴾

ھاوہی پیغمبەر ﷺ شو جاعی کۆری وەھەبی ئەسەدی لە شاری مەککە چاوی بە دنیا هەلێناوە لە سەرھتای بانگەوازی نیسلامدا نیعمانی هیناوەو چووئە ریزی کاروانی خواوێستانەو لەگەڵ ھاوہلاندە هیجرتی کردووہ بۆ حەبەشەو دواتر گەراوئەوہ بۆ مەککەو دواتریش لەگەڵ دەست پێکردنی هیجرتی ھاوہلەن بۆ مەدینە شو جاعیش هیجرت دمکات و خزمو کەس و کارو تیرمەکی (شو جاع) زۆربە ی زۆریان مسولمان بوون بۆیە زۆربەیان هیجرتیان کرد بۆ مەدینە بە گەشتنی شو جاع بە مەدینە نێر بوو بەیەکیک لە پێشمەرگە گیان لەسەر دەستەکانی نیسلام و لەھەموو جەنگ و غەزاکاندا بەشداری کردووہ بە قارەمانانە و لە هیچ غەزایەکی پیغمبەردا ﷺ دوانەکەوتووہ بەلکو لە هیچ سەرێکیش دوانەکەوتووہ زۆر قارەمانانە و چاو نەترسانە و بوێرانە بەشداری کردووہ سەربازێکی گیان لەسەر دەست و گوێرپایەل بوووہ شیای ئەو مەبووہ پیغمبەری خوا ﷺ پلە ی بەرزبکاتەوہ بۆیە لە سالی هەشتەمی کۆچیدا پیغمبەر ﷺ بۆ چالاکیەکی پارتیزانانە بۆ خێلی ھوازن کە ناوچەیکە کە پێنج رۆژ رێگە لە مەدینەوہ دووربوووہ پێیان دەووت ناوچە ی (السی) نێر شو جاع خۆی و تێپەکە ی بەرێدەکەون بە شەو رێگا دەبێن و بەروژیش خۆیان حەشار دەمدن تا دمگەنە شوینی مەبەست و دمتوان ئەو چالاکیە ی بۆیان دیاریکراوہ ئەنجامی بدن و بەسەرکەوتوو ی بگەڕێنەوہ لە ماوہ ی پێنج رۆژدا چالاکیە کە ئەنجام دەدن و دواتر دەستکەوتە کە دابەش دمکەن

۲۳۲ ۱- البداية والنهاية، ابن كثير.

۲- الرحيق المختوم، المبار كפורی .

۳- أصحاب الرسول، محمود المصری.

و ھەريەكى پازدە حوشترىان بەردەكەوئى لە راستيدا شوجاع ئەو چالاكايە وا نەجام دەدات كە زۆر كارايى لەسەر خىلى ھەوازن دادەنى و دواى ئەو چالاكايە زۆربەيان دىنە خزمەتى پىغەمبەرو مسولمان دەبن لە سالى شەشەمى كۆچىداو لە مانگى (ذى الحجه) داو لە پيش ھەتھى مەككەدا پىغەمبەرى خوا ﷺ نوينەرى خوى دەنيړى بۆلای سەرۆك و پاشاكاني ناوچەكە يەكئىك لەو سەفېرو نوينەرانی پىغەمبەر ﷺ شوجاع دەنى كە پىغەمبەر ﷺ بە نامەيەكەو دەنيړى بۆلای سەرۆكى غەساسينەكان (حارسى كورى ئەبى شەمىرى غەسانى) و بانگى دەكات بۆ ئىسلام بوون شوجاع باسى سەفەرە ديبلوماسيەكەى خوى دىگىرپىتەمو دەلى :

نامەكەى پىغەمبەرى خوا ﷺ ھەلگرت و رۆيشتەم بۆلای پاشاى غەساسينەكان لە ديمەشق ئەوكاتە پېيان دەوت (غوطە) دادەنيشت دەلئيت گەيشتمە ديمەشق و چووم بۆ كۆشكى سەرۆكايەتى پاشاو دارو دەستەكەى زۆر سەرقال بوون، چونكە چاومروانى ھاتنى ھرقىل پاشاى رۆم بوون كە بەنيازى سەردانى قودس بوو لەدواى سەرگەوتنيا بەسەر فارسدا دەلئيت من دووسى رۆژ مامەو مەجال نەبوو پاشا بېينەم بۆيە بە سكرتيرەكەيم وت من نىردراوى پىغەمبەرى خوا ﷺ بۆلای پاشا ئەويش وت: تا فلان رۆژ نايبىنى چونكە سەرقالى خۆسازدانە بۆ پيشوازى لە قەيسەرى رۆم سكرتيرەكەى كەناوى (مورە) بوو پرسىارى پىغەمبەرى خواى لىكردن منيش باسى پىغەمبەرى خوا بۆ كرد باسى رەوشتە جوانەكانى و خەسلەتە بەرزەكانى و باسى ناينى پىروۆزى ئىسلام بۆ كرد كە بۆ رزگار كردنى مرۆف لە كۆت و بەندى بىتەرستى و مرۆف پەرستى و بەردو دار پەرستى و سامان و مائىپەرستى ھاتوو مرۆف لە خوى ھالى بكات ھاتوو مرۆف ڤىرى تەوھىدو يەكتاپەرستى و عبادەت بۆ خواگردنو مرۆف دۆستى و رىزو خۆشەويستى بكات ھىندە باسى ئىسلام و پىغەمبەرى خوا بۆ كرد تا قورگى پىروو لە گريان و چاوەكانى فرمىسكى بە خورەم لىدەبارى بەدەم ھەنسكى گريانەو وتى من باسى ئەو پىغەمبەرەم لە ئىنجىلدا خويندۆتەو من باوهرم پىي ھەيە و بەراستى دەزانم بەلام ناوېرم مسولمان بوونى خۆم ئاشكرا بكەم، چونكە پاشا دەمكۆزى شوجاع دەلى بەراستى رىزى دەگرتەم و خزمەتى دەكردم ھەروھەا دەلى مامەو ھەتا رۆژئىك حارس ھات و لەسەر كورسيەك دانىشت و تاجيكي شاھانەى لەسەرى نابوو رىگەيدا چوومە لايى و نامەكەى پىغەمبەرى خوا پىندا كە نووسرابوو : (بسم الله الرحمن الرحيم من محمد رسول الله الى العارث بن ابي شمر سلام على من اتبع الهدى وامن بالله وصدق فاني ادعوك انى ان تؤمن بالله وحده لا شريك له يبقى ملكك محمد رسول الله).

نامەكەى خويندەنەو ئىنجا ھېرى داو تۆرە بوو وتى : كى دىتوانى ئەم دەسلەتەو سامانەم
 لى بسىنى و لە چىگم دەرھېتى من وا دەرۆم بۆ گيانى ئەگەر لە يەمەنىش بى ھەردەچم بۆى
 ئادەى خەلگم بۆ كۆكەنەو ئىتر ھەر دەقىرپاندو قەسەى دەکرد پاشان ھەلساۋ ھەرمانى کرد
 ئەسبى بۆ ئامادە بکەن ئىنجا روى کردە من و وتى ھاوئەلەگەت مەبەستى پىغەمبەر بوو
 ئاگادار بکە پاشان نامە دىنوسى بۆ قەيسەرى برادەرى و ھەوالى نامەكەى پىغەمبەر ﷺ
 بىرپارەكەى خۇشى پىندەدات بەلام قەيسەر لەوئەلەمدا دىنوسى نەكەى ھېرش بەرىت بۆى
 ھەروازى لى بەئىنە كاتىك وەلامى قەيسەرى بۆھات منى بانگکردو بېى وتم : كەى دەگەرپىتەو
 بۆلای ھاوئەلەگەت ؟ وتم : سبەئىنى ئىتر ھەرمانى کرد سەد مسقال ئالتونى پىندام و ھەرمانىدا
 جل و بەرگو مەسرەفى رىگەم بدەئى ھەروما ھەرمانى دا سكرتېرى تايبەتى خۆى مۆرى
 بەرىشم بکات ئىتر مۆرى بەرپى کردم و بېى وتم : سەلام و رىزى من بگەيەنە پىغەمبەرى خوا
 ﷺ مەنىش كە گەرپامەو خەزەتى پىغەمبەرى خوا ﷺ ھەوالى ھەلوئىستى حارسى پىندا
 ھەرمووى دەسلەتەى نامىنى پاشان سەلامى مۆرىم پى گەياندو ھەوالى ئىمان ھىنانىم پى
 گەياند پىغەمبەر ﷺ ھەرمووى : پاستى کردو ھەروما ئىنجا حارسى پاشاى غەساسىنەکانىش لە سالى
 رىزگارى مەكەدا مردو كۆچى دواى کرد كۆتايى بە دەسلەتەى ھات، شوجاع پىشمەرگەيەكى
 بەوھافا ھاوئەلىكى گيان لەسەر دەستى پىغەمبەرى خوا بوو تا پىغەمبەر ﷺ كۆچى کرد بۆلای
 ھەرومردگارى گەرپامەو ئىتر شوجاع زىيانى لى تارىك بوو ھەزى دەکرد ساتى زووتر شەھىد بېى
 و بەسەرپەزى بىروات بۆ خەزەتى پىغەمبەرى خوا ﷺ تا لەسەردەمى خىلافەتى پىشەوا
 ئەبوبىكر دا - خواى لى رازى بى - جەنگى ھەلگەرپاۋەكان دەستى پىكرد شوجاعىش زۆر
 قارمانانە بەشدارى کردو رۆلى مەردانەى بىنى تا لەو شەھەدا شەھىد بوو لەسالى پازدەى
 كۆچىدا - ھەزراران پەزاو رەحمەتى خواى لى بى. ^{۲۳۴}

۲۳۴ ۱- البدایة والنہایة، ابن کثیر

۲- طبقات ، ابن سعد.

۳- فرسان النہار من الصحابة الأخبار دکتور سید بن حسین العفاني .

۳۲۷. ﴿بەندەيەك خوا نوورى خستبوويه دئيهوه﴾

رۆژنىك پېغەمبەر ﷺ بە لاوئىكى فەرموو كە ناوى _ حارثە) بوو (كىف اصيحت يا حارثە)؟ لەجى دايت ئەى حارثە وتى (اصيحت مؤمنا حقا يارسو الله) بوومەنە بروادارىكى تەواو ئەى پېغەمبەرى خوا ئەويش فەرمووى : بزانە دەئى ي چى ؟ هەموو قسەيەك بەلگەى دەوى بەلگەى تۆ چى يە ؟ لەسەر قسەكەت وتى : وام لىھاتووہ بە رۆژ بە رۆزووم و بەشەويش شەو نوێژ دەكەم و ھەر وەك ھەرشى خوا بەسەر سەرمەوہ ببينم وايە بەھەشت لەبەرچاومە كە چاكە كاران لەنازو نىعمەتدان و دۆزەخيشت لەبەرچاومە كە خراپەكاران سزا دەدرين پېغەمبەرىش ﷺ فەرمووى (عرفت فالزم، عبد نور الله الايمان في قلبه) رى خۆت دۆزىوہتەوہ بەردەوام بە ، بەراستى عەبدىكىت خوا نوورى خستۆتە دلتەوہ جا ئەم حارثە يە لە غەزادا شەھيد بوو دايكى ھاتە لاى پېغەمبەر ﷺ وتى : حارثە جى و رى چۆن دەيت؟ ئەگەر لەبەھشتايە با دلخۆش بىم و ئەگەر واش نىە با شيومنى خۆمى بۆ بكەم پېغەمبەر ﷺ فەرمووى (أجنتە ھى، بل ھى جنان، وان ابنك أصاب الضروس الأعلى) واتە : ھەر بەھەشت بگرە چەندەھا بەھەشت كورمكەى تۆ بەراستى لە فەردەوسى ئەعلادايە دايكەكەش رۆيشت و لەبەر خۆيەوہ دەپوت (بخ بخ لك يا حارثة) واتە : بەھ بەھ بۆخۆت و جيت ئەى حارثە.^{۳۲۵}

۳۳۸. بەسرھاتى ئەعرابيەكەى بەنى فەزارە لە خزمەتى پىغەمبەردا

ئەعرابيەك حوشرىك بۇ پىغەمبەرى خوا ﷺ دىنىت و پىشكەشى دىكات و دەلى : ئەى پىغەمبەرى خوا ئەمە ھەدىو ديارى منەو پىشكەشت بى پىغەمبەرى خواش ﷺ لى و ھەردىگى و سوپاسى دىكات و ھەمىشەى خۇى ھەزى دىكرد پاداشتى بداتەو ھەشتىكى پىشكەش بىكەتەو ھەدىو كاتى ئەعرابيەكە وويستى بگەپتەو ھەدىو گوندەكەى خۇى پىغەمبەر ﷺ حوشرىكى زۆر چاكتى لەو ھەدىو خۇى پىشكەش كىردەو ھەرموى : ئەمەش ديارى ئىمەىە بۇ تۆ بەلام ئەو كەسە كە لە ئەعراپى بەنى فەزارەبوو لەو كەسانە بوو كە بەمىشك ووشك و قسە رەق ناسرابوون لە ھەلامى پىغەمبەرى خوا ﷺ لە جىياتى سوپاس و مەمنونى زۆر بە رەقى و زمانىكى تال و زىر ھەلامى داپەو ھەدىو ووتى : ئائەمە پاداشتى ديارىكەمە جا ئەمە جى پە ؟ لە رىواپەتىكدا دەلىت : پىغەمبەرى خوا ﷺ شەش حوشرى داپە كەچى ئەو ھەرى دلى ئاوى نەدەخواردەو ھەرى دەپوت ئەو حوشرەى من بە ديارى بۆتۆم ھىنا رەقىقى ئەمانە نەبوو دەپواپە پاداشتى من زۆر زىاتىر بواپە نەو ھەندەى قسەى ناخۆش كىرد كە پىغەمبەرى خوا ﷺ ناچار بوو بچىتە سەرى مەنبەر ھەرموى :

ئەى خەلىكە كەسى وا ھەپە ھەدىو ديارىم بۇ دىنى پاشان مەنىش بەو ھەندەى لەدەستمان بى دەمەوى پاداشتى بدەمەو ھەدىو بىبەخشمەو كەچى ئەو كەسە ھەرى نارازىو ھەرى قسەى ناخۆش دىكات دەى سوپىند بەخوای گەورە لە دواى ئەمسالەو ھەدىو ديارى لە ھىچ ھەرمەپىك ھەرداگىر جگە لە ئەنصارىكەانى مەدىنەو ھەرمەپىشى مەككەو ھەزى سەقىف و ھەزى دەوس نەبى چونكە ئەم چوارە بە بەرچاوتىرى و بەخشندەى و رەموش بەرزى ناسراون.^{۳۳۶}

۳۳۹. ﴿پېغەمبەر ﷺ بۇ چۈۈنەكەي زىيادى كۆرى لە بېدى راست كىردەۋە﴾

جارىك پېغەمبەر ﷺ ۋەستاۋ پرووى كىردە ئاسمان ۋەك ئەۋەدى بىر بىكەتەۋە يان چاۋمىروانى شىتېك بېت لە پاشاندا فەرموۋى : (هذا اوان ان يختلس العلم بين الناس حتى لا يقدرُوا منه على شيء) واتە : ئىستا كاتى ئەۋە ھاتوۋە كە زانست خۇى بشارىتەۋە لە نىۋان خەلگىدا ھەتا ھىچ توانايىيەكەيان بەسرەيدا نامىنى مەبەستى پېغەمبەر ﷺ ئەۋە بوو كە خەلگى پىشت لە قورئان ۋە فېربوۋنى حوكمەكانى دەكەن بۇيە ھاۋەئىكى گەنجى خوڭن گەرم بەناۋى زىيادى كۆرى لەبېدى ئەنصارى ھەستاۋ زۇر بەدل گەرمىيەۋە ۋتى : ئەي پېغەمبەرى خوا ﷺ چۇن زانست لەناۋ ئىمەدا ھەل دەگىرى؟ لەكاتىكدا كە ئىمە قورئانمان خوڭندوۋە بە خىزان ۋە مىندالانىشمان فېركردوۋن بۇيە پېغەمبەر ﷺ سەيرى كىرد ۋا سەيرى دەكات گەنجىكى خوڭن گەرمەۋە دلى بە ئابىن دەسوۋى بۇيە پېغەمبەر ﷺ ۋويستى ئاگادارى بىكەتەۋە بۇ تىگەپىشتەكەي فەرموۋى :

(ثكلتك امك يا زياد ان كنت لا عدك من فقهاو اهل الدينه) واتە داپكت بۇت بگرى ئەمەش ۋوشەپەكە نەرىتە نەك دوۋەى لى بىكات فەرموۋى من تۇم بەيەكك لە زاناكانى شارى مەدىنە دادەنا ئەمەش خۇى لەخۇيدا چاكى ئەۋە كابرايە دەردەخات لەناۋ ئەۋە ھەموۋ خەلگەدا كە لايەنىكى پىرشىنگدارە بۇ زياد لە پاشاندا پېغەمبەر ﷺ فەرموۋى : (هذه التوورات والانجيل عند اليهود والنصارى فهاذا نضع عنهم؟) واتە ئەۋە تەۋرات ۋ ئىنجىلە لەناۋ جوۋلەكەۋ گاورەكاندا چ سوۋدىكى بى گەياندوۋن؟ مەبەست ئەۋەيە تەنھا بوۋنى قورئان لەناۋ خەلگەدا بەس نىيە بەلكو خوڭندەۋە كارپىكردىنى ئەۋە سوۋد مەندىيە.

۳۴۰. ﴿كابرايهكى دهشتهكى مۆژده پىدانهكهى پىغەمبەرى ﷺ وەرنەگرت و رەتى كردهوه﴾

پىغەمبەر ﷺ جارىك له جىگهيك دابهزى ناوى جەعرانه بوو لەنيوان مەككەو مەدينەدا بوو كابرايهك هات و داواى كۆمەكى و يارمەتى ئى كرد پىغەمبەرىش ﷺ سۆزى پىدا كه يارمەتى بدات بەلام كابرا زۆر بە پەلە بوو پىغەمبەرىش ﷺ دەرڤەتى نەبوو كه كارمكهى بەو پەلەيه بۆ جى بەجى بگات بۆيه كابرا وتى : ئەى موحەممەد ئەوهى كه وصەلت پى داوم پىم نادەيت پىغەمبەرىش ﷺ وەك دلدانهوهيك ڤەرمووى مۆردو دلتىابە پىت دەدم چ ووشەيك هەيه له و ووشەيه جوانترو بەرزتر و ناسك ترو نەرم ترو خۆشتر مۆردەت ئى پى بەلام كابرا هىچ كارىگەرى لەسەرى نەبوو بەلكو بە دەنگىكى زۆر بەرزەوه وتى زۆرت وت مۆردەت ئى پى بۆيه پىغەمبەر ﷺ لەم ووشەيه توورە دەپىت بەلام رڤ و كىنەى خۆى دەخواتەوه بۆيه پىغەمبەر ﷺ روى كرده باوكى موساو بىلال كه لەگەلى دانىشتبوون له پەناى ئەو كابرايهدا ڤەرمووى ئەو كابرايه مۆردەى ناوى ئىو وەرن مۆردەى خۆتان وەرگرن ئەوانىش ووتيان بەلى ئىمە ئەو مۆردەيه وەردەگرين ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ له پاشاندا داواى ڤاپىكى كەردو ناوى تىدا بوو هەردوو دەستى خۆى تىدا شۆردو دووعاى تىادا خويىند له پاشاندا ڤەرمووى : لىي بخۆنەوه بە روى خۆتانەوه بىهپنن گەردن و لاشەى خۆتانى پى تەر بکەن ئەوانىش ئەمەيان كەردو زۆر دلخۆش بوون دايكى سەلەمەش لەوى بوو نزيك بوو لىيان دانىشتبوو لەو دىوى پەردەوه ئەويش وويستى ئەو پىرۆزى و بەرەكەتەى پىغەمبەرى ﷺ له كىس نەچى بۆيه بانگى كەردن لەو دىوى پەردەومو وتى : هەندىك بۆ دايكى خۆتان بەپلنەوه ئەوانىش هەندىك ئاويان ئى هىلايهوه بۆيان نارد ئەويش وەرى گرت.

٣٤١. ﴿عەبدوڵلای کۆری مەسعود - رەزای خۆی ئی بی - که گۆی بیستی فەرماشته که ی پێغەمبەر ﷺ بوو له جیگای خۆی دانیشته﴾

جابر - خۆی ئی رازی بی - دەلیت رۆژی جومعه که پێغەمبەری خوا ﷺ چوووه سەر مینبەری پیرۆزی فەرمووی : ئەو خەلکیه دانیش له شوینی خۆتان لهو کاتەدا عەبدوڵلای کۆری مەسعود- خۆی ئی رازی بی - دەهات بەرهو مزگەوت گەیشته دەرگای مزگەوت و که گۆی ئی بوو پێغەمبەر ﷺ فەرمووی : دانیش یەك هەنگاوی تری هەلنەهێناو له شوینی خۆی دانیشته، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی : ئەو عەبدوڵلا وەرە پێشەوه بۆناو مزگەوت مەبەستم ^{٣٣٨} تۆ نەبوو.

٣٤٢. ﴿خۆی گەوره داوکاریه که ی خۆبه یی کۆری عەدی جی به جی کرد﴾

خۆبه یی کۆری عەدی - خۆی ئی رازی بی - کاتیک به دیلی کهوته بهر دەستی کافرەکانی مەککه و بریاری کوشتنیان بۆ دەرکرد و بەدار خورمایه کدا هەلیان واسی و خەریکی تیرباران کردنی بوون بۆ ئەوهی به ئازاریکی زۆرهوه بیکوژن ناو بهناو تیریان تی دەرگرت و لهو کاتەدا که چەند تیریک لەلاشه ی پیرۆزیدا بوون و خۆین له جەستە ی دەهاته خوارهوه ئەبو سوفیان ئی نزیک بۆوه ووتی : ئەو خۆبه یب (ایسرك أن محمداً عندنا نضرب عنقه وانك في اهلك).

واته : ئایا حەزرت دەرکرد و خۆزگه ناخوازیته که ئیستا موحەممەد لای ئیمه دیل بوايه و له گەردنیمان بدایه و تۆش بهسەلامەتی لەناو مائو مندالی خۆتدا ژیاونت بهسەر بێردایه؟ خۆبه یب - خۆی ئی رازی بی - به بی دوو دلی و زۆر به دلیرانه وتی (لا والله مايسرنی انی فی اهلی وان محمداً ﷺ فی مکان الذی هو فیہ یصبیه شوکه تؤذیه) واته : نەخیر سویند به خۆی گەوره حەزناکەم و ئاوات ناخوازم که من له ناو مندالی خۆمدا سەلامەت و بیوهی بژیم به لام پێغەمبەری خوا ﷺ له ناو جیگای دانیشنداو له ناو مائی خۆیدا تاکه دەرکێک نازاری بدات ئەبو سوفیان که ئەم وهلامی له خۆبه یب - خۆی ئی رازی بی بیست ئاوا بهو پەری قەناعەتی و دلەوه وهلامی دایهوه وتی:

(ما رأيت أحدا يحب أحد كحب أصحاب محمد محمداً) واتە : من نەمبینووە کەسێک ناوا بەدڵ و بەگیان کەسێکی خوش بویت بە وێنەی خوشەویستی راستەقینەی هاوێلانێ موخەممەد بۆ موخەممەدی سەرکردەیان ئینجا تیریان بۆ هاوێشت و سەرنجام شەھیدیان کرد لەسەر مەرگدا کۆتا وشەی خۆبەیب خوای ئی رازی بێ ئەوەبوو کە ووتی : (خوا به گيان خوٓت ناگاداري که من دەم و چاوی کافر نەبێت هیچم ئی دیار نیە خوا به بوخوٓت سهلامی من بگهیهنه به پێغەمبەری خوشەویستم ﷺ له هه مانکاتدا ئەو داوایە له خوا گەورە کرد پێغەمبەری خوا ﷺ لەناو مزگەوتە کەیدا بوو له شاری مەدینە لەگەڵ هاوێلە نازیزەکانیدا له ناگاو بهبێ ئەوێ کەس هاتبێتە مزگەوتەو و سهلامی ئی بکات فەرمووی : (وعليك السلام و رحمه الله وبركاته) ناگاداربێ ئیستا خۆبەیب شەھید کرا خوای گەورە داواکە ی خۆبەیبی دڵسۆزی ئیسلامی چی بەچی کردو سهلامهکە ی به جبریلی ئەمیندا گەیانده خوشەویستهکە ی موخەممەد ﷺ. ۲۳۹

۳۴۲. ﴿بیلال له رێگادا به شوین پێی موبارەکی پێغەمبەر ﷺ دەرۆشت﴾

بیلالی حەبەشی تەماشای دەکات و پێغەمبەری خوا ﷺ بەرەو شونیک دەرۆات بیلالیش - خوای ئی رازی بێ - له ترسی ئەوێ کە نەوێکو پێغەمبەر ﷺ تووشی مەترسیەک بێت لەلایەن جولهکەو دوزمنانەو بەوێ به شوینیدا رۆشت رێگا کە تۆزیک قور بوو کاتێک کە پێغەمبەری خوا ﷺ کە هەستی کرد کەسێک به شوینیه و میهتی ناوێ دایه و ئەو بیلاله بەلام هیچ جێگایەکی پێی دیار نیە فەرمووی ئە ی بیلال ئەو به کویدا رۆشتوویت خۆ تەنها جێگە پێی من دیاره ؟ بیلال - خوای ئی رازی بێ - وتی : ئە ی پێغەمبەری خوا ﷺ ههچم خستۆته سهر شوین پێیهکانی تۆو ههزم کرد که له ههنگاوی رێگهشدا به شوین پێی موبارەکی جەنابتدا برۆم. ۲۴۰

۲۳۹ رواه البخاری.

۲۴۰ نووری مینەر، بەرگی یە کەم، لاپەرە ۲۹۲.

۳۴۴. بەسەرھاتی ئەبوبەکرى صديق و رەببىعەى ئەسەلمى لە خەزەتى پێغەمبەردا ﷺ

رُؤْيُكَ ئەبوبەكر قەسەيەكى رەق بە رەببىعەى ئەسەلمى دەلێ و ھەر زوو پەشیمان دەبێتەووە دەلێ: رەببىعە قەسەكەم پێ بلیژمەووە بۆ ئەوەى بێ بە ھەق بەھەق ئەویش رازی نابێ پێى بلیتەووە ئەبوبەكریش دەلێ: ناخر لاى پێغەمبەر ﷺ شكاتت ئى دەكەم ئەویش دەلێ: ھەرگیز ئەو قەسەمە پێ نالێمەووە ئەبوبەكر دەرواى بۆلاى پێغەمبەر ﷺ و رەببىعەش بەدوایدا خەزمانى رەببىعە دەیبینن دەلێ ئەو چى ؟ ئەویش مەسەلەكەیان بۆ دەگێڕێتەووە ئەوانیش دەلێ: خوا رەحمت پێ بكات لەسەرچى شكاتت ئى دەكات ئەو ھێتسا ئەوەى ووتە كە ووتووێتەى ؟ رەببىعەش دەلێ بى دەرنگ بن ئەو ئەبوبەكرە خوا لە بارمەووە دەفەرموو: (تَانِي اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ) التوبه : ۴۰ بە قوربانە برۆن لاچن ئەك ئاورپەداتەووە بێتانبینى و وابزانى گەلە كۆمەكێتان كردووە لە دژى ئەو توورە بێ و پێغەمبەرىش ﷺ لە بەر توور بوونەكەى ئەوان و لێم زویر بێ و رەببىعە تیاچى پاشان بە تەنیا رۆى و بە دواى ئەبوبەكرە تا گەشتنە لاى پێغەمبەر ﷺ و ئەبوبەكر بۆى گێراپەووە پێغەمبەرىش ﷺ سەرى ھەلەرى و بە رەببىعەى فەرموو: چیتە رەببىعە چیت ھەپە لەگەڵ ئەبوبەكرە؟ رەببىعە وتى، ئەى پێغەمبەرى خوا ئەو قەسەكەى پێ ووتووم و پێم ناخۆش بوو ئینجا ووتى پێم بلیژمەووە بۆ ئەوەى ھەق بە ھەق بێت و منیش رازی ئەبوووم پێغەمبەر ﷺ فەرموو: چاكت كرد ئەى رەببىعە پێى مەلێرەووە بەلكو بلى خوا لێت خۆش بێت ئەى ئەبوبەكر رەببىعەش وتى خوا لێت خۆش بێت ئەى ئەبوبەكر ئەبوبەكرە بەگێرانەووە ھەستاو رۆشت.^{۳۴۱}

۳۴۵. ﴿ئەبو ھورەیرە ووشە زێڕینەکانی لە پێغمبەر ﷺ وەرگرت﴾

ئەبو ھورەیرە بۆمان دەگێڕێتەووە دەئێت پێغمبەری خوا ﷺ لەناو ھاوھەلەکانیدا دانیشتبوو فەرمووی (من یأخذ مني هذه الكلمات فيحصل بهن، او يعلم من يحصل بهن؟) واتە: چ کەسێک نامادەیی تێداپە کە نەم چەند ووشەپەم ئی وەرگیرئ و پاشان کاریان پئی بکاو بە کردەووە لە ژیاویدا جئ بە جئیان بکات یان فئیری کەسئیکیان بکات کە ئەو کەسە بە کردەووە جئ بەجئیان بکات و کاریان پئی بکات ئەبو ھورەیرە دەئێت : وتم : ئەو پێغمبەری خوا ﷺ من ئەو ووشە زێڕینانەت ئی وەرمەگرم. ئەبو ھورەیرە - خوای ئی رازی بئ دەئێت (فأخذ ببدي، وعد خمسا) واتە : دەستی گرتە و پئنج شتی ژمارد پێغمبەری خوا ﷺ فەرمووی :

یەگەم إتق المحارم تكن أعبد الناس واتە خو پاریزبە لە حەرەمکراوەکان دەبئ بە خواپەرستەین کەس.

دوووم : وارض بها قسم الله لك تكن أغني الناس : واتە رازی بە بەوہی کە خوای گەورە دیاری کردووە دەبئ بە دەوڵەمەنتەین کەس.

سئ یەم و أحسن إلى جارك تكن مؤمنا واتە چاکا کاربە لەگەل دراوسئ کەت دەبئ بە ئیماندار.

چوارەم : وأجب للناس ما تحب لنفسك تكن مسلما: واتە پئت خوئ بئ بؤ خەلئ لە خئرو چاکە کە تووشیان ببئ لەوہی کە بؤ خوئ پئ خوئە دەبئ بە موسلمانئیکئ راستەقینە.

پئنجەم ولا تكثر الضحك، فإن كثرة الضحك تميت القلب واتە زور پئ مەکەنە چونکە پئکەنئنی زور لە رادەبەدەر دئ دەمرئنی.

۳۴۶. ﴿بەسرھاتى دوو برايه كەي سەردەمى پىغەمبەر ﷺ﴾

ئەنەسى كۆپ مالىك خۇاى لى رازى بىت دەتت لەسەردەمى پىغەمبەرى خۇادا ﷺ لە شارى مەدىنەدا دوو برا ھەبوون يەككىيان رۆژانە دەھاتە خزمەت پىغەمبەرى خۇا گوىى لە ھەرمائىشتەكانى دەگرت ار جوان لە بەرى دەكرن و بە خەلگى دەگەياندن برايه كەي تىرىشى ئىشى دەكردو سەنئەتكار بوو رۆژى برا ئىشكەرەكە شكاتى لە براكهى كرد لە : خزمەتى پىغەمبەرى خۇا ﷺ وتى :

(يا رسول الله، ان هذا اخي لايعنني بشء) واتە ئەي پىغەمبەرى خۇا ﷺ نەم برايم بە ھىچ جوړى ھاوكارىم ناكات و كارىكم لەگەل ناكات و پارمىەك پەيدا ناكات و ھەر خەرىكى فېربوونى زانستى شەرىعە ھەردەمى من يارمەتى بىدم و گوزەرانى بۇ دابىن بكەم پىغەمبەرى خۇا ﷺ ھەرمووى (لعلك ترزق به) بە خۇا رەنگە خۇاى گەورە بەھوى ئەو برا فېر خوازەتەو رزق و رۆژى تۆش بدات و بەرەكەتت بۇ تى بخت تۆ بەھوى ئەوئەو نان بخۆيت نەك ئەو لەژىر مەنتى تۆدا بژىت. ^{۳۴۲ ۳۴۳}

۳۴۷. ﴿رېنمايىە كەي پىغەمبەر ﷺ بۇ ئافرەتتىكى ھەوى دار﴾

رۆژىك ژنىك بە پىغەمبەرى ﷺ وت من سەر بە ھەوئىم خۇ قەيناكات ئەگەر لاى ھەوئىكەم خۇم ھەلگىشم و بلىم مېردەكەم فلان شتى بۇ كىردووم و بۆشى نەكردىم پىغەمبەر ﷺ ھەرمووى : (المتشبع بها لم يحط كلا بس ثوبي زور). ^{۳۴۴} واتە : ئەوئەي خۇى ھەلگىشى بە شتىكەو كە نەببىت و ھەرى نەگرتبىت ھەك كەسىك وايە كە دووبەرگى دۆرى پۆشيببىت چونكە لەلايەكەو دەرو دەكات كەخۇى ئەوشتەي نىە وە لەلايەكى تىرىشەو دەرو بەدەم كەسىكى دىكەو دەكات كەشتىكى پىداوئەو لە راستىشدا پىنى نەداوئە.

^{۳۴۲} حديث حسن صحيح من الرمزى (۱۸۷۶).

^{۳۴۳} حديث صحيح أخرجه الرمزى (۲۳۴۶) ولي الصحيحة (۲۷۶۹)

^{۳۴۴} رواه البخاري ومسلم

۳۴۸. ﴿نافرەتلىك لە خىزمەتى پېغەمبەردا ﷺ شىكەتلىك كىرىپ باۋىكى خۇي﴾

رۆۋزىك ئافرىتىك ھاتە خىزمەتى پېغەمبەر ﷺ و شىكەتلىك لە باۋىكى كىرىپ وتى باۋىكىم بەبى رەزىمەندى خۇم بەشۋى داۋم بە ئامۇزاكەم پېغەمبەر ﷺ دەست بەجى ناردى بە دۋى باۋىكى ئافرىتەكەداۋ لە بەرچاۋى ئافرىتەكەۋ گىشت ئامادىبۋان فەرمۋى : كەس نابىت بە زۆر كىچى بىدات بە شوۋ ئىنجا ئافرىتەكەۋ ووتى : ئەي پېغەمبەر خۇا مەن رازىم كە شوۋ بىكەم بە ئامۇزاكەم بەلام وىستەم بەم كىردارەم ئافرىتان ئاگادارىكەم لەۋى كە شوۋ كىردىنان بەرەزىمەندى خۇيان دەبىت و كەس زۆرى نىيە لە سەريان. ^{۳۴۵}

۳۴۹. ﴿كابرا ئەغرابىيەكە ھەتتا مەرد ھەربە خەفەتبارى ژيا﴾

ئىمامى بوخارى دەلىت كابرايەك چۈۋە خىزمەت پېغەمبەرى خۇا ﷺ پېغەمبەر ﷺ فەرمۋى : ناۋت چى يە ؟ كابرا وتى (خۇن) واتە : غەمگىن پېغەمبەر ﷺ فەرمۋى : نا نابىت تۇ ناۋت غەمگىن و خەفەتبار بىت تەماشا بىكەن ئەۋمەند دىسۆزە رازى نابىت كەسلىك لە ئوممەتى بەناۋىش خەفەتبار بىت نەك بە ژيان و كىردار بۆيە فەرمۋى (بىل ئانت سەھل) بەلگۈ تۇ ناۋت ئاسانكارە كابرا ئەغرابىيەكى مىشك ژىنگاۋى بوۋ وتى (لا اغىر اسما سمانىيە ابى) واتە نەخىر ئامادەنىم ناۋىك كە باۋىكىم ئى ناۋم بىگۆرۈم بە ناۋىكى تىر ئەم پىاۋە رەتى ئەۋ ھەمۋو دىسۆزىيە پېغەمبەرى خۇا كىردەۋەۋ رەھمەتى نەۋىست و زەھمەتى ھەلپازار بۆيە ھەتتا مەرد بە غەمبارى و خەفەتبارى ژيا.

۳۵۰. «وتەكانى عەبدوللاى كورپى عومەر بوون مايدى سەر سورمانى ھاوئلانى

پىغەمبەر ﷺ»

جاريكيان پىغەمبەرى خوا ﷺ بە ھاوئلانى فەرموو : كى لە ئىوھ چۆتە بەھەشتەو؟
 عەبدوللاى كورپى عومەر – خواى ئى رازى بى ، وتى : من ئىمامى عومەر – خواى ئى رازى بى
 – كەلەوى دانىشتبوو وەلامەكەى عەبدوللاى كورپى بەلاوھ سەير بوو ئىنجا پىغەمبەرى خوا
 ﷺ فەرمووى : كى لە ئىوھ ئاوى بەھەشتى خواردۆتەوھ ؟ عەبدوللا – خواى ئى رازى بى
 فەرمووى : قوربان من پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى : ئەى كى لە ئىوھ خواردنى بەھەشتى
 خواردوھ ؟ عەبدوللا – خواى ئى رازى بى – فەرمووى : من ، پىغەمبەر ﷺ فەرمووى : ئادەى
 بزائىم چۆن ؟ بزائىم چۆن لە خواردن و خواردنەوھى بەھەشتى خواردوھوھىشتا لە دونيادى
 چويتە ناو بەھەشت و بەھەشت بە چا و بىنيوھ، عەبدوللا – خواى ئى رازى بى فەرمووى
 ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ تۆ ھەوالىت داوينى كە لە ئىسراو مىعراجدا بەھەشتى ديوھو لە
 ئاوەكەيت خواردۆتەوھو لە لە خواردنەوھەكەيت خواردوھ جا كە تۆ چوويت ماناى واىھ ئىمەش
 چووين و ھەوالى تۆش گومانى تىدانىھ ھەرومكو من چوويم واىھ ئەمەش جىي سەر سورمانى
 ھاوئلان بوو كەوا عەبدوللا – خواى ئى رازى بى – بە ووردى بىرى كردهوھو بە جوانى دەرى
 بىرى.

۳۴۶

۳۵۱. ﴿پێغمبەر ﷺ رێنمایی گەنم فرۆشێک دەکات﴾

لە صەحیحی (موسلیماً) هاتوو، کە جاریکیان پێغمبەری خوا ﷺ رۆشت بەلای پیاویکدا کە خواردەمەنی دەفرۆشت گەنمی دەفرۆشت پووکاری دەرەوی زۆر جوان بوو بەشیوەی سەرنجی پێغمبەری خواي پاكیشتا پێغمبەر ﷺ دەستی خستە ناویەو تەماشای کرد ناووەی تەرەو بۆنی کردوووە فەرمووی : ما هەنا ؟ ئەو بۆچی وا تەرە ؟ کابرای فرشیار وتی : (اصابته السماء یار سول الله) واتە : ئەو پێغمبەری خوا ﷺ ئەومباران لێیداو ئەو تەرە کردوووە پێغمبەر ﷺ فەرمووی : (فهل جعلته فوق الطعام حتی یراه الناس، من غشنا فلیس منا) واتە : فەرمووی ئەو بۆچی نەم تەرپووت نەخستۆتە سەرەو تەوگەو خەلکی ببینن وە بزانی ئەو جوانە لەسەرەو سەرنجیان پادەکێشی ژێرەو وانیە و بەکەلک نەماوە ئینجا فەرمووی : هەر کەسێک غەشمان لێ بکات لە ئێمە نیە.

۳۵۲. ﴿پێغمبەر ﷺ پیاوێکی راسپارد کە پابەند بێ بەریزی یەکەمی

نوێز﴾

جاریک کابرایەک هاتە خزمەتی پێغمبەری خوا ﷺ عەرزى کرد : ئەو پێغمبەری خوا ﷺ کردەویەکم پێ بلێ ئەگەر ئەنجامی بدم لەسەری بەردەوام بێم بەهۆی ئەو کردەو جوانانەو بچمە بەهەشت پێغمبەر ﷺ فەرمووی : بێ بە بانگیزی مزگەوت کابرا وتی ئەگەر نەتوانی بانگ بدم دەنگی بانگم نەبوو چ کردەویەکی تر بکەم، پێغمبەر ﷺ فەرمووی : پێش نوێزی بۆ مسوڵمانان بکە کابرا ووتی : ئەگەر نەتوانی ئێمەتی بکەم و پێش نوێزی بۆ مسوڵمانان بکەم چ کردەویەکی تر ئەنجام بدم، پێغمبەر ﷺ فەرمووی : (فعلیک بالصف الاول) ئامۆزگاریت دەکەم بەردەوام هەول بده کە لە پیزی یەکەمی نوێزدا بیت.^{۲۴۷}

٣٥٣. ﴿پیاوێکە مرد لە کاتی کدا خۆی گەورە لێی تۆرە بوو﴾

ئەنەسی کۆری مائیک دەلێت : (کنا عند رسول الله ﷺ) واتە : ئێمە کۆمەلەیی ھاوێلەکان لە خزمەتی پێغه مەرد ﷺ بووین (فجاء رجل، فقال : يا رسول الله مات فلان، قال : أليس كان معنا أنفاساً قالوا : بلى ، قال سبحانه الله كأنها أخذة على غضب ، المحروم من حرم وصيته)

واتە : پیاوێک بە ھەلە داوان ھاتە خزمەت پێغه مەردی خواو عەرزێ کرد فلان کەس مرد پێغه مەرد ﷺ ھەرمووی ئایە ئیستا لامان نەبوو؟ خۆ کەمێک لەمەوبەر بەیەگەوہ بووین ووتیان بەلێ ئەو پێغه مەردی خوا ھەر ئەو پیاوێ کەمێک لەمەو بەر لەگەڵ ئێمە جیا بوویەو مرد پێغه مەردی خوا ﷺ وەکو ئەوێ دەرستیکی گەورە لەو کاتەدا کە گونجاوہ بۆ ئەم مەبەستە بە ئوممەتەکە لێ ئوممەتی بەم پیاو ھێناوە ھەرمووی پاکو بێگەردی بۆخو ئێلێ ئەم پیاو لەسەر تۆرەبوونی خوا لێی مردووہ چونکە وەصیەتی نەکردبوو کە مرد بپەش ئەو کەسە یە کە لەو صیەت نووسینی شەریعە پێش مردنی بێ بەشە.

٣٥٤. ﴿خەلکە سەریان سورماو دەمو چاویان تێک چوو کە گۆی بیستی

ھەوائیک بوون لە پێغه مەرد ﷺ﴾

نیمامی مائیک لە کتیبی (الموطأ) دا دەلێت زەیدی کۆری جەھەنی وتویەتی لە پۆزی غەزای خەیبەردا پیاوێک کە لەو غەزایەدا لەگەڵمان بوو مرد خەلکەکە چوونە خزمەت پێغه مەردی خوا ﷺ پێیان راگەیاندا : کە فلان کەس مرد کە کەستیکی دڵسۆزو نازابوو مردووہ، بەلام پێغه مەردی خوا ﷺ ھەرمووی (صلوا علی صاحبکم) واتە : ئێوہ خۆتان نوێزی مردوو لەسەر برادرەکەتان بکەن و من ناچم نوێزی لەسەر بکەم خەلکەکە ھەموویان سەریان سورماو دەم و چاویان تێک چوو لە بیستی ئەم ھەوالە کە دیارە ئەم پیاو کارێکی نەوێندە نا بەجێی کردووہ کە شایەنی ئەوێ ماوہ پێغه مەردی خوا ﷺ نوێزی جەنازە لەسەر بکات و ئەو ھەموو ھەزل و گەورەییە لە دەست چوو پێغه مەردی خوا ﷺ ھەرمووی بۆیە نوێزی لەسەر ناگەم چونکە (إن صاحبکم قد غل فی سبیل الله) واتە ھاوێلەکەتان دزی کردووہ لەو مائەیی کە لە غەزا کەدا دەستکەوتی مسوڵمانان بووہ زەیدی کۆری خالید دەلێت (ففتحننا متاعه فوجدنا خرزات من خرز يهود ما تساوى درهمين).

واتە ئێمەش کەلوپەلە کەیمان کردووہ ھەندیک ووردەشتی جولەکەکانمان دۆزیوہ کە بەھەر ھەمووی بای دوو درھەم نەدەبوو.

٣٤٨

۳۵۵. ﴿پرسىارەكەى پىياويكى دەشتەكى دەربارەى ئەحكامەكانى ناين﴾

پىغەمبەر ﷺ جارىك لەسەر مەنبەرەكەى راوستا ووتارى دەخوئندەمە بۇ خەلكى كابرايەك ھاتە ژوورى مەزگەوتەمە سەپرى پىغەمبەرى ﷺ كرد لە پاشاندا وتى ئەى پىغەمبەر ﷺ كابرايەك پرسىار لە ناينى خۆى دەكات نازانى ناينەكەى جىيەو چۆنە؟ پىغەمبەر ﷺ رووى كرده لای ئەو كابرايە وا سەپىر دەكات كابرايەكى دەشتەكەى لەوانەىيە نامادەى ئەوەى تىدا نەبىت كە چاومروانى بكات ھەتا ووتارەكە تەواو دەبىت بۆيە پىغەمبەر ﷺ خۆى بۇ يەكلایى دەكاتەمە بۇ ئەوەى ناينەكەى تى بگەيەنەت، چونكە لەوانەىيە كابرا لە مەزگەوت دەرجى و جارىكى تر نەگەرپتەمە بۇ مەزگەوت، ديارە كابرا پرسىارەكەى زۆر بەلاوە گرنگ دەبىت ھەتا واى لى دەكات كە ووتارەكە بە پىغەمبەر ﷺ بېرىت و بۇ ئەوەى ئەحكامەكانى ناينى تى بگەيەنەت پىغەمبەر ﷺ بىرو ھزرى لە بۆچوونەكانى بەرامبەرى دەكردەمە نەك بۆچوونى خۆى بە تەنھا پىغەمبەر ﷺ دابەزى لەسەر مەنبەرەكەى داواى كرد كورسەكەى بۇ بھەنن كە بەرامبەر كابراى دەشتەكى دانىشت ناينەكەى خستە ناو زارىيەو تىگەيشنە پىويستەكانى لە ناينى تى گەياند ھەتا تىگەيشت لە پاشاندا ھەستاو كابراى بەجى ھىشت و گەرايەو سەر مەنبەرەكەى و ووتارەكەى دەست پى كەردەمە ھەتا تەواوى كرد.^{۳۹۱}

^{۳۹۱} استمع بحياتك چىز لە ژيانى لە خۆت وەرگرە: نووسىنى دكتور موحەممەد عەریفى وەرگىزانی: نەبویەكر

۳۵۶. عامری کوری رەبیعی کە گۆی بیستی ووتە کە ی پێغه مەرد ﷺ بوو یە کسەر گۆزە ئارەقە کە ی پزاندا

پێغه مەرد ﷺ لە پێش بوونی بە پێغه مەرد و لەپاش بوونی بە پێغه مەرد ﷺ هەرگیز ئارەقی نەخواردۆتەوه زۆرجاریش خەلک دیاری هیناوه بۆ پێغه مەرد ﷺ بۆ بەکارهێنانی یان ئەویش دەیکردەوه بە دیاری تەنانەت زیرو زیو حەریرشیان بە دیاری بۆ دەهینا ئەویش بە خێزانەکانی یان خەلکی تری دێبەخشیهوه کاتی کە عامری کوری رەبیعی گۆزە پێ ئارەقە کە ی خستە پێش پێغه مەرد ﷺ وەک دیاری پێغه مەرد ﷺ سەیری گۆزە کە ی کردوو بەلایمەوه جێی سەر سورمان بوو بۆیە فەرمووی ئە ی عامر تۆ نازانی ئارەق حەرام بووه؟ عامر ووتی نەخیر پێغه مەردی خوا فەرمووی : حەرام بوو عامر هەلێ گرتەوه هەندیک بە گۆی عامریان و ت برۆ بیفرۆشه پێغه مەرد ﷺ گۆی ئی بوو فەرمووی نەخیر ئەگەر خوا شتیکی حەرام کرد نرە کە یی حەرام دەکات بۆیە عامر یە کسەر پزاندا بە زەویدا.^{۳۵۰}

۳۵۷. بەسەرھاتی عەبدولای کوری سەعدی کوری ئەبی سەرح ئەو کە سە ی لە نوێژی بە یانییدا ئە سوژدە دا مرد

کە سێکی خەلکی مەککە ناوی عەبدولای کوری سەعدی کوری ئەبی سەرح بوو موسلمان بوو کاتی وەحی پێغه مەردی خوا ﷺ بوو هەر ئایەت و سورەتیکی قورئان بەاتایە خوارەوه لە دەمی پێغه مەردی خوا ﷺ دەبیست و دەینوسییهوه پاش ماوێهە کە لە ئیسلام پاش گەز بۆوه و هەلگەرایهوه و مورتەد بۆوه کاتی کە پێغه مەردی خوا ﷺ فەتەحی مەککە ی کرد فەرمووی بیکوژ و فەرمووی خوینی بەهەدەر چوو ئەم پیاوێ کە زانی کاری تەواو بووه و سزای خیانهتەکانی وەرەگرت پاش کرد بۆ لای ئیمامی عوسمانی کوری عەففان کە برا شیری ئیمامی عوسمان بوو ئیمامی عوسمانیش لەگەڵ خۆی هینای بۆلای پێغه مەردی خوا ﷺ بۆ ئەوێ کە پێغه مەردی خوا ﷺ بیهخشی و ئەمانی پێ بدات کە صەحابەکان نەیکوژن کاتی کە ئیمامی عوسمان ئەم پیاوێ لەگەڵ خۆی هینا بۆ خزمەت پێغه مەردی خوا ﷺ داوای ئەمانی بۆ کرد پێغه مەردی خوا ﷺ لەو کاتەدا لەناو کۆمەلەیک زۆر لە هاوێلانێ دابوو کاتی کە ئیمامی عوسمان

رۆيشت و دوور كەوتنەو كابرالە كوشتن رزگارى بوو پېغەمبەرى خوا ﷺ بەوانەى چوار دەورى فەرموو (اما كان فيكم رجل رشيد يقوم الى هذا حيث راني كفت يدي عن بيعته فيقتله ؟) واتە ئەو كەسكى ئازا و رەشىد و چالاكتان تېدا نەبوو كاتىك كە زانى من ئەوئەندە بېدەنگ بووم بى توو پەلامارى ئەو كابرالە بدات و بىكوژىت من بۆيە ئەو ھەموو ماومىيە ھەم نەكردوو ھەلامى داواكەى عوسمانم نەدايەو ھە بۆ ئەو ھى كەسى لەئىو ھەم پەلامارى بدات و بىكوژىت بەلام كەستان ئەوئەتەن نەكرد صەحابەكان تېكرا فەرمويان : ئەى پېغەمبەرى خوا ﷺ ئەى بۆچى ئامازەيەكت نەداينى ؟ بۆچى چاويكت ئى دانەگرتىن و بەتيلە چاويك فەرمانى كوشتنىت پى نەداين تا يەكسەر بمان كوشتاىە ؟ پېغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى (ان النبي لا يقتل بالاشارة وفي رواية انه لا ينبغي لنبي ان يكون له خائنة اعين) (۲۵۵) واتە بەراستى نابى پېغەمبەر بە ئامازە فەرمان بە كوشتنى ھىچ كەسكى بدات لە رىوايەتلكدا بە راستى بۆ پېغەمبەر نەھاتوو، كە ئامازەى چاوى ھەبى بە نيەتى لەناوبردنى كەسكى ئىبن ھىشام دەفەرموى: ئەم پياو ھەبىدوللاى كورى سەعدى كورى ئەبى سەرھە كاتى ئەو لىبوردنەى لە پېغەمبەرى خوا بىنى و ئەم دەنگ و باسەشى بىستەو ھە زۆر بە دل و بەكول مسولمان بۆو مسولمانىكى زۆر دلسۆزى ئى دەرچوو ھە زۆر خزمەتى بە ئىسلام كەدەو پېشەوا ئىبن كەسىر لەكتىبە نايەبەكەيدا البدايە والنھايە ج ۴ ص ۲۹۶ فەرموويەتى: (مات و موساجد فى صلاه الصبح) واتە: ئەم ھەبىدوللايە لە نويزى بەيانيدا لەكانى سوجدەدا مرد.

۳۵۸. ﴿عومەر پرسیارەکی کۆچەرائی ئاراستە ی پیغمبەر ﷺ کرد﴾

ئەبو نەعیم لە (الحلیه ج، ۱، ص ۷۸۲) لە پەوبانەو - خۆی ئی پازی بی - هیناویەتی دەئیت: لەگەڵ پیغمبەر ﷺ لە رێبەیدا بووین و ئیمەش لەگەڵی بووین کە کۆچەران وتیان: ئەگەر بمانزانیایە ج سامانی باشە کاتێ خۆ ئایەتی لەسەر زێڕو زیو دابەزاندوو؟ عومەر وتی ئەگەر دەتانهوئیت لای پیغمبەر ﷺ ئەو پرسیارەتان بۆ دەکەم وتیان: بەئێ ئەویش چوو بۆ لای پیغمبەر ﷺ منیش سواری ووشرەکەم بووم و کەوتمە شوینی وتی پیغمبەری خوا کۆچەران کاتێ بیستیان خوا چی لەسەر زێڕو زیو دابەزاندوو وتیان خۆزگە دەمانزانی ج سامانی باشترە کاتێ خوا ئەمە لەسەر زێڕو زیو دابەزاندوو فەرمووی: (لیتخذ احدکم لسانا ذکرا وقلبا شاکراو زوجة مؤمنة تعین احدکم علی ایمانه).

واتە: با هەر کامتان زامانیکی بە زیکرو دلتیکی سوپاسگوزارو هاوسەرێکی باوەرپدار بگریتە خۆ کە یارمەتی نیمانتان بدات لە گیرانەوهیهکی دیکەدا (و زوجة تعینه علی الآخرة) واتە هاوسەرێ بۆ رۆژی دوا ی یارمەتی بدات.^{۳۵۱}

^{۳۵۱} - رواه ابو داود (۲۶۸۳).

- رواه احمد والترمذي وابن ماجه

۳۵۹. ﴿وہسیہتی نوح - سەلامى خۋای لی بی - بۆ کورەكەى﴾

بەزار لە عەبدوللای كۆرى عومەرەو ھىناوئەتى دەلتىت : پېغەمبەر ﷺ ھەرمووى : ئايە
 ۋەسىيەتى نووختان بۆ كۆرەكەى پى بلىم ؟ ووتيان : بەلى ھەرمووى : نوح ۋەسىيەتى كرد بۆ
 كۆرەكەى و بە كۆرەكەى ھەرموو : ئەى كۆرى شىرىنم من ۋەسىيەتت بۆ دەكەم بە (لا اله الا الله)
 چونكە ئەگەر بخرىتە تايەكو ئاسمانەكان و زەوىش بخرىتە تايەك ئەو (لا اله الا الله) لەوان
 قورسترە ئەگەر ئەقەيەك بوایە لىيان قورستر و زالتىر دەبوو تا پوخت بۆلاى خوا بچىت
 ۋەفەرمانت پى دەكەم بە وتنى (سبحان الله العظيم و بحمدہ) چونكە پەرستشى دورستكراوانە
 بەوھش رۇزىان دەبرىتەو ۋە رېگريشت لى دەكەم لە دووشت ھاوھل دانان و خۆ بە زل زانين
 چونكە ئەو دوانە رىگرن لە بەرەو خواچوون دەلتىت : ووترا ئەى پېغەمبەرى خوا ئايە ئەگەر
 كەسى خواردن بىنى و دەستەيەك لەسەرى بن يان جلى پاك و چاك بپۆشى ئەو ھەو خۆ بەزل
 زانىنە ؟ ھەرمووى :

(ليس يعنى بالكبر انما الكبر ان تسفه الخلق و تغصص الناس) واتە : لە بەخۆ زلزانين نىيە
 بەلگەو خۆ بەزلزانين ئەوھىيە خەلك بە گەمژە بزائى و سووك و كەم لەگەلىان بچولتتەو.^{۳۵۲}

^{۳۵۲} صحيح حاكم له عبدوللاره بەو شىرەبە ھىناوئەتى دەلتىت سەندەكەى صدحىحە ۋە لە (الرغيب
 والترھيب)، ج ۳، ص (۷۷) داھاترەو

۳۶۰. ﴿بەسەرھاتى مسولمان بوونى طوفە يلى كۆرى عەمرى دەۋسى لە خزمەتى پىغەمبەردا ﷺ﴾

طوفە يلى كۆرى عەمرى دەۋسى نوپنەرى ھۆزەكەى بوو ھات بۇ بازارى (عكاظ) بۇ خوپىندىنەۋى ھۇنراۋەو شانازى كردن بە سەرۋەرىيەكانى ھۆزەكەيەۋە كە ئەبو جەھل و پىاۋانى قورەيش بىنيان ووتيان ئەگەر موخەمەد دەستى بگاڭە طوفە يلى مسولمانى دەكات بۆيە ميوانداريەكى چاكيان بۇ سازكردو تىيان گەياند كە بەھيج جۆرىك لە موخەمەد نزيك مەكەۋە تازيانت پى ئەگەيمەنى ئەۋەندىيان تانەو تەشەر لە موخەمەد دا طوفە يلى بىرپارى دا كە لەكاتى طە ۋافى كەعبەدا گۆى ى خۆى بە لۆكە بناخنى و بەھيج جۆرىك گۆى لە موخەمەد نەگىرئ لە كاتى طە ۋافدا پىغەمبەر ﷺ لەلاى كەعبەدا نوپىزى دىمكردو گوفەيل پەنگو رووى پىغەمبەرۋ شان و شكۆى كاريان تىكرد بۆيە لە دلى خۆى دا وتى : مالت ويران بىت طوفە يلى خەلگى بە شاعىرىكى چاك و پاىەبەرزت دىزانن و قىسەى چاك و خرابى خەلگى دىتوانى ھەئسەنگىنى چى ئەبى ئەگەر گۆى لە موخەمەد بگرى ئەگەر خراب بوو بەگۆى ى مەكەۋ خۇ ئەگەر چاكىش بوو ئەۋە ھەقە دۋاى بىكەۋى طوفە يلى لۆكەكانى لە گۆى ى دىمىھىناۋ گۆى ى لە پىغەمبەر ﷺ گرت كە سورەتى (الرحمن) ى دىخوپىندەۋە زۆر كارى كرده سەر دل و دىروونى بۆيە دۋاى رۆيشتەۋە پىغەمبەر ﷺ دۋاى كەوت و بۇ مائەۋەميان و لەۋى مسولمان بوو نىنجا وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا من قىسەم دىروات لەناۋ گەلەكەمدا كە گەرامەۋە بانگيان دىكەم بۇ ئىسلام بەلكو لە خوا بىپارىتەۋە كەرامەتىكم پى بىدات تاۋەك بەلگەۋ نىشانەيەكبى بۆم بۇ ئەۋەى زووتر بىروام پى بىكەن پىغەمبەرىش ﷺ دەستى موبارەكى بەرزكردەۋە قىر موۋى : خوايە بەلگەۋ نىشانەيەك بىدە بە طوفە يلى كە پارمەتى بىدات لەۋ نىمەتە خىرەى كە ھەيەتى جا كە طوفەيل گەپايەۋە لە پىگا ناۋچەۋانى دىمىروشاىەۋە ترسا گەلەكەى ۋابزانن بىتەكانيان دىستيان لى ۋەشانىۋەۋە بۆيە دۋەۋەى كرد كە خوايە رۆشنايى يەكەم ، خواى گەۋرەش دۋەۋەكەى گىراگردو نىنجا سەرى گۆچانەكەى دىمىروشاىەۋە يەكەم كەس كە بە طوفەيل گەپشت عەمرى باۋكى بوو بە خىرەاتەۋەى كردو كەۋتەنە گشتوگۆ ۋ باسى بەسەرھاتى خۆى بۇ گىرپايەۋە وتى : من لەتۆ بەرىم ئەگەر مسولمان نەبى باۋكى مسولمان بوو پاشان دايكى و ھاۋسەرەكەيى و عەمرى كۆپىشى مسولمان بوون نىنجا كەۋتە بانگ كىردنى گەلەكەى و ئەۋانىش بىروايان نەھىنا بۆيە گەپايەۋە خزمەت پىغەمبەر ﷺ بە دلى شكۋەۋەۋە وتى : ئەى

پهوانه کراوی خوا به لکو دووعا له گه له دلڤهه کهم بکهی خوا تهفرو تونایان بکات
 پێغه مبهری رحمة بۆ جیهانی ش ههرمووی ئیماندارى به زۆر نیهو ئیمه دووعایان بۆ
 دهکهین که خوا هیدایهتیان بدات نینجا به طوفهیلی ههرموو بگه پیرهوه ناو گه له کهمت و
 به نهرم و نیانی و له سه رخۆ بانگیان بکه بۆ نیسلام به ئی طوفهیل گه پرایه وه و له سه رهخۆ
 کهوته بانگه وازکردن به کهم کهس که نیمانی هیناو مسولمان بوو نهو هورمیره بوو که پاشان
 بوو بهو بلیمه تهی که زۆری ههرموو دهکانی پێغه مبهری له بهربوو بانگه وای بهردهوام بوو تا
 سالی چهوته می کوچی که پێغه مبهر ﷺ فهتحي خه یبهری کرد لهو سانه دا طوفهیل به خۆی و
 ههشتا خیزانه وه هيجرمتیان کرد بۆ مه دینه کاتی گه یشتنه مه دینه پێغه مبهر ﷺ به (لا اله
 الا الله) و (الله اکبر) کردنه وه به دهنگی بهرز پيشوازيان کردن و نه وانی ش هه موویان
 به یعه تیاندا به پێغه مبهر ﷺ طوفهیل له رۆزی فهتحي مه که که دا به هه رمانی پێغه مبهر ﷺ
 بتی (ذالکفین) ی شکاند له دواى وفاتی پێغه مبه ریش ﷺ طوفهیل سه ربازیکی به وه فواو
 گو پرایه ل بوو بۆ نه بو به گر - خواى لى رازی بى - وه له شه رى (په مامه) دا له گه ل باوکی و
 کو په که ی دا به شداریان کرد دژى موسه یله مه ی درۆزن رۆزی په کهم باوکی طوفهیل شه هید بوو
 له به یانی رۆزی دوايشدا طوفه یل به کو په که ی وت : کو پى خۆم نه مشه و له خه ومدا بېنیم
 سه رم تاشرا وه له وه ده چوو بالته په کیش له دم بێته ده رى و ئافه رتیکیش با وه شی بۆ
 کردمه وه و زۆر به سۆزه وه گرتمیه خۆی تۆش کو پى خۆم ده تو یست به خیرایی پیم بگه یهت به لام
 نه گه یشتی جا من به وه لیکی ده ده مه وه که سه رتاشینه کهم په رپینی سه رم بى و بالنده که ش
 گیانم بى که ده رده چى و ئافه رته که ش زه وى په که با وه ش بۆ ده کانه وه به شه هیدی نه مگر یته
 خۆی به خوا ده می که ناواتی بۆ ده خوازم وه نه وه ش که پیم نه گه یشتی به وه ی ده زانم که له
 گه لما شه هید نابیت و ده زانم که هه وئى شه هید بوونته خواش بۆخۆی چاکتر ده زانی کو پى
 خۆم گویم لى بگره من ده زانم شه هید ده بم و بۆنى به هه شت ده کهم وه سیه تم بۆته نه ومیه له
 پى ی خوا دا تى بکۆشه تیکۆشانیک که مردن و شه هادمت ناوات بیت و خه م مه خۆ بۆ مردنى
 باوکت و برا شه هیده کانی نه م شم شیر شه م دواى من بۆ تۆ بیوه شی نه له پى ی خوا دا و هی رشی
 پى بکه ره سه ر دوژمن له راستی نه وان له پینا وى (طاغوت) دا ده جهنگن و ئیمه ش له پینا وى
 بهرز را گرتنى هه رمو وده ی خوا و ژیر خستنى و وه شی کا هرا ندا ده جهنگین وه ئیتر برۆ به لای
 کارته وه کو پى خۆم هه رگیز خوات له یاد نه چى په رومردگا ده فه رموئى : (یا ایهاالنبن امنوا اذا
 لقیتهم فنه فاثبتو واذکروا الله کثیرا لعلکم تفلحون) پاش نه م ئامۆژگارى په به نه رخه طوفهیل

چوو و ناو شەڕەکەو و دوژمنی تارو مار کردو و بەرپەنگێک حەماسەتی هەبوو و هەڵمەتی دەبرد تا بێکراو شەھید بوو و گەشتە ئاواتی هەتاھەتایی عەمری کۆری طوفەیلیش لەسەر رێبازی گیان فیدایی و فیداکاری بەردەوام بوو لەسەر وەسیەتەکەی باوکی تا لە جەنگی (یەرموک) دا ئەویشت شەھید بوو چوو و ریزی ئەو ئیماندارە خواناسانەی کە پەرەمردگار لە بارەیانەو و دەفەر مۆیت:

(من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه فمنهم من قضى تحبه ومنهم من ينتظر وما بدلوا تبديلا).^{۳۵۲}

واتە لەناو ئەو برپا دارانەشدا پیاوانی وایان هەبوو ئەو پەیمانەی بە خۆیاندا بوو راستیان لەگەڵکردو زۆر بەباشی پابەندیشبوون پێیەو و کاتیکیش کەوتنە جەنگەو و مەردانە جەنگیان کرد، ئینجا بووشیان نەزرو پەیمانی خۆی بردە سەر و جەنگەو و مەردانە جەنگی کرد تا شەھید کرا هەشیان بوو و هەردەم چاوەڕوانی شەھیدی بوو لە رۆی خوادا بە هیچ جۆرێکیش لانیەو و پەیمانی خۆیان نەگۆری .

۳۶۱. ﴿بەرەکەتی خۆی گەورە بە ناشکرا دیاربوو بە نان و گۆشتەکەو﴾

ئەبو یەعلا موحەممەدی کۆری مۆنکە دیرەو لە جابرمو و دەگیرپێتەو کە پێغەمبەری خوا ﷺ ماوەی چەند پۆز بوو شتیکی وای نەخواردبوو کە مڕۆڤ هیزو تاقەت و توانای ئی و مەبگری سەردانی هەموو خێزانەکانی کرد بەلام لای هیچیان خواردنیکی باشی دەست نەکەت پێغەمبەر ﷺ چوو بۆ مائی کچەکە فاتیما و فەرمووی : (يا بنية هل عندك شيء ؟ فإني جائع) واتە : ئەی کچی شیرینم هیچت لایە بێخۆم چونکە بە راستی من زۆرم برسی یە ؟ فاتیما وتی : نە بەخوا بابە گیان بە قوربانت بێم هیچمان نیە پێغەمبەری خوا ﷺ ماومێک لەلای فاتیما کچی دانیش و پاشان بەرمو مالهو و گەراپەو و زۆر دوور نەکەوتبوو کە دراوسی یەکی مائی فاتیما دوو کۆلیرە گەرم و هەندێ گۆشتی برژاوی بۆ هێنان هەر خێرا خاتوو فاتیما کۆلیرەو گۆشتەکە لە نانیە بەرەمێکەو پێچاوە لە دلی خۆیدا وتی شەرت بێ هەتا پێغەمبەری خوا ﷺ لێی نەخوات خۆم و هاوسەرو منالم دەمی ئی نەدەین ئینجا بانگی حەسەن

یان حوسینی کۆری کردو ناردی بە شوێن پێغەمبەری خواداو بانگی کردموه که پێغەمبەری
خوادا ﷺ ھاتەوه بۆمالی فاتیمە خاتوو فاتیمە فەرمووی باوکە گیان خوای گەوره شتیکی بۆ
ناردووین بۆتۆ شاردومەتەوه پێغەمبەر ﷺ فەرمووی ئادەدی بیهێنە فاتیمە دمفەرموئ
منیش چووم نانەبەرەگەم ھێنا لەبەردەم پێغەمبەری خوادا کردموه تەماشامان کرد پەرە لە
کولێرەو گوشت کاتی تەماشام کرد حەبەسام خواپە گیان خۆ ھەر دوو کولێرە بوو چۆن ئیستا
نەو ھەموو پەگسەر زانیم ئەمە بەرەکی خوای گەورمە زۆر سوپاسی خوام کردو سەلاواتم
لەسەر پێغەمبەردا پێغەمبەری خواش کہ نەو ھەموو خواردنەدی بینی زۆر سوپاسی خوای
گەورەدی کرد ئینجا فەرمووی ئەی کچی شیرینم ئەمەت لەکوئ بوو؟ وتم : (یا أبت هو من
عندالله، إن الله یرزق من یشاء بغير حساب) واتە ئەی باوکی شیرنم ئەمە رزقیکە لەلایەن
خواوە، خوای گەورە بیهوئ رزقی ھەر کەسێ بدات ئەیدات بەبێ حیساب پێغەمبەری خوا
سوپاسی خوای گەورەدی کردوو فەرمووی :

(الحمد لله الذي جعلك يا بنیة شعبة بسيدة نساء بني إسرائيل) واتە : سوپاس و ستایش
بۆ ئەو خواپەدی کہ ئەی کچەگەم کردوویتی بە ھاوشیوەی گەورەدی ئافرەتانێ بەنی ئیسرائیل
کہ مەریەمەییە چونکہ ئەویش ھەرکات رزق و رۆزیکە لایەنە و پرسیاری ئی بکرایە ئەمەت
لەکوئ بوو ؟ دمیفەرموو: ئەمە لەلایەن خواوپیە و بەراستی خوای گەورە رزقی ھەر کەسێ
دەدات کہ بیهوئ بەبێ حیساب ئینجا پێغەمبەر ﷺ ناردی بە شوێن عەلی داو پاشان ھەموو
خیزانەکانی داو لەسەرەك سفرە دانیشتن لەگەڵ ئیمامی عەلی و فاتیمە و حەسەن و حوسەین
و ھەموو خیزانە بەرپزەکانی نانەکەیان بەپەگەوه خوارد ھەموو تیریان خوارد ھیشتا
نانەبەرەگە پەر بوو خاتوو فاتیمە دمفەرمووی ئەمجا بەشی دەرە دراوسێکانم ئی داو
بەمشێوپیە خوای گەورە بەرەکی بەسەردا رشتین.

۳۶۲. ﴿بەسەرھاتی مسوڵمان بوونی عەدی کۆری حاتیم لە خزمەت پێغەمبەردا ﷺ﴾

عەدی دەلێت : هیچ پیاویکی عەرەب لە من زیاتر رقی لە پێغەمبەری خوا ﷺ نەبوو کاتی ناویم بیست پیاو ماقوولێک بووم و نەصرانی بووم و جواریهکی دەست گەوتی ھۆزەمکەم بۆ خۆم و مەرنەگرت من بۆخۆم دیندار بووم و پادشای قەومەکەشم بووم کاتێک کە ھەوایی پێغەمبەری خوا ﷺ بیست رەقەم لێی بوو خزمەت گوزاریکی عەرەبیم ھەبوو کە و شتری بۆم بەخێو نەکرد پێم ووت : مالت کاوڵ بێ لەناو و شترەکانم دا کۆمەلە و شترێکی تیزڕەوو قەلەو جیا بکەرەووە لەنزیکم دا بیان بەستەرەووە جا ئەگەر بیستت سوپای موحمەد پەرووی لەم ناوہ کردووە ئەوا ئاگادارم بکەرەووە نیومڕۆیەکیان ھاتە لام و ووتی : ئەی عەدی ھەر کاتێک نیازت بوو بێ کە ئەگەر سوارچاکی موحمەد دایان بەسەرت دا نێستە بێ کە چونکە من چەند ئالایەکم بینین و دەربارمان پرسیارم کرد ووتیان : ئەمە سوپای موحمەد ئەلێ ووتەم : دەی و شترەکان بێنە پێشەوہ ئەویش ھێنایە پێشەوہ ئەوہبوو کەس و کارو مال و مندالەم سوارکردن پاشان و تەم خۆم ئەگەیمەنمە نەصارا ھاودینەکانم لە شام رێگە جەوشەبەم گرتە بەر و لە شوینی خۆمان کچیکی حاتیم بەجێ ھێشت سوپای ئیسلام ھێرشی کردە سەر طە ی و خەلکیکی زۆر بەدیل گیرا بە تاییبەت سەفانە ی خوشکی عەدی ئەویش ھێنرایەوہ بۆ مەدینە و پێغەمبەری خوا ﷺ ھەوایی عەدی ئەزانێ کە بەرەو شام ھەلاتوہو خوشکەکەشی لەگەڵ ئافەرەتە دیلەکان دا لە ژوورێکی نزیک دەرگای مزگەوت دا بەند ئەکرێت کاتێک کە پێغەمبەری خوا ﷺ تێپەری کە ئافەرەتێکی ژیری سەلیقەدار بوو ھەستاو ووتی : ئەی پێغەمبەری خوا باوگم کۆچی دوایی کردو خاوەنەکەشم دیار نیە چاکەم لەگەڵدا بکەو نازادەم بکە خوا چاکت بۆ بکات فەرمووی (ومن وافدک) واتە خاوەنەکەت کی یە ؟ وتی عەدی کۆری حاتیم فەرمووی : (الفار من الله و رسولہ) واتە : ئەوہی کە لەخواو پێغەمبەرەکی ھەل ھاتوہ ؟ نێر بە جێ ئەھیلێ بۆ سبەینێ بە ھەمان شێوہ لەبەر دەمیا ئەووستی و ھەمان وت و وێژ پوونەدانەوہ بەجێ ئەھیلێ بۆ دووسبە ی سەفانە دەست لە تکا کردن ئەشوا بەلام پیاویک لە دوای پێغەمبەرەوہ نامازە ی بۆنەکات ھەتا قسە بکات نێر ھەلنەستیت و ئەلێت ئەی پێغەمبەری خوا باوگم کۆچی دوایی کردوہو خاوەنەکەشم دیار نیە چاکەم لەگەڵ بکەو نازادەم بکە خوا چاکت بۆ بکات فەرمووی : (قد فعلت، فلا تعجلي بخروج حتى تجدي من قومك من

يكون لك ثقة، حتى يبلغك إلى بلادك، ثم اذنبيني) واتە باشە بەلام پەلە مەكە بۆ دەرچوون هەتا خزمیكى متمانه پێكراوت دەست بكهوى و بت گهیهنیتە ولاتی خۆت ئەوسا ناگادارم بکه سهفانه پرسىارى ئەوكهسه ئەكات كه ناماژى بۆ ئەكات ئەلین عەلى كورێ ئەبو تالیب بووه دواى ماومیهك كهس و كارو ناسراوانى پەیدا ئەبن و پێغه مبهرى خوا ﷺ ناگادار ئەكات كه بیاوى متمانه پێكراوى دەست كهوتوون پێغه مبهرى خوا ﷺ پۆشتهى ئەكات و ولاغى بۆ سواربوون ئەداتى و پارەى مەسرهفێ ئەداتى و لهگەڵ بیاوه ناسراومكاندا دیت هەتا ئەكاتە شام له كاتیكدا كه عەدىی لەناو مائو مندالى دا دانیشتیوو سەیر دەكات وا ئافرمێك لەناو كهژاومیهكدا بەرمو ئەوان دیت ئەلێت : كچهكەى حاتیمە سەیر ئەكات ئەبینى ئەوه كه ئەكاتە بەرمو دەست بە گلهی و لۆمەى عەدىی ئەكات و ئەلێت : هەى رەحم بێ ستمكار ژن و مندالەكەى خۆت دەر بازكردو شەرف و نامووسى باوكت بەجێ هێشت وتی : خوشكه گیان من كردم تۆ نەى كەى ماومیهك لای ئەبێت ئەوسا لێى ئەپرسى : ئەم بیاوت چۆن دیتە بەرچاو ؟ ئەلێت بەخوا من واى بەچاك ئەزانم بە زووترین كات خۆت بگهیهنیتە لای خۆ ئەگەر پێغه مبهر بێ ئەوا هەركەس زووتر شوینی بكهوى فەزل و پایەى زیاترى دەست دكهوى و گەر پادشایش بێ بیاوى وەك تۆ هەرگیز بەلایهوه بێ ناز نابى ئەلێت : بەخوا ئەم بۆچوونه راسته عەدىی بەرمو مەدینه ئەكهویتە رێ و خۆى ئەگهیهنیتە خزمەتى پێغه مبهرى خوا ﷺ له كاتیكدا كه لەمژگەوتدا دەبى سەلامى لى ئەكات ئەویش دەپرسى كه ئەم بیاوه كى یه ئەویش دەلى عەدىی كورێ حاتیم بۆ زیادە رێز لى گرتن له عەدىی ئەى باتهوه بۆ مالهوه له رێگا پیرەژنیكى لاواز رێ بە پێغه مبهرى خوا ﷺ دەگرت و ماومیهكى زۆر ئەى و مستینى و باسى پێوستى خۆى ئەكات بۆى عەدىی له دلى خۆى دا دەلى : بەخوا ئەمە پادشا نیه دواى ئەوه پێكهوه چوونهوه بۆ مالهوه پێغه مبهرى خوا ﷺ له مالهوه تەنها پشتى یهکیان بۆ دانیشن هەبوو كه لەچەرم دروست كرابوو بەرپشائیش پركرابوو دای نا بۆ عەدىی تا لەسەرى دانیشى و فەرمووى (اجلس على هذه) ئەلێت : بەلكو تۆ لەسەرى دابنیشە فەرمووى : (بل انت) ئیتەر عەدىی لەسەرى دانەنیشى و پێغه مبهرى خوا ﷺ خۆى لەسەر زموى یهكەدا دانەنیشى دیسان عەدىی بەخۆ ئەلى : بە خوا ئەمە كاری پادشا نیه له ریاوێتێكدا عەدىی ئەلێت : شاهیدی ئەدەم كه تۆ بەرزى و دەسلەت و خراپەكارى سەر زهویت ناویت كه هاوێلانى بینیان پشتى یهكەى بە عەدىی داو خۆى لەسەر زهویهكە دانیشت ووتیان : ئەى پێغه مبهرى خوا ئەمەى بە تۆوه دیتمان تا ئێستە بە كەسمانەوه نەدیوه فەرمووى : (هذا كريم قوم، فإذا

اتاکم کریم قوم فاکرموه) فەرمووی : عەدیی سەردارو پایەدارى کۆمەلەیکە ھەر کە گەورەى کۆمەلەیک ھاتە لاتان ریزی ئى بگرن پاشان پېغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووی (ایه یاعەدى ابن حاتم الم تکن رکوسیا) واتە : تۆ لەسەر دینی رکوسى نەبوویت؟ رپکوسى دینیک بوو لەنیوان نەصاراو صابینە دا ئەویش ئەلئیت : بەئى نەپرسى (او لم تکن تسیر في قومك بالمربع) واتە : ئەى تۆ چواریەکی دەست کەوتەکانى قەومەکەتت ئەبرد بۆ خۆت؟ ئەویش ئەلئیت بەئى : ئەفەرمووی (فإن ذلك لم يكن يحل لك في دينك) واتە : لە دینەکەت دا بۆت حەلال نەبوو ئەلئیت : ئەرى بەخوا ئیتەر بەمە بۆ عەدیی ساغ ئەبیتەووە کە پېغەمبەرمو ئەوێ کە خەلک نای زانى ئەو ئەى زانى پاشان پېغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووی (لعلک یاعەدی إنما یمنعک من دخول فی هذا الدین ماتری من حاجتھم فواللہ لیوشکن المال أن یفیض فیھم فلا یوجد من یأخذه، ولعلک إنما یمنعک من دخول فیہ ماتری من کثرہ عدوئھم و قلة عددھم، فواللہ لیوشکن أن تسمع بالمرأة تخرج من القادسیة علی بعیھا حتی تزور البیت لا تخاف ولعلک إنما یمنعک من دخول فیہ انک ترى أن الملك والسلطان فی غیرھم، وایھم اللہ لیوشکن أن تسمع بالقصور البیض من أرض بابل قد فتحت علیھم) واتە : ئەى عەدیی لەوانەییە ئەو دەست کورتى یەى کە بە مسوڵمانەکانەووە ئەى بینى لە مسوڵمان بوون قەدەمغەت بکات دەبەخوا ھاکا سامان لە ناویاندا ئەومەندە زۆربوو کە کەس وەرى نەگرت ئەوانەش ئەو زۆربەى دوژمنان و کەمى یەى مسوڵمانان کە ئەبینى لە مسوڵمان بوون قەدەمغەت بکات دەبەخوا ھاکا بەرگویت بکەوئ کە ئافرمەتیک لە قادسیەووە بە تەنیا سواری وشرەمکەى ببیت و بیت زیارەتى مالى خوا بکات و لەھیچ نەترس ئەوانەشە کە ببینی وا مۆلک و دەسەلات لە دەستى غەیری مسوڵمانەکان دایە لە مسوڵمان بوون قەدەمغەت بکات دەبەخوا ھاکا بیستت کە کۆشکە سپی یەکانى بابل بە دەستى مسوڵمانەکان فەتەح کراون ئیتەر عەدیی مسوڵمان ئەبیت لە ریواپەتى ئیبین جەریردا واھاتوو کە عەدیی ئەئى : ھاتمە خزمەتى پېغەمبەرى خوا ﷺ و خاچیکى زێرین لە ملم دابوو فەرمووی : (یاعەدی أطرھ هذا الوثن من عنقک) واتە : عەدیی ئەو بتە لەملت دا فری بدە منیش فریم دا کە گەپشتمە لای لە سورەتى (براءة) بوو قورئانى دەخویند ئەوہبوو ئایەتى (اتخذوا احبارھم وریمنا نھم اربابا من دون اللہ) ئەخویند منیش وتم : ئەى پېغەمبەرى خوا ئیمە قەشەکان نا پەرستین فەرمووی : (الیس یحرمون مآحل اللہ فتحرمونہ ویحلون ما حرم اللہ فتحلونہ؟) واتە : ئەى شتێ کە خوا حەلالی کردبێ ئەوان حەرامى ناکەن و ئیوہش حەرامى بکەن و شتیکیش کە خوا حەرامى کردبێ ئەوان حەلالی ناکەن و ئیوہش حەلالی بکەن؟ ئەئى : وتم

بەلێ فەرمووی (فتلك عبادتهم) واتە دەوی ئەوە بەرستنیانە لە رێوایەتییکی تردا بەلێنی دەست خستنی گەنج و گەوهەر و زیرو زیوی کیسرای کۆری هورمزی بێ دا لەلایەن مسوڵمانەکانەوه عەیدش بەسەر سوڕمانەوه نەپرسی: کیسرای کۆری هورمز؟ نەفەرمووی: کیسرای کۆری هورمز سێ جار نەفەرمووی هاكا رۆژی هات کابرا بگرێ بەدوای کەسیکا زەکاڵەکی ئێ وەربرگێ کەچی دەستی نەکەوی جا عەدیی دەری نەبرێ کە لەو سێ بەلێنە بەلێنی هاتنی ئافرەت لە حیرمە یان قادسیەوه بە تەنیا بۆ حەج و دەست کەوتی گەنج و گەوهەری کیسراو زۆربوونی پارکە هیچ کەس زەکاڵ و مەنەگێ دوانیان هاتوونەتە دبی ئافرەت لە حیرمە بەتەنیا ئەچێ بۆ حەج و خۆشی لەگەڵ ئەو نەسپ و سوارانەدا بوو کە هێرشیان کردۆتە سەر مەدائینی پایتەختی ساسانی دواي ئەوه سویند ئەخوا کە سێ هەم بەلێنیش دیتە دبی چونکە فەرماشتی پێغمەبەری خوايە ﷺ. ٣٥٤

٣٦٢. ﴿بەسەرھاتی نووعە یمان و حوشتی عەرەبە بیابان نشینەکە﴾

کابرایەکی عەرەبی خەلکی بیابان هاتە شاری مەدینەو حوشتەکی لە پەنای مەزگەوتی پێغمەبەرەوه ﷺ بەستەوهو بۆ خۆشی چوو مەزگەوتەکی پێغمەبەرەوه ﷺ دەستی کردە نوێژکردن و پاشان مایەوه بۆ ئەوەی پشویەکیش بدات هەندێ لە صەحابەکان بانگی کەسیکیان کرد کە ناوی (نووعیمان) بوو کەسیکی زۆر سوووعەتجی و قسە خۆش بوو بانگی نووعیمانان کرد بڕدیان بۆلای حوشتەکی کابرای عەرەب و ووتیان : (لو نحرثها فاکلناها) واتە : خۆزگە هەر نیستا ئەم حوشتە سەر بێرپایەو بمانخواردایە بەراستی ئێمە مرخمان لە گۆشتەکی خۆش کردوووە حەیفە ئەم گۆشتە جوانەمان لەدەست بجێ نووعیمان وتی : ئەی باشە کابرای خاومنی چی ؟ ئەی کێ بۆی دەبژێرێ؟ صەحابەکان ووتیان تۆ حەقت نەبێ پێغمەبەری خوا ﷺ خۆی پارەکی دەدات ئەم کابرایە ئەم حوشتە بۆ فرۆشتن هیناوهو نیستا پشویەک بدات دەیات بۆ بازار دەفرۆشی جا حەیف نیه ئێمە نەبخوین و لەدەستمان بجێ پێغمەبەری خوا ﷺ دێ ئێمە ناشکینێ و ماھی خاومەنەکی دەداو بایی چەندێ بێ لە بازار پارەکی دەدات بەلێ نووعیمان پەلاماری حوشتەکی داو سەری بێرێ لەو کاتەدا کابرای خاومەن حوشت لە مەزگەوت هاتە دەرەوهو کە حوشتەکی بەسەر بپراوی بینی پێ بەدەنگی هاواری کرد ئای

فريام كهون حوشرمكهيان سەر بېرىم پىغەمبەرى خوا لەمالهوه گوئى له دمنگى بوو به پهله هاته دمرهوه كه نه مهى بينى فهرمووى : (من فعل هذا ؟) واته : نه مه كئى نه م كارى كردوه؟ سهحابهكان ووتيان نوعيمان پىغەمبەرى خوا ﷺ گهرا به شوئىنى نوعيمان دا بهلام ديار نهبوو نىتر دەستى كرد به گهرا به شوئىندا له م مال بۆ نهو مال ههتا له مالى (طیاعة بنت ازبیر بن عبدالمطلب) دۆزیهوه كه نوعيمان خۆى له چالێكدا شاردبۆوهو لقی خورماى بهسەر خۆیدا دابوو پیاویك نامازى بۆ چالێكه كردو به نه سپایى وتى : نهى پىغەمبەرى خوا ﷺ نه م بينیوه زحمهته لىرمبى به پهنجەش نامازى بۆ چالێكه دمكرد پىغەمبەرى خوا ﷺ چوو ه سەر چالێكه نوعيمانى گرت و دمرى هیناو سهپرى كرد هه موو دەم و چاوى نوعيمان خۆلاوى بووه فهرمووى : (ما حملك ما صنعت؟) واته نهى نوعيمان نهوهچى پالى پيومانى تا نه م كارە بكەى؟ نوعيمان وتى (الذين دلوك على يا رسول الله، هم الذين امروني) واته : نهى پىغەمبەرى خوا ﷺ به خوا هەر نهوانهى كه شوئىنى خۆشاردنهوه كه میان نیشانى جهنابت دا هەر نهوانهش بوون كه پێتان ووتم : حوشرى نهو كابرايه سەر بېرم و تۆ پارەكهى بدهى (فحمل رسول الله ﷺ يمسح التراب عن وجهه ويضحك ثم فرح واعطاه ثمن الناقة) واته نىتر پىغەمبەرى خوا ﷺ تهپ و تۆزو خۆلهكهى له دەم و چاوى نوعيمان سڤى و پىكهنى پارەى حوشرمكهى دا به خاوهنهكهى و هه مووات تىر گوشت بوون به دەم گالتهو قسهى خۆشهوه.^{۳۰۰}

۳۶۴. ﴿بەسرھاتى مسوئلمان بوونى زەيدى كورى سەئەنە لە خزمەتى پىغەمبەردا ﷺ﴾

حاکم رىوايەتى کردووه لە عەبدوللای كورى سەلامەوہ كە دەئیت كاتیک خوا وىستی ھىدايەتى زىدى كورى سەئەنە بدات زەيد ووتى : ھىچ نەماوہ لە نیشانەگانى پىغەمبەرايەتى لە موخەممەد نەیبينىم تەنھا دووشت نەبیت كە حیلەمەكەى پيش ھەلجۈونى دەكەوئ وە ھەر چەندە زياتر تورە بكرئ زياتر ئارام دەگرئ بۆيە دەمويست لئى نزيك ببمەوہو خۆم تاقى بكەمەوہ پۆزئىك پىغەمبەر ﷺ لە مائەوہ ھاتە دەرئ و ەلى لەگەلدا بوو پياويكى دەشتەكى بە سواری و لاخەكەيەوہ ھات و وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا خەلكى فلان دئ مسوئلمان بوون وە من پىم وتبوون ئەگەر مسوئلمان ببن رزق و پۆزيتان زۆر دەبئ وا ئىستاش تووشى ووشكە سائى بوون ئەترسم وەك چۆن بەخۆشى مال و چاكەوہ موسئلمان بوون ئاوا لئى دەرچن لەم بارو زرووفەدا ئەگەر دەتوانيت بەلكو ھەندئ يارمەتيان بۆ بنيرئ پىغەمبەريش ﷺ بە ئىمامى ەلى فەرموو : ھىچمان لەبەر دەستايە بۆيان بنيرئ؟ وتى نەخىر ھىچمان لانەماوہ زەيد دەئى منيش فەرسەتم زانى وتم : ئەى موخەممەد ھەندئ خورمام بدەئى لە فلان باخ و بئستان لە پيشەوہ پارەكەيت دەدەئى ئەويش فەرمووئ : نا ئەى جوولەكە خورمات دەدەئى، ھەقى ئەو پارمىيە بەلام مەرج نيە ھى فلانە باخ بئت منيش وتم : باشەو ھەشتا مسقال ئالتونم دايە كە دوايى خورمام بدەئى ئەويش دايە كابرار فەرمووئ : برۆ بەعەدالەت بەشى بكە لەناوياندا زەيد دەئى پيش ئەوہى كاتى دانەوہى قەرزەكە بئت بە ئەنقەست ھاتم و يەخەيم گرت و بە توورمىيى وتم : ھەقەكەم بدەئى ئەى موخەممەد بە خوا ئۆوہى (بەنى عەبدولوتەليب) ھەروا قەرز كۆيرن خۆم ھەر دەمرانى وان لەم قسانەى من عومەر رقى ھەستاو سەيرى كردم و پئى وتم: ئەى دوژمنى خوا چۆن ئاوا بە پىغەمبەر ﷺ دەئيت ؟ بەو خوايەى كە بەھەق ناردوويەتى ئەگەر لەبەر ئەو نەبوايە لەگەردنم ئەدايت پىغەمبەريش ﷺ بە ھىمنى و زەردەخنەوہ سەيرى عومەرى كردو فەرمووئ ئەى عومەر ئيمە ھەردووگمان شتىكى ترمان لەتۆ دەويست كە بەمن بلئى بە چاكى قەرزەكەم بدەمەوہو بەويش بلئى بە جوانى داوا بكاتەوہ وە نينجا برۆ ھەقەكەى بدەمەوہو بيست صاعيشى بۆ زياد بكە جا كە عومەر زيادەى دامئ وتم : ئەمەيان بۆچى يە وتى : ئەوہ لەبەر ئەومىيە كە تۆم ترساندووه پىم ووت : دەمناسى ؟ وتى : نەخىر تۆ كئيت ؟ وتم : زەيدى كورى سەئەنە وتى : تۆ زانائى جوولەكەيت ؟ وتم : بەئى وتى : باشە جى واى لئى كردووى ئاوا بكەيت بە پىغەمبەر ﷺ ئاواى پئى بلئيت ؟

وتم ، ئەى عومەر من ھەموو نىشانەكانى پىغەمبەرايمتى ئەوم لا ئاشكرا بوو تەنھا دوان نەبىت كە حىلمەى پىش توورەى دەكەوئ و چەندەش زياتر تورەى بكەى زياتر ئارام دەگرئ و ھەلئاجئ وەمنىش ئىستا ئەوم ئى بىنى ئەى عومەر تۆ بە شاھەتە ئەوا من رازىم كە خواى پەرورەدگام بئ و ئىسلام ئاينم بئ و موخەممەدىش ﷺ پىغەمبەرم بئ وەمن دەولەمەندترىنى جولەكەگانم بە شاھەت بە كە نىوہى مالەكەم خىربىت بۆ ئوممەتى موخەممەد ﷺ عومەر وتى : بەشى ھەمووى ناكات بلئ : ھەندىكيان منىش ووتم : ھەندىكيان نىنجا زەمىد لەبەردەم پىغەمبەر ﷺ و يارانیدا وتى (اشھد ان لا اله الا الله و اشھد ان محمدا عبده ورسوله) .

۳۶۵. ﴿عومەرى كورپى خەتتاب - خواى ئى رازى بئ - بەدەنگى بەرز گرىا كە چاوى بە حالى پىغەمبەر ﷺ كەوت﴾

رؤؤك پىشەوا عومەرى كورپى خەتتاب دەچىتە خزمەتى پىغەمبەرى خوا ﷺ لە ژوورەكەى خۆیدا دەبىنى پىغەمبەر ﷺ لەسەر ھەسرىك راکشاوہ كە ھەسەرەكە لەبەر كۆنى قەراغەكانى نەماوہو پىغەمبەرى خواش ﷺ سەرى لە سەر سەرىنىك بوو پىستىكى خۆشەكرائى دابوو بەسەرىدا لاتەنىشتەكانى وىنەى ھەسەرەكەى لىدەرچووبوو لە قوژبىنىكى ژوورەكەشدا ھەندئ جۆ لە قاپىكدا دانراوو لەگەل ھەندئ لەو گىايەى كە پىستەى بئ خۆش دەگرئ كاتىك ئىمامى عومەر ئەم دىمەنە دەبىنئ دەست دەكات بە گريان و خۆى پىناگرئ و دەنگى گريانى بەرز دەبىتەوہو پىغەمبەرى خواش تەماشائى عومەرى دەكرد بە خور فرمىسك لە چاوەكانى دەھاتە خواروہو پرسىارى كردو فەرمووى : ئەوہ دەگرىت ئەى كورپى خەتتاب؟ پىشوا عومەر وەلامەكەى قولپەى گريان و خورزىمى فرمىسكەگانىدا تىكەل بوو بوون و وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ چۆن نەگرىم وا دەبىنم ئەو ھەسەرە چۆن كارى لەسەر لاتەنىشتە كردووہو وىنەى لەسەر پەراسوہەكانت دەرچووہ ئەوہش خەزىنەكەتە كەچى تىداپەو ديارە؟ ئەوہش كىسراو قەيسەرە چۆن دەژىن و لەسەر قەرەوئەلەى ئالتون و دۆشەكى ناورىشم دەنوون و تۆش لەسەر ئەو ھەسەرە زېرە ئەوان لەناو ئەو ھەموو نازو نىعمەتەى خدا لەناو باخ و باخاتى پەر لە ميوہداو تۆش ناوا دەژىت؟ لە كاتىكدا تۆ پىغەمبەر و ھەلبىزىردراو و خۆشەويستى خواى پىغەمبەرى خوا ﷺ بەدەم زەردەخەنەوہ فەرمووى : ئەى كورپى خەتتاب

نەمانە خوشىەكانى ژيانىان بۇ پىشخراوہ بەلام لە بران و كۆتايىدايە ئىمەش كۆمەلىكىن خوشىەكانمان بۇ ھەلگىراوہ بۇ دوارپۇز ئايا رازى نىت؟ ئىمە ژيانى نەبىراوہى دوا پۇرژمان ھەبى و ئەوانىش ژيانى كەم و كورتى دونيا؟ نىمامى عومەر وتى : بەلى.^{۳۵۶}

ئىنجا ئىمامى عومەر وتى ئايا ناكىرى پاخەرىكى لەم ھەسەرە نەرمەرت بۇ پاخەمىن؟ پىغەمبەرى خواﷺ ھەرمووى (مالى والدنيا؟ ما مثلى ومثل الدنيا الا كراكب سار في يوم صائف، فاستظل تحت شجرة ساعة ثم راح وتركها).^{۳۵۷}

واتە : من لەكوئى و دنيا لە كوئى؟ نموونەى من و دنيايەك وەك سوارىك وايە كە لە گەرمای ھاویندا بەدەشتىكى چۆلدا دەرووات و لەبەر گەرما ماومىەك لەبن سىبەرى دارىكدا دەمىنىتەوہ پاشان دەروا بەجىي دەھىلى.

^{۳۵۶} رواه الحاكم ۴/۱۰۴، وابن حبان ۴۱۸۸، وأحمد ۱/۱۳۳

^{۳۵۷} رواه الرمذي (۲۳۷۷) وابن ماجه (۴۱۰۹).

٣٣٦. ﴿پێغەمبەر ﷺ﴾ وەسفێ قەیسێ کۆری سەعدی کرد بەوەی کە لەلانی سەخواوەتدا گەورە بوو ﴿

پێغەمبەری خوا ﷺ لە مانگی رەجەبی ساڵی هەشتەم دا بانگی کردە ئەبو عوبەیدەو ئالای فەرماندایەتی سێ سەد پیاوی موهاجیر و ئەنصاری دایە دەست کە عومەری کۆری خەتتابیشیان لەگەڵ داو و فەرمانی بەسەردا دا تا بەسریەکیەو هێرش بکاتە سەر هۆزی جوهەینە کە تا ئەوکاتەش مسوڵمان نەبوو و ناوچەکیەکان لە مەدینەو پێنج شەو دووربوو، پیاوانی ئەم سەریە هەر هەموویان پیادەبوون و تەنها چەند وشتێکیان پێ بو بۆ هەلگرێتی نان و خۆراکیان جا مێزو نووسان ئەو میان باس کردوو کە بەرلەوێ بگەنە ناوچە جوهەینە تووشی برسێتییەکە و مەهابوون کە گەڵای خەبەطیان خواردوو (خەبیط) ناوی گەڵای درەختیکە کە ئەو مەزینە و ووشک دەکرێتەو ئەهەپری و تێکەڵ بە نارد دەرکێت لەبەرئەوێ کە ئەم سوپایە ئەو مەزینە برسی بوون سەربازەکان گەڵای خەبەطیان ئەخوارد بۆیە ناوێرا سەریە خەبیط بەو برسێتییە ئەو مەزینە لاوازبوون کە ئەگەر تووشی دۆژمن ببوونایە توانیان نەبوو بچن بەگزی دا لەم غەزایەدا کە سەریە مسوڵمانە کە خەریک بوو لەبەرساندن تیا بچن سەخواوەتی گەنجیکێ ئەنصاری دەرکەوت، کەناوی قەیسێ کۆری سەعدی کۆری عوبادە بوو لەگەڵ سەریە کەدا بوو دیارە سەعدی کۆری عوبادە باوکی سەرداری خەزرج بوو قەیسێش بە سەخواوەت ناوبانگی دەرکەبوو قەیس گەنجیکێ بێ مال و سامان بوو کە دیتی و سەریە مسوڵمانە کە بە دەست برسێتییەو گریان خواردوو چوو بۆلای ئەعەرابیەکی بێ مەالیەکی دۆستی مسوڵمانان لە جوهەینە داوای ئی کرد کە چەند وشتێکی پێ بفرۆشێ تا سەریان بپێ بۆ سوپا مسوڵمانە کە بەو مەرجە کە لە مەدینە خورمێ بداتێ کابرای جوهەینی بە قەیس وێ : بەخوا نات ناسم تۆ کێیت؟ وێ : مەن قەیسێ کۆری سەعدی کۆری عوبادە کۆری دلەیم ئەعەرابیە کە دەری بپێ کە دۆستایەتیەکی پتەوی لەگەڵ سەعدی سەرداری یەشریب هەیه ئەو مەبوو پێنج وشتێ پێ فرۆشت هەریە کە بە دووبار خورمێ ووشک لە خورمێ ئالی دلەیم داوای ئەوێ داوای شاهیدی کرد قەیس چەند هاوێشیکێ ئەنصارو موهاجیری لەگەڵدا بوون و کردنیە شاهی کە یەکیان عومەر بوو عومەر ووتی مەن شاهیدی نادەم ئەمە قەرزدار دەبێت و سامانی شێ نیه بەلکو سامان هی باوکیەتی کابرای جوهەینی وێ بەخوا سەعد لەسەر کێشێک خورما دەست لە کۆرەکی هەلناگرێت دەم و چاویکی گەشاو و رەفتاریکی

مەردانەش ئەبىنەم قەيس و شىركەكانى ھىنان و ھەر رۆژە يەككىيانى سەر دەپرى كە رۆژى جوارەم ھاتە بەرھوۋە ئەبو عوبەيدە ئەمىر نەى ھىشت و شىرى جوارەم سەر بېرى و پىتى وت : نەتەوى قەرزەكەت بىرئىتەوۋە بى ئەوۋى سامانت ھەبى؟ نابىت سەرى بېرىت قەيس ووتى: ئەبو عوبەيدە تۆ واى ئەبىنى كە باوكم قەرزى خەلگى ئەداتەوۋە و يارمەتى ئى قەوماو ئەدات و لەگرانى دانان ئەدات، كىشىك خورماى كۆمەلىك جىھادكار لە پىناۋى خوادا نەبىزىرى؟ خەرىك بوو ئەبو عوبەيدە نەرم بېرى و وازى ئى بېتىنى كەچى عومەر وتى عەزىمەى لەگەلدا بەكاربەينە ئەوش بىرىارى دا و نەى ھىشت و شىرى جوارەم سەر بېرى بەمە دوو و شىرى بى مانەوۋە ئەومبوو لە رىگا بە نۆبە سوارى ھەردووكيان ئەبوون ھەتا گەشتەوۋە مەدىنە دىنگ و باسى برسەتتى سوپاى ئىسلام بەسەد گەشت وتى : ئەگەر مەن قەيس بىناسم ئازەلىان بۆسەر نەبىرىت كە قەيس گەشت و سەدى باوكى تووشى بوو لىتى پىرسى لەگاتى برسەتتى ئەو خەلگەدا چىت كەرد؟ وتى : ئازەلم سەر بېرىن وتى : چاكت كەردوۋە وتى : پاشان چى ؟ وتى سەرم بېرى وتى : چاكت كەردو وتى : پاشان چى ؟ وتى : سەرم بېرى وتى : چاكت كەردوۋە سەر بېرە وتى : پاشان چى؟ وتى : قەدەغەكرام : وتى كى قەدەغەى كەرىت؟ وتى ، ئەبو عوبەيدەى كۆرى جەراھى ئەمىرم وتى : بۆچى ؟ وتى : واى ئەگەياند كەمەن سامانم نىە بەلگو سامان ھى باوكمە منىش وتم : باوكم قەرزى دوورىنە ئەبىزىرى و يارمەتى ئى قەوماو ئەدات و لەگرانى دا نان ئەدات ئەوۋە لەگەل مەن دا ناكات ؟ سەدى وتى : جوار باخچەت پىشكە بىن دەربارەى ئەوش كىتابىكى بۆ نووسىم و ھىنانى بۆ ئەبو عوبەيدە و ئەویشى كەردە شاھىد بۆلاى عومەرىش بۆ ئەویشى شاھىدى نەداو وتيان: كەمەرىن باخچە پەنجا بار خورماى تىا ئەبىت كابرەى بىابان نشىن ھات و قەيسىش قەرزەكەى بۆ بىزاردەوۋە و شىرى داپە بۆ سواربوون و جل و بەرگى پىشكەش كەرد كە ئەم دىنگ و باسە گەشتە پېغمبەرى خوا ﷺ قەرموۋى (ئە فى بىت جود) واتە: ئەو لەلانەى سەخاومت دا گەورمبوۋە.

٣٦٧. ﴿خه زينهى خواى پهروهردگار گه ورهيه﴾

جارىك پياوىك به سهرو پى پى بهتى و جل و بهرگىكى شپه وه دىته خزمهتى پىغمبهرى خوا ﷺ داواى يارمهتى دهكات و پىغمبهرى خواش ﷺ يارمهتى دهدات جارىكى تر داوا دهكات ههر يارمهتى دهدات بۆ جارى سىيهم داوا دهكات پىغمبهرى خوا ﷺ هيجى پى نامىنىت يارمهتى بدات به زمرده خه نه وه به كابر ا دهلى براى خۆم ههر شتىكت پىويسته برۆ له بازار هه ئىبگره له سهر من كاتىك شتىك هاته دهم قهرزه كمت بۆ دمه مه وه پىشه وه عومهرى كورى خه قتاب دهلى : نهى پىغمبهرى خوا هه تا هه تىبو يارمه تىدا ئىتر كه نىته هاوكارى بكه يت خواى پهروهردگار ته كلفى شتىك ناكات كه مرۆف دهسلاتى به سهريدان نه بىت بهم ووتيهى عومهر پىغمبهرى خوا ﷺ دم و چاوى گۆراو رنگى تىكچوو و پى ناخۆش بوو، به لام پياوىك كه له ته نىشتابنه وه بوو وتى : پىغمبهرى خوا ﷺ چۆن هه زت لى په به خشه چونكه خه زينهى پهروهردگار گه ورهيه ئىتر به و قسه يهى كابر ا پىغمبهرى خوا ﷺ زمرده خه نه يهكى كر وهك پشتگرى بهك بۆ قسه كهى.

٣٥٩

٣٦٨. ﴿خاوهن شت شايسته تره كه شته كهى هه ئىبگرىت﴾

رۆژىك پىغمبهرى خوا ﷺ له گه ل نهو هورمىره - خواى لى رازى بى - رۆيشت بۆ بازار پارچه يهك قوماشى به چوار درهم كرى، كاتىك خاوهنى قوماشه كه هات بۆ نه وهى قوماشه كه ببىويت پىغمبهرى خوا ﷺ فهرمووى : ببىوه به زياده وه كابر ا وتى : نه م قسه يه م له كهسى تر نه ببىستوه نه بو هورمىره - خولى لى رازى بى وتى به سه بۆ ناوا ساردو سرى ؟ نايا پىغمبهردكهت ناناسى ؟ كابر ا مه تره كهى فرىداو كهوت به سهر دهستى پىغمبهردا تا ماچى بكات پىغمبهرى خوا ﷺ دهستى كابر اى دوورخسته وه فهرمووى : نه وه چى دهكهى : نه وه عهجه مه كان به رامبه ر پاشاكانيان دهكه ن من پاشا نيم به لكو پياوىكم له نىوه ئىنجا كابر ا قوماشه كهى پىواو پىغمبه ر ﷺ لى و مرگرت نه بو هورمىره - خواى لى رازى بى - وويستى هه ئىبگرىت پىغمبه ر ﷺ رازى نه بوو پى فهرموو خاوهن شت كه نه توانىت نه و كاته برا مسولمانه كهى هاوكارى دهكات.

٣٦٠

٣٥٩ رواه الرمذى : ٣٤٨.

٣٦٠ چىرۆكى رهوشته جوانه كان ، لاپه ره ٩٧.

٣٦٩. ﴿پیغمبهردا ﷺ که گوی بیستی سکاڵای پیاوه که بوو تووڤه بوو﴾

جاریکیان که سیک هاته خزمهت پیغمبهردی خوا ﷺ عهززی کرد (یا رسول الله انی لاتاخر عن الصلاة في الفجر مما يطل بنا فلان فيها) واته : نهی پیغمبهردی خوا ﷺ به پاستی من بیبهشم و بهشداری ناکهم له جهماعهتی نوێزی بهیانی دا نهو هه موو خێرو پاداشته گه ورم له دهمست دهجی بههوی نهووی که فلان کهس پیشنوێزیمان بۆ دهکات و نهوهند نوێزکه درێژ دهکاتهوه به پاستی من خۆم بۆ راناگیرئ و ئیتر له بهرنهوه ناچم بۆ مزگهوت و نوێزی به یانیه کهم له مالهوه ده کهم که پیغمبهردی خوا ﷺ نه مهی بیست: (فغضب رسول الله ﷺ مارایته غضب في موضع كان اشد غضبا منه يؤمئذ، ثم قال : يا ايها الناس ان منكم منفرین، فمن ام الناس فليتجاوز ، فإن فيهم الضعيف والكبير وذال الحاجة).^{٣٦١}

واته : پیغمبهردی خوا ﷺ به شیویهکی و توڤه بوو که هه رگیز له هیج جیگایه کدا ناوا توڤه نه بوو بوو پاشان فهرمووی نهی خه لکینه به پاستی هه ندئ له ئیوه هه ن که خه لکی دوورده خه نهوه له نیسلام له په حمهتی خوا له پاداشتی زۆر له مزگهوت له جهماعهت له جومه دهی ئاگاداربین و بزائن هه رکه سی پیش نوێزی بۆ خه لکی کرد با پیش نوێزیه کی کورت و بوخت بیت نهوهنده درێژ نهکاتهوه خه لکی بیزار بین چونکه به پاستی له ناو نهو که سانه دا که نوێزی له دواوه ده کهن که سانیکی تێدایه که لاوازه به سالاجوووه توانای زۆر و مستان و مانه وهی نه وه که سانیکی له ریزی جهماعهته که دا که خاوم کارن و نیش و کاریان هه یه و چاومرئ ی نهوهند نوێزکه یان بکهن و برۆنه وه سه ر کاره گانیان.

^{٣٦١} متفق علیه بخاری (٧٠٤) ومسلم (٤٦٦).

٣٧٠. ﴿حهفتا ههزار فریشته نامادهی ناشتنی سه عدی کوری مه عاز بوون﴾

سه عدی کوری مه عاز - خوی ئی رازی بی - ئهم هاوهله نازیزه له شهردا بریندار بوو پاشان بهو برینهوه له مالهوه و وفاتی کرد پیغه مبهردا ﷺ فهرمووی : (اهتز عرش الرحمن لموت سعد بن معاذ) متفق علیه.

واته : عهرشی خوا هاته جوولهو له رزه بو مردنی سه عدی کوری مه عاز، واته : له خووشی بهرزبوونهوهی رۆحی پاکی سه عدی کوری مه عاز بو باره گای خوی گه وره عهرشی خوا هاته جولان کاتیك سهد و وفاتی کردو هه واتیان دا به پیغه مبهردی خوا ﷺ ئه موند به په له رۆیشت هاوهلان که له گه لیدا بوون په تی نه عله گانیان پچرا ووتیان ئه ی پیغه مبهردی خوا ﷺ بو واخیرا دهرۆیت ؟

فهرمووی : (اني اخاف ان تسبقنا اليه الملائكة فتغسله كما غسلت حنظلة) واته : بهراستی لهوه ترسام که فریشته گان پيش ئیغه بگه نه سه ری و بیشۆرن، ههرومکو هه نظه له یان شوست، پاشان که جوونه مزگه وتهوه بو نه وهی نوێزی مردووی له سه ر بکه ن پیغه مبهردی خوا ﷺ خوی کو ده کردموه و خوی بجووک ده کردوه عه رزیان کرد به قوربان خو جیگا زۆره فهرمووی نه ماوه هه موو مزگه وته که نه و منده ی فریشته تیدا یه جیگا نه ماوه هه موو نه و فریشته نه هاتوون نوێزی مردووی له سه ر بکه ن ئه مجا که بر دیان بو سه ر قه بران و ته سلیم به خاک کرا پیغه مبهردا ﷺ فهرمووی (هذا العبد الصالح تحرك له العرش) واته ئهم بهنده چاکه عهرشی بو هاته جولان (وفتحت أبواب السماء) واته هه موو دهرگا گانی ئاسمانی بو کرانه وه (وشهده سبعون ألفا من الملائكة) واته : ههفتا ههزار فریشته ناماده ی ناشتنی بوون که (لم ينزلوا إلى الأرض قبل ذلك) واته : نه و فریشته نه هاتوونه سه ر زهوی (لقد ضم ضمة ، ثم أفرج عنه) واته زهوی گووشی به گوشینیکی تووند پاشان بهریدا.^{٣٦٢}

٣٧١. ﴿عه بدولای کوری رهواحه داواکاریه کی جوانی خسته روو له

خزمه تی پیغه مبهری خوا ﷺ﴾

(ابن جریر) له محمدی کوری (کعب) ی (قرطی) یه وه دهگیرته وه دهلیت : عبدالله ی کوری رهواحه به پیغه مبهری خوا ی ووت : مه رج بگره له سه ره مان بو خوا و نه فسی خوت ؟ پیغه مبهری خواش ﷺ فه رمووی (مه رجی په رومردگار نه وه یه بیپه رستن و هاوه لی بو پهیدا نه کهن ، مه رجی خوشم بریتیه له وهی چو ن پارێزگاری له خوتان و مال و مندالتان ده کهن ناواش پارێزگاری له من بکهن ، نه وانیش وتیان : نه گهر و امان کرد چیمان ده ستگیر ده بیلت ؟ فه رمووی : به هه شت ، وتیان : به راستی بازرگانیه کی سودمه نده بویه نه ده میگۆرینه وه و نه ده ستیشی لی ده کیشینه وه ئینجا نایه تی (إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفُرْزُ الْعَظِيمُ { ١١١ }) واته : به راستی خوا گیان مائی له ئیمانداران کرپوه به وهی که به هه شت بو نه وان و به شیان و نه و بر واداران و جهنگ ده کهن له رپی خودا و ئینجا بی با و مران ده کوژن و خوشیان شه هید ده بن نه وه به لێنکی راسته و خوا بریاری داوه له سه ره خو ی له ته ورات و ئینجیل و هورناندا جا کتیه به لێن و پهیمانی خو ی و هفا دار تره له خوا ؟ که واته مزده به خشین و شادمان بن به و فروشتنه تان که مامه له تان پی کرد به راستی هه ره نه وه یه که یشتن به نامانجی زور گه و ره .

٣٧٢. ﴿خودای گه وره هه ر پاکه و هه ر پاکیش و مرده گریت﴾

(واحدی) و (اصبهانی) له (ترغیب) دا له جابیره وه دهگیرنه وه : ده ئیت پێغه مبهری خوا ﷺ باسی له حرام کردنی مهی ده کرد عه ره بێکی ده شته کیش هه ستا و وتی : من پیاوێکم پێشهم بازرگانی بوو به شه رابه وه و له رێگه ی ئهم بازرگانیه وه مانیکم کۆ کرده وه ئایا نه و ماله به که لکم دیت نه گه ر له ئیستا به دوا وه گوێ رایه لی خوا بکه م و له و ماله ش به خشم ؟ پێغه مبهری خوا ﷺ فه رمووی : خوای گه وره پاکه و به ته نه اش هه ر پاک و بێگه رد و مرده گریت په رو مرده گاریش بو چه سپاندن و شاهیدی دان له سه ر نه و قسه یه ی پێغه مبهری خوا ﷺ ئایه تی (قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {١٠٠})

واته : نه ی پێغه مبهری خوا ﷺ پێیان بلی : پیس و پاک یه کسان نین هه رچه نه ده زۆریه تی نه و پیسه سه رنجی راکی شایبیت که واته نه ی هۆشه مندانه له خوا بترسن و هاریزگار بن بو نه وه ی سه رفراز و سه رکه وتوو بن .

٣٧٣. ﴿مالیکی کوری صەیف سەرپێچی نواند بەرامبەر پێغه مێردا﴾

خوا ﷺ

(ابن ابی حاتم) له سەعیدی کوری جووبەیرمۆ دەگرتەوه دەئیت : پیاوێک بەناوی مالیکی کوری صەیف هات بۆ لای پێغه مێردا ﷺ سەرپێچی نواند لەبەرامبەر پێغه مێردا ، پێغه مێردا خواش ﷺ پێی فەرموو : سوینلت دەدم بەوهی تەوراتی دابەزاندوو بۆ سەر (موسا) ئایا له تەوراتدا باسی ئەوه کراوه پەرۆردگار خەشم و قینی له قەشە قەشە و گرتوو ؟ مالیکیش قەشە قەشە و زل بوو بۆیه تۆرەبوو ووتی : خوا هیچ نیگایەکی نەناردوو بۆ سەر مەرۆڤ ، هاوڕیکانیشی وتیان : ئەهه هاوار ئەوه تۆ چی دەئیت ئەهه بۆ (موسی) نیگا دانەبەزیوه ؟ ئینجا پەرۆردگار نایەتی (و ما قدر الله حق قدره) دابەزاندا .

٣٧٤. ﴿راسپاردەکی پێغه مێردا ﷺ﴾ (بۆ رافعی کوری موعەللا)

له ئەبو سەعیدی کوری رافعی کوری موعەللاوه هاتوووه کەله مزگەوت نوێزی کەرتوووه پێغه مێردا ﷺ خوا (ﷺ) داوێهتی بەلایدا بانگی کردوووه یەكسەر وەلامی نەداوتەوه ئەبو سەعید ووتی : نوێزەكەم تەواو کرد لەپاشاندا چوووه خزمەتی ئەبو سەعید ووتی : پێغه مێردا ﷺ (ﷺ) فەرموو : چی رێگری لێ کردی كە وەلام نەدەیتەوه ؟ وتی : نوێزم دەکرد بۆیه وەلام نەدایەوه فەرموو : مەگەر خۆی گەوره نافەرمویت (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ { ٢٤ })

واته : ئەهه ئەوانەهه باوهرتان هێناوه بەدەم بانگەوازی خوا و پێغه مێردا بچن کاتێک بانگتان دەكات بۆ بەرنامه و رێبازیك كە دەتانیەنیتەوه و ژيان بەخشه ؟ جا فەرموو : پێش ئەوههه له مزگەوت بچیتە دەرموه گەورەترین سورمەت پێ نشان دەم له قورئان ؟ وتی : ئەهه پێغه مێردا ﷺ خوا فەرموده كەم لەبەر دەكەم فەرموو : ئەهه سورمەت سورمەت (الحمد لله رب العالمين) هه كە ناویشی هەوت نایەتی دووباره بووه و مێهه هەروها ناویش قورئانی گەورمیه كە بهمن بەخشاوه .
٣٦٣

۳۷۵. ﴿ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) نامۇزگارى عوسمانى كورى مە ظعنونى

کرد که دوور بکه ویتەوہ له گۆشەگیرى ﴾

عوسمانى كورى مە ظعنونى (خوا لىنى رازى بىت) ئەوئندە زىادەروى كوردبوو لە خواپەرستىدا خەرىك بوو لە سنورى ناوئىدىتى و ميانەروى دەرەچوو لە ترسى خىواى پەرورەدگار بەلام مامۇستاي مەروفايەتى پېغەمبەرى خۆشەويست (ﷺ) عوسمانى گىرايەوہ ناو بازنەى ناوئىدىتى و (اعتدال) لە عانىشەوہ (خوا لىنى رازى بىت) دەلىت : خىزانى عوسمانى كورى مە ظعنون كە ناوى (خەولەوى كچى حەكىم) بوو ھاتە لام سەر و شكلى نا رىك و پىك بوو واتە : دياربوو گوئ بەخۇى نادات پىرسىم چىتە ؟ بۆچى بەم شىئومىيەيت ؟ ئەويش وتى : ھاوسەرەكەم شەو تا بەيانى شەونوئىز دەكات و رۆزىش بە رۆزوو ئەبىت واتە : كاتى نىيە بۆ نافرمان كاتى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھات بۆلاى عانىشە خاتوون ، عانىشە ئەمەى بۆ باس كەرد پېغەمبەرى خواش (ﷺ) بە عوسمان گەيشت و پىي فەرموو : (يا عثمان ان الرهبانية لم تكتب علينا ، امالك في اسوة ؟ فوالله اني اخشاكم لله ، و احفظكم لحدودہ).^{۳۶۴}

واتە : فەرمووى : نەى عوسمان گۆشەنشىنى بۆ ئومەتى ئىسلام نەنوسراوہ مەگەر تۆ ناتەوئ شوئىن مەن بکەوى و چاو لە مەن بکەيت ؟ دەى سوئند بەخوا مەن لە ھەموتان زياتر لەخوا ئەترسم و لە ھەموتان زياتر سنورەگانى دەپاريزم.

۳۷۶. ﴿بەسرھاتى جولەيىب و چۈنەتتى ژن ھىنانەكەي﴾

خاومنى ئەم چىرۆكە لە دنيادا جگە لە باومرەكەي ھىچى شك نەمەرد ئەمبو بەرزى
نەسلەمى چىرۆكى ژن ھىنانى (جولەيىب) بەم شىۋەيە دەگىرىتەۋە و دەلىت :

جولەيىب يەكك بوو لە پىشتىوانان و ھاۋەلانى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) عادەتتىن واپىو
نەگەر كچيان ھەبۋايە نەياندەدا بەشوو ھەتا پېغەمبەرى خاويان (ﷺ) لى ناگادار ئەكردەۋە تا
بزانن ئەو ئەيەۋى يان نا ئەۋمبوو جارېك پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بە پياۋىكى لە پىشتىوانان
فەرموو (يافلان زوجنى ابنتك) واتە : ئەي فلان كچەكەتم بدمىە ئەۋىش ووتى : بەلى جاكى
لەتۇ باشترە فەرموۋى : (انى لست لنفسى ارىدھا) واتە : مەن بۇ خۇم داۋاي ناكەم وتى : ئەي
بوكى فەرموۋى : بۇ جولە يىب وتى : ئەي پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بابازنەم داىكى كچەكە دلى
چى ھات بۇ لاي داىكى كچەكە وتى : داخۋازى كچەكەتى كىردۋە وتى : بەسرچاۋ جا چى لەۋە
باشترە كچەكەم بېيتە خىزانى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەۋىش وتى : نايەۋى بۇ خۇي بەلگو بۇ
جولەيىب وتى : بەراستتە ؟ سۆيىند بەخۋا نايدەمە جولەيىب ، ئەۋە بوو كاتى باۋكى كچەكە
ھەلسا بگەرېتەۋە بۇ لاي پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ۋە ۋەلامەكەي پى بگەيەنەت كچەكەيان
بەشەرمەۋە وتى : كى مەنى لە نىۋە خواستۋە ؟ ووتىيان : پېغەمبەرى خوا (ﷺ) وتى : دەي
دەتەنەۋى فەرمانى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) پەت كەنەۋە بىدەنەۋە دەستى دلىنام كە بەراستى
ئەۋە وىلەم ناكات ئەۋەبوو باۋكى كچەكە چۈۋ بۇ لاي پېغەمبەرى خوا (ﷺ) پىنى ووت : ئەۋە
دەيدەمە دەستى تۇ بىفەرموۋ بىدە بە جولەيىب (ئىسحاقي كورى عەبىدولاي كورى ئەبو تەلەھ)
بە ئابىتى وت : ئەزانى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) چ دوعايەكى بۇ ئەۋ كچە كىرد ؟ پىرسى چ
دوعايەكى بۇ كىرد ؟ وتى : فەرموۋى (اللهم صب عليها الخير صبا ولا تجعل عيشها كداكدا)
واتە : ئەي خۋاي پەرۋەردگار خىر و بىرى بەسەردا بىرىزە و مەھىلە ژيانى مەينەتى و
كۆپرەۋەرى بىت . ئابىت دەلىت : ئەۋە بوو پېغەمبەرى خوا (ﷺ) كچەكەي لە جولەيىب
مارەكرد ۋەلەيەكى لە غەزاكانىدا پېغەمبەرى خوا (ص) پىرسى ؟ (هل تفقدون من احد ؟)
واتە : كەس ھەيە ديارنەبى و بەدۋايدا بگەرنى ؟

ووتيان : فلان و فلان ديارنين ديسان فەرمووى : (هل تفقدون من احد ؟) ووتيان : فلان و فلان ، ئەمجارەشيان فەرمووى : (هل تفقدون من احد ؟) ووتيان : نەخىر شىئەر ھەر ئەوانەى كە وتمان فەرمووى : (ولكن افقد جلييبا فاطلبوه في القتلي) واتە : بەلام من بەدواى جولەيبىب دا دەگەرئىم لەناو كوزراوەكاندا بۆى بگەرئىن گەران تا دۆزىانەو لەنىوان ھەوت كەسدا كەوتبوو كە كوشتبوونى و دواتر خۆيشى شەھىد كرابوو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : (هذا منى و انا منه ، اقتل سبعة ثم قتله ؟ هذا منى و انا منه ، اقتل قتله ؟ هذا منى و انا منه) واتە : پىغەمبەرى (ﷺ) دەفەرموئى : جولەيبىب لە منە و منىش لە ھەوت كەسى گشتوو و ئەوجا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەلىگرت و ھاوەلانىش گۆريان بۆ ھەلکەند ئەو جىيەكى نەبوو لەسەرى دابىنىن بىجگە لە بالەكانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەتا خستيانە گۆرەگەى ثابت دەلەيت : ئەوەبوو لەناو ئەنصاردا ھىچ بىوھزنىك نەبوو لە بىوھزەگەى جولەيبىب بژئوى باشتەر بىت و بە بژئوى تر بىت.^{٣٦٥}

^{٣٦٥} ھەبەس دەلەيت : لە صحىحدا ھاىرە بەئى ھاس كەردلى داخوآزى و زەواج وە احمد گىرايمەتو و پياوانىش پياوانى مەسھىن (المھم) ژمارە (١٥٩٧٧).

٣٧٧. ﴿پیغمبەری خوا (ﷺ) جاهییمە ی سەلەمی راسپارد کە چاکە کاربی

بەرانبەر دایکی﴾

هەمیشە هاوێلان راویزیان بە پیغمبەر (ﷺ) دەکرد رۆژێک کاتێ مسوڵمانان سەرقاتی خو ئامادەکردن بوون بۆ جیهاد کەسێک بەناوی جاهییمە ی سەلەمی (خوا لێی رازی بێت) ویستی لەگەڵیاندا دەر بچیت، چوووە خزمەتی پیغمبەر (ﷺ) تا راویزی پێ بکات کاتێ پیغمبەری خوا (ﷺ) وتی: ئەم پیغمبەری خوا (ﷺ) دەمەویت برۆم بۆ غەزا هاتوو راویزت پێ بکەم؟ پیغمبەر (ﷺ) لێی پرسى: ئایا دایکت هەیە؟ وتی: بەلێ، پیغمبەر (ﷺ) فەمووی: برۆ خزمەتی دایکت بکە چونکە بەهەشت لەژێر پێی ئەو دایە چونکە پیغمبەر (ﷺ) دەیزانی دایکی جاهییمە پێویستی بە خزمەت و چاودێری هەیە و کەوتۆتە تەمەنەو تەنھا ئەو کورەشی هەیە بۆیە نامۆزگاری کرد کە بروات خزمەتی بکات ئەو جیهادە لە پێناوی خوادا فەرمووی (فَالزَمَهَا فَإِنَّ الْجَنَّةَ عِنْدَ رَجُلِهَا) ^{٣٦٦}.

٣٧٨. ﴿پێغه‌مبه‌ری خوا﴾ به‌بۆرده‌که‌ی شانی موباره‌کی فاتیمه‌ی کچی

ئه‌سه‌دی کفن کرد

كاتێ عه‌بدول مه‌له‌یبی باپیری پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ستی به‌وه‌کرد كه ئه‌جه‌ل نزیك بووته‌وه ئه‌بو تالیبی كوری راسپارد كه (محم‌دی كوری عبدالله) ی برا‌زای بگرت‌ته‌ خۆی واته‌ :

سه‌رپه‌رشتی بكات له‌وانه‌یه‌ عه‌بدول مه‌له‌یب مه‌به‌ستی له‌وه‌ بوبێت كه ده‌ستی سۆزو ئه‌مین له‌ مائی ئه‌بو تالیب دایه‌و به‌تایبه‌تی لای فاتیمه‌ی خێزانی بو‌ باش سه‌رپه‌رشتی كردنی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ئه‌وه‌ بوو فاتیمه‌ (ره‌زای خوا ی لی‌بی‌ت) ی ئه‌وپه‌ری پارێزگاری لێ‌كردو له‌گه‌ڵ هاوسه‌ره‌که‌یدا ئه‌بو‌تالیب چاودێریان لێ‌کرد و هه‌میشه‌ ده‌یبینی كه ئه‌و خواردنه‌وه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ له‌گه‌ڵ مندا‌له‌كانیدا به‌شداری له‌ خواردندا ده‌کرد به‌ به‌ره‌م‌ه‌ت بوو له‌ راستیدا ئه‌م ئافه‌رته‌ رێ‌زداره‌ چاودێریه‌کی تایبه‌تی پێغه‌مبه‌ری ﷺ ده‌کرد و جیاواز له‌ هه‌موو مندا‌له‌کانی له‌ سیره‌ی (الحلبیه ١/١٨٩) دا نوسه‌ره‌که‌ی با‌سی حا‌لی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌کات له‌ مائی مامیداو ده‌لی‌ت : مندا‌له‌کانی مامی پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ كه‌له‌خه‌و هه‌ل‌ده‌سان پوو هه‌ل‌رسكاوو سه‌رو په‌رچ هه‌ل‌رسكاو چاویان ریبو‌قاوی بوو، به‌لام پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ كاتێ له‌ خه‌و هه‌ل‌ده‌سا دم و چاوی ره‌ونه‌قی د‌مداو چاوی په‌ر له‌كل بوو له‌ (ئه‌نه‌س) ی كوری مالیكه‌وه ده‌لی‌ت :كاتێ فاتیمه‌ی كچی ئه‌سه‌دی دایکی ئیمامی عه‌لی - ره‌زای خوا یان لی‌بی‌ت - وه‌فاتی كرد پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ چه‌و ژوره‌وه‌ و بۆ‌لای و له‌لای سه‌ریه‌وه‌ دانیش‌ت و فه‌رمووی : ((رح‌مك الله یا امی، كنت بعد امی تجو عین و تشبعینی ، وتعیرین وتلسینی وتمنعین ، نفسک طیبا و تطمعینی ، تریدین بذلك وجه الله والدارا الاخرة) واته‌ :- ره‌حه‌متی خوات لی‌بی‌ت دایه‌ له‌ دوا‌ی دایکم تۆ خۆت برسی ده‌کرد و منت تێ‌ر ده‌کرد تۆ خۆت بێ‌ به‌رگ بووی به‌لام هه‌میشه‌ من پ‌وشراو بووم هه‌موو خواردنێ‌کی باش‌ت له‌خۆت هه‌رام ده‌کرد و ده‌رخواردی منت د‌مدا هه‌موو ئه‌مانه‌ش له‌به‌ر خباتری خوا و رۆژی دوا‌یی بوو ، وه‌ دوا‌یی شه‌رمانی کرد كه‌ سێ جار به‌ش‌و‌ردی‌ته‌ ئینجا ئه‌و ناوه‌ی كه‌ كافوری تێ‌دا‌بوو كه‌ به‌شت پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ به‌ ده‌ستی خۆی کردی به‌سه‌ریداو گراسه‌که‌ی خۆی دا‌گه‌ند‌و گردیه‌ به‌ری فاتیمه‌ و - خوا ئێ‌ی رازی بێ‌ت ،

بەو بوردىش بەسر شانىيەو بەو كفىنى كرد، بوردە جل و بەرگىكى خەتدارە يان پۇشاكىكى خورىيە دەپچىرئەت لەخۆو بە سەرما پاشان ئوسامەى كورى زەيدو ئەبو ئەيوبى ئەنصارى و عومەرى كورى خەتاب و غولامىكى بانگ كرد بۇ گۆر ھەلگەندىن ئەوانىش گۆرمەكەيان ھەلگەند تا گەيشە گۆرىچكە (اللحد) كە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) خۆى ھەلگەندى بەدەستى خۆى خۆلەكەى لا برد و كاتى لىبۆو لە ناويدا راکشاو فەرمووى: ((الله الذى يحيى ويميت وهو حي لا يموت، اغفر لأمى فاطمة بنت اسد، ولقنها محتها، ووسع عليها مدخلها ، بحق نبيك والانبياء الذين قبلى فإنك ارحم الراحمين)) واتە: ئەى ئەو خوايەى دروست كراوەكان دەژىنەت و دەيانەرنەيت وە خۆى ھەرگىز نامرئەت لە داىكم فاتىمەى كچى ئەسەد خۆشە زمانى پاراوگە بۇ پەرسىارەكانى گۆر و گۆرمەكەى بۇ فراوان بكە بەھەقى پىغەمبەرەكەت و ئەو پىغەمبەرەنەى پىش من ھاتوون چونكە بەراستى تۆ بە بەزمىترىن كەسى لە دوايدا چوار جار تەكبىرى لەسەر كر دوو دواتر لەگەل عباس و ئەبەبەكرى صديق دا - خوالىيان رازى بىت - خەستىانە ناو گۆرەكەو وە لە عبدالله ى كورى عباسەو دەئەيت: كاتى فاتىمەى داىكى نىمامى على - خوالىي رازى بىت وەفاتى كرد پىغەمبەرى خودا (ﷺ) كراسەكەى خۆى لەبەر كرد و لەگەلدا لە ناو گۆرەكەدا راکشاو ووتيان : ئەى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) پىشتەر ئەمەمان لەتۆ نەبىنيو فەرمووى ((انه لم يكن احد بعد ابي طالب أبري منها، انما البستها قميصي لتكسى من حل الجنة وافطبت معها ليهون عليها))^{۳۱۷}. واتە : لەراستيدا لە دواى ئەبو تالب ھىچ كەس ھىندەى ئەم چاكەى بۆم نەبوو وەبۆيە كراسەكەى خۆم لەبەر كرد تاوكمو لە جل و بەرگى بەھەشت بپۆشى و لەگەلدا لە گۆرەكەيدا راکشام تاوكمو نارەحەتى گۆر لەسەرى سو ك بىت.

^{۳۱۷} ((ھە يە مى دە ئەيت: - له (المجمع) (۲۵۷/۹) دا طە بە رانى لە (الأوسط) دا گىراو بەتيەو و ئايادا سەعدانى كورى وەلىدى السابرى ھە يە كە نەناسىو جگە لە و ھەموو پياوانەى ترى فەرموودە كە جنى متمانەن).

٣٧٩. ﴿رحم و سۆزى خوى گهوره زور فراوانه﴾

كابرايهكى دهشتهكى هاته خزمهتى پېغەمبەر ﷺ كاتى گهيشته مزگهوت و دابهزى و لاخهكهى بهستهوه و نينجا چوووه مزگهوت و له دواى پېغەمبەر ﷺ نويزى كرد له دواى نهوى له نويز تهواو بوون به دهنگىكى بهرز هاوارى كرد ووتى :- خودايه رحم بهمن و محمد بكهى وههيج كهسيكى تر مهخهره ژير رحم و بهزىت، پېغەمبهرى خودا ﷺ ههستايهوهو رونيكردوهو بۆ نهو كابرايهو سهرجهم باومرداران فهرمووى : (رحم و سۆز و بهزى خوا زور بهرفراوانه بهلام تۆ نهى كابرا ههستاي نهو رحمهتت بچوك كردهوه تهنها بۆ دوو كهس كاري وامهكه چونكه خوى گهوره خامنى رحم و بهزىيه، بهزى خودا سهد بهشه يهك بهشى ناردوهو بۆ سهر زهوى نهومتا جنۆكهو مروؤف و نازمل و درمخت و ههموو شتهكانى گرتوتهوه نهوهو و نۆ بهشهكهى ترى داناوه بۆ دواروؤز كه تايبهته به باومردارانوه. ^{٣٦٨}

٣٨٠. ﴿نوم سهلهمه پاداشتى نارامگرى دهسكهوت﴾

نوم سهلهمه - خوالى رازى بيىت - دهگيرتتهوه له پېغەمبهرى خودا ﷺ بيستومه فهرموويهتى ((ههر مسولمانيك توشى بهلايهك بيىت بلت :- ئيمه لاي خودا هاتووين دهگهريتهوه بۆلاى نهو : نهى پهرومردگار يارمهتيم بده لهو بهلايهوه لهبرى نهو باشترم پېببخشه خوى گهوره پاداشتى بهلاكهى نافهوتيت. لهو بهخششه باشترى پيدمهبخشيت دهتيت : منيش به باشى لهبهرمكرد و له دواى ماويهك ميىردهكمم (نهبوسهلهمه) مرد نهمووت: ئايا چ مسولمانيك ههيه له نهبوسهلهمه باشتر بيىت خوراگر بووم داواى پاداشتم لهخوى گهورهكرد وه نزام كرد، بهو نزايهى پېغەمبهرى خودا ﷺ فهرمانى پيكردبووم له دواى نهوى چوارمانگ و دمرؤز رويشت بهسهر مردنهكهيدا شووم كرد به پېغەمبهرى خودا ﷺ مندا لهكانى بۆ بهخيوكردم دهيووت: چۆنى دمهفرموو پېغەمبهرى خوا وام ووت : خوى گهورهش لهو باشتر پاداشتى دامهوه كه نهويش پېغەمبهرى خودا ﷺ ابوو ههريؤيه (نوم سهلهمه) بووه خيزانى پېغەمبهرى خودا ﷺ بۆ دايقى باومرداران نهمش به بهرهكهتى نارامگرى. ^{٣٦٩}

^{٣٦٨} (رواه البخاري).

^{٣٦٩} (٣/٣٤٩) ارواه المسلم.

٣٨١. عهبدوڵای کوری عومهر پابه ندبوو به سووننه ته کانی پیغه مبهری

خودا (ﷺ)

عبداللهی کوری عومهر زۆر دهستی دهگرت و پابه ندبوو به سووننه ته کانی پیغه مبهری خودا (ﷺ)، له نافع هوه دهئیت: عبداللهی کوری عومهر شوین پیتی پیغه مبهری خودای (ﷺ) هه ئه دهگرت، له ههر شوینیک نوێزی تیدا بکردایا هه تا جارێکیان پیغه مبهری خودا (ﷺ) له ژیر داریکدا دابهزی دواى نه وه عبداللهی کوری عومهر - خوالینی رازیبیت- زوو زوو دهچۆ لای نهو داره و ناوی دهدا تا ووشك نه بیت. ^{٣٧٠}

ههر له نافع هوه له عبداللهی کوری عومهر هوه دهئیت :- پیغه مبهری خودا (ﷺ) فهرمووی ((لو ترکنا هذا الباب للنساء)) واتا: نه گهر نه م دهر گایه مان جیهیشتباهه بۆ نافرمان باش بوو، نافع دهئیت : دواى نه وه عبدالله لهو دهر گایه وه هاتوو چۆی نه دهگرت تا وفاتی کرد. ^{٣٧١}

ههر له نافع هوه له عبداللهی کوری عومهر هوه خوا لیتی رازیبیت له سههر رینگای مهککه سههری وولاخه کهی دهگرت لغاوه کهی و پیچی پیده کرد هوهو دمیووت به لگوو سمیک بکهوێته سههر سم واته : به لگوو نه مه وا دهر چیت پیتی وولاخه کهی بکهوێته سههر شوین پیتی وولاخه کهی پیغه مبهری خودا (ﷺ)، وادیاره پیغه مبهری خودای (ﷺ) ی بینیه که له وشوینه وولاخه کهی تیپه راندوه.

^{٣٧٠} (٣/٣٤١) ارواه المسلم.

^{٣٧١} (اسد غابه).

٣٨٢. ﴿چىروكى ئەبو قەتادەي ئەنصارى لە جەنگى حونەيندا﴾

ئەبو قەتادە دەگىرىتەو دەلىت: لە رۆژى جەنگى حونەين لەگەن پىغەمبەرى خودا(ﷺ) چو بوونە دەرەو كاتى بە دوژمنان گەشتىن پياوئىكم بىنى چووبووه سەر ووى موسولمانان لە دواو بوى چووم و شمشىركم دا لە گەردنى و درەكەيم بىرى روى تىكردم و وهك ئەووى خوى فرىدايه باوشم دەمرانى بۆنى مردنى لىدئىت ئەو جار بەرىدام و كەوت و مرد وه دەلىت: پىغەمبەرى خودا(ﷺ) ئەو رۆژە فەرمووى (من قتل قتلا له بينه، فله سلبه): واتە ھەر كەسك يەكك بكوژئىت وه بە لگەى ھەبئىت ئەوا غەنيمەتەكەى بۆ خوى دەبئىت دەلىت: منىش ھەلسام ووتم كى شايتىم بۆ دەدات ؟ و چىرۆكەكم بۆ گىرايهوه پياوئىك ھەلسا ووتى: راست ئەلىت : ئەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) وه غەنيمەتەكەى ئەو پياووش لای منە ئەبو بەكر ووتى : نا بەخوا ھەرگىز شىرك لە شىركەكانى خوا نا جەنگى لە پىناو خواو پىغەمبەرەكەيدا و غەنيمەتەكەى بە تۆ بدات پىغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمووى : ئەبوو قەتادە راست دەلىت ئەوجا غەنيمەتەكەى پىدام و درەكەم فروشت دام بە باغىك لە بەنى سەلەمە ئەمە يەكەمىن شتىك بووو لە ئىسلامدا دەستم كەوت.

٣٧٢

۳۸۳. ﴿چىرۆك و بەسەرھاتى ئەبا عامر لە جەنگى حونەين دا﴾

داۋى ئەمەدى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) لە حونەين بۆيەو ئەبا عامرى بەسەر سوپاي(اوطاس) دەو نارد ئەمەبوو بە (دورمىدى كورى صەمە) گەشت كۈشتى و خۋاي پەرومردگار شىكستى بە ھاورىكانى (دورمىد) ھىنا بەلام پياۋىك بە تىرىك داي لە ئەزىزى ئەبا عامر و لە جىگاي خۋى خستى، ئەبو موسا دەئىت : وتم : مامە گيان كى بوو تىرەكەى لىدايت؟ ئەوئىش نامازەى بۇ كرد رۆيشتەم بەدوايدا پىي گەيشتەمەو كەمنى بىنى پشتى ھەل كردو رايكرد پىم ووت : شەرم ناكەيت ؟ مەگەر عەرب نىت؟ بۇچى ناووستى پياوانە شەر بگەين؟ دەئىت : ئەو جا و مستاو بەيەك گەيشتىن يەك و دوو لىدان لەنيوانماندا روويدا و كۈشتەم پاشان گەرامەو بە بۇ لاي ئەبا عامر پىم ووت: خۋاي پەرومردگار ئەوى دا بە كۈشت كە تىرەكەى لىدا بوويت ووتى: ئەم تىرە لە ئەزىزۇم دەريئە منىش دەر مەئىنا دەبىنم ناۋى لىدئەتە دەرەو ووتى: برازا گيان بېرۇ بۇلاى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) و سەلامى منى پىيگەيەنە و پىي بلى: داۋاي لىخۋش بوونم بۇ بىكات، ئەوجا ئەبا عامر منى لە جىي خۋى دانا بەسەر خەلكەكەو زۆرى نەبرد خۋى و مەفاتى كرد كە گەيشتىنەو لاي پېغەمبەرى خودا(ﷺ) ھەوالەكەم پىندا ئەوئىش ھەئسا دەست نوئىزى گرت و دەستەكانى بەرز كردهو ھەرموۋى((خۋايە خۋشەبە لە بەندەكەت ئەبا عامر ئەومندە دەستى بەرز كردهو سىپايى ژىر بالىم چاۋ پىكەوت، پاشان ھەرموۋى((اللهم اجعله يوم القيامة فوق كثير من خلقك)) واتە : ئەى پەرومردگار لەرۇزى قىيامەتدا بىخەرە سەروى زۆرىك لە دروستكراۋانت منىش ووتم ئەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) بۇ منىش داۋا بگە ؟ ھەرموۋى ((اللهم اغفر لعبد الله بن قيس ذنبه، وأدخله يوم القيامة مدخلا كريما)) واتە پەرومردگار لە تاۋانى عەبدوللاى كورى قەيس خۋش بە چونكە ئەبو موسا ناۋى:عبداللانى كورى قەيس بوو وە لە رۇزى قىيامەتدا جىگايەكى رىزدارى بۇ ئامادە بگە.

۳۷۲

۳۸۴. ﴿پىاۋە نەنصارىيەكە كە گۆي بېستى ئايەتەكە ى قورئان بوو دەست

بەردارى ھەردووك كورەكەى بوو﴾

رېۋايەت كراۋە كە پىاۋىكى نەنصارى لە نەۋەى سالى كورى عەۋف پېش ھاتنى ۋەھى بۇ پېغەمبەرى خودا(ﷺ) دوو كورى دەبن بە گاور كە پېغەمبەرى خودا(ﷺ) كۆچ دەكات بۇ مەدىنە ۋ پىاۋەكە مسوئلمان دەبىت دوو كورەكەى لەگەل چەند پىاۋىكى گاۋردا رۇنيان پى دەبىت ۋ دېنەۋە بۇ مەدىنە، باۋەكەكە كە يەخەى دوو كورەكەى نەگرى ۋ پېيان ئەلئى : ھەتا مسوئلمان نەبن ۋازتان لېناھىنم ئەم ناكۆكىيە دەگەيەننە لاي پېغەمبەرى خودا(ﷺ) ۋ پىاۋەكە ئەلئىت: نەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) ئايا رەۋايە بە چاۋى خۇم سەمىر بىكەم ۋ ھەندىكەم بېچىتە ناۋ ناگرەۋە؟ ۋاتە: كورەكانەم بەشېكن لە خۇم بۇ ئەم بابەتە خۋاى گەۋرە ئەم ئايەتەى ناردە خۋارمەۋ ((لا إكراه في الدين قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ)) ۋاتە: بەھىچ جۇرئىك زۇرى كردن لە دىن دانىيە بۇ ھاتنە ناۋ ئىسلام چۈنكە بەراستى لەيەك جىابۇتەۋە رېنموۋنى ۋ شارمزاى لە گومرايى ۋ سەرلېشىۋاۋى ئەم ئايەتە تايبەتە بە ئەۋانەى ئايىنى ئاسمانيان ھەيە ئىنجا ھەركەس لەرئى بىى برۋاى بگەرئەۋە بىى باۋەرىيەت بەھەر پەرسىراۋىك جگە لەخوا ۋەبرۋا بېنىت بەخوا ئەۋا بىگومان بەتوندى دەستى گرتۋە بەدەستە گىرەيەكى قايمى بەھىزى ۋا كە ئىسلام يان نىمانەكەيەتى كە بچران ۋ بەريۋونى بۇ نىيە ۋەخوا بىسەرى زاناييە رۇيشت دەست بەردارى ھەردوو كورەكەى بوو.^{۳۷۴}

٣٨٥. ﴿چیرۆکی (صرمة) ی کوری قەیس لە خزمەتی پیغمبەری خودا (ﷺ)﴾

نیمامی ئەحمەد لە موسنەددا لە موغازی کوری جەبەلەووە لە فەرمودیەکی درێژدا دەربارە ی نوێژو زەمکات ریوایەتی کردووە کەوتویەتی :- مسولمانەکان مادام نەخەوتبوون خواردنیان ئەخوارد و ناویان ئەخواردووە وە ژن و میتردیان ئەکرد کە ئەخەوتن دەستیان ئەگرت و پاشان ئەهەبوو بیایکی ئەنصاری کەپێی ئەوترا (صرمة) واتە: کوری قەیس بە رۆژوو بوو و کاری ئەکرد هەتا ئێوارە ی لیھات هاتەووە مالهەو نوێژی عیشای کردو خەوت ئێتر نە نانی خواردوو نە نانی خواردووە هەتا رۆژی لیویەووە پیغمبەری خودا (ﷺ) چاوی پیکەوت و زۆر ماندوو دیاربوو بۆیە فەرمووی ((مالی اراك قد جهنت جهدا شديدا) واتە : فەرمووی: چی یەوا زۆر ماندوو هیلاک ئەتبینم؟ ئەویش هەوالەکە ی دایە هەروەها عومەریش دوا ی ئەو ی کە خەوی لیکەوتبوو چووبە لای ژنەکە ی ئەویش هاتە خزمەتی پیغمبەری خودا (ﷺ) و لە پەشیمانی کارمەکی دا ئەگریا و باسەکە ی بۆ گیرایەووە ئەهەبوو خودای گەورە ئەم نایەتە ی ناردە خوارەووە:-

((أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصَّيِّمِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لَبَاسُ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصَّيِّمَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ {١٨٧}} البقرة.

واتا: پێتان پێدراوە لە شەوانی رۆژووی رەمەزاندا درووست بوون لەگەڵ ژنەکانتان ، ئەوان بۆ ئێوە پۆشاکن و وە ئێوەش بۆ ئەوان پۆشاکن خوا دەیزانی کە ئێوە ناپاکیتان لە خۆتان دەکرد بۆیە پەشیمانی لێگیرکردن وە لێتان خۆش بوو ئێتر لە ئیستاهە لە شەودا بچنە لایان وە بە دل بخوازن ئەو ی کە خوا بۆی نوسیون لە منداڵ وە بخۆن و بخۆنەووە هە تا بۆتان جیا دەبێتەووە رۆشتە ی سپی رۆژ لە رۆشتە ی رەشی شەو لە شەبەقدا لە پاشان رۆژووەکانتان تەواو بکەن تا شەوی دوا ی وە مەچنە لای ژنەکانتان لە کاتیکیدا کە لە مزگەوتدا مابنەووە بۆ خوا پەرستی ئەمانە سنورانی خوان و نزیکیان مەکەونەووە ئاوا خوا باسی فرمانی خۆی دەکات بۆ خەلکی تا خۆیان بپاریزن.

٣٨٦. ﴿ پێغمەمبەری خودا (ﷺ) فەرمانی کرد بە موغیرە کۆری شوعبە کە

سەیری دەستگیرانە کە ی بکات ﴿

سەعیدی کۆری مەنصور و ئیبن نەجار لە موغەیرە کۆری شوعبەو (خوا لێی پازی
بیت) هیناویانە کە وتیەتی : کچیکی ئەنصارم خوازبیتی کرد بۆ پێغمەمبەریشم (ﷺ) باس کرد
ئەویش پێمی فەرموو (رایتھا ؟) واتا : بینیتو؟ ووتم : نەخیر ، فەرموو (فأنظر اليها فإن
أحدى أن يؤدب بينكما) سەیریکە چونکە ئەو نەبیته مایەى ھۆگریتان منیش چووم بۆ لای و
ئەووم بۆ دایک و باوکی باس کرد و ئەوانیش ھەر یەکەیان سەیری ئەوی تری کرد منیش
ھەستام و لە مائەکە ھاتمە دەرەوە کچەکە ووتی : ئەو بپاوەم بۆ بانگ بکەنەو ئەو بوو لە
پشتی پەردەگەو وەستاو ووتی : نەگەر پێغمەمبەری خودا (ﷺ) فەرمانی پێدا بێت بە سەیر
کردنم ئەوا سەیرم بکە ئەگینا ماوشت نادەم سەیرم بکەى ئیت سەیرم کرد و مارەم کرد ئیت
ھیچ ئافەرتیکی ترم مارە نەکردووە کە بە لامەووە لەو خوشەویستەر و بەرپزتر بیت.

٣٨٧. ﴿پیاوه ئه‌عرابیه‌که‌ له‌گه‌ڵ خوادا راستی کرد گه‌وره‌ترین سه‌ره‌فرازی بو‌خۆی مسو‌گه‌ر کرد﴾

به‌یهه‌قی و نه‌سانی ڕیوایه‌تیان کردووه‌ که‌ پیاویکی ئه‌عرابی دێته‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ) ئیمان دینێت و شوێن ئیسلام ده‌که‌وێ ئه‌لێت : له‌گه‌ڵدا کوچ ده‌که‌م ئه‌ویش دایه‌ ده‌ست یه‌که‌یک له‌ هاوه‌ڵان که‌ له‌ غه‌زای خه‌یبه‌ر هاته به‌ره‌وه‌و پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ) شتیکی ده‌ست که‌وت دابه‌ش کردو به‌شی گه‌یه‌ری ئه‌عراشی داو به‌شه‌که‌ی دایه ده‌ست هاوه‌ڵه‌کانی چونکه‌ نه‌و خه‌ریکی له‌ وه‌راندنی ووشره‌کانیان بوو , که‌ ئه‌عرابیه‌که‌ گه‌رایه‌وه به‌شه‌که‌یان پێدا ئه‌ویش ووتی : ئه‌مه جیهی؟ ووتیان به‌شی خۆته پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ) بو‌تی داناوه به‌شه‌که‌ی هه‌لگرت و هینایه‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) ووتی ئه‌مه جیهی؟ ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ)؟ فه‌رمووی: ((قسم لك)) واته: واتا به‌شی خۆته بۆم داناویت , ووتی: من بۆ ئه‌وه شوێنی تۆ نه‌که‌وتووم به‌لکو بۆ ئه‌وه شوێنت که‌وتووم که‌ تیرێک بێت و بدا لێرم ئاماژه‌ی بۆ قورگی کرد ووتی بم‌رم و بچمه به‌هه‌شته‌وه فه‌رمووی: ((ان تصدق الله يصدقك)) واته: فه‌رمووی ((نه‌گه‌ر له‌گه‌ڵ خوادا راست بکه‌یت خواش راست بۆ دینێته پێش پاشان هه‌ستان بۆ جه‌نگی دو‌ژمن نه‌وه‌نده‌ی پێنه‌چوو به‌ شه‌هیدی هینایانه‌وه خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ) فه‌رمووی: ئه‌مه خۆیه‌تی؟ ووتیان به‌ئێ: فه‌رمووی: (صدق الله فصدقه) واته: له‌گه‌ڵ خوادا راستی کرد و خوداش راستی بۆ هینایه‌ پێش پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ) به‌ جبه‌که‌ی خۆی کفنی کرد پاشان هینایه‌ به‌رده‌می و نوێزی له‌سه‌ر کرد و یه‌کێ له‌ دوعاگانیشی ئه‌وه بوو(اللهم هذا عبدك خرج مهاجرا في سبيلك قتيل شهيدا وانا عليه شهيد))

واته: فه‌رمووی:خوایه ئه‌مه به‌نده‌ی خۆته و له‌پێناوی تۆدا کۆچی کردووه وه به‌ شه‌هیدی سه‌ری ناومه‌ته‌وه و منیش له‌ سه‌ری شاهێدم.

۳۸۸. ﴿چىرۆك و بەسەرھاتى مسولمان بوونى غەبدوللانى ذوالبجادين لە

خزمەتى پېغەمبەرى خودا﴾ (ﷺ)

محمىدى كورى سەئىد دەلىت: (ذوالبجادين) ھەتيويكى نەداربوو باوكى مردو ھىچى بۇ بەجىنەھىشت بوو مامى بوە كەفلىلى بەختوگرىنى تاوگىو بېرىك حالى باش بوو كە پېغەمبەرى خودا(ﷺ) ھاتە مەدىنە (ذوالبجادين) دەرونى تامەزىرى ئىسلام بوو لەبەر مامىشى نەدەوئرا باسى بىكات ھەتا سالان و چەند غەزايەك تېپەرىن ئىنجا بە مامى ووت: مامە من دەمىكە چاوەرىم بەلكو مسولمان بىت بەلام واديارە تۇ موھەممەت ناوئىت دەى مۇئەت بىدە من بامسولمان بەم مامى ووتى: سوئند بەخوا ئەگەر شوئىن موھەممەد بىكەوئىت ھەرچىيەكى بېمداوئىت لىت ئەسەنمەو ھەتا جەلەكانىشت ئەوئىش ووتى: دەى سوئند بەخوا من شوئىنى موھەممەد كەوتووم و بەرد پەرىستىم واز لىئەئناو ھەمەش لە دەستمايە ھانى بېبە، ئەوئىش ھەموو شتەكانى لىسەندەو و جەلەكانىشى لەبەرىدا دامالى، ئەوئىش ھات بۇلاى دايكى پارچە بجادىكى بە دووبەش بۇ برى يەككىيانى كىردە شەروال واتە: نىوانى ناوك و ئەزىزى پىداپۇشى و ئەوئىشيانى دا بەسەر شان و ملیدا وە پاشان ھات بۇ مەدىنە لە بورھان كە كىيۆكە لەلاى راستى تېپەربوونە لە مەدىنەو ھەمەكە دەمەو بەيان لە مزگەوت راكشا پېغەمبەرى خودا(ﷺ) بەيانىان لە خەلكى ورد دەبوئەو ھەمەكە تەماشى دەكرد ئەوئىش تا بزائى غەرىب و كەسى نەناسراو دەرنەكەوتووم، دەبىنىت عبدالله لەوئىيە پەرسى (من انت؟) واتە: تۇ كىيىت؟ ئەوئىش ناوى خۇى پىووت و پىشى ووت: كە مسولمانە وە ناوى عبدول العزى بوو، پېغەمبەرى خودا(ﷺ) پىشى فەرموو: تۇ عبدالله ى خاوەنى دوو بجادى پاشان فەرموو: ((انزل منى قريبا)) واتە لە نىزىك مەو ھەمەكە، ئەوئىش زۆر لەگەئىدا لەمىوانەكانى دەمايەو ھەتا وای لىئەت قورئانىكى زۆرى خوئندو لەبەرىكرد.^{۳۷۰}

٣٨٩. چیرۆک و بەسەرھاتی طلیحە ی کوری خویلید کە ناسراوە بە هەلگەراوەی تۆبەکار

(طلیحە) ناوی طلیحە ی کوری خویلیدی کوری نوڤلی ئەسەدیە ھاوێلی پێغه مێردی خودا (ﷺ) و کەسیکە لە نازیەتیدا بە نموونە دەھێنرێتەو، لە بەنی ئەسەدە کە یەکیکە لەو تیرانە ی لە نێوان نەجد و فورات دا نیشتەجێبوون سالی نوێ کۆچی شاندی بەنە ی ئەسەد کە (طلیحە) شیان لە ناودابوو ھاتنە مەدینە تا لەسەر دەستی پێغه مێردی خودا (ﷺ) نیسلام بوونی خۆیان رابگەپەنن (طلیحە) مسوڵمان بوو بەلام دواتر لە دین ھەلگەرایەو بەو دەش ستمی لەخۆی کرد و لە (نجد) بانگەوازی پێغه مێردی کرد چەند رووبەر و بوونە و مێھەکی لەگەڵ مسوڵماناندا ھەبوو کە تیایدا شکستی ھێناو سەر شۆر بوو ئەو بوو پێش و فاتی پێغه مێردی خودا (ﷺ) نازاوە سەری کێشاو کە (طلیحە) یەکی بوو لەوانە ی دەستیان تیا دا بوو ئەو مەبوو (خیال) ی برای نار دە لای پێغه مێردی خودا (ﷺ) تا ھەوایی ئەو ی پێدات ئەمیش وەکو ئەو بووتە پێغه مێردو بانگی بکات بۆ واز ھێنانی لە دوز مانیەتی کردن و ئاشت ببنەو ئەم جۆرە پەخشانانە ی ئەوتەو (والحمام والیمام ، والصر و الصرام، قد صمن قبلکم بأعوام، لیبلغن ملکنا العراق والشام) واتە: بەئێوە کو تر بازووری کە جۆرە بالدارێکە نازا و پالەوان چەندین سال پێش ئێوە بەرپۆزوو بوون تا بگەنە عێراق و شامی موڵکمان. پێغه مێردی خودا (ﷺ) ززاری کوری ازووری ئەسەدی نارد تا رووبەر ووی طلیحە ببنەو ئەو بوو (ضرار) طلیحە توشی ترس کرد مسوڵمانان لە زیاد بووندا بوون. ھەرچی کۆمەلەکی طلیحە ش بوو کە میان دەکرد تا وەکو چرار شمشیر مەکی بۆ ھێنایەو بەروودا بەلام طلیحە خۆی ئی لادا ئەو مەبوو طلیحە شەر کەریکی ناوازمبوو لە ھیزدا ئەو ی قۆستەو ووتی: کە چەک کاری تێناکات و لەو ماو مێدا پێغه مێردی خودا (ﷺ) وە فاتی کردو خەلکی لای (ضرار) یان چۆل کردو لە دەوری طلیحە کۆبونەو ھەرچی ضرار و ئەوانە ی لەگەڵیدا مابوونەو لە دەستی طلیحە خۆیان رزگار کرد، نینجا مەترسی طلیحە بۆ سەر مسوڵمانان زیادیکرد لەبەر ئەو پێشەوا خەلیفە ئەبوبەکر چەند لیوایەکی نامادەکرد بۆ شەرکردن لەگەڵ ھەلگەراوەکاندا و خالیدی کوری وەلیدی لەگەڵ پێنج ھزار سەربازدا نارد بۆ طلیحە و لەگەڵ طلیحە بەیەک گەشتن کە سوپاکە ی زیاتریو لە سوپاکە ی خالید طلیحە لە مال دانیشتیو شەریش لە ھەوشە ی مائەکەیدا ھەلگیرسابو ئەو بوو (عیینە ی کوری حصن) زوو زوو لەنیوان طلیحە و

سوپا كەيدا دەھات و دەچوو لىي دىمېرسى جېرىل نەھاتە لات؟ ئەوئىش ئەيووت نەخىر شەرىش بەردەوام بوو خەرىك بوو شىكىستان ئەھىنا و لە كۆتايدا ئىدىيەى كەوا سىروشتى بۆ دابەزىوھ و پىي ئەلئىت: (ان لك رحا كرحاة، وحديثا لاتنساه) واتە تۆيش دەستھارىكت ھەپە ھاوشىوھى ئەو وەفەرمايشىكت ھەپە كەلەبىرى ناكەيت (عينة) خىرا ھاوارى كەد لە خەلكەكە ووتى: ئەوھ سوئىند بەخو درۆزنە لەبەرئەوھ برون و ھەلپىن طليحە ش پاش شىكىست ھىنانى دانى نا بە درۆكەيداو خىزانەكەى ھەلگىرت و بەسوارى ئەسپەكەى رايان كەردوو ووتى: ھەركامتان توانى وەك من با مال و خىزانەكەى رزگار بىكات و رابىكات شەر لەسەر رەچەلەكتان بىكەن ھەرچى ئاينىشە شەرى لەسەر نەكەن واتە: مەبەستى لەوھ بوو كە طليحە پىي راگەياندىبوون چونكە ووجودى نەبوو. طليحە بۆخۆى رىكىخستبوو بەوجودە رايكەد بۆ شام و جەنگەكەى كۆتاي پىھات طليحە لە شام خۆى گەياندە (ال جفنه) غەسانى،^{۳۷۶} لەوئىدا بەخۇيدا چوھوھو ھاتەوھ باوھى ئاينى راست و دروست و پاك و پەر بەرەكەتى ئىسلام و چوھ دەرەوھ بۆ عەمرە ئەوھ بوو كە بەلای مەدىنەدا تىپەربوو لەرىي مەككەدا بە ئەبوبەكرى صدىق خوالىي رازىيىيان ووت: ئەوھ طليحە يە فەرمووى: چى لىبىكەم وازى لىيىنن ئەو خوا رىنمونى كەردووھ بۆ ئىسلام طليحە لە شام ماپەوھ تا ئەبوبەكر خوالىي رازىيىيت. وەھاتى كەد ئەوھبوو ئەبوبەكر رىگىر كەردبوو لەوانەى پىشتر لە ئىسلام ھەلگەرابوونەوھ لە ناو سوپادابىن و بەشدارى (فتوحات) بىكەن بۆيە طليحە لە مالى خۇيدا ماپەوھ پاشان پىشەوا عومەرى كورى خەتاب. خوالىي رازىيىيت. رىگەى پىدان بە مەرحىك سەر كەردايەتايان پىنەسپىرئىت طليحە ھات بەيەعت بە عومەر بىدات ئەو ووت و وىژە لەنىوانياندا روويدا، عومەر ووتى: بە طليحە تۆ بكوژى عكاشمەى كورى محصنى پىاو چاكىت لەگەل ئابىتى (افرم) دا سوئىند بەخو ھەرگىز خۆشم ناوئىت ئەوھبوو طليحە كەسىكى قەسە ئامادەبوو ووتى: ئەى ئەمىرى باومەرداران ئەوان دوو پىياون خوا لەسەر دەستى من رىزى لىنان و منى سەر شۆر نەكەد بە دەستى ئەوان وە خەلكىش لەگەل بوونى پىشەنەى خراپىش ئەكرىت رىك بىكەون خەلىفە عومەرىش قەسەكانى بەدل بوو و لىي رازى بوو پىغەمبەرى خودا (ﷺ) لە فەرموودەپەكدا فەرموويەتى:-

((يضحك الله الى رجلين قتل احدهما الاخر، يدخلان الجنة، يقاتل هذا في سبيل الله فيقتل، ثم يتوب الله على القاتل فيسلم، فيقاتل في سبيل الله فيستشهد) رواه البخارى ومسلم.

^{۳۷۶} (سير اعلام النبلاء (۱/۳۱۷) البدايه والنهايه (۵/۱۹۶).

واتە خۆی پەرورمەردگار بە دەم دوو پیاووە پێدەکەنێ کە یەکیکیان نەوێ دیکە ی کوشتووە
دەچنە بەهەشتەو یە کە میان: کە لە پێناوی خوادا جەنگاوە کوژراوە پاشان لە بکوژمکە ی
خۆش دەبێت و موسوڵمان دەبێت و نەویش لە پێناوی خوادا دەجەنگێت و شەھید دەبێت.....

نەوە بوو طلیحە چوێ ژێر ئالای ئیسلام وەك خەباتکاریك لە پێناوی خوادا سالی چوار دە ی
کۆچی لەگەڵ سوپای سەعدی کوری ئەبو و مقاص دا بو ژگار کردنی عێراق کەوتە رێ سوپای
موسوڵمانان زیاد لە سی هەزار جەنگاوەر بوون کە سی هەزاریان لە بەنی ئەسەد بوون و
طلیحە یەکیك بوو لەوان سەرکردایەتی نە دەکردن هەرچی سوپای فارسەکانە خۆی دەدا لە
سەدو بیست هەزار سەعد حەزی کرد سەرەتا قەرەوێکی پشکنین بنێرێت و یەکیك لە
سوپاکە ی فارس دیل بکات تا وەکو هەوالی لێوەرگرێت، ئەو بوو بۆ ئەم جوړە کارانەش کەسانی
شیاوو زۆر بە جەرگ و لێهاتوونە بوا یە هەتیان دەبژارد ئەو بوو (عەر کوری معد) ی لەگەڵ
چوار کەسدا بە جیا نارد طلیحە شی بە تەنها نارد و هەرچی عەر و هاو ئەکانی هەرکە بینیان
سوپای فارسەکان لە قادسیە نزیک دەبنەوێ گەرانەو، بە ئەم طلیحە بە تەنها رۆشت تا لە
شەودا بە دزیەوێ چووێ ناو سەربازگەکە ی رۆستەم و مایەوێ و چاودێری سوپاکە ی دەکرد لە
کۆتایی شەودا ئەسپێکی بە دل بوو بە شمشیرمکە ی کە مەندەکە ی بری و بو ی دەرچوو ئەو بوو
ناگر پەرستەکان هەستیان پێکرد و بە داویدا رۆشتن بە ئەم پێی نەگەشتن، پیاوێکیان نەبێت
کە لە طلیحە نزیک بویەوێ و رەمەکە ی بۆ هەڵدا لە دواوە بە ئەم طلیحە خۆی لێلادا و نەپێکا
هەرچی سوارمکە ی بەردەم طلیحە ی گرت بە ئەم طلیحە دەستپێشخەری کرد و رەمەکە ی زوتر بۆ
هاویش و کوشتی، ئەم جارە یەکیکی تر شوینی کەوت ئەویش هەر وەك ئەو تر بە دەستی
طلیحە کوژراو یەکیکی تریش کە شوینی کەوت طلیحە دیلی کرد و لەگەڵ خۆی راپێچی کردو
دایە دەست سەعدی کوری ئەبی وە مقاص- خوا لێی رازا بێت- رۆستەم بە خۆی و فیلەکانیەوێ
هات و شەپ هەلگیرسا طلیحە یەکیك بوو لەوانی ووتاری بۆ سوپای ی موسوڵمانان دەدا و
ئەو پەری هیمەت و کۆشی دەکرد بە گەنگترین کار هەڵدەستا ئەویش هێرشی کردنە سە فیلەکان
بوو جێدەستی خۆی وەك پالەوان دیاری کرد ئەو بوو خەلیفە عومەری کوری خەتاب- خوا
لێی رازی بێت- چوار شمشیر و چوار ئەسپی نارد بۆ سەعدی کوری ئەبی و مقاص وەك خەلات

بۆ پالەوانانی سوپا طلیحەش شەپۆریکی لەوانە بەرکەوت وە لە جەنگێکی تردا کە لە جەلەولا رویدا دیسان طلیحە پالەوانی جەنگەکە بوو، لە جەنگی نەهاوەندیشتا فارسەکان: ژمارەیهکی یەكجار زۆر سەربازیان کۆکردبوو بۆ ڕوو بە ڕوو بۆنەوی موسوڵمانان ئەومبوو خەلیفە عومەری کۆری خەتاب نەعمانی مەقنە بە سی هەزار جەنگاومرەو بۆ ناردن و فەرمانی کرد کە لەگەڵ هەریەکە لە طلیحە و عمری کۆری مەعدی یەکرێب و عمری کۆری سەلەمەیدا ڕاویژ بکات ئەومبوو نەعمانی وەک پێش قەرەوێکی پشکنین ناردنی و هەریەکەیان لە ڕێگەیەگەوێ پوێشتن ئەو دوانە عمری کۆری مەعد یەکرێب و عمری کۆری ئەبی سەلەمە هەروا گەرانەوێ هێچیان پێنەکرا طلیحە ش بەتەنها (١٣٠) کم پوێشت تا گەیشته نەهاوەندوو لەوێ ئەوێ ویستی بۆی دەرکەوت. پاشان گەراپەوێ ئەومبوو کە ماوێهکی زۆر دیار نەما، موسوڵمانان وایان گومان برد کە دووبارە هەلگەراوێتەوێ لە ناوین. بەلام هەرکە بینیان وا گەراپەوێ دەستیان بە الله اکبر کرد، ئەویش هەرجی بینی بووی گێراپەوێ بۆ نەعمان هەردوو کۆمەلە بەیەک گەیشتن ئەو ڕۆژە. طلیحە گەورەترین شەری کردوو بەهەزار سوارچاک هەژماردەکرا هەروەک خاومنی (الطبق الطبقات)،^{٣٧٧} باسی دەکات ئەو ڕۆژە نەعمان خوالیی رازیبیت شەهید کراو طلیحە ش خوا لێی رازیبیت پاش ئەوێ کارگەلێکی بە سوپای فارس کرد شەهید کرا، پێشەوا زەهەبی دەلێت: طلیحە - خوالیی رازیبیت - رۆژی نەهاوەند ئەرکی خۆی جێبەجێکرد بەزێادەوێ و پاشان شەهید بوو.

^{٣٧٧} (موجمەدی کۆری سەعد لە (الطبقات) داو لە (الطبقة) (الرابعة من الصحابة) دا باسی طلیحە ی کردووێ دەلێت: لە نازایەتی و بەرجاو رونیدا لە جێی هەزار یار بوو لە جەنگدا، البداة/٥/ ١٩٦

٣٩٠. ﴿پىغەمبەرى خودا﴾ (ﷺ) ۋە ۋەسفى (ذول بىجادىن) ى كرد بە تۆبەكار ﴿

لە عوقبەى كورى عامرەوہ — خوالىي رازىبىت دەلىت: پىغەمبەرى خودا (ﷺ) بە پىاويك كە بە (ذول بىجادىن) ناودەبرا فەرمووى: (انە اواه) واتە : كەسىك زۆر ئاھ و ھەناسە ھەلبىكىشيت و پەريشان بىت لەبەر ئەوہى بە بەسەر كەردنەوہى قورئان زۆر يادى خواى دەكردوو لە دوعا كەردندا دەنگى بەرز دەكردەوہ لە (الادرع) ھوہ دەلىت : پاسەوانىم بۇ پىغەمبەرى خودا (ﷺ) شەويك بۇ كارىكى خۆى چوۋە دەرەوہ منى بىنى دەستى گرتەم و رۇشتىن لەرگا بە پىاويك كەشتىن نوپىزى دەكرد و بە دەنگى بەرز قورئانى دەخويند پىغەمبەرى خودا (ﷺ) پىي ووت : ((عسى ان يكون مرائيا)) واتە : ئەشى رىاباز بىت دەلىت منىش ووتەم: ئەى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) نوپىز دەكات و دەنگى بۇ قورئان خويند بەرز دەكاتەوہ ؟ دەلىت : پىغەمبەرى خودا (ﷺ) دەستى بەردام و پاشان فەرمووى: ((انكم لن تنال و هذا الامر بالغالبة)) واتە ئىۋە ئەم ناينە بەسەر يەكتەبوندا زالبوون بەدەست ناھىتن. پاشان شەويكى تر چوۋە دەرەوہ منىش پاسەوانىم دەكرد, دەستى گرتەم و بەلاى پىاويكدا تىپەرىن دەنگى بۇ قورئان خويند بەرز كەردبۇۋە.

ووتەم: ئەشى كەسىكى رىاباز بىت, پىغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرمووى: ((كلا انە اواب)) نەخىر بەلگو ئەوہ كەسىكە زۆر دەگەرئەوہ بۇلاى پەرۋەردگارى و داۋاى لىخۇش بوونى لىدەكات سەيرم كەرد دەبينم عبداللى كورى (ذول البىجادىنە).^{٣٧٨}

^{٣٧٨} (ھە يە مى دەلىت: احمد گىزاۋىيەوہ پىاوانى فەرمودە كە سەحىحن (الجمع) بە ژمارە (١٥٩٨٢)).

۳۹۱. چىرۆكى نوسەيىبەى كچى كەعب و خوشەويستىيە بىسنوورەكەى بۇ

پىغەمبەرى خودا (ﷺ)

نوسەيىبە كچى كەعبى ئەنصارىيە - خوالىي رازىبىت - براگەى عبداللەى كورى كەعبى مازنىيە كەيەككە لەوانەى بەشدارى جەنگى بەدرىان كىردوو، ھەرھە عبدالرحمەن ى براى لەوانەبوو كە ھەمىشە چاۋ بەفرمىسك بوو لەترسى پەرۋەردىگارى. ئوم ەمارەشيان پىۋوتوۋە واتە: بەنوسەيىبەى كچى كەعب لەشەۋى ەقەبەدا بەشداربوۋە، ھەرۋەھا لە ئوحد و خودەيىبەو حونەين و يەمامەدا بەشداربوۋە، ئافرىقى تىكۆشەرىۋە لەشەردا كارگەلىكى ئەنجامداۋە ھەرۋەك لە غەزادا دىستى براۋە،^{۳۷۹} خاتوو نوسەيىبە لەگەل ھاۋسەرەكەى غەزىيەى كورى ەمرو ھەردو كورەكەيدا بەشدارى ئوحدىان كىردوو، لەشەردا بۇ ئاۋدان بە جەنگامرەكان چوبو كوندەيەكى پىۋو ئەيگىراۋ لەگەل ئەۋەشدا شەرىشى دەكردو لە دوانزە لاۋە برىندار كرا پىغەمبەرى خودا (ﷺ) دىفەرەمو: (لقام نىبە بنت كعب اليوم، ى يوم احد، خير من مقام فلان و فلان) واتە: جىگەى نوسەيىبەى كچى كەعب لەم پۇژەدا واتە: لەپۇژى ئوحدو لە جىگەى فلان و فلان باشترە لەو پۇژەدا نوسەيىبە. خوا لىي پازى بىت. بە تونترىن شىۋە دىجەنگاۋ جەلەكانى بە كەمەرىۋە توند كىردبوو تا سىانزە جارى برىندار كرا خەمرەى كورى سەئىدى مازنى باسى نەنكى دەكرد لە ئوحدو يەشدارى كىردبوو بۇى گىرابوۋە كە چاۋى بە ئىيىن و قومىشە كەۋت كە بە شمشىردەيدا لە دەمارى مىلى نوسەيىبە كە ئەمە كەۋرەترىن برىنى بوو يەك سالى تەۋاۋ تىمارى دەكرد پاشان بانگەۋازى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ھاۋارى كىرد بچن بۇ لى (حمراۋ الاسد) نوسەيىبەش جەلەكانى توند كىردەۋە ھەرچەندى دەكرد خويىنى برىنەكەى نە دىگىر سايەۋە - پەزەى خۋاى لىبىت ئوم ەمارە دەلىت پۇژى ئوحد بىنىم پىغەمبەرى خودا (ﷺ) بە تەنھا ماۋە چەند كەسىكى كەم نەبى لە دەۋرى بوون كە ژامرىان لە دە كەس تىپەرى نەدەكرد من و كورەكانم و ھاۋسەرەكەم لە دەۋرو بەرى ماينەۋە پارىزگاريمان لىدەكرد لە كاتىكدا خەلكى بە شاۋى تىدەپەرىن پىغەمبەرى

خودا(ﷺ) منی بینی که قه ئه ئانم پینه بوو کابرایه کیش له و لوه خه ریک بوو هه لدهات قه ئه ئانیکی به دهسته وه بوو پئی فه رموو قه ئه ئانه که ت بده به که سیک شهر بکات نه ویش قه ئه ئانه که ی داناو منیش هه ئم گرت به رده وام پیغه مبه ری خودا(ﷺ) پیده پاراست نای له و رۆژه نه سب سواره کان که خالیدی کوری وه لید پش موسو ئن بوونی سه رگرده یان بوو بیان پیکردین خو ئه گهر وه ک ئیمه به پیاده شه پیان بکرایه نه واه به یارمه تی خوا تیکمان ده شکاندن نه وه بوو کابرایه ک به سه ر نه سه به که یه وه به ره و رووم هاتوو ویستی لیئا منیش به قه ئه ئانه که م ریکریم لیکرد و نه یه توانی هیج بکات و پشی هه لکرد عورقوب دای له نه سه به که ی نه ویش له سه ری که وته خواره وه پیغه مبه ری خودا(ﷺ) هاواری کرد (یا ابن ام عماره، امک امک) واتا نه ی کوری نوم عوماره دایکت دایکت ده ئیت : کورپه که شم یارمه تیدام تا کابرام کوشت عه بدو لای که ری زهیدی کوری نوم عه ماره ده ئیت : نه و رۆژه بریندار کرام و خوینی برینه که م نه نه و مستایه وه پیغه مبه ری خودا(ﷺ) فه رموو برینه که ت به سه ته دایکم هات بو لام و برینه که ی بو به ستم و پیغه مبه ری خودا(ﷺ) فه رموو : (انهض بني، فضارب القوم) واتا هه ئسه کورم لییانبه و، به رده وام ده یفه رموو نه وه ی تو به رگی ده گری کئ هه یه به رگی بگری نه ی نوم عه ماره، نوم عه ماره ده ئیت نه و کابرایه ی که له کورپه که می دابوو هات به ره و روومان پیغه مبه ری خودا(ﷺ) فه رممی (هذا ضارب ابنك) واته نه و به و بو له کورپه که تی دا ده ئیت: منیش ریکام پیکرت و له لاقیمدا و به سه ر وو ئاخه که یه وه که وته خواره وه پیغه مبه ری خودا(ﷺ) زه رده خنه یه کی کرد تا کاکیلیم بینی فه رموو : (الحمد لله الذي ظفرك) واتا سوپاس بو نه و خواجه ی سه ری خستیت وه پیغه مبه ری خودا(ﷺ) سه یری برینه که ی نوم عه ماره ی ده کرد و به کورپه که ی ده فه رموو : (امك امك اعصب جرحها اللهم اجعلهم رفقاني في الجنة) واتا دایکت دایکت برینه که ی بو به سه ته نه ی په رومردگار بیانکه به هاوه ئم له به هه شتا نوم عه ماره ده ئیت و وتم ئیتر هیج باکم نیه له دنیا هه رچیم به سه ر بیت.^{٣٨٠}

پاش ئه و مێش که پێغه مبهری خودا (ﷺ) ومفاتى کرد و به رهو رحمهتى پهروهردگارى رۆشت، ئوم عه مماره بهردهوام بوو له تیکۆشان له پیناو ئاینه کهیدا و به ومقابوو بۆى تا دوا هه مین هه ناسه ی له موحه مبهدى کورى په حیاى کورى هه بانه وه ده ئیت : ئوم عه مماره له ئو خوددا له دوانزه لاوه بریندار کراو له رۆژى په مامه دا ده ستى به ری و هه ر لهو رۆژهدا جگه له ده ستى له پانزه لاوه بریندار کرا ئه وه بوو به بریندارى هاته مه دینه بینرا که ئه بویه کر — ره زای خواى لی بییت — له و کاته دا که پێشه وای مسو ئمانان بوو ، سه ردانی ده کردوو هه و ال پرسی لی ده کرد.

حبیبی کورى زهید که موسه یله مه ی درۆزن له ت و په تی کرد کورى ئوم عه مماره بوو پاش گه شتیکی موباره کی پر له به ره کمه کاتى ئه وه هات بوو ئه وه جه سه ته مانده و وه خه باتکاره بگاته ئه وه مه نزه ی که پهروهردگار په میمانی پێدا بوو. ئه وه بوو فه رمانى خواى پهروهردگارى به جیهیناو رۆحى پاکی بۆ ئه وه جیهی فره ی. که پهروهردگار ده فه رموو ییت : ((فى مقعد صدق عند ملک مقتدر)). سوره القمر ایه ٥٥.

واته : ((له نشینگه یه کی په سندان لای پاشایه کی به ده سه لاتی توانا)) ده سا خو شى له خو ت ئه ی ئوم عه مماره.

٣٨٢

٣٨١ (ابن سعد ٨/٤١٦).

٣٨٢ (البدایة والنهاية ٨/٥).

٣٩٢. ﴿جبريل (سەلامى خۋاى لىبىت) ۋەلامى سەلامەكەى عبدالله ى كورى

عەمر كورى عاص ى دايەۋە﴾

لە عبدالله ى كورى عەمر كورى عاصەۋە دەئىت : رۇزىكىان لەگەل پېغەمبەرى خودا(ﷺ)
لە مائىان بووم فەرموۋى: ((هل تدرى من معنا في البيت؟)) واتە : دەزانى ئىستا كىمان لەم
جىيەدا لەگەل دايە ؟ پىرسىم : كى ئەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ)؟ فەرموۋى : ((جبريل "سەلامى
خۋاى لىبىت" ۋوتم :سەلام و رەحمەتى خوات لەسەرئىت ئەى جبريل))
پېغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرموۋى : ((انه قد رد عليك السلام)) واتە : جبريل جوابى
سەلامەكەتى دايەۋە. ٣٨٣

٣٩٣- ﴿نەبو(غزە)ى شاعىر پاشگەزبۇۋە لەۋ بەئىنەى كە دابوۋى بە

پېغەمبەرى خودا (ﷺ)﴾

لە (حمراء الاسد) پېغەمبەرى خودا(ﷺ)نەبو (غزە)ى شاعىرى كەۋتەۋە بەردەست , كە
لەگەل سوپاى كافرەكان ھاتبوو بۇ جەنگى ئوحد لەكاتىكدا كە ئەۋ كەسە پېغەمبەرى
خودا(ﷺ) لە غەزاي بەردا چاكەى لەگەلدا كىردبوو, بەرىدا بوو لەدۋاى ئەۋەى كە بەئىنى
دابوو كە بە ھىچ شىۋىمەك جارىكى تر بە ھۇنراۋەكانى خەلك ھان نەدات دۇى پېغەمبەرى
خودا(ﷺ) و لە دۇى موسولمانان نەجەنگىت, پېغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمانىدا بە كۈشتى
ئەۋىش ۋوتى: ئەى موحەممەد چاكەم لەگەلدا بكەو وازم لىبەئىنە لەبەر خاترى كچەكانە, ۋە
پەيمانەت دەدەمى كە جارىكى تر پەيمان ناشكىنم ۋەك ئەۋەى كە شكەندم پېغەمبەرى
خودا(ﷺ) فەرموۋى: ((نا به خوا بهرت نادم تا هم جارمى بجيتەۋە بۇ مەككەۋ دەست بە
سەئىلدا بەئىت ۋ بلىت فەئىلم لە موحەممەد كىرد؟دووجار چونكە مروۋى پروادار دووجار لە
كونىكەۋە ناگەزىت فەرموۋى: ((بىدە لەملى ئەى زوبەپر،^{٣٨٤} ئەۋىش لە مىلى داۋ تۆلەى
پەيمان شكىنەكەى ۋەرگرت.....

^{٣٨٣} (حديث: حسن رواه (الطبراني) المجمع (١٥٩٠٤)).

^{٣٨٤} (رواية البيهقي في السنن الكبرى) كتاب السر/باب مايفعله بالرجال البالغين منهم ٦٥/٩ وأصل الحديث: في الصحيحين.

٣٩٤. ﴿کەعبی کوری زوھەیری کوری ئەبو سەلما بەتەوہەکاری و مسوڵمانی

ھاتە خزمەتی پێغەمبەری خودا﴾ ﷺ ﴿

کەعبی کوری زوھەیر یەكێك بوو لەوانەى كە زۆرێك ھەجووی پێغەمبەری خودا ﷺ کردبوو و ئەویش خوینی ئەوەی ھەلەل کردبوو جا کاتێك كە پێغەمبەری خودا ﷺ لە طانیف گەراپەوھ کەعبی کوری زوھەیر كە خویش و باوکیشی شاعیر بوون دنیای لیھاتیوۆھ یەك و نەیدەزانی خۆی لەکوێ ھەشار بەدات ئەوھ بوو بوجەیری بۆی ھەلەل تا بە تەوہە کاری و مسوڵمانبوونەوھ بێتە خزمەتی پێغەمبەری خودا ﷺ، ئەگینا دواى بۆخۆی گیر دەخوات ئەوھ بوو لە ستایشی پێغەمبەری خودا قەصیدە بەناوبانگەكەى (باند سعادى رێكخست و ھاتە مەدینە و كە پێغەمبەری خودا ﷺ) لە نوێزى بەیانى بۆوھ كەعب ھاتە خزمەتی و لەبەردەمیدا دانیشت و دەستی خستە ناو دەستی و پێغەمبەری خودا ﷺ) نەیدەناسى و ووتى : كەعبی کوری زوھەیر بەتۆبەو مسوڵمانیەتی ھاتە خزمەت و داوای ئەمانەت لیئەكات نایا لێى و مەرگرت؟ پیاویكى ئەنصاری ھەلێ کوتایە سەرى و ووتى : ئەى پێغەمبەری خودا ﷺ) لێم گەڕێ بۆ دۆژمنى خوا تا لەملى بەدەم ھەرمووی: ((دعە عنك فقد جاء تائباً نازعاً)).

واتە: وازی لیبێتە بە تەوہەکاری وگۆلدانەوھ ھاتووھ پاشان قەصیدەكەى ووت : ئەلێن كە ئەو قەصیدەى بە سەر پێغەمبەری خودا ﷺ) دا ئەلێت، عەباكەى سەرشانى خۆى ئەدا پێى كە ئەوھ بوو پاشان كەوتە دەست خەلیفەكان.^{٣٨٥}

^{٣٨٥} (قە سەلە لانی لە (المواھب) دا ٧٠/٣ و تۆبەتی لەریوایەتی ئەبوبەكری كوری ئەلباریدا ھاتووھ كە كاتى ئەگاتە ئەو دێرە:

مھند من سیرف اللھ مسلول

إن الرسول لنور يستضاء به

پێغەمبەری خودا ﷺ) بۆردەیکى لەبەردابو ھەلێدا بۆى و مەعاویدە ھەزارى پێدا بەلام كەعب ووتى ئیشارى ھێچ كەسێك ناکەم بۆ كراسى پێغەمبەری خودا ﷺ) کاتێك كەعب كۆچى دواى کرد مەعاویدە بیست ھزار درھەمى بۆ وەرەسەكەى ناردوو بۆردەكەى لیئەرگرتن جا ئەو بۆردەى ئەوہە كە لەلای سولتانەكانە.

۳۹۵. ﴿سەد و چل ھەزار مەلانىكە دابەزىن بۇ نوپۇز كۆردن لەسەر جەنازەگەى

معاويەى كۆرى معاويەى موزەنى﴾

لە ھەرمودەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) جەخت كراوەتەو لەسەر گەورمىي و بەرمگەتى سوپەتى (ئىخلاص) بۇ نمونە : پياويك گوئي لە پياويكى تر دەبىت (قل هو الله احد) زۆر دووبارە دەكاتەو دەيت بۇ لاى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) و باسى ئەو پياوۋى بۇ دەكات، پېغەمبەرى خودا(ﷺ) لە وەلامى دا ھەرمووى : بەو خوايەى گيانى منى بە دەستە (قل هو الله احد) يەك لەسەر سېى قورئانە بوخارى گىراويەتيەو جارېكى دىكەش پېغەمبەرى خودا(ﷺ) سريەك دەنيرى و پياويك دەكاتە سەركردميان ئەويش كاتيك پيش نوپۇزيان بۇ دەكا لە كۆتايى قورئان خويناكەنىدا (قل هو الله احد) دەخوينى دېنەو لاى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) باسى دەكەن، كە ئەو پياوۋە (قل هو الله احد) ى زۆر دەخوينىت ئەويش ھەرمووى لىي بېرسن بزائن بۇوا دەكات ؟ كە لىيان پەرسى ووتى : ئەو سووپەتە سىقاتى خواى مېھربانى تيايە و من ھەز دەكەم بىخوينم و خۆشم دەوى پېغەمبەرى خوداش (ﷺ) ھەرمووى : ھەوالى بدەنى كە خوا خۆشى دەوى ، موسليم و نەسائى گىراويانەتەو . معاويەى كۆرى معاويەى موزەنى ھاوۋەلىك بوو ديار نەبوو ئەوۋى پەلەى بەرزى ئەوۋى دەرخت رۆزى مردنەگەى بوو ئەوۋش بەسرھاتەكەيەتى ئەو ھاوۋەلە – خوا لىي رازى بىت – لەگەل پېغەمبەرى خودا(ﷺ) بەشدارى غەزاي كردوۋە و گوپرايەل و دامەزراو بووۋ لە رۆزى غەزاي تەبوكدە توشى گرانەتايەكى قورس دەبىت و چى ھەولى چارەسەرى بۇ ئەدەن چارەسەر نابى بۇيە پېغەمبەرى خودا (ﷺ) ھەرمانى پېدەدات كە لە مەدينە بىمىنيتەو پاش ماومەك بەر لەوۋى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) بگەپتەو معاويە وەفات دەكات ھەر ئەو شەوۋە جىرىل – سەلامى خواى لىبىت- دەچىتە لاى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) لە خىمەكەيدا ھەوالى دەداتى كە معاويە وەفاتى كردوۋە و ھەرمووى : وەرە لە دەرەۋى خىمەكە نوپۇزى (غائب)ى لەسەر بگە چونكە دوو رېز مەلانىكەت لە ئاسمانەو دابەزىون كە ھەر رېزەى ھەفتا ھەزار مەلانىكەتە و چاۋەپى تۆن ئىمامەتيان بۇ

بکەیت و ئەوانیش دمیانهوێت نوێژی (غائب) ی لەسەر بکەن پیغمبەری خودا(ﷺ)
فەرمووی: باشە بە چی گەشتۆتە ئەو پلەیه؟

جبریل-سەلامی خۆی لێبێت- فەرمووی: ئەو پیاووە سورمیی(قل هو الله أحد))ی زۆر خۆش
ئەویست و هەمیشە ئەویوت ئەو سورمە سیفاتی خۆی پەروردارگی تیاپە.^{٣٨٦}

٣٩٦. ﴿عەبدوللای (ذو البجادين) بەختەوهری راستەقینهی دەستکەوت﴾

(ذو البجادين) لەگەڵ پیغمبەری خودا(ﷺ) بەرێکەوت بۆ غەزای تەبووک و لەوی و وفاتی
کرد عبدالله ی کوری مەسعود چیرۆکی وفاتی دەگیرێتەو و دەئیت : ناوەرستی شەو هەستام و
کاتی لەگەڵ پیغمبەری خودا(ﷺ) لە تەبووک بووین لەلای سەربازگەکەو هەم شەخەتیکم چاو
پێکەوت بە داگیرساوی بەرەو شوێنەکە چووم دەبینم پیغمبەری خودا(ﷺ) و ئەبوبەکر و
عومەر -خوالیان رازیبێت-

- لەوێن و عبدالله ی (ذو البجادين) وفاتی کردوو و خەریکن گۆری بۆ هەڵدەگەنن و
پیغمبەری خودا(ﷺ) لەناو گۆرەکەیداو ئەبوبەکر و عومەریش خوالیان رازیبێت- دەیدەنە
دەستی پیغمبەری خودا(ﷺ) دھەرموویت : (أدنیا الی اخاکم) واتە : بڕاکەتەم لێنێک بکەنەو
ئەوانیش نزیکیان کردووە بۆی کاتی ئامادە کردوو لەجێی خۆی داینا فەرمووی : ((اللهم انی
قد امسیت راضیا عنه ، فارض عنه)) واتە ئەو خۆی پەروردار من لێی رازیم دەسا تۆش
لێی رازیبە، عەبدولای کوری مەسعود دەئیت : خۆزگە خاومنی ئەم گۆرە من بووماپە.^{٣٨٧}

تاومکو دوکاکی پیغمبەری خودا(ﷺ) بیگرتایەتەو .

^{٣٨٦} (له خزمەت قورئالدا) نووسینی: ئەندازیار عوسمان، لاپەرە: ٣٩٩.

^{٣٨٧} (ابن حجر له (الاصابه)(٩٩/٤) باسی کردوو.

۳۹۷. ﴿چىرۆك و بەسەرھاتى (ابو خىثمە) لە غەزائى تەببوك دا﴾

(ابن اسحاق) دەئىت: لەپاش دەرچونى پىغەمبەرى خودا ﷺ بەجەند رۆژىك (ابو خىثمە) گەرايەووە مالى خۆى لەرۆژىكى زۆر گەرمدا بىنى ھەردوو خىزانەكەى دوو كەپريان بۆ نامادەكردوووە لەناو باحەكەيدا و ھىنكىيان كردۆتەووە و خواردنيان نامادە كردوووە نەوېش تەماشائى كردوو ووتى : پىغەمبەرى خودا ﷺ لەبەر گەرمائى خۆرپىت و لەناو تۆزو رەشەبا؟ (ابو خىثمە) ش لەسپىبەرى ھىنك و خواردنى خۆش و ئافرەتى جوان لە مالى خۆيدا ئەمە ھەرگىز دادگەرى نىيە ئىنجا ووتى: دانانىشم تاودەكو تويشوووم بۆ نامادە نەكەن بەلكو بگەمە خزمەتى پىغەمبەرى خودا ﷺ لە رىگە پىش گەشتنى بە تەببوك لەگەڵ (عمر بن وەب) بوون بە ھاوئى كە گەشتنە تەببوك (ابو خىثمە) داواى كرد كە عومەر دوابكەوئىت و ووتى : من گوناھىكم ھەيە بامەن پىش تۆ بچمە لاى پىغەمبەرى خودا ﷺ جا كاتىك نزيك بوويەووە خەلكەكە ووتيان : سوارىك بەرەو لامان دىت پىغەمبەرى خودا ﷺ ھەرمووئى : ياخو (ابو خىثمە) بىت ووتيان: بەئى خۆيەتى ئىتر ھاتە لاى پىغەمبەرى خودا ﷺ و سلاوئىكى لىكرد پىغەمبەرى خودا ﷺ پىي ھەرموو: ئەو ھاكتەرە ئەى (ابو خىثمە) ئىنجا دوعاى چاكەى بۆ كرد.

۳۸۸

۳۹۸. ﴿پياوھ ئەعراپىيەكە زېرەكەى پېدرا چونكە چاك ستايشى خواى پەرورەدگارى كرد﴾

تەبەرانى لە (المعجم الأوسط) لە ئەنەسەوھ - خوالىي رازىبىت - ھىناوئەتى و صەحىحە دەلىت : پېغەمبەرى خودا(ﷺ) بەلای دەشتەكەىكدا رۆى كە نوپزى دەكرد دەمووت: ئەى ئەوھى چاوەكان نایبىنن گومانەكان تىكەئى نابن وەصفكاران ناتوانن وەصفى بكەن روداوەكان نايگۆرن و ژمارەى دلۆپى بارانەكان و ژمارەى گەلای دارەكان و ژمارەى ئەوانە دەزانىت كەشەو تارىك و رۆژ رۆشنیان دەكاتەوھ و دەزانى چ ئاسمانى لە ئاسمان و زەوىەك لە زەوىدا و دەريايەك لە ناخيدا و شاخى تيايدا جى ھەيە چاكتەين تەمەنم لە كۆتايىيەو چاكتەينى كارم لەكۆتايى تەمەنم و چاكتەينى رۆژانم ئەوكاتە دابنىكەتيايدا دەگەمەوھ پىت پېغەمبەرى خودا(ﷺ) كەسىكى راسپارد تالای دەشتەكەىكە بىت و پىي فەرموو (ئەگەر نوپزەكەى كرد بېھىنە بۆلام) كاتى نوپزى كرد ھىناى لە ھەندى كانەوھ برى زىر بە ديارى ھىنرا بوو بۆ پېغەمبەرى خودا(ﷺ) كاتى دەشتەكەىكە ھات زېرەكەى بۆ خستە روو و فەرمووى : ئەى دەشتەكى تۆ لە چ ھۆزىكىت ؟ ووتى :ئەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) لە بەنى عامرى كورى صەعصەعە فەرمووى:

(هل تدري لم وهبت لك الذهب؟) واتە : دەزانىت بۆجى زېرەكەم پىدايت ؟ ووتى :لەبەر پەيوەندى نىوان ئىمە و تۆ ئەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمووى : (إن للرحم حقاً ولكن وهبت لك الذهب بحسن ثنائك على الله عزوجل)

واتە: خزمایەتى مافى خۆى ھەيە بەلام زېرەكەم پىدايت لەبەر چاك ستايش كردنت بۆ خواى پەرورەدگار.

٣٩٩. ﴿دووعاي پېغەمبەرى خودا﴾ (ﷺ) لە ئەبوو عامرى فاسق گىرابوو ﴿

لەكاتى گەرانبەوى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) لە تەبووك بەرھە مەدینە ئەم نایەتەنە دابەزىن:
 ((وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ
 وَلَيَحْلِفْنَ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْتَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ {١٠٧} لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدَ أُسَسَ عَلَى
 التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحْيُونَ أَنْ يَمُوتُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطْهَرِينَ {١٠٨}))
 التوبة.

واتە: لە دوو روھکاندا کەسانى وا ھەن وەکو ئەبو عامرى راھیبى عىساىيى کە لە مەدینەدا
 دژ بە پېغەمبەرو مسوڵمانان و بۆ بەھیزکردنى کوفرو بى باومرى خۆيان و بۆ پەرت کردنى
 ریزەگانی کۆمەلى باومرداران و دورخستەنەوھيان لە پېغەمبەرى خودا(ﷺ) و بۆ ئەوھە بیکەنە
 کەمین و روانگە بۆ ئەو کەسانەى کە پېشتەر بەر لە دروستکردنیدا دژى خواو پەيامبەرھەکەى
 دەجەنگان دەگێرنەوھە کە ئەبو عامرى فاسق ھەمیشە ھەرھەشەى لە پەيامبەرى خوا دەکرد کە
 بە: ھەموو ھیزىکى دژایەتى بکاو ھەرکەسىکىش شەرى لەگەڵ بکات ئەم نامادە دەبیت
 ھاوکارى بکات، جابە ھەرمانى ئەو دژو نەیارەى پېغەمبەرە ئەو مزگەوتەىھە کرایەو، ھەتا
 بېتتە جىگەى پیلان و فاک و فیک دژ بە مسوڵمانەکان کەجى بە ھەموو ھیزىکیان سویند
 دەخۆن کە: تەنھا چاکەو خێرمان لە کردنەوھى ئەو مزگەوتەدا مەبەست بوو، خۆ
 خوابۆخۆى چاک بە ناگایە کە درۆزن و دێشیان جى تێدايە و مەبەستیشیان جى بوو؟
 ھەرگیز تۆش ئەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) لە مزگەوتى وادا رامەووستەو نوێژ مەکە دلتیابە ئەو
 مزگەوتەىھە مزگەوتى (قبا) کە ھەر پەکەم رۆژ لەسەر بناغەى تەقوا دامەزرا بە ھەفتەرە تۆ
 نوێژى تیا بکەیت، ھەتا مزگەوتى (ضیرار) لەم مزگەوتەدا کۆمەلە پیاویکى تێدايە لە
 پەشتیوانان زۆر ھەزىان لە ھەموو چلک و چەپەتەیک و لە ھەر تاوان و گوناھىک پاک ببنەوھ
 دیارە خواش بۆخۆى پاگانى خۆش دەوێت ھۆى دابەزىنى ئەم نایەتە پیرۆزانە: پېش ھاتنى
 پېغەمبەرى خودا(ﷺ) بۆ مەدینە پیاویک لە خەزرج ھەبوو ئەبو عامرى راھیبى پێى دەوتر
 لە سەردەمى نەھامیدا بوو بوھ گاور پیاویک بوو لە ناو ەشیرەتەکەى خۆى ریزیان لێدەگرت

بەلام كاتىك پىغەمبەرى خودا(ﷺ) ھاتە مەدينەو مەسولمانان لە دەورى كۆبونەووە ئەبوو عامر دەستى كرده دزايەتى ئاينى خواو ھەلھات بۆ مەككە جا لە رۆزى ئوھوددا ئەم بىباومرە ھەنى چالى لە نيو ريزەكاندا ھەلگەندبوو پىغەمبەرى خودا(ﷺ) كەوتە يەككيانەووە ددانى پىرۆزى شكاو سەريشى بريندار بوو، لەسەرھتاي جەنگەكەشەووە ئەبوو عامر ھات و بانگى ئەنصارەكانى كرد بۆ ئەوھى واز لە پىغەمبەرى خودا(ﷺ) بھيئن، ئەوانيش ووتيان : خوا چاوى كەست پى گەش نەكاتەووە ئەى ناپاكي دوژمنى خوا ئەويش ئەيووت : خزمەكانم پاش خۆم خراپيان بەسەر ھاتوو ، پىغەمبەرى خودا(ﷺ) لەپيش دا بانگى كرد بۆ ئىسلام و رازى نەبوو بۆيە دوھاي لىكرد لە دوريدا بە دەريەدەرى بمرىت ، دوھاكەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) ى لىگىرابوو. چونكە پاش جەنگى ئوھود رۆيشت بۆلاى ھىرقىل بۆ ھاندانى لەسەر جەنگى مەسولمانان ھەر لەوئ ماپەووە نامەى نوسى بۆ منافقەكانى مەدينەو داواشى لىكردبوون جىگاپەك دروست بكەن وەكو مەلئەندىك بىت نەگەر گەرايەووە بۆ لايان ئەوانيش ئەو مزگەوتەيان دروست كردوو داوايان كرد پىغەمبەرى خودا(ﷺ) نوپزى تىدا بكات، بەلام پىغەمبەرى خودا(ﷺ) دوای خست تاوھكو گەرانەوھى لە تەبووك پيش گەرانەوھشى جبرىل- سەلامى خواى لىبىت- ئاگادارى كردهووە لە مەبەستيان لە دروست كردنى مزگەوتەكە، بۆيە پيش گەيشتنى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) بۆ مەدينە فەرمانى كرد ئەم مزگەوتەيان روخاند.^{٢٨٩}

۴۰۰. ﴿بەسەرھاتى سى ھاۋەل كەلە ئاسمانەۋە خوا چاۋپۇشى لىكردن﴾

بەسەرھاتى ئەم سى كەسە لەسەر زارى كەعبى كورى مالىك — خوالى رازىبىت — باس كراۋە لە كىتەبەكانى ژياننامەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) ڧەرمودەۋە تەڧسىر بەچەند رىۋايەتلىك نرىكن لە يەكترىەۋە , صحىحى بخارىش بەورتىن شىۋە باسى ئەم بەسەرھاتەى كردوۋە , كەعبى كورى مالىك — خوالى رازىبىت خۇى باسما بۇ ئەكات و ئەئىت : لە ھىچ غەزايەك دوانەكەۋتوۋم لە پېغەمبەرى خودا(ﷺ), لە تەبۈوك ئەبىت , لە غەزاي بەدرىش دواكەۋتەبوۋم بەلام كەس لەسەر دواكەۋتەنى بەدر لۆمەى نەكرا . لەشەۋى ھەڧەبەش لەگەل پېغەمبەرى خودا(ﷺ) بوۋم , نەنەنت ئاۋاتم نەدەخواست لە جىاتى ئەۋە ئامادەى بەدر بوۋمايە , ئەگەرچى بەدر زىاتەر لەناۋ خەلكى باس دەكرىت, مەن لەكاتى غەزاي تەبۈوكدا لەھەموۋ كاتىكەم بەتۈاناۋ خۇش گوزمەنترىبوۋم, ھەرگىز پىشتەر دوۋ ۋلاخەم پىكەۋە نەبوۋە , پىش كاتى ئەۋ غەزايە پېغەمبەرى خودا(ﷺ) لە ھىچ غەزايەكدا راستەۋخۇ باسى نەدەكرد بۇكۆى دەچىت, جگە لەم غەزايە كەلە گەرمایەكى سەختدا بوۋ , رىگەكەشى زۆر دور بوۋ بۇيە بە راشكاۋە باسى ئاراستەى غەزاكەى كرد بۇ ئەۋەى مەسۇلمانان ئامادەى خۇيان ۋەرگەن, ژمارەى مەسۇلمانانىش زۆر بوۋ لەگەل پېغەمبەرى خودا(ﷺ) , بەلام تۇمارگەيەك نەبوۋ كە ناۋى ھەموۋيانى تىادا كۆبكرىتەۋە , بۇيە ھەرگەسلىك بىۋىستايە دۈابكەۋىت دەرئەدەكەۋت ئەگەر ۋەحى ئاشكرى نەكردبايە پېغەمبەرى خودا(ﷺ) دەرچوۋ بۇ ئەم غەزايە, لەكاتىكدا بەروبوۋم ۋ سىبەر خۇش بوۋ, ئەۋان ئامادەبوۋن ۋ مەنىش دەستەم كرده خۇ ئامادەكردن , بەلام دەگەرەمەۋە ھىچەم ديارنەبوۋ, لەدلى خۇمدا ئەم ۋوت مەن تۈناى دەرچوۋنەم ھەيە, كات تىپەردەبوۋ مەنىش ھىشتا خۇم ئامادە نەكردبوۋ ۋوتەم : لەپاش دەرچونىان بە رۇژلىك دوۋرۇژلىك فرىايان دەكەۋم, ھەر بىريارم دەداۋ جىيەجىم نەدەكرد تاۋەكو تەۋاۋ دوركەۋتەۋەم, خەرىك بوۋ دەرچەم ۋ خۇزگە دەرچومايە , بەلام قەسمەتم نەبوۋ. كە دەرەدە چوم بۇ بازار جىگەى داخ بوۋ ئەۋانەى دەم بىنەن يان مەنەڧ بوۋن يان كەبىرەيەكى لاۋاز بوۋ . كەخۋا رىگەى داۋە دواكەۋىت ئىنجا پېغەمبەرى خودا(ﷺ) باسى مەنى نەكرد تاۋەكو گەيشتە تەبۈوك

رۇژىكىيان لەوى فەرمووى: (كەعب چى كرد؟) پياويك لە بەنى سەلەمەو ووتى: جەلەكانى و لەخۇباي بوونى دواي خست موعازى كورى جەبەل ووتى: بەراستى قەسەيەكى خراپت كرسويند بەخوا ئەي پىغمەمبەرى خودا(ﷺ) جگە لە چاكە هيچمان لىي نەبينيوه. بەلام پىغمەمبەرى خودا(ﷺ) بىدىنگ بوو لەوكاتە پياويكى پۇشاك سېيى تىراويلكە دەيشاردەو پىغمەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمووى: ياخوا ئەبو خەيئە مەبىت و ئەو بوو. ھەرئەويش بوو كە كەمىك خورماي بۇ غەزاكە بەخشى و موناقيقەكان تانەيان لىدا كەعبى كورى مالىك دەئىت: كاتىك زانىم سوپاكە بەرەو مەدينەدەگەرئەو خەم و خەفەت داىگرتەو نىنجا دەمووت: سەيى جۆن لە تورەيى پىغمەمبەرى خودا(ﷺ) دەرىجەم لەو بارەشەو پەنام بىردە بەر ھەموو كەسكى زىر و ھۆشمەند لە كەس و كارم كاتىك ووتيان: پىغمەمبەرى خودا(ﷺ) نزيك بوويەو نيازى پوچەلم لەسەر لاچوو دئىياش بووم كە بەھىچ شتىك رزگارم نابىت بۆيە بريارمدا قەسە راست بكەم كە پىغمەمبەرى خودا(ﷺ) دەگەرەيەو مەدينە سەرھتا دووركات نوئىزى دەكرد لە مرگەوتەكە نىنجا بۇ خەلگى دا دەنىشت كاتىك ئەوئى كرد دواكەوتەكان دەھاتن و پۇزشيان دەھىنايەو سوئنديان دەخواردوو زياتر لە ھەشتا كەس دەبوون پىغمەمبەرى خودا(ﷺ) قەسەكانى لىومرگرتن و داواي لىخۆش بوونى بۇ كردن راستى ئەوانىشى ھەوالەي خوا كرد. منىش ھاتم و سەلامەم كرد پىغمەمبەرى خودا(ﷺ) زەردەخەنەيەكى كردوو وەكو زەردەخەنەي تورەكراو فەرمووى: وەرە منىش رپۇيشتەم لەبەر دەستىدا دانىشتەم فەرمووى: بۇ دواكەوتى؟ ئايا ولاخت نەكريبوو؟ ووتەم بەئى: سوئند بەخوا نەگەر لەلاي كەسكى دونيا وويست دانىشتەم دەمتوانى لە تورەي دەرىجەم لە راستىدا تواناي قەسەكردنىشە ھەيە. بەلام بەخوا نەگەر نەمرۆ درۆيەكت لەگەل بكەم و رازىت بكەم دورنيە خواي گەورە تۆ تورەيكات لىم نەگەر قەسەيەكى راستىش بكەم و دلگرانىت لىم خوازيارم لە خواي گەورە سەرمەنجامى باش بىت سوئند بەخوا ھىچ پاساويكەم نەبوو سوئند بەخوا ھەرگىز ئەوئەندەي ئەوكاتە بەتواناو خۆش گوزەرانتر نەبووم كەدواكەوتەم لەو غەزايە پىغمەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمووى: نەمە راستى كرد ھەئەسە تاكو خواي گەورە ھوكم دەكات لەم مەسەلەي تۆ پياوانىك لەبەنى سەلەمە سوئند كەوتن و پىيان ووتەم: سوئند بەخوا پىشتەر نەمان بىنيويت گوناھىكت كرىبىت

ئایا نەتوانی پۆزشتیک بۆ پێغمبەری خودا(ﷺ) بهێنیتەوه، وەکو ئەوانی تر ئەومەندە بەس بوو. کە تەوہیت بکردایە و پێغمبەری خودا(ﷺ) داوی لێخۆش بوونی لەخوا بۆ بکردبای، سۆتند بەخوا ئەومەندە سەرزەنشتیان کردم تاوەکو خەریک بوو بگەرێمەوه لای پێغمبەری خودا(ﷺ) ووتە: کەسی تر ئەم ھسانە ی منیان کردوو؟ ووتیان: بەئێ : دوو کەسی تر ئەوانیش ئەم ھسانە تۆیان کردوو ھەمان وەلامی تۆش درانەوه ووتە: گێ بوو؟ ووتیان: (مرارە یں الربیع العمری) و(ھلال بن امیة الواقفی) باسی دووبایوان بۆ کردم نامادە ی بەدریونەوه پێشەنگیکێ باشن کاتیک باسی ئەو دوو کەسەیان بۆ کردم رویشتم ئینجا پێغمبەری خودا(ﷺ) لەنیوان ھەموو ئەوانە ی دواکەوتن لە غەزا کە قەدەغە ی کرد لە مسوئەلمانان قەسە لەگەڵ ئەو سێ کەسەدا بکەن، ئێتر خەلکی لیمان دورکەوتنەوه و ھەموویان گۆران بەرامبەرمان، تەنانەت ھەستم کرد زەویش بەرامبەرم گۆراوه، ئەو زەویە نیە کە دەمناسی پەنجا شەو بەوشیوہ ماینەوه دوو ھاوڕیکەم لەمال دانیشتن و دەگریان بەلام من لەوان لاوترو بەھیزتر بووم، دەرەچووم و دەچومە نوێژەکان و لەبازار دەگەرام، بەلام کەس قەسە ی لەگەڵ نەدەکردم ئیجا دەھاتمە نوێژەکان سلاوم لە پێغمبەری خودا(ﷺ) دەرکردو لەدلی خوێدا ئەمووت : ئایا لێوی جولاندەوه بۆ وەلامی سەلامەکەم؟ ئینجا لە تزیکی نوێژم دەرکردو بەدزی سەیرم دەرکرد ئەگەر برۆیشتام بۆ نوێژ تەماشای دەرکردم ئەگەر تەماشام بکردبایا رووی لیومردەگیام . کاتیک ئەم حالە ھەر بەردەوام بوو چومە سەر دیواری مالی ئەبو قەتادە کە نامۆزام بوو زۆریش خۆشەویست بوو لەلام سلاوم لیکرد بەلام سلاوەکە ی وەلام نەدامەوه ووتە: ئەو ئەبو قەتادە سۆتندت دەدەم بەخوا ئایا تۆ نازانی من خواو پێغمبەرم خۆش دەوێت؟ بێدەنگ بوو دووبارەم لیکردەوه ھەر بێدەنگ بوو سێیەم جار سۆتندم دا ووتی: خواو پێغمبەرمەکە ی باشتە دەرمان فرمیسکی چاوم ھاتە خوار و گەرامەوه و ئینجا بەناو بازاری مەدینەدا رێم دەرکرد یەکیکم بینی لەو جوتیارانە ی لەشامەوه دێن و خواردن دەھێنن بۆ مەدینە دەیفروشن ووتی : گێ کەعبی گوری مالیکم بێ نشان دەدات، ئێتر خەلکەکە نامۆزەیان بۆمن کرد ، ئەویش ھات و نوسراویکی لە پاشادی غەسسانەوه دایە دەستم، تیایدا نوسرابوو پیمان گەشتووہ کە ھاوہلەکەت لالوت بوہ لێت خواش تۆی نەخستوہتە وولاتی شەرمەزاری و

لە ناوچوون بۆيە وەرە لامان دلئەوايت بکەين کاتىک خویندەمەو ووتىم : ئەمەش بەلایەکی تر نامەگەم بردوو خستەم نۆ تەنورەگەو، کاتىک دەرۆزى مابوو بۆ تەواو بوونی پەنجا رۆژەگە کەسک لەلای پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ھات و ھەرمانى پىکردم لە خىزانەگەم دوربکەومەو، ووتىم : لى جىبابمەوە يان چىبکەم ؟ ووتى : نەخىر تەنھا نىزىک مەبەو لى ھاورىکانىشم ھەر وایان پىوترا.

دەلئىت : بەخىزانەگەم ووت : بۆ لای کەس وکارت تاكو خواى گەورە لەم مەسەلەيە حوکم دەکات ئىنجا خىزانى ھىلالى کورى نۆمەيە چوە لای پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ووتى : مېردەگەم پىاوئىكى پىرەو کەس نىە بەخىوېکات ئايا پىت ناخۆش نىيە خزمەتى بکەم ؟ ھەرمووى : نەخىر بەلام لىت نىزىک نەکەوئتەو، ووتى : سوئند بەخوا خەرىكى گریانە لەو رۆژەو، منىش ھەندىک پىيان ووتىم : داواى مۆلەت بکە لە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) وتىم : وەلامى چۆن دەبىت کەم پىاوئىكى گەنجەم ، دەلئىت : دەشەوى تر بەم شىوە مامەو، بۆ پەنجا رۆژ لەو رۆژەو قەسەمان لەگەن نەدەگرا، نوئىزى بەيانىم کرد لەسەربانى خانوێک بووم يادى خوام دەکردو زۆر نارەحەت بووم دنىام ئى تەنگ ببو، گوئىم لە بانگ کەرىک بوو لەسەر کىوى سەلەو ھاوارى دەکرد نەى کەعبى کورى مالک مژدەت لىبىت، منىش يەگسەر سوژدەم برد بۆ خوا و زانىم شادىمان بۆ ھات لەکاتى نوئىزى بەيانىشدا پىغەمبەرى خودا (ﷺ) خەلکى ناگادار کردەو لە وەرگىرانى تەوبەگەمان، خەلکى پىرۆزبايىان لىدەکردىن کەسکىش بەسەر ئەسپکەو ھاتە لام و کەسکىترىش لە ئەسەم بەپەلە ھاتە لام دەنگى سەر کىوگە پەلە تىر بوو لەسەر ئەسپکە کاتىک مژدە دەرەگە ھات بۆلام ھەردوو پۆشاگەگەم داگەندو پىم بەخشى لەم رۆژەشدا ھەر ئەو دەم ھەبوو دوو پۆشاکی تىرم خواست و لەبەرم کرد رۆشتم بۆ لای پىغەمبەرى خودا (ﷺ) و خەلکى دەستە دەستە دەھاتنە لام و پىرۆزباي تەوبەگەيان لىدەکردم. کەعب دەلئىت : چومە مزگەونەگەو پىغەمبەرى خودا (ﷺ) دانىشتبوو خەلکىش بەدەورىدا بوون، تەلحەى کورى عوبەيدوللا بەراکردن ھاتە لام و تەوقەى لەگەن کردم و پىرۆزباي لىکردم، سوئند بەخوا ھىچ کام لە مجاھىدەکان ھەلنەسا جگە لەو ھەرگىزىش ئەو ھەو ئەو لەبىر ناگەم.

كەعب دەئىت : كاتىك سلاوم كرد له پىغەمبەرى خودا(ﷺ) بەرويهكى كەشەوه پى ووتم : مۇدەت لىبىت بە چاگىرەن رۇز تىپەربووه بەسەرتدا، لەو رۆژەوه لەدايك بویتە ووتم : ئايا لەتۆومىه ئەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) يان لە خواومىه؟ فەرمووى : بەلكو لەلاى خواومىه پىغەمبەرى خودا(ﷺ) كە دلى خۇش دەبوو، روومەتى وەك مانگ دەدرموشايەوه ئىنجا لەبەر دەستى دانىشتەم و ووتم : ئەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) ھەرچى مائەم ھەيە دەيكەمە خىر بۆ خواو پىغەمبەرەكەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمووى: ھەندىك مائەت بابمىنەت چاگترە، ووتم : كەواتە : بەشەكەى خەيبەرم دەھىلمەوه ووتم: ئەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) خواى گەورە بەراستگۆى رزگارى كردم، بۆيە ھەتا ماوم ھىچ قەسەيەك ناكەم راستى نەبىت سۆيىد بەخوا كەس ناناسم لەرنگەى راستگۆيەوه ئەومندەى من چاكەى دەستكەوتىت، لەو رۆژەشەوه ھەرگىز درۆيەكم نەكردووه، داواكارم خواى گەورەش بمانپاريزىت. لەومندەى تەمەنم ماوه دەئىت : ئىنجا خواى گەورە نايەتەكانى دابەزاند:

((لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ { ١١٧ } وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَن لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ { ١١٨ } يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ { ١١٩ }))
التوبة.

واتە:چون بۆ جىھاد فەرمان و كارىكى براوى خوايە بۆيە ھەرچۆرە دواكەوتنىك بىت بى بىيانوى شەرىى وەرناگىرىت و ناپەسەندە و تۆلەى ھەيە و بۆيە خوا لەو كارەى پەيامبەرىش خۇش بوو كەمۆلەتى دەستەيەك لەدوو روھكانىدا كە : لەگەلى نەچن بۆ جەنگى تەببوك وەلە كۆچكەران و پشتىوانانىش كە ھەندىكيان چوونە جىھاد و ھەندىكيان خۇيان بە زمويەدا نووساند خۇش بوو ئەوانەيان كەلەجەنگە سەختەكەى تەببوك دا دواى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) الله عليه وسلم)كەوتن و پەيرەميان لىكردوو چوونە تەببوك پاش ئەو خەرىك بوو ھەندىكيان دليان لاپى بىت و نەچنە جىھادەكەو، پاشان دووبارە خوا تەوبەكەى لىومردمگرت، چونكە

به راستی خوا به رامبهه به وانه زۆر به لوتقه زۆریش له گهانیان به مبههه خوا تهوبه ی لهو سێ
 كهسهش و مرگرت كه خۆیان له غهزاكه گرت به دواوه واته : له مه دینه مانه وه نه چونه جهنگی
 ته بووك تا له خهفه تا وای لیهات نه م زهویه هراوانه یان لا تهنگ بوو. له خه م و خهفه تا
 له گیانی خۆیان بێزار بوون چونكه پێغه مبهه ی خودا (ﷺ) بپاری دابوو نابێ هیچ كهسێك
 ته نانهت سلاویشیان لێ بكات ههتا فه رمانی خوا دیت ئیتر زانیان كه هیچ به نایه کیان نه ماوه
 مه گه ره هه به نا به خوا به ره له پاشان خوا رێنمایی تهوبه ی كردن بۆ نه وه ی تهوبه بكه ن ئیتر
 نه وانیش تهوبه یان كرده و خوا به خشی نی به راستی ته نها نه و خوا به قه بولكاری تهوبه و
 لێ بورد مه زۆریش دلوغان و مبه ره مانه نه ی نه وانه ی با و مرغان هێ ناوه له ناهه رمانی خوا پارێز
 بكه ن و هه میشه له گه ل دهسته ی راستان بن گه ره ترین نیعه مه تی خوا ی گه وه ره له سه رم پاش
 مو سه لمانی هه تی راست گۆ ییم بوو له گه ل پێغه مبهه ی خودا (ﷺ).^{٢٩٠}

وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين

وصلی الله علی حبیبنا محمد وعلی آله وصحبه وسلم

سەرچاوهكان

١. پوختهی تهفسیری قورئان : نامادهکردنی مامۆستا موحهمهد ملا صالح .
٢. تهفسیری ئاسان : مامۆستا بورهان موحهمهد ئەمین .
٣. تهفسیری ڕامان له مانا و مەبەستی قورئان : نویسنی ئەحمەد کاکە مەحمود .
٤. موفره داتی ئاسان بۆ لێکدانەوهی ووشه و زاراوه کانی قورئان نامادهکردنی ڕزگار کهریم و ناصح فهتاح .
٥. البداية والنهاية : الامام ابن كثير
٦. السيرة النبوية : لابن هشام
٧. سيرة الرسول جمع و ترتيب محمود المصري
٨. سير اعلام النبلاء : الامام الذهبي
٩. صحيح السيرة النبوية : ابراهيم العلي
١٠. نور اليقين في سيرة سيد المرسلين : تأليف الشيخ محمد الخضري
١١. الاساس في السنة وفهما السيرة النبوية: سعيد حوى
١٢. اصحاب الرسول جمع وترتيب محمود المصري
١٣. صيغة الصفوة : الامام ابن الجوزي
١٤. پوختهی سهحیحی بوخاری : وەرگیرانی لیژنەیهک
١٥. پوختهی سهحیحی موسلیم دانانی زکی الدین عبدالعظیم عبدالتوی المنذری وەرگیرانی لیژنەیهک .
١٦. التاج الجامع للأصول في احاديث الرسول (ﷺ) دانراوی مامۆستا شیخ مەنصور علی ناصف وەرگیرانی نووری فارس حەمە خان .
١٧. ژياننامەى پيغەمبەر (ﷺ) خستنه ڕووی ڕوداوهكان و شيكردنهوهى بهسەرھاتهكان : نویسنی : دکتۆر . علی محمد صلابی . وەرگیرانی : ئیحسان برهان الدین .
١٨. ژيانى نازىزمان (ﷺ) . : نویسنی : مامۆستا حەبیب محمد سعید .

١٩. حياة الصحابة كاندھلوی تە حقیقی فە رموودە کان شیخ موحەممەد ناصرالدین الالبانی . وەرگیڕانی : نیهاد جەلال .
٢٠. سوّمای دیدە : عادل شاسواری .
٢١. ژیاانی پێغەمبەری خودا (ﷺ) لەقورئان و فەرموودەکاندا : نووسینی موحەممەد مەلا فائیک شارمزووری .
٢٢. ریاض الصالحین : دانراوی ئیمامی نە وە وی وەرگیڕانی نوری فارس حەمە خان .
٢٣. ژوانگەیی سەرورمان : نووسینی مامۆستا موحەممەد سەنگاوی
٢٤. انیس المؤمنین دوستی بڕواداران ئامادەکردنی صفوک صەعدوللا المۆختار وەرگیڕانی عەبدوللا حەسەن سەعید .
٢٥. استمتع بحیاتک - چیژ لە ژیاانی خۆت وەرگرە . نووسینی : دکتۆر موحەممەد عەریفی . وەرگیڕانی : ئەبوبەکر توفیق .
٢٦. پێغەمبەری خودا (ﷺ) پێشەواپە : فاتح مەلا رەسوڵ شارەستینی .
٢٧. دین و ژین لەژێر پۆشنایی راسپاردەکانی (رب العالمین) نووسینی : فاتح مەلا رەسوڵ شارەستینی .
٢٨. نووری مینبەر : فاتح مەلا رەسوڵ شارەستینی .
٢٩. ئاسوودەیی نیسلام : فاتح مەلا رەسوڵ شارەستینی .
٣٠. بیاوان و ئافرەتانی دەووری پێغەمبەر(ﷺ) نووسینی سعد یوسف ئەبو عزیز وەرگیڕانی : تارا حەمە سەعید حەمە کەریم .
٣١. نوسراوەکانی ئەندازیار عوسمان موحەممەد رەشید .
٣٢. چیرۆکی ئادابە ئیسلامیەکان : نووسین و وەرگیڕانی دەستەپەک لە مامۆستایان .
٣٣. چیرۆکی رەوشتە جوانەکان . : نووسین و وەرگیڕانی دەستەپەک لە مامۆستایان .
٣٤. سونەنی ئەبو داود : نووسینی : ئەبو داود سلیمان بن الاشعث السجستانی : وەرگیڕانی : ناصح ابراهیم سازانی .

ناوەڕۆک

- پیشەکی ٤
- ١- ھەر پیغمبەریک وەک ئەووی ھیناییت گەلەکی نازاریان داوە. ٦
- ٢- ئەگەر ئەھلی ئاگر بوايە جلی غەیری سپی ئەبەردا دەبوو. ٧
- ٣- پیغمبەر ﷺ زۆر بەتوندی پەيوەست بوو بەو وەحیدی کە بۆی دەھات. ٧
- ٤- جبریل لەسەر تەختیک بوو بەحەواوە. ٧
- ٥- بەبێ ھیچ دوو دلی و گومانیک بپروای بە پیغمبەر ﷺ ھینا. ٩
- ٦- بەسەرھاتی یەكەم کەس قورئانی بەدەنگ خویند دواي پیغمبەر ﷺ. ٩
- ٧- بەسەرھاتی یەكەم کەس کەسەلامی کرد ئە پیغمبەر ﷺ بەسەلامی ئیسلامەتی. ١٠
- ٨- بەسەرھاتی یەكەم و تار دەر کە بانگەوازی خەلکی کرد بۆلای خواو پیغمبەر ﷺ. ١٤
- ٩- عەمپی کۆری عەبەسە بانگەشەي کە ئەو چواریەکی ئیسلامە. ١٦
- ١٠- پیاوێ نیراشیە کە قەرزمەکی ئە ئەبو جەھل وەرگرتەو. ١٧
- ١١- ھانی کۆرمەکی ئەدا تا کۆمەکی نایینی تازە بکات. ١٨
- ١٢- کە ووتەي راھیبەکی گێرایەو پیغمبەر ﷺ بەو دڵخۆش بوو. ١٩
- ١٣- بەسە ئەگەر ھیچی تریش نەبیستم باکم نیە. ٢٠
- ١٤- فەرمانی کرد بە کچە کە سینگێ دابپۆشی و ترس بە دلی دا نەیت. ٢٠
- ١٥- کەسیکم نەبوو بەرگریم لیبکات تا بچم بەدەمیەو. ٢١
- ١٦- ئەوانەي پیغمبەری خوايان نازار دەدا خواي گەورە تۆلەي ئی سەندنەو. ٢١
- سولک و پيسوای کردن. ٢٢
- ١٧- ھەتا ئە ژياندا بوو توشی لەرزۆکی بوو. ٢٣
- ١٨- خوا زیندوت دەکاتەو و دەتخاتە ناو ئاگری دۆزەخ. ٢٤
- ١٩- ئەي خزمەکانم فریای خۆتان بکەون. ٢٥

- ٢٠- وهیلدی کۆری موغهیره دان دهنی به راستی به نامدی نیسلام..... ٢٥
- ٢١- قورهبش لای نه بو تالیب سکالایان کرد له بارهی پیغمبهردا (ﷺ)..... ٢٦
- ٢٢- نه قامی و سه رگهشی نه بو جههل بی نه ندازه بوو..... ٢٦
- ٢٣- شهیتانه دۆراوهکهی قورهبش ته نهها خه جائهتی و سه رشۆری بو مایه وه..... ٢٧
- ٢٤- به سه رهاتی قه رزهکهی خه بیاب که له لای عاصی کۆری وائل بوو..... ٢٨
- ٢٥- سویند به خوا نه گهر بانگی هاوړیکانی کردبا فریشته زهبر به دهسته گانی سزا دهیانگرت..... ٢٨
- ٢٦- هاویهش په رستان له گه ل پیغمبهردا (ﷺ) سوجدیهیان برد..... ٢٩
- ٢٧- دارنک سه لامی کرد له پیغمبهردی خوا (ﷺ)..... ٢٩
- ٢٨- نیین و زهعهردی نهیتوانی به په رچی پیغمبهردا (ﷺ) بداته وه..... ٣٠
- ٢٩- وتیان دهنگ به زر بکهینه وهیان نزمی بکهینه وه هر دهیستیت..... ٣٢
- ٣٠- خوای گه وه ره پگری لیکرد که دهریان بکات..... ٣٣
- ٣١- یاخی بوو باوهردی نه هیناو ووشهی یه کتا په رستی نه ووت..... ٣٣
- ٣٢- خۆنه که به هه رکه سیکیان که ووت به بی باوهردی کوژرا..... ٣٤
- ٣٣- ناره حه تترین کاری قورهبش به رامبهرد به پیغمبهردا (ﷺ)..... ٣٥
- ٣٤- گیرا بوونی نزای پیغمبهردا (ﷺ) له قورهبش..... ٣٦
- ٣٥- نه بو تالیب پیغمبهردی خوا (ﷺ) ناداته دهستی بیباومرآن..... ٣٧
- ٣٦- نه بویه کر (خوای لی رازی بیّت) په نادانی نیین و دوغنه ی رت کردموه..... ٣٩
- ٣٧- به سه رهاتی مؤسلمان بوونی حوسهینی کۆری عوبه یدهی خوزاعی..... ٤٠
- ٣٨- جبریل سه لامی خوای لی بی له ناو په نه هه وره که دا بوو..... ٤٢
- ٣٩- هه ر له و رۆژموه نازناوی راستگۆی لی نرا..... ٤٢
- ٤٠- یه که م وشر له پیشیانموه نه و وشره بوو که پیغمبهردا (ﷺ) وه صفی کردبوو..... ٤٣
- ٤١- عوسمانی کۆری مه ظعون رازی نه بوو به په نادانی بتپه رستان..... ٤٣
- ٤٢- به سه رهاتی مه یسه ردی کۆری مه سروق له گه ل پیغمبهردی خودا (ﷺ)..... ٤٥

- ٤٢- بە ئافەرەتەكەى وت پىڻغەمبەرىك نىردراوه داوین پىسى قەدەغەكردوه..... ٤٦
- ٤٤- ئەياسى كۆرى مەعاز لە گۆئ گرتنى بۇ پىڻغەمبەر (ﷺ) موسلمان بوونى پىنوه دياربوو..... ٤٧
- ٤٥- پىاويكى جوولهكه وتى: بەخوا ئىنوه بەختتان لە دەست داوه..... ٤٩
- ٤٦- مەفروقى كۆرى عەمر كه گۆئ بىستى ووتەكەى پىڻغەمبەر (ﷺ) بوو ووتى بەخوا ئەمە ووتەى دانىشتوانى زەوى نىيە..... ٥٠
- ٤٧- دوو رۆژى ترم نەدیتن كه لە و دووانە بچن..... ٥٥
- ٤٨- پىڻغەمبەر (ﷺ) لە پاش موسلمان بوونيان ناوى دوو دزەكەى گۆرى بە جووته پىز لىگىراوهكه..... ٥٦
- ٤٩- بورەيدەى كۆرى حەصیب بەخۆى و هەشتا مال موسلمان بوون لە خزمەتى پىڻغەمبەردا (ﷺ)..... ٥٧
- ٥٠- پاش پىنمەوونى خوا چەند قەسەىەكى جوولهكهكان بۇ ھۆكارى موسلمان بوونيان..... ٥٨
- ٥١- موصەبى كۆرى عومەير لەشارى مەدينەدا ناز ناوى قورئان خوینى ئى نرابوو..... ٥٩
- ٥٢- موصەب بۇ يەكەمىن جار نوێژى ھەينى كرد لە مەدينە دا..... ٦٣
- ٥٣- سەرناكەومە سەربانىك تۆ لە ژىرىدا بىت..... ٦٤
- ٥٤- خانووەكەى ئەبو نەيوب ھەرماوھ ونزىك مزگەوتى پىڻغەمبەرى خوايە..... ٦٥
- ٥٥- جوولهكهكان پەيمانىان دا بەلام بەئىنەكەيان نەبرده سەر..... ٦٥
- ٥٦- رەوداويك رەوى دا لە نىوان ئەبو بەكرو فینجاصى جوولهكهدا..... ٦٧
- ٥٧- سۆيندى خوارد كه لە كتيپەكەياندا سيفەتى پىڻغەمبەرى تىادا يە..... ٦٩
- ٥٨- پىلانەكەى شاشى كۆرى قەيس سەرى نەگرت..... ٧٠
- ٥٩- پىڻغەمبەرى خوا (ﷺ) ستایشى يارمەتى دەرمان دەكات..... ٧١
- ٦٠- دادومرەكى راست وەرەوى كرد لە نىوان دوو كەسەكەدا..... ٧٢
- ٦١- يەكسەر برەوايان ھىنا بە قورئان وچاويان پر بوو لە فرمىسك..... ٧٣
- ٦٢- جامە دزراوەكه وەرگىرايەوھ لىيان..... ٧٤

- ٦٣- خۆی گەورە هەورە بروسکە یەکی بۆناردو سوتاندی..... ٧٥
- ٦٤- رەبیعه داوای کرد بێتە هاوڕێ ی پیغمبەر (ﷺ) ئە بەهەشتدا..... ٧٦
- ٦٥- بەسەرھاتی عەرەبە دەشتەکیە کە ئەگەل پیغمبەردا (ﷺ)..... ٧٦
- ٦٦- خۆزگە ژێر خەریکی نەرممان بۆ دا نایتایە..... ٧٧
- ٦٧- پیغمبەر (ﷺ) مۆلەتی ئەدا بە مرثد کە عەناق مارە بکات..... ٧٧
- ٦٨- بەسەرھاتی ئەو مائە ی کە پێیان دەوترێ (ئوبەیری)..... ٧٩
- ٦٩- بەراستی خوشەویستی راستە قینە دەبی ناوایی..... ٨٢
- ٧٠- خێزانەکانی پیغمبەر (ﷺ) دەستیان هەنگرت ئە داواکاریەکیان..... ٨٣
- ٧١- جوولەکەکان وەلامی پیغمبەریان پێ ئەدرایەو..... ٨٥
- ٧٢- بەسەرھاتی پیاوێ چاوشینە کە کە چاوەکانی وەک چاوی شەیتان بوو..... ٨٧
- ٧٣- رووخساری پیغمبەر (ﷺ) گەشایەو وەک ئەوێ ژێر پۆش بێت..... ٨٨
- ٧٤- خێزانەکی وێی فرۆشتنە کەت بە قازانجە..... ٨٩
- ٧٥- برسێتی بە رووخساری پیغمبەر (ﷺ) دیار بوو..... ٩٠
- ٧٦- پیغمبەر (ﷺ) راویژی کرد بە جبریل سەلامی خۆی ئی بی..... ٩٠
- ٧٧- ئە مائی پشتیوانان کەس هیندە مائی ئەبوسە عید دەوڵە مەند ئەبوو..... ٩١
- ٧٨- پا بە ندبوونی سەویان بە ووتە پیرۆزەکی پیغمبەر (ﷺ)..... ٩١
- ٧٩- پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی کرد راخەرمکە بگێرێ ئەو بۆ ئافەتە کە..... ٩٢
- ٨٠- ئەبو جوحەیفە تا مرد تیری سکی نانی ئەخوارد..... ٩٢
- ٨١- هاوێلان بە فەرماشتەکی پیغمبەر (ﷺ) زۆر دڤخوش بوون..... ٩٣
- ٨٢- بەسەرھاتی زەمامی کۆری سەعلە بە ئە خزمەت پیغمبەری خودا (ﷺ)..... ٩٣
- ٨٣- پیغمبەری خوا (ﷺ) دوو عایەکی جیای کرد بۆ ئەبو رەیحانە..... ٩٥
- ٨٤- ئەگەر چووبانە ناو ناگرمکەو ئەو لێی دەرنە دەچوون..... ٩٥
- ٨٥- هەردووکیان گریان ئەبەر کاریگەری ووتەکی پیغمبەر (ﷺ)..... ٩٦
- ٨٦- کامتان دەچن ئەگەل ئەم خاوەن مافەدا..... ٩٦

- ٨٧- نۆسه‌ید که‌له‌که‌ی موپاره‌کی پێغه‌مبه‌ری (ﷺ) ماچ کرد..... ٩٧
- ٨٨- که‌ پیاوکه‌ گۆی بیستی ووته‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو به‌نده‌مکان ئازادکران..... ٩٧
- ٨٩- به‌سه‌ر هاتی نه‌بو راشید له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا (ﷺ)..... ٩٨
- ٩٠- پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) جوعه‌یلی کۆری سوراقه‌ی سپارد به‌ نیمانه‌که‌ی..... ٩٩
- ٩١- فریشه‌یه‌ک وه‌لامی بو دمه‌دایه‌وه‌ وه‌ گه‌ ئیدا بوو..... ١٠٠
- ٩٢- به‌سه‌ر هاتی سه‌عه‌دی کۆری عوباده‌ له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ)..... ١٠١
- ٩٣- پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) شایه‌تی خوزه‌یمه‌ی به‌ شایه‌تی دوو پیاو دانا..... ١٠٢
- ٩٤- به‌راستی ترسان له‌ خواى گه‌وره‌ ده‌بی ناوابی..... ١٠٣
- ٩٥- پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) فه‌رمانی کرد چاکه‌ی له‌گه‌ڵ بنوێنن هینده‌ی نه‌برد دمه‌له‌مه‌ند بوو..... ١٠٣
- ٩٦- پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) پشتگیری قسه‌کانی سه‌لمانی کرد که‌ ئا‌راسته‌ی نه‌بو دمه‌ردای کردن..... ١٠٤
- ٩٧- به‌سه‌ر هاتی نه‌و پیاوه‌ی که‌ له‌لای پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) نا‌رمزایی
- دەرپری به‌رامبه‌ر دراوسێکه‌ی..... ١٠٥
- ٩٨- خوا راست ده‌کات و سکی براکه‌ت درۆ ده‌کات..... ١٠٦
- ٩٩- ره‌ببعه‌ی کۆری که‌عب دوا‌رۆژ هه‌له‌ده‌بژێری به‌سه‌ر دنیا‌دا..... ١٠٦
- ١٠٠- پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) ئامۆزگاری وه‌فدی به‌نی عامر ده‌کات..... ١٠٧
- ١٠١- له‌ به‌ر نه‌و به‌ ئینه‌ی که‌ دا‌بوویان به‌شدارێ جه‌نگه‌که‌یان نه‌کرد..... ١٠٨
- ١٠٢- هه‌تا موس‌لمان نه‌بوو ڕیگه‌ی پێ نه‌درا به‌شداریان له‌گه‌ڵدا بکات..... ١٠٩
- ١٠٣- ره‌وشتی به‌رزێ پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) له‌ ڕۆیشه‌ن به‌ڕیگادا له‌گه‌ڵ هاوه‌لانیدا..... ١١٠
- ١٠٤- هه‌ر که‌ میقدادی کۆری عه‌مر قسه‌کانی کردن پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) به‌ باشی وه‌لامی دایه‌وه‌
- ودوو‌عای بو‌کرد..... ١١١
- ١٠٥- پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) به‌ووته‌که‌ی سه‌عه‌دی کۆری مو‌عاز د‌نخۆش بوو..... ١١١
- ١٠٦- عومه‌یری کۆری نه‌ له‌حمام تامه‌رزو بوو بو دمه‌ست که‌وتی به‌هه‌شت..... ١١٣
- ١٠٧- به‌سه‌ره‌اتی مه‌عازی کۆری عه‌مری کۆری نه‌ له‌ج‌م‌وح ومعو‌مزی کۆری
- عه‌ف‌را له‌ جه‌نگی به‌دردا..... ١١٤

- ١٠٨- هه‌وان دانه‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ باری عوقبه‌ی کوری نه‌بی موعه‌یت ده‌قاو ده‌ق هاته‌ دی..... ١١٦
- ١٠٩- سه‌وده‌ی کچی زه‌مه‌ه ووتنه‌یه‌کی له‌ ده‌م ده‌رچوو پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) یه‌ی ناخۆش بوو..... ١١٨
- ١١٠- جوبه‌یری کوری مطعم هه‌ر که‌ گوی بیستی چه‌ند نایه‌تیک بوو ئیسلام چوو قولا‌یی دێهوه..... ١١٩
- ١١١- هه‌ر که‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌وانه‌که‌ی دا به‌ مه‌بیاس به‌ ته‌واوی دنیایا بوو..... ١٢٠
- ١١٢- ناواته‌ خواز بوو به‌ قاچه‌ شه‌نه‌که‌یه‌وه‌ به‌ ناو به‌ه‌شتدا بگه‌ری..... ١٢٢
- ١١٣- جه‌رام سکا‌لی کرد له‌ مه‌عاز لای پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)..... ١٢٣
- ١١٤- سماکی کوری خه‌رشه‌ شمشیره‌که‌ی پێغه‌مبه‌ری (ﷺ) به‌ هه‌قی خۆی وه‌رگرت..... ١٢٤
- ١١٥- به‌سه‌ر هاتی پابتی کوری وه‌قش ویه‌مانی کوری جابر له‌ جه‌نگی نوحوددا..... ١٢٥
- ١١٦- نوصه‌یرمی کوری پابت له‌ رۆژی نوحوددا ئیسلام چوو دێهوه..... ١٢٥
- ١١٧- موخه‌یریق وه‌سیه‌تی کرد که‌ ما‌ن و سامانه‌که‌ی بد‌ریته‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)..... ١٢٦
- ١١٨- مه‌ربه‌عی کوری قه‌ییزی مونا‌فیق رق وکینه‌ی خۆی نا‌شکرا کرد به‌رامبه‌ر پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)..... ١٢٧
- ١١٩- به‌ سه‌ره‌اتی رافیه‌ی کوری خوده‌یج و سه‌وره‌ی کوری جونده‌ب له‌ جه‌نگی نوحوددا..... ١٢٨
- ١٢٠- به‌سه‌ر هاتی وه‌هبی کوری قابووسی موزه‌نی و حاریسی کوری قابووسی برا‌زی له‌ جه‌نگی نوحوددا..... ١٢٩
- ١٢١- به‌سه‌ر هاتی جه‌نز نه‌ی کوری نه‌بو عامیر - نه‌و که‌سه‌ی که‌ شه‌هید کرا فریشه‌کان شۆردیان..... ١٣٠
- ١٢٢- به‌سه‌ر هاتی عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌مری کوری جه‌رام - خۆی لی‌ رازی بی- له‌ غه‌زای نوحوددا..... ١٣١
- ١٢٣- نه‌نه‌سی کوری نه‌ضر به‌ راستی به‌ ئینه‌که‌ی خۆی به‌ جوانی به‌ جی گه‌یاند..... ١٣٣
- ١٢٤- به‌سه‌ر هاتی نه‌به‌لغه‌یدا‌ق قزمان له‌ جه‌نگی نوحوددا..... ١٣٤
- ١٢٥- که‌ هه‌تیان گرتوه‌ وه‌ک گاه‌ ده‌یی‌ورانده‌..... ١٣٤

- ١٢٦- به سه رهاتی رافعی کۆری خه دیج و نووکه ئاسنه که ی ناو سنگی ١٢٥
- ١٢٧- هه ره هه موویان رازی بوونی پیغه مبهریان (ع.ه.ک) پی خوش بوو ١٣٦
- ١٢٨- عه بدو لله ی کۆری ئوبه ی دوو روو رازی نه بوو پیغه مبهردا (ع.ه.ک) داوای
لی خوشبوونی بو بکات ١٣٧
- ١٢٩- پیغه مبهردی خوا (ع.ه.ک) دژنه وایی بیشری کۆری عه قه ربه دهکات ١٣٩
- ١٣٠- نزا کردنی پیغه مبهردی خوا (ع.ه.ک) بو جه منه ی کچی جه حش گیرابوو ١٣٩
- ١٣١- ئافه رته که ی هۆزی دینارو خوشه ویستی بی سنووری بو پیغه مبهردی خوا (ع.ه.ک) ١٤٠
- ١٣٢- عه بدو لای کۆری ئونه یس فه رمانه که ی پیغه مبهردی خوای (ع.ه.ک) جی به جی کرد ١٤١
- ١٣٣- به سه رهاتی کاره ساته که ی بیر ی مه عونه ١٤٢
- ١٣٤- وه فاداری پیغه مبهردی خوا (ع.ه.ک) به رامبه ر به ئین و په یمانه کانی
له نه و په ری په لدا بوو ١٤٤
- ١٣٥- عامیری کۆری فوه هیره له دوا ی شه هیدبوونی به رزکرایه وه بو ئاسمان و دوا یی
دووباره دانرایه وه ١٤٥
- ١٣٦- روژی نه چکه که روژیکی سه ر سوپهینه ری خوای په رومردگار بوو ١٤٥
- ١٣٧- به سه رهاتی ژنه یارمه تیدمه رکه که پاکانه ی کرد بو عو ثانی کۆری مه ظعون
خوای لی رازی بیته ١٤٦
- ١٣٨- به سه رهاتی نه و ئافه رته ی که خیره کانی ده به خشیه هاوسه ره که ی ١٤٧
- ١٣٩- دوا ی ساتیک پیاوکه که به ستنه وه دهریازی بوو ١٤٨
- ١٤٠- به سه رهاتی عومه ری کۆری خه قتاب وهیشامی کۆری جه کیم له باره ی
خویندنی قورئان ١٤٩
- ١٤١- ئافه رته که ی لی ماره کرا به و نه ندازه قورئانه ی که له به ری بوو ١٥٠
- ١٤٢- مه عقه لی کۆری یه سار که گوئیستی نایه ته که بوو خوشکه که ی ماره
کردمه وه له پیاوکه ١٥١
- ١٤٣- پیغه مبهرد (ع.ه.ک) دادومری کرد له نیوان دوو ژنه که ی تیره ی هوزه یل ١٥١

- ١٤٤- پىغەمبەرى خوا (ﷺ) داواكارى ھەردوو ك خزمەكەى رەت كەردمەو..... ١٥٢
- ١٤٥- بەسەرھاتی مۇسلمان بوونی ئەمامەى كۆرى ئاشال..... ١٥٣
- ١٤٦- ئافرەتەكان كە گۆنيان ئە عومەر بوو عەباكانيان پىچا ئە خويانەو..... ١٥٤
- ١٤٧- كچە ھەتيوھە گريا كە گۆنى ئە ووتەكەى پىغەمبەر (ﷺ) بوو..... ١٥٥
- ١٤٨- بەسەرھاتی ئەبو بەكرى صديق و حەنظە ئە ئە خزمەتى پىغەمبەردا (ﷺ)..... ١٥٦
- ١٤٩- جوھيرى كچى حارث ئافرەتيكى بە خىرو بەرەكەت بوو بۇ ھۆزەكەى..... ١٥٧
- ١٥٠- بەسەرھاتی ئەبى يەسر ئەو كەسەى كە ژنيكى ماچ كەرد..... ١٥٨
- ١٥١- جوولەكەيك داواى گەرنەتى كەرد ئە پىغەمبەر (ﷺ)..... ١٥٩
- ١٥٢- بەراستى پياوھە كە قسەكەى راست و تەواو بوو..... ١٥٩
- ١٥٣- پياوھە كە مەكەچ بوو بۇ ھەق..... ١٦٠
- ١٥٤- پارىزگارى كەرد ئە ئاشكرا كەردنى نەينى پىغەمبەر (ﷺ)..... ١٦٠
- ١٥٥- عومەرى كۆپى ئەبى سەئەمە پابەند بوو بە كارە جوانەكانى پىغەمبەر (ﷺ)..... ١٦١
- ١٥٦- دەستى شەيتان ئەگەل دەستى ھەردوو كيان دا بوو..... ١٦٢
- ١٥٧- پياوھە ئەنصارىيەكە پابەند بوو بە نوژی بە كۆمەل..... ١٦٢
- ١٥٨- بەسەرھاتی پياوھە خاومەن تەوھەكە..... ١٦٣
- ١٥٩- بەنەو سەئەمە شوینەكەى خۆى ئەگۆرى ئەویدا مايەو..... ١٦٣
- ١٦٠- پىغەمبەر (ﷺ) ئەو ووشانەى فیری ھەردوو كيان كەرد كە جبریل فیری كەردبوو..... ١٦٤
- ١٦١- قویەيسەى كۆپى المخارق و شەيدایى بۆومرگرتنى زانست..... ١٦٥
- ١٦٢- پیرە ژنەكە كە شادوومان بوو بە مۆژدەكەى پىغەمبەر (ﷺ)..... ١٦٥
- ١٦٣- پياوھە دشتەكەكە پابەندى فەرمانەكەى پىغەمبەر (ﷺ) بوو..... ١٦٦
- ١٦٤- تەلجەى كۆپى بەررا و خوشەويستی بى سنوورى بۆ پىغەمبەر (ﷺ)..... ١٦٦
- ١٦٥- كۆرپەكە شانازی پى دەكریت بە سەر فریشتەكاندا..... ١٦٧
- ١٦٦- بەسەرھاتی ئەقيتى كۆپى سەبەرە ئە خزمەتى پىغەمبەردا (ﷺ)..... ١٦٨
- ١٦٧- حارثى كۆپى خوزاعى پابەند بوو بەو بەلینەى كە دابووى بە پىغەمبەر (ﷺ)..... ١٦٩

- ١٦٨- ههردوو لا پاشگهز بوونهوه و خۆیان سپارد به فهرمانی پهرومردگار..... ١٧١
- ١٦٩- پێغه مبهری خوا که گوی بیستی قسهی جووله که کان بوو توو په بوو لییان..... ١٧٢
- ١٧٠- خوای گه و ره پێغه مبهری ناگادار کرد سه بارهت به قسه و باسی جووله که کان..... ١٧٣
- ١٧١- وابضه ی کورپی معبد پرسیاری کرد له پێغه مبهردا (ﷺ) ده باره ی چاکه..... ١٧٤
- ١٧٢- هه ماهه نگ بوونی بۆ چوونی عومهر له سی شونندا له گه ل بریاری خوای پهرومردگار..... ١٧٤
- ١٧٣- به سه رهاتای عوقبه ی کورپی عامیر له کۆری پێغه مبهری خوادا (ﷺ)..... ١٧٥
- ١٧٤- پێغه مبهردا (ﷺ) که گوی بیستی عانیسه بوو پیکه نی..... ١٧٦
- ١٧٥- پێغه مبهردا (ﷺ) له هه ئسوکه وتی کابرا ده شته کیه که توو په بوو..... ١٧٦
- ١٧٦- هه واندانه که ی پێغه مبهری خوا (ﷺ) له باره ی جگمی کورپی هندی بکری ده قواو ده ق هاته دی..... ١٧٧
- ١٧٧- مه عازی کورپی جه به ل وه سه عدی کورپی عوباده نامۆزگاری جووله که کان یان کرد..... ١٧٧
- ١٧٨- که نه یه که که نازاد کرا چونکه نیماندار بوو..... ١٧٨
- ١٧٩- پیاوه که ههردوو ک دهستی خۆی پر کرد له خێرو چاکه..... ١٧٩
- ١٨٠- به سه رهاتای (العذراء) ته شته گۆره که ی پێغه مبهردا (ﷺ)..... ١٧٩
- ١٨١- به سه رهاتای که غه ری کورپی یه ساری موزه نی و نه بو به کری صدیق..... ١٨٠
- ١٨٢- په نهجه ته قانندن کاری شه ی تانه..... ١٨٠
- ١٨٣- نامۆزگاریه که ی پێغه مبهردا (ﷺ) بۆ جویهیری کورپی مطعه م بوو به مایه ی خێرو به ره که ت..... ١٨١
- ١٨٤- که شیر ه که ی به دیاری بۆن ناردن د نیا بوون که لییان توو په نه بووه..... ١٨١
- ١٨٥- ده شته کیه که نه گه ی شته سه بی نیواره مرد..... ١٨٢
- ١٨٦- پێغه مبهردا (ﷺ) به هه مان نه ته ی خۆیان وه لای جووله که کان دایه وه..... ١٨٣
- ١٨٧- فهرمانی به کۆره که ی کرد له دوا ی پێغه مبهردا (ﷺ) بروات..... ١٨٣
- ١٨٨- ده قانیه ک رهوی دا له نیوان نه بو به ک و عومهر دا..... ١٨٤

- ١٨٩- بەسەرھاتی ووتە بێژمەکی تیرەمی بەنی سەعد وگفتوگۆ کردنی
لەگەن پێغه مێردا (ﷺ) ١٨٥
- ١٩٠- سەرە بزنیک حەوت مان گەراو ئەوجا گەیشتهوه دەست کەسی یەکەم ١٨٥
- ١٩١- بیلال چاومەروانی نەکرد وپە ئەی کرد ١٨٦
- ١٩٢- ھەرکە پێغه مێردی خوا (ﷺ) گۆی بیستی ووتەکی
عەمری کۆری عاص بوو پێکەنی ١٨٦
- ١٩٣- گەرمای توند ھەناسەیی دۆزەخە ١٨٧
- ١٩٤- پیاوێکە ئە پۆشاکەکی پێغه مێردا (ﷺ) کفن کرا ١٨٧
- ١٩٥- خاوەنی وویستەکان تەنھا خۆی گەورەییە ١٨٨
- ١٩٦- ئامۆزگاریەکانی پێغه مێرد (ﷺ) بۆ عەبدوڵلای کۆری فضاڵە ١٨٨
- ١٩٧- عەمری کۆری عاص بێدەنگ بوو نەبادا پێغه مێرد (ﷺ) ئە پێزبەندی
خۆشەویستەکانیدا بیخاتە کۆتایی ١٨٩
- ١٩٨- ھاوێ ئە نەنساریەکە بە خێرای ئە ڕاکردندا ناسرا بوو ١٩٠
- ١٩٩- نۆم و مەرقەیی کچی ئەو فل بە شەھیدە ناوی دەبرا ١٩٠
- ٢٠٠- بەسەرھاتی پیاو ئە نەنساریەکە کە پابەند بوو بە خۆیندنی سوورەتی ئیخلاص ١٩١
- ٢٠١- بەسەرھاتی خەواتی کۆری جوبەیری ئە نەنساری ئە خزمەتی پێغه مێردا (ﷺ) ١٩٢
- ٢٠٢- بەسەرھاتی عەمری کۆری سەئەمە وپیش نوێژی کردنی بۆ ھۆزەکی ١٩٣
- ٢٠٣- کاتیک گە نەجەکان پێغه مێردیان بینی بلاوێیان کرد ١٩٤
- ٢٠٤- کەچاوی بە حاتی کۆرەکی کەوت چاوە پێرۆزەکانی پێغه مێرد (ﷺ)
- فرمێسکیان باراند ١٩٤
- ٢٠٥- پێغه مێردی خوا (ﷺ) دەشتەکیەکی فێری نوێژ کرد ١٩٥
- ٢٠٦- پێغه مێرد (ﷺ) کاری نافرەتەکی بە گەورە سەیر کرد ١٩٥
- ٢٠٧- پێغه مێردی خوا بە شێوەیەکی زۆر تووند سەرزەنشتی ئە قەرەعی کۆری حابسی کرد ١٩٦

- ٢٠٨- ھەرکە گۆی بیستی ووتەکە ی پێغەمبەر بوو ئەبو بەکر
لە خوشیدا سوپاسی خۆی کرد..... ١٩٧
- ٢٠٩- خۆی پەروردگار بۆ وپۆزی دیاری دەکات لە بینی فەجرو پۆژە لاتدا..... ١٩٨
- ٢١٠- سەلمانی فارسی بە بینینی چەند نیشانەیک لە پێغەمبەری خوا
یەکسەر موسلمان بوو..... ١٩٨
- ٢١١- سەرکەوتنی ئیمامی عەلی بەسەر عەمری کۆری عەبدوودا لە جەنگی خەندەمقدا..... ٢٠٤
- ٢١٢- بەسەرھاتی ئەبو لویابە ی کۆری عەبدولونزیر لە غەزای ئەحزاب دا..... ٢٠٥
- ٢١٣- دوو عاکانی پێغەمبەر (ﷺ) و موعجیزە ی سەرکەوتن لە غەزای خەندەمقدا..... ٢٠٩
- ٢١٤- خۆی گەورە پێنمایی تاقە پیاوێکی کردوو سوپای کافرەکانی
پەرتەوازی کرد لە غەزای خەندەمقدا..... ٢١١
- ٢١٥- جوولەکە ی بەنو قورە یظە پابەند نەبوون بە نامۆگاریەکە ی ئیبن ھەیبان..... ٢١٨
- ٢١٦- پێغەمبەری خوا (ﷺ) حوکمیکی توندی دەرکرد لە بارە ی
ھەنگەر او ھەکانی عوکل و عورەینە..... ٢٢٠
- ٢١٧- نەخشەکە ی عەبدوولای کۆری عەتیک و ھاو ئەکانی دژی ئەبو را فیع سەری گرت..... ٢٢٢
- ٢١٨- لە حودەیبییدا موعجیزە یەکی گەورە ی پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەرکەوت..... ٢٢٦
- ٢١٩- لە کاتی ووتوو وێژی پێغەمبەری خوا و عورە ی کۆری مەسعوود لە
حودەیبییدا ڕووداوێکی سەیر ڕووی دا..... ٢٢٩
- ٢٢٠- بەسەرھاتی ئەبو جەندەلی کۆری سۆھەیل لە کاتی مۆرکردنی
رێکەوتنامە ی حودەیبییدا..... ٢٢٢
- ٢٢١- بەسەرھاتی سەئدە مە ی کۆری ئەکوھ پانەوانە ناو دارەکە ی غەزای (ذی قرد)..... ٢٢٩
- ٢٢٢- پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگاکانی چاکە ی پیشانی مەعازی کۆری جەبەل دا..... ٢٤٦
- ٢٢٣- لە مانی پێغەمبەردا (ﷺ) تەنھا یەک پەرداخ شیر ھەبوو..... ٢٤٧
- ٢٢٤- منداڵەکە بەرگە تازەکە ی پۆشی و دڵخۆش بوو..... ٢٤٧

- ٢٢٥- به سه رهاتی خودهیر نه وه که سه ی که خوای گه وره جبریلی نارد له لای
 پێغه مبهردا (ﷺ) له پیناوی نه ودا ٢٤٨
- ٢٢٦- به سه رهاتی نه و پیاوه ی که فریشته کان شه رمیان لی ده کرد ٢٥٠
- ٢٢٧- پێغه مبهردی خوا (ﷺ) سالم مولای نه بو حوزه یفه ی به چاکه کار وه سف کرد ٢٥٠
- ٢٢٨- پێغه مبهردی خوا (ﷺ) وه سفی عه بدو لای کور ی عومه ری کرد به پیاو چاک ٢٥١
- ٢٢٩- پێغه مبهردی خوا (ﷺ) که گو ی بیستی قور ئان خویند نه که ی زهیدی
 کور ی ثابت بوو سه رسام بوو پی ٢٥٢
- ٢٣٠- حار شه ی کور ی نوعمان دوو جار جبریلی بیستی له ژبانی خو ی دا ٢٥٢
- ٢٣١- پێغه مبهردی خوا (ﷺ) رینگای نه دا نافر ته که نه زره که ی به ریته سه ر ٢٥٤
- ٢٣٢- پێغه مبهردی خوا (ﷺ) که نجینه یه کی به هه شتی پیشانی نه بو موسا دا ٢٥٥
- ٢٣٣- پیاوه نه سه دیه که که گو ی بیستی و ته که ی پێغه مبهرد بوو
 داوای هیج شتیکی نه کرد ٢٥٦
- ٢٣٤- پیاوه جوله که که هه ر که زانی زاوای پێغه مبهردی خوا یه (ﷺ) دیناره که و
 نارد که ی به خشیه ئیمامی عه لی ٢٥٧
- ٢٣٥- که گو بیستی نایه ته که بوو هون هون فرمی سک به چاوه
 پیرو زه کانیدا هاته خوار موه ٢٥٨
- ٢٣٦- عومه ری کور ی خه ت تاب زور دلخوش بوو به و ته پیرو زه که ی پێغه مبهردی خوا (ﷺ) ٢٥٨
- ٢٣٧- عه بدو لای کور ی عومه ر پابه ند بوو به ر ینما یه که ی پێغه مبهرد (ﷺ) ٢٥٩
- ٢٣٨- پیاوه که گو ی له فه رمایشته که ی پێغه مبهردا (ﷺ) بوو پیش نه وه ی
 خز مه تکاره که بگاته لای ٢٥٩
- ٢٣٩- فریشته کان سه ردانی عه مرانی کور ی حوصه ی نیان ده کرد ٢٦٠
- ٢٤٠- به سه رهاتی موسلمان بوونی جه ریری کور ی عه بدو لای له
 خز مه تی پێغه مبهردا (ﷺ) ٢٦٠

- ٢٤١- بەسەر هاتی ئەسمانی کچی یەزید و شانیدیکی ئافەرەتان
لە خزمەتی پێغه مێردا (ﷺ) ٢٦٢
- ٢٤٢- عکاشەی کۆری محسن شکۆمەندی دونیاو قیامەتی بە دەست هینا ٢٦٢
- ٢٤٣- مالیکی کۆری حویرث ڕەتی کردەووە پێش نوێژی بۆ میوانەکانی بکات ٢٦٤
- ٢٤٤- ئافەرەتەکەی تیرە ی بەنی ئەسەد پابەند بوو بە یادی خوا ٢٦٥
- ٢٤٥- خوریمی ئەسەدی پابەند بوو بە ڕێنماییەکانی پێغه مێردا (ﷺ) ٢٦٥
- ٢٤٦- پێغه مێردا (ﷺ) نامۆزگاری ئەبو بەکر و عومەری کرد
لە بارە ی شەو نوێژمەکانیان ٢٦٦
- ٢٤٧- کە فەرماشتەکەی پێغه مێردا (ﷺ) خوا هاتەو یادی ئەبو بەکر زۆر بە سەختی گریا ٢٦٧
- ٢٤٨- هەواڵ دانەکەی پێغه مێردا (ﷺ) لە بارە ی عەبدوللای
کۆری عەبباس دەقاو دەق هاتە دی ٢٦٨
- ٢٤٩- پێغه مێردا (ﷺ) نزای تەمەن درێژی کرد بۆ دایکی خالید ٢٦٩
- ٢٥٠- ئەبو بەکر هەرکە گوێ بیستی گورانی دوو کچەکە بوو توورەبوو ٢٦٩
- ٢٥١- ڕێنمایی یەکەی پێغه مێردا (ﷺ) بۆ ئەسمانی کچی ئەبو بەکر ٢٧٠
- ٢٥٢- خۆ بەگەورە گرتن ڕەت کردنەوێ راستیە ٢٧٠
- ٢٥٣- عەبدوللای کۆری رەواحە بەرتیلی جوولەکەکانی ڕەت کردەووە ٢٧١
- ٢٥٤- حەکیمی کۆری حزام جل و بەرگی ژێ یەزنی بە دیاری برد بۆ پێغه مێردا (ﷺ) ٢٧١
- ٢٥٥- عومەر پۆشاکەکەی دا بە برا بیباومرەکەی ئەبەر جی بە جی کردنی
فەرمانەکەی پێغه مێردا (ﷺ) ٢٧١
- ٢٥٦- ئیمانەکەی (أبو ثعلبة بن جهمان) لیوان لێو بوو ئە دنیایێ و متمانە ٢٧٢
- ٢٥٧- بەسەرھاتی عوینە ی کۆری حیصن و ئەفرەمی کۆری حابیس
لە خزمەتی پێغه مێردا (ﷺ) ٢٧٤
- ٢٥٨- پێغه مێردا (ﷺ) مانای هاوێشەتی فیزی پیاو ئەنصاریە کە کرد ٢٧٥
- ٢٥٩- ڕیزو ئەدەبی عەبدوللای کۆری عەباس بەرامبەر پێغه مێردا (ﷺ) خوا بی ئەندازە بوو ٢٧٥

- ٢٦٠- به سه رهاتی نه زری ژنه ره شه دهف لینه مرکه له خزمهتی پهنه مبهردا (ع.س.ه) ٢٧٦
- ٢٦١- پهنه مبهردی خوا (ع.س.ه) نزی کرد بو حوزیفه و دایکی ٢٧٧
- ٢٦٢- پهنه مبهرد (ع.س.ه) بروی و مرگهرا له خاوهنی بائه خانه به رزه که ٢٧٧
- ٢٦٣- به سه رهاتی نهو هاوه نهی که سکالای کرد له برایه که ی ٢٧٨
- له خزمهتی پهنه مبهردا (ع.س.ه) ٢٧٨
- ٢٦٤- به سه رهاتی شووشه زهره که ی مانی پهنه مبهرد (ع.س.ه) ٢٧٩
- ٢٦٥- به سه رهاتی نه زهره که ی نه بو ئیسرائیل ٢٧٩
- ٢٦٦- عه بدو ئلای کوری موغه فقه له په یوه ندی پچراند له گه له خزمه که ی ٢٨٠
- ٢٦٧- که هه رمانه که ی پهنه مبهردی بنگه یشت پیاوه نه خوشه که هه موو ٢٨٠
- تفاقه که ی خوی دایه نه سه له میه که ٢٨٠
- ٢٦٨- نوبه ی کوری که عب دهستی کرد به گریان له خوشی نه وه ی ٢٨١
- که خوی گه وره پیزی لی ناوه ٢٨١
- ٢٦٩- عه بدو ئلای کوری عه مر ناواته خواز بوو مۆله ته که ی ٢٨١
- پهنه مبهردی خوی قبوو ئبگر دایه ٢٨١
- ٢٧٠- نوم شورمیک له ناسمانه وه سه تلنیک ناوی بۆهات ٢٨٢
- ٢٧١- پرسیارمکه ی نوم سه له مه له پهنه مبهردی خوا (ع.س.ه) له باره ی ٢٨٢
- دریزی پوشاکی نافرته تان ٢٨٤
- ٢٧٢- نافرته نیک به سه ره وولاخیکه وه رچه نه کی له خزمهتی پهنه مبهردا (ع.س.ه) ٢٨٤
- ٢٧٣- پهنه مبهردی خوا (ع.س.ه) به ئینه که ی به جی گه یاند بو عه بدو ئلای ٢٨٤
- کوری نه بو نه مه سانه ٢٨٥
- ٢٧٤- به سه رهاتی کللی دهرگای که عبه وینه مانه ی { به نی عبد الدار } ٢٨٦
- ٢٧٥- وه فاداری پهنه مبهردی خوا (ع.س.ه) به رامبهرد خیزانه که ی ٢٨٦
- خه دیجه - خوی لی رازی بی ٢٨٩
- ٢٧٦- به هه شتی لی هه رام کرا چونکه خوی گوشت ٢٩١

- ٢٧٧- پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ن‌زای کرد بۆ پیاوه‌که‌ که‌ ده‌سته‌کانی جوان بێته‌وه..... ٢٩١
- ٢٧٨- ئامۆزگاریه‌ ناودارو گرنگه‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ پیاویکی د‌ل ر‌ه‌ق..... ٢٩٢
- ٢٧٩- ئافه‌رتیك به‌هه‌شتی بۆ مسوگه‌ر بوو له‌به‌ر خاتری دوو کچه‌کانی..... ٢٩٣
- ٢٨٠- نیه‌تی د‌ل له‌ کارو که‌سابه‌تدایه..... ٢٩٤
- ٢٨١- نیمامی عه‌لی نیشی بۆ پیره‌ ژنیك کرد به‌ شازده‌ ده‌نك خورما..... ٢٩٦
- ٢٨٢- پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئامۆزگاری میوه‌ فرۆشیک ده‌کات..... ٢٩٧
- ٢٨٣- دادپه‌روهری پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ دانه‌وه‌ی قه‌رزدا..... ٢٩٧
- ٢٨٤- راست کۆیی له‌ قسه‌دا درووشمی مرو‌قی بر‌وا‌داره..... ٢٩٩
- ٢٨٥- ر‌ینه‌مایی یه‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ پیاویکی ئه‌نصاری بوو
به‌مایه‌ی خیره‌ به‌ره‌گه‌ت..... ٢٩٩
- ٢٨٦- ئافه‌رتیکی ته‌لاقدراو له‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر دا (ﷺ) س‌کالای
کرد له‌ دژی میرده‌که‌ی..... ٣٠٠
- ٢٨٧- که‌ گوی بیستی به‌سه‌ر هاتی پیاوه‌که‌ بوو پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) زۆر گریا..... ٣٠١
- ٢٨٨- ر‌ازی کردنی د‌لی مندال ده‌بێته‌ ه‌وی ر‌ازی کردنی خ‌وای گه‌وره..... ٣٠٢
- ٢٨٩- خ‌وشه‌ویستی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ حه‌سه‌ن و حه‌سه‌ین بی سنوور بوو..... ٣٠٤
- ٢٩٠- پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) پیاوه‌که‌ی ر‌اسپارد که‌ دادگه‌ریی له‌ نیوان منداله‌کانیدا..... ٣٠٥
- ٢٩١- پێغه‌مبه‌ری خوا چه‌ند وشه‌یه‌کی پر‌شنگداری فیری عه‌بدوللای کوری مه‌سعود کرد..... ٣٠٥
- ٢٩٢- به‌سه‌ر هاتی عه‌بدوللای کوری بیشیری مازنی له‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ردا (ﷺ)..... ٣٠٦
- ٢٩٣- نیمامی عومهر ئاواته‌ خ‌واز بوو که‌ کورمه‌کی وه‌لامی پر‌سیاره‌که‌ی
پێغه‌مبه‌ری خ‌وای بدابایه‌وه..... ٣٠٧
- ٢٩٤- (ئه‌بی شه‌هم) ته‌ویه‌ی کردو به‌ئینی دا به‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)..... ٣٠٨
- ٢٩٥- مژده‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بۆ پیاویکی پیر..... ٣١٠
- ٢٩٦- کراسه‌که‌ی له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) تا ببی به‌ کفن ب‌وی..... ٣١١
- ٢٩٧- ئافه‌رته‌ بیومژنه‌که‌ نیمانه‌که‌ی لیوان لیو بوو له‌ قه‌ناعه‌ت و متمانه..... ٣١٢

- ٢٩٨- بەسەرھاتی گەنجیک کە فریشتەکان خواردنیان دەکرد بە دەمیەوه
لە میوه و بەرھەمی بەھەشت. ٣١٣
- ٢٩٩- پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە گوشتی مەرکەیی نەخوارد چونکە
پرس بە خواوەنەکەیی نەکرابوو. ٣١٤
- ٣٠٠- سەعدی کۆری عوبادە پرسیاری کرد لە پێغەمبەری خوا (ﷺ)
لەبارەی چاکترین خێر. ٣١٥
- ٣٠١- عیکریمەیی کۆری ئەبو جەھل شەکوای حائیی خۆی کرد
لە خزەت پێغەمبەری خوا (ﷺ). ٣١٥
- ٣٠٢- پلە و پایەیی عەبدوللای کۆری مەسعود لای پێغەمبەری خوا (ﷺ). ٣١٦
- ٣٠٣- دوور گەوتنەوه لەدەفتاری سەردەمی نەفامی. ٣١٧
- ٣٠٤- فریشتەکان بەژداریان کرد لە بەخاک سپاردنی سەعەبەیی کۆری عەبدوڕەحمان. ٣١٨
- ٣٠٥- خەیتە مە و کۆرەکەیی سەعد هەردوکیان تەمەرزو بوون بۆ دەست کەوتنی بەھەشت. ٣٢٠
- ٣٠٦- موحامەدیی وازی هینا لەزەماوەند کردن لە پیناوە بەرگری کردن لە نایینەکەیی. ٣٢٢
- ٣٠٧- بەسەرھاتی ئەبو مەحزورە بانگدەرەکەیی مزگەوتی حەرام. ٣٢٣
- ٣٠٨- بەسەرھاتە ناودارەکەیی بەردەم مائی پێغەمبەر (ﷺ) لە نیوان نیمامی
ئەبویەکر و نیمامی عەلی دا خویان ئی پازی بی. ٣٢٥
- ٣٠٩- ئەمائی پێغەمبەری خوا (ﷺ) تەنھا یەک پارچە خورما هەبوو. ٣٢٧
- ٣١٠- بەسەرھاتی گەنجیک کە خوای گەورە بەھۆی پێغەمبەر (ﷺ) لەناگر بژگاری کرد. ٣٢٨
- ٣١١- ریز و حورمەتی نیمانداران لای خوای گەورە. ٣٣٠
- ٣١٢- خوای گەورە دیمەنی جەنگی موئەیی هینایە بەرچاوی پێغەمبەری خوا (ﷺ). ٣٣٠
- ٣١٣- بەسەرھاتی سەلەمەیی کۆری هیشام پائەوانەکەیی نیوزیندان. ٣٣٢
- ٣١٤- عەبدوللای کۆری زەید ووشەکانی بانگی ئیسلامی فێرکرا لەخەودا. ٣٣٦
- ٣١٥- پێغەمبەر (ﷺ) داوای کرد کە خوای گەورە لەنیازی ناودۆی فوضالەیی
کۆری عومەیر خوش بیت. ٣٣٧

- ٣١٦- پيغه مبهري خوا (ﷺ) به ئينه كه ي برده سه ربؤ نه بي هه يته م ٣٣٨
- ٣١٧- عومهرى كورى خه تخاب خواى لى رازى بيت دادومرى كرد له نيوان
جوله كه يهك و مونا فيتيكدا ٣٤٠
- ٣١٨- كه گوئى له قسه ي نه عرابيه كه بوو پيغه مبهري خوا (ﷺ) به ردموام
دهيفه رموو (سبحان الله سبحان الله) ٣٤١
- ٣١٩- كۆمه ئېك پرسيار وه لامي پرشنگدار له نيوان پيغه مبهري خواو (ﷺ)
بياويكى دهشته كي ٣٤٢
- ٣٢٠- لاويك سى داواكارى هه بوو له پيغه مبهري خوا (ﷺ) ٣٤٦
- ٣٢١- خواى گه و ره تووى باومرى ناشتبوو له دمرونى مه عازى كورى جه به لدا ٣٤٧
- ٣٢٢- كابراى جووله كه شهرم داىگرت كه خوزه يمه شايه تيه كه ي دا ٣٤٨
- ٣٢٣- پيغه مبهري خوا (ﷺ) دوستايه تيه كي پته وى هه بوو له گه ن زاهيرى كورى حيرام ٣٤٩
- ٣٢٤- فريشته كان گوئيان دهگرت له قورنان خونينده كه ي نوسه يدى كورى حوزهير ٣٥٠
- ٣٢٥- چيروكى هاوسه رگيريه كه ي ره بيهدى نه سه مى ٣٥١
- ٣٢٦- به سه رهاتى نهو شه هيدى نووريكى گه و ره له لاشه كه يه وه به ره و
ناسمان به رز بوويه وه ٣٥٢
- ٣٢٧- به سه رهاتى نهو نافرته ي شوو كرده كه ي بانگه وازو مارميه كه ي نيسلام بوو ٣٥٦
- ٣٢٨- به سه رهاتى ميقدادى كورى نه سومدو هاوړيكاني له خزمه تى پيغه مبهردا ﷺ ٣٥٧
- ٣٢٩- بياوه نه عرابيه كه كه گوئى بيستى فه رمايشته كه ي پيغه مبهردا ﷺ
بوو به ته واوى دنيا بوو ٣٦٣
- ٣٣٠- پيغه مبهردا ﷺ داواكاريه كاني هوزى نه قيفى رته كردموه ٣٦٤
- ٣٣١- مسوئلمانان توو ره بوون له هه ئسوكه وتى بياوه دهشته كيه كه ٣٦٥
- ٣٣٢- نه گه ر هاوه لان توو به بكرين خواى گه و ره توو ره ده بى ٣٦٦
- ٣٣٣- دوا كارى عه ربه دهشته كيه كه وهك داواكاريه كه ي پيرمه ژنه كه ي
به نى ئيسرائيل نه بوو ٣٦٦

- ٣٣٤- جەریر جله کە ی پێغه مبهردی ﷺ ماچ کرد..... ٣٦٧
- ٣٣٥- له دواى مردنى عاصمى كورى سابت خواى گهوره تهرمه كەى پاراست..... ٣٦٨
- ٣٣٦- به سەرھاتی شوجاعى كورى وهههه هاوه نه فیداكارمەكەى دەورى پێغه مبهرد ﷺ..... ٣٧٠
- ٣٣٧- بهنده يهك خوا نوورى خستبوویه دئیه وه..... ٣٧٣
- ٣٣٨- به سەرھاتی نه عرابیه كەى بهنى فهزاره له خزمەتى پێغه مبهردا ﷺ..... ٣٧٤
- ٣٣٩- پێغه مبهرد ﷺ بو چوونه كەى زیادى كورى له بیدی راست كردموه..... ٣٧٥
- ٣٤٠- كابرایه كى دهمته كى موژده پێدانه كەى پێغه مبهردی ﷺ ومړنه گرت و رەتى كردموه..... ٣٧٦
- ٣٤١- عهبدووللاى كورى مهسعود - رمزاي خواى ئى بى - كه گوى بیستی فەرماشته كەى
پێغه مبهرد ﷺ بوو له جینگای خوێ دانیشت..... ٣٧٧
- ٣٤٢- خواى گهوره داوکاریه كەى خویه ییى كورى عەدى جى به جى کرد..... ٣٧٧
- ٣٤٣- بیلال له رینگادا به شوین پێى موباره كى پێغه مبهرد ﷺ دەرپوشت..... ٣٧٨
- ٣٤٤- به سەرھاتی نه بویكرى صدیق و رەبیعه ی نه سه له خزمەتى پێغه مبهردا ﷺ..... ٣٧٩
- ٣٤٥- نه بو هوریه ره وشه زێڕینه كانی له پێغه مبهرد ﷺ ومړگرت..... ٣٨٠
- ٣٤٦- به سەرھاتی دوو برایه كەى سه رده مى پێغه مبهرد ﷺ..... ٣٨١
- ٣٤٧- رێنماییه كەى پێغه مبهرد ﷺ بو ئافره تىكى ههوى دار..... ٣٨١
- ٣٤٨- ئافره تىك له خزمەتى پێغه مبهردا ﷺ شكاتى كرد له باوكى خوێ..... ٣٨٢
- ٣٤٩- كابرأ نه عرابیه كه ههتا مرد هه به خهفه تبارى ژیا..... ٣٨٢
- ٣٥٠- وته كانی عهبدووللاى كورى عومەر بوون مایه ی سه ر سوڤمانى
هاوه لانی پێغه مبهرد ﷺ..... ٣٨٣
- ٣٥١- پێغه مبهرد ﷺ رێنمایه ی گه نه م فرۆشيك دهكات..... ٣٨٤
- ٣٥٢- پێغه مبهرد ﷺ پیاو مەكەى راسپارد كه پابه ند بى به ریزی یه كە مى نوێژ..... ٣٨٤
- ٣٥٣- پیاو مەكه مرد له كاتيكدا خواى گهوره لێى توڤه بوو..... ٣٨٥
- ٣٥٤- خه ئكه سه ریان سوڤماو دهمو چاویان تىك چوو كه گوى بیستی
هه والىك بوون له پێغه مبهرد ﷺ..... ٣٨٥

- ٢٥٥- پرسیارمکە ی پیاویکی دەشتەکی دەرباری نە حکامەکانی ناین ٢٨٦
- ٢٥٦- عامری کۆری رەبیعی کە گۆی بیستی ووتە کە ی پێغه مێردا ﷺ بوو
یە کسەر گۆزە نارمە کە ی پێژاند ٢٨٧
- ٢٥٧- بەسەرھاتی عەبدولای کۆری سەعدی کۆری ئەبی سەرح نەو کەسە ی
لە نوێژی بە یانیدا نە سوجدەدا مرد ٢٨٧
- ٢٥٨- عومەر پرسیارمکە ی کۆچەرانی ناراستە ی پێغه مێردا ﷺ کرد ٢٨٩
- ٢٥٩- وەسیەتی نوح - سەلامی خۆی ئی بی - بۆ کۆرە کە ی ٢٩٠
- ٢٦٠- بەسەرھاتی مسولمان بوونی طوفە یلی کۆری عەمری دەوسی
لە خزمەتی پێغه مێردا ﷺ ٢٩١
- ٢٦١- بەرەمکەتی خۆی گەورە بە ناشکرا دیار بوو بە نان و گۆشتە کەووە ٢٩٢
- ٢٦٢- بەسەرھاتی مسولمان بوونی عەدیی کۆری حاتیم نە خزمەت پێغه مێردا ﷺ ٢٩٥
- ٢٦٣- بەسەرھاتی نوحە یمان و حوشتی عەرەبە بیابان نشینە کە ٢٩٨
- ٢٦٤- بەسەرھاتی مسولمان بوونی زەیدی کۆری سەعە نە خزمەتی پێغه مێردا ﷺ ٤٠٠
- ٢٦٥- عومەری کۆری خەتتاب - خۆی ئی رازی بی - بەدەنگی بەرز گریا کە
چاوی بە حالی پێغه مێردا ﷺ کەوت ٤٠١
- ٢٦٦- پێغه مێردا ﷺ وەسفی قەیس کۆری سەعدی کرد بەو ی کە
لە لانە ی سەخاوەتدا گەورە بوو ٤٠٢
- ٢٦٧- خەزینە ی خۆی پەروردگار گەورە یە ٤٠٥
- ٢٦٨- خاوەن شت شایستە ترە کە شتە کە ی هە ئیگریت ٤٠٥
- ٢٦٩- پێغه مێردا ﷺ کە گۆی بیستی سکالای پیاومکە بوو توورە بوو ٤٠٦
- ٢٧٠- حەفتا هەزار فریشتە نامادە ی ناشتنی سەعدی کۆری مەعاز بوون ٤٠٧
- ٢٧١- عەبدولای کۆری رەواحە داواکاریەکی جوانی خستە روو
لە خزمەتی پێغه مێردا ﷺ ٤٠٨
- ٢٧٢- خۆدای گەورە هەر پاکە و هەر پاکیش وەرمەگریت ٤٠٩

- ٣٧٣- مالیکی کوری صەیف سەر پێچی نواند بەرامبەر پێغه مێردی خوا (ﷺ) ٤١٠
- ٣٧٤- راسپاردەکەی پێغه مێردی خوا (ﷺ) بۆ رافعی کوری موعەللا ٤١٠
- ٣٧٥- پێغه مێردی خوا (ﷺ) ئامۆزگاری عوسمانی کوری مە فلعونی کرد
- کە دوور بکە ویتەوه لە گۆشە گیرى ٤١١
- ٣٧٦- بە سەرھاتی جولە بییب و چۆنیەتی ژن هینانە کەى ٤١٢
- ٣٧٧- پێغه مێردی خوا (ﷺ) جاهیەمەى سە ئەمەى راسپارد کە چاکە کاربى بەرامبەر دایکى ٤١٤
- ٣٧٨- پێغه مێردی خوا (ﷺ) بە بورده کەى شانی موبارەکی فاتیمەى
- کچی ئە سەدى کفن کرد ٤١٥
- ٣٧٩- رەحم و سۆزی خواى گەورە زۆر فراوانە ٤١٧
- ٣٨٠- ئوم سە ئەمە پاداشتی ئارامگری دەسکەوت ٤١٧
- ٣٨١- عەبدوڵای کوری عومەر پابە ندبوو بە سووننە تەکانی پێغه مێردی خوا (ﷺ) ٤١٨
- ٣٨٢- چیرۆکی ئە بو قەتادەى ئە نصاری لە جەنگی حونەیندا ٤١٩
- ٣٨٣- چیرۆک و بە سەرھاتی ئە با عامر لە جەنگی حونەین دا ٤٢٠
- ٣٨٤- پیاووە ئە نصاریە کە کە گوی بیستی نایە تە کە ی قورنان بوو
- دەست بەرداری هەردوو کورە کەى بوو ٤٢١
- ٣٨٥- چیرۆکی (صرمە) ی کوری قەیس ئە خزمەتی پێغه مێردی خوا (ﷺ) ٤٢٢
- ٣٨٦- پێغه مێردی خوا (ﷺ) فەرمانی کرد بە موغیرەى کوری شوعبە
- کە سەیری دەستگیرانە کەى بکات ٤٢٣
- ٣٨٧- پیاووە ئە عرابیە کە ئە گەل خوادا راستی کرد گەورەترین
- سەرفرازی بوخوێ مسوگەر کرد ٤٢٤
- ٣٨٨- چیرۆک و بە سەرھاتی مسوئمان بوونی عەبدوڵلای ذوالبجادی
- ن لە خزمەتی پێغه مێردی خوا (ﷺ) ٤٢٥
- ٣٨٩- چیرۆک و بە سەرھاتی طلیحە ی کوری خوێلید کە ناسراو بە
- هەنگەر اوەى تۆبە کار ٤٢٦

- ٣٩٠- پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) وه‌صفی (ذول بجا‌دین) ی کرد به‌ تۆیه‌کار..... ٤٣٠
- ٣٩١- چیرۆکی نوسه‌یه‌ی کچی که‌عب و خوشه‌وێستیه‌ بێسنووره‌که‌ی
- بۆ پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ)..... ٤٣١
- ٣٩٢- جبریل (سه‌لامی خوا‌ی لی‌بی‌ت) وه‌لامی سه‌لامه‌که‌ی عبدا‌لله‌ ی کوری
- عه‌مر کوری عاص ی دایه‌وه..... ٤٣٤
- ٣٩٣- نه‌بو (غزە) ی شاعیر پاشگه‌زی‌ووه‌ له‌و به‌ئینه‌ی که‌ دابووی
- به‌ پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ)..... ٤٣٤
- ٣٩٤- که‌عبی کوری زوه‌یری کوری نه‌بو سه‌نا به‌ ته‌ویه‌کاری و
- مسو‌لما‌نی ها‌ته‌ خزه‌ته‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ)..... ٤٣٥
- ٣٩٥- سه‌د و چل هه‌زار مه‌لا‌ئیکه‌ دابه‌زین بۆ نوێژکردن له‌سه‌ر جه‌نازه‌که‌ی
- معاویه‌ی کوری معاویه‌ی موزه‌نی..... ٤٣٦
- ٣٩٦- عه‌بدو‌للا‌ی (ذو البجا‌دین) به‌خته‌ومری راسته‌قی‌نه‌ی ده‌ستکه‌وت..... ٤٣٧
- ٣٩٧- چیرۆک و به‌سه‌رهاتی (ابو خیثمه‌) له‌ غه‌زای ته‌بووک دا..... ٤٣٨
- ٣٩٨- بیاوه‌ نه‌عرا‌بیه‌که‌ زی‌ره‌که‌ی پێدرا چونکه‌ چاک ستایشی خوا‌ی په‌رومردگاری کرد..... ٤٣٩
- ٣٩٩- دوو‌عای پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) له‌ نه‌بوو عامری فاسق گیرابوو..... ٤٤٠
- ٤٠٠- به‌سه‌رهاتی سی‌ هاوه‌ل که‌له‌ ئاسما‌نه‌وه‌ خوا‌ چاوپۆشی لی‌کردن..... ٤٤٢
- سه‌رچاوه‌کان..... ٤٤٨

خوینهری بهریز:

ئەم کتیبە ی بەردەستت پیکهاتووە لە (٤٠٠) چیرۆک و بەسەرھاتی راستەقینە کە لەماوی ژیا نی پیخەمبەردا (ﷺ) روویانداوە تیگرای ئەم چیرۆک و بەسەرھاتانەش راستەقینەن لە فەرموودە صەحیحەکان و سەرچاوە باوەر پیکراوەکانە و وەرگیراون وە ھەریەکیک لەمانە مایە سەرنج و تیرامانە و سوود و پەندی تایبەتی لیۆمردمگیریت هیوادارم تو ی بەریزیش ئەم کتیبە بەچاوی دل بخوینیتەو و لە ئاکاری رۆژانە و شەوانە و ناخدا رنگ بداتەو و

مافی لە چاپدانەو دی پارێزراوە بۆ نووسەر
ژماردی سپاردن (1499) ی سالی ٢٠١٤ ی دراو دتی
نرخ (٧٠٠٠) دینار